ZALKA MIKLÓS

aknamező

ak
na
me
zó

Zalka Miklós

AKNAMEZŐ

ZALKA MIKLÓS

AKNAMEZŐ

ELSŐ KÖTET

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1961

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

ELSŐ KÖNYV

„Minden eddigi társadalom története osztályharcok története."

(Marx–Engels)

Első fejezet

A víz kiloccsant a kancsóból. A poharak részeg táncosokként tántorogtak a tálcán, s újra meg újra egymáshoz koccantak. Az ajtó recsegett. Az ablakon bederengett a hajnal. Hideg fénye megcsillant a kancsóban hullámzó víz szintjén, s lidérces kékkel villódzott a mennyezetre. A tanítónő heves mozdulattal megfordult az ágyban. Dunnája lecsúszott. Térdét melléig húzta, didergett álmában.

A föld méhéből tompa moraj tört elő.

Az ajtó mellől apró vakolatdarabkák peregtek. Az asztalra lotytyant víz a padlóra csöpögött. Az öltözőasztal tükre nyekeregve ingott előre, hátra.

Osszerázkódott a föld.

A kéményből téglák puffantak alá. A ház minden eresztékében recsegett-ropogott. Krisztin felült az ágyban. Az ingó tükör a szekrényen ugráltatta a vizeskancsó kísérteties fényét. Krisztin a hálóingéhez kapott, összefogta mellén, s ki az ágyból. Megtántorodott, visszahuppant. „Reng a föld" – gondolta, és karja lúdbőros lett. A mennyezetre pislogott. Az ósdi karos csillár széles ívben himbálózott. Mint akit rugó lökött, pattant fel az ágy széléről, folrántotta az ajtót, rohant kifelé. A konyhában a vizespadba botlott. Egy vödör felborult, a víz végigömlött hálóingén, lába szárán. A hideg érintésétől egy pillanatra megdermedt, fejét behúzta válla közé, aztán kitárta az ajtót és egy ugrással kinn termett.

A kertvégi domb tetejéről káprázató vörös fény villant a szemébe. Dörrenés csattant. Por és füst kavargott a villanás helyén. Apró rögöcskék szitáltak a levegőből, száraz koppanással ütődtek a földhöz, hullottak ingére, arcába, nyakába.

„Akna" – futott át az agyán. Megfordult és kiszaladt a kertből a falu felé.

Krisztin a falu legszélén, a Rába partján lakott. Első szomszédja majd háromszáz méterre onnan.

Tüdeje zihált. Foga vacogott. A fagyott föld égette a talpát. Lucskos hálóinge a combjához tapadt, hideg érintése valósággal perzselte a bőrét. Rémült szeme jobbra-balra rebbent, mint az űzött vadé. A hideg lilára színezte ajkát. Hosszú fekete haja lobogott utána, s ahogy nyakához értek a szálai, azt is jegesnek érezte.

Átugrotta az útszéli árkot, s nekidőlt a szomszéd kerítésének. A köpcös Borbás Antal ingben, gatyában állt az udvar közepén. Karját az égnek emelve átkozódott. Asszonya térdreroggyant, karjában három-négyesztendős gyerekét szorongatta, miatyánkolt, istenéhez könyörgött. A gyerek visongott.

A föld ismét felmorajlott és reszketett.

Félelmetesen fenyegető hangja túlharsogott minden emberi zajt. Hideg rázta Krisztint. Szomszédja bömbölve emelte égnek az öklét. Felesége testével takarta csöppségét, zokogott.

A moraj halkult, egyre távolodott.

Megnyugodott a föld.

Borbásné az üdvözlégyet darálta. Hangja el-elcsuklott. Borbás rettentő nagyot fújt, kuszált haját kisimította homlokából. Krisztin szája széle remegett. A kerítésbe kapaszkodó ujja hegye megfehéredett, ahogy a léceket markolta. Lihegett. Kiáltani szeretett volna, de az izgalom elakasztotta szavát. Szeme ide-oda rebbent az udvaron. „Úristen! Az Andris . . ." Borbás nagyobbik fiát kereste. A gyerek az ő osztályába jár, és most sehol nem látta. „Csak nem . . ." – és félt befejezni a gondolatát.

Borbásné szájából hullottak az imádság szavai, mint kukoricamorzsolóból a szem. Az ura a homlokát dörzsölte.

– Megfázik a poronty . . . Vidd be . . .

Talpra segítette didergő feleségét. Az asszony teste megvonaglott. Csuklás rángatta.

– Uram isten . . . Az Andris meg alszik.

Krisztin a kiskapuhoz lódult, reszkető ujja a reteszen matatott. A zár nem engedett.

– Eresszenek be – lihegte, s megrázta a kapu lécét.

Borbás megfordult. Szeme kerekre tágult. Sápadt arcába vér futott. A kapuhoz cammogott és beengedte.

Borbásné állt, mint a szélütött.

– Bottal ver az isten – sóhajtozott. – Jaj nekünk... – és szipogott hozzá.

Krisztin talpa tompán puffant a földhöz. Odaért Borbásné mellé. Az borult szemmel nézett rá, s nagyot szippantott, mintha pontot tett volna ijedelme végére.

– Az Andris meg alszik – mondta.

Kutya nyüszített a ház sarkánál. Szőre az égnek meredt, fogát vicsorgatta és vinnyogott.

– Elmúlt – könnyebbedett meg Borbás, és az asszonyára mordult: – Mit állsz?... Vezesd be a tanítónőt. Megfagy itt egy szál ingben...

Krisztin követte az asszonyt.

Borbás mögötte topogott.

Csak egy kendőtt kért, meg valami lábbelit, hogy hazamehessen, s aztán majd visszahozza.

Az asszony marasztalta. Reggelizzen velük. Úgyis mit csinálna otthon egyedül – pergett a nyelve, s irhabundát akasztott ki a szekrényből.

– Melegebb ez, mint a kendő...

Borbás a padkán ült. Hallgatta felesége kerepelését, és Krisztin minden mozdulatát szemmel kísérte. A tanítónő belebújt a bundába, s a mozdulat közben az ingére nézett, ahol a könnyű selyem látni engedte mellének finoman árnyékolt vonalát.

Borbás szuszogott.

Krisztin elvörösödött. Összefogta magán a bundát, s kapkodva gombolgatni kezdte.

– Megyek – mondta és elköszönt.

Borbás az ablakból utána lesett.

Krisztin Borbásné rikácsolását hallotta: „Vén majom... hogy nem sül ki a két szeme! Ilyen istencsapáskor is más nőszemélyre forgatni a bamba lesőkéjét..."

Rohanvást futott ki az udvarról. Szeme megtelt könnyel, s csor-

dult alá a bundára. Inai remegtek. Szaladt be, a házába, és az ágyra vetette magát, fejére húzta dunnáját. Feltört belőle a zokogás, rázta, reszkettette a testét.

Soká feküdt így, amíg végre megnyugodott.

Amikor karórájára nézett, ijedten szökött fel, s magára húzkodta ruháját. Föl a kabátot. A bundát karjára vetette, kifordult az ajtón. Megtorpant. A konyha földes padlóján vékony hártyává fagyott a víz, és ropogva töredezett a cipője alatt. A vödör még ott hevert a tűzhely mellett, ahogy szaladtában leborította.

Megrázkódott a gondolattól, hogy majd ide kell visszajönnie, a magányba, egyedülvalóságba.

Tétova mozdulattal helyére tette, s kilépett a házból. Eszébe jutott, harapni kellene valamit. Egy pillantás az órára. Háromnegyed kilencet mutatott. Kurta legyintés. A zár kattant. A tanítás kilenckor kezdődik, a falu hosszú, az iskola pedig messzi, majd a túlsó végén van.

A szomszédba ment.

Borbás fát aprított az udvaron.

Krisztin a szeme sarkából pillantott felé, s a méreg pirosra festette arcát. Kurta biccentéssel válaszolt a köszöntésére, és benyitott a ház ajtaján.

– Köszönöm a kedvességét – szólt oda Borbásnénak, nem lépett beljebb, a küszöbről nyújtotta felé a bundát. – Visszahoztam... Szaladok, mert elkésem... – és már iramodott is ki a portájukról. Fölszegte fejét, úgy ment el Borbás mellett, mintha sohasem látta volna.

Az útkanyarban megállt, visszafordult.

Borbás – nagy csomó fával a karján – bámult rá.

Elnézett fölötte, a háza felé, amelynek csupán a teteje látszott, s kissé jobbra tőle az aprócska domb a fűzfával.

Megborzongott, majdnem futva igyekezett az iskola felé.

Az óra kezdetét már elcsengették.

A tanteremből éktelen zsivaj hallatszott. Belépett. A gyerekek az osztály közepén, egymás hegyén-hátán hancúroztak. Ahogy meglátták, ijedt csend lett, s rohantak a helyükre.

Krisztin a fogasra függesztette kabátját, és a dobogóra lépett. Végignézett a megszeppent lurkókon. Arcán egy izom sem rándult, de befelé mosolygott.

– Jó reggelt, gyerekek! – csendült a hangja, és jólesett hallania a zsibongó kórus válaszát.

– Senki sem hiányzik? – futott végig tekintete a padsorokon.

– Mindenki itt van, csak a Falus késett – hadarta fürgén a napos.

Krisztin megkönnyebbült.

– Dolgozatot fogunk írni. Az lesz a címe: „Földrengés". Azt írjátok le, amit éreztetek.

Borbás Andris az ujját nyújtogatta, s hogy Krisztin rábólintott, kiugrott a padból:

– Tanító néni kérem – hadarta –, aki átaludta, annak nem kell írni? – És olyan esdeklő tekintettel várta Krisztin válaszát, hogy az elmosolyodott.

– Aki átaludta, arról ír, hogy mit mondtak az emberek a földrengésről . . .

A gyerek bánatos képpel telepedett a helyére.

– Vegyétek elő a füzeteket. Más ne legyen az asztalon. Tessék hozzáfogni!

Csend lett.

Le s fel járkált a padok között. Egyik-másik gyerek mellett megállt, s a borzas fejecske fölött belenézett az irkájába.

Halkan felsóhajtott. Igen, itt jól érezte magát, ez az egyetlen hely a faluban, ahol szívesen tölti az idejét. Keserű szájízzel gondolt rá, hogy miért éppen ide vetette a sorsa. Leült a tanítói asztal mögé, s kinyújtóztatta lábát.

Elmerengett . . .

*

Krisztin ötvennégy nyarán koltozött ide.

Ahol a Rába kilép sáskoszorújából, az aprócska domb tetejéről vastagderekú fűz ágai szomorodnak a vízbe. Lombkoronája alatt giz-gazzal benőtt keskeny csapás kanyarog. Az a domb az ő kertjének alján magasodik.

Ezt a vidéket valamikor úgy hívtuk: a béketábor peremsávja.

Pedig nem ez volt a peremsáv, ezzel a névvel csak azok illették, akik nem értenek a katonai dolgokhoz. A határ, az összefüggő aknamező, mögötte a kiserődök, spanyollovasok, géppuskafészkek –

az volt a peremsáv, s néhány száz méterrel nyugatabbra már igy mondták: vasfüggöny.

1952-ben, egy határincidens után, terepjáró gépkocsin kis fadobozokat hoztak a falu szélére. – Két katona dobálta le a terebélyes fűz alá s tovább, fölfelé a Rába partján, amerre az autó elhaladt. Harmadnapra vihar kerekedett, szél fújt. Félig behordta homokkal, porral a robbanó skatulyákat. A szél nem olyan, hogy amit elkezdett, abbahagyja. Egy hónap sem kellett hozzá – és a domb oldalában, a patakparton vakondtúrásnyi földkunyhókat vont a dobozba költözött halál fölé.

Krisztin akkor töltötte utolsó évét a tanítóképzőben.

Szép volt. Selymesen göndör fekete haját, éjszín szemét és zárkózott természetét szerb származású anyjától örökölte. Sudár termete apjáéra hasonlított, aki Boszniában katonáskodott az első világháború idején, s a forradalom hírére utazott haza, Pestre, majd a kommün bukása után Újvidéken telepedett meg, ott élt, amíg a náci csizma végigtiport Jugoszlávián. A hosszú kések éjszakáján megveresedett a Duna, s apja úgy sodródott honfitársaival a víz jégtakarója alatt, mint fatönkök a tiszai úsztatásnál. Anyja kézenfogva vezette ki a városból, és Budapestre vitte, férje rokonaihoz. Aztán a háború, az ostrom. Anyját egy bomba megölte. Ő túlélte a vihart, befejezte iskoláit és tanítónő lett.

A záróvizsgák utáni banketten bemutatták egy vasutasnak, aki egy esztendő múlva régimódi szerelmesekhez hasonlatosan térdre borult előtte, s megkérte a kezét.

Krisztin habozott. Nem szerette, még csak nem is kedvelte különösebben.

Rokonai unszolták. „Senkid, semmid. Mire vársz? Vasúti mérnök. Jó parti . . ." – és mellékesen céloztak arra, hogy délvidéki származása miatt, az adott politikai szituációban, nem nagyon válogathat élete formálásában. „Majd azután megjön a szerelem is" – tették hozzá vigasztalásul.

Krisztin a rokonainál lakott, s napról napra érezte, hogy kényelmetlen teher számukra. Igent mondott. Három hónap múltán – a mérnök ötvenedik születésnapján – a felesége lett, s egy évre rá úgy bánta már azt az igent, mint a kutya, amelyik kilencet kölykezett.

Az öregedő ember aggályoskodó féltéssel tartotta számon Krisz-

tin minden lépését. Nem tűrt magánál fiatalabb férfit az asszonya körül. Krisztinnek először csupán a magakorabeliek társasága hiányzott Pesten. Ehelyett férje alázatos áhítatú bókjaival kellett beérnie, aki olyan modorban tisztelte meg, mintha egy múltszázadi romantikus regényből csöppent volna ebbe a világba. Lassan ráébredt, hogy a férfi valójában csak szerepet játszik. Nem erős akaratú – de akaratoskodó, nem szellemes – de szellemeskedő, nem bizalmas – de bizalmaskodó, a kedvessége sem édes – de annál émelyítőbb a jóságoskodó nyájassága. Viszolygott tőle. Megutálta őt is, s önmagát is, hogy feleségül ment hozzá.

Férje észrevette a változást Krisztinben, és nem tudta mivel magyarázni. Féltékenységi jeleneteket rendezett, amelyek végképp megkeserítették az asszony napjait. Hisztériás kitörései nyomán fogamzott meg s érlelődött Krisztinben a válás gondolata.

Szabadulni akart.

Férje minden este azzal kopogott be hozzá, hogy: „Szabad, asszonyom?" Ezzel a nem kérdésnek, inkább bejelentésnek szánt mondattal leült az asszony ágya szélére, házikabátja zsebéből kendőt vett elő, trombitálva kifújta orrát, s vakarózva leheveredett. „Masszírozza meg a lábam, kedves..."

Krisztin a falba tudta volna verni a fejét idegességében, megalázottságában. Egy idő múlva bezárkózott szobájába.

Férje tudomásul vette a tényt, de minden étkezés után megjegyezte:

– Kedvesem, gyanítom, hogy szeretője van. Kérem, mondja meg az igazat, előre megadom a bocsánatot rá. Nem szeretném, hogy kínos helyzetbe hozzon...

Mivel pedig csupán egy vállrándítást kapott válaszul, sértődötten eltávozott. Ez egy hétig ment így. Reggel, délben, este. Aztán többé nem említette a dolgot.

Hanem azt igen, hogy házat vásárolt a szülőfalujában, s odamennek lakni. Az orvos tanácsolja – az talán még segít rajta. Krisztin csak nézett rá, a férje meg közönyösen vetette oda magyarázatul:

– Kiújult a tébécém. Sajnos, sokkal előrehaladottabb stádiumban van annál, hogy komolyan gondolni lehessen a gyógyulásra...

Krisztin fölkereste a férje orvosát. Hitte, remélte, hogy ez is csak póz, tetszetős szerep, hogy zsarnokoskodhassék fölötte.

Tévedett. Ez nem színészkedés volt.

Végtelenül szerencsétlennek érezte magát. Ha csak egy hónappal, néhány héttel előbb jut el a teljes felismeréshez, hogy nem tud egy födél alatt élni vele, ki nem állhatja férfiatlanságát, önző kényelmességét – akkor boldog, ledobja jármát és szabad. Azonban a beteget – nem a férjét, de a halálra készülő embert – nem hagyhatja el, és zokogott, hogy fiatalságának legszebb éveit kell arra pazarolnia, akitől undorodik, akinek az érintésétől is borzong. Átkozta önmagát és rokonait, akiknek nógatására vállára vette a keresztet és le sem teheti, míg a halál meg nem váltja viselésétől. Már a világot is meggyűlolte, amely egy sorvadó roncshoz erőszakolja életét, és sárral hajigálná, ha nem vállalná mártíriumát.

Így került a faluba.

Férje ötvenöt tavaszán halt meg.

Sajnálta, olyan őszinte s igaz szomorúsággal, ahogy bárki más – akár egy vadidegen – halálán is szánakozott volna. Nem többel és nem kevesebbel.

Amikor első ízben feküdt egyedül az ágyába, könnyült szívvel sóhajtott fel, hogy megszabadult a beteg férfi nyűgös szerelmétől, amely csak kínozta. Elég szánalom élt benne iránta, hogy ne taszítsa el magától, és elég iszony, hogy ne érezzen belőle szikrányi jót sem. Szótlan megadással engedelmeskedett kínos kötelességének, s amikor tehette, kitért előle.

– Jobb így – gondolta most, és összerezzent, lámpát gyújtott, benézett az ágy alá, még a konyhába is benyitott féltében, mintha más is tartózkodhatna a házban, aki agyába lát, s kilesi titkait.

Úgy érezte, hogy ez az idő, amelyet a falun töltött férjével, megfonnyasztotta, mint a múlt esztendőről maradt befőttet. Pedig élete-erős fiatalsága úgy feszengette a bőrét, akár az érett s még egyre duzzadó-érlelődő gyümölcs húsa a héját. Nem akart a férje után aszalódni, és nem tagadta maga előtt, hogy férfit kíván. Kissé erőszakos, kissé makacs, erős akaratú embert, aki nem kéri, hanem elveszi. Akinek az ölelésétől megroppan a csontja, s a gyönyörűségtől borzong, ha hozzáér. Aki nem házastársi csókot ád, hanem ajkába harapja szerelmét. Szeretőnek, férjnek nevezik-e – nem fontos. Férfi legyen, lovag, akit irigyelnek tőle, de ő nem ereszti, magának hódítja reggeltől estig, s estétől reggelig. Akinek a karjába ájulni boldogság és nem házastársi kötelesség.

S most mije maradt, mije van? A magány.

Ez volt legmaradandóbb öröksége a házasságból. Amíg a férje élt, örült, ha megpihenhetett. Délelőtt az iskola, majd rohanás haza. Ellátta az urát, kitakarított alaposan, mert reggel csupán az ágyneműjét rakta el, s vacsorát készitett, megfőzte a másnapi ebédet. Mosás, vasalás, a kert. És minden áldott nap jöttek azok a gyerekek, akik a tanító néni közelében akartak tanulni. Este készült a következő tanítási napra.

Nyomtató lónak olyan az élete, mint az övé. Még a falut sem ismerte, csak amúgy futtában. Néhányszor volt moziban – a gyerekeket vezette kötelező előadásokra –, s utána otthon a szemrehányások tömegét szenvedte, hogy egyedül hagyta betegét.

Ha legalább ismerősei, barátai lettek volna! De nem lehettek. Férje már mindenbe belekötött, s még zsarnokibban, mint házasságuk elején. Lépést nem tehetett, amiről be ne számoltatta volna, mint jó szülő a bakfislányát. Szerencsétlenségére, az ő házuk a falu vége. Legközelebbi szomszédaik, Borbásék is elég messze laknak. Aztán, ha macskaugrásnyira lennének, mit ért volna velük? Előttük öntse ki a lelkét? Csak a nyelvüket köszörülnék rajta. Mást, férfit – a beteg nem tűrt körülötte.

Határőrök gyakran portyáztak a környékükön. Újkrumplit szedett a kertben, amikor az egyik legény kérdezősködni kezdett, hogy nem látott-e idegeneket errefelé, azután beszélgettek. A katona is egyedül volt, szegény. Három év a határon – hosszú idő. Később néhanapján betért a házba. Férje marta el, pedig olyan kedves, udvarias volt őhozzá is. „Mit kóvályog itt az a tacskó . . ." – és dörmögött, hogy inkább olvasson, ha mindenáron mást akar csinálni, minthogy vele foglalkozzék.

A határőr azért szerét ejtette, hogy beszélgethessen Krisztinnel az iskolában. A házuk táját sem kerülte, és fütyörészett a kertek alatt, ő meg olyankor talált magának munkát a kertjük végében. Onnan szólította az ura türelmetlen hangja, s vége-hossza nem akadt a szemrehányásainak. „Trafikálsz, amíg engem a fene esz meg, fölfordulhatok tőled . . . Várjál, még nem haltam meg . . ." Krisztin nem szólt, nem vitázott, csak befelé sírt. Megmondta a szegény fiúnak, ne járjon erre, s a határőr nem fütyörészett neki többé, alig váltottak szót egyszer-egyszer. A legény gyakorta sétált feléjük, de csak messziről leste . . .

Szórakozást és az annyira áhított nyugalmat csak munkájában

talált. „A nebulóid, azokra van idődd! Csőstül csődíted ide őket – vagdosta fejéhez az ura. – Ha éjjel jönnének, akkor is ugranál... Bezzeg..." – és következett a litánia, hogy minden és mindenki előbbre való őnála. De Krisztin ebből nem engedett. Délutánonként három-négy tanítványa állandóan ott tanult náluk. Férje gúnyolta:

– Azt hiszed, használ nekik? Ostoba paraszt marad mindegyik... Ledolgoztad az idődd az iskolában. Azért kapsz fizetést. Mit akarsz még? Világmegváltó akarsz lenni? No, irtsd ki belőlük a paraszti kapzsiságot, kapsz egy forintot. Csak nők lehetnek enynyire naivak...

– Akkor az egész világ nőkből áll. Öt éve még iskola sem volt itt... Tanuljanak. A világot nem lehet egyszerre megváltani... És én tanítani akarom őket...

– Inkább adj innom.

Krisztin reszketett idegességében, ahogy odanyújtotta neki a poharat, aztán kiment a konyhába. A gyerekek körülülték az asztalt, és ő főzés közben tanítgatta őket...

Azután eltemette a férjét, s a ház fala még hetek múltán is árasztotta magából a beteg beléáporodott nehéz levegőjét, a gyógyszerek szagát.

Napjainak nagyobb felét a kertben töltötte. Kertészkedett, olvasgatott. Az étkezést elintézte a maga módján. Hízott libát vágott s megsütötte. Ötliteres uborkásüvegbe töltötte a zsírját, közé meg a sültet, hogy elálljon.

A gyerekek – azok tartották benne a lelket.

Az ismerős határőr gyakran meglátogatta. Jó volt vele. Krisztin bizalmába fogadta. Szép, komoly, szürke szeme volt. Keveset beszélt, inkább csak nézte az asszonyt, és hallgatta. Kurta mondatokban odavetett véleménye olyan határozottságról tanúskodott, hogy Krisztin önkéntelenül is folnézett rá. Úgy érezte, férfival találkozott.

Egy augusztus végi napon alkonyatkor kopogtatott be hozzá. Kezében spárgával átkötött csomagot himbált.

– Szabadságot kaptam... – Hangja rekedt volt, s tétován behajtotta az ajtót, mint aki nem tudja, megy-e, marad-e.

Félhomály volt. Az asszony az öreg hintaszékben ült, csendesen ringatózott. Nem felelt. Fejét kissé félrehajtotta – megszokott moz-

dulat volt ez, s nem a tudat diktálta, hogy nyakának finom ívelése így jobban érvényesül. Lassan előrenyújtotta lábát, és keresztbe helyezte a combján. Nyújtózott, izmai megfeszültek. Szemére árnyék vetődött. Szája kissé megnyílt, s fehér fogai előragyogtak nedves ajka közül. A függöny szélén betévedt fény a száján csillant, és oly kívánatossá tette, mint almát a pír. A legény egy székre tette csomagját, s lassan közeledett felé. Az ajkát nézte, amelyen csillogott a nedvesség. Felnyalábolta, s csókolva vitte az ágyra. Az asszony csupán ennyit mondott:

– Az ajtót zárd be.

A legény mintha nem is hallotta volna, szájára tapadt.

Az asszony elernyedt.

Sokára tért magához, s hosszúkás ujját a férfi hajába fúrta:

– És ha bejött volna valaki?

Az vállat vont és hanyattfekve maradt.

– Nem akartad?

Nem felelt. Fölkelt, kulcsra zárta az ajtót.

– Csacsi – mondta, és a legény szájára hajolt. A férfi mohón kapta el odakínálkozó ajkát. Krisztin belecsókolt, s csendes nevetéssel felegyenesedett, majd ismét odanyújtotta száját, addig, amíg a legény derékonkapta, és kissé durva-gorombán, hogy beleszisszent, az ágyra gyűrte.

Négy napig ki sem jöttek a házból. Az asszony is csak azért, hogy a baromfiaknak enni adjon. Négy napig eltartott a libasült, a szalonna, a füstölthús, ami a kamrában volt, s négy napig tartott a legény szabadsága.

Négy nap soknak is bizonyult ahhoz, hogy Krisztint olyan érzés kerítse hatalmába, mint a megcsalt kalmárt, akinek hamis pénzzel fizettek drága portékájáért. Ő is nő: hódított, hogy hódolhasson, s nem hódolt azért, hogy meghódítsák. A férfi, aki ezt az igazságot nem ismeri, ne közeledjék asszonyhoz, mert rajtaveszít. A legény vad, goromba, aki a testén kívül mást nem akart. Krisztin vágya távolibb volt. Szerette a csókot, az ölelést, éppoly vadul, mint a legény, de úgy, hogy az pont legyen a mondat végén, ne pedig gondolatjel az elején, ami után ki tudja, mi következik. A határőr megtelt buja, erőszakosan kitörő vágyak halmazával – de az esze nem forgott hozzá, s amilyen telinek bizonyult a teste, olyan üresnek a feje. Vágyait kielégítve, bókjai otrombákká és trágárakká

váltak. A fűszeres szerelem vonzotta Krisztint, de a durvaság eltaszította. Csalódott. Nem ezt várta, kívánta, s a harmadik este már szeretett volna egy nappal idősebb lenni.

Búcsúzásnál megcsókolták egymást, de Krisztin ajka hideg volt már, s a legény is túlságosan szaporázta lépteit. Krisztin szótlanul nézett utána, bántotta, hogy a férfi meg sem köszönte az együtt töltött időt.

A legény járása lomhának tűnt. Mintha megnehezedett volna a lába, ruganyos mozdulatai elmerevedtek. Örült, hogy végre lejárt a szabadság.

– Kifacsart, mint egy citromot – mormogta, és odaköszönt egy ismerősnek. – Jóból is megárt a sok...

Ahogy kívánta az asszonyt együttlétük alatt, úgy vált egyre terhesebbé a kedveskedése, a nógató szemrehányása, hogy „hát csak ilyeneket mondasz nekem", meg a sértődése, ha nagyokat paskolt a meztelen hátsójára. Mintha nem is férfit akart volna, hanem valamilyen szépmondó gépet – hunyorított, és magabiztos mozdulattal a feje búbjára igazította sapkáját. A keveset ismerő emberek tudálékos mosolyával gondolta, hogy a szép özvegy tökéletesen elégedett lehet vele, s elégedett lesz a jövőben is. Igaz, az utolsó két napon elszótlanodott az asszonyka, és nem ölelte úgy, mint annak előtte. Amolyan női orrfelhúzás, vihar egy kanál vízben, hogy édesebb legyen a kibékülés. Legjobb nem tudomásul venni. Hadd érezze, hogy férfival van dolga, nem nyálas fajankóval, aki engesztelésért könyörög.

Szombat estén jött el az asszonytól, s pontosan egy hét múlva lépett be az ajtaján. Nem kopogott, egyszerűen benyitott, s az ajtót becsukva megoldozta derékszíját és a sapkájával együtt a székre dobta.

Krisztin a hintaszékben ült. Csendesen figyelte, hogy a legény kigombolja ingzubbonyát s húzza lefelé. Méltósággal kérdezte:

– Nem korai a vetkezés?

A válasz kurta volt:

– Nem. Akarlak. – Az ingzubbony a székre lebbent.

– Barátom – az asszony hangján érzett, hogy mosolyog –, nekem olyan férfi kell, aki nem ajtóstul ront a házba, hanem meghódít...

A legény a homlokát ráncolta, és cinikusan kuncogott:

– Akkor Nagy Lajost ajánlom... Az még Nápolyt is meghódította. Jobban ki fogja elégíteni, mint én... – azzal ruhája után nyúlt. A félhomályban nem látta, de érezte, hogy az asszony elvörösödik.

Krisztint elöntötte a pulykaméreg. Felállt és eléje ment. Felemelte kezét, mintha ruháját igazítaná. Keze erős, és a pofon csattanó volt.

– Takarodjon!

Egyedül maradt.

A legény az utcán fűzte derekára a síját.

Az ablakból nézte, szeméből a düh könnyei potyogtak, hogy szerelmét néhány napig ilyen hitványra pazarolta. Megfordult, idegennek érezte a mozdulatát. Az asztalhoz ment, kenyeret szelt, azt rágcsálta.

Orült, hogy a vakáció véget ért, s visszatérhet a tanítványai közé.

Amíg férje élt, egész nap lótott-futott, mégis mindig elmaradt valami munkával. Most kényelmesebben dolgozott és többet. A háztartással keveset törődött. Reggelenként beágyazott, letörölte a port, csak hetenként egyszer takarított alaposabban. Napokra előre megfőzött. Nem volt türelme magára kotyvasztani. Délelőtt az iskolában volt, hazaszaladt megebédelni, aztán be, a faluba. Öt nehezebb felfogású nebulóját oktatgatta. Az egyik családnál jöttek össze. Hálával fizettek csak érte, nem pénzzel, de annak jobban örült, mintha ropogós bankókat nyomtak volna a markába.

Alkonyatkor tért haza, és már az úton irtózott attól, hogy belép a házba, társtalanságába. Félt az egyedülléttől.

Városban könnyen elüti estéjét a magányos asszony. Színház, mozi, társaság... Falun más. Hol van ott színház? A mozigép – nyáron kapták a megyei tanácstól – egy düledező fészerben talált fedélre. Egyszer ment oda. Padlózata homok, amely telikeveredett cigarettavégekkel, szertehajigált gyufaszálakkal, szétköpködött napraforgó- és tökmaghéjjal. A levegő párás volt, és áporodott verejtékszag kavargott a dohányfüsttel. Előadás közben jobbra-balra sercintés. Rosszullét környékezte Krisztint. Keresztülfurakodott az összezsúfolt emberek tömegén. Odakünn sötét volt. Sétálni kezdett a fészer előtt, fel s alá. A moziból zene, beszéd, köhögés, krákogás hallatszott. Szörnyűnek találta, hogy emberek sokasága számára ez a mozi jelenti a szórakozást. Örülnek, hogy kapták a gépet. Ez az

első mozi ebben az istenhátamögötti helységben. De miért nem lehet kulturáltan örülni? Az előadás végén a közönség a szabadba tódult. Megkereste a tanácselnököt:

– Kis munkával széppé lehetne varázsolni ezt a mozit. Néhány fiatal kellene hozzá. Feldíszítenénk, friss homokkal cserélnénk a padlót. Kellemesebb lenne...

– Teleköpködik úgyis. Olyan itt a nép. Szereti a bagót, meg a tökmagot.

– Táblát kell kitenni. Dohányozni, köpködni, szemetelni tilos.

– Tábla! Maga talán a csizma szárába köpné a tökmaghéjat? Még hogy tábla! Kinek baj, hogy tökmagoznak? Fő a mozi, nem a tökmag. – S mintegy illusztrálásul tökmagot halászott ki a zsebéből, ropogtatni kezdte.

Krisztin elment, s már messze járt, még mindig hallotta a tanácselnök méltatlankodó hangját: „Táblát! Mit nem?!"

A falubeli társasággal sem volt szerencsésebb. Dohszagú, füstös kocsmában találkozott esténként apró és nagy. Kecskelábú asztalokon sör, pálinka, rum. A szomszéd teremben biliárd. Egy-egy sikerült lökés után harsogó csatazaj hallatszott ki. Nagycsontú, kapatos férfiak adomáztak az ivó közepén, kezükben korsó vagy pohár, s egy-egy erősebb taglejtésük földre löttyentette az italt. Viháncoló lányok igyekeztek szabadulni csillogó szemű legények öleléséből.

Kurta pillantás az üvegezett ablakon keresztül – ennyi is elég volt, hogy oda be ne tegye a lábát.

Eszébe jutott, jó lenne összebarátkozni a kollégájával, de aztán visszaemlékezett első találkozásukra, és legyintett. Amikor férjével ideköltöztek, meglátogatta. Magas, puhány tekintetű ember volt a tanító, alázatos mosollyal, diszkréten csattogó bokával. Éppen moslékot kavart a disznóknak. Kezet mosott, s zavartan szabadkozva tessékelte beljebb.

– Falusiasan élünk... Erre tessék...

A szoba kicsiny, a bútor ódivatú és kopott, mint a tanító ruhája. A férfi elértette Krisztin pillantását. Elpirult.

– Kissé szegényesen vagyunk. Ugyebár a fizetés... Hisz az... – hirtelenében kereste a szót, hogy mivel is illesse. Kartársnő, kolléga, elvtársnő, vagy nagyságos asszony? Nem, az utóbbi nem. Elvtársnő? Ahhoz túlságosan divatos az öltözéke. Koroknai elvtársnő, a népművelési előadó, kashaszoknyát és blúzt visel. – Hisz az...

– nyögte még egyszer, s végül a kolléga mellett döntött – hisz a kollegina is tudja, ugyebár...

Ezzel az emberrel ő nem tudna jó barátságban lenni. Keserű lett a szája íze. Mindenki csak apró, garasos ügyekkel törődik. A tanító gerinctelen, gyáva alak, a tanácselnök örül a piszkos mozijának.

Egyik vasárnap bement a szomszéd kisvárosba, s örült, hogy végre – ha rövid időre is – kiszabadult a faluból. Nézelődött, moziban volt, sétálgatott. A szórakozni vágyó emberek nagy része a Korona vendéglőnek nevezett kocsmában ülte át a vasárnap estéjét. Fölfedezett viszont – nem kis meglepetésére – egy cukrászdát, eszpresszógéppel, vadonatúj berendezéssel; csupán a régimódi karoscsillárok emlékeztették rá, hogy vidéken van. Szalmasárgára festett hajú pincérnő szolgált fel, fején bóbitával, csipkés köténykében. Kávét rendelt. Csöndben szürcsölgette. Gondolta, üldögél egy kicsit, mielőtt hazaindulna, s talán még sötét előtt visszaér.

A pincérnő, diszkrét mozdulattal, egy pohárka csokoládélikőrt rakott elé az asztalra. Krisztin értetlenül bámult rá:

– Nem kértem...

A sárga hajkorona megbillent, a túlságosan púderes arcra negédes mosoly kedveskedett:

– A második ablak mellett, az a fiatalember kéri, hogy igyon az egészségére... – s már fordult volna odább, de Krisztin visszatartotta:

– Fizetni akarok.

A pincérnő megértőn bólintott:

– Akkor átvigyem a másik asztalhoz, vagy hívjam ide?...

– Majd átviszi. Előbb fizetek.

– Egy kávé, kérem...

– Mennyibe kerül egy ilyen likőr?

A pincérnő megmondta. Krisztin pénzt tett az asztalra:

– Tegyen mellé még egyet, és vigye oda a fiatalúrnak. – Fölkelt, és köszönés nélkül eltávozott. Hazafelé szidta azt a ficsúrt, egyre fortyogott, úgy elromlott a kedve.

Tél jött. Didergő, magányos esték. Egyedül volt.

És megrendült a föld...

*

A gyerekeket nézte. A Borbásék Andrisát, ahogy a padra, irkája fölé hajolt. Érezte, hogy megveresedik az arca, mert eszébe jutott a fiú apja, reggel, ott az udvaron, karján a nagycsomó fával.

Csengettek.

A második órán befejezték a dolgozatírást. Számtan, majd rajz következett. Aztán elindult haza. A lakásban hideg volt. Tüzet rakott, ímmel-ámmal evett néhány falatot, és elővette a füzeteket. Délutánját azzal töltötte, hogy átnézte és kijavította a dolgozatokat.

A fergeteg szurkálós havat söpört a jegesre fagyott utakon. A kályhában tűz pattogott, s ő borzongott, és lefeküdt, olyan megszokott, melegben is fázó mozdulatokkal, mintha öröktől fogva egyedül élne.

Jó volt az ágyban. A dunna melegítette, akárha társa simulna márványos testéhez. Társ!... Ezen a portán csak ő lakik, meg a halál, a kert végében, a domboldalon. A határőr jutott eszébe, és úgy kívánta, hogy megjelenjen és odaölelje az ágyra, hogy szinte érezte forró, izgő-mozgó kezét a derekán. Ha most jönne! Megrázkódott. Reggelre már utálná újra és magát még inkább, amiért vele hált. Társtalan maradna akkor is, ha ezzel a férfival vagy valamelyik ilyenfélével osztaná meg az ágyát.

Az éjjeliszekrényből cigarettát vett elő. Mit meg nem tesz az ember a látszat kedvéért! A tanító figyelmeztette: „Koroknai elvtársnő nem szereti a dohányzó nőket." – Akkor vállat vont. Mit árt a járási tanács népművelési előadójának azzal, ha dohányzik? Igen, de Koroknai elvtársnő több, mint a tanítónő, s ő lassanként megértette, hogy jobb kashaszoknyát viselnie s nem dohányoznia, ha nem akarja, hogy Koroknai minden ellenőrzéskor belékössön. Az emberek előtt nem gyújtott rá többé. Ha verekedni kell, ne ilyesmi miatt. Hiszen van annyi más ok rá! Az iskola festése, hogy új táblákat kapjanak, elegendő széket s mindenre keretet. – Élvezettel szívta le a füstöt. Ha Koroknai elvtársnő látná, bizonyosan megjegyezné vagy feljegyezné magának, hogy képmutató, mert zárt ajtók mögött, otthon, titokban dohányzik. Hátha még a gondolataiba is belelátna! Parázna nőszemély, férfikívánó stb.

„Mi csak a gyerekeknek élünk" – vélte hallani a népművelési előadó hangját. – „Igen, drága elvtársnő. Amint elvirágoztam, s bibircsók nő az orrom tövében, három szál szőrrel a hegyén, azon-

nal követem az útmutatást, és többé soha nem kívánkozom férfi mellé . . ." – Kéjesen elnyújtózott, s oly kongónak érezte a szívétlelkét, mint egy üres boroshordót.

Elszenderedett.

Az ajtón puskatus dobogott. Felriadt. Vállára pongyolát kanyarított, s szaladt kinyitni. Odakünn kiáltoztak:

– Nyissa ki!

A kulcs nyikorgott. Az ajtó feltárult, hideg csapta meg, a szél havat szórt be. Egy határőr, géppisztollyal a kezében, félretolta, s indult egyenesen befelé. Két társa ottmaradt az ajtóban. Puskájukra támaszkodtak. Összébbhúzta mellén a pongyola selymét. Dideregve kérdezte:

– Mit akarnak?

A határőrök nem feleltek.

Krisztin felcsattant.

– Titok?

– Majd időben megtudja – dörmögte az egyik.

Szó nélkül megfordult s a határőr után ment a szobába. Az éppen az ágy mellett hasalt, és fegyverét előrenyújtva odábbtolt egy rég ottfelejtett, üres bőröndöt. Hirtelen pattant fel, lendülettel, mint amikor az összenyomott rugó fölött megszűnik a szorítás. Felrántotta a szekrény ajtaját, és géppisztolyával a rendben fogasra aggatott ruhák közé bökött. Az asszony álmélkodva nézte, dühében az ajkába harapott.

– Minek köszönhetem a szerencsét?

– Mit gúnyolódik? – kérdezett vissza a határőr szenvtelen hangon. – Egyébként, ha tudni akarja, határsértés történt befelé. Megnézzük a szivart, hová bújt. Lehet, ez robbantotta föl az aknát ma reggel, és nem a földrengés . . . Illett volna jelenteni ám . . . – Krisztint félretolva, a szoba másik végébe ment.

– Kedves.

A határőr nem válaszolt.

– Ezt mindig így csinálják?

A legény arcát enyhe pír színezte.

– Kissé kellemetlen, de hát . . . fel kell kutatnunk. Mindenkinek a magatartásától függ, hogy milyen a házkutatás.

– Másképp is lehet?

– Magának igen – lépett a katona Krisztin elé. Köpenye aljára

hófoltok fagytak odakünn, s ahol állt, az olvadó lé a padlóra csepegett. – Magában megbíznék... – Ujjával az asszony állához ért. Arca vörös lett, mint a tűz, lélegzete hirtelen meggyorsult. – Magának csak hinni tudnék...

Krisztin hátralépett, szeme megértőn lecsukódott.

A férfi a vállához hajolt.

Az asszony pillái függönyén át látta, s keserű düh forrt föl benne. Mellen taszította, hogy a férfi egyensúlyát vesztve megtántorodott, és tágra meredt szemmel bámult rá. Egy pillanatig még ott topogott, azután elment.

– Fúj! – toppantott Krisztin, és becsukta mögötte az ajtót. Egy maláji közmondás jutott eszébe: az özvegy olyan, mint az útszéli eperfa, mindenki megkóstolja a gyümölcsét. Ő sohasem lesz útszéli fa. Inkább vándor, aki a fák gyümölcsét válogatja. Ha tetszik, tép, ha nem, otthagyja.

Teltek-múltak a napok. Kitavaszodott, megjött a nyár is – az ezerkilencszázötvenhatos esztendő párás, fűszeres illatú nyara.

Júniusban katonák jöttek s felverték sátraikat a kertek alján, a határőrlaktanya udvarában. A legények erőltetetten jókedvűek s hangosak voltak. Aknát szedtek. Hajnalonként berregő teherautókról vitte dalukat a szél. A határra mentek; ebédre hozta vissza őket a gépkocsi. Akkor csendesen gubbasztottak a teherautó padjain. Barázdált homlokuk szigorú volt, arcukon por ült. Leszálltak, ebédért sorakoztak s pihenni tértek. Hosszú, acélvégű botjaik gúlában álltak a sátrak előtt.

Második fejezet

A nyár szokatlanul forró volt.

A Rába környékén gyakorta esett, de a levegő nem hűlt le. A nap gyorsan fölmelegítette, párás volt és fülledt.

Krisztin szenvedett. Légszomj gyötörte.

Kora reggelenként a kertet gondozta. Tíz óra táján megjöttek a gyerekek – tucatnyi nebuló, akik itthon töltötték a vakációt. Úszni tanította őket. Nagy ívben megkerülték a dombot, s be a Rábába! Kezdődött a lubickolás.

A folyó sekély volt. Krisztinnek a derekáig ért. Csak a kiadósabb nyári záporok után duzzadt meg, s akkor métert is emelkedett a szintje, szilajon nyargalászott, örvénylett.

Az emberek féltek a Rábától. Alattomosnak tartották, nem szívesen engedték fürdőzni a gyerekeket. Krisztinnek valósággal agitálnia kellett a szülőket, hogy engedjék el csemetéiket, ő is velük van, vigyáz rájuk. A folyó sok mindent mesél az embernek, jó, ha ott játszva megtanulhatnak s láthatnak olyasmit, amire az iskolában amúgy is szükségük lesz.

Tanítványai a déli harang szavára hazamentek.

Ő is evett valamit, aztán visszatért a folyó partjára, most már egyedül. Úszott, napozott, ismét megmártózott a vízben, megint napozott, amíg el nem múlt a nagy forróság. Egyedül volt, s jól esett anyaszült meztelenül sütkérezni a verőfényben, pihenni a homokon, vagy éppen lehűteni magát a bágyadt hullámocskák között.

Az egyik július elejei napon Krisztin későn kelt.

Egész éjszaka zuhogott az eső. Az égiháború nem hagyta nyugodni. Félt, forgolódott. Virradatra továbbvonult a zivatar, akkor elaludt. Déltájban arra ébredt, hogy éhes. Gyors kézzel rendet rakott, kiszaladt a kertbe, fiatal paprikát, zöldhagymát szedni. Azt ette a szalonnához.

Tűzött a nap. Meleg volt, mintha nem is esett volna. Tanítványai keresték, de nem találták s elmentek. Hiányoztak.

Gyomlálni kezdett és halkan dúdolt hozzá. Nem hajladozott a gaz után, leguggolt és kiszedte, amit a kezével elért, aztán továbbhúzódott. A talaj teteje már megszikkadt, gőzölgött és melegen csiklandozta talpát, ahogy lassan belesüppedt a súlyától, majd meg a fölnyomakodó nedvesség apró tócsákba gyülemlett a nyomában. Pillangók csapongtak s ő csöndes mosollyal figyelte kergetőző táncukat.

Késő délután katonák jöttek. Hallgatagon, libasorban bandukoltak.

Krisztin fölegyenesedett és nézte őket.

A sár térdig lepte a csizmájukat, nagy foltokban éktelenkedett a ruhájukon. Arcuk piszkos volt és izzadt. A napfény a szemükbe vakított. Hunyorogtak. Furcsán jártak, mintha a lábuk a testüktől külön mozgott volna. Ormótlan csizmáik a ráragadt agyagtól még szélesebbnek tűntek. Talpuk meg-megcsusszant a mélyen ázott út földjén. A keskeny csapáson haladtak, amely a kert aljában, a dombtetőre kanyargott. Elöl a tisztjük, akinek napszítta tányérsapkája tojásalakúra formátlanodott, a széle meg feketére zsírosodott. Oldalán járőrtáska fityegett, s minden lépésére a lábához zörömbölt. Amint közeledtek, már az is látszott, hogy az emberei ruháján megrepedeztek a sárfoltok. Nadrágjuk tépett és agyonfoltozott. Ahány fej, annyiféleképpen viselte a vászonsapkát. Egyik kuktamódon, a másik hetykén félrecsapva, a harmadiknak szűk volt és billegett a fejebúbján.

Krisztin odakiáltott nekik:

– Ne menjenek tovább! A dombon aknák vannak...

A tiszt megtorpant. Legényei köréje topogtak. Pislogva nézték a dombot. A szomorúfűz levelei ezüstösen ragyogtak. A tiszt néhány pillanatig krákogva tanácstalankodott, aztán elindult az asszony felé, s menetközben odavetette az egyik emberének:

– Most láthatja, mennyit érnek az aknamezőkről készített vázlatok meg térképek... – Megvetően pattintott az ujjával. – Kismilliószor átrakosgatták... Az isten is nehezen igazodik el rajtuk. A változásokat a kutya se vezette rá a papírokra... – morgott félhangosan.

Az a katona – tizedesi rangjelzése volt – aggodalmasan bólogatott rá:

– Vigyázni kell...

A tiszt megállt a kerítésnél, tenyerét a korhadt lécek csúcsára nyugtatta.

– Jöjjön közelebb, ne kelljen kiabálni – kérte Krisztint, és a válla fölött hátrapillantott az embereire. Ott voltak, ahol hagyta őket, csak a tizedes követte. Az asszony óvatosan átlépkedve a krumplibokrokat, a kerítéshez jött.

– Sarbó hadnagy – mutatkozott be a tiszt, és a sapkát hátrábbtolta fején. – Hol vannak azok az aknák?

– Erre föl, a Rába mentén. A dombon kezdődik. Cövek jelzi. Pirosvégű cövek. Fölszedik?

– Majd – krákogott a hadnagy. – A parton is van?

– Csak az ösvény mellett.

A hadnagy elfordult, a folyó felé. Dünnyögött:

– Akkor megfürdünk – és szemét kissé fölvonva Krisztinre pislogott, mintha azt kérdezné, hogy mi a véleménye.

Az asszony vállat vont.

– Szoktak – mondta egykedvűen. – Megkerülik a jelzést, és fürödnek. Gyerekek, főként. De most nagy a víz. Éjjel esett. Ilyenkor megdagad...

– Köszönöm a felvilágosítást – búcsúzott a hadnagy, és az embereihez ment. Lekanyarodtak a folyópartra. Krisztin utánuk nézett, amíg el nem tűntek a domb hajlata mögött.

Visszament, ahol abbahagyta a gyomlálást, és munkához látott. Időnként a domb felé tekintett. A katonák ricsajoztak. Nem szerette volna, hogy idekapjanak. Ez az ő fürdőhelye, ahol kedvére lubickolhatott. „Menjenek máshová" – gondolta bosszúsan. Úgy érezte, hogy olyasmit raboltak el tőle, ami hozzá tartozik s egyedül az övé.

Valaki velőtrázón visított.

Krisztin összeráncolta homlokát, és fölegyenesedett.

– Kezdődik – csóválta meg a fejét, s úgy érezte, mintha hívatlan vendégek tolakodtak volna be a házába.

Bőgés hallatszott.

– Elhallgass, mert kiporolom az ülepedet!

Ez a hadnagy hangja volt. Jöttek visszafelé. Az első katonának dagasztóteknő billegett a fején. Két kezével egyensúlyozta, hogy le ne pottyanjon. A második rúgkapálózó, klottnadrágos gyereket cibált, a Borbásék Andrisát. A fiú ordított:

– Adják vissza a teknőt! Semmi közük hozzá... A miénk... – és a nyakán kidagadtak az izmai az erőlködéstől, hogy kiszabadítsa magát a katona karjából.

A hadnagy mellette lépkedett és egyre hajtogatta:

– Csönd lesz, vagy kiporolom a feneked. Te ördögfióka – és az öklét nézegette, ahol Andris belélharapott.

A tizedes követte. Ruhájából víz csöpögött. Sapka nem volt a fején. Prüsszögött. Gimnasztyorkáját hol az egyik, hol a másik oldalán fogta marokra, s csavarta belőle a vizet.

Krisztin csak bámult.

A katonák megálltak a kerítés mellett. A hadnagy segélykérőn pislogott az asszonyra:

– Nem ismeri ezt a gyereket? – és dühösen tette hozzá: – Olyan foga van!...

Andris közben visított, mint akit nyúznak:

– Tanító néni, nem csináltam semmit... Elvették a teknőnket...

Krisztin a fejét csóválta.

– Mit akarnak ettől a gyerektől?

A tizedes káromkodása tüsszentésbe fulladt s az ingzubbonya ujját kezdte facsarni a könyökén. A hadnagy összeráncolt homlokkal harsogta túl Andris bőgését:

– Ez a tacskó a teknőn hajókázott... Bekerült az örvénybe, és még neki áll följebb... Akkor bezzeg hallgatott, mint csuka a fűben! A vízbe fordult... Azóta egyhuzamban ordít...

Krisztin a kertajtóhoz szaladt. Kinyitotta.

– Jöjjenek be... – és elvette a katona karjából a gyereket. – Ne sírj, Andriska... Megtörülközöl gyorsan, megszárítjuk a nadrágod, aztán hazamész... – csitította, és ügyet sem vetett a katonákra. Andris szipogott. A hadnagy dohogott:

– Huszonötöt a fenekére! Hogy jutott eszedbe?!...

Krisztin rosszallóan leintette.

Andris csuklott. Fejét az asszony vállára hajtotta, és Krisztin érezte, hogy átnedvesedik a ruhája. Letette a földre, magához ölelte.

– Ne sírj, no – suttogta. – Iszol egy kis vizet... attól elmúlik a csuklásod...

– Nem – szakadt ki a gyerekből. – Ittam eleget...

– Meg is érdemelted – leckéztette a hadnagy.

Krisztin kézen fogta a fiút.

– Gyere, megtörülközöl.

Bevezette a szobába. Törülközőt adott neki, s elővette bolyhos fürdőköpenyét, hogy abba bújjon, ha elkészül, ő meg a konyhában várt rá. Andris kevés idő múlva megjelent a küszöbön. Szeme még vörös volt, de már nem sírt. Kezében szorongatta nadrágját.

– Kiterítem – nyúlt utána Krisztin.

Amikor kilépett a házból, a katonák már nem voltak az udvaron. A dagasztóteknőt a kertajtóhoz támasztották. Borbásék előtt jártak. Nem néztek vissza, egyszer sem.

Krisztin Andrist kiáltotta:

– Vidd be a teknőt... Aztán beszélgetünk.

A gyerek magasra emelte a fürdőköpeny alját, hogy ne söpörje végig a földet, és egészen szorosan az asszony mellé húzódott.

– Igazában tanító néni... soha többet, nagyon rossz volt.

– Andriskám előbb gondolkozz, aztán cselekedj. Mit szólt volna apád, ha belefúlsz?

Andris hüppögött:

– Aki kihúzott, akkorát csapott rám... Ottmaradt a fenekemen a kezenyoma... Láttam, piros... – és könnyes lett a szeme.

– Jó ember ez. Hisz kimentett... Ott veszhettél volna, és az a bácsi is...

– Megvert – szipogott Andris.

Krisztin a fiú haját simogatta.

– Kimentett a vízből – ismételte halkan. Arra gondolt, vajon ezután elengedik-e a falubeliek a gyerekeket hozzá. Végre is ő nem tehet a történtekről. Sóhajtott.

Andris még egyet, nagyot szippantott az orrán, és elhallgatott.

*

A laktanya körüli tarlón kövér varjak szemelgették az elhullott gabonaszemeket. Lustán szálldostak. A gyerekek csúzlival vadászták a kacsányi állatokat. Amikor egyet-egyet elütöttek, örvendező zsivajuk messzire hallatszott. A varjak felemelkedtek. A gyerekek újra mögéjük lopakodtak, hogy csuzlivégre kaphassák valamelyiket. Amikor a közelükbe értek, a csapat tovaröppent, s ők ismét elölről kezdték a vadászatot.

A laktanya előtt köves út vezetett ki a völgyből. Jámbor szemű ökrök magasra rakott szekereket vonszoltak. A kocsikerekek éktelenül nyikorogtak. Nyomukban por füstölt, s összekeveredett az érett gabona szagával.

Az idő elfáradt a nagy melegben, a nap alig mozdult, csak sugarait küldte szaporán. Az aknaszedő katonák, akik a határőrlaktanya udvarán ütöttek tábort, ebéd után mindjárt sátraikba heveredtek, s a rekkenő hőségben a legfürgébb legény is álomba szenderedett. Az aknaszedés nem idegnyugtató, s a délelőtti munka után rájuk fért a pihenés. A laktanyában csendes ének zümmögött. Lovassági indulót pattogott volna valamelyik szolgálatba készülő határőr, de a dal elfonnyadt a melegben, keményen szökkenő ritmusa fáradt zarándokok kornyikálásához vált hasonlatossá.

A sátrak közti keskeny ösvényről a műszaki zászlóalj parancsnoka és politikai helyettese lépett a kocsiútra. Nekik a laktanyában rendeztek be háló- és irodahelyiségül egy szobát, melyet a két ágy, két szék és az asztal tökéletesen átváltoztatott bútorraktárrá. Pihenni készültek. A politikai helyettes – szikár százados –, már előre félt a szobácska áporodott levegőjétől. Az őrnagy sokat dohányzott. Pipa, szivar, cigaretta – mindegy volt neki, csak füstölnivaló legyen, s köhögtető, torokkaparó. „Mert – mint állította – mindenféle könnyű cigaretta fojtogat." A százados is dohányzott, de utálta mások dohányának a füstjét, gyomra felkeveredett az idegen bagószagtól. Szépen, finoman az őrnagy értésére kellene adnia, hogy letehetne már az olyan paraszti szokásról, mint nyáron, csukott ablak mögött aludni. Megsérteni viszont nem akarta. Csupán két hónapot időzik az alakulatnál, a beteg politikai helyettes helyére vezényelték ide, hadd szívjon egy kis csapatlevegőt a tanterem után, aztán – vissza az akadémiára. Vitatkoztak éppen eleget a politikán, minek hozakodott volna elő ilyen apróságggal e rövid idő alatt. Inkább elkerülte a szobát, napjait a katonák között töl-

tötte, s csak éjjelre ment – ahogy feleségének írt levelében szobájukat nevezte – a kriptába. Az őrnagyra nézett. Az alacsony, fekete hajú, szikkadt inú ember minden lépésnél meglógázta karját, s a derekát igen peckesen tartotta. Mélyen barázdált homloka fénylett, arcán kétnapos szakáll sörtéi meredeztek.

„Túlságosan alacsony. Az a baj. Mindenkinél nagyobbnak akar látszani. – Gara százados elmosolyodott a gondolatán. – Olyan, mint egy harcias kakas, mindig a szemétdomb legtetejéről akar kukorékolni, és akkorákat, hogy a szomszéd kakasok belesiketüljenek. Pedig a nagy hang tétova akaratot bújtat. Ezerszer meggondolja, mielőtt valamit csinál. Kár, hogy olyan szerencsétlen flótásnak érzi magát, mert a múlt hónapban háromszáz forintot levontak a veszélyességi jutalomból."

Fejét félrefordította, majdnem felnevetett. Egy tábornok jött le, Foldes vezérőrnagy, a politikai főcsoportfőnökségről, megszemlélni, hogyan szedik az aknát. Nem fukarkodott a dicsérettel, s az őrnagy szentül hitte, hogy azért, mert megtanította szalonnát sütni. A tábornok megnézte a sátrakat is. Már távozni készült, amikor az ördög tudja, mi ütött belé – nagy embereknek mindig van valami bogaruk –, felhajtotta az egyik ágy fejrészét.

– Olyan tiszta a körletük, hogy el sem tudom hinni. Tudják, egyszer láttam egy hasonlóan tiszta körletet, de arról kiderült, hogy a katonák alapjában véve könnyen megoldották a tisztaság kérdését. Beledugdosták a szemetet a szalmazsákba... Most meglátjuk, hogy állandó-e a rend, vagy csak azért ilyen szép itt, mert egy generális jött... – mondta, és színpadias mozdulattal, kedves mosoly kíséretében megemelte a szalmavánkost.

Kenyérhajat nem talált, hanem egy köténynevaló robbanószert igen. Pontosan hetvennégy darab hét és fél dekás trotilcsomagot, amelyet bizonyos Helina honvéd azért gyűjtött a feje alá, hogy ebben a nagy mennykő melegben megtakarítson vagy százméternyi gyalogutat a raktárhoz és vissza...

Mintha láthatatlan ecsettel meszelték volna fehérre a tábornok arcát. Végighallgatta Helina hebegését, és csak annyit sziszegett a foga között:

– Bolond... – sarkon fordult, és mogorván elment.

Szegény Helinának volt mit hallgatnia. Albert őrnagy mindennek leszidta. Szavaiból nem egészen derült ki, azért-e, mert majdnem

hat kiló robbanóanyaggal magasította párnáját, vagy mert a tábornok találta meg a házikészletét. Egyszer jön ide a generális, és akkor ez a Helina így beteszi mögötte az ajtót!

A százados csillapítani akarta parancsnokát, s tréfával szerette volna elütni az egész dolgot. Hallgatott is az őrnagy, amíg meg nem tudta, hogy a tábornok a veszélyességi pótlékának felét, kerek háromszáz forintot levonatott a fizetéséből. Akkor aztán úgy fölbuzgott belőle a panasz, mint szódavízből a buborék.

– Én tehetek arról is, hogy ez a hülye, ez a félkegyelmű, a trotilon alszik? Az ember gürcöl, vakarózni sincs ideje, és a végén kilöknek vele!

– Arról nem tehetsz, hogy Helina összegyűjtötte a robbanóanyagot – mondta csendesen a százados –, de annál többet arról, hogy a robbanószer Csáki szalmája... Minden reggel beszélsz az óvatosságról. Hát mért nem számoltattad el a századparancsnokokat a robbanószerrel? Hová tették? Mi lett azzal, amit fölvételeztek és nem használtak föl? Nem gyerekjáték az! És ha felrobban? A fél század odavész...

– Ha felrobban – prézsmitált az őrnagy. – Te, megeszem a sapkám, ha más egységnél nincs ilyesmi. Érted?! Megeszem. De ott nem vonnak le a parancsnok pénzéből. Csak én vagyok ilyen marha. Á! – legyintett. – Így volt ez az előléptetéssel is. Én várhattam időn túl egy esztendőt. A többinek nem kellett várni. Nézd meg akármelyik hasonló zászlóaljparancsnokot. Mindnek három-négy kitüntetése van... Nem azért, de nekem is jól esik az elismerés. Ugyanúgy ott voltunk az árvíznél, aratásnál, mint a többi, nekem mégis csak két érme jutott... És akkor levonják a háromszázat, amikor ez az egyetlen lehetőség, hogy egy kis mellékeshez jusson az ember...

– Legalább nem költöd kocsmára.

– No hiszen! Tőlem ugyan kiszáradhatnak a hordók – dünnyögte az őrnagy. Kis szünet után a századosra emelte szemét. – Ezt ki az ördög mondta? – kérdezte gyanakodva.

– Vicceltem csak – mosolyodott el a százados, és a parancsnok arcát fürkészte. – Ne gondold, hogy annyi irigyed van.

– Ismerem ezt, ma meglát valaki egy pohár sörrel, egészségedre kívánja, holnap meg már arról fecseg, hogy iszákos vagy, aztán ha egyszer rádragasztják, az isten se mossa le rólad! – mondta az őrnagy, és laposakat pislogott, éppen mint most, ahogy a kocsiúton

poroszkáltak. A százados esküdni mert volna rá, hogy valamiben töri a fejét.

– Meginnék egy jó pohár sört – krákogott az őrnagy. Csizmája orrával félrerúgott egy nagyobbacska kavicsot. – Amikor Erdélybe mentem kubikolni, leszálltunk a vonatról, mondom a cimboráknak, jó lenne a legmagasabb hegyet megmászni, aztán délre visszaérünk, eszünk valamit. Alföldi gyerekek voltunk, hegyet addig egyikünk se látott – persze hogy nekiindultunk. Hát a nagy hegy mögött volt egy még nagyobb. Amikor arra fölkapaszkodtunk, még magasabbat láttunk. Szóval, délután félötkor még mindig odafelé mentünk. Azóta rá se tudok nézni a hegyekre. Most megint annyit mászom, hogy egy életre elegem lesz belőlük. Otthon a küszöböt is legyalultatom.

A százados nevetett.

– Mit szól majd az asszony?

Az őrnagy ellágyult:

– Hogy örült az én asszonykám a virágnak! Vettem neki egy ruháravalót. Ha ez a Helina ... Áh ... cipőre is telt volna. Tudod, Szombathelyen láttam egy pár nagyon szép szandált. Biztosan illenék a lábára. Olyan csöpp lába van, belefér a tenyerembe – és a százados elé tartotta szokatlanul nagy, lapát kezét. Felsóhajtott: – Nem értem a mulatós embereket. Én is megiszom a féldecit vagy a bort. De hogy hajnalig gajdoljak egy asztal mellett! Én csak vele érzem jól magam ...

Várta a politikai helyettes szavát, s mivel az nem felelt, gyors, fürkésző pillantást vetett az arcára. A százados a zubbony gombjánál fogva húzogatta mellén az öltözéket, hogy valami levegő férhessen alá.

– Meleg van – húzta el a száját az őrnagy. – Otthon most befeküdnék a hűvös szobába ... – sóhajtotta.

– Haza akarsz menni? – A százados ajka körül gunyoros mosoly bujkált. Amikor az alakulathoz érkezett, megállapodtak az őrnaggyal, hogy egyik vasárnap a parancsnok viszi haza a zászlóalj tisztikarának felét, a másik héten ő, a politikai helyettes. Azóta eltelt négy vasárnap, s az őrnagy mindegyikre hazalátogatott. Persze megfelelő előkészítés után ... Ez jutott most Gara eszébe. – Te, Albert, ne gyere nekem hátulról. Úgy is találsz valami halasztthatatlan elintéznivalót, hát eredj. Valahányszor elmélkedni kezdesz

az asszonyról meg a hűvös szobáról, hazamégy. Minek ekkora feneket keríteni a dolognak?

– Miért?! – pattant közbe az őrnagy, s megfogva politikai helyettese karját, megállította. – Ok nélkül egyszer se mentem haza. Múlt héten üzemanyagot kellett vételezni, az igénylést csak a parancsnok írhatja alá. Azért mentem. Azelőtti héten én voltam a soros. Várj csak, mi volt azelőtt... Igen, ellenőrizni kellett a laktanya festését. De milyen jó, hogy ott voltam! Piszmogtak csak, nem dolgoztak. Ha nem csapok közibük, még ma is meszelgetnének. Azelőtt megint soros voltam... Te azért elmehettél volna... Nem rövidítettem meg senkit azzal, hogy otthon jártam. Különben is otthon maradt három disznónk, abból kettő a héten lefialt. Ha nem nézünk azoknak az irodakatonáknak a körmére, azoktól ugyan fölfordulhatnak az állatok...

– Fölírjam a noteszomba, hogy el ne felejtsek utánanézni, vagy hazamész? – kérdezte Gara rosszmájúan.

– Megnéznéd? – Albert őrnagy a fülét vakargatta, s lassú léptekkel megindult.

– Jobb lenne, ha te tartanál szemlét fölöttük – mosolygott a százados. – Tudod, városi ember vagyok. Nem értek a disznóhoz, legfeljebb a pörkölthöz. Azt szeretem, galuskával...

– Igen – tűnődött az őrnagy. – Ez lenne a legjobb... De ha fölülről keresnek? Azokra is mindig vasárnap jön rá...

– Akkor a törzsfőnök jelenti, hogy ellenőrzésre mentél, estére itthon leszel, és kész.

Az őrnagy gondterhelten hümmögött. A laktanya főbejáratán szélesvállú főhadnagy, a határőrzászlóalj parancsnoka lépett ki. Testes alakján feszült az egyenruha. Sapkáját hetykén félrecsapva viselte. Kövérkés arcából apró rókaszem fürkészett a világba.

Albert bosszúsan harákolt.

– Itt a szemétfelderítő... – súgta oda Garának. – Van rá egy pohár söröm, hogy elhajított kenyérmaradékot látott valahol, mindjárt az orrunk alá dörgöli...

A százados elkomorodott, és laposakat pislogott az őrnagyra. Nem szerette, hogy Albert ilyen sértő módon beszél a határőrparancsnokról. Nyugtalanította tisztjeinek a hangulata is... Még sohasem tapasztalta, hogy a tisztikar ilyen kicsinyesen apró, majdnem gyerekes dolgokon huzakodjék, mint ennél a zászlóaljnál. Biz-

tos volt benne, hogy a tisztek rossz hangulatának kialakulásában jókora szerep jutott Albertnek is. Az ő sértődöttsége rányomta a bélyegét beosztottjai munkájára és viselkedésére. Itt vannak a hazaruccanásai. A tisztek ugyanolyan csalafintasággal törik a fejüket, hogy valamiképp soronkívül hazakerülhessenek. Nyolc vagy tíz napja történt – már nem emlékezett rá pontosan –, hogy Albert hazaküldött két teherautónyi fát, amelyet az aknamezőről vágtak ki. Persze a gépkocsiknak amúgy is a helyőrségbe kellett menni, az őrnagy azzal érvelt, olyan mindegy, hogy üresen furikáznak-e, vagy elszállítják a tüzelőjét. Az illetékesek megengedték, hogy a tisztek felhasználják a fát, amelyet maguk termeltek ki az elaknásított területekről. Albert pedig közölte velük, hogy mindannyian egy fuvarral szállíthatnak, ha a gépkocsi különben üresen futna hazafelé. Persze az őrnagy egy fejszecsapást sem tett – másokat kért meg rá, hisz neki alig jut ideje akár az evésre is –, viszont két gépkocsival vitetett haza. Azután pedig csodálkozott, hogy a tisztek, mint a kofák, számolgattak, és nem egy azt bámulta, vajon a szomszédja néhány hasábbal több vagy kevesebb fát rakott-e a gépkocsira, s visz-e vasárnapra tyúkot a konyhára vagy sem.

Gara megdörzsölte a homlokát, az jutott eszébe, hogy valami hasonló alapja lehet az ellenszenvnek, amelyet az őrnagy a határőrökkel szemben tanúsított. Amikor első ízben találkoztak össze a határőrparancsnokkal, Albert mindjárt módját ejtette, hogy megtudakolja, ugyan mennyi a fizetése, és morgott jócskán, amiért ez az ember – ugyanolyan parancsnoki beosztásban, mint ő – vagy ötven forinttal többet kapott. „Pedig csak főhadnagy" – bosszankodott, és egész este duruzsolta Gara fülébe, hogy ez mégis csak igazságtalanság. A százados hallgatta egy ideig, aztán csendesen megjegyezte, hogy tudomása szerint ez azért kevésbé nyugodalmas beosztás, mint – mondjuk – egy önálló műszaki zászlóalj parancsnokának lenni. Erre Albert elhallgatott, de már másnap megkérdezték a katonák Garát, hogy a határőrök miért kapnak naponta egy forinttal több illetményt, mint ők. A politikai helyettes kérdéssel felelt: „Akarnak maguk is annyit kapni?" Az igenlő válaszra bólogatva közölte, hogy rendben levőnek találja a dolgot, azonnal intézkedik, áthelyezteti őket a határőrség valamelyik egységéhez. „Ott megkapják a napi egy forintnyi többletet, igaz, egy esztendővel tovább is kell szolgálni . . ." A katonák erre hirtelen elcsendesedtek,

s később egyenként felkeresték, mondván, hogy meggondolták, inkább itt maradnak, az sem baj, hogy egy forinttal kevesebb a járandóság.

Gara nagyon jól tudta, hogy az emberek nem igéből élnek, s azzal is tisztában volt, hogy a tisztek fizetése meglehetősen kevés. Mégis úgy érezte, tenni kell valamit, mert a kicsinyeskedés lezülleszti a zászlóaljat, önző garasoskodásba fullaszt mindent és mindenkit. Véleményét kifejtette Albertnak, aki készségesen elismerte igazát, hatalmas szónoklatot mondott a legközelebbi tisztigyűlésen a kommunista szerénységről, s a beszéd után bizalmasan közölte Garával: „Igaz, igaz, de azért nekem például mégiscsak több dukál, mint ennek a zöldnek" ... – s a határőrparancsnok irodája felé biccentett.

Gara nem tudta, bosszankodjék-e vagy nevessen. Eszébe jutott, hogy az őrnagy a mások önzetlenségével is a maga útját könyökli. Igen, ez a helyes kifejezés. Könyökli. Sarbó hadnagy szakasza strandot épített a Rábán. Kicsi, de mégiscsak strand. Hétszer tizenöt méter. Két vasárnapjuk meg az esti szabad idejük ment rá. Megmozgattak vagy négyszáz köbméter földet. Sasvári tizedes szerzett cementet a téglagyárból, azzal, hogy esős napokon, amikor nem szedhetnek aknát, ledolgozzák az árát, meg fát adnak érte. Sarbó lemondott a maga részéről. Ő vezette a munkát. Építészmérnök. Benzines kannából készítették a zsilip nyílását. Kivették a fenekét, s beágyazták a cementfalba. Azon ömlik be a víz a medencébe. Amikor elegendő, egyszerűen el kell zárni, mint akármelyik csatosüveget, és kész. Albert hencegve mesélte a tábornoknak, hogy micsoda komoly ajándékot adtak a falunak. Gara nem bírta már, és csendes iróniával fűzte hozzá az őrnagy előadásához:

– ... Az a nagyszerű, vezérőrnagy elvtárs, hogy a parancsnokságnak sejtelme sem volt róla, milyen szép dolgot művel. Őrnagy elvtárs akkor tudta meg, amikor a szakasz küldöttsége fölkereste, hogy ünnepélyesen adja át a fürdőt. A Sarbó hadnagy szakasza ... Az ő érdemük. Viszont ők nem beszéltek a dologról ...

Az őrnagy majd fölfalta pillantásával.

A határőr főhadnagy messziről tisztelgett. Albert arcáról mintha letörölték volna mérgét, szája széles mosolyra húzódott, és harsány hangon odakiáltotta: – Szervusz, Kardos!

Vidám köszöntésén Gara fanyarul mulatott magában. „Mint a

régi világ politikusai – gondolta –, összemosolyognak, miközben megölnék egymást egy kanál vízben. Ha ennek a két embernek fejenként csak félkiló szerénységet kölcsönözne valaki, semmi bajuk sem lenne egymással."

Kardos eléjük ment, hanyag mozdulattal ismét a sapkájához emelte kezét.

– Szeditek az aknát? Hogy megy a munka? – érdeklődött kedvesen.

– Megy – felelt az őrnagy. – Jobban, mint amikor leraktuk. Annak idején is ezen a szakaszon dolgoztam, de még csak századparancsnok voltam. Érdekes, most kevesebb a baleset, mint akkor, pedig könnyebb az aknát telepíteni, és főleg veszélytelenebb, mint fölszedni. A szabályzat nem is engedi a fölszedést, így, ahogy mi csináljuk, hanem tüzérségi tűzzel. Erre ugyan rálőhetnéd az ország minden gránátját, az is kevés neki. És micsoda pénz!... Eddig még nem volt balesetünk.

– Nem biztonságosabb harckocsival végig tipratni a mezőt? – kérdezte a főhadnagy. – Annak nem árt...

– Áh, nem ér az semmit. Próbálták. Az aknák jó része már lesüllyedt. A keresőkészülék sem jelzi biztosan, annyi hordalék gyűlt rá. Fele ott marad a harckocsi után. Ez a legbiztosabb módszer, de a legprimitívebb is. Végigböködni a határt. Csak a hegyek ne lennének. Annyi a hegy, hogy a nézésébe beleszédül az ember, hát még mászni ebben a kutya melegben.

Kardos fölényesen végigmérte az őrnagy keszeg alakját.

– Most legalább megtudjátok, milyen a határőrszolgálat. Minden áldott nap nyolc órát gyalogolni teljes felszereléssel! Nehéz. Kevés az emberünk. Őszintén szólva, még soha nem zártuk le így a határt, mint most, hogy itt vagytok. Negyven méterenként egy-egy harcos! Nem is igen ügyelnek a gyerekek. Pedig sok dolgunk lesz, ha megszűnik a zár...

A százados levette sapkáját, kézfejével megtörölte a homlokát.

– Volt mostanában komolyabb határsértés?

– Á... – Kardos lustán legyintett. – Néhány csempész mozgolódik. Nem veszélyes. Ismerjük őket... Valamelyik délután gépkocsival nőket hoztak a határra. Tudjátok, hol van a leégett magasfigyelő? Nahát, azzal szemben, egy nagy „Packard"-dal jöttek, négy nő. Levetkőztek pucérra, ittak, enyelegtek egymással, s amikor meg-

látták a járőrt, hívták a legényeket, hogy menjenek át hozzájuk. Mutogattak azok mindent. Rumos üveget, narancsot, banánt, legfőképpen pedig saját magukat. A mieinket sem kell félteni, szépen fölsorakoztak egymás mellé, s visszaintegettek – mutogattak, de azt a nőcskék zokon vették, és beszálltak a „Packard"-ba, még csak a ruhájukat sem vették magukra, úgy elkocsiztak, hogy csak porzott az út... Különben az osztrák csendőrök rendkívül szívélyesek mostanában. Barátkozunk. Persze csínyján. Ha ők elkezdik, mi nem állunk útjába.

– Szóval, hagyjuk, hogy ők barátkozzanak velünk – jegyezte meg kesernyésen az őrnagy.

Kardos vállat vont:

– A barátkozásra nem jött utasítás.

– Utasítás?! Neked kevés, ha a párt azt mondja, hogy hibás volt a politika? Nem elég, hogy most önkritikát gyakorolunk, fölhúzzuk a vasfüggönyt? Mi engedtük le, nekünk kell folhúzni – délen, nyugaton. Ez neked kevés? – Albert kivörösödött, nagyot fújva elhallgatott.

– Barátom, a szó elszáll... Hetedik éve dagasztom a sarat a határon. Sokat láttam. Ami Ausztriát illeti...

– Ausztria semleges – vágott közbe az őrnagy. Kardos úgy folytatta, mintha nem is hallotta volna a hangját.

– ... burzsoá ország. Semleges. De hogy meddig marad az, azt a világpolitikai helyzet meg az erőviszonyok döntik el.

Albert összeráncolta homlokát:

– A párt azt mondja, hibázott. Mi gyakoroljuk az önkritikát. Ezzel a két kezünkkel... – szólt közbe hevesen és tenyerét a határőr főhadnagy elé tartotta:

Kardos bólintott. Hangja halk volt és tompa:

– Persze. De én itt voltam és a hátamon éreztem, hogy csattan az ostor.

Albert rácsodálkozott:

– Ellentmondasz a pártnak?!

– Ebben különvéleményem van – jelentette ki Kardos határozottan, és félrefordulva sercintett.

– Menj orvoshoz – tanácsolta Gara közönyösen. – Túl sok nyálat termelnek a mirigyeid.

Kardos elpirult, hessentett a kezével, mintha legyeket zavarna.

Albert leplezetlen utálattal nézte. A gyomra émelygett. Faragatlan fickó. Ennek a kezére bíztak embereket!

Kardos hunyorgott.

– Mindig elfelejtkezem – röstelkedett. – Itt a határon nincs illemkódex... – Kisvártatva folytatta: – Nem félek az igazságtól. De a szomszédaink sem voltak ártatlan szentek. Már mondtam, hetedik éve élek a határon... Fogalmatok nincs róla, mik történnek itt. Láttátok a kutyáinkat? Az egyik miatt három jegyzéket kaptunk, mert az a dög fütyült a diplomáciára és lepisálta a határkő osztrák oldalát... Semlegesség ide, semlegesség oda, én elég nehezen változtatom meg a véleményem...

– Vannak pártemberek, akik bűnösnek mondják ezt a politikát, amely lezárta a határainkat. Vasfüggönnyel zárta le! Nemcsak magyarok, szovjet elvtársak is... – Az őrnagy ajka körül gúnyos mosoly bujkált. Kardos vállat vont.

– Lehet – sóhajtotta. – Egyelőre talán sötéten látok. A mi vezetésünk néhány elég durva hibát követett el. Ezt mindenki tudja. De amilyen szemüvegen keresztül most szemlélik a történteket, ezek nem is annyira hibák, mint bűnök, vétkek. Rákosista, sztálinista – ezzel bélyegeznek meg mindenkit, aki a szocializmus oldalán áll. Akik mindig is ellenünk voltak, most egyre nagyobbra nyitják a szájukat. És hogyan? Mint a kommunizmus különleges, nemzeti útjának hívei. Ezen az alapon papolnak demokráciáért. Demokráciáért – mindenkinek. A párttagok nem lépnek fel a csibészek ellen, mert hiszen rájuk sütötték, hogy amiért évek során át éjt nappallá tettek, az egyszerűen blöff, hazugság. Ezt olvasod a sajtóban, ezt hallod a rádióban. A vezetésünk meg hol ide, hol oda inog. Az ellenség nem szokta tátani a száját... És ha mindezt kifejted, egész falka rohan rád, hogy ez a régi nóta, hogy sztálinista, szektás, dogmatikus visszahúzó erő vagy...

A százados kissé csodálkozva nézett Kardosra. Nem hitte volna, hogy ez a puhány benyomását keltő ember ilyen okfejtésre képes.

– Pesszimista vagy – replikázott az őrnagy. – Semmiféle baj nem származik abból, ha az állam végre azokra fog támaszkodni, akik fenntartják. A népre... A jugók is így csinálták...

– A nép – dörmögte Kardos bosszúsan. – Ebbe a szóba mindenki belefér. A munkásból lett igazgató is, meg a Horthy-tisztből vedlett munkás is. Ha holnap azt a parancsot kapod, hogy lövess

valami tüntetőkre, közéjük lövetsz? Mert Poznanban ez történt...

A százados szeme megvillant. Tegnap este a „kriptában" vetkőztek. Az őrnagy már lehúzta csizmáját, a vaságy tetején állt, s lovagló nadrágjának szárát gombolgatva káromkodott.

– Minden sarat behordanak! Estére olyan koszos a padló, hogy nem lehet rálépni... – Gondosan élére hajtogatta nadrágját, az ágy végébe térdelt és a szék támlájára helyezte.

– Ki kell söpörtetni, mielőtt lefekszünk.

Az őrnagy indulatos vállrándítással felelt:

– A fenének van gondja rá! Itt ez a Poznan. Ha nálunk lenne ilyen tüntetés, lövetnél?

– Magyarországon vagyunk, itt nincs Poznan – tért ki a felelet elől. De a gondolat szöget ütött a fejében. Lövetne-e? Nem lehet erre ilyen kapásból válaszolni. Attól függ, ki tüntet, miért, ki ellen tüntet. Lehetnek jogos követelések, s hát ő, a politikai tiszt, a kommunista, lövetne a munkásokra, mert hangot adnak a véleményüknek? Badarság. Inkább odaállna elébük fegyver nélkül, s megmondaná, harcoljanak az igazukért, de ne a népi demokrácia ellen. Tüntetésre nincs szükség. Anélkül is elintézhetik a dolgukat. Magára húzta takaróját, jó éjszakát kívánt az őrnagynak, s örült, hogy elalhatott.

... Albert eldobta cigarettáját, a csonkot a porba taposta. Felemelte fejét. Kardos szemében csúfondáros fény vibrált:

– Egy gazember sem tesz táblát a nyakába, hogy „vigyázat, ellenség vagyok".

– Szektás vagy – tört ki Albert. – Nem tudom, jó-e, ha mindent készpénznek vesz az ember, amit felülről leszempontoznak.

– Úgy ítélem meg a dolgokat, hogy kinek jó, ki örül majd neki. Egy biztos. Az aknazár fölszedésének hírére Bécsben esett az ügynökök ázsiója. Olcsóbb pénzért vállalnak magyarországi megbízatást...

Az őrnagy elfordította a tekintetét Kardosról. A laktanyát nézte. Az épületben hosszú füttyentés visszhangzott. Legszívesebben szó nélkül faképnél hagyta volna Kardost. „A vörös burzsoá – gondolta. – Munkás volt. De csak volt. Mindenkinél okosabb akar lenni. Ha neki jó valami, akkor az helyes politika, ha meg nem, akkor el kell vetni, ő meg csak köpköd hozzá." – Legyintett.

– Úgy nézzük, persze, hogy úgy nézzük. A parancsot pedig végre-

hajtjuk, mert a parancsmegtagadásért nehéz időkben golyó jár... De azért vigyáznék, hogy a csapatomat senki se használhassa fol holmi klikkcélok érdekében...

– A parancsot a kormány adja... Te a kormány embere vagy... Méghozzá bizalmi embere...

– A kormányé? – Albert kissé fölvonta szemöldökét. – A népé. A nevünkben is benne van.

– Lövetnél! Poznanban is ezt tették. A nép hatalma érdekében – pattogta Kardos.

Albert sóhajtott.

– A nép, az nép, a parancs meg parancs.

Varjúcsapat húzott el nagy károgva a laktanya udvara fölött. A gyerekhad zsivajogva szaladt a madarak után.

Gara tűnődve bámult a földre. Kardos megkövesedett arccal figyelte, majd futó pillantást vetett Albertre, krákogott, és nagyot sercintett.

Albert utálkozva nézett a főhadnagyra. Közönséges hivatalnok. Ilyenekre építeni az államot?! A századoshoz fordult:

– Alaposan elbeszélgettük az időt.

Gara az órájára pillantott:

– Hűha! Menjünk – mondta, s kezet nyújtott Kardosnak. Az őrnagy odabiccentett, aztán előrelépett, mintha megfeledkezett volna a kézfogásról. A karját lógázta.

– Menjünk a második századhoz – indítványozta. Gara fanyarul mosolygott. Ebben a században teljesített szolgálatot Helina. Minden pillanatban ehhez a századhoz szaladgálnak, mert most ez a „súlyterület" – a tábornok látogatása óta. Szótlanul baktatott az őrnagy oldalán, és kimondhatatlan vágyat érzett, hogy más emberekkel, civilekkel beszélgessen. Munkással, mérnökkel, ezzel, azzal. Elborultan gondolt rá, hogy az utóbbi hetekben egyazon körben topog. A katonák pedig hajlamosak rá, hogy torzító szemüvegen keresztül szemléljék az eseményeket.

Az őrnagy halkan dohogott:

– Ilyen emberből tisztet csinálni – és a fejét ingatta. – Mire tanítja ez a határőreit? Köpködni egy őrnagy előtt? Szerencse, hogy a hadseregből eltávolítják az ilyen műveletlen frátereket. Munkástiszt... – Bizalmaskodva karonfogta Garát: – Lehet ilyenekkel új politikát csinálni?

A százados szórakozottan kérdezte vissza:

– Milyen új politikát?

– Milyet?! Újat!

– Újat... – Gara pislogott. – Olyan politikát akarok, amelyik a proletárdiktatúrát erősíti! – Dühös rándítással kiszabadította karját az őrnagy markából. – Ne szorongass, úgyis rámtapad ez a vacak ruha...

– Rendben van – sértődött meg Albert. – Mit árt a proletárdiktatúrának, ha például a katona nem fő a gimnasztyorkában nyáron? Mit árt neki, na? Jobb lenne, ha valami magyaros viseletet adnának.

– Nem a gimnasztyorkáról van szó – rántotta meg a vállát Gara. – Mindenesetre azzal számolok, hogy a Szovjet Hadsereg oldalán fogunk harcolni, ha harcolni kell. Inkább az övékéhez legyen hasonló a ruhánk, mint az amerikaiakéhoz. Vagy hordjunk gatyát, mert az magyaros meg szellős is mi? Nem ez a lényeg...

– Na és az kinek ártana, hogy az én öregem hozzáragaszthatna még, mondjuk, négyet a tíz hold földjéhez? Két öcsém van otthon, kulák lenne még attól vagy ellenség? Vagy meg tudna élni belőle tisztességesen? Akkora adót, beszolgáltatást vetettek ki rájuk, hogy belegebednek... Szent isten, mit gürcölnek azok otthon, hogy valamennyire boldoguljanak! Aratáskor még engem is beállítanak a sorba... Mikor kellett egy őrnagynak aratni a régi világban? Volt nekem egy őrnagyom, hetenként egyszer nézett be a laktanyába, de akkor azt sem tudtuk, melyik lábunkra álljunk! Népünk fölvirágzása – ciccegett Albert. – Szeretem, amikor a kéz azt csinálja, amit a nyelv mond... – Kis szünet után még hozzáfüstölögte: – Káderek megbecsülése... legfőbb érték... – és kiköpött a lába elé. – Tessék, már úgy köpködök mérgemben, mint ez a Kardos. Azt hiszed nem látnám el jobban a hadtest műszaki főnök tisztét, mint az a fafejű Nemes? Csakhogy akkor nem az utolsó pillanatban jönnének le a parancsok, hogy aztán a csapatnál kapkodjanak... De nem ám!

Garában forrt a méreg:

– Nem tudtam, hogy kubikos korodban a kormányzó őrnagyi sarzsit kínált volna neked...

Albert halántéka megpirosodott. Nem felelt. A második század sátraihoz értek. Albert a legelsőnél oldalba bökte Garát:

– Odanézz! – s ujjával a sátor tövébe mutatott, ahol a fekete salakon kenyér haja barnállott. Az őrnagy szeme villogott. – Nézd meg, mekkora? Pedig mondtam a szakácsoknak, hogy vékonyabb szeleteket vágjanak, inkább vegyen az a katona kétszer vagy háromszor, ha kell neki, mint hogy eldobálja!

A sátor bejáratához lépett, és félrerántotta vászonajtaját. Fojtó hőség, savanykás verejtékszag csapott az arcába. A sátor közepén Sarbó hadnagy guggolt, csizmáját kefélte, s valami operaária dallamára dudorászta, hogy: „Elmegyek, elmegyek, elmeeeheegyeheek, szabaaadságraaahaaahaa . . ."

Albert összecsikorgatta fogait. Rádörrent:

– Ehelmehegy a fehenébe, hadnagy elvtárs!

Sarbó szeme ijedten hátrarebbent. Fölegyenesedett. Az őrnagy folytatta:

– A maga sátra előtt is szemét van?! Persze, a katonáké előtt már kupacba áll a kosz. Hadd legyen! A határőrparancsnok úgyis csak az én orrom alá dörgöli, hogy sok a piszok . . . Maguknak nem szól róla. Megmondtam, hogy tartsanak rendet . . .

Sarbó pislogott.

– Miért most pucol csizmát?! Ilyenkor magának is pihenni kell! Hát mit gondolnak, a falnak beszélek?

– Jelentem: nem.

– Mit nem?

– Nem a falnak beszél, őrnagy elvtárs . . . Egyben jelentem, hogy a vonathoz megyek, azért nem tartom be a kötelező pihenést.

Albert szeme kitágult és csak hebegett, Sarbó csendesen álldogált, olyan ártatlan képpel, mint a ma született bárány. Amikor az őrnagy szóhoz jutott, hangja fojtott volt, majdnem suttogó. Sziszegve közölte:

– Húsz perc múlva jelenti, hogy a szakasz körlete szemlére kész.

Sarbó szomorkás pillantással hol az őrnagyra, hol a sátorajtóban téblábóló századosra nézett. Füle lekonyult. Sóhajtott:

– Jelentem, akkor nem fogom elérni a vonatot.

Albert hangja úgy csattant, mint a pisztolylövés:

– A parancsot végrehajtani! Végeztem!

– Értettem.

Az őrnagy kifordult a sátorból, nagyot fújt.

– Ezt a szemtelen frátert!

Gara bólintott, s a földet nézte.

– Kár ekkora kraválta csapni azért a kenyérdarabért. A körletük tiszta. Szépen elgereblyézték a salakot.

– Hadd tanulja meg a magyarok istenét! – dohogott Albert. A százados zsebkendőt húzott elő, s megtörölte izzadt homlokát.

– Rendes ember vagy te, de az embereiddel bánni – azt nem tudsz.

Az őrnagy felhorkant:

– Hagyjam, hogy így beszéljen velem? Hát még mit nem...

Gara csillapítóan megfogta a karját.

– Szidd össze vagy fenyítsd meg. De ha most lekési a vonatot, akkor egy napja elveszett, mert csak reggel utazhat Pestre. Mi értelme van annak, hogy kitolj vele? Meg se kérdezted, hogy ő szemetelt-e. Talán sejtelme sincs szegény fejének, hogy ki volt a jótevője. Dühbe gurul ő is, és szekálni kezdi a tiszthelyetteseit. Azok meg a katonákat, és a kitolás szépen tovább gyűrűzik lefelé. Holnap aztán hallhatod valamelyik tizedest vagy őrmestert, hogy megengedhetetlen, sértő és durva hangon beszél a harcosokkal. Idegesek nagyon, és meg lehet érteni őket.

Albert nagyot fújt, visszafordult Sarbó sátrához. Két ujjával félrelibbentette a sátorlapot s beszólt a nyíláson.

– Utasítsa helyettesét a parancsom végrehajtására. Készüljön gyorsabban, mert lekési a vonatot! – azzal választ sem várva kényelmes léptekkel a százados után ment.

– Ez a Kardos már megbolondít a tisztaságával. Olyan, mint a kakas a szemétdombon... Odanézz, milyen sötét felhő... Pesten már biztosan ázik az aszfalt.

– Pest messze van. – A százados fáradt mozdulattal az égnek emelte arcát. – Vihar lesz – mondta szakértelemmel, és ahogy ismét a földre pillantott, nagy kavicsot vett észre. Csizmája orrával félrerúgta.

Szellő sem lebbent.

Harmadik fejezet

A határőröknek sejtelmük sem volt arról, hogy miért építették laktanyájukat a kisvárostól és a falutól pontosan egyforma távolságra. Ellenséges támadás esetén ez az épület lett volna a védelem középpontja. A határőrök nem bánták elöljáróik stratégiai elgondolásait, mert így legalább két helység amúgy is szűkös szórakozási lehetőségeiben válogathattak. A vasárnapi búcsú hírére a határőrök s a laktanyájuk udvarán tanyázó katonák persze mind a faluba indultak. Csoportosan ballagtak az országúton, és viháncoltak, mint a vásott iskolásgyerekek tanítás után hazafelé.

A búcsú kicsiny volt. Fakanalakat vásároltak, nagyokat húztak a lányok ülepére, s vigasztalásul mézeskalács huszárt meg szívet nyújtottak a visongó fehérnépnek.

A vásári forgatag legszélén állították fel a körhintát. Vénember trombitálta, öregasszony-felesége dobolta végig a menetet. A hinta tetején sihederek forgatták a szerkezetet, s amikor egy-egy katona tízforintosba göngyölt kaviccsal oldalbahajította őket, úgy megperdítették, hogy majd leszakadt az ülőkék lánca.

Krisztin unatkozott. A tanítás befejezése óta csak néhányszor járt a faluban. A búcsúba eljött – ne mondhassák, hogy lenézi az embereket és elkerüli őket. A sekélyes szórakozási lehetőségek nem tudták lekötni figyelmét. Mulatott a többiek szórakozásán. Megmosolyogta a vásári forgatagot, s amikor elpilledt a melegtől, a körhinta közelében egy öreg jegenyéhez támaszkodott.

Néhány lépéssel odább tisztek ácsorogtak: elkapta beszédjüket.

– Na, Kenessei, ha igazán a nép közé akarsz menni, akkor ide is be kell szállni...

„Micsoda bolond ötlet hintázással erősíteni a tömegkapcsolatot" – gondolta Krisztin, és elbiggyesztette a száját. Látta már ezt a tisztet. Most, hogy a tanítás szünetel, hetenként egyszer ingyen filmvetítést rendeznek az iskolában. A katonák adják a vetítőt, meg a filmet is. Ez az ember olyan fontoskodva sürgölődött ott minden alkalommal, mintha nélküle a vászon se lenne fehér.

A búcsúsbódék előtt ámuló sokaságot nézte, és szeme sarkából a tisztre sandított. Szerette volna, hogy ne menjen a hintához, és ne tűrje a cinikus tréfálkozást, hanem vágjon vissza. De az hallgatott. Valamivel távolabb, egy tizedes támaszkodott a szomszéd fa törzséhez. Hallhatta ő is a beszédet, mert csöndes rosszallással ingatta fejét. Kezében fadarab, hosszúnyelű bicskával farigcsálta, s csak hébe-hóba vetett egy-egy futó pillantást a mulatozók felé.

Három tiszt kivált a csoportból, felültek a hintára, köztük a Kenessei nevezetű. Sapkájukat egy-egy legény tartotta, ők hasuk elé csatolták a biztosító vaspántot, s lógó lábbal várták az indulást.

Az öreg a trombitájába fújt, a körhinta lassan, majd egyre gyorsulva forogni kezdett.

A hinta körül összeszorult embergyűrű kitágult.

Vaskoskedvű legények kapták el a gyanútlanul ülő lányok hintájának láncát, s kiperdítették őket magasra. Visongás. Kenessei lódult az előtte utazó felé. Elvétette a láncot, a lendülettől kifordult az ülőkéből. Fejjel a föld felé lógott. Baljával görcsösen szorongatta a láncot, hasát nyomta a vaspánt. Arca vérvörös volt, homlokán kidagadtak az erek. Félkezével hadonászva próbált visszafordulni.

A körhinta forgott.

Kenessei zsebéből töltőtoll koppant a földre.

Valaki odakiáltott, hogy álljanak meg, de hangja elveszett a vásári zsivajban. Kenessei lába az ég felé kalimpált. Jobbjával a tartólánchoz kapkodott. Töltőtollát a cigarettatárcája követte.

A körhinta forgott.

Kapkodó keze végre megragadta a láncot. Felegyenesedett s megkönnyebbülve billent vissza a padkára.

Krisztin becsukta száját, fellélegzett. „Aki nem tud arabusul,

ne beszéljen arabusul" – gondolta, s megsajnálta, mert ugyan lesz mit hallgatnia, hogy milyen módszerrel kerülhet közelebb a néphez.

A menet végén Kenessei föltette a sapkáját, és társaihoz ment. Gúnyos pillantások fogadták.

– Nem sikerült megcsókolni az anyaföldet?

– Hát... azt hittem, nagyon is sikerül. Csak néztem, hová kalimpál a lábam. Látjátok, úgy elszoktunk a nép szórakozásától, hogy hintázni se tudunk már – mondta mélabúsan. – Tíz évvel ezelőtt nem jártam volna így...

Az asszony arcán enyhe mosoly fakadt. A farigcsáló legényre nézett, s tekintetük egybekapcsolódott. A tizedes láthatólag rosszkedvűen összekattintotta bicskáját, zsebretette a fadarabot. Krisztin hirtelen mozdulattal elkapta róla pillantását.

– Magának nincs kedve hintázni?

Krisztin megrebbent. Válla fölött hátravetette fejét. A tizedes szürke szeme az asszonyéba csillant. Krisztin ismerősnek érezte vonásait, de nem emlékezett rá, honnan. Szárazon felelt:

– Nem szeretem a vásári mulatságot...

Hallgattak.

A férfi cigarettáscsomagot vett elő, Krisztin elé tartotta, s közben érdeklődéssel mustrálta végig termetét. Az asszony a fejét rázta, hogy fekete haja fel-fellibbent a válláról, nevetett. Fogai előfehérlettek festetlen, kissé nedvesen piros ajka közül.

– Ha rágyújtanék, holnap a fél falu rajtam köszörülné a nyelvét... – Nevetése apró mélyedést varázsolt feszeshúsú arcára, s a férfi ráfeledkezett arra a mélyedésre.

– Kerestem a strand megnyitásán... – mondta reszelős hangon, és hátrahúzkodta ingzubbonyának ráncait.

Krisztin a mozdulatról ismerte föl, magasra vont szemöldökkel nézett végig rajta. Ő hozta ki a Borbásék Andrisát a vízből. A csurig vizes ruháját is így húzkodta. Akkor eltűntek a kertből, még azt sem tudta mondani nekik, hogy köszönöm.

– Nem voltam ott – felelt csendesen, és ismét végigmérte. A lába lötyögött otromba csizmája szárában, de öltözéke arányos termetet sejtetett. – És most... miért szólított meg meg? – kérdezte váratlanul.

– Ugye Pestről szakadt ide? – kerülte meg a tizedes a választ.

Krisztin bólintott, és csodálkozva bámult rá, hogy ezt honnan találta ki. A férfi nagyot szippantott a cigarettájából

– A pesti nőt mindenütt felismerni... – magyarázta.

Krisztinnek tetszett a bók. Mosolygott.

– Ittragadtam – kisvártatva hozzátette: – Az imént nem felelt...

– Rossz egyedül – vont vállat a tizedes. – Lézengek itt, mint gyerek az apja nadrágjában... Maga mit keres ebben az istenhátamögötti faluban? Egyedül él?

– Tanítok... és magányosan vagyok. Elég ennyi, vizsgálóbíró úr? – Nevetett. – Úgy állunk itt, mintha gyökeret eresztettünk volna.

– Textiltechnikus vagyok... – a tizedes hangja ismét érdessé vált, arca kissé megpirosodott. Karját az asszonynak nyújtotta, de Krisztin elhárította.

Lassan, szótlanul sétálgattak a búcsúsok bódésora között. Az utolsó árus a kocsma bejáratánál foglalt helyet. Az udvaron banda húzta. Táncoltak. A tizedes megérintette az asszony karját:

– Felkérhetem?

– Sétáljunk inkább. Sok itt az ember ahhoz, hogy ne érezzem egyedül magam.

– Férje?

Krisztin folkacagott:

– Férjet találnék, amennyit akarok. Férfit – s jól megnyomta a szót – annál kevésbé...

– Menjünk a zöldbe – ajánlotta a tizedes. – Akkora port vertek föl itt, csikorog a fogam tőle.

A falu széle felé indultak, a Rábához.

Az ember lelke néha úgy túltelítődik érzelmekkel, annyi bánatoskeserű gondolat bujkál az agyában, hogy csak olyannal beszélhet róla, akit egy élet szerelme, közös vesződsége és harca kovácsolt mellé – vagy vadidegennel. Ismerős, barát, nem jöhet számításba. Az idegen, az más, annak el lehet mindent mondani. Éppen mert idegen, mert úgysem látja többé, s nem fog visszaélni a tudásával. Krisztin kiteregette magányos lelke titkait, csömörét a világtól, az emberektől, vágyát egy tisztább, jobb élet után. A férfi hallgatva sétált mellette, s az asszony beszélt. Néha bólintott szavaira, néha végigfuttatta pillantását a nő arcán, libbenő fekete haján, úgy

nézett a szemébe, mintha szívét vizsgálná. Az asszony kis szüneteket tartott, elgondolkozott saját szavain s tovább folytatta.

Rájuk esteledett.

Krisztin megrebbent, kicsit sóhajtott, s karórájára nézett.

– Már két órája beszélek, maga meg csak hallgat. – Idegesen felnevetett. – Alaposan elrontottam a mulatságát, s azt sem tudom, kicsoda-micsoda. De már késő re jár – fejével a tábor felé biccentett, ahol a sátrakban villanykörték égtek. – Biztosan magának is dolga van... és jobb is... Úgysem találkozunk. Hisz be se mutatkoztunk egymásnak...

A férfi közbevágott.

– Sasvári Rudolf a nevem. Foglalkozásom kettő is van: textiltechnikus és pillanatnyilag műszaki tizedes. Különösebb okom arra, hogy elégedett legyek, nincs. Egyedül vagyok, ezzel mindent megmondtam. Találkozunk-e vagy sem, azt még meglátjuk. Hazakísérem.

Az asszony nevetett.

– Túlságosan sok titkomba avattam be ahhoz, hogy ezt megengedjem. Viszontlátásra – suttogta, s a bokrok lombjai közé perdült. Világos ruhája egyszer még felvillant a tizedes előtt, az utána iramodott, de Krisztin nyomtalanul eltűnt. A tizedes felvonta szemöldökét és a tarkóját vakarta. A táborba indult. Vacsorázott, majd aludni tért. Az ágyban megpróbálta maga elé idézni az asszony arcát – de a kép elmosódott. Minél jobban erőltette, annál kevésbé sikerült.

Krisztin fáradt volt. Ahogyan fejét a párnájára fektette, már aludt is. Másnap reggel dolga volt a faluban. Sorra vette a családokat, s beszélt a szülőkkel, mi lesz az iskolát elvégzett gyerekeik sorsa. Későn tért haza, hat óra körül, éhesen, porosan, mert nem ebédezett s nem is fogadott el ételt sehol, pedig kínálták. Sasvárit az udvaron találta. Fütyörészett, és egy fűrészbakot illesztett össze. A fejsze fokával szegeket vert belé. Körülötte forgács, fadarabok.

Rövid, gyors léptekkel sietett be, nem titkolva meglepetését:

– Hogy került ide?

A férfi, mintha nem is hallotta volna, a bakra nehezedett, hogy elég erős-e, aztán csendesen mondta:

– Fát fűrészeltem, de szétesett a bak. Ez jobb lesz. Sokáig kibírja.

– De hát... – Krisztin hangja elakadt. Retikülje a heves taglejtéstől megrándult a karján. A tizedes mosolygott a zavarán, és fölrántotta szemöldökét:

– De hát, csak úgy eljöttem... Folytatni akarom a tegnapi beszélgetést. Maga mindent elmondott, én meg úgyszólván semmit – és mosolygott.

Az asszony elpirult.

– Nem hív beljebb?

– Tessék – mondta Krisztin, és zavartan az útra pillantott, félve, hogy meglátja valaki a vendégét.

A férfi otthonosan lépett a házba, s az asztal mellé telepedett. Körülnézett a szobában. Krisztin pillantása követte az övét.

– Itt él?

– Itt. De nagyon éhesen. Reggel óta nem ettem.

– Én sem. Túrós tészta volt ebédre, de a tésztát mindig eláztatják a szakácsok. Utálom a ragacsos tésztát.

– Tartson velem. Sütök rántottát.

– Köszönöm a meghívást. De ha lehet, inkább egy kis szalonnát kérek.

– Ugyan, felütök néhány tojást...

– De nem. Adja csak a szalonnát. Az udvaron megsütjük, nyárson. Valódi katonaétel. – Már indult is kifelé, nyársat faragni. Krisztin utána ment a szalonnával, kenyérrel. Addigra lobogott a tűz. A férfi nyársra húzott két darab szalonnát, bicskával bevagdosta, egyiket átnyújtotta, s a sajátját a láng fölé tartotta. Halkan magyarázott:

– Az őrnagyomtól tanultam ezt a tudományt. Nagyon büszke rá. Tíz órakor tartunk szünetet, uzsonnázunk. Szalonnát. Persze sütve. Ma is elmondta, vagy századszor, hogy egy irányban kell csatornát vágni a szalonna végéhez, akkor úgy csurog belőle a zsír, mint a kútból. – A nyársat elkapta a lángról, a sistergő zsírt a kenyérre csorgatta, s nagyot harapott belőle. – Tulajdonképpen, mire megsül a szalonna, jóllakik az ember. Az őrnagyom szerint a szalonna akkor jó, ha a nyársat akármilyen erővel suhogtatja, nem repül el róla. Ma kipróbálta, s akkorát suhintott, hogy sistergett a levegő...

– És nem repült el?

– A szalonna? Nincs szárnya. De a politikai helyettes, egy százados, tisztítóba küldte a sapkáját.

Krisztin tele szájjal kacagott.

– Nem nagyon szereti a tisztjeit.

– Honnan veszi? Annyira becsülöm a tisztet, amennyire dukál neki. Éppúgy azt is mondhatná, hogy nem szeretem az embereket. Van tiszt, akit többre tartok, van akit kevesebbre. Az a százados, akinek a sapkájára esett a szalonna, goromba, mint a pokróc. Mégis többre becsülöm az őrnagynál, pedig az néha nagyon mézesszájú. Nyájaskodik jobbra-balra, közben alig csinál valamit, s ha ellene szólnak, olyan lesz, mint a veszett vadkan. Ez a százados meg érzi a más baját, és akar segíteni rajta. De olyan képet vág hozzá, mintha szeletelve s citrommal enné a legényeit reggelire. Megmondogatja néha az őrnagynak is a magáét. De hát nem ez a lényeg. – Az asszony szalonnájára pillantott, csendesen folytatta: – Nem akarom azt mondani, hogy elégette, mert forgatni kellett volna, de nekem így már jó lenne.

Krisztin elrántotta a nyársat a tűzről. A szalonna megfeketedett, s a végén kékes láng lidércezett. Ráfújt.

– Majd eszik az enyémből – vigasztalta Sasvári.

Az asszony melléje kuporodott a földre.

– Törtem a fejem a magányon. Tudja, sokan keresik a helyüket a világban, s nem találják. Túlságosan gyorsan élünk. Egyedül, társtalanul. Sok az olyan szerelem, amelyik hamarabb fogy, mint a tavaszi hó. Amíg az ember negyvenkilométeres tempóval hajt, lehet csókolózni az autóban. Százkilométeres sebességnél beveri a fejét.

– A mi falunkban áll az idő – vetette ellen az asszony. – Minden tíz évvel később van, mint városon.

– Amiben áll, abban áll, amiben rohan, abban rohan. Sok az ideköves egzisztencia s az olyan, amelyik inkább élőskodik, mint él. Falun könnyebb, mindig is könnyebb volt pénzzel vagy sógorsággal fehérre mázolni a feketét. Ha más mégis fehérnek látja, hát kupán nyomják, persze nem ökölle l . . . No, kész a szalonna . . .

Falatoztak.

Krisztin beszaladt a házba, kendőt hozott, a kezüket megtörülni. A férfi szemébe nézett, s csendesen kérdezte.

– Maga . . . nem udvarol senkinek?

Sasvári kedvetlenül csücsörített a szájával.

– Udvarolni?! Furcsa kérdés. Túlságosan sokat dolgozom. Reg-

gel nyolckor kezdek, este nyolc-kilenckor végzek. Rohammunka, pártmunka, ez, az, örökös sietés, kapkodás, a végén meg érzi az ember, hogy lemarad, mert nem tanul, csak mímeli a tanulást, és nincs ideje sem tanulni, sem a lótás-futást kipihenni. Persze az én esetem kivétel, mert mindent elvállalok. Szeretem a mozgalmas életet, a munkát, és még különben sem akadtam olyan valakire, aki mellett szívesen tölteném az időt. – Összehunyorította szemét, az asszonyra pillantott: – Magának áll az idő, mégis reggel óta most evett először, és nem azért, mert üres a kamra. Nem áll az idő. csak a levegő áporodott. – És felnevetett: – Pedig, de jó az a friss levegő! Látja, néha túlontúl sok munkát veszek a nyakamba és morgok. De azt hiszem, ha hivatalnok módra kellene élnem, kilenckor az íróasztalhoz ülni, négykor meg fölállni mellőle, azonnal megenne a fene. Élet az? Verkli... Abba belehalnék. Hanem ezért, a miénkért érdemes küszködni. Úgy kell élni, mintha ventillátor lenne az ember, mozgassa meg maga körül a levegőt...

Krisztin hallgatott. A férfi pillantása megragadta. Szürke szeme mélynek tűnt, egyszerű volt és tiszta, mint a forrásvíz. Összehúzta vállát. „Mint a ventillátor" – gondolta.

A tizedes búcsúzott, vissza kell mennie a táborba.

– Nem fél az aknától? – az asszony hangjából aggódás érzett.

Sasvári szája mosolyra húzódott:

– Aki azt mondja, hogy nem fél, az szájhős. Félek. Az akna undorítóan alattomos szerkezet, az ember sohasem lehet biztos a dolgában.

Krisztin szorosan eléje állt.

– Vigyázzon magára – suttogta, és hangja kissé fátyolos volt. Sasvári a keze után nyúlt, megszorította a tenyerét, baljával a karjához ért és végigsimította.

– Minden jót – mondta, s hosszú, sietős léptekkel elment.

Krisztin szeretett volna utána szólni, hogy mikor látja, de a tizedes már messze járt. Vállat vont. Úgy érezte, kell, hogy holnap is jöjjön. Érdekes, különös férfi. Egyenes, szókimondó. Ennek az embernek van lelke.

Negyedik fejezet

Amikor a kürtszó öt órakor ébresztőt gurgulázott a sátrak fölött, Gara már talpon volt. A csöppnyi szoba fülledt levegője fojtogatta. Cigarettára gyújtott. Az őrnagy még horkolt. Lábujjhegyen kiment az udvarra.

A szokásos reggeli sürgés-forgás, zsivaj fogadta. Átvágott a sátrak között, az udvar túlsó végén felállított gyengélkedőhöz. Az orvost kereste. Az egészségügyi sátraknál még nyugalom honolt, a betegekre nem vonatkozik az ébresztő. Befülelt a nagy, harminc személy számára készült sátor ajtaján, s majdnem felnevetett. Derűs arccal gondolt rá, hogy nincs olyan változatos zene, mint az álmodók horkolásának fűrészhangú melódiája. Kényelmesen továbbsétált, az orvos lakhelyéhez. Marosvölgyi főhadnagy egy szál gatyában, törökülésben trónolt az ágya közepén s elmerülten vakargatta a talpát. Garát megpillantva fölugrott és vigyázzba állt:

– Százados... – de Gara legyintett és közbevágott:

– Ugyan már! Nem vagyok hozzászokva, hogy az ágy tetejéről hallgassam a jelentéseket... – és úgy elkezdett hahotázni, hogy a könnyei kicsordultak.

Marosvölgyi visszatelepedett az ágyra. Óráját nézte:

– Tegnap künn jártam a városban egyik ismerősömnél. Éjfél után indultam haza. Persze, hogy elaludtam. Egyébként a vigyázzállásra, általában a katonai... hát... formaságokra az őrnagy elvtárs nagyon kényes – mondta, és tenyerével evezett a levegő-

ben. – A százados elvtársat még nem ismerem jól, ugye, nem tudtam, hogy minden esetben megkívánja-e...

Gara széket húzott az orvos ágya mellé s rátelepedett.

– Ne sértődjék meg, de utálom az ész nélküli dolgokat.

Az orvos arcán szolgálatkész mosoly ült. Gara úgy érezte, hogy ez a nyájaskodó vonás a mindenkori elöljárók személyének szól, s belekövesedett a főhadnagy arcába. Olyan, mint valami jól festett színészi maszk. A nyájas ábrázata gurította dühbe Albertet is. Az őrnagy tegnap szólt Marosvölgyinek, hogy takaríttassa föl az udvar végében legelésző disznók hulladékát. Az addig kényelmesen álldogáló orvos vigyázzba merevedett, és szemrebbenés nélkül kérdezte:

– Ez parancs, őrnagy elvtárs?

– Miért? Hogy érti ezt?

– Mert őrnagy elvtárs nem parancs formájában mondta. Ha parancs, akkor végrehajtom, ha kérés, akkor engedje meg bejelentenem, nem vagyok szarfelelős. Ehhez a beosztáshoz nem igényeltetik diploma... – mosolygott nyájasan.

Albert hápogott, levegő után kapkodott, és elrohant. Gara csak nehezen tudta lebeszélni szándékáról, hogy lecsukassa Marosvölgyit. „Magadat teszed nevetségessé, ha ügyet csinálsz belőle..." – végül is ez az érv használt, és Gara fölajánlotta, beszél az orvossal, hogy tanúsítson több tiszteletet a parancsnoka iránt.

– Ha megengedi, százados elvtárs, felöltözöm – és az ágy mellé készített papucsba dugta lábát. Gara bólintott, körülnézett a sátorban. Marosvölgyi elkapta tekintetét, homlokát ráncolva sietett mentegetőzni:

– Iszonyú rendetlenség van – kapkodó mozdulatokkal magára rántotta ingét –, igazi legénylakás. Ilyenkor mindig drukkolok, nehogy betévedjen valamelyik egészségügyi, s odalegyen rendre intő szózataim hatása...

Az orvos gyengén raccsolt. Gara érdeklődéssel figyelte, hogy valahányszor kiejti száján az *r* hangot, elővillan hófehérre ápolt szabályos fogsora. Marosvölgyi megmosta kezét, arcát az este odakészített bádog mosdótálban, és gyorsan törülközött. Az asztalon tucatnyi fénykép hevert. Gara találomra felemelt egyet; borongós szemű asszony nézett rá. „Nem szép, de nagyon érdekes arc" – gondolta, és az orvos felé mutatta a képet.

– Felesége?

– Nem, csak ismerős.

Fésűt vett elő. Egyenes szálú, dús, barna haját hátrafésülte. Gara egy másik arcképért nyúlt.

– Ne fáradjon, százados elvtárs – mosolygott Marosvölgyi. – Egyik sem a feleségem – az asztalhoz lépett, kiválasztott egy képet. – Ez a legcsinosabb – nyújtotta Garának.

A százados nem vette ki a kezéből, csak nézte, és magában megállapította, hogy az orvosnak nincs rossz ízlése.

– Ugye? Tutajos! – Marosvölgyi cuppantott.

Gara rácsodálkozott. Az orvos megmagyarázta:

– Hát amelyik a fát szállítja...

A századosból kirobbant a nevetés.

– Nagy kópé maga.

Marosvölgyi felöltötte zubbonyát, és miközben begombolta, csendesen beszélt:

– Ismeri, százados elvtárs, azt a régi jó közmondást: amelyik kutya ugat, az nem harap. Tavasszal jöttem ki, és azóta kéthetenként egyszer voltam otthon két-két napra. Nem tudom, ki hogy van vele, én úgy látom, hogy ha sok férfi él együtt, az mindig eldurvítja őket. Biztosan akad, aki megró érte, de én jobban szeretek esténként nők társaságába járni, táncolni, mint itt kuksolni a sátorban. Legutóbb egy faluban tanyáztunk – százados elvtárs akkor még nem volt nálunk –, eddig négy szerelmes levelet kaptam onnan. Elküldtem a feleségemnek, ő is orvos, és állítom, hogy büszke a hódításaimra. Én is az övére. Egyébként az az érzésem, az asszonyok elég prűdek bevallani, hogy ha egy férfi nem érdekli a többi nőt, akkor a szóban forgó feleséget sem...

Gara felnevetett. Hátradőlt a széken, s hintázott rajta, mint a gyerekek. Csendesen kérdezte:

– Mondja, de őszintén feleljen vagy inkább ne feleljen. Megcsalta már a feleségét?

Marosvölgyi arcán gúny vibrált.

– Nem tudom, helyes-e a kérdés feltevése. Ha nem felelek, az is válasz. Ha felelek, és azt mondom, hogy nem, ebben a helyzetben – és az asztalon heverő képekre mutatott – elég hihetetlenül hangzik...

– Nagy diplomata maga.

Marosvölgyi vállat vont.

– Kérem szépen, az asszonyok nagyon szeretik, ha a férjük szellemes, változatos férfi. Különösen, ha éjjel az. Azonban, hogy ezt a változatos viselkedést hol és hogyan tanulják meg, arról nem szabad beszélni, mert kitör a botrány. – Pajzán mosoly kíséretében kinyitotta az asztal fiókját, lapos üveget húzott ki belőle. – Megkínálhatom egy kis szíverősítővel? Poharam nincs, viszont a szesz fertőtlenít.

Gara elvette az üveget.

– Gondolja, hogy ezután szíverősítőre szorulok? – Nagyot húzott belőle. Krákogva nyújtotta Marosvölgyi felé. – Erős...

Az orvos ivott.

– Tudja, százados elvtárs, az ember néha kimond igazságokat, amelyeket nem illik vagy nem tanácsos kijelenteni. Biztos vagyok benne, hogy ha mindezt például az őrnagy elvtársnak mondanám, sikerülne felborítanom a lelki nyugalmát.

– Miből gondolja, hogy én nem háborodok fel?

Marosvölgyi vállat vont.

– Nem is tudom. Az valahogy úgy magától jön, hogy az ember bízik-e valakiben. Igazán nem tudnám megmagyarázni, miért.

Gara rágyújtott és minden átmenet nélkül megkérdezte:

– Mondja, mi bajuk van az orvosoknak? Például magának?

– Nem értem... – ráncolta Marosvölgyi a homlokát. – Hogy gondolja ezt?

– Nézze, ne áruljunk zsákbamacskát. Látszik magán, meg a többi egészségügyin is. Valahogy minduntalan szembekerülnek a parancsnoksággal. Sok parancsnokot ismerek, az mind arról beszél, hogy az orvosok így, meg úgy. A miénk is. Hát azt szeretném tudni, hogy mi ennek az alapja. Maga hogy látja?

– És miért pont az én véleményem esik itt latba?

– Maga mondta, ördög tudja, miért bízik meg valaki egy másik szavában – adta vissza Gara csendes mosollyal.

– Most én mondhatnám, hogy diplomata.

– Ne vívjunk szócsatát. Ha nem akarja, én nem kényszerítem rá, hogy színt valljon...

Az orvos kis ideig hallgatott. Ezüst cigarettatárcát vett elő, rágyújtott, és halkan belekezdett:

– Ha egészen az alapokig akarunk nézni, messzire kell vissza-

nyúlnunk. Én világéletemben orvos akartam lenni, katona soha. Rendkívül nehéz körülmények között végeztem az egyetemet, de ez most nem lényeges. Az apám paraszt, nagyon jól tudom, hogy negyvenöt előtt be sem jutottam volna oda. Kezemben volt a diploma, s akkor közölték velem, hogy katonaorvos leszek. Nem tudtam, hogy ez mit jelent, beleegyeztem. Az igazat megvallva, nem is tehettem volna másként. Lassan aztán kiderült, hogy nem is annyira orvosnak, mint inkább egészségügyi hivatalnoknak jöttem ide. Számolja meg, százados elvtárs, hány emberre jut egy orvos a hadseregben, s hányra a városban vagy falun. Elképesztő számokat kap. Idebenn körülbelül háromszáz emberem van. A leggyakoribb diagnózis: hasmenés. Legnehezebb még télen; akkor volt egy tüdő- és mellhártyagyulladásos esetem, persze annyi közöm volt hozzá, hogy két ampulla penicillint nyomtam a fiúba és kórházba küldtem. Elfelejtem a szakmám. Őrnagy elvtárs engedélyezte, hogy havonként egy napot a városi kórházban töltsek. Hát persze... Három hónap alatt egyszer sikerült eljutnom, ugye, mert leltár, szemle, gyógyszerigénylés, ilyen katonai továbbképzés, olyan kötelező foglalkozás, sürgős jelentések, satöbbi... a fene tudná felsorolni. Nos, az ember azt gondolná, hogy ha már orvosból hivatalnokká vedlettem, legalább anyagilag jobban járok. Dehogy! Magánpraxist nem folytathatok. Ezt csak azért mondom, mert úgy érzem, nem lennék őszinte, ha erről hallgatnék, habár nem tartom anyagiasnak magam...

Gara csendesen közbeszólt:

– Igéből nehéz kenyeret venni.

– Nem egészen erről van szó. Ugyebár én most is gyógyítok a faluban, ingyen. Pedig nyomkodják a kezembe a bankót, hogy így meg úgy, fizetség nélkül nem fogadhatják el. Eddig egyszer sem vettem el pénzt... Hiszen orvos vagyok, ez a hivatásom. – Nagyot sóhajtott, és kissé színpadias mozdulattal széttárta karját: – Higgye el, százados elvtárs, ha mások is tudomásul vennék, hogy ez a szakma legalább annyira hivatás, mint az övék, sokkal könnyebb lenne a helyzetem. Én tisztelem, becsülöm az őrnagy elvtársat, de... hogy is mondjam csak... köztünk maradjon, elég primitív ember. Nagyon jóindulatú, a maga módján kedves is, de mégis primitív gondolkodású. Rám nézve sérelmes, hogy egy ilyen ember előtt ugráljak, mint valami bakkecske, s a számat véletlen-

ségből se nyissam ki, ha nem egyezik a véleményünk. Távol áll tőlem, hogy kételkedjek a becsületességében, de azért én mégiscsak évekkel többet ültem az iskolapadban, talán bizonyos szempontból többet is tudok. – Beszéd közben óráját húzogatta, s hogy egy pillantást vetett a számlapra, felállt. – Elnézést kérek, százados elvtárs, kivonulás...

– Melyik autón utazik?

– A sebesültszállítóval. Szívesen meghívom, van helyünk.

Gara bólintott, s felállt:

– Intézkedjék.

Az orvos kiszaladt a sátorból. Az asztal közepén, egy nyitott könyvön, befőttes üvegben szalamandra és két apró tarajos gőte fickándozott. Gara megnézte a könyv fedelét, amelyre nyomtatott betűkkel írták rá: „Gyengélkedő napló". Belelapozott. Rubrikák: beteg neve, kórisme. Elmosolyodott. Marosvölgyi téved. Legtöbb páciense nem hasmenés miatt kereste fel, hanem influenzára kért orvosságot. Letette a könyvet. Marosvölgyi betoppant, észrevette a mozdulatát:

– Tessék csak, meg lehet nézni...

– Köszönöm, láttam.

– Indulhatunk, százados elvtárs.

Gara kilépett a sátorból. Marosvölgyi meglódult, hogy előbb érjen a mentőautóhoz. Sarkig tárta az ajtaját, s előre tessékelte a századost. Gara leült a hordágyra, három egymásra helyezett rohamsisak mellé. Kézbevette a legfelsőt, és kíváncsi pillantást vetett az orvosra. Marosvölgyi mosolygott:

– Gombát szoktunk szedni bele...

Az autó elindult. Kegyetlenül rázott, s olyan csörömpöléssel, zörgéssel haladt, hogy Gara nem tudta folytatni a beszélgetést. Fél órai kocsikázás után érkeztek a segélyhelyre, a nyomsáv melletti erdő széléhez. Marosvölgyi telefonon jelentette Albert őrnagynak, hogy elfoglalta helyét, majd visszament a gépkocsi mellé a századoshoz:

– Most pedig, mivel százados elvtárs itt van, én is maradok. De ha szereti a málnát, akkor elcsábítom, száz méternyire innen remek, érett málnát láttam...

– Jó, gyerünk.

Marosvölgyi az egyik rohamsisakot kibélelte papírral, és a karjára fűzte:

– Százados elvtárs, kér egy kosárkát?

Gara nemet intett. Bevették magukat a málnabokrok sűrűjébe. Szépen termett. Marosvölgyi maroknyi málnát szedett, s gyors mozdulattal a szájába öntötte, csámcsogva magyarázta:

– Micsoda érték megy itt veszendőbe! Jó kis pénzt vágna zsebre az ember, ha évenként megszedhetné a határmenti málnabokrokat... Valódi hegyi málnaszörp.

Gara bólintott. Szemelgette a gyümölcsöt. Édes volt, s igen jó ízű. „Az utóbbi időben egészen elhagytam a gyümölcsöt" – roszszalló fejcsóválással állapította meg, hogy hirtelenében kapja be ebédjét, s rohan ki az étkezdéből, nem érkezik megvárni, amíg a gyümölcsöt adják.

– Minden hely megtelt – közölte Marosvölgyi, s mutatta neki a teliszedett rohamsisakot. – Következő felvonás: mindent megenni!

Visszaballagtak a segélyhelyhez. A mentőautó mellett Sarbó állt, és a gépkocsivezetővel társalgott. Megpillantva Garát, vigyázzba kapta magát. A százados kezet nyújtott neki, és Marosvölgyire kacsintott:

– Megkínáljuk a hadnagyot?

Az orvos elértette.

– Áh, egy hadnagyot?! Hadnagyokig nem ereszkedünk le.

Sarbó arcára félszeg mosoly húzódott. Láthatóan bántotta az évődés. Gara megsajnálta:

– Hát, ha enni nem is adunk neki, azért közénk ülhet. Hadd szagoljon egy kis málnát.

– Nézze meg az ember – kezdte fejcsóválva Sarbó, de Marosvölgyi közbevágott:

– Ember!? Hol az ember? – és mutatóujjával Sarbóra bökött: – Csak egy férjet látok...

Ezen aztán mindannyian jót mulattak, Marosvölgyi meg a földre tette a rohamsisakot, és köréje telepedtek.

Gara halkan kérdezte Marosvölgyit:

– Milyen tervei vannak a jövőjét illetően?

– Talán maga megért, százados elvtárs. Orvos akarok lenni. Jó orvos. A hadseregben erre kevés a lehetőség. Nekem gyakorlat kell.

– Tehát le akar szerelni – összegezte Gara tárgyilagos, száraz hangon. Marosvölgyi ráemelte a szemét, és a fejét ingatta.

– Én egyszer kértem a leszerelésem, akkor odafönn, a minisz-

tériumban azt mondták, hogy leszerelni – annyit jelent, mint meghátrálni a nehézségek elől. Dezertálni. Amint látja, elég sokféle kifogást emelek a hadsereggel szemben, mint orvos. Talán éppen ezért furcsán hangzik a számból, hogy szépszerével szeretnék megválni az uniformistól. Szükségesnek tartom ezt megjegyezni, mert ismerek néhány orvost, aki egyszerűen botrányt csinált, hogy kirúgják. Ez meg is történt, és az illetőt azóta anyagilag is, erkölcsileg is jobban megbecsülik, mint bennünket, akik a leszerelésnek ezt a módját elítéltük. Szükség esetén szívesen öltöm fel ismét az egyenruhát. De amikor nem feltétlen szükséges, inkább a szakmában maradok. Most, hogy megjelent a határozat a hadsereg létszámának csökkentéséről, remélem, lesz rá mód...

– Az orvos úgy van a hadsereggel, mint a többi értelmiségi – szólt közbe Sarbó. Ujjai közé fogott néhány málnaszemet, azokat bámulta, mintha hozzájuk intézné szavait: – Katonának orvos, orvosnak meg katona. Így érzik a technikusok is, meg a többiek. Engedje meg, százados elvtárs, hogy egy példát mondjak. Itt van a mi technikus tisztünk, Gerencsér hadnagy...

– Gerencsér – legyintett Marosvölgyi. – Az megérdemelne vagy huszonötöt a fenekére. Képzelje, százados elvtárs, két hete a törzsfőnök, Timár százados szörnyen leszidta. Tudja, hogy Timár milyen állatbolond. Akkor éppen egy kakast szerzett, Bandinak hívta és agyonbecézte. Ketrecet csináltatott Bandinak, ha jól emlékszem, épp Gerencsérrel...

– Igen – mosolyodott el Sarbó. Marosvölgyi folytatta:

– No, Gerencsér egy kanál vízben meg tudta volna fojtani Timárt, hogy miért, azt nem tudom. Elég az hozzá, az egészségügyi tiszthelyettesem jelenti a múlt héten, hogy Gerencsér egy kis üveg alkoholt kért. Mondtam neki, hogy adjon, biztosan valami foltot akar kiszedni a ruhájából. A fenét! Megcukrozta jól, s este odarakta Bandi vizesedényébe. Bandinak ízlett, mert ahogy Gerencsér elmesélte, úgy nyakalt, hogy alig akarta abbahagyni. Persze berúgott. Másnap reggel Timár hiába várta Bandi kukorékolását, Bandi a ketrecében feküdt, a lába égnek állt. Timár szólongatta, csiklandozta, de nem szólt az egy kukkot sem. Nosza rohant vele a szakácsokhoz, azok meg – éppen reggeli osztás volt – a nagy sietségben el sem vágták a Bandi nyakát, csak be a tálba, s rá a forró vizet. Arra Bandi úgy kiugrott, hogy majd kiverte a szakácsnő sze-

mét, ijedtében az egész konyhaszemélyzet szétszaladt, a Bandi meg mindenütt a nyomukban, és kukorékolt a szerencsétlen, mint az őrült, amíg vissza nem talált a ketrecébe...

– Hát igen, adomának jó, meg jellemző is Gerencsérre – mondta Sarbó. – Én sem vagyok híve az állatkínzásnak, és mondhatom, az én gyomrom is émelyeg, amikor Gerencsér verebet fog, összevissza mázolja, hogy olyan lesz, mint egy papagáj, aztán meg clengedi. Éretlen fiú, gépészmérnök, sihederfejjel és mérnöki tudással. De azért nem szabad úgy bánni vele, mint valami kapcaronggyal! Gondolom, szívesen dugta volna a szakács táljába Timárt, de mert erre nem volt módja, hát Bandin töltötte ki a bosszúját. Volt ennek előzménye is. Az egyik gépkocsivezető defektet kapott. Megcsinálta, és mivel nagyon melege volt, bement egy házba és vizet kért. Ismerni kell ezt a környéket – persze, hogy nem vízzel, hanem borral kínálták. Megivott vagy két pohárral. Útközben aztán ellenőrzést kapott, s hogy borszag érződött a leheletén, felírták. A nevetséges az egészben az, hogy először nem a gépkocsivezetőt vették elő, hanem a technikus tisztet, Gerencsért, aki az egészről mit sem tudott. Rásóztak öt nap szobafogságot, és úgy lepocskondiázták vagy húsz ember előtt, hogy ha nekem címezi Timár mindazt, amit Gerencsér fejéhez vágott, régen becsületbíróság elé viszem az ügyet. Így nem lehet bánni emberekkel. Miért nem kap legalább olyan megbecsülést Gerencsér, mint a többi tiszt? Bocsánatot kérek, egyike a zászlóalj legképzettebb embereinek. Ha szabad ezt a meghatározást használnom, szükséges rossznak tartják a technikus-tisztet, mert azzal mindig baj van, vagy inkább mert a gépkocsik nem emberek, s Gerencsér egyik feladata, hogy ne engedje tönkretenni s másra használni azokat, mint kellene. Persze, ilyen embernek sok a haragosa. Timár is szeretett volna fát hazaszállítani abból, amit az aknamezőről kivágtunk. Gerencsér erre nem adott fuvart. Így aztán könnyebb megérteni... És valahogy így áll az orvossal is, csak ott megint más okokból... – Végre szájába dugta a málnát, s rágatlan lenyelte. Garának eszébe jutott, hogy a minap látott egy csodálatos színezetű madarat. A laktanya kerítésén billegett, azután elszállt. Elmosolyodott: Gerencsér műve olyan tökéletesre sikerült, hogy azt gondolta, valahonnan délről vetődött ide...

– Nevetünk rajta – állapította meg Sarbó kesernyésen. – Jó,

csak nevessünk. Engem nem érint különösebben, mert én tartalékos vagyok. Véleményem szerint Gerencsér minden kamaszos csínyjével együtt mégiscsak egy pallérozott eszű mérnök. Timár meg ma is arra büszke, hogy valaha satupad mellett dolgozott, s nem állt módjában hat eleminél többet elvégezni. Én a helyében inkább letagadnám ezt a dicsőséget. Mégis, Timár a fölöttese Gerencsérnek, nem pedig megfordítva. Az az érzésem, hogy Gerencsér jobban tudna emberekkel bánni, hiszen az ő gyerekes bosszúállása végeredményben Timár tetteinek reakciója... Mondom, engem nem érint különösebben. Vége az aknaszedésnek, hazamegyek, és kész. Csak bánt. Fáj, amikor látom, hogy két magyar katona, pláne tiszt, marakodik... Nincs arra semmi szükség. Az okokat kellene kiküszöbölni, mert az okozatok ellen hiába minden, amíg az okok nem szűnnek meg... Tanulnunk kell a nyugattól. Ott egy mérnök-tiszt irtózatos nagy úr. Persze az ő hadseregeikben a technika dominál. Mi nagyon egysíkon láttuk a dolgokat, amelyek más színben jelennek meg most, hogy félrelibben a vasfüggöny...

Gara félrebiggyesztette a száját:

– Vasfüggöny!? Maga bedől ezeknek a nyugati dumáknak? Egyébként a törzsfőnök nem rossz gyerek. Fiatal, hevesvérű és tapasztalatlan. Nyesegetni kell rajta.

– Hogy lehet leszerelni? – kérdezte csendesen Marosvölgyi.

– Írjon egy kérvényt – mondta Gara. – Most leszerelik azokat, akik menni akarnak. – Kis szünet után hozzátette: – Megértem az elhatározását. Van igazság az indokaiban. Nézze, a hadseregből a kevéssé képzett, gyengébb tudású tiszteket most elbocsátják. Maga ismeri a helyzetünket, sok ilyen van. Becsületesek, párthűek, de lemaradtak. Nem ütik meg a mértéket, amelyet az idő követel. Ma már nemcsak az a fontos, hogy megbízható legyen, hanem a képzettsége is. Távol áll tőlem, hogy befolyásolni akarjam, de én a maga helyében maradnék...

Marosvölgyi kis ideig hallgatott, a földet nézte:

– Ki fogja eldönteni, hogy kik szereljenek le?

– A parancsnok.

Marosvölgyi elmosolyodott, fehér foga is elővillant. „A kis szalonnasütő mester" – gondolta, és megjelent előtte az őrnagy keszeg alakja, kezében a nyársratűzött szalonnával. Amikor a tábornok itt járt, azt is tanítani kezdte a tudományára, körülötte meg

vihogtak a katonák, mert már ismerték a leckét – akármelyikük folytatni tudta volna, ha Albert netán abbahagyja. Régi lemez. Ezt a kis emberke is tudja, rájuk ripakodott nagy haragosan, hogy: „Ezeket megjegyzik, az istenit a fejüknek, de amikor arról beszélek, hogy tartsák be az előírt óvatossági rendszabályokat, mindjárt elfelejtik." A katonák persze illően komor ábrázattal hallgatták tovább a mesét, mivel számítottak erre a megjegyzésre, és tudták, hogy egy késett vigyor kiválthatja parancsnokuk haragját. Azt pedig jobb elkerülni. Albert haragjáról az a hiedelem járta, hogy hasonlatos az olcsó húshoz: híg a leve, sokáig kell inni. „A kis keszeg emberke – forgatta fejében a gondolatot Marosvölgyi –, ez fog dönteni arról, hogy ki művelt eléggé a hadsereg számára. Vagy inkább, hogy ki csodálja ámulóbb szemmel a daliás termetét." Hát ő nem fogja gigászinak látni azt a girheslelkű alakját! Mosolygó arccal, és határozottan közölte:

– Leszerelek.

Gara kezefejére kövér esőcsepp hullott. Égnek emelte a szemét. Beborult.

– Esik.

Alig ejtette ki a szót, már záporozott. Az aknamező felől kiáltás harsant:

– Munkát beszüntetni!

Sarbó káromkodott:

– Nem haladunk. Rettentő meleg van, és annyit esik ezen a környéken, hogy szörnyű.

– Üljünk a kocsiba – indítványozta Marosvölgyi. – Ott legalább nem ázunk meg.

A mentőautóban vártak több mint egy órát. Az eső csendesedett, aztán újra rákezdte. Parancsot kaptak: bevonulni. Sarbó a teherautóhoz futott, amely körül emberei sátorlapokba burkolózva topogtak.

Gara és Marosvölgyi a mentőautón, utolsónak indult el. A levegő fülledt volt, s Gara leeresztette az ablakot. Kinézett a nyíláson. Sarbó szavait latolgatta, s úgy érezte, helyesen cselekedett, hogy nem próbálta meg visszatartani Marosvölgyit. „Csak szereljen le" – gondolta, és nagyokat szippantott az ablakon beáradó friss, eső-szagú légvonatból.

Ötödik fejezet

Angyalbőrben mindenki többet enged meg magának, mint civilben. Az aknamezőn végzett munka, vagy inkább az, hogy naponként kell szembenézni a halállal, nem éppen lélekfinomító feladat. Az emberek idegei pattanásig feszültek, a legcsekélyebb semmiség is egymás ellen ingerelte őket. Sasvári nyugalomra vágyott, s Krisztin társasága nem csupán enyhítő menekülést jelentett számára. Jól érezte magát az asszony közelében, mindennapos vendég lett a házánál.

Az aknamezőn tűzszerészi beosztásban dolgozott. Rajának beosztottai szerették. Ő maga ezt annak tulajdonította, hogy ritkán engedte szabadjára érzéseit. Igyekezett uralkodni rajtuk, s nem a pillanatnyi ösztön vagy hangulat, de az esze szerint cselekedni.

Tizennégy esztendős korában szegődött tanoncnak egy textilfestő és filmnyomó üzembe. Négy segéd, két inas, a vén titkárnő és a potrohos főnök, meg színésznőnek indult, feleségi pozícióban megállapodott hisztérika asszonya – ennyiből állt a „gyár". A főnök a termelést vezette, az asszony – csinos, jóalakú nő volt – az anyagbeszerzést és üzletkötést intézte, s ha nem sikerült ésszel, sikerült testtel. Vagy ha úgy sem, akkor minden rossz volt, a világ, amely őt nem engedte a deszkákon érvényesülni, a főnökférj, aki elrabolja legszebb éveit, a segédek, akik csak lógnak, a munka, amellyel alig lehet keresni, s legvégül az inasok, akik egyenesen az ő bosszantására születtek. Az átkoknak csupán akkor szakadt vé-

gük, amikor kocsiba vágta magát, elviharzott és majd csak két-három nap múlva került elő. Azaz egy ízben korábban befejezte. A harmadéves tanonc, Sasvári anyját kezdte szidni; s hogy ez nyugodtan fütyörészett tovább, valósággal toporzékolt, és egy vonalzóval jókorát húzott a hátára. Az inas kicsavarta kezéből a vonalzót és alaposan elnáspángolta. A műveletet a főnökférj az ajtóból nézte, s csendesen eloldalgott, hadd történjen, amit a sors rendelt. Másnap ő szerzett helyet Sasvárinak, egy hasonló üzemben. Ez az eset azonban örökre szóló tanulságokat adott Sasvárinak. Negyvenhatban magánúton vágott neki a textilipari technikum elvégzésének. Nappal munka, este tanulás. Amikor technikus lett, gondosan ügyelt rá, hogy a keze alatt dolgozók ne érezzék, ha szomorú vagy dühös, és lehetőleg minden időben azonos mércével értékelje munkájukat, hogy minél kevesebb súrlódást okozzon maga és emberei között.

Harminckét éves volt, és úgy vélte, nem engedheti meg magának a csalódás fényűzését. Már megtanulta, hogy mennyire tud fájni – különösen a szerelemben. S megtanulta azt is, hogy mélyen elrejtse az érzéseit, amíg kiállják az élet próbáját. Szerette a tiszta munkát és az egész embereket. Az aknaszedés idegesre feszült légkörét enyhíteni tudta rajában, de megszüntetni – nem. Jómaga is menekült előle. Sarbóhoz fordult kérésével, szerezzen számára állandó kimaradási engedélyt. A hadnagy csupán annyit kérdezett: „Munka?" – „Nem, asszony." Sarbó pislogott, és közölte aggodalmát, hogy az őrnagy erre az indokra nehezen ad papírt. De megpróbálta. Jól sejtette. Albert mérgesen visszalökte az előre megírt engedélyt. „Bolondnak néznek?! – morogta vésztjósló szemmel. – Mutasson egy katonát, aki nem fut nők után. Ezen az alapon a személyi állomány kétharmadának adhatnák . . ." Sarbó egyik lábáról a másikra állt. Szerencséjére Gara is a szobában tartózkodott, és meggyőzte Albertet, hogy a tizedes megérdemli a kedvezményt. „Elvégre kimentette azt a gyereket, ő szervezte a strandépítést . . . Hadd lássák a katonák, hogy nem hiába dolgoznak."

Albert hümmögve aláírta a cédulát.

Sasvári minden áldott nap az asszonyhoz látogatott, és Krisztin várta, hogy jöjjön. Amikor egy nap elmaradt, olyan nyugtalanság fogta el, hogy éjszaka alig aludt. Másnap délelőtt két bögrét és egy tányért ejtett a földre – persze, hogy ripittyára zúzódott, s akkor

a fazekasokat ócsárolta, mintha szegények, ők okozták volna az idegességét. Három óra tájban az ablakhoz ült, és leste az utat, jön-e már a férfi, pedig tudhatta, hogy ebben az időben érkeznek be munkájukról, s még ebédét is elkölti. Olvasott, de hirtelen összecsapta a könyvet, csak sétált a szobában, le-föl. Megállt a tükör előtt, kétkedve kérdezte: – Szerelmes vagyok?

Ez a férfi olyan egyszerű, magától értetődő, mint a tiszta víz, s lassan már úgy hozzá is tartozik az életéhez.

– Szerelem – sóhajtotta, és karját magasba emelve nyújtózott. Melle rózsája előrefeszült könnyű ruhájából, combján fodrot vetett a selyem, s hűvös érintése jólesőn bizsergette a vérét. Felnevetett. „Ó, te rosszcsont ember, csak egyszer gyere elő, úgy a nyakadba ugrok, hogy az egész világ megbotránkozik rajta!" Tánclépésben végiglejtette a szobát, s halkan dúdolta: „Ez hát a szerelem, a drága, bűvös érzés..."

Az ágy szélére ült, és nagyot sóhajtott. Ceruzacsonk hevert az éjjeliszekrényen. Elmosolyodott. Iskolás kora jutott eszébe. Az órák alatt leveleztek, és a papírszeletkéket bakfisszerelmük nevén írták alá, mintha csupa férjes asszony járt volna abba az iskolába... Ez a férfi – a férje lesz. Az övé, senki másé. Oda nem adja félvilág kincséért.

A ceruza után nyúlt, papírt vett ki a fiókból. Apró gyöngybetűkkel írta rá: „Sasvári Rudolfné". Nézegette, hogyan fest az aláírás, majd nevetve apró darabokra tépte a cédulát. Csak már jönne! A tükörbe kukkantott, hátradobta röppenő fürtjeit:

– Megszépültem – kacsintott a tükörbe. – Hiába, a legjobb kozmetikus a szerelem.

Az ajtó nyikorgott, s ő repült a férfi nyakába. Az egyszerű, szürke szempár az ő feketéjébe mélyedt, igen-igen komolyan. Krisztin ajka megnyílt, a férfi száját várta, de az nem hajolt rá. Sasvári nem engedte ki karjából, csak nézte, mintha Krisztin lelkébe hatolhatna pillantásával.

– Azt hittem – köszörülte meg a torkát –, korai erről beszélni... De ... üljünk le – s egy székre ereszkedve ölébe vonta – Szeretem, és nem akarok csalódni. Nem jó csak úgy belevágni. Maga többet jelent nekem futó kalandnál. Amíg ez az aknaszedés tart, én senkihez oda nem kötöm az életem...

– De én akarom...

Sasvári közbevágott s ujját az asszony ajkára tette.

– Csitt, Krisztin. Én is akarom, de úgy akarom, hogy soha mást ne akarjak. Csak úgy. Érti?

– Szép... – Az asszony hangja elfulladt, szeme fátyolos lett. Sóhajtott, szeméből könnycsepp gyöngyözött alá.

A férfi megölelte.

– Higgyen nekem, hiszen jót akarok mindkettőnknek... – Csókjával törölte le az asszony szája szegletéhez csurrant könnyeket. Érezte, hogy megsebezte Krisztin méltóságát, s gyerekes mosollyal nadrágzsebébe nyúlt. – Hoztam ám valamit! – Apró, fából faragott majmocskát húzott elő, és tenyerén Krisztin elé tartotta: – Magamról mintáztam.

Az asszony arcára fájdalmas mosoly húzódott:

– Köszönöm – suttogta. Fejét kissé félrehajtva, szemébe nézett, és vadul szájoncsókolta. A férfi megrészegedett a csóktól. Krisztin folugrott az öléből. Sasvári utána kapott mind a két kezével, de az asszony elsiklott előle:

– Már csak barátok vagyunk újra.

Az éjjeliszekrényre tette a csöppnyi famajmot, s az ablakhoz lépett. A férfi mögéje állt s hallgatott. Krisztin kisvártatva megfordult.

– Köszönöm, hogy ilyen. Becsülöm érte... – Sasvári megérintette a karját, s ő megrezzent az érintésétől. Fejét lehajtotta: – Szeretem. Most menjen, de nehogy holnap ne jojjón, mert akkor megint nem alszom éjjel. – Kezét nyújtotta, Sasvári pedig szerelmes hódolattal emelte ajkához. Az asszony elmosolyodott: – Menj... – tegezte le, s úgy küldte a pillantásával, hogy inkább hívta a férfit.

Sasvári elment.

Gyengeség fogta el Krisztint. A vetett ágyra ereszkedett, s oly kongóan üresnek találta a bútorokkal telizsúfolt szobát, mint még soha. Nem lehet nélküle élni. „Miért vagy ennyire okos, ilyen józanul okos?!" – korholta gyengéd suttogással Sasvárit. Arcához ölelte a selyemmel hímzett díszpárnát, úgy aludt el.

Másnap délután a férfi csak ráköszönt, egy borítékot adott a kezébe, s máris búcsúzott, valami értekezletre ment. „Este talán még vissza tudok jönni..." – mondta. Krisztin, amint egyedül maradt, reszkető kézzel tépte fel a papírt, s félt az írástól. Miért kell írni,

miről nem beszélhet szóban? A borítékból lisztesfehér nyírfakéregből készült, bársonytapintású lapocskát vett ki, amelyen fekete tussal rajzolt matyómintában galambpár csókolózott...

Elábrándozott, tett-vett, nem tudott mihez fogni, hogy ne érezte volna üresnek, érdektelennek az egész életet, a legapróbb dolgoktól a legnagyobbig – nélküle.

A kertbe ment. Sötét volt már, és a levegő kellemesen hűvös. Jánosbogarak világítottak, tücsök ciripelt, a parton meg – mint megannyi sápítozó vénasszony – békák brekegték pletykáikat. Krisztin ujja hegyével végigsimított egy falevelet. Odább csipkebokor levelei csillogtak a holdfényben. Elmosolyodott; mintha valami giccsfestő holdvilágos tájképében járna. A bokorhoz lépett, föléhajolt. A levelek, akárcsak a mesében, elvesztették ezüstös színüket, zöldjük tompa feketének látszott.

Fiatal fa törzséhez dőlt, s mozdulatára halkan susogtak a levelek. Kéz simított a vállához. A tenyér forrósága keresztültüzelt a selymen. Összerezzent. Szoknyája meglibbent és hullámzott, ahogy hátraperdült. Sasvári állt mögötte. Halkan mondta:

– Csak én vagyok...

– Megijedtem – vallotta be Krisztin, és zavartan nevetett. – Észre sem vettem, amikor jött... Pedig vártam.

– Nem ég a villany odabenn. Gondoltam, itt lesz, és meglepem.

Krisztin a kezét nyújtotta felé, gyengéd szorítással maga mellé húzta. Suttogott:

– A holdat néztem. Szép – és fejét a férfi vállára hajtotta.

Sasvári lélegzete meggyorsult. Az asszony csípőjén megfeszült a ruha. Telt karjának fehérsége világított a holdfényben. Egy elszabadult hajfürt a halántékára hullott. Kissé előredőlve támaszkodott hozzá, melle keményen kirajzolódott öltözékén. A férfi szájpadlása kiszáradt, halántéka lüktetett. Találkozásuk óta éhezve kívánta ezt az asszonyt, éjfekete szemével, izmoktól feszülő lábával, gyönyört sejtető csípőjével.

Krisztin fölemelte fejét a férfi válláról, és a szemébe nézett, forró lehelete az arcába csapott. Sasvári úgy vetette magát a félhomályban fénylő, kissé szétnyílt, nedves ajkakra, mint vércse a csibére. Az asszony lehunyta szemét, s aléltan hagyta, történjék, ami történik. A férfi egy pillanatra elengedte a száját, sóvárogva bámulta Krisztint.

„Boldogság, ahogy csókolsz" – gondolta az asszony, ő pedig kitalálta a gondolatát. Rátapadt az ajkára. Ujjai remegtek, ahogy az asszony ruháját gombolta. Nyakát, vállát csókolta. Szája csiklandozta az asszony hűvös bőrét, s érezte, hogy Krisztin megremeg gyönyörűségében. Türelmetlenül rántotta meg a könnyű selyemruhát. Egy gomb lepattant, alig hallható zajjal huppant a porba.

A selyem alól előrózsállott az asszony gyorsan emelkedő, süllyedő melle.

A férfi karjába emelte kedvesét, gyengéd szorítással a gyepre fektette.

Tücskök ciripeltek. A fák lombjai halkan susogtak. Holdfény ragyogott.

Krisztin szólalt meg előbb, lágyan, boldogan.

– Lesz majd egy fiúnk, Rudinak hívjuk... Kicsi Rudinak... Tudtam, hogy az enyém leszel ma, éreztem – és szenvedélyesen magához szorította. – Dajkálni fogom... Aztán megnő. Együtt sétáltatjuk. Nem szabad megverned. Úgy akarom ezt a gyereket... – Felkönyökölt és gyönyörködött a férfi arcában. – Nagyon szeretlek... – Sasvári még mámoros volt. Lassan fölnyitotta pilláját, és az asszonyra mosolygott. Krisztin lecsókolta a szemét.

– A feleséged akarok lenni... Még a héten. És amíg itt vagy, eladjuk a házat. Pestre helyeztetem magam, amikor leszerelsz, már haza jössz... Mihozzánk. Sehova sem engedlek el. Akárhová mész, csak velem lehet. Színházba, moziba... Először furcsa lesz, hogy van valaki, akihez tartozom. Sietek haza, hogy rend legyen, amikorra jössz... Várni foglak esténként... Vacsorát főzök... jó lesz kiszolgálni téged... – és halkan, csilingelőn ránevetett.

A férfi arca komoly volt. Hallgatott.

– Nagyon fontos vagy nekem... Semmit sem szólsz?

Sasvári hanyattfeküdt, ajkához vonta Krisztin kezét és megcsókolta.

– Befejezzük az aknaszedést, és a feleségem leszel...

Krisztin a fejét rázta:

– Most.

A férfi megmozdult.

– Boldog vagyok... – mondta egyszerűen. – Szeretlek... de nem tehetem. Ezt sem lett volna szabad... Majd azután. Az akna nem játék.

Az asszony nagyot nyelt. Folkelt a gyepről. A férfi mellé lépett és átkarolta.

– Köszönöm – suttogott Krisztin fülébe.

Az asszony odasimult hozzá.

– Megállj, majd eludvaroltatom magam tőled! – Tréfának szánta, de hangjából szomorúság érzett.

– Erről jut eszembe... Van egy hódolód. Szeretne holnap veled ebédelni.

– Kicsoda? – csodálkozott rá Krisztin.

– Itt fogunk dolgozni, a Rába partján. Idevezényeltek a határról. Egy-két nap alatt fölszedjük – és nevetve vigyázzba merevedett: – Asszonyom, hivatalos küldetésem célja figyelmeztetni önt, hogy a ház ablakait a munka ideje alatt nyissa ki. Tehát reggel héttől délután kettőig köteles cúgban élni...

– Eljöhetsz éppen...

Sasvári megijedt:

– Mi baj? – és az asszony karjához nyúlt.

– Mi baj lenne? – adta vissza Krisztin. – Semmi...

– Mi történt veled?

– Mondtam, semmi. Túlságosan szeretsz...

Sasvári megértőn elmosolyodott:

– Krisztin, pillanatnyilag aknaszedő vagyok és nem textiltechnikus. Minden reggel aknákat ások napvilágra. Nem „csak egy nap a világ"... Te meg azt akarod, hogy azonnal vigyelek az anyakönyvvezetőhöz...

– Igenis azt. És a feleséged akarok lenni. És gyereket akarok... Nekem te minden vagy, minden... érted? Azt mondod, szeretsz? Hát szeress az asszonyodként – és hogy kifakadt az indulata, elgyengült, s könnybelábadt a szeme. Sasvári nyugodtan, hűvös tárgyilagossággal folytatta:

– Nem leszel a feleségem, csak ha befejeztük az aknaszedést. Az akna nem mindig öl. Félkarral, féllábbal vagy magamtehetetlenül nem fogok a nyakadba akaszkodni, holmi férji jogok alapján.

Krisztin csöndesen zokogott.

– Mennem kell... – mondta Sasvári, és végigsimított a reszkető vállán. Megcsókolta: – Jó éjszakát... Álmodj szépeket...

Az asszony nem felelt.

A tizedes távolodó léptei tompán dobbantak az úton.

Hatodik fejezet

Krisztin korán kelt és az ablaknál nézte, amint a kis aknaszedő csapat a füzek alá érkezett. Ott lépkedett köztük az a drága-drága, átkozottan konok ember. Leste őket a függöny mögül. A katonák hosszú botokkal szurkálták a földet. Nem látott abban semmi különöset. Időnként megálltak s karjukkal végigtörölték homlokukat. Az a híres meg ott ült a domb tetején, éppen háttal neki, a fűzfa árnyékában, és le nem vette róluk a szemét.

Tíz óra tájt kiáltás harsant:

– Szünet! Munkát fejezd be!

A katonák a földbe szúrták és ott hagyták botjaikat. Hátra jöttek az árnyékos fák alá.

Néhány pillanat, s az ő embere bebandukolt az ajtón.

– Megnyugodtál? – mosolygott rá kedvesen.

Krisztin durcásan elfordult s vállat vont.

– Majd megnyugtat valaki... – azzal kitárta a szekrény ajtaját és a ruhái között matatott.

Sasvári a torkát köszörülte. Megbántva hallgatott. Krisztin megsajnálta.

– Csirkebecsináltat főzök neked... – és játékosan elmosolyodott: – Én nagyon szeretem... – A férfi elé állt, cuppanós csókot nyomott az arcára. Sasvári sóhajtott.

– Megyek – mondta –, sok a dolgom...

Krisztin az ablakból nézett utána, ahogy hajlott háttal baktatott,

feje lehorgadt. Nem értette, hogy mi baja, de hirtelen eszébe jutott az az odavetett mondat, amivel fogadta. Szaladt volna, hogy lecsókolja arcáról a bánatát, és nevetve mondja: „Tréfáltam..." – de valami visszatartotta. Nem is rossz, ha fáj neki. Engedni fog. „Fogsz te még jobban is szeretni, megállj" – gondolta, és mosolygott utána, hogy csókolni kell azt a bánatos képét, amiért annyira féltékenyen szereti.

Kiszaladt a kertbe, virágokat vágni, mert a vázákban már elhervadtak. A dombra is jobban látni onnan. Kiáltás hangzott:

– Munkát kezdd meg!

Nézte a katonákat, de azok nem keltek fel, csak az ő embere. Lassan lépkedett, nagyon erősen szemlélte a földet, mintha ingoványon kelt volna át. Kezében rövidnyelű ásót markolt.

Az úton kavicsok csikordultak. A szomszéd Borbás cammogott elő a bokrok mögül. Lomhán lépkedett, mint valami medve. Ráköszönt az asszonyra. Krisztin kurta főbiccentéssel viszonozta üdvözlését. A földrengés óta kerülte, haragudott rá azóta is, mert valahányszor találkoztak, a szomszéd mindig olyan szemmel méregette, mintha egy szál ingben állna előtte ismét.

A férfi átlépte az utat szegélyező keskeny árkot, és a kerítés tetejére fektette karját.

– Dolgozgatunk – mondta, s hangjából nem lehetett megállapítani, kérdésnek vagy kijelentésnek szánta-e a szót.

– Igen – felelt Krisztin kényszeredetten.

Kis csend után Borbás pipát húzott elő a zsebéből.

– Haragszik még?

– Nincs okom rá. Miért haragudnék?

– Csak... Akkor ajándékozzon meg egy szál virággal.

– Akár egy csokorral – volt a felelet, és az asszony odanyújtotta mind, amit a markában tartott, csak eredjen már a dolgára.

– Egy több lenne... – hunyorgott rá Borbás.

– Maguknál szebb szálak teremnek. Abból szakítson – vont vállat az asszony, és szeme sarkából a fűzek felé pillantott.

Sasvári a földön térdelt, földbe szúrta rövidnyelű ásóját, rohamkését kihúzta a tokjából, azzal kaparta tovább a foldet. Az aknatestet gyökerek kusza gubanca fogta közre. Óvatosan piszkálgatta félre a göröngyöket. Felemelte a fejét, feléjük nézett. Krisztin elkapta a tekintetét. Sürgetőn odakínálta a csokrot Borbásnak.

– Vegye el, ha már elkérte. Dolgom van, sajnos...

Sasvári csak nézte az asszonyt meg azt a nagydarab embert. „Asszony" – gondolta, és keserű hullám tolakodott a szívébe. Mit csinál ez az asszony? Arca elhalványult a keserűségtől, hogy akit szeret, ennyire értetlen. „Asszony" – sóhajtotta fájdalmasan.

– Sasvári, rosszul van?

Parancsnoka, Sarbó hadnagy szólt oda halkan, hogy csak a tizedes hallja, katonái ne.

Összerezzent s megrázta a fejét.

– Nem.

Az akna fölé görnyedt. Sok a gyökér. Eszébe jutott, jobb lenne robbantani, mert valamelyik ág még megnyomja és... nem fejezte be a gondolatát, tekintete visszarévedt a kertre, asszonyára, meg rá, az idegenre. Vaktában kaparászott a gödörben. Az asszony az idegennek nyújtotta a virágot. A rohamkés beleakadt valamibe, odapillantott, a pengéről szemébe vakított a napsugár, s a keze idegesen megrándult.

Villám hasított a szeme közé. Fülét dörrenés tette siketté. Teste megingott.

Csend lett.

Apró rögök szitáltak a földre.

Parancsszó: – Mindenki a helyén marad!

Lábdobogás. A hadnagy ugrott mellé.

Az asszony szinte kővé dermedt a dörrenésre. Tenyeréből földre hullottak a virágok. Aztán megindult, s rohant, rohant a szomorúfűz felé.

Sasvári még a földön térdelt. Kezét arca elé emelte. Melle fekete volt a robbanás füstjétől. Vére vörös csatornákat vágott a lőszer kormában.

Az asszony halottfehéren állt előtte. Karja, lába reszketett. Melle zihált.

Sasvári a földön térdelt.

– Nem látok – morogta.

– Rudi... Kedvesem... Egyetlenem...

– Itt vagy? – kérdezte Sasvári, s rekedtes hangja elfulladt.

Sarbó hadnagy nem szerette az érzelmeskedést. A tizedesre csattant:

– Ne hagyja el magát. A mellén ez – semmi. Az arcát mu-

tassa – és erős markával lehúzta a tizedes kezét az arcáról. Az morgott:

– Nem látok...

A tiszt iszonyodva hőkölt hátra. Elengedte a katona kezét.

Sasvári lihegett.

– Megvan a szemem?

Sarbó nem felelt. A tizedes hangja kiáltásba csapott át:

– Feleljen! Megvan a szemem? Mondja meg!

A tiszt a földre, a véres húscafatra meredt.

– Véres – mondta csendesen. – Azért nem lát... – Hangja elcsuklott.

Sasvári kiáltozott:

– Nem igaz! Minek tagadja?! Te mondd meg, Krisztin... Te mondd. Neked elhiszem. Csak neked hiszem el... Te... – előrenyújtotta kezét, arcát arra fordította, ahol az asszonyt sejtette, mintha nagyon messze állna tőle.

Az asszony pillantása a két véres üregre dermedt. Ajka megvonaglott. Kezét a halántékára szorította s a fejét rázta, iszonyú gyorsasággal. Háta meggörnyedt, térde beroggyant. Lihegett. Könnye végigcsorgott az arcán, foltba gyülemlett fehér blúzán a melle fölött.

Sasvári nyögött.

Krisztin odalépett hozzá, megfogta karját, rámeredt, és moccanni sem tudott a rémülettől.

– Mit csinálják... Rudi... kedvesem... Mit csinálják... – zokogta.

A tizedes nem felelt. Fájdalmában előre-hátra dülöngélt.

Sarbó letérdelt a katonája mellé.

– Menjen innen! – mordult az asszonyra. Karjával félre akarta tolni, Krisztin azonban úgy állt az embere mellett, mintha örökre odanőtt volna. Sarbó az embereire ordított: – Vigyék el ezt az asszonyt, nem látják, hogy mozogni sem tudok tőle...

Két legény odébbrántotta Krisztint.

A hadnagy ölébe nyalábolta Sasvárit, és az út felé indult. Néhány lépés után megállt, visszaszólt katonáinak:

– Telefonáljanak mentőautóért. – A hangja remegett.

Krisztin utána akart rohanni, de a két katona visszafogta s nem engedte.

– Nyugodjon... Orvos kell most annak, nem asszony – dörmögött az egyik.

Sarbó megfordult, lassú léptekkel, óvatosan cipelte terhét. A tizedes mormogott a karjában, de a hadnagy nem értette, mit. Az erőtlen, reszkető test nehéz volt. Sarbó kimelegedett.

Krisztint a katonák vezették haza.

Elfogyott a könnye. Az ágyra rogyott. Úgy hevert ott, mint egy kődarab. Érzéketlenül, mozdulatlanul, csak a szája rándult meg néha, de hang nem jött ki a torkából.

Hetedik fejezet

Az erdő fái között gyalogösvény kanyargott a határhoz. Évekkel ezelőtt fatörzseket döntöttek rá, hogy az utat elzárják. Sarbó hadnagy egy ilyen korhadt, zöldesszürke fagombával lepett törzsre telepedett. A rönk nyirkos volt – csütörtök óta egyhuzam ban esett az eső, s csak hétfő reggel kéklett elő az ég a felhők mögül. Nehéznek érezte a gyomrát, mintha sületlen kenyér feküdte volna meg, pedig tegnap dél óta, hogy Pesten vonatra ült, egy falatot sem evett. Keserveset sóhajtott. Az ember néha érez, pedig nincs semmi alapja az érzésének. Amikor meg volna – akkor nem érez semmit. Bodzavesszejével hatalmasat csapott a csizmája orrára. A botocska reccsent, gerinctörötten fittyent le a markából. Kis ideig merev szemmel bámulta. Krákogott, aztán vállát rándította, és egy sudár fenyőfa tövébe vetette a pálcát.

– Mint az asszony... Kicsinyt kitart, aztán törik – morogta, és a lábát nyújtogatta, mert mintha apró tűket szurkáltak volna belé. – Ez sem bírja, hogy egyhelyben maradjon – dünnyögött, és feljebb mocorgott a fatörzsön, de a lába tovább bizsergett. Fölállt. A legszélső fához ment, embereit figyelte. Csak előrehajló fejüket látta. Napsugár csillogott védőszemüvegükön. A letarolt erdő helyén burjánzó sűrű gaz, méteresre nőtt csalán, bodza- és málnabokrok takarták el a testüket. Szúróbotjaikkal a földet bökődték. Fejük ütemesen ringott – ahány szúrás, annyi biccentés. Egy méteren negyven-ötven szúrás, egy négyzetméteren két és félezer. Egy nap alatt

negyven négyzetméter: százezer szúrás, ugyanannyi bólogatás – számolta halkan. Egy elefánt idegeinek is becsületére válna. Mi meg csináljuk. Jól csináljuk – morogta, és nagyot sóhajtott, hogy amíg itt veszkődnek, otthon felborul az élet. Ilyen az ő szerencséje. Kultúrmérnök, hídépítő. Nyolc vele egykorú mérnök dolgozik a tervezővállalatnál. A nyolc közül persze éppen őt hívták be. Mintha kiválasztották volna, hogy kit érint a legfájdalmasabban. Otthagyta munkáját, az asszonyt, lemondta kéthetes társasutazását a Feketetengerre, amelynek költségét egész télen kuporgatta, s egy héttel a behívó előtt befizette az IBUSZ-nál. És most itt ácsorog ezen az ezerszer átkozott határon. Aknát szed. Ha erősen számítja, naponként két, három órát dolgozik, aztán meg bámulja a napot vagy az embereit. Sohasem szerette a katonaságot. „Az őr azért áll a laktanya előtt, hogy a logika be ne lopódzék a kiskapun" – szokta mondogatni, ő pedig szívből gyűlölte az illogikus dolgokat. Három órai munkáért itt unatkozza végig a napjait, és minden áldott reggel vigyázzban állva hallgatja az eligazítást, amikor az őrnagy újból és újból elmondja, mint a verkli, a biztonsági rendszabályokat. Hiszen már álmában szétszedné az aknát! Kit érdekel az? Albert őrnagy ledarálja, mert valamelyik nagyfejűnek így tetszett megállapítani a rendet. Már attól ideges lesz, ha eszébe jut a parancsnok monoton hangja: „Most pedig felsorolom önöknek a kötelező biztonsági szabályokat."

Persze az aknát föl kell szedni. Az elmúlt héten Sasvári szerencsétlenül járt, s csütörtök-péntek-szombaton nem szedtek több aknát. Azt a kis földrészt ott a kertek alatt másik szakasz fejezte be, őket meg visszaküldték a határra. Megkérdezte az őrnagyot, miért? „Hogy az emberek idegei megnyugodjanak" – volt a válasz. Annyi pedagógiai érzék és tudás ne legyen benne, hogy a semmittevés mindennél rosszabb? Egész nap sport meg kultúrfoglalkozás, előadás meg kirándulás. Ahelyett, hogy nekimennének, és gyerünk – minél előbb túljutni az egészen. Katonásdit játszanak. Ő és a katonáskodás! Az egyenruhával kénytelen egy idegen ember énjét is magára erőszakolni. Vezényszavak, bokacsattogás, tartalékos tiszt elvtárs. Képmutatás az egész itteni élete.

Vizsgálat volt. Nagy tudálékosan megállapították: a baleset Sasvári hibájából történt. Sarbó a lába elé köpött. Minden robbanás után ezt állapítják meg. Íme, a lélektan szerepe az aknaszedés-

ben. Kinek lenne kedve aknát szedni, ha tudná, hogy az akna nemcsak az aknász hibájából robban? Sasvárinak rossz előérzete volt, észre is vette rajta, s kérdezte, nincs-e valami baja. Saját hiba! Persze folszedett vagy kétezer darabot baj nélkül, és a kétezeregyediknél elfelejtette az aknaszedés szabályos módszereit. Félrehúzta szája szegletét. Neki, a mérnöknek, neki akarják bebeszélni a vizsgálati jegyzőkönyv száraz, indokolás nélküli ténymegállapítását? Mosolyognia kellett, ahogy a vizsgálati jegyzőkönyvre gondolt. Ki tudná tizenkét méterről megállapítani, hogy a katona megnyomta-e a gyutacsot, vagy sem? Csak azt magyarázgatják jobbra-balra, amit az aknász elmond a baleset után. A magyarázgatás nagymesterei! Elméletben minden megy. Saját hibájából!? A gyutacs lőszere ennyi idő után kis hőmérsékleti ingadozásra is kikristályosodik. Az akna, ahogy itt – babonásan kerülve a robbanás szót – mondják, „indít". Ide az országból minden gazembert! Mindenkit, aki a nép zsírján hájaskodott. Szedjék – mert az akna nem mindig az aknász hibájából robban. Szedjék – mert ha végigmentek ezen a pokol folyosóján, a halál két drótkerítés közötti birodalmában, eleget vezekeltek a bűneikért. Vigyáztatná őket ezekkel az emberekkel, akik most helyettük ártalmatlanítják. Nem szökhetne innen egy sem, úgy vigyáznák őket!

Legyező alakúra nőtt fagombát csípett le az úton heverő törzsről. Nézegette piszkosbarna alapon félkörbe futó, sötét csíkjait. A gomba száraz volt. Szétmorzsolta s a földre hullajtotta. Ugyanilyen gombák százszámra nőttek az egészséges fákra.

– Élősdi – motyogta, és az egyik gyertyán törzsén egymás hegyére-hátára szaporodott gombarengeteget a csizmája orrával rugdosta halálra.

A fagombák tömege zizegett, mint a papír.

Undorral fordult el, néhány lépést odább ment. Meleg volt. Zsebkendőjével megdörzsölte izzadt homlokát. Vasidegzet kell ide. Százezer szúrás naponta. Néhány pillanatig tart csupán, amíg a beélesített aknát kézben fogja s kiszedi a gyújtószerkezetet, de addig a halált markolja vagy a bénaságot, a nyomorú vakságot, csonkaságot.

– Felszedjük – morgott. – Csak az az otthon! – Olyan gyűlölettel gondolt a tiszta fészek szennyére, hogy elhomályosult a szeme, megszédült.

Vén fenyő állt mellette. Kirántotta rohamkését, belevágta a törzsébe. A kétélű penge nyele reszketett. Kimarkolta a tőrt. Gyantát könnyezett a fa sebe. Tiszta cseppjei végigperegtek a fenyő kérgén. Megsajnálta a fát. Ez is ártatlanul kapott. A hatalmasabbak dühét végül is mindig a gyengék szenvedik meg.

Bűnbánó szemmel méregette a tőr nyomát, ujjával fölfogta a fa gyöngyöző nedvét, s próbálta visszaszorítani a sebbe. Nem sikerült. Ujja mellett kibuggyant a gyanta. – Ha ezt a döfést az kapja, akit illet... Gyalázatos gazember! „A legjobb pajtás és barát." Ha fegyvere lenne, agyonlőtte volna, Katóval együtt, s aztán magát is. Fegyver... Nevetni való. Behívják és közlik, hogy „kevés a fegyver, nem jut pisztoly a tartalékos tiszt elvtársaknak... Aknát szedni lehet anélkül is..."

Gyerekkorában a nagyanyja mondott neki mesét a kecskéről, amelyik hűségesen táplálta gazdáját, s amikor megöregedett, világgá kergették. „Jótett helyébe jót ne várj!" – mondta éhesen az elnyomorodott állat. Ő szerette volna, hogy más legyen a mese vége. Nagyanyja teljesítette kívánságát, és tovább mesélt. A kecske jóságos emberekkel találkozott, akik pártját fogták, gondját viselték. – Most bosszúsan kiköpött. Csak a mese hazudhat ekkorát. Gyerek alhat nyugodtan azzal, hogy jótét helyébe jót várj. Próbálja meg, aki akarja: éljen eszerint. Majd megtudja, milyen a magyarok istene. A szerelőruha nagyot emelkedett a mellén.

– Kata!

Úgy hasított szívébe az asszony neve, mint fejsze a fába. Hogy udvarolt neki, s hogy elfelejtette!...

NÉKOSZ-kollégisták voltak mind a ketten. Egy fedél alatt laktak. Együtt jártak az egyetemre, együtt bújták a könyveket. Akkor kerültek távolabb egymástól, amikor a kollégiumot megszüntették. De csak fizikailag távolodtak el, lelkileg nem. Érdekes, hogy az anyja nem akarta Katát a menyének. Az anyai szív megérzése. Rákospalotán laktak akkor. Este tízkor lefekvés. „Ne járj nekem ahhoz a lányhoz – mondta. – Tanulj..." Hiába érvelt, hogy Kata nélkül nem tud tanulni, enni, létezni. „Bolond – felelt rá az anyja csendesen. – Verd ki a fejedből."

Este tízkor ágyba bújt. Várt, amíg anyja elaludt, akkor fel a ruhát, elő a kerékpárt, hajrá Pestújhelyre, Katáékhoz. Aztán egyik éjjel az anyja felkelt valamiért. Tudta, hol keresse. Három óra körül

becsengetett Katáékhoz. Sápadt volt, arca hosszúra nyúlt. Az ajtóban megállt, nem köszönt senkinek.

– Gyere, Tamás – mondta csendesen. Méltósággal végignézett Katán, Kata szülein és távozott. Fiát a ház előtt várta meg, kerékpárját a falhoz támasztotta, és ahhoz dőlt, mintha Katáék háza falától is utálkozna. Amikor meglátta Tamást, szótlanul kerékpárjára ült és hajtott hazáig. Ő néhányszor melléje karikázott, kérdezett valamit, de az anyja nem felelt. Otthon aztán! Reggel hétig egyfolytában szidta. De akkor már ő nem beszélt. Egy szót sem. Harmadnap reggel szedte a cókmókját, és Katáékhoz költözött. Még aznap megesküdtek. Anyja nem ment el az anyakönyvvezetőhöz. „Éljetek boldogan" – táviratozta.

Elmosolyodott. Igen, az apjára ütött. Makacs. Konok. Amit egyszer a fejébe vesz, azt megcsinálja, ha a fene fenét eszik. Apja is ilyen volt, nyakas, keményfejű cívis. Debrecen városánál dolgozott. Egy ostoba bomba ölte meg negyvennégyben. A harcok alatt is hivatalában volt. „A városnak szuperálni kell" – és este már nem jött haza. Ruhájáról ismerték föl a tetemét. Ő is olyan, mint a bulldog. Amibe beleharap, nem engedi ki a fogai közül. Így szerzett lakást is Pesten, a legnagyobb lakáshiány kellős közepén. – Második éve laktak felesége szüleinél, és a közös lakás egyre kellemetlenebbé vált. Az öregek szigorúan ragaszkodtak szokásaikhoz. Tamást halálra idegesítette, hogy ha egy percet késett az asztaltól, úgy mérték végig, mint valami gonosztevőt. A reggelek! Apósa gargarizált. A nyugdíjas öreg nem dolgozott, de a fürdőszobába éppen reggel hétkor vonult be, Tamás orra előtt. Ő meg topoghatott az előszobában. Odabenn víz csobbant, s ő a másodperceket, perceket számlálta, hogy időre beér-e. Az a kapkodás! Az öregek példálózásai! „Amikor én munkába jártam, fél órával a kezdés előtt a helyemen vártam a főnökömet. Ötven év alatt kétszer késtem, tizennégyben, és negyvenegy nyarán, akkor is azért, mert kitört a világháború." Na, ezt minden reggel végighallgatni?! Aki veszekedés nélkül megállja, külön szobát érdemel. Ha visszafelelt, az öregek megsértődtek – perpatvar, civódás, amikor pedig az ő gondolatai egy híd megalapozása körül forogtak. Nyakába vette a várost, lakást keresett. Albérleti szoba: három-négyszáz forint. Ki bírja? A tanácsnak nincs lakása. Vagy négy hónapig járt a nyakukra. Lakás nincs. Végül felfedezett egy romos üzlethelyiséget.

Igénylést adott be. Elutasították, mondván, hogy sokkal rosszabb helyzetben is élnek emberek – és a volt fűszerkereskedést rendbehozták, olyan házaspárnak adták, amelyiknek gyereke volt. A lakáshivatalban az egyik tisztviselő éppen sopánkodott, hogy óvodát akarnak építeni, van anyag, van munkás, de a tervezőintézet nem vállalja az óvoda megtervezését.

– Jövőre! – A tisztviselő meglobogtatta az intézet levelét. – És hatvanezer forintért. Csakhogy pénz meg ebben az esztendőben van... – A levelet asztalára csapta. – Elúszott az óvoda.

– Én megtervezem – szólt oda Sarbó, és hogy a tisztviselő kétkedve nézett rá, hozzátette: – Természetesen társadalmi munkában. Mérnök vagyok.

Két hét múlva vitte a kész tervrajzokat, és újabb két hét múlva hazavitte a lakáskiutalást. Két szoba, hall. Akkor olyan baklövést követett el, amit sohasem bocsáthat meg magának...

...Megrázkódott. Rágyújtott. A cigaretta száraz volt, apró dohányszemcsék porlottak belőle a nyelvére. Undorodva elhajította.

Micsoda bolond volt! Egyik iskolatársa, gyerekkori játszópajtása, szintén mérnök, felkereste, és panaszkodott, hogy nincs lakása, ágyra jár. Megsajnálta.

– Gyere hozzánk, amíg nem találsz lakást. Két szobánk van, az egyikben ellakhatsz.

A kolléga odaköltözött. Hálálkodott, sírig tartó barátságot ígért, minden második szava ez volt: „barátom", s fűnek-fának dicsérte a „legjobb barátomat". Sarbó hiúságát legyezgette a sok hízelgő jelző, s hogy ilyen fontos szerepet játszik egy másik ember életében. Egyik agyonbarátomozott este után elmondta Katának, hogy harmadikban vagy negyedikben – már nem emlékezett pontosan – egy padba ültek. Vizsga előtt örök barátságot fogadott neki pajtása, ha megcsinálja a matematika dolgozatát. Ő hamar elkészült. Füzetet cseréltek és kitűnően megoldotta a másik feladatát is. A pajtás a pad alatt kezét nyújtotta.

– Örökre a barátom vagy – súgta.

A következő tízperces szünetben egy literes kancsó vizében feloldott két cinóber gombfestéket, meg terpentinben egy-egy tubus vörös és kék olajat s összekeverte. A kotyvalékkal Tamás háta mögé lopózott, és az egészet a fejére borította – fogadásból. Az olajos, kékes-vörös lé végigcsorgott a fehér vászonruhán. Olyan lett, mint

a zebra. Csak hápogott. Pajtása eléje került, és nagyvidáman a kezét nyújtotta:

– Sziasz. Egy tábla csokit nyertem rajtad, mutyizunk...

Soha nem szeretett verekedni. Otthagyta és hazafutott.

Társa valamilyen okból két esztendőt kimaradt az iskolából. Azóta nem látta, egészen addig, amíg össze nem találkoztak, mint kollégák.

Kata nem nevetett az iskolai történeten, nem is háborodott föl. Még Sarbónak tett szemrehányást, hogy feleleveníti a hajdani csínyt:

– Hogy gondolkodhatsz úgy egy felnőtt, kész emberről, mint egy iskolásgyerekről? Bár te lennél olyan udvarias, előzékeny férfi, mint ő!... És nem kakaskodnál folyton... Úgy parancsolgatsz itthon, mint egy őrmester... Itthon tudsz kiabálni, az életben meg ennyire sem viszed –, és pattintott a körmével.

Örök barátság!...

Hozzájuk költözött és elszerette a feleségét.

– Hadnagy elvtárs, jelentem, az érintőaknát megtaláltam.

Sarbó összerezzent. A letarolt földsáv szélén Barta honvéd állt. Védőszemüvegét a homlokára tolta, sapkája fejebúbján billegett. A szöges drót s a tüskés málna- és szederindák megtépdesték a nadrágját, a hasadékokon előfehérlett a bőre. Kezén vércseppek piroslottak.

– Mi van, Barta?

– A ro... – Barta olyan hirtelen harapta el a rossebet, hogy a hadnagy ajkára keserű mosoly tolakodott.

Barta Somogyszil községből vonult be. Tartalékos, mint a parancsnoka, s az első heti rossebek miatt Sarbó szombat este nem engedte kimaradásra, mondván, hogy aki a társait káromolja, nem érdemli meg, hogy velük mulasson. Pedig Barta esküdött, hogy kívánságait az istennek szánta, nem Temesinek. A hadnagy azonban hajthatatlan maradt, bár Barta még azzal is előhozakodott, hogy vallásszabadság van, és neki maga az úristen sem adhat parancsot, hogy ne mondja meg a véleményét évszázados babonákról. Közben hunyorított szemmel figyelte a parancsnokát. Sarbó mosolygott.

– Nyugodtan elmondhatja. Káromkodhat is. De a városba nem engedem ki... – és otthagyta.

Barta a sátortáborban szomorkodott egész este, és azóta minden rosseb előtt gondosan körültekintett, nincs-e valahol közelben a

hadnagya. Most is vérvörös arccal keresgélte a szavakat, végül is kivágta magát.

– Rossz a terep, hadnagy elvtárs – és diadalmas pillantással mutatta tüsketépte kezét.

A hadnagy biccentett. Térképtáskájából gyújtózsinórt szedett elő. Méricskélte. Hatvan centiméter kellene. Amíg a hatvan centi ég, éppen kiszalad az ember az érintőakna kétszáz méteres hatósugarából. Ez meg negyven centi sincs! Vállat vont. Mindegy. Bicskája után kotorászott a zsebében. Fejével közelebb intette Bartát.

– Hét és fél dekásat hozzon... Ott van – könyökével mutatta, hogy melyik fa tövében.

Barta lassan jött hozzá. A trotilt úgy tartotta a tenyerén, mintha tojással teli tálcával óvatoskodnék. Nagyon figyelmesen megnézte, hová lépdel, s közben a robbanóanyagra pislogott.

– Mit fél tőle? – Sarbó hangja túlságosan hangos volt és bántó. Kikapta Barta kezéből a kerek, zsírpapírba csomagolt hengert.

– Jobb vigyázni, hadnagy elvtárs. Akkor is, ha nincs benne gyutacs – mentegetőzött Barta. – Két családom van. Szükségük van a kenyérre... – Zavart mosoly húzódott az arcára.

– Menjen a telefonoshoz. Jelentse valamennyi állomásnak: robbantok.

Barta eltávozott. Visszapislogott, mintha hadnagyánál felejtett volna valamit. Furcsa volt Sarbó viselkedése, nem értette, mi történt a parancsnokával. Reggel is lehetetlen módon csöppent közéjük, mint árva borjú a csordába. Gépkocsira szálltak, s a hadnagy úgy szaladt utánuk, majdnem lemaradt. Aztán amikor megérkeztek, továbbra is ölbeejtett kézzel ült a vezetőfülke mögötti első padon. Előre görnyedve, nagy-nagy figyelemmel bámulta csizmája orrát. A katonák mocorogtak, vezényszót vártak. Megszokták, hogy amint a teherkocsi megállt, a hadnagy elsőnek pattant fel ültéből, hátrafordult, s harsányan kiáltotta: – Gépkocsiról!

A vezényszó azonban ma reggel elmaradt. Izegtek-mozogtak. Az egyik honvéd félhangosan megszólalt.

– Hát akkor... megérkeztünk... – s a gépkocsi padlójáról felmarkolta szerszámait, a sarlót, fűrészt, drótvágó ollót.

A hadnagy mintha nem is hallotta volna, csizmájára meredt. A katona felállt, félhangosan kérdezte:

– Indulhatunk, hadnagy elvtárs?

A szakaszparancsnok megrebbent, igent bólintott, és intett, hogy szálljanak le.

A katonák leugráltak, Sarbó utolsónak maradt, s olyan körülményesen mászott ki a kocsiból, akárha most ült volna életében először ilyen alkalmatosságon. Barta ráhunyorgott, s oldalbabökte rajparancsnokát, a hadnagy felé biccentve:

– Mi baja?

A rajparancsnok vállat vont.

– Nem tudom – suttogta. – Szombaton hazament ötnapi szabadságra, és vasárnap az éjféli vonattal befutott. Lehet, hogy álmos, vagy otthon történt vele valami...

A hadnagy füle mögött bögöly-csípte daganat piroslott. Önfeledt mozdulattal vakargatta.

– Gyerünk – mondta hirtelen fejrándítással. Térképtáskáját a karjára lódította, mint háziasszonyok a tömött szatyrot. Katonái hozzászoktak pattogó vezényszavaihoz, teli torokból kiáltott parancsaihoz. A kényelmes, civiles hanghordozás, a lompos tarisznyacipelés mögött bajt szimatoltak.

– Leszúrták a kisöreget – morogta Barta, és fejét vakarta, hogy mennyivel jobb lenne a katonaélet, ha békében hagynák az embert, mert minden szomorúság oka mégiscsak az, hogy időnként felülről lefelé ki-ki megkapja a magáét. „A rossebet. Nagyon leszúrták" – és sajnálta, mert nem volt rossz ember a hadnagy. „A szőrt se kaparta le a képéről" – állapította meg tárgyilagosan, s eszébe jutott, hogy a múltkoriban Sarbó visszaparancsolta, hogy borostás ábrázattal készült a munkára. „Hát ennyire leszúrták?" – és gondolataiban végigfutott az elmúlt napokon, hogy mi okot adhattak rá, de nem jutott eszébe semmi.

A hadnagy utolsónak lépdelt. Feje furcsán imbolygott a nyakán, mintha testétől külön élne, mozogna. Barta hátra-hátra tekintett, szeme minduntalan összetalálkozott a hadnagyéval. Érdektelenséggel palástolt vizsgapillantása bosszantotta Sarbót.

– Mit bámészkodik? A lába elé nézzen, mert hasra esik! – mordult rá. Hangja rekedtes volt. Megállt, rohamkésével ujjnyi vastag bodzavesszőt nyesett, megsuhogtatta és emberei után iramodott. Menetközben a gallyacska leveleit leszaggatta, csak a hegyében, a legkisebbnek kegyelmezett. A pálca suhogott, csapásai alatt a giz-gaz meghajolt, s harmat permetezett a földre.

Katonáit az erdőszéli pihenőhelyen érte utol. Derékig meztelenre vetkőztek. Sarlójukat fenték. A rajparancsnok sorakozót vezényelt, és amikor nagyság szerint egymás mellett álltak, szép sarkos hátraarcba fordult, kezét sapkájához emelte.

– Jól van – legyintett Sarbó, és a bodzapálca végén zöldellő levélkét pocsékká verte csizmája szárán. Úgy látszott, egyszeriben értelmetlennek tartja a pattogó jelentéseket, a sorakozót, az egész katonáskodást. – Kezdjék meg... – azzal hátat fordított nekik. Eddig reggelenként újra meg újra elmagyarázta, mire vigyázzanak. „Mi csak egyszer tévedhetünk. Egy meggondolatlan mozdulat – robbanás, kéz, láb, vagy halál. Épségben akarom visszaadni magukat a családjuknak. Jól eszükbe véssék! Tévedés – robbanás! Kesző, magát figyelmeztettem néhányszor, két-három centiméterenként szurkáljon. Tegnap is néhol hat-nyolc centire jutott egy-egy szúrása. Hat centiméternél a szúróbottal átugorhatja az aknát. És ha rálép aztán? Haragszik a lábára? Ráverünk mi, ha rossz volt, nem kell azért lerobbantani..."

Az emlékezés mosolyt csalt Barta pirospozsgás arcára. Szeme sarkából visszapillantott Sarbóra, de ahogy a tekintetük összetalálkozott, elkapta és a földet nézve megszaporázta lépteit.

Sarbó motyogott:

– Fél a haláltól. Két gyereke van, s olyan szeretettel beszél róluk, hogy az ember irigykedik rá. Két gyerek! – Fölegyenesedett. Neki egy sincs. Pedig szeretett volna. Egy fiút, egy leányt. Göndör, szőke kislányt, ábrándos kék szeműt, meg fekete hajú, barna bőrű rosszcsont fiút. Igen, legalább egy vásott fiút, aki futballozik, betöri az ablakot, gombostűt szúr a befőttes üvegek celofánborítójába, hogy penészedni kezdjen a lekvár, és fintorogva teljesíthesse a vágyott szülői felszólítást: meg kell enni. Szóval, akinek egyik csínye a másikat éri. Olyant, mint ő volt valaha, hogy eső után összeszedte a gilisztákat és vázába rakta – mondván, hogy ibolyát gyűjtött. Erős, izmos kölyköt, vadócot.

Bevágta a gyújtózsinórt és összekattintotta bicskáját. Rohamkését kihúzta bőrtokjából, körülnézett, hogy alkalmas ágat metsszen, amelyre rákötheti a trotilt. Fenyőgallyat vágott, egyik végét meghegyezte, másikra kócmadzaggal ráerősítette a robbanószert.

Sóhajtott.

– Katának nem lesz gyereke. Nem akar. „Annyi pelenkát

mosni . . ." – mondja, és legyint, mintha nem azért született volna életerős, szép testű nőnek, hogy egészséges, vásott csemetéket hozzon a világra, apja és a felnövekedő, csókolni való asszonyok örömére. Csókolni való asszony – erre a gondolatra vackorosan keserű íz futott szét a szájában. – Cafat. – Keze remegett duhében, szinte látta, ahogy éppen most öleli magához azt a másikat. Átkulcsolja a karjával, izmos combjával ruganyos testéhez szorítja. – Asszony. Ringyó. Mindegy néki, hogy ki. Cafat.

A málnabokrok közé frissen taposott ösvényen a nyomsávhoz ért. Megállt, szórakozott mozdulattal leszakított egy érett málnaszemet és a szájába dugta. A tüskés indák fehér virágai körül méhek zümmögtek. A nap a szemébe sütött. Hunyorgott.

– Ez is nő . . . – morogta, és a csomókba fehérlő virágok felé rúgott. A málnabokor tüskéi beleakadtak a szerelőnadrágjába, a vastag vásznon át lábszárába szúrtak. Sziszegett, és kiszedte a tüskéket, aztán elvigyorodott.

– Már Jókai megírta, hogy a nőkkel nem érdemes kikezdeni! – fölényesen vállat vont. Földhöz köti az embert a teste. Bolondság. Egyszerű az egész. Pisztoly nélkül is könnyű az . . . Két-három perc, és mehet a jelentés: rendkívüli esemény. Tíz tucat ember fogja vizsgálni: miért? Tíz tucat bizottság jöhet, és megállapíthatja, hogy egy aknász tévedett. Közlik majd a feleségével, hogy hálhat, akivel akar: hősi halott özvegye lett. És ő meg tüskéket szedeget a nadrágjából. Ostoba. Egy aknász tévedett . . . Nem, tisztelt bizottság, bárhogy is fáj, be kell vallani, ez az aknász nem tévedett. Ez nem tévedhet és nem téved. És az akna sem téved.

Cigarettát halászott elő a zsebéből. A gyűrött skatulyában egyetlen összenyomorított szivarka volt. Kivette belőle, és a papírt a nyomsávra hajította. A nyomsáv kavicsos homokját frissen boronálták. Gyufát gyújtott, a tüzet lassan közelítette a szája szegletében lógó cigarettához. Ajkára füstös, rossz ízű cserepeket égetett az erős dohány. A gyomra émelygett. A féligtelt gyufásdobozt a cigaretta csomag mellé dobta. A gyufa megzörrent a kavicsokon. Néhány pillanatig nézte a gyűrött cigarettás dobozt. Mint az élete. Az is ilyen gyűrött, elhajított.

Csend volt.

Átvágott a nyomsávon.

Az érintőaknát piros zászló jelezte.

A bozót a melléig ért. Kezével széthajtotta. Csalánhoz nyúlt, ujját önfeledten a szájához kapta.

Beljebb lépett.

A drótkerítés karója mellett megpillantotta az akna vastag acéldróttal körülcsavart, hengeralakú testét. Fél lábszárig magaslott ki a földből. Gyújtószerkezete ép volt, s a tetejéről vékony acélhuzalok ágaztak szerteszét. Ha valaki a dróthoz ér, és kicsit meghúzza, felrobban, ezért nevezik érintőaknának. De az akna haláltölelő karjai ernyedten lógtak a földre. Drótját szétmarta az idő.

Szorosan az akna mellé tűzte a pálcára erősített robbanóanyagot.

Mélyet szippantott a cigarettából, és parazsát a gyújtózsinórhoz érintette. A zsinór tűzre kapott, füstölt, apró szikrákat hányt, mint a csillagszóró. Az akna fölé hajolt, s a szikrákat bámulta.

A nyomsávon kavics zörrent.

Hátrahőkölt.

Barta állt mögötte. A verejték barázdákat vont meztelen felsőtestén. Tisztelgett:

– A parancsot végrehajtottam.

– Marha! – szaladt ki Sarbó száján, s dühében toppantott. Elfelejtette a figyelmeztetést kiáltani. Jött ez a bolond. Uramisten! Halálsápadtan üvöltötte:

– Gyújtvaaaaaa!

A hegyoldal visszagurgulázta:

... vaaaaaa ...

Barta remegett.

– Rosszul van, hadnagy elvtárs?

Sarbó csak nézte. Mozdulatlanul áll, ahelyett, hogy futna, rohanna, árkon, bokron át, vinnê a nyomorult életét a két szerencsétlen gyerekének. Barta mellére bökött:

– Meneküljön! Felrobban!

A hegyoldal visszalódította ijedt hangját:

... obban!

Minek jött ez ide? Ki hívta? Katának lenne igaza? Otthonában zsarnok, de valójában tutyimutyi ember ő, csak azt képes véghezvinni, amit a szájába rágnak? Meghalni sem tud önállóan? Szemében gyűlölet és düh vibrált.

Barta bizonytalan mozdulattal előremutatott:

– Ég... – és kimeredt szemmel bámulta a sercegő gyújtó-

zsinórt, mint autó reflektorába tévedt nyúl a fény pászmáját. – Ég...

A hadnagy felé lépett.

Sarbó ebben a pillanatban halálosan gyűlölte. Ez nem érti, hogy menjen. Ez nem hagyja itt. Ez egyszer megesküdött, hogy a parancsnokát, amíg él, el nem hagyja. Ezt hiába küldi, nem megy. Két gyereke van...

Barta hozzáhajolt és felemelte.

Nem gyilkolhatja meg két gyerek apját, mert ő undorodik az élettől. Gyűlöli. Az emberségéért gyűlöli.

Kezével-lábával nagyot kalimpált, és kicsúszott a katona karjából.

– Fedezékbe! – kiáltotta és előre szaladt.

Rohanvást át a nyomsávon, a gidres-gödrös letarolt erdőszélen. Barta lihegett a háta mögött. Elhagyott géppuskafészekbe ugrott. Barta melléje huppant.

Robbanás csattant.

Fejük fölött szilánkok surrogtak.

Csend lett.

Barta nagyot sóhajtott. Fölállt. Poros nadrágját veregette.

– Azt hittem, rosszul lett, hadnagy elvtárs.

Sarbó ráhagyta.

– A meleg...

Barta egy darabig topogott, s halkan megkérdezte:

– Nincs szüksége valamire, hadnagy elvtárs? A doktor elvtársat ideküldeném...

Sarbó nemet intett:

– Eltávozhat.

Barta megfordult, lassú léptekkel elment.

Ilyen az ő szerencséje.

Katának lenne igaza?

Könyökére dőlt. A géppuskafészek rőzsefonattal fedett oldalfalán átzöldellt néhány fűszál. Egyiket leszakította, szájába vette s önfeledten rágcsálta. Kata járt az eszében, és fülcimpája megpirosodott mérgében, hogy nem tudja kiverni a fejéből ezt a nőt.

Mennyit veszekedtek! Hogy rendetlen. Hogy mindent eltol a háztól. Valahová készültek. Felesége öltözött. Kedvesen kérdezte:

– Mit vegyek fel?

Mit? Honnan tudja? Ilyen vagy olyan ruha, sokat ért hozzá!

– Nekem mindegy...

– Tudhattam volna! Neked minden mindegy... Még az is, hogy... Különben, nem érdemes erről beszélni. Meglátszik rajtad, hogy egyetlen gyerek voltál. Egy férfinak ne legyen véleménye?!

Vállat vont. Olyan fontos, hogy egy férfinak ilyesmiben legyen véleménye? Külszín! Az a lényeges, hogy melyik ruha, vagy hogy tessék a férjének az asszony?

– Hová menjünk?

– Hová van kedved?

Válaszként a kedves szájból fullánkos sziszegés tört elő. Aztán ideges, dühödt hang.

– Légy már férfi! Csak abban tudsz parancsolgatni, hogy melyik zoknid stoppoljam meg? Vigyél valahová!

Nehéz megérteni, hogy neki valóban olyan mindegy, hová mennek? Vele szeretne lenni. Zenét hallgatni, valami kerthelyiségben, egy pohár bor mellett beszélgetni. Hol? Mindegy. A kedvessel, nem a fullánkos szájával.

Amikor Balatonföldváron nyaraltak, egy ismerősükhöz látogattak. Felesége ezzel kezdte a társalgást:

– Látod, Tamás, itt nincsenek legyek – és szemrehányó pillantást vetett rá, mert az üdülőben rengeteg légy volt, igazán sokat szenvedtek tőlük, aludni sem tudtak jól, felébredtek a rengeteg légy szemtelenkedésére, ahogy összevissza mászkáltak a testükön. Mintha tehetne róla, hogy sok a légy.

De hát ez a dolog mellékes része, most már érti, miért hasonlítgatta más férfihoz, miért volt minden rossznak vagy kellemetlennek ő az okozója. Van, akihez mérje.

Ennek a bolond Bartának is most kellett odajönni. De már nem tudott igazán haragudni rá, inkább Katára. Ez a Barta, ez kihozta volna, ha nem jön. Kötelességből? Kötelességből talán nem viselkednek így az emberek. Szeretetből? Ugyan mit szeretne rajta ez a katona? Hűséget fogadott a parancsnokához, hű marad hozzá. Kata, Kata... Ha te hű lennél!

– Szünet! Munkát befejezni!

A zászlóaljparancsnok utasítását egyik harcos kiáltotta tovább a másiknak, végig az egész zászlóalj hosszában.

Kikászálódott a fedezékből.

Medveléptekkel cammogott az ösvényhez. Katonái egyenként szállingóztak a pihenőhelyre. Védőszemüvegüket a homlokukra tolták. Meztelen felsőtestüket a nap megbarnította. Nadrágjukon folt hátán folt – a drótkerítés vastüskéi, a málnabokrok tövisei összeszaggatták. A rajparancsnok utolsónak ballagott. Sarbó megállította:

– Jól ment?

Az alacsony, csupaizom emberke megtorpant, kihúzta magát:

– Jól...

– Pihenjenek. Addig termelek...

– Értettem...

A hadnagy megfordult és elindult a nyomsáv felé. Meleg volt. Tagjaiba bágyadtság költözött. Csizmája elnehezedett, lábát visszafelé húzta.

– Idegroncs lettem – állapította meg, s gondolatai olyan lassan forogtak, ahogyan mozgott. Vajon Kata megsiratta volna? Egyáltalán, érdemes egy asszonyért ennyit kínlódni? Jó lenne, ha nem szeretné, ha gyűlölné. De szereti. Vagy nem? Amikor nincs mellette, mintha testének fele hiányozna. Amikor vele van – jobb lenne távol tőle. Ki érti ezt? Hát van lelke annak a nőnek?!... Keresztbe tett lábbal ült a széken, az asztalra könyökölt és cigarettázott:

– Őszinte vagyok. Szeretőm van. Szeretem, de... valahogy téged szeretlek benne. Téged – vagy azt, ami belőled hiányzik. Látod, furcsa, de senkivel sem tudnám ezt így megbeszélni, csak veled. Ne haragudj érte. Tanácsot kérek tőled. Mit csinálnál...

Tőle kérdezi? Szó nélkül a szekrényhez ment, szarvasagancsot emelt le a tetejéről. Itt, az aknamezőn találta s emlékül vitte – neki. Megforgatta, innen is, onnan is megnézte. Por ülepedett rá, lefújta róla.

– Nem felelsz?

Szemöldöke felrándult. Az agancsot az asztalra tette, s mélyen a felesége szemébe nézett. Az asszony elpirult.

– Hogy te mit csinálj, azt nem tudom. Hogy én mit csinálok, azon majd gondolkodom...

Kata márványos nyugalma szertefoszlott. Az asztalra borult, felzokogott.

– Verj meg – szipogta. – Légy férfi... – és zokogott.

– Én még meg nem ütöttem nálam gyengébbet – mondta hide-

gen, és tíz perc múlva kilépett az ajtón, éppen elérte a vonatot. Visszajött.

A giz-gaz közül szamóca piroslott elő. Leszakította. Ha Barta nem jön, Sarbó Tamásnénak útban lenne a válasz. Talán jó is, hogy visszajött. Vagy kár?

A nyomsávnál körülnézett. A cigarettás doboz, meg a gyufa a földön hevert. A gyufát fölvette. Átment a nyomsávon. A rajparancsnok a védőfülkét, a köteles-fogót odakészítette neki a munkához. Eszébe jutott, még nem beszélt a századparancsnokkal: szabadság kellene a fiúnak, hogy learasson. Négy nap. Öregek a szülei, nem bírják a nehéz munkát.

A kettős drótkerítés egyik oldalát felbontották. A karók között piros zászlócskákkal jelölték a felderített aknákat.

Aknamező.

Kimozdította helyéből az első aknát. Gyakorlott mozdulattal letörte a tetejét s a nyomsávra dobta. Gyújtószerkezetét lassan húzta ki, s óvatosan a mohával bélelt saroglyára helyezte. A fogót egy másik aknára illesztette.

Az akna előbukkant a földtakaró alól. Felemelte. Eddig vagy kétezer ilyen taposóaknát szedett föl. Egy mozdulat, s a teteje a nyomsávra repült. Másik mozdulat – a gyújtószerkezetet baljának három ujjával kihúzta az aknatestből.

– Fejezze be a munkát! Jöjjön ki!

Fölkapta fejét.

A nyomsáv másik oldalán a zászlóaljparancsnok állt.

Szeme a lobbanástól elvakult. A dörrenés tompa hangja megsüketítette, pedig úgy rémlett, mintha nagyon távolról hallotta volna.

Hunyorgott. Szeme előtt vörös karikák táncoltak. A gyújtószerkezet csonkja reszketett kormos ujja között. Elejtette. Tétova mozdulattal utána hajolt.

Albert őrnagy káromkodva ordított rá:

– Hagyja a fenébe! Tegye le azt az aknát és jöjjön ki!

De azért csak felvette a gyutacs maradékát.

A vörös karikák oszladoztak. Jobbjára nézett, nagyot fújt. Az aknatest. Felnevetett. Hangosan, gúnyosan. Ide nézzetek, emberek! Szerencse! Tízezer közül, ha egynek van ilyen szerencséje. A gyutacs robbant, és az akna nem. A gyutacs robbant, s a keze sértet-

len. Kijött az aknamezőről, az őrnagy előtt három lépésnyire megállt és jelentette:

– Őrnagy elvtárs, Sarbó Tamás hadnagy jelentem, különösebb esemény nem történt, csupán őrnagy elvtárs szólt, és a gyutacs előbb indult, mint én...

A zászlóaljparancsnok összehúzott szemmel nézte Sarbó kezét. Szája széle meg-megremegett. Sarbó a tenyerében szorongatta a csonka gyutacs roncsát. Az őrnagy elé mutatta.

– Ennyi maradt.

– Azt hittem, odalett a keze. Bitang szerencséje van.

Sarbó tétován mosolyogott.

– Vigyázok a kezemre.

– Na, üljünk le ide kicsit – és a fűbe telepedett. – Mi van magával?

Sarbó rácsodálkozott, szeme megrebbent.

Albert legyintett:

– Imént egyik embere jött hozzám. Azt mondta, rosszul van, orvoshoz menni nem akar. Mi baja? – pillantása végigfürkészte a hadnagyot.

Sarbó hallgatott.

Az őrnagy vizsga szemmel figyelte Sarbó arcát. Éjjel vonult be. Ötnapos szabadságról három nappal előbb, mint kellett volna. Nem katonaszokás. Tekintete réveteg, mozdulatai suták. Titkol valamit. A nyomsávon az összegyűrt „Kossuth"-os csomag papírja sárgállott.

– Miért dobta el?

A hadnagy odapillantott. Hangja kihívóan hangos volt.

– Már nem kellett.

Az őrnagy hol a papírt, hol az embert nézte.

– Vegye fel.

Sarbó vállat vont. Az őrnagy figyelte, ahogy felemeli a papírt s a zsebébe gyömöszöli. A sapkája szánalmas. Elmormogott egy káromkodást, noteszt húzott elő és feljegyezte. „A hadtápfőnök szerezzen jobb sapkákat a tartalékosoknak." Úgy festenek ezek a tartalékos tisztek, mint valami szétvert sereg morzsalékai. Gyűröttek, ruházatuk elhordott, kopott, sapkájuk ócska. Pisztoly sem jutott mindeniknek. Sóhajtott, hogy mindent neki kell észrevenni. Ez a hadtápos úgy szeretné az életét berendezni, hogy amit mondanak,

megcsinálja. Ha nem mondják, a fene ott eheti a dolgokat, szemét bökheti a disznóság, ujját se mozdítja. Nagyot harákolt. Kerüljön csak elé, megadja neki! Hogy lehet olyan valaki, hogy önállóan levegőt szippantani se merjen? Gondolatban már látta a hadtápfőnök megrökönyödött ábrázatát, s vére a fejébe tódult. „Senki nem adott rá utasítást." – Majd adok neked utasítást! – dünnyögte és fejét csóválta.

Sarbó egykedvűen bámulta, s komolyan gondolta, hogy most alkalmat adott az éberség betartása, az éberségre való nevelés szempontjának kipipálására, az őrnagy pedig azonnal élt is az alkalommal. Úgy látszik, erre a célra külön noteszt vásárolt. Ismerte az őrnagyot még főhadnagy korából, amikor a tartalékos tiszti iskolán parancsnokoskodott, és a keze alatt szolgált. Ennek mondja el? Arcára fanyar mosoly húzódott. Emlékezett a tiszti tanfolyam beosztott tisztjeire. Se éjjelük, se nappaluk nem volt. Reggel hatkor már benn voltak! Este tízkor engedélyt kértek, hogy hazamehessenek. „Maguknak nincs dolguk? – így Albert. – Én mindig találok munkát. Egy éve nem jutottam színházba, pedig oda is kellene menni. De a munka! Az ember sohasem nyugodhat a babérain!"

– Lenne neked is családod, s igazán szeretnéd a feleséged, majd nemcsak hálni járnál haza – gondolták a tisztek, egymás között meg is mondták. De neki? Hogy kész legyen a recept: „destruál"? Nem. Előtte szótlanul tudomásul vették, benn kell maradni. Maradtak, s az idő szaladt... Mozi, színház, könyv? Alkalmanként meghallgatták egyik-másik elöljáró szidását, hogy nem emelik műveltségi színvonalukat, és önkritikát gyakoroltak.

Ennek mondja el?

Albert ugyanazt csináltatja a tisztjeivel, mint amit ővele műveltek a tervezőintézetben. Terv, híd, határidő – jutott eszébe, s a szája íze megkeseredett az emlékeitől. Semmi se drága – legkevésbé az emberek. Saját kezével pingálta egy hosszú transzparensre: „Legfőbb érték az ember!" Szabadságidejének második hetében, fél éjszaka festette olajjal azt a fehér vászoncsíkot. Vagy hat méterest. Szabadság?! Híd. A tervezést határidőre kellett befejezni. Kit érdekelt, hogy a mérnökök szabadságolására is tervet készítettek? Csak őt, vagy azt, aki úgy járt, mint ő, amikor szabadságideje alatt is dolgozott. Munkatársa, egy öreg mérnök a második napon közölte:

– Kérlek, az én idegeim... Pihenésre van szükségem. Holnap reggel mégis elmegyek. Megérted, remélem. A feleségem annyira készült az utazásra! Amikor megtudta, hogy maradnom kell, sírógörcsöt kapott. Kérlek, én ezt nem bírom. Ezért határoztam így. Ültek volna kevesebbet az anyagon, adták volna időben a kezünkbe! Más késéséért nem gürcölök.

Csak bámult rá. Az öreg vállat vont.

– Ha itt nem felelek meg, elmehetek. Nem lesz kenyérgondom. Legfeljebb híd helyett házat tervezek. Három diplomával a zsebemben megengedhetem magamnak, hogy úgy éljek, ahogy nekem legjobban megfelel.

Egyedül maradt, s dolgozott helyette is. A terv időben elkészült.

Lehorgasztotta fejét.

– Nekem csak a kulimunka jutott. Azt mindig rám sózták. Persze mert én nem vagyok párttag. „Legfőbb érték az ember..." Ennek a jegyében értéktelenedtem el – s keserű lett a szája. – Frázisok... frázisok...

Ennek mondja el?

Mit tehet itt egy ember? Mi fordul meg egy emberen? Az ő véleménye szerint: semmi. Egy ország közszelleméről van szó – forogtak fejében a gondolatok. – Arról az embert fecsérlő robogó rohanásról, amelyet mindenki csinált, vagy majdnem mindenki. Aki kivonta magát belőle, olyan lett, mint a csordából kivert, öreg, beteg bika. Ott és azok marhattak a húsába, ahol és akik akartak. A nékoszistákban volt mersz, hogy kinyissák a szájukat. Ha valaki, akkor ő igazán tudja... Be is fogták, pisszenni sem hagytak senkit, pedig sokan látták, hová vezet az út! Nemcsak a termelésben volt magas az önköltség. Az ember életében is. Szakbarbárok lettünk. Ahhoz értünk, amit csinálunk. Zene? Irodalom? Művészet? Kinek volt ideje rá? Asszony? Ha egyszer-egyszer színházba jutott az ember, azt látta, hogy a hősnő otthagyja szerelmét, mert nem repül az élen, nem rohan előre, lemaradt a termelésben. Pedig ő azért maradt le az asszonytól, mert a termeléssel kelt és feküdt, s nem a feleségével. De ha kimondta volna érzését, hogy ez marhaság, hogy aki csak a termelésnek, meg a társadalmi munkának él, az vén kappan, az nem férfi?! Az még nem ült csobogó patak partján holdvilágos éjjel, nem hallgatta a vizet, s nem ölelt át asszonyt szerelmesen – vélte.

Egy ország közszelleméről van szó.

Eszébe ötlött, hogy politikai foglalkozáson most fogják tanulni a huszadik kongresszus anyagát. Az új szellemet – hat óra leforgása alatt. A politikai helyettes vezeti a szemináriumot, s osztályozza a feleleteket. Hat óra alatt! Mi még ahhoz is értünk, hogy a dogmatizmus ellen a legkorlátoltabb dogmák és szokások keretében harcoljunk, s aztán majd csodálkozunk, hogy nem megy, pedig a harc tervét megcsináltuk, s a tervet végre is hajtottuk. Még a faliújságon is megjelent néhány, a kongresszust magasztaló cikk. Hogy az emberek nem változnak olyan felfogásúvá és szelleműve, mint szeretnénk? Hátha segít még egy faliújságcikk, ha kérik, ő megírja. De meg ám!

Sarbóban már kialakult a vélemény, hogy a személyi kultusz éveiben a középső posztokra olyanokat állítottak, akiknek alig volt valami mozgalmi és élettapasztalatuk. Hajlongtak, kevésnek volt önálló véleménye. Mint isteni kinyilatkoztatást, úgy lesték főnökük szavait. Most gondolkodni kellene tudniuk, önálló gondolatokat szülni az emberek, az ország javára. Megy-e? Élet-halál kérdése. Nála menne. Ő csak tudja, ismeri magát. Megy-e az őrnagynál? Kapott ez annyi mellőzést, félredobást, pofont az élet irányítóitól, hogy most nyugodt lelkiismerettel maradjon a polcon? Ő megkapta. Neki csak arra volt joga, hogy kulizzon, hatalmat már nem ruháztak rá. Arra már nem volt jó a közalkalmazott fia. Ő már nem tudna lakájkodni senki előtt, de ez az őrnagy? Tudhat ez mást, mint lakájkodni? A paraszti születése miatt csináltak belőle őrnagyot. Az anyját eladná, hogy a rangjában maradhasson. Primitív majom. „Én mindig találok magamnak munkát. Egy éve nem jutottam el színházba."

Ennek mondja el?!

Megrázta üstökét.

Hogy meginduljon a kollektíva „segítsége"? Valamelyik politikai munkás az ő feleségéhez utazzon és próbálja meggyőzni, milyen helytelen, pártszerűtlen, hogy nem szereti: ígéretet csikarjon ki belőle, hogy szerelmes lesz belé? Már ahogy az ilyen esetekben szokás. De hol a remény, hogy új az a szellem, s megalázkodás nélkül helyre tudja hozni a családi életet? Hol az új szellem? Ebben az emberben, aki tűri, hogy tisztjei az új szellemet hatórás szemináriumon magolják be, s eredményt vár attól? Megrögzött vaskalapos – megértené ez az ő gondolatait? Hisz föl sem érné a tyúkeszével...

Más ember kellene ide, és nemcsak ide. Akik az új szellem – vagy nem is új? –, a magyar szellem hordozói.

Az őrnagy pislogott, hunyorgott a napfényben. Szótlanul szemlélte a hadnagy vívódását. Felállt.

– Örülnék, ha nem lenne semmi baja – mondta, s hangján érezni lehetett, most már tökéletesen bizonyos abban, hogy valami nincs rendjén. Elindult a nyomsáv szélén. Sarbó követte a szakasz kiterjedésének határáig. Ott megállt.

– Őrnagy elvtárs, kérek engedélyt, hogy visszamenjek. Itt már másik szakasz kezdődik.

Az őrnagy hátrafordult.

– Nagyon ékesszólóan tud hallgatni. Nincs kedve hazamenni?

– Most voltam. Nem vagyok soros.

– Tudom. De nem is három napra gondoltam. Egy hétre vagy akár kettőre. Jó néha megbeszélni a dolgokat, attól nagyobb lesz a szerelem... Úgy van ez, mint a politikában – nevetett. – A kormányfők asztalhoz ülnek és tárgyalnak: ha mindegyik előrenéz, több a megértés... – kezét nyújtotta s hunyorgott.

– Majd gondolkozom rajta – szorította meg az őrnagy tenyerét, és zavar fogta el, hogy így az elevenére talált ez az ember.

Albert biccentett, hogy csak gondolkozzék, és tovább lépkedett a keskeny csapáson.

Sarbó megfordult, orratövét vakargatva bandukolt az aknái felé.

Nyolcadik fejezet

Krisztin napjai kísérteties hasonlósággal ismétlődtek. A hajnal már talpon találta. Boszorkányos gyorsasággal takarított, aztán ledobta házi viseletét s kiöltözött, mint aki vendégségre készül. Ideges kapkodással fésülte haját a tükör előtt. Elkészült, és akkor halk sóhajjal ölébe ejtette kezét.

Micsoda sietség, hogy várhasson!

Ki a kertbe, s szorongva leste az utat, hogy Ő jön-e már?

A várakozás csalódása réveteggé tette mozdulatait, pillantását. Mintha nem is a földön élne. A világ eltávolodott tőle, s ő a világtól. Érdektelenné vált minden, minden, mert nem róla szólt, nem tőle hozott üzenetet.

Ült a kertben.

A völgyben megszorult a levegő. Párás volt és fülledt. Krisztin tompa nyomást érzett a szíve fölött. Arca rövid napok alatt meggyűrődött. Szeme égett, kialvatlansága sötét karikákba gyűlt körülötte. Éjszakákat hánykolódott át az ágyban. El-elszenderedett, majd kevéssel azután nyögve, sikoltozva ébredt. Lidérces álmok gyötörték. Vacogó félelem dermesztette párnáira, s a takaró alá bújt. Félt mindentől és mindenkitől. Torkát önnön vádaskodása szorongatta. Gyűlölte az embereket, az egész világot, benne maga-magát leginkább.

A kerten túlra ki nem mozdult. Apró zsámolyra telepedett a virágágyások között. A borzasfejű őszirózsák eltikkadtak a melegben.

A kerítés tövében most is ott hevertek az ijedtében elszórt csokor szálai. Krisztin rendszerető asszony volt, de azokhoz a virágokhoz hozzá nem nyúlt. Zsámolyáról odalátott, s a bokréta széthullott szirmai merengő szeme előtt rozsdásodtak el, száruk elfonnyadt, összeaszott, mint a hirtelen öregedett asszonyok bőre. Naphosszat nézte szegényeket, és látta is, meg nem is a hervadásukat. Amikor elunta az üldögélést, lesétált a kert aljába, a Rába partjához, s a fűz alatt a vízbe szomorodó ágak függönye mögé rejtezett. Fél karjával átölelte a vastag törzset, pillantása elidőzött a vakondtúrásnyi halmokon, amelyekből már kiköltözött a halál. A szeme égett és száraz volt. Nem tudott sírni, pedig attól úgy megkönnyebbül az ember lelke. Ahogy ez eszébe jutott, sóhajtott csak. Úgy érezte, hogy el nem hullajtott könnyei bensőjébe peregtek, attól nehezedik szíve fölé az a nyomás, amely egyre súlyosabb, s kóvályog tőle, mint a parittyával elütött madár. Megrázkódott, botladozva, fákba, bokrok ustökébe kapaszkodva szaladt be a házba, mert a föld hullámzott körülötte, akár a tenger, és szeme a megbolydult, szétfolyó és ismét egészbe álló kert végében ott látta szerelmesét, feléje tárt karjával, roncsolt arcával. A látomás elől menekül – vélte, pedig önmaga elől futott.

Végigdőlt az ágyon, várta, mikor tűnik a vízió. Elűzni nem tudta. Gondolatai Sasvári körül forogtak. Életének legszebb emlékei elevenedtek eléje, s oly szívesen időzött náluk. Aztán ... aztán minden emlék odatorkollott a fűz alá, a dörrenésbe. Valamikor ismert egy asszonyt, akinek a férje hazatért a háborúból, és néhány nappal később elvitte a tífusz. De az a nő nem hitte megholtát, csak várta a kórházból, s Krisztin emlékezett rá, hogy megterített minden ebédhez, vacsorához az asztalfőre, s megágyazott neki nem is akárhol, de a tiszta szobában.

Csinálnia kell valamit, mert megőrül – érezte, és fölkelt, főzni kezdett. Burgonyát hámozott. Réveteg mozdulatú kezében lassan járt a kés, egy óra is beletelt, hogy az ebédrevalót megtisztította. Tüzet rakott, s réges-rég elkongott a déli harangszó, amikor a tányér mellé ült. Csipegetett csupán. Enni? Sem kedve, sem étvágya nem volt. Néhány kanálnyi étel, aztán félretette, majd vacsorára ...

Tagjai elnehezültek. Sóhajtva kitétovázott a kertbe.

Az utat leste.

Egyetlen ember léptei rázták föl merengéséből. Szaladt a kis-

kapuhoz, égő, sóvárgó szeme úgy szegeződött rá, mint hivő bámulja oltalmazó szentje képét. A bajuszos öreg nem fordult be hozzá, nem szedett elő egy aprócska cédulát sem a tarisznyájából. A szőlőjébe baktatott, útja ott vezetett el a falu végén. Krisztin ráköszöntött:

– Postás bácsi... semmit sem hozott?

– Csak magamat, lelkem, csak magamat – volt a felelet, s az öreg komótosan ballagott tovább.

– Ma sem... – suttogta, és visszabotorkált a zsámolyhoz, leült, kezébe temette arcát.

Üzenetet remélt Sasváritól. Egy apró jelet legalább. Csak egy szót. Vagy még azt se, csupán, hogy megírná, hol van, melyik kórházban. Hiszen menne, repülne hozzá.

Az a szó egyre késett.

Közben elkezdődött az új tanév. Dolgoznia kellett volna.

Gyerekek jöttek hozzá, tanítványai. Azt hitték, beteg, és ő rájuk hagyta. Velük üzent a kollégájának. Hogyan is lett volna ereje, fölállni a dobogóra s magyarázni?!

Kis látogatóit hamar elküldte, s ígérte, hogy nemsokára közöttük lesz majd.

De az a szó egyre késett.

Ahogy megsűrűsödtek a gyereklátogatók – hiszen szerették a tanítványai –, úgy ébredt rá, hogy ez nem mehet így soká. És a csöpp emberkék egymásnak adták a kilincset. A tizenkétesztendős Veér Irma elsőnek sütött lepényével kedveskedett, Kabók Andris akkora almát hozott, mint egy piros labda. Kocsis Rozál segíteni ajánlkozott, ne kelljen fáradnia, mert még betegebb lesz.

Ártatlan, ragaszkodó kedveskedésük eszméltette kábulatából, szidta, korholta magát, s úgy érezte, hogy a rosszat akaratlanul is még rosszabbal tetézte. Mert az emberének éppen most lehet a legnagyobb szüksége rá. Ostoba libaként hamut szórt a fejére, s még annyit sem tud, mit mondanak az orvosok, vagy egyáltalán él-e a szerelmese és mi lesz vele. Talán írni sem tud a szerencsétlen... A szeme... Lát-e majd? – És tördelte a kezét, leborult az asztalra, hogy mit tett az emberével.

Vajon mit csinálhat és mit érezhet most? Éppen őt hívja talán? Vagy átkozza? Hiszen a szeretet oly könnyen csap át a gyűlöletbe. Testvér az a kettő. Ha éppen egy pohár vizet ihatna, s nincs aki adjon? A kórház biztos valami ódon épület, az ápoló pedig idős

nénike... Hogyan is tétovázhatott ennyit? Miért béníthatta meg fájdalom és önvádaskodás? – Az akna... – Baljós, babonás félelem szállta meg, s reszketett.

Soha nem törődött sorssal, istennel, sem semmi effélével. Anyja szelíd arca bukkant elé az emlékeiből, ahogy jóra inti, az isten meg a szolgái tiszteletére. Ő csak hajtogatta, „ha van isten, miért engedi..." – és az ellenkezésnek egy-két pofon vetett véget. Istennel kapcsolatban anyja nem ismert tréfát. Az utolsó pillanatig benne hitt, benne bízott, s tőle várta, hogy segít. A végső pillanatig, mert akkor – megátkozta gonoszul számító verését, amely mindig a jókat sújtja. Ő azóta, s azelőtt sem hitte. Maga irányítja, kormányozza sorsát – vélte –, és alakulását nem engedte befolyásolni a túlvilágiaktól.

Az anyjára való emlékezés elérzékenyítette. Talán egy olyan asszony sem született még a világra, mint az ő anyja volt. Jó, mindhalálig. Azért is pusztult el. Pincében szorongtak, s ő lopni akart, hogy megéljenek. Nem engedte. Nem és nem... Aztán megsebesült, és elfolyt a vére, mert már nem volt annyi ellenállása, hogy megalvadjon...

Fölemelte fejét az asztal lapjáról. Nagyot sóhajtott, vonásai megkeményedtek. Már szégyellte, hogy olyan gyönge lett az anyja jóságától. Mert gyöngeség az, a tehetetlenek, erőtlenek gyöngesége, amely együtt jár a szánalommal. Ő abból nem kér.

Délután volt.

Kifestette arcát, elindult a laktanyába. Fiatal, korán öregedett ember benyomását keltő hadnagy fogadta. Fölismerte, szótlanul kínálta meg üléssel a tábori széken, ő maga szembe ült vele és várt.

– A vőlegényem felől szeretnék érdeklődni... – Krisztin a festék alatt füle tövéig elpirult, s bántotta, hogy a tiszt észrevette zavarát. Hangja elfulladt.

A hadnagy sóhajtott.

– Nem tudok semmit – krákogta. – Él... – és szótlanul szemlélte az asszonyt. Végül megsajnálta:

– Menjen a zászlóaljparancsnokhoz. Én, még ha tudnék is bővebbet, nem adhatok felvilágosítást... Keresse meg holnap délután. Imént láttam, kiment a városba. Ő ismeri Sasvári állapotát.

Krisztin apró sóhajjal fölállt.

– Holnap eljövök – suttogta, és hazament.

Kilencedik fejezet

Gara sokat bosszankodott. Ez a hét határozottan roszszul kezdődött. Albert elmondta neki Sarbó esetét, ő meg magához rendelte a hadnagyot. Szerette volna megoldani Sarbó nyelvét, igyekezete azonban nem járt sikerrel. A hadnagy makacsul hallgatott. „Meleg volt, megszédültem..." – ennyit sikerült kihúzni belőle, többet semmit sem. Közben pedig kissé fitymálón mosolyogta végig a politikai helyettes unszoló erőlködését, hogy másfajta válaszra bírja. Hajthatatlan maradt. – Ezeknek mondjam el? – gondolta és kicsit élvezte is a százados zavarát a holtpontra jutott „egyéni foglalkozás" folyamán. Végül engedélyt kért rá, hogy eltávozzon. Ajka szétnyílt, hangtalanul nevetett, mintha mondaná: „Velem nem fogsz egyénileg foglalkozni..."

A százados elengedte, aztán Sarbó barátainál próbálkozott, hasonlóan csekély eredménnyel. Utoljára Marosvölgyi – hétpecsétes titoktartást kérve – annyit elárult, hogy valami családi problémák okozzák a hadnagy baját. Közelebbit azonban ő sem tud. Gara beszámolt a dologról az őrnagynak.

– Tüntessük ki, lehetőleg minél előbb... – javasolta.

Albert hümmögött.

– Ajnározzuk, pelenkázzuk a kisfiút, mi? Na, jó. De nem kaphat kitüntetést a többiek előtt. Majd az aknaszedés végén... Egyébként, rendben van. Gondolod, hogy ezzel segítünk neki?

– Mindenesetre megtudja belőle, hogy nem hiába dolgozott, és

tobbet ér a munkája, mint egy csomó más emberé, aki nem kapott kitüntetést. A felesége sem fogja olyan szimpla fickónak tartani, akit gondolkozás nélkül érdemes felcserélni egy másikkal...

Garát idegesítette, hogy Sarbó ügye sok időt rabolt el tőle – éppen olyankor, amikor a hadsereg őszi átszervezésének kérdései foglalkoztatták. A hivatásos tiszteket nyugtalanította a fegyveres erők létszámának csokkentése. Többen nyíltan meg is mondták a századosnak, hogy a parancsnokság bizonyára nem akarja ismertetni velük a szervezési kérdéseket, hadd fejezzék be „nyugodtan" az aknaszedést, s miután a mór megtette kötelességét, közlik velük: le is út, fel is út... Gara nem tudott kielégítő választ adni nekik. Péntek reggel gépkocsira ült s a fővárosba utazott.

A Honvédelmi Minisztérium illetékesei leültették, s azzal mentették magukat, hogy ügyük az átszervezéssel járó sok adminisztráció miatt húzódik, legyenek csak nyugodtan, senki sem kerül az utcára. Gondoskodnak arról is, hogy aki leszerel, megfelelő munkát kapjon. Az ezredes, akivel Gara beszélt, mosolyogva tette hozzá: „Nem úgy, mint a múltban..."

Délben a lakására ment. Megfürdött és feleségének egy cédulát hagyott az asztalon: „Máriám, itthon voltam, sajnos estére vissza kell mennem. Sokszor csókollak, István."

A gépkocsivezetőnek meghagyta, hogy pontosan hat órára jöjjön érte a kórházba, ő pedig gyalogosan sétált oda. Nem szeretett sokat autózni. A gépkocsiban mindjárt elálmosodott, a rázkódás oszszetörte, fárasztotta. Hosszabb kocsizás után úgy festett, mint aki egész éjszaka mulatott. Nem akart gyűrött ábrázattal beállítani a kórházba. Különben is szerette az utcát, s ha fáradt volt vagy ideges, egy nagy séta Budapesten jobban megnyugtatta, mint három kanál bróm. Ismerte az országot, keresztül-kasul járta vidékeit, de ezeket az utcákat nem tudta elfelejteni egy pillanatra sem. Ezen a napon is – mint mindig, valahányszor távol járt a fővárostól –, alig várta, hogy lássa a külvárosi utcák forgatagát, szívja benzingőzzel terhes levegőjét, a nyitott ablakokból kiáradó ételszagot. Itt érezte igazán otthon magát, a keskeny utcákon, gyerekzsivajtól hangos, játszótérré előléptetett grundok körül. Úgy szemlélte az örökké változó, új s mégis régi látványt, mintha régi családi képek között kutatna. Büszke volt az utcára, hajdani gyerekszobájára.

A kiadós kószálás kifárasztotta. Meleg volt. Verejtékcseppek

gyöngyöztek porlepett homlokán. A kórház előcsarnokában belenézett a nagy tükörbe s káromkodott.

– Olyan vagyok, mint egy kölyök – morogta, és zsebkendőjével arcát dörzsölgette, ahol a por sárrá maszatolódott.

Nem ismerte meg a katonát, csak akkor, amikor megszólalt, a hangjáról. Ketten feküdtek a lefüggönyözött szobában, mindkettőnek hatalmas kötés a szemén, amely eltakarta homlokukat s arcukat is.

– Kit keres? – kérdezte az egyik, s a százados összerezzent. Sasvári.

– Magát – mondta zavartan és közelebb lépett hozzá.

Nem időzött soká a betegnél. A tizedes nagyon megörült neki, de ő sehogy sem tudta leküzdeni zavarát. A fiúból áradt az optimizmus, bemutatta a barátját is: szintúgy tizedes és szintúgy aknasérült. Aztán bejött az orvos. Sasvári jól érezte magát, mint mondta, féllábbal már künn van a kórházból. Gara ráhagyta, s biztatta, hogy csak gyógyuljon mielőbb, mert mindenki visszavárja és valamenynyien javulást kívánnak.

– Szakáll tizedes külön megkért, mondjam meg, inkább ő fizeti a korsó sört, amit magától nyert, csak jöjjön hamar...

Gara, miközben beszélt, nem tudta levenni szemét a mellette álló sebész arcáról, aki szánakozó mosollyal a fejét csóválta, s halkan megjegyezte: „Van itt vitalitás" – azzal odasúgta Garának, hogy a szobájában várja, és elment. Az orvos viselkedése rosszat sejtetett. A százados rövidesen elbúcsúzott Sasváritól. A tizedes egy borítékot adott át neki:

– A fiúknak írtam ezt a levelet, olvassák fel a zászlóalj előtt.

A sebész nagydarab ember, külsőre inkább henteshez hasonlított. Nem kínálta hellyel Garát, kibámult az ablakon, úgy mondta, mintha magának beszélne:

– Ki kellett, hogy vegyem a két szemgolyót. Ő még nem tudja. Egyelőre nem is szabad megtudnia. Majd ha már megszokta, hogy mindig sötét körülötte a világ... Amikorra szakmát adunk a kezébe... Hozzátartozója eddig nem jelentkezett. Amikor behozták, nem volt eszméletnél. Egy nevet ismételgetett: Krisztin. Tudja ki az, százados elvtárs? – és a válla fölött nézett Garára.

A politikai helyettes a fejét rázta. Az orvos fölvonta szemöldökét, ajkát biggyesztve fordult ismét az ablak felé.

– Az embereket ismerni kellene – dünnyögte. – Igen, ismerni – és lassan hozzátette: – De hát ez csak a szabályzatokban van így...

Gara nagyot nyelt.

– Valóban bűn, hogy egy hónap alatt nem ismertem meg az alakulat egész személyi állományát – mondta kesernyésen. – Maga bizonyára már ismerné a szakácsok és gépkocsivezetők szeretőit is. – Rövid szünet után hozzátette: – Ez minden, amit közölni akart velem?

– Oktassák ki jobban az embereiket... Hiszen ez a szerencsétlen egész életére tönkrement... Érti maga, micsoda nyomorult lesz? Hogy mindig másra szorul? Hát maguk minden hülye parancsot végrehajtanak? Aknát szedni... Más mód nincs rá?

– Nincs. És időm sincs leckéztetéseket végighallgatni. Még szerencsém, hogy a második világháború kitöréséért nem engem tesz felelőssé a doktor úr...

Otthagyta az orvost, nem is köszönt neki. Olyan méreg öntötte el, hogy a feje megfájdult. Kocsiba ült. Este tíz órakor érkezett meg a zászlóaljhoz.

Albert őrnagy türelmetlenül várta, s amint belépett a kriptába, kitörő örömmel fogadta:

– Csakhogy megjöttél, komám, azt gondoltam, hogy az asszonyod nem enged vissza... – és félszeg mosoly nyájaskodott az arcára.

– Baj van? – ijedt meg a százados. Albert gyorsan megnyugtatta:

– Áh... Semmi az egész... Be kell ugranom a helyőrségbe...

Gara vállat vont, mint akit nem ért váratlanul a hirtelen utazási szándék. Az őrnagy folytatta:

– Kaptunk egy távmondatot, hogy maradjunk a helyünkön. A minisztériumból adták. De közben ellenőrizni kell a hadtáp leltárát. Elvégre a békehelyőrség is az alakulaté, ott elérhetnek akármikor...

– Mi lesz, ha keresnek?

– És akkor mi lenne, ha már elmentem volna? Ezt a távmondatot alig egy órája kaptuk meg...

Gara letelepedett az ágy szélére, és erőlködve húzkodta lefelé a csizmáját.

– Ahogy gondolod. – Lába megpuffadt a csizmában. Nyögve folytatta: – Én maradnék...

– Maradjak is, meg a leltár határidejével se késsünk! – pattant föl Albert. – Akár az egyikért, akár a másikért húzzák rám a vizeslepedőt.

– Mindig az utolsó parancsot kell végrehajtani – szuszogta Gara. Végre lecsúszott a lábáról a csizma. Megkönnyebbülten sóhajtott fel.

– Tudom én azt – dohogta Albert. – Elvben így is van...

– Hát eredj, ha annyira odavagy azért a hazamenésért. De akkor ne pocsékold az időt, menj! – Gombolgatni kezdte a zubbonyát, és mérgesen odavetette: – Olyan fáradt vagyok, hogy enni sincs kedvem...

Albert nem kérette magát. Aktatáskája után nyúlt.

– Hát akkor... jó éjszakát... – mondta, és elindult kifelé. Az ajtóból még visszafordult: – Ha valami komoly ügy lenne, ments ki...

– Jó – dünnyögte Gara.

– Te, ha megtennéd, írd alá majd a távmondat nyugtáját. Nem akartam, nehogy azt mondják – tudod, milyenek –, aláírta és mégis elment...

Gara elbiggyesztette a száját:

– Oltsd már le a villanyt – azzal bebújt az ágyba.

Albert éjfélkor visszatért. A sötétben tapogatva botorkált be, és nekiment az asztalnak. Gara felébredt, pisztolyát kirántotta párnája alól. A zár kattant:

– Ki az?

– Nehogy lőj... Csak én vagyok.

Az őrnagy meggyújtotta a villanyt. Keszeg mosollyal a szája szegletében az ablakhoz lépett.

– Rakd el azt a pisztolyt... Még meglövöd az embert. Csak ezért jöttem, ni... Nagy csokor vadvirágot vett le a párkányról. – Itt felejtettem... Az asszonykámnak szedtem délelőtt...

A százados ingerülten morgott valamit, aztán ismét elaludt.

Reggel kellemetlen meglepetés várta. A zászlóalj kivonulásra készen állt, amikor Kenessei főhadnagy, a klubparancsnok jelentette: Albert megígérte a városi sportegyesület vezetőinek, hogy délután barátságos mérkőzést vívnak.

– A labdarúgók izmai elmerevednek a munkában – méltatlankodott a klubparancsnok. Engedje meg, százados elvtárs, hogy benn maradjanak... Ha győzni akarunk, akkor ez feltétlenül szükséges... Egyébként majdnem elfelejtettem, őrnagy elvtárs azt üzente, hogy a százados elvtárs képviselje a parancsnokságot a mérkőzésen.

Garában fölforrt a vér, hogy neki pedig ne üzengessen senki. Tekintete a klubparancsnok ujjaira tévedt, amelyekkel reménytelenül morzsolgatta nadrágja varrását. „Ezzel a jámbor fickóval hiába veszekszem" – gondolta, és vállat vont.

– Az őrnagy elvtárs egy szót sem szólt erről – vetette oda dühösen.

– Este találkoztam az őrnagy elvtárssal, amikor visszajöttem a városból. Kocsival volt. Megállt, és kért, hogy adjam át üzenetét a százados elvtársnak. Még a sportolók sem tudnak róla.

Gara nagyot nyelt.

– Aknát szedni jöttünk ide vagy focizgatni? – kérdezte gúnyosan.

– Aknát szedni, természetesen – sietett a klubparancsnok a válasszal. – De a néppel való kapcsolatot is ápolni kell...

– Igaza van – bólogatott Gara nyájasan. – Tehát előbb aknát szedünk, aztán összefocizzuk azt a kapcsolatot, jó?

– Azonban...

– Azonban fölmentést nem adok. Távozhat.

A klubparancsnok fintorogva elment. Gara utánapislogott, s majdnem felnevetett, mert görnyedt háta úgy mozdult mulatságosan apró vállrándításaira, mint alvó ember húzogatja magát a bolha csípésétől. Hirtelen támadt nevethetnékje azonban mindjárt elvirult, mihelyt arra gondolt, hogy a mérkőzésre mégiscsak el kell mennie, s ez a jó ember mit duruzsol majd a fülébe, minden rosszul sikerült rúgás láttán. Írnokát szólította, s Kenessei után menesztette azzal az üzenettel, hogy vásároltasson egy kilónyi savanyúcukrot meg tizenhárom üveg szódavizet a csapatnak.

– Így mondja meg neki: azért nem tizenegy, hanem tizenhárom üveg szóda kell, mert ő úgyis kettő helyett fog izzadni a nézőtéren, s hogy legyen mivel lehűtse magát...

Az írnok cinkos vigyorral rohant a labdarúgók legfőbb istápolójához, Gara pedig a századparancsnokokat utasította indulásra.

Az utolsó teherautó még ki sem fordult a laktanya kapuján, s a klubparancsnok ismét Gara előtt állt.

– Kérek engedélyt, hogy százados elvtárssal együtt kimenjek a munkára.

Csendes mosoly kerekedett a politikai helyettes arcára:

– Nincs semmi dolog a délutáni mérkőzéssel? Nem lenne jobb megnézni, hogy állnak a civilek az előkészítéssel? Esetleg segíteni nekik? Mit gondol?

Kenessei szeme, mint a megkergetett, agyonijesztett, sarokbaszorított madáré, ide-oda rebbent, a századosról a földre, a földről a századosra. Ijedt pillantása Varjú Marcit juttatta Gara eszébe, Timár százados kalitkájának újdonatúj lakóját.

– Az írnoknak úgyis a postáért kell mennie – hebegte a klubparancsnok. – Megkértem rá, beszél a sportosokkal...

– És maga mit akar csinálni odakünn?

A klubparancsnok csodálkozva bámult Garára:

– Hát... Amit százados elvtárs... – és zavarában lesütötte a szemét, ismét a zubbonya szegélyét kezdte gyűrögetni. Gara megszánta:

– Tehát semmit. Azaz sétálni akar a határon. Jöjjön, üljünk be a szobába. Nagyon éget a nap, ott jobban beszélgethetünk – azzal előrement a kriptába. Az ajtó mellett, a falon függött a Timár kalitkája. Megpöckölte a rácsot. Marci dühösen odavágott az ujjára. Gara elkapta a kezét és a varjak anyját emlegette. Marci peckesen állt a kalitka közepén, farktollát billegetve, diadalmasan károgott.

A klubparancsnok a varjúra biccentve, tiszteletteljes hangon megjegyezte:

– A törzsfőnök elvtárs nagyon szereti... Reggel is a kezéből etette...

– Szeret az minden állatot – a százados belökte az ajtót és előre tessékelte a vendégét. – Ha egy siklót adna neki, azt is úgy becézné, mint valami asszonyt. Engem a frász tör ezektől a dögöktől.

– Az biztos, hogy én sem tartanék varjút – bólintott a klubparancsnok.

– Üljön le – telepedett Gara az ágya szélére, s a két székre intett: – Válasszon tetszés szerint.

A klubparancsnok ábrázatára udvarias mosoly kényszeredett. Kö-

zelebb húzta az egyik széket, óvatosan a szélére ült. Gara szórakozott mozdulattal elővette cigarettatárcáját, a főhadnagy elé tartotta, majd rágyújtott és nagy füstfelhőt fújt Kenessei arca elé.

– Miért nem akar dolgozni ma délelőtt?

A klubparancsnok összehúzott szemmel pislogott, kezével elhessentette az orra előtt gomolygó füstöt, hogy jobban lássa Gara vonásait. A százados azonban mulatott a zavarán, újabb felhőket eregetett. „Mi az ördögöt kezdjek veled?" – gondolta, és törte a fejét, hogyan ugraszthatná ki a nyulat a bokorból. Bizonyosra vette, hogy a klubparancsnok nem ok nélkül akarja vele tölteni az idejét.

A főhadnagyon olyan érzés lett úrrá, hogy főnöke úgy játszik vele, mint macska az egérrel. Könyökét a térdére támasztotta, kissé előredőlt, a földet nézte. A padlón törött gyufaszálak hevertek. Sietősen válaszolt:

– Honnan gondolja, százados elvtárs, hogy én lógni akarok? Akkor nem kérném, hogy vigyen magával. Szerettem volna kimenni, hogy közelebb kerüljek az emberekhez és mint klubparancsnok, erősítsem kapcsolataimat a katonatömegekkel...

– Na jó – egyezett bele Gara. – Kiviszem. De mit csinál odakünn?

– Úgy gondoltam, hogy a százados elvtárssal mennék. Szeretném megismerni a módszerét... Van egy füzetem, abba szoktam följegyezni a jó munkamódszereket...

Gara élvezettel fújta a füstöt.

– Nézze, én az aknamező szélén a legjobb módszer szerint fecsegni fogok a tisztekkel. Megszerveztek ott már minden megszervezni valót. Nekem ott már csupán egy dolgom van: ellenőrizni. Ne játsszon itt nekem! Elhiszem, hogy nagy kedvvel dolgozik, de a határon nincs semmi dolga. Őszintén szólva, én is csak ténfergek ott, hogy ha baj van, hát ne legyenek gazda nélkül... – Vállat vont. – Ennyi az egész módszer. Ott már nincs mit agitálni... Csak idegesítené az embereket, ha ilyen brosúra ízű szólamokkal traktálná őket, mint engem. Beszélni akar velem?

– Azt is – nyögte a klubparancsnok. Nem nézett Garára, csizmája orrával a törött gyufadarabokat gurigázta a padlón.

– Baj van? – kérdezte Gara, s olyan érzése támadt, mintha Kenessei minden hangot külön erőfeszítéssel préselne ki a tüdejéből.

– Semmi... Tulajdonképpen semmit sem akarok...

– Maga vagy nagyon jámbor ember, vagy nagyon veszedelmes hóhányó... Mellesleg, kitűnően színészkedik.

– Százados elvtárs is megmondhatná egyenesen, hogy nem tart elég megbízhatónak a határra... Nem kell hozzá sértegetnie is... – Elakadt a hangja.

Gara fölpattant.

– Hogy mondhat ilyen badarságot?

Kenessei tétován fölállt, arcán félénk mosoly fénylett.

– Persze, nem mondta... Csak éppen megakadályozza, hogy kimenjek... – Ajka megrándult, lemondóan bólogatott.

– Üljön le! – csattant rá Gara.

Kenessei bátortalan mosolya lehervadt. Ijedten pislogott a századosra.

– Ide figyeljen, Kenessei elvtárs – folytatta higgadtabban a politikai helyettes –, ne magyarázzon olyanokat a szavaimba, ami nincs bennük. Honnan vette maga ezt a stílust? Mi maga? Nebántsvirág? Megsértődik, mert kimondom az igazat?! A maga kijárása a határra – közönséges lógás. Lázas semmittevés. Annyira megszokták a parancsnokuk utánzását, hogy ha az valamit nem enged lemásolni, akkor meg vannak sértődve. De azt elfelejtik, hogy más a parancsnok vagy a politikai helyettes munkastílusa, és más a klubvezetőé is. Érti? Más kell hogy legyen! A politikai helyettes összefogja a beosztottak minden irányú munkáját az alakulat előtt álló feladatok megoldása érdekében, a másik meg a munkának egy részét végzi. Ez lényeges különbség. Ebből következik, hogy ha én flangálok a határon, mert ellenőriznem kell a munkát, attól még a klubparancsnoknak nem feltétlenül szükséges ugyanazt csinálni... – és nagyot fújt. – Most pedig azonnal mondja el, hogy mi bántja? Mi az a semmi, amit nagyon is akar? Tessék, beszélgessünk róla. Ezért nem szükséges végigbandukolnia velem a munkahelyeket.

– Nem... igazán... én semmit – dadogta fülig pirulva Kenessei és a fejét rázta.

Gara jókora sóhajba fojtotta káromkodhatnékját:

– Akkor egy kérdésemre adjon választ: miért van olyan érzésem, amikor meglátom magát, hogy fél beleszippantani a levegőbe? Amikor idekerültem, nem volt ilyen. Félszeg, mint egy kamasz – és hogy a klubparancsnok ismét a fejét rázta, Gara legyintett: – Ne tiltakozzék, azon a széken is csak a félfenekével ül, mint szegény

ember a gazdag rokon házában. Nem bántja itt magát senki, mitől fél? Miből táplálja ezt a jól sikerült üldözési mániáját?

Kenessei krákogott. A földet bámulta, válla megrándult, pillantása Garára tétovázott, aztán ismét lehajtotta a fejét.

– Úgyis tudom, hogy leszerelnek... – keseregte és hangja úgy nyikorgott, mint a kenetlen ajtó. Gara visszahuppant az ágya szélére.

– Ha szabad kérdeznem, honnan vette halálosan pontos értesüléseit?

– Olyan mindegy az, százados elvtárs... Nem is bánom. Csak nagyon rosszul esett. Hét éve vagyok a hadseregben, hét éve dolgozom... Azalatt bizony alig volt néhány szabad vasárnapom. Sokat dolgoztam. Kár, hogy hiába...

– Kitől hallotta, hogy leszerel?

– Hát nem mindegy az? – kérdezte vissza Kenessei, s arcán ismét megjelent a jámbor mosoly.

– Parancsolom, feleljen a kérdésemre!

– Kérem, én...

A százados a karórájára pillantott.

– Egy percet adok, addig vagy kiböki, vagy parancsmegtagadásért tíz napi fogságra fenyítem a főőrségen – mondta csendesen.

Kenessei feje a mellére kókadt. Olyan halkan beszélt, hogy Gara alig értette meg.

– A technikus... Gerencsér hadnagy...

A politikai helyettes a fejét csóválta.

– És ő honnan tudja?

– Azt mondta, hogy az írnokkal beszélt, aki a papírt gépelte...

Gara csettintett a nyelvével.

– Ez aztán megbízható forrás. Maga persze bevette...

– Azért akartam volna beszélni százados elvtárssal, úgy gondoltam, hogyha elkísérhettem volna a munkára, könnyebben adódik rá alkalom... – Kissé szégyenkezve tette hozzá: – Két gyerekem van. A feleségem aggódik, hogy kenyér nélkül maradunk. Ő nem dolgozhat, beteg. Ha visszamegyek az üzembe, legalább egy év, amíg ismét bedolgozom magamat a szakmába. Rádióműszerész voltam... A mi szakmánk mindennap változik...

Gara fölemelkedett az ágy széléről, az ablakhoz lépett. Undorodó fintorral szemlélte a párkányt. Albert este megborotválkozott, s a

mosatlan borotvakészletre száradt szappanhab megfehérítette az őrnagy vöröses szakállának rövid szálkáit. A szappan sárgás foltokba száradt az ecset barnára mázolt fáján.

– Szóljon ki az írnoknak, hozzon be tiszta poharat. Kettőt – kérte a klubparancsnokot, miközben hőpalackot vett ki az ablak sarkából és lecsavarta a fedelét. – Iszunk egy kis feketét... – Visszatelepedett az ágy szélére és elgondolkozva forgatta a termoszt. Kihúzta a dugót, beleszagolt.

– Szeretem az illatát, szokott feketézni?

– Elvagyok nélküle. – Kenessei vádlón bámult rá, mintha azt kérdezné, hogy kerül a csizma az asztalra.

Megjelent az írnok, két bögrével a kezében, bokája összecsattant, amikor az asztalra tette Gara elé. A százados kurta fejbólintással megköszönte és töltött a hőpalackból.

Szótlanul szürcsölték a kávét. Gara előbb megitta, mint Kenessei, s újra töltött a saját bögréjébe.

– Kér még? – kínálta a klubparancsnokot.

Az a fejét rázta.

– Köszönöm, elég volt – és ez úgy hangzott a szájából, mint akinek az egész életből elege volt.

Gara nyugodtan felhajtotta kávéját, cuppantott.

– Mit mondott Gerencsér, milyen indokkal szerelnék le magát? – nézett Kenessei szemébe. A főhadnagy füle megpirosodott. Pillantása ismét a föld felé fordult.

– Butasági alapon... – dadogta. – Mert hogy buta lennék. Csak most érettségiztem... az is nehezen ment. Munkás voltam, elszoktam az iskolapadtól, nem forog úgy az eszem, mint a fiataloké. A harminchetedik esztendőben járok... Szóval ezért. – Kis szünet után folytatta. – Sokat vitatkoztunk ezen. Tudja, százados elvtárs, ha igaz, amit Gerencsér mond, jobb is, ha leszerelnek. Anyagilag ugyan elég érzékenyen érint, de hát.... majd megszokom, hogy kisebb a tányér...

– Hát mit mondott Gerencsér? – kérdezte közbe Gara.

– Szerinte a mostani leszerelések azért szükségesek, mert az atomkorszakban kevesebb ember kell a hadseregben, és a vezető helyekre értelmiségiek kerülnek, mert az új körülmények között, amikor a technika ilyen magas fokú, az értelmiség válik a nép vezető erejévé, hiszen a technikus például könnyebben megtanulja, hogyan

lehet modern fegyverekkel harcászkodni, mint egy magamfajta. Szélesebb látókörű, alkalmasabb a vezetésre...

– Az esze tokja – kottyantotta közbe Gara és rágyújtott.

– De százados elvtárs, nemcsak Gerencsér mond ilyeneket, hát ilyesmiket elmondtak a Petőfi-körben, megjelent az újságban...

– A párt elítélte a Petőfi-körbeli demagógiát.

– Elítélték, elítélték... De azért mindenfélét beszélnek az emberek. Az egyik párttag ezt mondja, a másik azt – ki ismeri itt ki magát? Mindegyik a huszadik kongresszusra hivatkozik, még Gerencsér is: azt mondja, hogy az ő nézeteik jelentik a jövőt, a megcsontosodott és elavult dogmákkal szemben. Meg hogy új emberek kellenek, és hiába váltották le Rákosit, minden megy a régiben. Úgy látszik, én sem kellek. Hát akkor jobb, ha előbb megyek vissza az üzembe, mint később...

– Mondja, megcáfolta valaki eddig sikeresen Marxot, Engelst, Lenint?

– Nem.

Gara hangtalanul nevetett.

– Megnyugtathatom, nem is fogja. Nincs szándékomban szemináriumot tartani magának a munkásosztály vezető szerepéről a proletárforradalomban, inkább arról beszélnék, ami a maga ügyét illeti. Gondolom, ez jobban érdekli. Őszinte leszek, de a dolog még nem került nyilvánosság elé, jelenleg ketten tudunk róla. Az őrnagy elvtárs és én. Ha valaki mégis előbb szerez tudomást arról, amit magának beszélek, mint kellene, én is tudni fogom, hogy kit kell megfenyíteni. Ért engem? Ez titok. Aki pedig a katonai titoktartás törvényeit megsérti, az magára vessen a bíróság előtt is.

– Tőlem ugyan ki nem kerül semmi ebből a beszélgetésből, százados elvtárs – tiltakozott a klubparancsnok, és jobbjával széles kört írt le a levegőbe.

Gara vállat vont.

– Csak jóakaratúan figyelmeztetem. Ne szólj szám, nem fáj fejem – és cigarettás dobozát Kenessei elé tartotta. A klubparancsnok elhárította a kínálást.

– Nem szoktam olyan sokat...

Gara rágyújtott.

– Ismeri a hadsereg létszámának csökkentéséről szóló rendeletet – kezdte halkan. – Sok tisztet leszerelnek, csapattisztet. A poli-

tikai apparátust is átszervezik. A századoknál meg fog szűnni a politikai vezetői hely. Jövőre már csak a zászlóaljparancsnoknak lesz politikai helyettese. A mi zászlóaljunk önálló egység, tehát lényegében ezrednek megfelelő szervezéssel rendelkezik majd, és így – többek között – megmarad a klubvezető is. A század-politikai helyetteseink azonban nem maradnak meg. A mostani apparátusból a legjobbakat fogjuk benntartani. Azokat, akik jó szervezők, elég műveltek is, és így tovább. Magyarán: szelektálunk. – A hosszúra nőtt hamurudacska földre hullott cigarettájáról. – Ez a lényeg. Például Horváth hadnagyot leszereljük, mert rendes ember ugyan, semmi baj nincs vele, párthű, de gyenge szervező, mindent maga csinál, ahelyett, hogy dolgoztatná az embereit, bevonná őket a munkába, megbízatásokat adna nekik. Ez a dolog lényege. Azért hoztam éppen Horváth példáját, hogy érzékelni tudja, miről is van szó. Maga helyett nem találtam klubvezetőnek alkalmasabb személyt...

Elhallgatott, hosszasan fürkészte a klubparancsnok arcát, amelyen most felengedett a feszélyezettség. Kenessei szemében fény csillant, sóhajtott és a szék széléről valamicskét beljebb húzódott az ülőkéjére. Zsebkendőt vett elő, megtörölte gyöngyöző homlokát. Gara kissé nyájaskodó mosollyal vette tudomásul a klubparancsnok lelki egyensúlyának helyrebillenését, és enyhe gúnnyal mondta:

– Sajnos, nem találtam jobbat. – Pedig – s bizalmasan Kenessei vállára tette a kezét – nekem aztán elhiheti, nagyon is kerestem. Tudja, olyan klubparancsnokot szeretnék én ide, aki jó szervező, talpraesett agitátor és főleg önálló. Aki meri vállalni a felelősséget azért, amit csinál, akinek elegendő az elvi irányítás, a gyakorlati munkát elvégzi maga, és nem szaladgál ötpencenként a politikai helyetteshez, hogy a bejárattól jobbra vagy balra állítsa-e föl a pingpong asztalokat... Szóval érti? Több önállóságot, kezdeményezést! Ez az egyetlen kívánságom önnel szemben, és azt hiszem, hogy ez lesz a jövőbeni politikai helyettesük óhaja is...

Kenessei őszinte aggodalommal kérdezte:

– Százados elvtárs elmegy tőlünk?

– Időnként a helyetteseket is helyettesíteni kell – nevetett fel Gara. – Én ezt csinálom a zászlóaljnál. Visszajön a saját politikai helyettesük...

– Sajnos, Farkas főhadnagy elvtárs szeretett a legapróbb rész-

letekbe is beleszólni – mondta Kenessei egy röpke sóhaj kíséretében.

– Hiába szeretett. Amikor fele annyi emberrel ugyanannyit vagy még többet kell csinálni, akkor nincs idő pepecselgetésre. Gondolja, hogy erre ő nem fog rájönni? Farkas főhadnagy öreg róka. Ha más követelményekkel állnak elő az ő munkájával szemben, ő is másokat állít majd a beosztottjai elé. Hogy így fejezzem ki magam: az önállóságra való nevelésben eddig nem sokat lehetett a vezető politikai munkások javára írni. Egészen magas szinten már megváltozott a helyzet. Ezt biztosan tudom, de amíg ez a változás elgyűrűzik egy zászlóalj munkastílusához, az bizony hosszú idő.

– Az biztos, hogy Farkas főhadnagy elvtárstól nem kaptam volna olyan utasítást, mint amilyent százados elvtárs adott néhányat. Itt van az aknaszerencsétlenségről szóló kiállítás. Ő biztosan beleszólt volna, hogy mi hová kerüljön.

Gara félrehúzta a száját.

– Én is beleszóltam. Először is alaposan megbeszéltük, hogy miért jó összeszedni az aknaszedés különlegességeit, maga összegyűjtötte az anyagot, és – ha jól emlékszem – a megnyitás előtti napon megnéztem, aztán javítottunk imitt-amott. Nem?

– Igen, mégis... Őszintén szólva, nem éreztem, hogy a százados elvtárs beleszólt volna...

– Ne mondjon ilyeneket, mert elbízom magam. Végül azt fogom hinni, hogy valami minta politikai tiszt vagyok... – és úgy nevetett, hogy fogai kivillantak a szájából, majd huncutkás szemvillantással megkérdezte.

– No, még mindig ki akar jönni a határra?

Kenessei a tarkóját vakargatta:

– Hát... volna néhány elintézni való idebenn...

– Megfogtam! Mégiscsak lógni akart odakünn. Jól van, menjen a dolgára, de még egyszer: ha valami ebből kikerül...

– Nem kerül ki, százados elvtárs.

Az írnok lépett a kriptába.

– Százados elvtárs jelentem, távmondat – hadarta, és egy négyrét hajtott papírt adott át Garának, aztán eltávozott. Gara átfutotta az írást, Kenessei felállt, helyére tette a széket. A százados zsebre gyűrte a papírt.

– Az én határmenti málnázásomnak is befellegzett mára – só-

hajtotta. – Tudja, olyan sok málnát még életemben nem ettem, mint itt... Nagyon szeretem... – tette hozzá szórakozottan.

– Még lehet, százados elvtárs...

– Áh, értekezletre kell mennem. Kérem, szóljon az ügyeletes tisztnek, maga úgyis arrafelé megy, ugye? Állíttassa elő az egyik weapont...

Kenessei kiment a szobából. Gara utánanézett és rászólt:

– Főhadnagy elvtárs! – Amikor Kenessei visszafordult, tréfásan megfenyegette az ujjával. – Hova tette a mélabúját? Még a járása is más!

A klubparancsnok mosolyogva ment tovább.

Gara elővette a távmondatot és ismét átolvasta: „Parancsnok és politikai helyettes elvtársak. Ma kilenc órakor jelentkezzenek nálam a tizennyolcas számú őrsön." Aláírás: Földes vezérőrnagy.

Órájára nézett. Tehát másfél óra múlva. Átment a határőrök ügyeletes tisztjéhez, és a térképükön megnézte, melyik a tizennyolcas számú őrs. Kedvetlenül állapította meg, hogy jó hatvan kilométert kocsikázhat. Betért az étkezőbe, állva megreggelizett, néhány falat szalonnát nyelt, s megivott rá egy bögre feketekávét. Sietnie kell. A kávé forró volt, nagyokat hörpintve nyelte, s a meleg italtól kiverte a verejték. Visszaballagott a kriptába. A feljáró előtt már ott állt berregő motorral a gépkocsi. Gara magához vette oldaltáskáját, bele a hőpalackot, és felült az autóra.

– Mehetünk? – kérdezte a gépkocsivezető.

– Előbb gombolja be a zubbonyát – vetette oda bosszúsan. A sofőr kelletlenül engedelmeskedett.

– Meleg van – mondta szabadkozva.

– Érzem – felelt Gara. – Pedig rajtam csizma van és nem szerelőruha félcipővel.

A sofőr hunyorgott a napsütésben. A gépkocsi kigördült a laktanya udvaráról.

Tizedik fejezet

A postás szombat délelőtt kopogtatott be Gulyásékhoz Barta levelezőlapjával. Közönséges üdvözlőkártya volt, a szokásos felirattal: „Sokat gondolok magukra", és aláírással. Gulyásné főzött. A levelezőlapot a kredencajtó üveges keretébe tűzte.

Barta gyerekkorától ismerte őket. Gulyás Bálint az ő édesapjával együtt katonáskodta végig az első világháborút a szerb, majd az orosz fronton. Ott kerültek hadifogságba, miközben az ebédre való krumplit hámozták. Később, az egyik urali faluban Gulyás Bálint szedte össze az idősebbik Bartát, amikor egy kegyetlen lovasroham után tüdő- és haslövéssel maradt a csatamezőn. Fölépült, de sohasem egészen. Hazajöttek, és ezerkilencszázhuszonhatban, miközben Bartáné a fiával vajúdott, Gulyás Bálint csukta le cimborája szemhéját. Gulyás éppen olyan tilos embernek számított a faluban, mint Barta apja, mert odaát volt a vörösöknél, katonáskodott közöttük. Nehéz sorban élt, de arra mindig volt gondja, hogy a kicsijéből egy keveset nekik is juttatva, könnyítsen gondjukon. Barta szerette az öreget. Attól kezdve, hogy Pestre költöztek, rendszeresen írt neki, s hűségesen beszámolt a faluban történtekről, mintha legalábbis a fia lett volna. A határról pedig minden hónapban küldött egy képeslapot, hadd teljék örömük benne.

Gulyás Bálint ezen a szombaton késő délután érkezett haza. Szolgálatban volt. Ügyeletes hivatalsegéd a III. kerületi rendőrkapitányságon.

Felesége a kezébe nyomta Barta lapját. Gulyás hümmögve böngészte végig, elolvasta a címzést is, és a kredencre tette. Ujjával csontos-eres kezefejét dörzsölgette:

– Éhes vagyok.

Gulyásné bosszúsan mormogott.

– Bejössz, és rögtön „éhes vagyok!" Várj kicsit! – Tüzet gyújtott, a tűzhely karikáját félrehúzta, s a lyukra tette a fazekat.

– Mindjárt ehetsz...

Felmelegített bableves szaga töltötte be a konyhát. Gulyás Bálint a konyhaszékre ült. Szótlanul várt, amíg az asszony az újságpapírral leterített asztalra rakta a csordultig tele tányért.

– Csülök? – csodálkozott várakozó reménységgel, mert a tányérból nagy darab csont látszott. Kanala azonban csak babot meg főtt sárgarépát halászott ki a léből. A csont csupasz volt, itt-ott piroslott rajta kis húscafat. Kérdőn nézett az asszonyra.

– Fogd meg. Akkor lesz csülök – mondta a felesége, öregasszonyhoz egyáltalán nem illő, huncut szemvillanással, s az ízetlen tréfa majdhogy kedveskedésnek hatott a szájából. Gulyás mindenesetre annak fogta fel, és kicsit hangoskodva nevetett. Jókedvűen kezdett enni. Kenyeret tört, és elismerően bólintott:

– No, öreg, mindig mondtam, hogy a főztöddel főztél meg. Olyan ez a leves... – nem fejezte be, felszürcsölt egy kanállal, aztán folytatta: – Szóval, tiszta égi manna. Bab – csülökízzel...

– Csülök, csülök – morogta Gulyásné. A tűzhelyhez lépett, kihúzta alóla a ládát, amelyben a tüzelő volt. Egy lapát szenet dobott a tűzre. Válla felett visszanézett az urára. – A havi hétszáz forintodból örülj, ha nagyünnepen húsoskodsz... Olyan vagy, mint a vércse. Mindig csak a hús. Pedig odabenn eszel hetenként kétszer, háromszor... – s szenet vett a lapátra, de meggondolta, visszadobta a ládába, becsapta a tűzhely ajtaját.

Gulyás drótkeretes pápaszeme fölött figyelte az asszony mozdulatát.

– Tehetnél még. Jó az a kis meleg éjjelre. Hajnal felé már hűvös van.

– Ha meleg van – tüzelő nincs. Ki látott olyat, hogy kánikulában fűteni? Melegedhetel a dunyha alatt, ha annyira didergős vagy – hangzott a rideg válasz.

Gulyás Bálint csámcsogott, s az asszonyra csippentett:

– Legalább húsz évvel lennél fiatalabb...

– Vén szamár! Min jár az eszed?! Hetvenhat éves, de még udvarolna...

– Harapós vagy ma, menyecske.

– Harapós hát... – vágott vissza az asszony, és még hozzá akarta tenni, hogy legalább saját foga van a harapáshoz, de kopogtattak, s a váratlan zaj megszakította a két öregember évődését, amely úgy hozzátartozott az életükhöz, mint lólábhoz a patkó. Gulyás gyors mozdulattal befalta az utolsó kanál bablevest, aprólékos figyelmességgel megtörölte szépen gondozott, angol módra nyírt bajuszát, és csak azután mondta, hogy „szabad".

Ketten léptek be. Harminc körüli, nagycsontú, vékonydongájú férfi, hosszú esőkabátot viselt. Arcán mosoly bizonytalankodott. Mögötte fiatalasszony leskelődött be, akkora lódenkabátban, hogy még valaki nyugodtan elfért volna benne. Derekán széles öv fogta össze a rendetlenül sorakozó ráncokat. Fekete szemében méltóság és nyugodt komolyság fénylett.

– Jó estét – köszöntött a férfi, és becsukta az ajtót a fiatalasszony mögött.

– Jó estét – válaszolt Gulyás kurtán. Érdektelen hangjából valami olyanféle érződött, hogy ha akarják, majd megmondják, kik és mit akarnak.

– A körzetből jöttünk – folytatta a férfi. – Szeretnénk elbeszélgetni kicsit a Gulyás elvtárssal. Agitátorok vagyunk – tette hozzá magyarázólag.

Gulyás huncutkás mosolyát arcának ezer ráncába rejtette. Komolyan szólt, csak a szeme csillogott hamisan:

– A Gulyás elvtárs én vagyok – és combjára csapott nagy, inas öklével. – Úgy, hogy lehet velem elbeszélgetni... – és kicsit hangosan heherészve nevetett. Vele nevetett a két jövevény is, udvariasan és feszélyezetten. Nézték az öreget, s Gulyásban olyan érzés támadt, hogy most úgy méregetik, mint ahogy az ember megnézi a diót, mielőtt feltöri, vastag héjú-e. Felesége a köténye sarkával sebtében letörölte egyetlen székük et, meg egy konyhaszéket és feléjük tolta.

– Foglaljanak helyet – kínálta az agitátorokat Gulyás –, hívnám beljebb az elvtársakat, de nincs hová...

A fiatalasszony kíváncsian pillantott körül.

– Hol alszanak?

Gulyás pipát vett elő a zsebéből, azzal intett a konyha végébe:

– Ott. Azért van a függöny...

– Ugyes – bólintott az agitátor elismerően. Piros kötésű blokkot húzott elő a zsebéből és jegyezgetni kezdett benne. – A Kurtáék laknak a második emelet hatban? – érdeklődött. Gulyás csudálkozó szemmel bólintott. – Hozzájuk is be akartunk menni, de nem voltak otthon...

Gulyás vállat vont, kényelmesen tömködte a pipáját. Gulyásné gyufát tett az asztalra, de az agitátor megelőzte. Gulyás kivette a férfi kezéből a gyújtót, nagyokat szipákolt.

Amíg az öreg a pipával bajlódott, Gulyásné nem éppen él nélkül beszélt:

– Éppen jókor jöttek az elvtársak. Magyarázzák meg a férjemnek, hogy a havi hétszáz forintjából nem ehet mindennap húst...

Az asszony kaján mosollyal állta Gulyás lapos pillantását. Az öreg annyira feltűnően fordította minden figyelmét a pipájára, hogy messziről lerítt róla: az érdekli legkevésbé. Szörcsögtette erősen, és csak időnként, lopva vetett egy-egy pillantást a feleségére, aki könyörtelenül folytatta:

– ... Tetszik tudni, ilyen fizetésből nem lehet nyakló nélkül fűteni. Az a kis tüzelő is hamar elfogy. Az is olyan, hogy... Tetszik tudni, a fa vizes, a szén meg porlik. Az a Tüker...

– Na, hagyd abba. – Gulyás kivette szájából a pipát. Annyira nyugodtan beszélt, hogy az asszony, aki heves kitörést, de legalábbis erősebben megnyomott szót várt, elhallgatott, és a tűzhelyhez fordulva matatott valamit a ruháján. – Telebeszéled az ember fejét. Magas politikáról van itt szó. Jobban tennéd, ha idefigyelnél. Mindig csak így a krumpli, úgy a Tüker, amúgy a Közért. Fontosabb dolgok is vannak a világon... – Szünetet tartott, szívta a pipát, de az kialudt. Fidibusznak valót tépett egy darab papírból, az asszonynak nyújtotta, gyújtaná meg a tűzhelynél. Rápipált.

Ahogy a pipát szívta, az agitátorokra csippentett, mintegy jelezve, hogy több akadály nincs, beszélhetnek. De az agitátorok hallgattak, megvárták, amíg az öregaszony is odatelepedett közéjük egy konyhaszékre. Akkor a lódenkabátos nő a fejét ingatva megszólalt.

– A nagy politikát nem lehet elválasztani az élet apró kérdéseitől, Gulyás elvtárs. A hústól, tüzelőtől, kenyértől... – és beszéd

közben rá-rápillantott a társára. Az bólintott, Gulyásnak erről az jutott eszébe, amikor a villamoson a kezdő kalauz kezeli a jegyeket, és minduntalan hátranéz oktatójára: „Jó lesz-e így?" Ráadásul Gulyásné sem állta, hogy közbe ne szóljon...

– Az ám, a kenyér! Néha olyan a béle, mint a csiriz...

Gulyás mérgesen legyintett:

– Már megint! Hagyd beszélni az elvtársakat.

– Beszélhetünk erről is, Gulyás néni – mondta az agitátor, és az ujján kezdte számolni: – Tehát először a lakás, másodszor a fizetés, harmadszor a kenyér meg a hús...

Gulyás szipákolt, a világért nem nézett volna az asszonyra, de ha nem is látta, annál inkább érezte az asszony elégedett, kissé diadalmas arcát.

Az agitátor megkönnyebbülten állapította meg, hogy a Gulyás család mégsem olyan „nehéz eset". Évekkel ezelőtt gyakran járt ebben a házban, és emlékezett rá, a szomszédok úgy beszéltek Gulyásról, hogy „csökönyös, zsörtölődő ember, egyre csak a magáét fújja". A körzetben felosztották a lakóterületet, hogy kihez melyik agitátorpár menjen, s ez a ház csupán félig volt az övék. Azért is nem ismerte Gulyást, csak hallomásból. A Gulyásék már más agitátorok hatáskörébe tartoztak. Örült, amiért bíznak a szavában és várják a beszédét. Ritka dolog manapság. Igaz, az is ritka, hogy agitálnak – s alig észrevehetően a vállát rándította. Az egész városban nincs még egy olyan körzet, mint ez. Békés hétvégi hangulatban pihent otthon, és a titkár felment a lakására, onnan rángatta elő, hogy a népnevelők ne lustálkodjanak, végezzék a munkájukat. Annyira megszokásszámba ment a szombat esti és a vasárnap délelőtti agitáció, hogy ez az erőszakos ember nem hagyott nyugtot nekik. Még egy oklevelet akar, vagy kitüntetést? Tipikus eset, visszaél a hatalmával. Ki kíváncsi az agitátorokra? Sokkal jobb hírforrásokból merítenek az emberek, ugyan mit mondhat nekik egy ilyen magafajtájú agitátor? Úgy recsegnek az érvei, mint valami ósdi gramofon hangja. Ha ez az ő titkáruk nem volna személyzetis a vállalatnál – balszerencséjére, együtt dolgoznak –, dehogy is venne ilyen koloncot a nyakába. Az egyik lakásból egyszerűen kitessékelték. A másikban udvariasan végighallgatták, ahogyan a papot is végighallgatják a szószékről, és megkönnyebbülten sóhajtottak fel, amikor társával egyetemben elbúcsúzott. No tessék, most ez az öregasszony

kitálalt mindenféle kényes kérdéseket, és azt hiszi, ő majd mindent rendbehoz vagy legalábbis lelkivigaszt nyújt. Semmi kedvet nem érzett ehhez a beszélgetéshez. Türelmetlenül feszengett a két öreg várakozó pillantásának tüzében. Tárgyilagos hangon kezdte mondani:

– Vegyük a lakáskérdést. Itt bizony nehezen állunk – sóhajtotta. – Kevés a lakás. Tíz év alatt Budapest lakossága majd háromnegyedmillióval megszaporodott. A város nem nőtt ugyanilyen ütemben. Hiszen tudják: háború volt. Ostrom. Aztán meg más baj is volt.

Mialatt beszélt, lódenkabátos társa kinyitotta barna préseltbőr táskáját. Cédulát vett ki belőle, azoknak a listáját, akiket meg kell látogatniuk, vagy már meglátogattak ma este. Piros ceruzával bekarikázta Gulyás nevét, majd feketével odaírta egy másik név mellé, hogy „nem voltak otthon". Közben fel-felpillantott a beszélő agitátorra, és halk sóhajtással megjegyezte: „Még két helyre kell mennünk..." Társa beszéd közben biccentett, de a közbeszólástól egyáltalán nem zavartatta magát.

– ...Tavaly is a kormány elhatározta, hogy tízezer lakást építtet. Az újság is írta. Aztán csak négyezer épült meg. Súlyos hiba volt, hogy nem számítottuk ki jól a lehetőségeket. Most aztán az emberek joggal panaszkodnak. Igazuk van, kérem. Nem kellett volna annyit ígérni. Nem ám! Máskor alaposan meg kell néznünk, mi megy, mi nem. Meg kell mondani őszintén, bizony hibázott ebben a kormányunk...

Gulyás feszengett, kivette a pipát a szájából:

– Az a négyezer lakás...

Az agitátor azonban nem hagyta, hogy befejezze:

– A négyezer, az csak négyezer. A hatezer meg azért nem épült mellé, mert vagy a szakmunkás volt kevés, vagy az építőanyag. Rosszul szerveztünk. Ez volt a baj.

– Baj... – akart szóhoz jutni Gulyás, de Gulyásné olyan erélyesen vágott a szavába, hogy egészen elképedt. Az asszony vissza akarta adni a kölcsönt.

– Ne szerencsétlenkedj! Várd ki a végét, hadd beszéljen az elvtárs!

A bumeráng visszaszállt, Gulyás megadta magát és elnémult. Az agitátor folytatta:

– Így van, kérem. Ezt meg kell érteni...

Gulyás izgett-mozgott, fészkelődött. Szörcsögtette a pipáját. Bodor füstfellegeket eresztett. Láthatólag nem tetszett neki az agitátor mondókája. Gulyásné kicsit fölényes mosoly kíséretében szemlélte férje nyugtalanságát. „Majd megszelídülsz" – gondolta, és örült, hogy az agitátor ennyire a kedve szerint beszél. Érdeklődéssel kérdezte:

– Na és a hús?

Gulyás bosszúsan harákolt, az orrát fújta.

A lódenkabátos agitátornő hosszasan magyarázta:

– Bizony, mi háziasszonyok érezzük a legjobban, hogy a hús körül sincs minden rendben. Tetszik tudni, tavalyelőtt aszály volt. Rengeteg állat elpusztult. Kevés disznó, marha maradt. Ezt, sajnos, még az idén is nyögjük. Ezért kell néha sorba állni. Tetszik tudni, az állat nem nő fel egyik napról a másikra. De nem ám! Mennyi munka van azzal! Marhahús van, de azt én nem szeretem, mert szálkás. Sajnos, nem tudunk többet csinálni, ugye a kormányunk...

– És miért ragacsos a kenyér? – vágott közbe rekedtes hangon Gulyás. Gulyásné csodálkozva kapta fel a fejét. Férjén nyoma sem látszott az előbbi izgalomnak. Nyugodt volt. Pipát tartó félkezével az asztalra könyökölt.

Az agitátornő olyan gyorsan válaszolt, mintha a közbeszólás egyáltalán nem zavarta volna meg a beszédben. Gulyásnak úgy tűnt, hogy alaposan felkészült az ilyen kérdésekre.

– Tipikusan helyi probléma. Tetszik tudni, az, amire nyugodtan mondhatjuk, hogy a növekedés nehézsége, meg a mi rövidlátásunk. Annyi kenyeret kell sütnie a helyi pékségnek, hogy nem jut idő a rendes kidolgozásra. Fogunk segíteni ezen. Sajnos, egy kicsit elkésve. Nem láttuk előre, hogy ilyen nagy lesz a kenyérfogyasztás. Óriási hiba volt. Őszintén szólva – itt együttérző, meleg pillantást vetett Gulyásnéra – mi, háziasszonyok, sokat bosszankodtunk emiatt, amíg végre valaki levelet írt az „Esti Budapest"-nek, és azóta, úgy két hónapja, a minőség kezdett javulni.

– Maguk agitátorok? – kérdezte Gulyás.

A két agitátor egymásra nézett, mintha azt kérdezték volna: megbolondult ez a vénember? Mondták is, és úgy gondolták, a beszédjükből is kitűnik. A lódenkabátos asszonyt annyira meglepte a kérdés, hogy az agitálandók listáját is földre ejtette. Sietős mozdulat-

tal hajolt utána. Gulyás nem hagyott sok időt a tépelődésre, hangja sürgető volt:

– Agitátorok? – felállt, a pipája szárával feléjük döfött. – Agitátorok?

Gulyás arcát vörösre festette az izgalom. Hajlott háta egyenesre magasodott, szinte kinőtt a sötétkék hivatalsegédi egyenruhából. Az agitátorban olyan érzés támadt, hogy egy bika ereje költözött a vénember sovány tagjaiba, s szemlátomást növekednek az izmai, mintha gumiból lenne és levegőt pumpálnának belé, de olyannyira, hogy mindjárt leszakadnak róla a hirtelen szűkké vált ruha foszlányai. Szempillantás alatt úgy megváltozott, hogy a többiek csak bámulták. Gulyás szeméből tűz lobbant. A pipáját úgy markolta, mint meztelen kardot.

– Majd én megmondom maguknak, mi az, hogy agitátor! Szakaszparancsnok voltam Csapajev seregében. Megszorongattak bennünket a fehérek. Bementem egy faluba segítségért. Nem tudom már, mit mondtam az embereknek, de félóra múlva ott voltak a tűzben, kaszával, kapával – kinek mije volt –, úgy mentünk az ágyúk, gépfegyverek ellen, és győztünk! – Megforgatta feje fölött a pipáját, mint hajdán a nehéz lovassági kardot. A meggyfaszár suhogott a levegőben. – Aztán visszaszorítottak bennünket. Lógott az orrunk. Kimerültünk, megfáradtunk. Csapajev beszélt akkor hozzánk. Nem mondott különöset. Azt mondta, hogy össze kell fogni, mert ebben van a mi erőnk. De hogy mondta! Tűz volt a szava, eleven tűz, perzselt, mint a láng, életet lehelt belénk, mint kovácsfujtató a hamvadó parázsba. Olyan tűz támadt bennünk, hogy négyannyi ellenségnek nekimentünk, és megkergettük őket!

Gulyás arcán a régi győzelem fénye égett. Az egész ember ragyogott. Még egyszer megsuhogtatta a pipáját, s az arca hirtelen elborult, szája szegletéből keserves ráncok ütköztek elő.

– Hazahajtott a honvágy. Húsz éven át minden héten jelentkeznem kellett a rendőrségen. Nekem, Csapajev tisztjének! Tudják is maguk, milyen az, amikor az ember abból tudja, hogy május ünnepe, november évfordulója közeledik, hogy egy hétig hűvösre teszik, nehogy bajt keverjen az ellenforradalomnak . . .

Köhögés fogta el, de tovább beszélt. Rázta a köhögés. Úgy érezte, hogy egyszerre minden ereje elhagyta. Le kellett ülnie, beszéde szaggatottá vált, hangja panaszossá aszalódott:

– Pestre költöztünk, mert a faluban már nem bírtam a vegzálást... Kokszot guberáltam a Cséri telepen... Az asszony hajnaltól éjfélig mosott... Így éltünk... – Amikorra ideért, egészen összeroskadt. Fojtogatta és rázta a köhögés. Teste remegett, reszkető kezében erőtlenül táncolt a pipája. Az agitátor nem tudta, mit tegyen. Nyugtatni akarta. Felállt, melléje lépett, kezét nyújtotta támasztékul. Az öregember azonban nem kapaszkodott beléje, legyintett, hogy hagyja, s az asztal szélét markolta meg. Végre alább hagyott a köhögési roham. Kifújta az orrát. Köhintett még egyetkettőt. Egy darabig szótlanul bámult az agitátorra, majd vádlón feléje emelte a pipája szárát:

– És akkor idejönnek nekem bocsánatot kérni, hogy a kormány felépített négyezer lakást! Hivatali szorgalomból agitál maga vagy a lelkéből? És még agitátornak mondja magát! Horthy talán adott lakást a prolinak, mi? Kilakoltatást igen. Lakást nem. Meg azért hús is van, ha kevés is. Jövőre több lesz. Tőlem ne kérjen bocsánatot érte. Most vehetek. A maga helyében elmennék a pékekhez és megmondanám, hogy disznóság, amit csinálnak az ember élésével! Ehelyett idejönnek, és majdnem bebizonyítják, hogy rossz világ ez énnekem. Én, kérem, megértem, hogy fix fizetéses állami alkalmazott vagyok. Nincs guberálás! Hétszáz fix van, meg ruha, cipő. Meg nyugdíj. Nem sok, de megélünk belőle az asszonnyal. Hát én csak azt mondom, menjenek vissza ahhoz, aki ideküldte magukat, és mondják meg, hogy tőlem nem kell bocsánatot kérni az életért. Az én fiamból is tiszt lett, magyar tiszt. Hadnagy! Értik maguk, hogy mi az egy öreg embernek? Fenét értik. Maguk még a maradék tüzet is kiveszik az emberből a magyarázkodásukkal. Hát csak mondják meg, hogy Gulyás Bálintot így nem kell agitálni... – Megállt a beszédje, mintha azon gondolkozna, mondjon-e még valamit, de csak egy kurta mozdulatot tett a pipájával. Szippantott néhányat, aztán legyintett.

– Na, menjenek!

A két agitátor sietősen elbúcsúzott. A nyitott ajtóban álltak, amikor Gulyás utánuk szólt. Hangja csúfondáros volt:

– Pedig tűzbe hozhatták volna a menyecskémet... – és az asszonyára kacsintott. Gulyásné hümmögött:

– Ereggy már. Így megsérteni a vendéget! – és csóválta a fejét erősen. – Te okos.

– Jól van, fiatalasszony. Ne morogj. Adj inkább még a bablevesedből. Megéheztem – fordult az asztalhoz az öreg.

Az asszony tiszta tányért vett elő. Telemerte. Letette az asztalra. Gulyás a tányér után nyúlt, hogy maga elé húzza, de az öregasszony ráripakodott.

– Hová sietsz? Várj sorodra! Majd eléd teszem, ha eheted – és elkapta előle a tányért. A konyhaszekrényhez lépett, kis gondolkodás után levágott egy darabot a holnapi ebédhez spórolt csülökből. Villára szúrta a húst és belecsúsztatta az embere tányérjába.

– Na, egyél – mondta kedves zsörtölődéssel, és jólesően, elégedetten szemlélte az urát, aki rákacsintott, mint egy nagy gyerek. Marokra fogta a kanalát, győztesen felnevetett. – Te telhetetlen... – Aztán leült a konyhaszékre, onnan nézte, hogy eszik az ő telhetetlenje. Sóhajtott, és azt gondolta, jó lenne újra fiatalnak lenni.

Gara feje zúgott, vörös karikák táncoltak a szeme előtt. Szaladt. A labdarúgópálya kőkerítése egyre messzebb maradt mögötte. Tüdeje zihált, mint a túlfűtött gőzgép. Verejtéktől nedves talpa csúszkált az átforrósodott csizmában, öltözéke izzadt bőréhez tapadt. Összeráncolta homlokát és hátralesett. Senki sem követte Felsóhajtott, reszkető ujjal szétgombolta zubbonyát. A ruhából savanykás fülledt verejtékszag csapott az orrába. Nyakából kövér izzadságcseppek gördültek alá, és csiklandozták a bőrét. Nyirkos atlétatrikója páncélként szorította össze mellkasát. Még egyszer viszszapislogott. Lelket se látott. A futballrajongók csatazaja nagyonnagyon távolinak tűnt, mintha a meleg fólitta volna hangjukat. Sapkáját a tarkójára tolta, lerángatta zubbonyát, akasztóját ujja közé csippentette. A ruhadarab kókadtan himbálózott futásának bágyadt ütemére.

Szuszogott. A Rába partján egy pillanatra megtorpant, zubbonyát odavetette a fűzfa melletti galagonyabokor hegyébe, lerúgta csizmáját, nadrágját, s amint a trikót húzkodta magáról, vette észre, hogy sapkája még a fején van. Kezébe kapta, aztán le a trikót, s már hajította is a zubbonyra, rá a sapkát, és két nagy ugrással beletocscsant a vízbe. Közben az időjárást szidta, ezt a kései kánikulát, amely még szeptemberben is kínozza. A Rába halkan, sejtelmesen csobogott, mint egy szerelmes asszony susog. A közepére lábalt. A víz alacsony volt, leült, s habjai akkor épp az állát nyaldosták. Hosz-

szúlábú bogarak szánkáztak a folyócska szintjén. Pilledt mozdulattal a part felé loccsintotta őket s megkönnyebbülten sóhajtott. Sikerült megszöknie.

Sapkája hintázott a galagonya ágain, szép lassan csúszott lejjebb, lejjebb, aztán a foldre huppanva gurulni kezdett – éppen mellette csobbant s arcába fröcskölte a vizet.

– Kár volt levetkőzni – dünnyögte bosszúsan, s a sapkát az ernyőjénél elcsípve, széles karlendítéssel a partra dobta. Pillantása elidőzött a méteres szakadékon. „Itt szakad a part" – gondolta, és szemét behunyva, pilledten nyújtózott a megsoványodott folyó sodrában.

A víz kellemesen hűsítette testét. Lebukott, aztán prüszkölve folemelte a fejét. A víz a szemébe csapta ritkás haját, de nem nyúlt hozzá, kissé oldalt fordult, arcát a vízbe nyomva, hagyta, hogy az törölje odább fürtjeit.

A víz hűs ölelése a tizennyolcas számú őrs parancsnokának irodáját idézte emlékezetébe.

A nap sugarai égették a homlokát, víz alá bukott, s megáztatta fejét. Sasvári levele jutott eszébe. Az is ott van még fölbontatlanul a zubbonya zsebében. Ahogy kilépett a kórház kapuján, a düh majd szétvetette, s azonnal a kocsiba ült. Azóta nem is gondolt rá, hogy a levelet elolvassa.

Fölállt. Kiballagott a vízből, s a fejét vakarta, mert – hogy öltözzön az ember a vizes gatyára? Hasra feküdt a fűben. A nap sütött. Behunyta szemét. A labdarúgópálya felől csak hangok foszlányait hallotta. Valakitől meg kell tudnia majd az eredményt, nehogy rajtakapják a szökésen. Üsse meg a guta az egészet!

Hátára fordult, elmosolyodott, hogy Albert sem fogja megköszönni neki azt, amit ezért a meccs-beugratásért kapott. Legszebb öröm a káröröm. Szája szétnyílt, ahogy előre nevetett Alberten, milyen képet vág majd, ha előadja neki a történteket.

...Kilenc óra után érkezett az őrsre. Az őrsparancsnok szobájában a tábornok az aknamentesítő alakulatok parancsnokaival és politikai helyetteseivel diskurált. A vezérőrnagy láthatóan jó kedvében volt, s hogy Gara belépett, rákacsintott, és a többiekhez fordult:

– Milyen rosszmájúak maguk, elvtársak! Azt mondták, hogy egy órát fog késni, pedig csak húsz percet...

– Fél nyolckor kaptam a távmondatot, és út közben defektünk volt... – mentegetőzött Gara.

– Jó, jó, biztosan gondolta, melegünk lehet, hát hűsöljünk egy keveset... – A tábornokok nevetett, ujjával megfenyegette Garát, és egy székre intette: – Ne féljen, hamar végzünk... Én sem szeretek sokat ülni... A parancsnoka hol van?

– Jelentem, tegnap este benézett néhány ágy alá, nem óhajt-e valaki trotilon aludni, aztán kocsiba ült, s rohant a helyőrségbe, előkészíteni a bevonulást...

Persze majd lefordultak a székről nevettükben, s a tábornok megjegyezte, szerencse, hogy a humorérzékük nem olvadt el ebben a hőségben.

És most a térdig érő fűben heverészve, feltűnt előtte Albert arca, ráncokba szaladó homloka, összeszorított szája, amint elmeséli neki a történteket. Hangosan nevetett. Alaposan kiszínezi, cifrázza, hadd ijedjen meg egy kicsit ez a hazajáró lélek. Albert még azt sem kérdezte meg tőle, mit csinál az a Sasvári.

Hunyorgott. Szeméhez emelte a kezét, s nézegette, megszáradt-e már. A galagonyabokor tövébe hengergőzött, megfogta zubbonya ujját s lerántotta a földre. Zsebéből kihúzta Sasvári levelét. A borítékkal együtt nagy csomó összehajtogatott papírdarab csúszott elő.

– Na, ha Mária itt lenne, adna nekem – dünnyögte. Felkönyökölt, összemarkolta papírjait, miközben megállapította, hogy mégiscsak disznóság egy századosnak ilyen kitömött zsebekkel járkálni a nagyvilágban. Elhatározta, hogy este rendet csinál a zsebeiben és az összes fölösleges cédulát kidobálja. A halomba kapkodott papírcsomagot nem tudta begyömöszölni a zsebbe, laponként egymásra fektette őket, s amikor kezébe kerültek délelőtti jegyzetei, megakadt a rakosgatásban. Ismét erőt vett rajta az az ideges izgalom, amely az értekezleten annyira hatalmába kerítette, hogy fittyet hányva tiszteletnek, fegyelemnek, a tábornok szavába vágott. Az egész előadás anyagát csupán egy tenyérnyi papírlapra rögzítette, a következőképpen:

„XX. kongresszus után az ellenséges elemek zavarosban próbálnak halászni.

A kritika és a demagógia között éles határt kell vonnunk.

Ma már nemcsak vitákról van szó. Az ellenség a tettek útjára lépett:

Poznan.

Magyar repülőgép elrablása.

Röpcédulás ballonok magyar földön.

Diverziók előkészítése.

Az ellenség módszerei:

– Ténylegesen elkövetett hibákba kapaszkodva, demagóg módon uszít, bizalmatlanságot kelt a kormány és a rendszer iránt.

– Sérelmeken keresztül meg akarja nyerni és felhasználni a régi pártmunkásokat.

– Ma az ellenség akar szalámipolitikát csinálni a párt vezetőségével szemben.

– Meg akarja bontani a kommunista és munkáspártok közötti internacionalista szellemet, szítja a nacionalizmust.

A hadseregben is érezni lehet.

– Egy katona ellopott három pisztolyt, hogy kellemetlensége legyen belőle a tisztnek.

– Robbanószerlopások.

– Alaptalan feljelentések parancsnokok ellen, hogy a bizalmatlanság légkörét keltsék és bizonytalanságot.

Ezért a helyzetért mi vagyunk felelősek.

Örültünk a XX. kongresszus utáni szabadabb szellemnek, és nem vettük észre az ellenség manipulációit. A leggyorsabban megakadályozni minden olyan hangot, amely a szocialista építés ellen irányul.

– Helyben válaszolni a katonáknak, nehogy elterjedjenek a helytelen nézetek."

Eddig ült szótlanul s hallgatta a tábornokot, de tovább nem bírta:

– Ezeket a nézeteket először fölülről kell elnémítani! Fölszedjuk az aknazárat, és egyben utat nyitunk a békés illúzióknak, a nyugatimádatnak! Az értelmiségi tisztek egy része nem is titkolja, hogy úgy érzi, a civilizációt zárta el előle az aknamező. Tanuljunk a nyugattól, mondják. Mit rakunk az aknazár helyére? Ideológiailag mit rakunk oda? Fönn úgy szemlélik a dolgokat, hogy az aludttej is megaludna egyesek szájában! A kutya sem tisztáz nézeteket...

A tábornok hökkent arccal meredt rá:

– Nézze... ezt a stílust kikérem magamnak. Így nem lehet beszélni... – mondta emelt hangon, jól megnyomva minden szót: – Azért jöttem ide, hogy megtárgyaljuk a dolgokat. De így nem jutunk előre. Becsüljön annyira, Gara elvtárs, hogy hagyja elmondani a mondókámat és nem vág közbe. Ezen a hangon a Petőfi-körben vitatkozhat, de velem nem!

A százados fülig vörösödött. Ajkát rágva igyekezett összeszedni gondolatait. A papírlapra ez után már csak három sort jegyzett:

„Gyökeres fordulatot agitációban. Támadni és nem védekezni.

Nemcsak a politikai apparátusban, a hadseregben sincs helye annak, aki meginog."

A tábornok utolsó szavait szó szerint leírta, és halkan megjegyezte:

– Bár úgy lenne...

Földes vezérőrnagy őt nézte. Gara állta a pillantását. A tábornok elmosolyodott:

– Most elmondhatja, tessék.

Gara megköszörülte a torkát.

Mit is mondott?

Ugyanaz az izgalom fogta el most, a Rába partján, mint ott, a tábornok előtt, s nem tudta eszébe idézni a mondatokat. Ahogy beszélt, Albert vágyai jártak a fejében. „A burzsoá ideológiai befolyás növekszik..." Albert. Egy kis föld, csak néhány hold. „A régi őrnagynak puccerja is volt..." És aztán Sarbó. „Bezzeg a nyugati hadseregekben..." – igen, ezekről beszélt, de hogy pontosan mit mondott, arra nem emlékezett. „Ha már a politikai irányvonal nem szilárd, legalább a vezetés legyen az – rakta vissza papírjait a zsebébe, és legyintett: – Inog mind a kettő..."

Lassan szedelőzködni kezdett.

– Marha vagyok – mormogta. – Képtelenség... Mindig ezen rágódni... – Rosszallón ingatta a fejét, s elhatározta, mielőbb időt szakít arra, hogy alaposan elgondolkodjék a helyzet fölött. Hazautazik. Úgy sem volt otthon a családjánál már hetedik hete. Három szabadnapján Albert helyett ücsörgött itt. Most benyújtja a számlát, és előbb hazamegy, mint a zászlóalj. Azt a három napot kibírják politikai helyettes nélkül...

Körülnézett.

– Hova a fenébe dobhattam? – kereste a sapkáját. Egy pillanatra megállt és elkomolyodott. „Útban a bedilizés felé – gondolta –, hangosan dörmögök, mint egy medve... Ideje lesz pihenni valamennyit... De hát hol az a sapka?"

Megfordult, lenézett a Rába medrébe, nem gurult-e ismét a vízbe. A folyó sima tükrét semmi sem zavarta. Tanácstalanul állt egy darabig, aztán járkálni kezdett, csizmájával rugdosva szét a térdig érő csalitot. A sapka úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Káromkodott.

Erre aztán megkerült a sapka.

Az embermagasnyi galagonyabokor másik oldaláról repült felé, s elkapta a levegőben. Csettintett.

– Köszönöm.

– Disznó alak! – volt a válasz.

A százados a válla közé húzta a fejét és enyhe iróniával közölte:

– Igazán kedves...

– Nem elég, hogy leskelődik, a sapkáját is idedobálja? Mit gondol, maga? Szemtelen! Még játssza az ártatlant. Bemegyek a parancsnokához, aztán az ellátja majd a baját! Gazember...

Gara nagyot nyelt.

– Csak tessék... – morogta, és zavarában rosszul gombolta be a zubbonyát. Félszemmel a bokorra pislogott.

– Nahát, ez már a szemtelenség teteje – sziszegte megvetéssel a hang, és aztán a bokor mögött megjelent a tulajdonosa. Fekete nő, arcát vörösre festette a méreg, szeme villámokat lövellt Gara felé. Pongyoláját összefogta mellén és kapkodva gombolta a derekán. – Panaszt fogok tenni a parancsnokságon...

Gara bánatosan csóválta fejét:

– Ilyen fiatal és máris milyen dühös...

Az asszony beharapta szája szélét, válaszra se méltatta, csak egy lesújtó pillantással végigmérte, s hosszú, bojtos selyemzsinór-övet kanyarított a derekára.

– A műszakiakhoz tartozik? – kérdezte szigorúan.

– Miért? – kíváncsiskodott Gara.

– Tudja maga nagyon jól! Nincs kedvem összejárni a fél járást a parancsnoka után. Megmondja vagy nem?

– Kérem – készségeskedett a százados, és kissé szomorkássá vált arccal közölte: – Sajnos, a parancsnokom elutazott a helyőrségből. De talán a politikai helyettese megfelel? Odavezetem...

Az asszony nem válaszolt. Lehajolt és apró gyékénykosárkába gyömöszölte fürdőholmiját meg egy könyvet.

– Gyerünk! – mondta parancsolón.

Gara jámbor képpel indult előre. Az asszony dohogva szegődött a nyomába. Néhány lépés után a százados visszafordult:

– Hová megyünk tulajdonképpen?

– A politikai helyetteshez. Maga mondta. Legalább egy füst alatt két dolgot intézek. Úgyis beszélnem kellett volna vele.

Gara levette a sapkáját, a fűbe dobta s mellé telepedett.

– Akkor hát, foglaljon helyet maga is. Miben lehetek a szolgálatára?

– Nincs kedvem tréfálni – csattant fel az asszony és toppantott.

– Nekem sem – felelte Gara százados. – Ön már meg is tette a panaszát egy ismeretlen százados ellen, aki valami szörnyű fegyelmi vétséget követett el. Merészelt ott megfürödni, ahol maga, sőt, amikor a sapkája beleesett a vízbe, képes volt pontosan maga mellé hajítani. Jóváthetetlen bűn! Ezért ezt a tisztet ezennel megfenyítem, s megparancsolom, hogy többé ne legyen melege, mert mint az alakulat politikai helyettese, akkor nem fog a Rábában fürödni, s magának hagyja békástul, halastul... Megelégszik a döntésemmel?

Az asszony pislogott.

– Maga a műszakiak politikai helyettese? – kérdezte kétkedve, s hogy Gara bólintott, tárgyilagosan megállapította: – Hazudik, mint a vízfolyás. A parolija nem olyan, mint a műszakiaké.

– Sajnálom. Mégis az vagyok. Adja elő az ügyet, amiért keresni akart...

Az asszony nagyot nyelt, sarkonfordult és elszaladt.

Gara utána kiáltott, de az nem nézett vissza. Folemelkedett a földről, gépies mozdulattal leporolta nadrágját, s azon elmélkedett, hogy kicsoda lehet ez a nő. Lassan megindult a laktanya felé vezető úton, de az épületet elkerülte, tovább ment a szomszédos kisvárosba. Jó másfél órába telt, amíg odaért.

Beült a cukrászdába. A lefüggönyözött helyiség kellemesen hűvös volt. Rajta kívül csupán két vendég ült az egyik sarokban, fiú s lány, szótlanul szorongatták egymás kezét az asztal alatt. A meny-

nyezeten – a legtökéletesebb diszharmóniában az ultramodern bárpulttal – régimódi karos csillár függött. Lámpái között két légy zümmögött szüntelen kergetőzésben. A kiszolgáló a pultra könyökölve, keresztrejtvényt fejtett, ingerülten lecsapta ceruzáját. Láthatóan bosszankodott, hogy zavarják mulatságában. Gara fagylaltot kért. Gyorsan ette az édességet, élvezte a szájában szétáradó hideget s újabb adagot rendelt.

Komótosan rágyújtott. Eszébe jutott Sasvári levele, amelynek elolvasásáról a fürdés után ismét megfeledkezett. Előhalászta zsebéből, és felbontotta. A levél így hangzott:

„Kedves elvtársak!

Salamon doktor elvtársat kértem meg, írja le, amit mondok, mert néhány fontos dologról be kell számolnom a zászlóaljnak. Ezekről senki sem tud, én a vizsgáló bizottságnak se mondtam el így, de nem hagy nyugtot a lelkiismeretem, mert sokan írták, hogy biztosan az akna volt a hibás. Nem hiszik el a vizsgáló bizottság jelentését, amely szerint gondatlanságból és vigyázatlanságból eredt a robbanás. Én a bizottság tagjainak azt mondtam, hogy ott a kertek alatt az aknamező tele volt fagyökerekkel, s amikor kiszabadítottam az akna végét, az egyik gyökér megnyomhatta az aknatestet, ezért robbant föl.

Azt akarom elmondani nektek, elvtársak, hogy ott a faluban megszerettem egy asszonyt. A munka befejezése után feleségül akartam venni, és hogy nem került rá sor, az nem rajtam múlt. Nősülésre én már csak akkor gondolhatok, ha újra látni fogok, és ki tudja, mennyit kell még ahhoz kiállnom. Elég az hozzá, a robbanás előtt megláttam azt, akit szeretek, egy idegennel beszélgetni, és úgy elfutott a keserűség, hogy nem figyeltem a munkát. A késem beleakadt valamibe, de hogy mibe, nem tudom. Biztosan egy olyan gyökeret ért, amelyik átnőtt az aknatest fölött, megnyomta egy kicsit, s az akna indított. Így történt a szerencsétlenség. Ezért ne higgye senki, hogy az akna magától robbant. Én elismertem a bizottság előtt is a hibát, és nem tudom, miért nem hiszik ezt el a zászlóaljnál. Senki se menjen ki az aknamezőre, abban a hitben, hogy az akna magától fölrobban.

Az orvosok azt mondják, szépen gyógyulok, de még hosszú hónapokig itt kell feküdnöm, amíg egészen rendbejövök. Nem bánom, hogy meddig leszek a kórházban, csak a látásomat el ne veszítsem.

Kéz vagy láb nélkül még elboldogul az ember, de szem nélkül mindig másra van utalva. Itt elég gyorsan múlnak a napok. Jó szobatársam van, Leszenka tizedes elvtárs, ő is aknától sérült meg. Összeszoktunk, segítünk egymásnak. Tanulgatjuk szórakozásból, hogy teljék az idő, a vakok írását és olvasását, a telefonközpont kezelést is, hadd legyen még egy szakma a kezünkben, amikorra felépülünk.

Zárom soraimat, kívánom, hogy baleset nélkül, sikeresen fejezzétek be a munkát. Mindenkit sokszor üdvözöl Sasvári Rudolf...

Most én írok néhány sort, Salamon doktor, Sasvári elvtárs kezelő orvosa. Kérem a zászlóaljparancsnok és politikai helyettes elvtársakat, hassanak oda, hogy embereik ne küldjenek olyan leveleket beteg társuknak, amely idegileg felizgatja. Nem adhatjuk vissza a látását. Ezt azonban csak akkor tudhatja meg, amikor lelkileg már nem okoz akkora megrázkódtatást, hogy esetleg öngyilkos legyen. Sasvári elvtárs erős akaratú ember, nagy segítségünkre van. Külön kérem önöket, ne tegyék ki fölösleges idegizgalmaknak és megrázkódtatásnak. Dr. Salamon."

Gara letette a levelet.

A fagylalt elolvadt a pohárban. Ajkához emelte és megitta. Föl kell olvasni ezt a levelet a zászlóalj előtt. Ki fogja elhinni? Azt gondolják majd, hogy ő bírta rá Sasvárit a levél megírására. Gerencsér? Sarbó? Ezek nem fognak hinni Sasvárinak, mert a tizedes véleménye nem vág az elképzeléseikbe. Kávét kért és elgondolkozva szürcsölte az italt. A cukrászda lassacskán benépesült. Az ajtóban megjelent Marosvölgyi két hölgy között. Zavart mosollyal kért elnézést az asszonyoktól, és a százados asztalához lépett.

– Százados elvtárs, beszélt az ügyeletes tiszttel? Égen-földön keresik. Vendége érkezett, ha jól hallottam, a felesége... Bocsánat, várnak... – azzal visszalépett a társaságához.

Gara fizetett.

Az ügyeletes gépkocsi éppen akkor állt meg a cukrászda előtt, amikor kilépett az ajtón. A klubparancsnok ült benne. Gara fogadta a köszönését:

– Hallom, keresnek?

– Igen, százados elvtárs – hadarta Kenessei. Gara közbevágott:

– Maga szolgálatban van?

– Nem, csak az ügyeletes megkért, keressem meg a százados elvtársat. Amikor el tetszett menni a meccsre, nem sokkal azután

megérkezett a százados elvtárs felesége. Az ügyeletes adott mellé egy kísérőt és kiment a mérkőzésre, de ott nem találta százados elvtársat... Visszament a laktanyába és megkérte az ugyeletest, szerezzen szállást éjszakára, ő azonban hozzám irányította, mert ugye énnekem nagyobb az ismeretségi kórom a laktanyán kívül. Kaptam is egy szobát a tanítónőnél. Most ott van, már egészen berendezkedett. Mindjárt összebarátkoztak a háziasszonnyal, és azt üzeni a százados elvtársnak, ne tessék enni, mert vacsorával várja...

Gara szórakozottan hallgatta végig a szóáradatot, és csendesen kérdezte:

– Ezzel toltötte az egész délutánját?

A klubparancsnok nagyot nyelt. Hangja bizonytalanná vált, ujjai morzsolni kezdték a zubbonya szegélyét.

– Én... Természetesen... Távol áll tőlem, hogy beavatkozzak a százados elvtárs családi életébe... Az elvtársnő olyan bizalommal fordult hozzánk és olyan szeretettel beszélt a százados elvtársról... Fel sem tételeztem, hogy...

– Nem arról van szó – mosolyodott el Gara. – Félreért. Nagyon koszonom a szívességét, de az egész délutánját eljárkálta utánam. Holnap vasárnap – akkor igazán sok lesz a dolga –, és hétfőn megint munkába kell állni... Mikor pihen?

– Majd találok rá alkalmat. Sajnálom, hogy így történt. Nem gondoltam, hogy rosszat csinálok.

– Sőt. Nagyon lekotelezett. Kénytelen leszek még szigorúbban fogni, nehogy belemagyarázzák a kettőnk szolgálati viszonyába ezt a szívességet. Hamar felejt. Mintha reggel beszéltunk volna olyasmiről, hogy nem szoktam mást mondani, mint amit gondolok. Ez a gépkocsi hová megy?

– Százados elvtársért hoztam ide. Ha nincs szükség rá, elkuldhetem...

– Dehogyis! Vigyen el a feleségemhez.

Felszállt a nyitott autó hátsó ülésére, maga mellé invitálta a klubparancsnokot. A gépkocsi kegyetlenül rázott a rossz, köves úton. Kenessei szótlanul ült, az autó ponyvatartójába kapaszkodott. „Ekkora bánatot sem okozott még embernek a talány, hogy jó-e a házaséletem, vagy se" – gondolta Gara, s megérintette a klubparancsnok karját:

– Vacsorázott már?

– Nem...

A gépkocsi nagyot zökkent, a klubparancsnok elhallgatott. Gara beverte fejét egy deszkába, káromkodott, majd hozzátette:

– Velünk vacsorázik.

Kenessei szabadkozott, hogy majd a laktanyában, de Gara leintette.

– Az asszony mindig jó dolgokkal vár engem. Érdemes elfogadni a meghívást – és nevetett. A klubparancsnok kényszeredetten mosolygott.

– Nehezen kaptam szállást – mondta. – Nem akart adni a tanítónő sem. Ő nem enged be idegent a házába, de amikor megtudta, hogy a politikai helyettesünk feleségéről van szó, mindjárt olyan szíves lett. Jobb lenne, ha nem zavarnék... Az utazás biztosan kifárasztotta a kedves feleségét...

– Hagyja... Megnyugtathatom, nincsen köztünk semmiféle nézeteltérés. Szeretjük egymást, s igazán hálás vagyok azért, amit tett.

Szavai azonban egyáltalán nem oszlották el Kenessei aggodalmát, hogy olyan darázsfészekbe könyökölt, amelyikbe nem kellett volna.

Kihasználta az alkalmat, s amikor Gara megállította a gépkocsit a laktanya előtt, hogy néhány utasítást adjon az ugyeletes tisztnek, feltűnően hivatalos hangon kért engedélyt a távozásra.

– Kosarat ad? – lepődött meg a százados. A klubparancsnok mentegetőzött:

– Nem, százados elvtárs, dehogy... Csak, ha lehetne, talán egy másik alkalommal... Valóban fáradt vagyok... A gépkocsivezető ismeri az utat...

Gara kezet nyújtott:

– Sajnálom...

Kenessei megkönnyebbült szívvel, gyors léptekkel iramodott a sátrak felé. Gara bosszankodva nézett utána, s elhatározta, hogy még holnap reggel meg fogja hívni a jámbort délutáni feketére. Folkapaszkodott a gépkocsira.

Sötétedett.

Felesége a kertajtóban várta. Gara gyengéden megölelte Máriát. Az asszony testének lágy melege keresztülsütött a ruháján. A száját kereste, hosszan, szenvedéllyel csókolta. Szíve hevesen vert. Mária kibontakozott a karjából, kézen fogta:

– Lejöttem hozzád. Hiányoztál. Gyere – lehelte. A szeme csillogott.

Gara engedelmesen követte. A szobában a tanítónő virágot tett a megterített asztal közepére. Lépteikre visszafordult. A százados csodálkozva ismerte fel benne a délutáni asszonyt a Rába partjáról. A tanítónő nagyot nyelt, arca elvörösödött.

– A házigazdánk – mutatta be Mária. – Olyan kedves volt hozzám, hogy nem is tudom megköszönni. Segítened kell rajta... Tudod, szeret egy katonát. Sasvári nevezetűt. Úgy tervezték, hogy az aknaszedés után összeházasodnak. Aztán fölrobbant szegény fiú, s azóta nem tudja, mi van vele... Azt beszélik, megvakult. Még csak nem is írt neki... Nem ismered? Tizedes...

Gara torka kiszáradt, krákogott.

– A katonám... – szólalt meg rekedten, és hideg tekintettel végigmustrálta Krisztint. – Szóval maga az? – mondta halkan. Az asszony állta Gara pillantását, emelt fővel válaszolt.

– Én.

– Mit akar attól a szerencsétlen gyerektől? Kár bolondítani szegényt. Nyomorék marad egész életére. Vak...

A tanítónő megingott, mint akit pofon ütöttek, és az asztal szélébe kapaszkodott. Szeméből könnyek szivárogtak.

– Szeretem... – suttogta.

– Olyan vagy, mint a porcelánboltba tévedt elefánt – szidta Garát a felesége. – Minek bántod? Éppen elegen bántják... Szereti azt a férfit, és kész. Én tudom, asszonyoknak nincs titkuk egymás előtt... A fiú még nem is írt neki, azt sem tudja, hol van, de a faluban összevissza pletykálnak, hogy otthagyta szegényt. Értsd meg, szereti. Tegnap volt a parancsnoknál, valamilyen őrnagynál. Az kidobta, hogy a fiú hallani se akar felőle. Persze, nem akar a nyakába akaszkodni... De ő szereti! Tessék szépen rendet csinálni közöttük. Ez rád tartozik, te vagy a politikai munkás. Jó lenne, ha meglátogatná a katonáját... De üljünk asztalhoz, aztán majd együtt kieszelünk valamit...

Tizenkettedik fejezet

Amikor Albert hétfőn délben visszatért a zászlóaljhoz, Gara azzal fogadta, hogy miután három szabadnapján az őrnagy helyett rostokolt az alakulatnál, csúsztatni fog, szerdán hazautazik, s majd hétfőn viszontlátják egymást. Albert összeráncolta homlokát, szemében sunyi fény csillant, sűrűn pislogva kérdezte:

– Ki fog helyettesíteni?

– Te – vágta rá határozottan Gara, és lélegzetnyi szünet után hozzátette: – Pontosan úgy, ahogy én elvégeztem a zászlóaljparancsnok teendőit a távollétedben...

– Hiszen a feleséged lejött hozzád vasárnapra – kockáztatta meg az őrnagy. – Rengeteg munkám lesz a terület átadásával – tette hozzá kedvetlenül, és a tarkóját vakargatta. – Most még előadásokat is tartsak, meg szemináriumot...

– Jó hírforrásaid vannak. – Gara végigmérte, és az őrnagy jónak látta sietve megjegyezni:

– Persze, szívesen vállalom, csak nem tudom, hogy elbírom-e... Hiányozni fogsz...

– Három nap nem a világ – legyintett a százados. – Legfeljebb a kuglipartnerek beállítanak addig valakit.

Albert felcsattant:

– Azért mondod ezt, mert néhányszor beszaladtam a városba kuglizni? Hát már az is bűn? Ki az ördög terjesztette?...

– Ne pattogj! – vágott közbe nagy nyugalommal Gara. – Min-

den este ott voltál, én meg itt. Minden vasárnap otthon voltál, én meg itt. Most fordítunk. Azt hiszem, ez ellen semmiféle kifogásod sem lehet.

Albert pislogva sóhajtott.

– Hiányozni fogsz... – Irigy pillantásokkal méregette politikai helyettesét, de Gara nem törődött vele.

Szerdán délelőtt vonatra ült s este megérkezett a Déli pályaudvarra. Gyalog ment haza – néhány percnyi távolságra lakott a pályaudvartól. Felesége nem várta, sebtében készített valami harapnivalót, amíg ő átrendezte a lakást. Két szobájuk volt, az egyiket háló- és dolgozó-, a másikat gyerekszobának használták. Gara átköltöztette az alvó Péter kiságyát hozzájuk. Fia meg se rebbent, amikor karjában a rökamiéra vitte, majd, hogy átcipelte ágyacskáját, visszafektette. A gyerekszoba padlójára három matracból rögtönzött ágyat Krisztinnek. Egy vállrándítással tudomásul vette, hogy Mária meghívta a tanítónőt, lakjék náluk, amíg rendezi az ő meg a szerelmese dolgát. Máriában van szív, s akin csak lehet, segíteni akar. „Összehúzódunk, nem zavar senkit – nyugtatta Krisztint –, fontos, hogy révbe jussanak..." A százados is csupán magában füstölgött, hogy Mária jókodása vadidegen embereket hoz a házba. Ezt a tüzet Mária nagyanyja szította sopánkodásával, s Mária oltotta ki, egy lefegyverző mosollyal: „Ugye, te is így gondolod?" – kérdezte, ő meg ráhagyta, hadd legyen itt az asszony, ha Mária kedvét leli a jótét lélek szerepében.

Krisztin valóban cseppet sem zavarta Garát és családját. A százados reggel későn ébredt, s a tanítónő már elment a kórházba, amikor ő kikecmergett az ágyból. Csütörtök estéjén Máriával kettesben szórakoztak, éjfél után vetődtek haza. Pénteken ismét későn kelt, s még későbben érkezett bolyongásából. Csupán szombat este találkozott Krisztinnel s érdeklődött Sasvári felől. Az asszony zárkózott volt, válaszai szerelmesének hogylétére korlátozódtak. Inkább Máriával beszélte meg ügyeit, ő pedig – a barátnők szokásától eltérően – egy szót sem árult el a férjének.

Ezen a szombat estén Mária hamar lefeküdt és elaludt, Gara meg az íróasztalához ülve, megpróbálta összegezni rövid pesti tartózkodásának tapasztalatait.

Apró cédulák tömkelege gyűlt halomba íróasztalán. Időnként újabb és újabb papírszeletkékre firkantott néhány szót emlékezte-

tőül, aztán odalökte azokat is a többi közé. Zsibongó gondolatai kifárasztották, és megmagyarázhatatlan, szorongó, nyugtalan érzést keltettek életre benne.

Az asztalra konyökölt, fejét nehéznek érezte, állához támasztotta öklét. Céduláí rendetlen összevisszaságban sorakoztak előtte.

Mária rosszat álmodhatott. Heves mozdulattal megfordult és lerúgta magáról a paplant.

Gara fölkelt, betakarta, fölé hajolt, megcsókolta a halántékát. Az asszony kinyitotta a szemét, rámosolygott, aztán tovább aludt, ő meg lábujjhegyen visszatért az íróasztala mögé. Hörpintett a teli csésze feketekávéból, amely már kihűlt s kesernyés mellékízt kapott. Szórakozott mozdulattal cigarettára gyújtott. Hat-nyolc évvel ezelőtt nem szerette sem a feketét, sem a cigatettát. Akkor ivott egy csészével, ha megkínálták, s akkor is gyújtott rá. Persze annyira vigyázott, hogy a szivarka ne álljon sután a kezében, amennyire csak egy kocadohányos óvakodhat ettől. Az évek során rákapott mindkettőre. Manapság talán már dolgozni sem tudott volna dohány és kávé nélkül. Eleinte csak a vizsgák előtt ivott kávét, hogy doppingolja szervezetét – később hozzászokott, és jobban kívánta, mint az ételt. A határra is magával cipelte apró kávéfőzőjét meg a spirituszkockákat. Ebéd után, meg esténként, beszélgetés közben főzte s telitöltötte kétdecis termoszát, hogy a határmenti munkahelyeken is hozzájuthasson. Albert jutott eszébe és elmosolyodott. A kávénak valószínűleg hatalmi – vagy ha úgy tetszik: „nagyemberi" – színe s tulajdonsága is van. Az őrnagy szívesen elmesélte, hogy: „A fegyvernemi parancsnoknál ittam utoljára, és az nagyon jó volt, egyébként nem szeretem" – azonban mindannyiszor megivott egy csészényit, s közben panaszkodott is, hogy forró, égeti a száját. De azért csak hörpölgette megbeszéléseik során, és tisztjei előtt gyakran emlegette a százados feketekávéját, amely sokkal jobb, mint a cukrászdában. Beosztottjai nagy komolyan végighallgatták, legfeljebb azon csodálkoztak, hogy honnan tudja, milyen a cukrászdai kávé, amikor még egyszer sem járt ott. „Nagyember benyomását akarja kelteni – gondolta Gara. – Úgy van a hatalom külsőségeivel, mint gyerek a játékkal, amelyet még nem próbált ki, csak mutogatja s dicsekszik véle."

Kesernyésen sóhajtott. A hatalom! Cigarettáját a hamutál széléhez ütögette. Fáradtnak érezte tagjait, mintha rengeteget gyalogolt

volna, pedig három nap óta keveset mozgott. Azok a viták! Amióta hazajött, néhány órányi alvást kivéve, majdnem egyfolytában vitatkozott. Megdöbbentette, hogy micsoda méreteket öltött a politikai aktivitás. Vitatkozott mérnökkel és újságíróval, egyetemistával és gépkocsivezetővel, orvossal és házmesterrel, munkással és trafikossal. Mindenki politizált, mindenki vitatkozott, s igen sokan abban summázták mondanivalójukat, hogy nem lehet szolgai módon lemásolni a szovjet módszereket, hogy a szocializmus külön, sajátosan magyar útját kell megtalálni.

Beszélt egy ismerősével, a Lenin Intézet egyik tanárával, aki örvendezve mondotta, hogy íme, mennyire magáénak érzi a nép az országot, mindenütt vitatkoznak, s bírálják a vezetést.

– Jobb szocializmust akarunk, öregem. Tudod, milyen élet lenne itt, ha kihasználnánk a lehetőségeinket? Nem is képzeled, milyen szakemberek sikkadnak el, csak azért, mert régen is szakemberek voltak! Hát lehetséges embereket örökkön örökké ütni, amiért Horthy Magyarországán sem az éhhalált választották? Tudod te, hogy megbecsültek akkor például egy tanárt? Én nem engedhetem meg magamnak, hogy a Rivierán nyaraljak. Egy régi főiskolai tanár pedig... Hajjaj, minden évben, öregem, minden évben... Az egyik lengyel újság azt írta, hogy létrejött egy vörös burzsoá réteg. Hát ez nálunk is megszületett. De még mennyire! Van kiváltságos réteg. A Politikai Bizottság tagjai nem érzik, ha rossz az áruellátás, mert külön boltból hordják nekik az árut. Olyan szocializmus kell, amely minden ember számára demokráciát jelent. A Párizsi Kommünnek volt egy rendelkezése, hogy a közhivatalnokok, beleértve a minisztereket is, nem kaphatnak többet, mint a legjobban fizetett szakmunkás. Mindenki egyenlő legyen, ez a szocializmus... A Szovjetunió régesrég elfajzott ettől...

Közönséges kispolgári demagógia. És ez a pasas tanár a Lenin Intézetben! – fortyogott, s dühösen simította hátra a haját.

A százados fiatalon öregedett meg. Huszonnyolcadik esztendejét járta, de homloka már koponyája közepére magasodott, vonásait keserűség árkolta mélyebbre, és szeme – amelyet felesége csodálatosan tisztának és nagynak talált – okuláréra szorult. Felettesei nem kedvelték, hogy miért nem, arról sohasem tettek említést előtte. Ő soha nem is kérdezte, de élt benne a sejtelem, hogy nyers szókimondásáért nem szeretik. Barátjának alig néhány em-

bert mondhatott. Azok, akikkel a felszabadulás után verekedett, feljebb léptek a szamárlétrán, magas polcokra ültek és – néhány kivételével – oly kedves leereszkedéssel fordultak hozzá, ha összehozta őket a sors vagy egy értekezlet, hogy kerülte a velük való találkozást. Az ő válla nem viszketett, hogy veregessék. Negyvenkilenc végén öltötte fel az egyenruhát, s ötven nyarán a vezérkarhoz került politikai munkásnak. Komoly volt mindig és szókimondó. Fél év múlva megdicsérték jó munkájáért, és – más munkaterületre, alacsonyabb beosztásba helyezték, hogy miért, azt nem indokolták. Dolgozott, s jól, mintha bűvös fal állt volna előtte: nem jutott fóljebb sem rendfokozatban, sem beosztásban. Azaz, dehogy, egyszer nagyon elkeseredetten közölte a főnökével: úgy érzi, hogy szélmalomharcot vív, hiába ír le dolgokat, hiába emel szót visszásságok megszüntetéséért, nem használ az semmit, senki nem veszi figyelembe javaslatait, inkább leszerel. Ötvenöt elején történt ez. Két héttel később kitüntették. Leszerelési kérelmét elutasították, s akadémiára küldték tanulni, most nyáron meg gyakorlati munkára. Kevés barátja hozzá hasonló, félig vagy egészen félretett emberekből került, akik ugyanúgy az élet keserűjét itták, mint ő, éppen úgy elégedetlenek voltak az ország s a párt dolgainak menetével. mint ő. Hangjukat hallatták, de az elakadt s a sok éljenző hozsánna között talán soha nem jutott a vezetők fülébe.

Tizenhét esztendős volt, amikor negyvenötben, mindjárt a felszabadulás után, belépett a Kommunista Pártba. Tíz éve hivatásos politikai munkásként működött. Korán kezdte, s olyan iramban dolgozott, amelyet nem lehet sokáig bírni. Mindig úgy tűnt, hogy átvereksz magát egy-egy nagyobb feladat megoldásán, s akkor majd megpihen. De az „akkor"-nak soha nem jött el az ideje, mert mind újabb s újabb dolgok tornyosultak eléje. Hol május elsejei felvonulást szervezni, hol békekölcsönjegyzés, hol választás, vagy más – ilyen volt a kommunista élete, s így folyt Gara élete is, azelőtt és azután is, hogy katona lett. Mégsem érzett fáradtságot, sőt olyan lendületesen, annyira szívvel-lélekkel csinált mindent, hogy a tettek lázát most el sem tudná képzelni – vagy éppen csak elképzelni tudja. Erejét elforgácsolta szélmalomharca. Huszonnyolcadik évére megfáradt és beletörődött a mellőzésbe. Tudták róla, hogy kommunista, őt már nem kell megnyerni... És hány és hány ilyen sorsról tudott! Mennyi régi harcostársát emésztette a keserűség, a gond

– nemcsak önmagáért! De vállalták és tették, amit a párt mond. Kommunisták.

Tíz esztendei munka gondjának terhe nehezedett rá. Tíz esztendő munkájára mondják most sokan: rossz volt, s ha igazuk van, ő szembe köpheti saját magát, tíz év minden erőfeszítésével, félresikerült kísérletével együtt.

Ítélnie kell. Minden fölött, amit egy évtized alatt csinált.

Az ő munkájában az egész párt munkája öltött testet, és megfordítva. Ha ő hibás, hibás a párt, és ha a párt hibás, ő hibázott. Egymagában és együtt, ez az igazság.

A cigaretta elhamvadt ujjai között, a parázs a bőrét perzselte. Körme közé fogta a csonkot és arról gyújtott egy másik cigarettára.

Az ember csak tiszta lelkiismerettel élhet nyugalomban. Százszor így van, ha kommunista.

Feje mellére horgadt, nehezen lélegzett, mintha gombóc szorult volna a torkába. Csendesen mormogta:

– Olyan a párt, mint egy öreg, fogatlan oroszlán . . .

Nem értette, hogy lehet ez, hogy történhetett, hogy vezetett ide az út, csak azt érezte, hogy valami nagy-nagy baj van keletkezőben. Hol a párt? Miért ez a szörnyű betegség? Vezetőre van szüksége az országnak. Hol a párt? Mi történik tulajdonképpen? Mindenütt bajról és bajról beszélnek. A párt ügyeiről a szomszéd házmester, a volt csendőr jobban tájékozódott, mint ő, aki tizenegy esztendeje párttag. Sztálinisták és nem sztálinisták harca lenne? Mi az, hogy sztálinizmus? Ki van ebben az országban, aki nem éltette Sztálint? Hát nem látják odafönn, hogy itt már van egy másik párt? Petőfi-körnek hívják. Pódiumáról – a sztálinizmus elleni harc ürügyén – úgy mocskolják a kommunisták pártját, ahogy azt negyvenötnegyvennyolcban Sulyokék se merték volna megtenni. S közben kikiáltják magukat a XX. kongresszus magyar apostolainak!

Felállt, az ablakhoz ment.

A holdfény hosszúra vonta a fák árnyékát. A kis budai utca üres volt. Messziről zongoraszó hallatszott, s néha-néha hangos szófoszlányok keveredtek belé. Órájára pillantott. Fél három. Az eszpresszó háromkor zár. Nemsokára csend lesz.

Megborzongott.

A szemközti házban Horthy egykori vezérkari tisztje lakik. Gyártelepen alkalmazták, mint éjjeli őrt. Valahányszor találkoztak, alá-

zatosan vézna mosoly kíséretében akkora kalapot emelt előtte, hogy a gyomra majd felkeveredett. Hogy alázkodhat meg valaki ennyire?! Tegnap a volt alezredessel együtt utazott az autóbuszon, s amikor leszálltak, rövid ideig egy felé haladtak. A nyugalmazott alezredes magabiztosabbnak látszott.

– Rég nem láttam, kedves szomszéd... – kezdte a beszélgetést. Rendkívül nyájas volt, elmondta, hogy vidéken jártában találkozott Kőszeghyvel. Gara emlékezett a névre. Hogyne, hogyne, dr. Kőszeghy Imre magyar királyi kormányfőtanácsos, akit kitelepítettek Budapestről. Ő költözött a lakásába. Kőszeghy dr. most gépkocsivezető a TEFU egyik vidéki vállalatánál. Nagyon szeretne Budapesten lakni, persze szó sincs arról, hogy a régi lakásában. Dehát, istenem, világéletében a fővárosban lakott, nem tudja megszokni az álmos és unalmas kisvárost. A volt alezredes nagyon sajnálta Garát, hogy vidékre küldték, és úgy hallotta, veszélyes munkára.

„Mert kérem, az aknaszedés nem tréfadolog" – s afelől érdeklődött, hogy a fegyveres erők soraiba is eljutott-e az az erjedés, amelyet a huszadik kongresszus az egész országban hozott, az élet minden területén. „Örülnék, ha igen... Mindenesetre én most kértem, hogy vizsgálják felül a nyugdíjam ügyében még negyvenkilencben hozott elutasító határozatot. Úgy tűnik, menni fog a dolog... Képzelje csak, egyik napról a másikra kitettek. Indokolás, végkielégítés, nyugdíj nélkül. A Farkas Mihály, kérem... De most majd talán rehabilitálnak..."

A szomszéd ablakai sötétek voltak. Gara sóhajtott. Miért órul ez a huszadik kongresszusnak, s magyarországi hatásának? Ott szó sem esett arról, hogy levitézlett uraké lett a világ! És mit érdekli ezt a hadsereg politikai állapota, és honnan tudta meg, hogy aknát szedni küldték vidékre, azért nem tartózkodott itthon?

Hol tartunk, ha neki, a pártmunkásnak és ennek a deklasszált alaknak egyformán jót hozott a kongresszus?

Mi lesz ebből?

A körzeti SZTK orvos viccel szórakoztatta odalenn, a sarki eszpresszóban. „Arisztid és Tasziló mennek az utcán. Arisztid megszólal: Kérlek, a rosseb egye meg ezt a Gerőt meg Hegedűst... Tasziló megfogja barátja karját, és a fülébe súgja: Kérlek, halkabban, mert még azt hiszik, hogy kommunisták vagyunk..."

Homlokát az ablakhoz nyomta. Forró fejének jól esett az üveg hűvöse.

Hát miért nem tárgyalja meg a párt ezeket az ügyeket?

A kommunistákra tartoznak, tessék velük megbeszélni, akiknek pedig nincs közük hozzá, azok ne üssék bele az orrukat és ne csámcsogjanak rajta! A munkásosztály pártja vagyunk. Munkásokkal van tárgyalnivalója a kommunista pártnak, de ilyen felemás népség ne örüljön a bajoknak. Abból nem lesz jó. Nem a volt alezredesekből vedlett munkások világa ez – és keserveset sóhajtott, mert a munkásokkal nem tárgyal a párt, annál többet „okos" értelmiségiekkel. Na, jól fest az a munkáspárt, amelyet a kispolgári rétegek képviselői vezetgetnek... Nagy Imre?! Mondják meg előbb, miben van vita Nagy Imre és a párt között, csak azután kiáltsunk rá éljent!

Tíz esztendő a mérlegen.

Rajk-ügy, aknazár, a félbenmaradt földalatti-építés, gazdasági szétziláltság – ezek a címszavak sorakoztak Gara cédulácskáin. Mindenki erről beszél, és csak erről, mintha tíz esztendő alatt semmi jót nem csinált volna a kommunista. Régóta ismert egy Kossuth-díjas költőt, magasrangú tiszt volt, és magyar irodalmat oktatott a tiszti iskolán. Ma találkozott vele, s a találkozás örömére beültek egy eszpresszóba, feketézni. A költő véleményének magva körülbelül annyi volt, hogy vezessen akárki, csak ne a régiek.

– Akárki? – kérdezte vissza.

– Igen! – felelt a költő. – Akárki, akinek lelkét nem terheli felelősség az elmúlt szörnyű évtizedért... – Arcán kiszámíthatatlan mosoly ült.

– Mondd, csupa rossz történt az elmúlt tíz év folyamán? – kérdezte, de a költő közbevágott:

– Kérlek szépen, kedves István, engem sokáig agitáltak, s ennek eredményeként olyan rózsaszínű álomvilágban éltem, amilyent, sajnos, a verseim egy részében is festettem az emberek elé. Az agitáció ideje azonban – legalábbis, amennyiben az én megagitálásomat illeti – lejárt. Nyomor van és nem rózsaszínű világ. Te magad is az uralkodó osztály tagja vagy... részese a hatalomnak, és te talán úgy élsz, ahogy kellene? Én ismertem tiszteket régen. El sem képzeled, micsoda úr volt egy százados. Nos, jelen pillanatban magasabbrendűnek nevezett, élenjáró társadalmunk a felét, – felét? Ötödét, tizedét – sem adja például neked, mint amit hasonló em-

ber Horthyéktól kapott. Ez az igazság, kedves István. Ezt persze nem azért mondom, hogy Horthyt szeretném visszahozni. De ami jó volt az ő világából, azt bolondságnak tartom száműzni a mienkből, akkor is, ha talán kevésbé élenjáró. Puffanó frázisok vannak és nem jó élet. Brosúrák vannak és nem irodalom.

– És a te könyveid? – vetette közbe, de a költő tovább beszélt, mintha nem is hallotta volna:

– Ha még egyszer kellene belépni a pártba, nagyon meggondolnám. – Szeme kerekre nyílt, fejét jobbra-balra ingatta, fekete hajának egyik fürtje homlokára libbent, kezét széttárta: – Sajnos, de így van . . .

– Dehát milyen kiutat látsz?

A költő hangjában mély meggyőződés csengett:

– Hát ha az annyira lepocskondiázott Ausztriában az emberek jobban élnek, mint nálunk, talán csináljuk azon a nem „élenjáró", de mindenesetre célravezető módon. Esetleg úgy, mint a jugoszlávok. Nem tartom feltétlenül szükségesnek, hogy a Szovjethez kössük a szekerünket.

Idegenek jöttek, a költőre köszöntek, s asztalukhoz hívták, ő meg elbúcsúzott.

– Apu . . .

Elfordult az ablaktól. Négyéves fia borzasan állt az ágy tetején, szemét dörzsölte. – Apu . . . elfelejtettem pisilni – és hangja sírásba csuklott.

– Ne sírj – csitította halkan, a gyerek azonban még mindig huppögve válaszolt:

– De köll . . .

Karjába emelte, az éjjelire ültette, aztán visszafektette az ágyba.

– Aludj, Péterkém . . .

A kisfiú oldalára fordult, szájába kapta a hüvelykujját, szeme lecsukódott.

Gara visszaült az asztalhoz, ivott egy korty feketét, s rágyújtott. Ítélkezni kell.

Rajk-per. Ott volt a tárgyaláson, látta és hallotta, mi történt. Nem világos ez. Az ember egy csomó mindent nem ért. A párt azt mondja, ártatlan volt. Rendben van. Rehabilitálják Rajkot. De a szörnyűség az, hogy Rajk személyébe kapaszkodva a „külön utat", a szovjetellenességet akarják rehabilitálni. Hát ez nem vétek? Több

annál, bűn. Politikai öngyilkosság. Mi lesz ebből? Hát hová rohanunk, ki visz bennünket ebbe az őrületbe?... Szovjetellenes „szocializmust" akkor, amikor az imperializmus és a kommunizmus farkasszemet néz egymással? Kire lőnek majd, ha háború lesz? Vagy a kapitalisták segítenek talán a halálukat jelentő társadalmi rendet felépíteni? Ugyan, kérem! A temetés! Majdhogy nem úgy álltunk a nép elé, hogy „bocsássatok meg nekünk, a gyilkosok pártjának". Uramisten, mit csinálunk?! Ki húz ebből hasznot az ellenségen kívül? Jó ez a pártnak, jó ez valakinek?

Gara megdörzsölte álmatlanságtól véres szemét. Szája széle keserűre cserepesedett a dohányfüsttől. Keze fejével végigdörzsölte, s a nikotin barnára festette a bőrét.

Ítélni kell. Az idő rövid és drága.

Miért is nem vágta a költő-tiszt szemébe, hogy Horthy talán sárgacsillagos alezredessé ütötte volna? Marha. Nem képes felfogni, hogy maga alatt fűrészelgeti az ágat. A legdühítőbb mégis az, hogy a rendszer sem azokra támaszkodik, akik „hivatalból" a támaszai lennének. Egyszerűen nem fizeti meg őket, s bizonytalan a jövőjük is. Érdemes rendőrnek vagy katonatisztnek lenni? Körülnézett a szobában. A legszükségesebb holmik és elég kopottak. Egy képet vásárolni? Arra nincs pénze. Ha nem kapott volna néhányat, ma is kopár lenne a szoba fala. Vázák, dísztárgyak – nagyobbára örökölt és kapott holmik. És ha gazdasági vonalon dolgozna? Igen, akkor anyagilag jobban járna. De a párt ide helyezte, itt marad! Persze, így éreznek-e akár csak az ő tisztjei is? Marosvölgyi, Gerencsér, meg a többi, akik minden követ megmozgatnak, hogy leszereljék őket? – Nagyot szusszantott. „A hatalom részese és képviselője", így mondta a költő. Van fogalma ennek az embernek arról, hogy mi az a kommunista áldozatvállalás? Ahhoz nem csupán párttagnak, de kommunistának is kellene lennie. Manapság ez, sajnos, nem jár együtt. Inkább lenne kicsi a párt, de olyan egységes, mint 1945 után volt!... Akkor tudna igazán vezetni. A párton belül van az ellenzék, s a régi túllicitálók ma a legnagyobb szájúak.

Hátrasimította haját. A szék megreccsent, zajára megmozdult az asszony. Gara ijedten bámult rá, szorongás fogta el, hogy felébreszti. Nézte az alvó asszonyt, s a szíve megmelegedett. Barna fürtjei a feje búbjára borzolódtak, telt válla tejszín volt, karja a paplanon pihent. Érdekes asszony. Ismerőseik gyakran megállapí-

tották, hogy nyolc évi házasság után is úgy viselkednek, mintha esztendeje keltek volna egybe. Gara szellemes bókjai, udvariassága lenyűgözték Máriát. Legalább annyira büszke volt a férjére, amennyire kényes és hiú önmagára. Ezért bánt úgy vele, mint valami drága ékszerrel. Mária szerette a szépet, és tudta, hogy mennyi múlik a külső szépségén. Amikor Gara hazajött, s meghívta, hogy menjenek el egy zenés vendéglőbe vacsorázni, a tükör elé ült, hosszan készülődött. Gara türelmetlenül topogott. Az asszony szeme rávillant, szemöldökét huncutkásan fölvonta:

– Ne siettess! Amikor veled vagyok, nagyon szép akarok lenni – s majdnem hozzátette: „mert még szebbé teszel azzal, ahogy mellettem vagy". De visszafogta szavát, hogy el ne bízza magát az embere. Az nézte, ahogy a haját fésüli, és le- s felemeli a karját hozzá, elmosolyodott. Asszonyához lépett, és kézfejével megsimította karját:

– Szépészkedtél? – kuncogott, mert az asszony a konyhában titkon a gázláng fölött szokta csupaszra pörzsölni a karját. Rápirított néhányszor, hogy micsoda ostobaságot művel, s Mária szégyenlette nagyon, de abbahagyni a műtéteket – ahhoz kevesebb hiúság és több lelkierő kellett volna. Elpirult, száját csücsörítette, fejét előrehajtotta, s dús haja függönyként terült az arca elé. Annak nyílásain tekintett rá, akár egy durcás gyerek, és meg nem szólalt volna semmiért, csak nézte, kedves bűnbánattal s igen engesztelőn, várva, hogy a férfi megbékéljen a történtekkel. Gara rosszallón megcsóválta a fejét, hogy minek ez, amikor ő így is szereti. Végül is az asszony unta meg a hallgatást:

– Hát ne haragudj . . .

Gara tenyerébe fogta felesége állát, elmosolyodott és szájon csókolta volna, de Mária félresiklott előle.

– Jaj a művészi festésemnek . . . – mondta és már nevetett.

Az asszony egyenletesen, nyugodtan lélegzett. Házilag kozmetikázott karja a paplan fölött pihent.

Gara életében sok zökkenő volt, s ezeken gyakran felesége mosolya segítette át. Ősrégi ez a mosoly, amely nem vonja szét az ajkakat Egyszerű és varázsos, mesteri festők ecsetjére való, de közülük is csak egy tudta elkapni ezt a mosolyt, amelyben maga az asszonyiság testesült meg. Gara csodálatos nőnek tartotta Máriát, mert nyolc évi házasságukban szinte napról napra többet és jobbat adott néki

asszonyiságából, gondoskodva róla, hogy férje soha meg ne unja, s ma is olyan izgalommal feküdjön mellé, mintha először ölelné. A férfi nagy életművésznek tartotta, mert mindig új volt, más, mint azelőtt, tüzes, és mindig másként forró – hol futó szerelmes kalandor, hol lányosan megadó, másnap pedig a legkifinomultabb rafinériájú kurtizán, s mindig a hangulatuknak megfelelően, hogy véletlenül sem kelthetett visszatetszést legszabadabb viselkedése sem. Gara bolondult érte, s az asszony Garáért.

Mindez azonban cseppet sem akadályozta őket abban, hogy sokat vitatkozzanak. Mária újságíró volt, üzemi lapnál dolgozott. Cikkei pontosan oly szellemesen lobbanékonyak voltak, mint ő maga. Sokfelé járt, sok emberrel beszélt – ez már a hivatásával adódott. Otthon a politikáról vitáztak, s a heves szócsaták gyakran veszekedéssel végződtek, mert két felingerült ember – különösen a házasságban – bizvást keres és talál olyan súrlódási felületet, ahol kiadhatja mérgét a másikra. Veszekedéseik a nyári záporhoz hasonlítottak, amelyik hirtelen jön és gyorsan vége szakad, egy óra múltán nyoma sem látszik. Legalábbis Mária így tekintette azokat. Garát sokáig bántotta egy-egy összekoccanás. Egész napokra elvette a kedvét vicctől, tréfától. Komoly, majdnem komor lett, s végül az asszony azzal békítette meg, hogy „na tessék, ő sértett meg, és én kérhetek bocsánatot" – és csókolni kezdte, akárhogy húzódozott a férje. „Te öreg szektás, vén sztálinista, te, te rákosista, hát szeretlek, te kis bolondom, legalább a szerelemben ne légy olyan merev – s rákacsintott, azzal a huncutkás szemöldökfelvonással, ami annyira tetszett a férjének. – Látod, most is magam ellen beszélek, és még mindig haragszol . . ."

A politika porondján egyre nagyobb szerep jutott az irodalmi életnek, és így a vitáikban is többször esett szó erről. Mária lelkesedett Zelk Zoltánért és Déry Tiborért.

– Emberek a talpukon, alaposan beolvastak a Kucseráknak. Mert van Kucsera, érted? Rengeteg van, csak te csukott szemmel jársz, és ha megmondják az igazat, arról kezdesz beszélni, hogy mocskolják a népi demokráciát. Pedig csak gerincesek, nem hagyják az orruknál fogva vezetni magukat . . .

– Ha a te kedves Zelk Zoltánod annyira gerinces ember lenne, már jelentkezett volna a kormánynál, hogy nézzék, itt a harmincezer forint, meg a Kossuth-díj, mert ezt a „Hűség és hála éneké"-ért ad-

ták, pedig az ugyancsak megnyalja a tányér alját! Hanem komolyan: ha emberek házat építenek, s az egyik azzal jön, hogy ide nézzetek, így meg így, csináljuk jobban, azzal egyetértek. De amikor valamelyik csak áll, amíg a többi dolgozik, és nézi, és közben az orrát fintorgatja, hogy rossz, csapnivaló, ne is építsék – pedig ő volt az első, aki az építkezés elején tapsolt, hogy még nagyobbra, és ma is első, ha a pénzt kell zsebrevágni –, azt én úgy kihajítanám, hogy keze, lába törjön...

– Hagyjuk, mert megint összeveszünk, és ahhoz semmi kedvem.

...Gara ismét a feketéscsésze után nyúlt. A határon sok mindenre rádöbbent. Hibák, tévedések. De mi köze mindehhez másnak? Hogy akadhatnak magukat kommunistának valló emberek, akik úgy teregetik szerteszét a párt dolgait, mint a kukoricát a padláson, hogy hadd járja át a szél? Igen kevés olyan kérdése van a marxizmusnak, amelyben Sztálin ne foglalt volna állást, s most egyre-másra revízió alá veszik mindet, csupán azért, mert Sztálin szájából erednek egyes megállapítások. Itt van az osztályharc. Helyes, nem automatikusan éleződik. De mostanában ezt nálunk már úgy értelmezik, hogy nem élesedik, ha nem élezzük. Vagy még rosszabb esetben, hogy nincs is osztályharc, csak a kommunisták kitalálása az egész. Fából vaskarika. Az ő kevés katonai tudásából is futja annyira, hogy megállapítsa, ha mi nem támadunk, akkor az ellenség összeszedi erőit s ő támad. Ugyanígy van az osztályharcban is, nemcsak a háborúban. Egyszerű, mint a pofon.

Vállat vont. Apró filozófálgatások ezek. De mi minden következik mindebből! Ha úgy egyszerűen „elhal" az osztályharc, minek a fegyveres erő, az államvédelem? Ha csupán rajtunk múlik az osztályharc élezése, minek az éberség, minek félteni az államhatalmat? Kitől?

Megborzongott.

– Hűvösödik – gondolta, s idegesen fáradt mozdulattal rágyújtott. Ha Sztálin hibázott, mint minden ember, aki dolgozik, igazítsuk helyre. De Magyarországon ezzel a felkiáltással a marxizmus lényegét akarják eltiporni. A Petőfi-körben már arról szavalnak, hogy az elmúlt évtized minden cselekedete rossz, bűnös volt. Akkor pedig új út kell. Dehát micsoda új út? Nem inkább a vezetés módszereit kell megváltoztatni? Félretenni az antileninista módszereket, jobban érvényesíteni a proletariátus diktatúráját? Út csupán kettő

van. Vagy szocializmus, vagy kapitalizmus. Az a rettenetes, hogy sok a hiba, s amikor szót emel az ember a pártvezetés merevsége miatt, egy sorban találja magát egy csomó gazemberrel is. Jól politizálnak, azt meg kell adni. Gyűjtik a tömegeket. Kihasználják a hibákat, a fejetlenséget. – Beszélt a budapesti pártbizottság egyik vezetőjével. A hibákról beszélt, és az az elvtárs azt vágta a fejéhez, hogy egy követ fúj az írókkal meg a többivel. Ostobaság nem látni a hibákat. Itt volt a Rajk-temetés. Főpróba. Mikor lesz az előadás? Mert a próba sikerült, s oda nem a párt mozgósított akkora tömeget, hanem valamilyen más erő, amely még nem lépett nyilvánosság elé. Érdekes, hogy ennek a csendes budai környéknek aprajanagyja odatódult. A régi, Horthy-féle középosztály. Mi lesz, ha sikerül magukhoz csatlakoztatni a munkásságot, mint osztályt? Hová és kik ellen vezetik őket? A párt régi aktivistáinak jó része ma ellenzékbe szorult, s akarva, akaratlan egy homályos célú mozgalom után megy, és a másik táborhoz csapódik. A merev, szemellenzős vezetők pedig – ahelyett, hogy megbeszélnék velük a tennivalókat – szinte odalökik őket a zavarosfejűek mögé, ahol csak azt hangoztatják: így ne, de hogy hogyan, arról hallgatnak, mint a sír.

Szippantott a cigarettából. Gondolatai szertezsibongtak, mint a megzavart hangyaboly lakói. Szeme az íróasztal sarkára merengett s lassan lecsukódott, feje oldalt billent, elbóbiskolt. Arra ébredt, hogy a cigaretta parazsa bőrére égett. Hirtelen, riadt mozdulattal a hamutartóba dobta, s álomtól kótyagosan mormogott:

– Vörös vagy fehér?

Az ablakhoz lépett. Csend volt. A szomszéd erkélyére fénynyaláb hullott. Az sem tud aludni? Régi elvtárs lakott mellettük, őrnagy az Államvédelmi Hatóságnál. Gara elvből nem barátkozott szomszédaival. Úgy vélte, hogy ez az egyetlen lehetőség a pletyka elkerülésére. Mit érdekli őt, hogy Némethék nagyobbik lányának melyik fiú teszi a szépet, s mi köze másnak az ő portájukon történtekhez? Hatodik éve lakott itt, de csak három szomszédját ismerte, közülük is kettőhöz – akikkel egy emeleten laktak – csupán köszönőviszony fűzte. Nagy István őrnagy, az más. Ismeretségük közvetlenül a felszabadulást követő időkben kezdődött. Gara már nem emlékezett rá pontosan, hol és hogyan találkoztak először. Ehhez az emberhez mély barátság kötötte, amolyan bajbarátság:

ritkán keresték fel egymást, akkor, amikor a másiknak segítségre volt szüksége, jó tanácsra vagy egyszerűen csak jó szóra. Tavasszal jött át az őrnagy, amikor a Gara-család legifjabb sarja skarlátot kapott. A gyereknek citrom kellett volna, de citrom nem volt az üzletekben. Akkor az őrnagy hozott egy kilóravalót, és zsörtölődött, hogy Gara élhetetlen, mint minden politikai munkás, nem jön rá, hogy limonádét kérjen az eszpresszóban – víz és cukor nélkül. Azelőtt meg ő volt a szomszédnál, aki vidéken járt, s a feleségét epegörcsökkel kórházba kellett szállítani. Gara hívott orvost, mentőt, az őrnagy tizennégyéves fiát átköltöztette saját lakásába, és pártfogásába vette, amíg apja hazaérkezett. Panaszkodott is a gyerek, hogy „a Gara bácsi rövid pórázra fogott, rettentően meg kellett tanulni a leckét, és úgy kikérdezett, ahogy az iskolában sem szokták. Rossz lenne, ha tanítónak csapna fel, maradjon inkább katonának." Erre aztán apja barackot nyomott a fejére, s a gyerek jobbnak látta elszelelni. Az őrnagy széttárta karját.

– Megérdemel egy pofont a szemtelen gazemberje – és gondterhelten sóhajtotta: – Még soha nem ütöttem rá. Félek megütni...

Gara megértőn mosolygott. Az őrnagy száztíz kilót nyomott ruha nélkül, s az mind izom és csont, cseppnyi felesleges zsiradék nem volt rajta. Valaha dokkmunkás volt a szabadkikötőben, mázsás zsákokat cipelt minden különösebb erőlködés nélkül. Egyszer elmondta, hogy kihallgatást vezetett, egy volt keretlegény ügyében. Minden bizonyíték együtt volt, tucatnyi ember halála száradt a gazember lelkén, s a csillagos eget is lehazudta az égről. Cinikusan, szemtelenül viselkedett. Az őrnagyot elfutotta a méreg, és képenvágta. A keretlegény két foga kitörött, a szék, amelyről a pofon következtében hanyatt esett, eltört, az őrnagy meg tíz napot ült a helyőrségi fogdában. A büntetést a helyszínen, a jelenlevők füle hallatára szabta ki a főnöke. A keretlegénynek erre persze hogy megnőtt a szarva, most már azt is letagadta, hogy abban a században szolgált, amelyikhez igazolványai szerint is tartozott. Vagy két hét múlva egyik kihallgatására betévedt az őrnagy. A fickó rámeresztette a szemét, nagyot nyelt, és bejelentette, hogy nem egészen úgy állnak a dolgok, ahogy eddig mondta, de higgyék el, nem tizenegy embert küldött a másvilágra, szemenszedett hazug, aki ezt beszéli, csupán hat zsidót lőtt agyon, igaz, hogy azoknak a fényképét elküldte a

„Magyar Futár" című újságnak, s meg is jelent a következő felirattal: „A bolsevizmus áldozatai" –, hogy így bánnak el a bolsevisták az ellenük lázadó lakossággal.

... Gara mosolygott. Nem is lenne rossz ma valamivel több erély. Erély? Mintha nem is volna erőnk... Rövid töprengés után úgy döntött, hogy meglátogatja szomszédját. Lábujjhegyen ment ki a szobából, és becsöngetett az őrnagyhoz.

Szomszédja nem lepődött meg a késői és váratlan látogatáson. Zubbonyát a nyakába kanyarította, s beljebb tessékelte Garát.

– Az asszony meg a gyerek a nagyanyjuknál van, holnap jönnek haza – mondta magyarázólag odabökve a vetetlen ágyakra. – Nem kérdem, hogy kérsz-e kávét, mert úgyis kérnél – s az asztal melletti fotőjre mutatott. Férfias darabossággal mokkáscsészét rakott vendége elé, az alacsony kerek asztalra, s rézkancsóból töltötte ki a feketét. Gara odahajolt a karcsúnyakú kancsóhoz, s szépmívű veretét vizsgálgatta. Az őrnagy a világosság felé tartotta: – Tetszik? Egyik ismerősöm hozta Egyiptomból. Hidat építenek. Most volt itthon, szabadságon...

– Vehetnétek már egy szőnyeget – mondta Gara. – Rideg a lakás.

Az őrnagy vállat vont.

– Vehetnénk!... Lepedőt vettünk meg párnahuzatot, hogy legalább három váltás legyen. Télikabát kell a gyereknek és az asszonynak is. Tíz mázsa tüzelőm van télire, és harminc kell. Vehetnénk szőnyeget – mondta gúnyosan.

Gara körülnézett. A falakon olcsó reprodukciók árválkodtak.

– Te, van egy festő ismerősöm. Kérek tőle néhány vázlatot. Szebb lesz, mint ezek. Tudod, mielőtt megfesti a képet, négy-öt színvázlatot csinál. Szépek...

– Hagyd el... Ez legyen a legnagyobb gondom.

Gara a hamutálra pislogott. Az őrnagy restelkedve öntötte ki a színig telt edényt.

– Sokat bagóztam – mentegetőzött.

– Miért nem alszol?

Az őrnagy szemöldöke majd a homloka közepéig szaladt föl. Tenyerével sörtésre nyírt haját simogatta.

– Te talán tudsz aludni?

– Néha, – hangzott a csendes válasz. Gara hátrahajtotta fejét,

a mennyezetet nézte, és megállapította, hogy a szomszédnál is festeni kellene. Sóhajtott. Mária érdeklődött, hogy mibe kerül. Kétezer forint. Előredőlt s egy hajtásra kiitta a feketéscsésze tartalmát.

– Nos ... mi a véleményed?

Az őrnagy elértette. Hümmögött.

– Csodálkozom, barátom. Csodálkozom, és ez is valami.

– Félek.

– Én is.

Hallgattak.

Az őrnagy előtt újságpapírba burkolt könyv feküdt. Gara átnyúlt az asztalka fölött, kezébe vette, s felütötte. Lenin.

– A tizedik kongresszuson mondott beszédét nézegettem.

Gara ölébe fektette a könyvet.

– Nagy szükség lenne most egy magyar Leninre.

– Pillanatnyilag annyival is beérném, hogy: szilárd politikai vezetés, a proletárdiktatúra funkcióinak teljesítése. Sajnos, a mi vezetésünk rosszul politizál. Képtelen fölismerni, hogy bakot lőtt. és hogy át kell engednie a terepet olyanoknak, akik nem hibáztak, nem járatták le magukat a nép előtt, és a proletárdiktatúra érdekeit képviselik.

– Proletárdiktatúra! – sóhajtott Gara. – Az utóbbi hónapok alatt majdnem elfelejtettem ezt a szót. Az újságokban, még a „Szabad Nép"-ben is egyre inkább csak demokráciáról, demokratizmusról írnak, mintha ezek csak úgy lebegnének a levegőben, osztálytartalom nélkül. Veres Péter már valamiféle funkcionális demokráciánál tart, s ahogy korülírja, kiderül, hogy az semmi más, mint rózsaszín köntösbe öltöztetett burzsoá demokrácia ... – Heves mozdulattal előrehajolt: – Mit gondolsz, nem vetné rá magát az egész jobboldali társaság arra, aki most elkezdené bizonygatni, hogy a kapitalizmus és a szocializmus tűz és víz?! Próbáld meg kifejteni, hogy a volt uralkodó osztályok maradványait irgalmatlanul el kell nyomni! Mostanság a demokratizmus szélesítése van a napirenden. Szektás, sztálinista nóta, ezt vágnák a fejedhez ... Erősen kispolgári ország vagyunk. A magyar fasizmus huszonöt év alatt megteremtette a maga tömegbázisát. Éppen a kispolgárság körében. Ha kitörne a háború, ez lenne az ötödik hadoszlop! A jelen pillanatban uralják a sajtót, az irodalmi pozíciókat. Micsoda tüzet okádtak Nógrádi meg Friss István cikkére. Mint a mesebeli sár-

kánynak, amikor emberszagot érez, hétsingnyire szaladt ki a láng a szájukból. Pedig de bátortalan védekezés volt az a két cikk!...

Az őrnagy vállat vont.

– Ezért kellenének olyan vezetők, akiket nem illethetnek a szektásság és a sztálinizmus vádjával – mondta hűvösen.

Gara fölhorkant.

– Azt hiszed, az megoldás lenne? Ma még ezeket bélyegzik sztálinistának meg szektásnak, holnap már azokat is annak neveznék... Mi az isten az, hogy sztálinizmus? Harminc éve ordítoznak róla a trockisták meg a burzsuj firkászok. De mi az? Hát Sztálin milyen politikát folytatott? Kommunistát vagy burzsoát?

– Kommunistát, de – az őrnagy fölemelte mutatóujját – ... de hibásat.

– Mutass embert, aki nem hibázott! – vetette közbe Gara ingerülten.

– Én sztálinizmuson éppen a kommunista politikát értem, azokkal a hibákkal egyetemben, amelyeket Sztálin ideológiai síkon elkövetett, s amelyekből a helytelen gyakorlat is kialakult.

– Szerintem pedig az egész fogalom egyszerűen arra jó, hogy bomlasszák a pártot, kettészakítsák. Mondd meg, miért örül a Nyugat annak, hogy nálunk harc folyik a sztálinizmus ellen? Miért? Miért jó ez a levitézlett Horthy-tisztnek? Miért örül a csendőrből degradált házmester? És miért vágunk mi jó képet ehhez az egészhez? A legjobb elvtársainkba rugdosunk ezen a címen. Kinek használ ez? A munkáshatalomnak?

– Ezen kár meditálni. Tény az, hogy a régi hadállásokból már nem lehet védekezni. Újak kellenek. Ezért látnék szívesen új vezetést a párt élén, új módszereket a pártmunkában...

– Kedvesem – fogta meg Gara gúnyos mosollyal Nagy karját –, hol alkalmazod az új módszereket? Van pártmunka ma Budapesten? Agitálunk? Vagy ölberaktuk a kezünket és ostobán vigyorgunk, hogy jé, most vonulnak föl ellenünk... – Félrehúzta a száját és hátradőlt a fotőjben. – Még csak azt sem vesszük észre, hogy a bőrünkre megy ez a játék. Olyan érzésem van, mintha billegő hajón utaznék – mondta, és szemhéja fáradtan lecsukódott. – Mi lesz ebből? – Néhány pillanatig hunyt szemmel ült. – Mi lesz belőle? – és az őrnagyra nyitotta szemét.

Nagy fölkelt és járkálni kezdett a szobában föl s alá.

– Nem vagyok jós – morogta.

– De hát odafönn vakok ülnek?

– Olyanok ülnek, akik nem értik meg, hogy új idők járnak. Nem kívánhatom senkitől, hogy átugorja saját árnyékát. De azt igenis követelem, hogy az adott időnek megfelelő politikát fejtsen ki. Ha nem képes rá – tessék, álljon félre.

– Új politika? Nagy Imrére gondolsz?

– A proletariátus osztályérdekeinek megfelelő politikára gondolok. Derék névrokonom iránt soha nem buzgott nagy lelkesedés a szívemben. Nem tudom, hogy miben vitatkozik a párttal, vivátozni hát csak akkor fogok, ha nyilvánosságra kerül a vita, és ha elismerem az ő igazát a párttal szemben. – Megállt a szoba végében, s az erkélyajtóhoz támaszkodott. – Egyébként nem szeretem a politikai divatokat és így a leninizmus „kijavításának" a divatját sem.

– Leninre persze itt-ott az ellenzék is hivatkozik, szemfényvesztően és aljasul. Az embernek szembe kell néznie azzal, hogy egy évtizednyi munkáját elvetik. Mindent, az egész népi demokráciát...

– Már aki. A munkás azt szeretné, ha jól funkcionálna ez a rendszer. Sokan meg inkább azt, hogy sehogy se funkcionáljon. A melós ellenzi a gazdasági zilálttságot s a rossz bérezést. Kérdés, hogy ezek ellenzése nem teszi-e őket adott esetben az ellenforradalom tartalékává. Ez az, amiért mind sürgősebbnek tartom egy új felső vezetőgárda kialakítását...

– Ellenforradalom? Ott azért még nem tartunk. Talán... – Gara lassan beszélt, hangján fáradtság érzett. – Annyi hibát lát az ember, ingadozást, politikai bizonytalanságot, hogy a régi pártmunkások is ágálnak, és hozzácsapódnak a zavaros fejűekhez. De az ellenforradalmat nem támogatnák. Nincs jogom feltételezni, hogy támogatnák... Más beszélni és más fegyvert fogni a munkáshatalom ellen...

Nagy hevesen megrázta a fejét:

– Nono! Én már elég oreg veterán vagyok, az életnek pedig megvan a maga kérlelhetetlen logikája. Hát én még nem találkoztam egyetlen burzsujjal sem, aki jelentkezett volna nálunk, hogy: „Kérem, én történelmi anakronizmus vagyok, legyen a gyáram a munkásoké, a foldem a parasztoké, engem pedig engedjenek tég-

lát hordani." El kellett venni tőle, és hadakozni, hogy vissza ne kaparintsa. Ha össze tudja szedni az erőit, nem fog harcolni érte, mit gondolsz? Csak persze nem lesz olyan ostoba, hogy ezt világgá kiáltsa. Nem semmisítettük meg az urakat. Ülnek szépen, ki az államapparátusban, ki másutt, esetleg tényleg téglát hord valahol. A kommunizmus ügye pedig defenzívában van Magyarországon. Azt hiszed, az ellenség nem látja ezt? Dehogynem! Örül neki, tapsol és röhög a markába. Ma minden deklasszált csibész Nagy Imre híve. Úgy követelik a miniszterelnöki székbe, mintha az életük függne tőle. Szeretném, ha a történelem megcáfolna. – Begörbített mutatóujjával megdörzsölte a homlokát, s komor hangon tette hozzá: – Félek, hogy nem fog... A szimatom valahogy mást érez. Magyarkodással szédítik az embereket. „Vörös fasizmus", „szovjet imperializmus" – te még nem hallottad? És mindenesetre készülődnek. Ez tény.

Nagy odament az asztalhoz és egy cigarettát vett ki a tartóból. Mélyen Gara szemébe nézett.

– Vannak dolgok, amelyekről nem beszélhetek, mert a katonai titoktartás szabályait sérteném...

A százados a homlokát ráncolta:

– Nem értem az érvelésed. A helyzet rendkívül éles. Azt monddod, készülődnek. Tegyük fel – nem tudom, mi az, amiről tudsz –, kirobban a harc. Nyíltan, erőszakkal, talán fegyveresen – a fene tudja. Akkor az egész helyzet sokkal bonyolultabbá válik, mégis bizonyos mértékig leegyszerűsödik. Egyik oldalon a vörös, másikon a fehér. Vagy az egyiket erősíted, vagy a másikat. Harmadik út nincs. Lehet neked szimpatikus a párt vezetője, vagy utálhatod, mégis ő a vörös, és akik az ő pozícióját gyengítik, nem egy személyét ássák alá, hanem a proletárdiktatúráét, a pártét. Az élet logikája kérlelhetetlen, te mondtad. Proletárdiktatúra után csak fehérterror következhet. Fasizmus. Erről Magyarországon végképp nem szabad elfelejtkezni. Különben is ez a harc világméretekben folyik. Elkerülhető-e az összecsapás, vagy nem? Ez a kérdés. Ismered a perifériális háborúk elméletét. Mi lesz, ha ezek a háborúk már nem képesek fölszívni a tőkés termelést? Hol vezetik le a feszültséget? Sopánkodni fognak, vagy pedig piacot akarnak szerezni? A földet már csak újrafelosztani lehet...

– A háborút mindenhol gyűlölik az emberek, a szocialista tábor

pedig erős. Nem lesz háború. – Lehuppant Gara mellé a fotőjbe. – És a huszadik kongresszus helyesen értékelte a helyzetet.

Gara hallgatott. Az őrnagy kávét akart önteni a csészéjébe, de a vendég elhárította. Fölállt.

– Azt hittem, te nem látsz olyan sötéten, mint én, és vigasztalásképpen elmondasz néhány dolgot, amitől megnyugszom.

Az őrnagy széttárta karját, hangtalanul nevetett:

– Nem adhatok mást, csak ami a tarsolyomban van. Szívesen megnyugtatlak, ha lesz rá okom. Egyelőre... – száját lebiggyesztve fűzte hozzá: – Csupán annyi a különbség kettőnk között, hogy más és más miatt látunk sötéten...

Kezet szorítottak.

Gara hazament. Csendesen levetkőzött, megigazította Péter takaróját, és lefeküdt.

Tizenharmadik fejezet

A sziszegő gázlámpa sejtelmes zöldes fénnyel világította be a fülkét. Sarbó aludt. Az ablaknál ült, oldalvást, a fülke falára akasztott köpenyéhez dőlt, lábát a pad alá nyújtotta. Feje a vonat döcögésének ütemére himbálódzott. A köpeny leesett a fogasról, s fején átbukva, ölébe hullott. Nem ébredt fel rá, rendületlenül hortyogott. Dohányfüst gomolya kéklett a levegőben, s pálinkaszag terjengett.

Fáradt volt.

Orgonanyíláskor hívták be az aknaszedés idejére. Három hónap – közölték vele a kiegészítő parancsnokságon. De, mint az összes tervek, ez is csak papíron maradt, s hat hónap után végre sikerült megcsinálni az íróasztal háromhavi aknaszedését. Tegnap leszerelték a többi tartalékos tisztet, őt meg visszatartották néhány napra. Üsse kő, most már mindegy. Idegei fél éven át, mint a túlhúzott óra rugója, pattanásig feszültek, s ahogy a határ körzetét elhagyta, eltompultak, tagjai elernyedtek, agyának sejtjei a külvilág üzenetét úgy fogták fel, mint a gyerek, amikor színes üvegcserépen keresztül szemléli az utca életét. Egyetlen kívánsága volt: aludni. Aludni – önfeledten, semmire sem gondolva. Aludni, úgy, hogy ne rezzenjen fel ijedtében, mert arról álmodott, hogy Helina ismét egy kötényreval ó trotilra hajtotta le a fejét. Albert mondott valamit, hogy vendégségbe kell Pestre utaznia, de nem emlékezett pontosan a szavára. Kell, hát megy, csak hagyják békében.

Hortyogott.

Ugyanebben a padsorban, de a fülke másik oldalán Barta hunyorgott. A zötyögés nem hagyta nyugodni, álmosan pislogott és tenyerével időnként a koponyáját nyomkodta. Elbóbiskolt, s alaposan beütötte fejét a pad támlájába. Csontropogtató nyújtózás kíséretében hatalmasat ásított, és az alvók lábain keresztül Sarbóhoz botladozott.

A hosszúképű, előreugró állú Mikola hadnagy Sarbó mellett fújta a kását. Kereszthe rakott lába megbillent, s vasalt csizmája Barta térdén koppant. Barta felszisszent, és morgott, hogy nemhiába csúfolták hókának, mert akkorát rúg, mint egy mecklenburgi. Átnyúlt Mikola fölött, és kiráncigálta Sarbó teste alól a köpenyét. Hümmögve méregette a szakadt akasztót, amely régen elváshatott, mert a köpeny nyaka is kifeslett már, ahol a hadnagy a fogasra függeszteni szokta, s kilátszott belőle a ritkásszövésű vászon. Karjára lökte és visszament a helyére. Levette a sapkáját, amelynek bélése valóságos kis varródoboz volt, mindenféle színű cérnával, kisebb-nagyobb tűkkel. Girbe-gurba szúrásokkal összeöltötte az elszakadt pántot, közben meg a hadnagyát sajnálta, hogy jobb asszonyt érdemelne, aki gondot visel a holmijára. Egyik legrégibb emléke jutott eszébe. Anyja régen meghalt, s úgy emlékezett rá, hogy az ágya mellett az ő rongyos kis nadrágját öltögeti, s amikor a lámpafényre felrebbent álmából, édesanyja homlokába simított, csicsíjgatta; akkor ő az oldalára fordult, szájába dugva hüvelykét, megnyugodva elaludt.

Az emlék hatására elérzékenyedett. A tű lassabban járt a kezében. Elmosolyodott, hogy most bizony ő a hadnagy anyja. Rápillantott. „Miért ne? Másodszor én adtam életet neki..." – fűzögette tovább a gondolatát. Sarbó feje ütemesen zötyögött, jobbrabalra. Elkapta tekintetét, sebesen öltögetett. A köpönyeg nyakát vette munkába, és nagyon kívánta, hogy a hadnagy fel ne ébredjen. Amikor elkészült, szerette volna helyére akasztani, de Mikolától nem fért oda. Dühös lett Mikolára, mert mindig ott van, ahol nem kellene. Valahányszor összetalálkozott a hóka hadnaggyal, a találkozásból mindig valami kényelmetlen érzés maradt benne. A múltkoriban elpanaszolta Sarbónak, hogy két kocájuk megdöglött, s bejött ez a hadnagy. Felállt, félbehagyta mondókáját. Ez meg ráripakodott, hogy folytassa, talán csak nem a szeretője szépségéről beszélt, hogy olyan hirtelen elhallgatott. Miket ki nem talál?! Még

az kellene, hogy valamelyik falujabéli a szájára vegye, hogy szeretője van, mert a hadnagy mondta. Szegény Mari – annak aztán találós lelkivigaszt szolgáltatna egy efféle hír. Vagy őneki! Mert biztos, hogy az első otthon töltött óra után mind a két szemét gyászolhatná. Egyszer meg Sarbó előtte kérte Mikolát, cseréljen vele szabadnapot, mivel fontos ügyben haza kellene utaznia. „Nem vagyok sem vécés néni, hogy vasár- és ünnepnapi ügyeletet adjak, mert kell a borravaló, sem jótékonysági egyesület. Nekem is pontosan olyan meleg a feleségem szobája, mint másnak" – replikázott Mikola. Barta csak hallgatta. Sértette, hogy a hadnagyával így beszél egy másik tiszt, és meg is mondta Sarbónak. Az meg alaposan lehordta, hogy minek hallgatózik. Majd megette, olyan méregbe gurult. Akkor vagy két napig úgy kerülte Sarbót, mint a tüzet. Magában igazat adott Mikolának, mert az otthon – otthon, és eleget vannak távol, hogy haza kívánkozzanak. De nem tudta megbocsátani néki, hogy ilyen kurtán-furcsán kifizette az ő parancsnokát. Legalább ne a füle hallatára tette volna! Ő tartalékos, benőtt már a feje lágya, de ha előtte így beszélnek, akkor az újoncok előtt se másképp. Márpedig hogy nézzenek azok a parancsnokra, akivel így lehet beszélni?

Sarbó nagyot horkantott, s Barta féltében, hogy a szakaszparancsnok még azt gondolná, hogy a zsebeiben turkált, a padokon keresztül az ölébe dobta köpenyét, s visszazökkent a helyére. Sarbó nagyot nyújtózott. Értetlen képpel bámult a köpenyre, felállt s akasztotta volna fel a fogasra, de a keze félúton megállt. Morgott:

– Kicsoda cserélte ki a köpenyemet?... – körülnézett, de a fülkében mindenki aludni látszott. Sarbó a köpönyegét forgatta s fennhangon háborgott. Zsebébe nyúlt. A holmikban sajátjára ismert. A köpenyt felakasztotta, és rezignáltan megállapította:

– A cérnának is vannak emberi tulajdonságai. Tud színt váltani, drappról pirosra – és visszaült a padra, köpenyéhez dőlt, elaludt.

Barta horkolást mímelt, de rosszul, mert félrement a levegő, s majd kiköhögte a tüdejét. Egyszer akarjon jót, akkor is a visszájára fordul. „Vigye a rosseb – gondolta dühösen, amiért olyan mafla, hogy összekeverte a barna cérnát a pirossal. – A rosseb egye meg" – és lábát kinyújtotta, hogy most már igazán elalszik.

A vonat zötyögött.

A kalauz bekiáltott a fülkébe:

– Kelenföld következik! Kelenföld!!!

Az alvók felriadtak. Nyújtózás, szemdörzsölés, krákogás. Literes üvegben pálinka járt kézről kézre.

Sarbó kibámult az ablakon. A távolban apró lámpácskák pislogtak. Budapest. Felállt, derekához kapott s visszaült. Jobb lába és karja egészen elzsibbadt. Megpróbált újra felemelkedni, de ismét visszakényszeredett a padra. Semmitmondó arccal bámult ki az ablakon. A vonat lassított, megállt. Az emberek a folyosóra tódultak. Utolsónak szállt le, de járása még akkor is oly bizonytalan volt, hogy bízvást italosnak nézhették. Lassan bandukolt át a sineken, s megfordult a fejében, hogy odalenn, az aknamezőn ment úgy, mintha nem földön, hanem ingoványon járna. Bolond világ. Milyen ostoba ez a zászlóaljparancsnok! Az utolsó délelőtt annyi aknát szedtek fel, mint máskor másfél nap alatt. Ez az oktalan ökör – mert más nevet nem adhat épeszű ember az ilyennek – ráparancsolta zászlóalját a mentesített részre. Mint aki nem tudja, hogy el is hagyhattak volna néhány aknát! Igen, előfordult már. Végeztette volna el még egyszer a munkát! De nem. Ez rátrappoltatta az embereit az aknamező helyére. Azok meg örömükben úgy verték a díszlépést, hogy döngött belé a föld. Vége. Hazamehetnek. Az osztrákok azt hitték, a tiszteletükre masíroznak az őrsük előtt. Kitódultak, fonott üveg meg csatos a kézben, nyújtogatták a műszakiaknak áldomást inni, és énekelni kezdtek. Az aknászok nagyokat húztak az üvegekből. Egy pillanat, s az egész alakulat összegabalyodott az osztrák határőrökkel. Ölelkeztek, összecsókolóztak, barátságból úgy megpüfölték egymás hátát, hogy a lélegzetük elállt. Na, hogy a hirtelen támadt ünnepség fénye nagyobb legyen, föltűnt két portyázó magyar határőr is. Elöl a járőrparancsnok, nyakában géppisztoly, a másiknak meg puska, szintén a nyakában, egyik könyökét a csőre, másikat a tusára támasztotta. Markában zsebsakkot szorongatott, és nagyon elmerülhetett a kombinációkban, mert majd hasra esett egy bucka oldalán. Megálltak, hosszasan szemlélték a kurjongató, éneklő társaságot, aztán sietve odavágódtak az őrnagy elé, hogy ez határsértés, ne csináljanak botrányt, hívja vissza katonáit, és az osztrákokat küldje haza. Az őrnagy úgy pattogtatta hangját, mintha pisztolyt csettintgetett volna. Megkapták a magukét:

– Először is engedélyt kérnek, hogy jelenthessenek! Másodszor

pedig le is út, fel is út! Sakkozó járőrrel nem állok szóba! Végeztem!

– De...

– Végeztem! – ordított Albert.

A két határőr morogva tette zsebre a játékot és odébbvonult.

Akkor érezte, hogy ilyen bizonytalan a lépte. Talán ő volt az egyetlen, aki tartózkodott a nagy ünnepléstől. Csömört kapott már a lelkesen egyhangú tapsoktól. Ettől nem lesz jobb. Nézte a katonákat, és a szíve szorongott, nehogy fölrobbanjon valamelyik a hamar munka következtében. Ünnepelnek, örülnek, ölelkeznek – ő pedig szerette volna megrázni őket, és a fülükbe ordítani, hogy elég volt az ünneplésből! Elég! Hát nem látnak tovább egy centivel sem az orruk hegyénél? Nem látják, hogy az ország politikai s gazdasági csődjén vigadoznak? Mert ez tökéletes csőd. Egy ország társadalmi rendjének csődje... Ugyanezek az alakok néhány esztendővel ezelőtt egészen más politikai koncepciónak tapsoltak. Hát megőrültek teljesen? Vagy ennyire jellemtelen rongyemberek? Képtelenek fölfogni, hogy most egykori önmagukat vihogják, és mindenben, de mindenben azoknak lett igazuk, akiket ezerszer elátkoztak, s akiket most a keblükre ölelnek?

Teljes csőd. Ő, igen, ő érzi csak a bőrén. Emiatt van baj a családban, a politikában. Ezek tort ülnek egy katasztrofális tragédia árnyékában... Zokogjanak inkább, a mellüket verjék! Különben – tudja a fene. A halottakat feltámasztani nem lehet... A Szovjetet majmolóknak persze mindegy. A XX. kongresszus után sem látják be, hogy bűnös útra és szakadékba taszították a magyarságot. A jugoszlávok azt mondják, hogy őnáluk van igazán szocializmus. Mi a biztosíték arra, hogy az az igazi?

Homlokára billentette sapkáját, s mérnöki precízséggel próbálta megfogalmazni a választ, de semmilyen okos gondolat nem jutott eszébe, csak annyit állapított meg, hogy más kell. Mindegy, hogy nevezzük, csak nem ez. Szocializmus? Mindegy. Éljenek a ruszkik, ahogy akarnak, de ne majmoljuk őket. Magyar élet legyen! Menjen a pokolba mindenki, aki ezt a csődöt az országra oktrojálta.

– Sarbó! Majd otthon aludj!

Mikola basszusa harsant rá a folyosó végéből. Megindult. A pályaudvar előtt csoportba verődtek, s Albert őrnagy magyarázkodott, hogy mi legyen. Szállást már nem tudnak találni, hát aludjon

mindenki ott, ahol tud, nem sokról van szó, mert két óra felé jár az idő, s reggel tizenegykor a Tiszti Ház előtt fognak találkozni, mindenki pontosan legyen ott. Mikola, Barta meg még jónéhányan elindultak a váróterem felé. Sarbót elöntötte a méreg. Fölrendelni, azt igen, de egy koszos szalmazsákot adni, hogy néhány órára ledögölhessen az a szerencsétlen ember –, azt már nem. Az már fáradságba kerül. Alberthez fordult, hangja fátyolos volt és fojtott indulatokkal telített:

– Őrnagy elvtárs, telefonozzon az átvonuló szállásra. Biztosan lesz hely...

Az őrnagy kissé csodálkozó tekintettel vérte végig:

– Ilyen okos én is vagyok. Már beszéltem velük. Nincs...

Sarbó elmormogott egy istenhozzádot. Az őrnagy karonfogta s a szemébe kacsintott: – Magának van hol aludnia...

Sarbó válla megrándult, kiszabadította karját Albert markából és szembefordult vele. Hangja ellenségesen csattant:

– Nekem van, a katonáimnak nincs!

Az őrnagy megőrizte nyugalmát, szelíden felelte:

– Nekem sincs, hadnagy elvtárs. Velük fogok éjszakázni a váróteremben. De, gondolom, nem fognak haragudni ezért az átvirrasztott éjszakáért. Megéri – és a hadnagy kétkedő arcát látva, hozzátette: – Magunk között maradjon, kitüntetnek bennünket. Azért hívtak.

Sarbó sóhajtott. Az őrnagy folytatta:

– Menjen haza. Majd én vigyázok a katonáira.

A hadnagy fanyar ábrázattal kérdezte:

– Sasvárit, meg a többieket is kitüntetik?...

– Őket is. A kórházba viszik nekik a medáliát...

Sarbó a sapkájához emelte a kezét és megfordult. Villamos csörömpölt előtte, fölugrott a lépcsőjére. A kalauznő az ajtóban állt és kacér szemvillantás kíséretében megfenyegette az ujjával:

– Ejnye, katona bácsi, ugrálni magának sem szabad!

Válasz helyett a zsebébe nyúlt, aprópénzt vett elő. Ávette a jegyet. A kalauznő úgy nyújtotta vissza az aprópénzt, hogy ujjait a hadnagy tenyeréhez simította, s közben szelíd, sokatmondó pillantással nézett a szemébe. Sarbó mormogott valamit és leült a sarokba.

Egy óra múlva otthon volt. Az ajtó homályos üvegén fény szűrődött ki, hangos beszédet hallott.

Felesége nyitott ajtót, nyakába borult és könnyezett:

– Csakhogy épségben vagy. Úgy féltettelek ... – és csókra nyújtotta a száját.

A homlokán csókolta meg, és nem törődött vele, hogy az asszony belepirult a visszautasításba. Kikerülte, beljebb lépett az előszobába, köpenyét gombolva kérdezte:

– Ki van itt?

Az asszony mögötte topogott, láthatóan kényelmetlenül érezte magát, s csendesen mondta:

– Tamás, kérlek, vendégeket hívtam ... Kollégáim. Ne csinálj így velem. A férjem vagy még. Nem szeretném, hogy csúnyán váljunk el. Viselkedj úgy, mint a férjem ... – Kérő, kérdő szemmel figyelte a férfi arcát, de annak egy izma sem rándult. Felsóhajtott. – Ne hozz szégyenbe. Vitatkozunk néhányan.

– Pont ide kellett jönni nekik?

– Ma mindenki mindenütt vitatkozik.

– Aludni szeretnék.

Az asszony nem felelt. Kezét puhán a karjára tette, szemében kérés csillogott.

Sarbó vállat vont, benyitott a szobába. Cigarettafüst, pálinkaszag és édeskés parfüm illata csapta meg. Az asztalon feketés csészék és pálinkás pohárkák. Apósa és anyósa kimérten viszonozta köszöntését. A társaságból csak egy arcot ismert, azt sem tudta hová tenni emlékezetében. Deresedő halántékú férfi, mérnök és építkezési vállalatvezető, mint a bemutatkozásnál kiderült, de hogy hol találkoztak s miért, arra már nem emlékezett. Az egyik párnás székre zökkent.

A társalgás megakadt. Sarbót olyan érzés fogta el, hogy itt semmi szükség rá. Az ismerős arcú mérnök szivarzsebében csipkés díszzsebkendővel, érdeklődve fordult felé:

– Maga katona. Engedjen meg egy kérdést. Hogyan vélekednek a hadseregben az ország dolgairól? – és magyarázólag mondta társainak: – Mert ugye ilyen helyzetben sok függ attól, hogy a hadseregben marad-e a régi szellem, ott maradnak-e a sztálinisták, vagy sem. Amikor egy ország haladó mozgalma forrni kezd a hadseregben is, mint ahogy forr az egész országban, akkor annak a mozgalomnak már nincs mitől félnie, mert fegyverekre támaszkodhat ...

Sarbó unottan hallgatta a szóáradatot. Idegennek tűnt itt min-

den. Az emberek, a bútorok, az asszony. Mi az istent akar még ez is tőle? Vállat vont.

– A hadsereg úgy vélekszik, hogy fél évi aknaszedés után jogos epedás rekamién aludni. Tehát elnézést kérek ... – faképnél hagyta őket, és átment a hálószobába. Még hallotta felesége szörnyűlködő hangját, ahogy összecsapta kezét: „Hát ez borzasztó ..." A deresedő mérnök sima tenorja mentegette: „Kérem tisztelettel, az ilyen munka tönkreteszi az ember idegeit. Hadd pihenjen ..."

– Kígyó – gondolta Sarbó, s órájára pillantott. – Majd éjjel háromkor nekiállok udvariaskodni ezzel a ringyóval meg a társaságával – és kiköpött a szőnyegre. Törte a fejét, hogy honnan ismeri ezt az őszülő lovagot, szivarzsebében a csipkés zsebkendővel. Utálta az ilyen választékos beszédű, sima modorú embereket. Ez a fajta mindig a talpára esik, mint a macska. Homlokára csapott. A macska! Széles vigyor telepedett az arcára, és harsányan felröhögött. Hiszen ez országos hírű ember! Hatalmas mérnöki lángész, kevesen csináltak Magyarországon akkora karriert, mint ő. Az uborkafa egyik legdíszesebb gyümölcse. Valaha negyvenben végzett, negyvenötben derék bilgericsizmás kisgazda, majd harcos kommunista, párttag. Aztán kivágták. Ez tervezte és vezette annak a gyönyörű négyemeletes háznak az építését, ha jól emlékszik, Lágymányoson ... Micsoda épület volt! Grandiózus! – és a combját csapkodva nyerített, mint valami vidám paripa. Elkészült az épület, lebontották az állványozást, s a beköltözésre váró lakók elkezdték a vezető mérnököt keresni, hogy mutatná meg, hol a lépcsőház s a lépcső. Derék, őszülő hajú barátunk meg sápadt arccal menekült a lakók elől, mert a lépcsőházat elfelejtette megtervezni és felépíteni. Még egy hónapot kellett várakozniok, amíg a mérnök úr – azaz hogy mérnök elvtárs – feljárót biggyesztett az épülethez, s a folyosó rácsozatát szétbontva megteremtette a ki- és bejárás lehetőségét. De még az állványozás lebontása előtt egy szerencsétlen vénkisasszony a macskájával együtt beköltözött a második emeletre. Éjjel cihelődött föl az állványokon, attól félve, hogy valaki megelőzi. Lejönni már nem mert. Két hétig sápítozott az ablakból a földszintre, a macska keservesen miákolt mellette, s ő egyre kiabálta, hogy a vödörbe, amelyet madzagon leereszt, szerezzenek egy kis májat, mert a Cili mást nem eszik, pedig már olyan éhes, hogy egész éjjel nyávog a fülébe, aludni sem tud tőle.

Hasát fogta. Ez a lókötő kontár most úgy mutatkozott be, hogy a nevét alig értette, a címét annál inkább. Újra fölkapaszkodott. Biztos a pártba is visszavették. Építkezési vállalatvezető. Talán azért, mert olyan jól szolgálta építésünk ügyét? Legyintett. Egy lábasban főnek ezek, mint a rizs. Az egyik szemet ki akarja kaparni valaki, a másik megégeti az ujját. Összeragadtak. Vörösre lakkozott melldöngető. Vörösre? Pénzszínűre. Megborzongott a gondolatra, hogy valaha megfordult a fejében, be kellene lépnie a pártba. Nem, csak vegyék be az ilyeneket! Legyenek vele boldogok az elvtársak!

Levetkőzött, és ágyba bújt. Néhány perc múlva elaludt. Álmában Sasvárival találkozott. A szeme helyén lyuk tátongott, arca véres volt, egy aknatestet szorongatott a markában, s barátságosan közeledett felé, ő hátrált.

– Ne menj el, Sarbó – tegezte le Sasvári. – Idenézz, meghúzom ezt a pöcköt, és elviszlek magammal...

Ki akarta kapni Sasvári kezéből az aknát, de mikor hozzáért, az alak semmivé foszlott, s a tizedes két lépéssel odébb jelent meg újra. Eszébe jutott, hogy imádkozni kellene, mert attól elijednek a kísértetek, de Sasvári kitalálta gondolatát, és nevetett:

– Hiába miatyánkozol, én materialista kísértet vagyok – előrenyújtotta kezét, és tenyerében újra ott volt az akna. – Úgyis felrobbantom...

Arra ébredt, hogy a földön fekszik. Homloka sajgott, iszonyúan beverte a rekamié lábába.

Tizennegyedik fejezet

Az udvaron, a hevenyészett labdarúgópálya fölött por kavargott.

– Henc! Tizenegyes!

Az indiánok csatakiáltása csecsemőnyöszörgéssé halkult a tizenegy esztendős Szliács Pista visítása mellett. A büntetőrúgás helyére pöccintette a labdát, s már készült is, hogy nekifusson.

– A Szakács lövi! – harsogott féltucatnyi torokból. Az egyik csatár, zömök, de fürge fiú, odábbtolta Szliács Pistát: – Szakács rúgja, te falslábú hülye. Megint el akarod tolni? – és nyomta el a labdától mind a két karjával.

Szliács poros arcán szutyokbarázdát vontak az izzadságcseppek. Arcát izgalom hevítette. Nem hagyta magát.

– Marhák vagytok! Én szereztem . . .

– Ne agitálj! – torkolták le, és három izmos gyerektest szorította vissza, nehogy megzavarja a tizenegyes előkészületeit.

Szakács kényelmesen hátrasétált. Ráncolt homlokkal méregette a távolságot. Felső testével előredőlt, aztán egyre gyorsuló iramban nekifutott a labdának.

– Mit lökdöstök? – sivalkodott Szliács éles hangja, és odábbtaszította testőreit, kettejük között, mint a fergeteg rohant, megelőzte Szakácsot, nagyot rúgott a labdába.

– Magas! – zengte örömujjongását az ellenfél kórusa.

Az első emeleten ablaktábla csörömpölt. Üvegje szétcserregett az

aszfalton. Ezzel egy időben Szliácsra a legkülönfélébb, nyomdafestéket tűrő és nem tűrő jelzők zuhataga áradt.

– Marha, hülye, állat, ökör, őrült... – s nem derült ki, vajon azért szidják-e, mert betörte az ablakot, vagy mert nem rúgott gólt.

A kitörött ablak keretéből magas férfi hajolt ki. Mester főhadnagy atlétatrikója vakítóan fehérlett a napsütésben. Káromkodott.

– Mit csináltok már megint, az apátok istenit!

– A Szliács volt – hangzott alulról egy cérnavékony hang.

Szliács Pityu a vállát vonogatta, kényszeredetten mosolygott. Mester elmormogott még egy káromkodást, de már csak magában, s hogy meglátta saját fiát az alkalmilag alakult labdarúgócsapat tagjai között, ráordított:

– Jancsi! Azonnal gyere fel! – hangzott vésztjóslóan.

A Mester-gyerek futtában emelte föl kapufaként szolgáló iskolatáskáját, és elborult arccal, lélekszakadva rohant az emeletre. Egy pillanat, aztán az udvaron is hallhatóan felcsattant Mester főhadnagy hangja.

– Már megint ezekkel kószálsz? – és már puffant is valami, minden bizonnyal Mester tenyere a fiú fenekén. Jancsi zokogott, és ordítva bizonygatta igazát.

– A Szliács rúgta... – bömbölte, ahogy a torkán kifért, és kiáltása egybeolvadt idősebb Mester János baritonjával:

– Te is ott voltál! Majd a Szliács apját klopfolom el, hogy csavargót nevel a fiából, mi? – De ezt már egyre halkuló tónusban mondta, s ha az udvaron nem lett volna visszafojtott csend, a gyerekek nem is hallották volna.

– Szemtelen, taknyos! Kész a leckéd? Mi? Takarodj tanulni...

– Holnap vasárnap...

– Hogy megint vasárnap este állj neki?! Majd adok én neked!

A két csapat felbomlott. A gyerekek magukra kapták az eddigi kapufákat: kabátot, sapkát, kézbe a táskát, és igyekeztek mielőbb eltűnni a futballmeccs színhelyéről.

Nyurga, hosszúnyakú fiú pulóvert húzkodott magára, s közben szenvtelenül megállapította:

– Ez azért van, mert mindig te akarsz a császár lenni. Ha egyszer elkaplak, amikor egyedül vagy, megemlegeted. Önző dög – és kiköpött Szliács elé. Az hosszú madzagra kötötte a labdát, a madzagot tenyerére csavarta s térdével rugdosta:

– Köpködj! Sokat beszélsz, nem engedlek játszani...

A nyurga meglódult, de Szliács résen volt. Szaporán szedte a lábát, kiszaladt a kerítetlen udvarról az utcára, éppen az ott álldogáló rendőr karjába.

A nyurgától megmenekült ugyan, de a rendőrtől nem. Ahogy kikerülte volna, a rendőr a nadrágtartójánál fogva megállította.

– Várj csak, öcskös... Ha én nekirohanok valakinek, legalább bocsánatot kérek tőle.

Szliács nem felelt. Kíváncsian fürkészte a rendőrt, hogy hová akar kilyukadni. A rendőr unta meg előbb a hallgatást.

– Hogy is volt azzal az ablakbetöréssel?

– Mi közöd hozzá? – felelte a vállát rándítva.

A rendőr a fejét csóválta, türelmesen mosolygott:

– Felétek a gyerekek tegezik a felnőtteket?

– Te is tegezel.

– Bocsánat, polgártárs – mondta a rendőr, és kezét a sapkájához emelte. – Azt hiszem, önt kissé elkapatják otthon. – Összehúzott szemmel nézte a fiú arcát. Szliács elvörösödött, de igyekezett magabiztosan viselkedni. Mellét düllesztette, s úgy felelt:

– Állok a rendelkezésére.

A rendőr finoman elmosolyodott.

– Volna oly kedves, ifjú polgártársam, elmondani, hogy áll a dolog azzal az ablakkal?

– Majd az apám elintézi.

– Igen. Bizonyára lesz egy-két szava a dologról.

– Ez már a családra tartozik – feleselt Szliács. A rendőr alig bírta elfojtani kacagását. Micsoda nagyképű felnőtteket majmol ez a gyerek!

– Ugyan-ugyan – ingatta meg a fejét.

Szliácsot felpaprikázta ez a gúnyoros hang.

– Mit ugrál olyan sokat? Az én papám ezredes. Majd magára sózatok néhány nap fogdát, aztán ugrálhat – és el akart szaladni, de a rendőr fürge volt, és újra elkapta a nadrágtartóját.

– Szabadna tudnom becses személyének lakáscímét?

A fiú megmondta, a rendőr mély reverenciával tisztelgett.

– Most sajnos nincs időm az ön ügyével foglalkozni, de még ma meglátogatom az édesapját – s kezét mindvégig a sapkája szegélyén tartotta.

Szliács, tekintélyének tudatában, végigmérte, vállat vont és – elszaladt. Befordult a sarkon, barátokra bukkant. Fejelni kezdtek. Fél ötkor Pityu ismét madzagra fűzte a labdát.

– Sziasztok. Vár a mutter.

Hazafelé menet felfigyelt néhány új plakátra, megbámulta, s elejétől a végéig elolvasta valamennyit. Amikor benyitott a lakásba, ötöt ütött az óra.

A „mutter" nyitott ajtót.

– Hol csavarogtál már megint? – kérdezte, de nem várt választ, becsapta Pityu mögött az ajtót, fiát a konyhába tessékelte, ő meg a szobába tartott. – Az étel a gázon van. Melegítsd meg, és egyél! – Már nyitotta volna a szobaajtót, de meggondolta, és a gyerek után ment.

– Pityu – mondta halkan. – Vendégek vannak, tanulj idekint!

Pityu utálta a konyhaszagot, különben is jobban szeretett volna benn lenni. Nyafogott. Anyja azonban – a maga módján – rendíthetetlen maradt.

– Maradj csak. Ha jó leszel, kapsz egy cukrászsüteményt.

Pityu, anyjához hasonlóan, hajlíthatatlan volt. Nyafogott, szilárdan, kitartóan. Siránkozása kísértetiesen hasonlított a zsibáruséhoz, aki minden második szava szerint tönkremegy, olyan olcsón vesztegeti a portékáját. Eredmény: egy mozijegy holnapra, s öt forint külön zsebpénz, amit anyja azonnal le is számolt. Pityu még folytatta volna, de anyja felfortyant.

– Vagy békén maradsz, vagy ezt is visszaveszem – de ezt már elmenőben mondta, biztos volt a dolgában.

Pityu egyet-kettőt szippantott, aztán kifújta az orrát. Elégedett volt. A muttert meg a vendégeket úgyis kihallgatja.

Evett. Aztán a tányért a mosogatóba tette. Kinyitotta iskolatáskáját, találomra kivett egy füzetet. Felütötte. Mellérakta ceruzáját is, majd lábujjhegyen az ajtóhoz osont. A kilincs halkan nyikordult, és Pityu máris részese volt a felnőttek érdekes világának. Egyébként kevés ember olyan tájékozott a helyőrség tisztjeinek egy csoportját illetően, mint Pityu. Előbb tudta, hogy Boldizsár hadnagy egy szőke szépség megjelenése folytán elválik a feleségétől, mint Boldizsárné. Kuruc hadnagy még nem sejtette, hogy iskolára megy – Pityu már tudott róla. Pityunak biztos értesülései voltak arról, hogy hogyan akarja Józsa százados újdonsült beosztottjával feleségül vétetni csú-

nya, de igen takarékos lányát. S ha arról kérdeznék, hány féldeci rumot ivott meg tegnap este Elekes hadnagy a Tiszti Házban, habozás nélkül s pontosan felelne. Persze ez az, „amiről nem beszélünk". Pityu ezzel tisztában volt. Ez titok. Legfeljebb egy-két szívbéli pajtásának adta tovább tapasztalatait – természetesen hét pecsét alatt.

Időnként külön örömet okozott Pityunak, hogy valami „titkos" dolog kipattant, s a pajtások, néha pedig a pajtások szüleinek közvetítésével az érdekeltek fülébe jutott. Pityu élvezte, hogy a felnőttek sokat tudó emberként kezelik. Az is novelte önbecsülését, hogy Józsa százados, amikor tehette, moziba hívta, vagy hogy Boldizsár hadnagy megvendégelte a cukrászdában. A mulatság teteje pedig: a mutter összecsapja a kezét, sápítozik, hogy milyen barátnői vannak, egyik sem tud lakatot tenni a szájára.

A mutter különben mindenen sopánkodott, és soha nem volt egy perc ideje sem. Papa három évvel ezelőtt egy szép napon azzal jött haza, hogy „gratulálhattok, hivatásos alezredesből előléptem tartalékos honvéddé" – azzal földhöz csapta sapkáját és káromkodott. „A nénéd! Az tette be a kaput – ismét káromkodott –, mert megmondtam, hogy ne kezdj vele levelezni! Persze, azért is írtál neki, és persze, hogy erről az egész utcát értesíteni kellett Szliácsné nagyságos asszonynak... Most itt van... Eltagadtam önéletrajzomban, hogy feleségemnek rokona él az Egyesült Államokban." A mutter bőgni kezdett, a papa meg káromkodott, és szidta, mint a bokrot. Egy hét múlva vidékre költöztek. Papa nappal kapált az állami gazdaságban, és esténként a levelek meg kérvények tömegét írta Pestre. A mutter ezalatt a kezét tördelte, sopánkodott, sírdogált, amíg a papa rá nem ripakodott, hogy hagyja írni, különben itt rohadhat haláláig. Nem telt bele egy év, papát visszavették, és azonnal költöztek Budapestre. Papa kevéssel azután ezredes lett, és kijelentette, hogy túlságosan sokat kell reprezentálniuk ahhoz, hogy mama továbbra is dolgozhassék. Hogy a reprezentálás mit jelent, azt Pityu nem tudta, de a szó tetszett neki és megmaradt emlékezetében.

A mutter sokáig berzenkedett, hogy mégis dolgozni megy, de papa csak legyintett.

– Itthon maradsz. Legalább a gyerekkel is foglalkozol...

A mutter maradt. Kezdetben együtt csinálták a leckét, anyja mindig kikérdezte, segített, ő pedig színjeles bizonyítványt hozott haza. Később a „mutternak" egyre több halaszthatatlanul fontos megbeszé-

lése volt, vagy vendégségbe ment, még inkább hozzájuk tértek be az asszonyok. A kikérdezések elmaradtak, a mutter esténként lefekvés előtt rábiccentett:

– A leckéd?

– Uhüm – bólintott Pityu, hogy kész. Néhányszor odavitte anyjának a füzetet, de az nem nézett bele, a feje fájt a sokféle dologtól, amellyel a vendégeskedő asszonyok traktálták.

– Elég nagy vagy, magad is tudod a dolgod – mondta.

Pityu ezt tudomásul vette, s ennek igazolásául bizonyítványában megjelentek a hármasok. Pityu otthon unatkozott. A felnőttek örökké csak magukban akartak társalogni, s ha belépett, már mondták is:

– Zsindely van a háztetőn...

Így hát elcsatangolt az iskola után. Az udvaron, az utcán mindig talált ráérő pajtásokat, akikkel jól szórakozott. A mutter nem törődött vele, sőt néha örült is, mert legalább nem zavarta a vendégeket.

Most pedig ott állt a konyhaajtóban és fintorgott, mert odabenn arra fordult a szó, hogy ki, milyen ruhát csináltat. Pityu fancsali képpel sóhajtott – erről reggelig is eldiskurálnak anélkül, hogy valami érdekeset mondanának – és az asztalhoz ült. Újságpapírba kötött könyvecskét halászott elő az iskolatáskából. A táskát nyitva az asztalon hagyta, a könyvecskét a nyitott füzetbe tette, s izgalommal olvasta Mosolygó Dan életének sorsfordulatait. Nyolc óra előtt néhány perccel nyikorgott a szobaajtó, a vendégek távozni készültek. A könyvecske hirtelen mozdulattal a táskába repült, a füzet maradt, a vendégek pedig mentegetőztek, hogy köszönésükkel zavarják a tanulásban, amikor szegény gyerek amúgy is alig győzi a leckét.

Fél óra múltán papa hazajött. Rettentő éhes volt, és dühös, hogy szombaton is annyira lefoglalják az ügyei. Pityu kaján mosollyal segített kapkodva terítő anyjának, s fogadni mert volna, hogy apja zsörtölődésébe jókora önigazolási szándék is szorult, mivel erősen kerülte a muttert. Úgy látszik, hivatali ügyeibe belekeveredett két-három féldeci is. Asztalhoz ültek. A vacsora kellős közepén csengettek. A rendőr volt. Szabályosan jelentkezett papánál. Bocsánatot kért a zavarásért, korábban jött volna, de a hivatalos ügyek miatt csak most ért ide, s állt feszes vigyázzban. Papa sóhajtott – az embernek még enni sincs nyugta –, dühös volt a rendőrre, mindenkire.

– Várjon – vetette oda ingerülten.

A rendőr vigyázzállásban várakozott. Papát idegesítette a zavartan ácsorgó ember, s mikor az elnézését kérte, hogy rossz időben jött, majd inkább máskor próbálkozik, kurtán feléje bólintott:

– Most már mindegy. Üljön le addig...

A rendőr az egyik szék szélére telepedett.

– Rendelkezésére állok –, emelkedett föl a papa az asztal mellől. A rendőr arcán halvány mosoly suhant keresztül, ahogy eszébe ötlött a gyerek hasonló hanghordozása. Igen, ugyanezt mondta.

Beszámolt a papának az ablakról, és hozzátette, hogy ő az új körzeti megbízott. Sokan panaszkodtak neki a fiúra. Tanácsolná, hogy ellenőrizzék jobban a gyereket.

– Ennyi az egész? – kérdezte a papa, és hogy a rendőr kissé meglepett, csodálkozó arccal bólintott, mint aki nem ezt várta, kényszeredetten hozzáfűzte: – Köszönöm.

A rendőr keserű szájízzel távozott, gondolván, hogy a fiú valóban ügyesen alakítja példaképét.

Pityu engedte ki a rendőrt, és mielőtt becsukta volna mögötte az ajtót, kiöltötte rá a nyelvét.

Visszatért a szobába.

A mutter leszedte az asztalt, közben elmondta Pityut mindenféle csavargó csirkefogónak. Papa a fotőjben ült, könyvet lapozgatott, csak egyetlenegyszer pillantott fel belőle.

– A nevelésed... – állapította meg rezignáltan, sokatmondó hangsúllyal s pillantással. A mutter felsírt – a feje fájt ismét – és otthagyva az edényeket, kiszaladt a konyhába. Papa mormogott:

– Intézd el anyáddal. Engem hagyjatok békén... Vidd ki az edényeket.

Pityu a vállát vonogatva engedelmeskedett. A mutter a konyhában, az asztalra borulva szipákolt. Pityu szó nélkül lerakta a piszkos tányérokat, füzetét a táskájába tette s az előszobában a fogas alá állította. A szobába ment, feküdni készült.

Papa felállt a fotőjből, nyújtózott. Aludni lenne jó, a fene egye meg az egészet – gondolta, s újra kézbe vette a könyvet. Három nap múlva államvizsgát kell tennie a Petőfi Akadémia filozófiai tanszékén. Tulajdonképpen még tavasszal kellett volna levizsgáznia, de nem volt nagy kedve hozzá, ezért örömmel kapaszkodott a könnyen adódó kifogásba, hogy szolgálati elfoglaltsága miatt kénytelen elhalasztani a vizsgát. Háromszor sikerült, de két héttel ezelőtt a tá-

bornok maga telefonált, s kurtán-furcsán közölte: „Ezredes elvtárs, október huszonnegyedikén déli tizenkét órakor jelentse, hogy levizsgázott." A lélegzete is elakadt, mintha mellbevágták volna, még a szokásos „értettem"-et sem tudta kipréselni a szájából, a telefon máris kattant, Földes vezérőrnagy letette a kagylót.

A vizsga napja kísértetiesen közeledett, a tanulás megkezdése pedig vészesen távolodott mindig holnapra. Tegnapelőtt aztán végre nekidurálta magát. Úgy tervezte, hogy vasárnap itthon marad, bezárkózik s tanul. De hát ember tervez... A tábornok ma reggel átküldött neki egy paksaméta papírt, valamilyen író firkálmányát, hogy holnap, az aknaszedők ünnepségén úgyis találkoznak, olvassa el addig, s mondjon véleményt róla. Nem elég annyit reprezentálni, még ilyen mellékmunkákat is a nyakába sóznak! Telefonált a vezérőrnagynak, hogy vizsgára készül, de az letorkolta: „Ugyan, maga már annyiszor tartott előadást arról, hogy nem az utolsó pillanatban kell tanulni! El sem hiszem, hogy lemaradt a tanulással." Nem volt ideje ellentmondani, szépen lenyelte a keserű pirulát. Egész délelőtt és délután azzal a papírcsomóval bíbelődött, s a pokol fenekére kívánta irodalmunk minden művelőjét, hogy annyit összelocsognak az emberekről. Akkor hazajön, s itthon Pityu ügyei várják. A legrosszabb pedig: holnap sem lehet bezárkózni, hanem szépen díszbe öltözni s reprezentálni az ünnepségen. Megfájdult a feje, és olyan álmos lett, hogy a szeme majd lecsukódott. Összecsapta könyvét:

– Vigye el az ördög! Legfeljebb két hét múlva megismételtetik a vizsgát! – dünnyögte, és kiballagott a konyhába. Felesége az asztal szélére hajolva sírdogált.

– Ne itasd az egereket – vetette oda félvállról –, törődj inkább többet azzal a kölyökkel... Azért vagy itthon. – Csurgatta a vizet a csapból, és egy nagy pohárral felhajtott. – Különben úgyis hiába beszélek neked... Feküdjünk le.

Sasvári mesélt. A ritkásra engedett redőny s a vastag függöny fölfogta a nap melegét. A szobában hűvös félhomály volt. A falakon az embermagasságig rakott csempe kékjén megtört a halvány fény, és lidérces derengést árasztott az emberekre, bútorokra. Két ágy, két éjjeliszekrény, az asztal és négy szék – ennyiből állt a berendezés, almazöld színűek, mint a mennyezet olajfestése. Az asztalon matyóterítő tarkállott; közepén, mázas cserépvázában, sárga tearózsa árasztotta illatát. Sasvári az ajtó melletti, magasra párnázott ágyon félig ült, félig feküdt. Fejét az ágy támlájának támasztva, halk, simogató hangon beszélt, mint aki régmúlt dolgok után kutat emlékezetében:

– ... Öreg ember az orvos. Tízszer, százszor megkísérelte. Tízszer, százszor nem sikerült, és újra tízszer és újra százszor kezdte legeslegelölről... Makacs kis öreg ember a doktor. Bízhatsz benne, Béla. Olyan az, hogy akárhányszor kudarc éri, újra nekivág. Talán már meg is mondták neki, hogy a Leszenka Bélának jó szemre van szüksége. Gyorsan kellene, mert a Leszenka még mindig nem lát, pedig már harmadik hónapja, hogy az a disznó akna belerobbant az arcába. Légy egészen nyugodt, ahogy az a kis öreg doktor meghallja, azonnal munkához lát. Újrakezdi. Először az egyik tengeri nyúl szemét plántálja át egy másikéba. Biztosan valami újon töri a fejét, azért húzódik a dolog... És képzeld, egy szép napon a tengeri nyúl az átoperált szemével látni fog. Akkor a doktor majmon

próbálja meg a műtétet. Sikerülni fog ez is, és akkor azt mondja a mi doktorunk, hogy hadd lám, hol az a Leszenka? Elévezetnek, s az öreg, makacs kis doktor új szemet ád a Leszenka Bélának. Valódi, új szemet... És Leszenka tizedes látni fog... – karját magasba emelte. Lesoványodott kezén kéklettek az erek, s kezefeje úgy úszkált a levegőben, mint két hófehér galamb.

Szomszédja nehézkesen mozdult odébb az ágyán.

– Nem látom én többé az isten szép napját – mondta lemondással. – Ha láthatnék, nem titkolóznának az orvosok...

– Bízni kell, Béla. Bízni! Ha nem bíznék, már nem is élnék.

– Bízni – sóhajtotta a másik bizalmatlanul. – Olyan vagy te, Rudi, mint a nagyanyám. Amikor kicsiny voltam s nem akartam előbb lefeküdni, mint a felnőttek – különösképpen, ha vendégek időztek nálunk –, sohasem erősködött parancsolón, hogy mars az ágyba. Szép csendesen ölébe fogott s mesélt, mesélt, mindig csak arról, hogy milyen gyönyörűt álmodok majd. Addig mesélt szép csendes szavaival, amíg álom nem jött a szememre. Te is csak mondod, olyan lelkendezve, hogy könyvbe kívánkozik. De a mese, mese... Érzem én azt. Előkészítenek a vakságra. Írni, olvasni tanítanak, ahogy a vakok csinálják az ujjuk hegyével... Tudod, megértem az orvost. Ha megmondta volna, hogy „Leszenka, maga vak lesz", kiugrom az ablakon, az biztos. Inkább azt mondta, hogy majd meglátjuk, reméljük, javulni fog. Ismered, most is így keveri a szót. Neked is azt mondja, és addig-addig beszél, hogy belenyugszik az ember a világ feketeségébe, s mire elérkezik odáig, szakmára is megtanítják. Otthon soha nem hitték el nekem, hogy olyan ávós is van, amelyik aknát szed. Hát sikerült bebizonyítanom... A szemembe került.

– Bolondokat beszélsz. – Sasvári hangjából kifakult a meggyőződés.

– Szavak. Ezek csak szavak. Talán már bele is nyugodnék, ha megmondanák. Szörnyű ez. Félek, hogy megmondják, félek attól is, hogy magam nem tudom, és amikor az igazságot firtatom, kitérnek a válasz elől. Felőrlődik az ember... A példálózások, hogy Mareszjev meg miegymás. Én aztán tudom, hogy mi az, kitartani!

Elhallgatott. Sasvári valami okosat szeretett volna válaszolni, de nem talált érvet.

– Bízni kell, Béla – mondta csendesen.

– Igen. Bízni kell – sóhajtotta társa, és minden átmenet nélkül hozzátette: – kár, hogy nem láthatom az arcod.

– Majd látni fogod.

– Igen – felelte Leszenka kurtán, és felsóhajtott.

Csend lett. Leszenka oldalra fordult. Ujjával a párna szegélyét simogatta. Az ágy támlája nyomta Sasvári tarkóját. Alább csúszott, fejét a párnára fektette, s mozdulatlanul hevert. Fanyar érzelem lopakodott szívébe. Ha lélekbúvár lenne, legalább két vaskos kötetet írna a kommunisták lelkéről. Bizarr ötlet, de meg kellene írni, hogy mi is, és miért nem hagyja őt békében. Miért nem tudja úgy elhagyni magát, mint Leszenka? Miért erőlteti rá saját magára is az élet akaratát és erre a tizedesre? Bélának, szegénynek, minden gondolata mélyén a látás áhítása rejtezett. Falusi kovács, patkoló. Szeretné látni az izzó vasat. Azt hajtogatja mindig. Mi az ördög piszkálja őt, Sasvárit, hogy folyton-folyvást verekedjék az életért, az élet sodrában vagy akár azzal szemben? Az eszme? Micsoda brosúraízű válasz! Már több mint egy hónapja fekszik itt, és azóta valamelyest lelket öntött Leszenkába. Mennyit mesélt neki, s hányszor olyant, amiben maga sem hitt! Ki tudna új szemet adni? De időt nyer, s ezalatt Leszenka megszokja, hogy a világon minden fekete. Az örökös éjszaka rabjainak is ad örömet az élet. Vagyis, magyarán: úgy fest a dolog, hogy nem tudott összeroppanni, mert egy másik emberben kellett a lelket tartania. Nem hagyhatta el életereje és élniakarása, mert Leszenkának szüksége volt rá.

Sóhajtott. Hányszor lepte meg a gyengeség, s erővel szorította vissza ezt a beteg számára oly természetes érzést! Béla már annyira megszokta őt, hogy a légzéséről megismeri, ha indulatos vagy szomorú. Leszenka miatt nem engedhette meg magának a gyengeség fényűzését. Nemrég, amikor a műtőben kötözték, megkérdezte az orvost: fog-e látni Leszenka? Salamon doktor elengedte a kérdést a füle mellett. Erre aztán elmondta, hogy miket beszél Bélának. Az orvos közben befejezte a kötözést és figyelemmel hallgatta.

– Köszönöm – brummogta végül vastag, dörmögő hangján. – Sokat segíthet nekem, ha akar... Leszenka... Egyelőre nem szabad megtudnia, sohasem fog látni. Ki kellett vennem a szemgolyókat. Akkor mondjuk majd meg, hogy nincs szeme, amikor megtanulta a vakok írását-olvasását, meg szakmát adunk neki. Telefonközpontos lesz. Magát kérem, javasolja, hogy amíg a kezelés tart,

szórakozásból tanuljanak ilyesmit. Érdeklődjön, ha lemegyek magukhoz, hogy nem lehetne-e ilyesmivel foglalkozniuk, csak úgy, mulatságból. Maga tanult ember, ha jól értesültem, párttag is. Számítok magára. Még egyet: ha Leszenkát kétségek gyötörnék, nyugodtan erősítse csak, hogy látni fog. Biztosan megért, így elkerüljük a nagy lelki megrázkódtatást... Az élet céltalansága borzalmas érzés. Ha sikerül kihúznunk addig, amíg szakma kerül a kezébe és állást szerzünk neki, sokkal könnyebben belenyugszik...

Azóta tanultak „mulatságból". Tanáruk maga is vak volt, minden délelőtt bekopogott, s az ajtóból megkérdezte: „Nos, van kedvük szórakozni?" Persze, mert Salamon doktor sietett őt is fölvilágosítani, hogy ebben a szobában csakis azért bíbelődnek tanulással, mert másképp nem tudják agyoncsapni az időt... Sasvári éppen úgy mesélt Bélának, mint azelőtt, de szavai korántsem hangzottak olyan szenvedélyes meggyőződéssel. Borzalmas sejtés kínozta, éjszakákat virrasztott át azon töprengve, vajon az orvos nem kettős célt akar-e elérni ezzel a megbízatással, amelyet néki adott. Hátha őt is meg akarja tanítani... felkészíteni arra az időre, amikor neki – Leszenkához hasonlóan – bele kell nyugodnia...

Valaki megállt az ajtó előtt. A kilincs halkan roppant, s ahogy kinyílt, olyan csendesen zárult. A zöldes-fehér linóleumpadlón könnyű léptek toppantak tompán. Selyemruha suhogott, üde asszonytest parfümös illata csapódott a szobába. Sasvári két kézzel nyúlt az érkező felé.

– Krisztin... – suttogta.

Apró kéz simult a tenyerébe.

– Megjöttem... – lehelte Krisztin, s egy futó pillantást vetett a szomszéd ágyra. – Béla? Elaludt?

Széket emelt az ágy mellé, leült:

– Szeretsz még,... te gonosz? – ujjával belesimított Sasvári hajába, és melléhez szorította a fejét. – Hiába küldesz, úgyis maradok. – Futó csókot lehelt a homlokára, nyakára, hogy a tizedes belereszketett, s félkarjával átölelte a derekát.

– Gonoszkám... – becézte az asszony.

– Hát ezt nem lehet kibírni! – mordult Leszenka, és fölült az ágyon.

Szétrebbentek.

– Valahányszor idejön, úgy teszek, mint aki alszik, hogy egyedül

érezzék magukat. Akkor meg olyan viharosan udvarolnak, hogy abba bele kell őrülni... Jobb lenne, ha szólnának, és kimegyek egy keveset levegőzni... – mondta morcos-kedveskedve. Az asszony arca vörösre gyulladt.

– Narancsot hoztam. Kettőt – és a háncsból fonott szatyrába nyúlt.

– Én az almát kedvelem. Tudja, két fél almát. Ez a mafla meg... – és a fejével barátjára intve legyintett. – Narancsból nem kérek – és észbekapva hozzátette: – Bocsásson meg. Én már ilyen vagyok. De hát... szeretném, ha engem is szeretnének...

Az asszony átnyúlt Sasvári ágyán, és Leszenka ölébe tette az egyik narancsot.

– Fogják szeretni. Mindenkit szeret valaki... – és a hangjában megbocsátás volt. – De a szerelmet ki kell várni.

– Hát ez az. Abba fogok megőszülni... – és visszaereszkedett párnáira.

– Nem igaz! – mosolygott Sasvári. – A legnagyobb szoknyavadász. Minden ápolónőnek teszi a szépet...

Az asszony lefejtette a narancs héját, gerezdekre bontotta, az egyikből felét elharapva kedvese szájába tette, s ugyanígy minden gerezdet. Amikor a gyümölcs elfogyott, a párnára hajtotta fejét, a Sasvárié mellé, s ahogy feküdt, feléje karolt.

Csend volt.

Múltak a percek, egy szó sem hangzott, aztán Krisztin felpattant, mint akit rugó lökött.

– Ó, de bolond vagyok!... – és a szatyor után nyúlt, kis dobozkát vett elő. – Ez a tiéd. Azt csinálsz vele, amit akarsz...

Sasvári markába nyomta a dobozt. A tizedes lefejtette a selyempapír burkolatot. Kinyitotta. Két karika hullott a tenyerébe.

– Gyűrű – suttogta.

Kis ideig szótlanul feküdt. Ajka meg-megrándult, mintha mondani akarna valamit. Krisztin hallgatott.

– Biztos, hogy nem bánod meg majd? – kérdezte fojtott izgalommal.

Az asszony hallgatott, és odaborult a vállára. Sasvári kissé elhúzódott mellőle az ágy másik oldalára. Rekedten kérdezte:

– És ha... ha vak maradok?

Az asszony forró könnye a férfi karjára hullott.

– Szeretlek...

Sasvári a gyűrűket forgatta tenyerében. Megfogta Krisztin csuklóját, s a kisebbiket lassú, tétova mozdulattal az ujjára húzta.

– Érezd magad velem úgy, ahogy én veled... – és a szájához emelte Krisztin kezét, majd a magáét az asszonynak nyújtotta. Krisztin rávonta a másik gyűrűt.

– Ennél szebbet sohasem kívánhattál volna – mondta egyszerűen.

Leszenka fél kézzel kinyúlt az ágyból, kinyitotta éjjeliszekrénye ajtaját, és bizonytalan hangon megszólalt:

– Na, ha nem csalnak a füleim, itt az alkalom, hogy köszöntőt mondjak... – és borospalackot vett ki a szekrény aljából.

– A köszöntő sosem rossz, most azonban időszerű is – felelte Krisztin, és az ajtóra pillantva megjegyezte: – Csak nehogy benyisson valaki...

– Ugyan, vasárnap délelőtt? Legyen szíves háziasszonykodni. De csak két pohár van... A közös háztartást azzal kell kezdeni, hogy a Rudiéból iszik.

Az asszony töltött. Leszenka felemelte a poharát:

– Mindig teljesüljön minden kívánságuk!

Krisztin koccintott vele, belekortyolt a borba, s vőlegényének adta:

– Szerelmünkre!

Sasvári fenékig hajtotta.

Tenyerébe fogta Krisztin kezét. Szótlanul simogatta. Ez az asszony volt vágyai beteljesülése, és mennyire nem akarta elfogadni asszonyának!... Majd elmarta maga mellől, s minél durvábban sértegette, Krisztin annál makacsabbul állt mellé. Egy ilyen jelenet után az asszony a fülébe súgta:

– Azt hiszed, hogy teher lennél, azért küldesz. Félsz, hogy nyomorék maradsz. Bolondkám. Tudom, hogy szeretsz, és akkor se megyek, ha kidobsz.

Tegnap bejött a sebész, aki operálta – őszülő bácsika, fején fehér sapkával. Pápaszeme fölött végigmustrálta az asszonyt. Krisztin bemutatkozott:

– Sasváriné – mondta olyan magától értetődő természetességgel, hogy a tizedesnek torkán akadt a tiltakozás.

– Cserélnék magával, fiam – veregette meg a doktor Sasvári vállát.

– Nem a feleségem – dörmögte mogorván.

Krisztin felnevetett, és magyarázkodva csilingelt az orvosnak:

– Látja, doktor elvtárs, hogy félti a függetlenségét? Pedig az a néhány nap igazán nem számít. Úgy volt, hogy az aknaszedés után megesküszünk, de közbejött ez a baleset...

Sasvári nem tudott szóhoz jutni.

Amikor az orvos eltávozott, heves mozdulattal felült:

– Hát ez...

Nem folytathatta, mert az asszony gyengéden a szájára tette a tenyerét.

– Csitt! Aki letagadja, hogy szeret, az ne csodálkozzék, ha vele szemben sem válogatósak a fegyverekben... Máskülönben a férfiak úgyis nekem adnak igazat, elsősorban, mert nő vagyok, aztán meg csinos is vagyok... Csak feküdj vissza szép csendesen, mert az izgalom árt az idegeidnek.

Sasvári nem tudott felelni.

... Asszonya kezét simogatta, s a szíve csordulásig telt. Jó, hogy itt ül az ágya mellett. Kitágult orrcimpával szítta a levegőt s benne az asszony üde illatát.

Kopogtak. Az ajtó sarkig tárult.

– Jó napot!

Sasvári a recsegéséről ismerte föl Albert őrnagy hangját. Albert az ágyhoz lépett.

– Na, hogy van? – kérdezte, és két kézzel szorította meg a tizedes markát. – Még mindig pólyában... – rosszallón csóválta a fejét, miközben a katonája szemén és homlokán átfutó kötést méregette. A pólya fehér szalagján egy barna hajtincs sötétlett. Krisztin hátrasimította.

– Mi még nem találkoztunk... – fürkészte végig az őrnagy az asszonyt, mert amikor Krisztin nála járt, megígérte neki, hogy találkozásukról nem tesz említést a tizedesnek. Bemutatkozott: – Albert őrnagy. – Sasvárira biccentve, gúnyoros szájrándítással kérdezte: – Rokon?

Krisztin elpirult. Helyette a tizedes felelt:

– A feleségem...

– Maga nős? – Albert szája nyitva maradt a csodálkozástól.

– Éppen most határoztunk így. Már az áldomást is megittuk.

Albert egyre az asszonyt nézegette, s száraz szóval megállapította:

– Ilyen fehércseléd sem terem akármilyen bokorban... – és arra gondolt, hogy ezt a Sasvárit még sok csalódás éri majd az életben. Krisztin kitalálta véleményét, ingerült hangon odavetette:

– Annak terem, aki megérdemli – és méltóságteljesen végigmérte az alacsony, aszott emberkét.

Albertnek eszébe jutott, hogy Sarbó beszélt valamit erről a nőről, aki úgy odavan Sasváriért, s akiről a tizedes nem hajlandó tudni, pedig nagyon szereti az asszony. Ezek szerint igazat mondott neki, vagy csupán annyi az egész, hogy sikerült férjet fognia? Sasvári állapotát ismerve, nem valószínű, hogy különösebb anyagi vagy más haszna lenne a házasságból. Hümmögött. Kezdte magát rosszul érezni, hogy a múltkor – Sasvári fogadatlan prókátoraként – egyszerűen kidobta Krisztint, s még örült is, hogy megszabadította a legényt ettől a nőtől, aki nem átallt utána járkálni.

– Mi újság a zászlóaljnál, őrnagy elvtárs? Írtam két levelet is, az egyiket Gara százados elvtárs vitte magával, de válasz egyikre sem jött. Pedig jólesik hallani a fiúkról.

Albert fölszisszent:

– Gara...

Épp az imént járt a százados lakásán, elvitte az értesítést a kitüntetésekről, s hogy a miniszter többüket – köztük Garát is – vendégül látja egy hétig a Margitszigeten. A századost még ágyban találta. Valami öregasszony engedte be a lakásba, és rábízta, hogy ébressze föl Garát, ha tudja. Nahát! Vagy negyedóráig rázogatta, amíg méltóztatott neki fölülni az ágyban. A kitüntetésre meg a vendégeskedésre csak legyintett. „Nem ez a fontos – dörmögte. – A leszerelések ügyére pontot tettek már? Meg kell szüntetni a tisztek bizonytalanságát..." Amikor az őrnagy fölháborodott, hogy ilyen flegmával fogadja saját kitüntetését is, harákolva leintette: „Boldog ember vagy, hogy ennyire gyerekesen tudsz örülni a fityegőnek..." Aztán még tett néhány epés megjegyzést arra nézve is, hogy nem érdeklődte meg, kiviszik-e Sasvárinak a kitüntetést, vagy sem, s célozgatott rá, illő lenne meglátogatni a tizedest. Persze, hogy az őrnagyot elöntötte a méreg. Csak annyit időzött a századosnál, amíg a minisztériumba telefonált Sasvári miatt, azután otthagyta. Mit képzel? Becsmérelni, lebecsülni merészeli a parancsnoka kitüntetését? Mert hogy a magáéra fütyül, az rendben van, az az ő dolga. De az övét ne fitymálja! „Nem az a fontos?!" De még mennyire fontos!

Sasvári érdeklődve kérdezte:

– Mi van a százados elvtárssal?

Albert elfojtotta kitörni készülő káromkodását. Ezeket nem teregetheti ki Sasvári előtt.

– Semmi – mondta dühösen, és hangoskodva válaszolt a tizedes előbbi kérdésére: – Újság? Hát a legnagyobb újság, hogy befejeztük. – Albert akkorát fújt, mintha egymaga szedte volna fel az egész határvidék minden aknáját. – Vége. Tobb nincs. Ha csak ott nem felejtettük – és felnevetett. – Ma osztják a kitüntetéseket. Fölterjesztettem vagy húsz embert a zászlóaljból. Magát is... Hatunkat maga a miniszter hívott meg vendégségbe. Egy hétig leszünk a Margitszigeten. Én, Gara százados, Marosvölgyi főhadnagy – tudja, az orvos –, aztán Sarbó és Mikola hadnagy meg Barta honvéd. Éppen most jártam Gara elvtársnál, mert szabadságon volt, nem is tudott semmiről. Itt lakik a közelben, odaadtam a meghívóját. Egy órakor adják át a kitüntetéseket a Tiszti Ház nagytermében. Megkérdeztem a minisztériumban, hogy magukhoz ki juttatja el a medáliát... Azt mondták, ma kihozzák a kórházba.

Leszenka közbeszólt:

– Az államvédelmieknek is, őrnagy elvtárs?

– Igen.

Leszenka bólogatott:

– Kár, hogy nem tudtam előbb. Üzentem volna, hozzanak egy kis harapnivalót...

– Keveset kapnak? – érdeklődött Albert.

Leszenka elhúzta a száját:

– Ez az én szobaparancsnokom semmit sem intézkedik. Nagyevő ember vagyok, őrnagy elvtárs, és mondhatom, ha Sasvárinak nem lenne menyasszonya, hozzám meg nem járnának be a Hatóságtól, akkor nyelnénk az éhkoppot. Mert a Rudi csak akkor tud agitálni, ha ő nem érdekelt a dologban, de ha igen, hát beragad a szája. A hadtáposok áldoznak a hazáért a takarékossági mozgalom keretében, én pedig éhezem.

– Éhezik... – ámuldozott Albert. – Egyébként visszamenőleg megkapják a veszélyességi pótlékot arra az időre is, amikor már nem dolgoztak, egészen a munka befejezéséig. Négyszázat havonta. A miniszter kiutalt kétezer forinttól ötezerig gyorssegélyt, ki mennyire szorul rá. Maga Sasvári, négyezret kap. Meg egy teljesen berendezett

kétszobás lakást... A Minisztertanács megszavazta. Még nem szóltak? – S hogy Sasvári a fejét ingatta, folytatta:

– Nem baj. Szólnak...

Leszenka nem hagyta, hogy beléfojtsák a szót:

– Igen... a századnál énnekem a parancsnok utasítására két adagot rendeltek mindenből, s a szakács hármat adott. Itt kiemelt koszton voltunk egy darabig, annyit és olyant ettünk, ahogy a kedvünk tartotta. De körülbelül egy hete levették, ugyanazt kapjuk, mint a lövészek, de az kevés, még Rudinak is, nem hogy nekem... Vártam a parancsnokom, tudom, az ki fog tálalni ezeknek a hadtáposoknak, de gondolom, nem ártana, hogy más is beszéljen a fejükkel.

– Mivel indokolták? – Albert hangja rekedtessé vált.

– Spórolnak.

Albert fölugrott.

– Mi? – sziszegte.

Leszenka erőltetett közönnyel ismételte:

– Spórolnak.

Vér nyomakodott Albert arcába. Úristen, ha ezt valaki megtudja... Káromkodást mormolt s kirohant a szobából. Nyitott köpenyének szárnya utána lebegett a levegőben.

Leszenka csendesen megjegyezte:

– Azt hiszem, ez elintézi.

– Majd szétrobban! Erre az órára nem cserélnék a hadtápfőnökkel – mondta Sasvári kissé szánakozva.

A hadtápfőnök valóban sajnálatot érdemelt. Albert a folyosó kanyarában az egyik orvosfőhadnagyba botlott. Mutatóujját, mint valami fegyvert, a meglepett ember mellének szegezte. Arca vérvörös volt, artikulátlan hang tört elő a torkából, s csak nehezen nyögte ki:

– Hol a hadtápfőnök?

– Az irodájában... Első emelet, alattunk.

Albert félretolta útjából a főhadnagyot és tovairamodott. Csizmája döngött a linóleumpadlón. A főhadnagy jámboran bámult utána. Az őrnagy hamarosan megtalálta a keresett irodát. Belökte az ajtót, az előszobában félreintette az útját álló titkárnőt s valósággal berobbant a szobába.

– Maga a hadtápfőnök?

Kövérkés százados emelkedett föl az íróasztal mögötti székből.

Negyven körüli, középtermetű ember volt. Arcán a jóindulat kövérkés párnái redőztek. Szarukeretes pápaszeme mögül kíváncsi pillantásokkal fürkészte a világot:

– Parancsára, őrnagy elvtárs – mondta nyájasan.

– Maga... Mondja, tud arról, hogy az aknaszedésnél felrobbant katonáktól megvonták a kiemelt étkezést?

– Az aknabalesetesek? Nálunk csupán három vagy négy ilyen elvtárs van, ha jól emlékszem, a szemészeten...

– Nem az érdekel! – pattogott közbe az őrnagy. – Arra feleljen, amiről kérdeztem!

A százados nem veszített nyugalmából.

– Hogyne, ha éppen azt óhajtja tudni az őrnagy elvtárs. Ismerem az ügyet...

Albert az íróasztal szélébe kapaszkodott, s úgy markolta, hogy az ujja hegye belefehéredett.

– Kinek a parancsára vették el a jó kosztot? – sziszegte. – Ki adott erre parancsot?

– Bocsásson meg, őrnagy elvtárs, kissé furcsán viselkedik... – tért ki a százados a válasz elől. – Engedje meg... azt sem tudom, kicsoda, micsoda, és a kórház olyan belső ügyeiről faggat, amelyek okvetlenül a katonai titoktartás szabályaiba ütköznek.

– Önálló műszaki zászlóaljparancsnok vagyok. Egyik beosztottam fekszik itt. Jogom van megtudni, hogy mit csinálnak vele. Feleljen, mert katonai titok ide, katonai titok oda, én... – Elfojtotta szavát, de a tekintetében olyan fenyegetés villant, hogy a hadtápfőnök, lábával megtolva a székét, hátrált egy lépést. Az asztalra tette pápaszemét, és kihúzta magát:

– Az én utasításomra történt. Az osztályvezető orvos véleménye szerint nem feltétlenül szükséges számukra kiemelt élelmezés. Egészséges emberek nem szorulnak feljavított kosztra. Csapatoknál ugyanezt kapják a harcosok, és itt sem jár több... – kis vállrándítással hozzáfűzte: – Népgazdasági érdek, hogy a legmesszebbmenő takarékossági intézkedéseket foganatosítsuk. Jól is néznénk ki, ha minden katona élelmezése nyolcvan forintba kerülne naponként...

– Ha volt pénz az aknamezőre, legyen a katonára is! – hörögte Albert, s hangja hirtelen magasba csapott: – Spóroljon! De ne ezeken! Maga... Ha nem hordana egyenruhát, lehajítanám az emeletről! Irodakukac!

– Őrnagy elvtárs, ez már becsületbevágó...

Albert torka kiszáradt, hangja sziszegéssé halkult:

– Megbecsületezlek én, csak ne intézkedj!... – tegezte le. – Úgy megbecsületezlek, hogy holtod napjáig emlegetni fogod az egész orvosereputtyoddal együtt! – Megfordult, s ahogy jött, eltávozott. Amikor az ajtó becsapódott mögötte, a félfa mellől apró vakolatdarabkák hullottak a földre.

Odakünn a titkárnő éppen telefonált:

– Kitüntetéseket adnak át? Azonnal szólok a százados elvtársnak... Igen, azonnal megy... – kapta el a beszélgetés foszlányát Albert.

– Dicséret is lesz – morogta –, olyan dicséret, hogy beleszédül a főnököd – s kettesével szedte a lépcsőt felfelé. „Kevés a gondunk, csinálunk magunknak – dühöngött. – Rendben van, hogy a dolgokért harcolni kell, de hát mindenért... Ez az örökös huzavona mindenféle apró ügy körül. Az ember idegeire megy... És nem is apróság annak, aki szenvedő alanya egy ilyen hivatalnok vagy hivatal packázásainak... Hány és hány ember érzi a hátán kiskirály uraméket! A huszadik kongresszus után..."

Mikor a kétágyas kórterembe benyitott, egy tábornok állt Sasvári ágya mellett. Az ajtónyílásra megfordult, s Albert elpirult. A fene ette volna meg, hogy pont ez a vezérőrnagy nem talált más elfoglaltságot magának, mint idejönni! – A trotilos tábornok – így nevezte magában Földest, amióta Helina feje alatt a robbanóanyagot megtalálta – mosolygott, s kezét nyújtotta.

– Üdvözlöm, őrnagy elvtárs, jókor érkezett. Kitüntetést hoztam a katonájának.

Nem fejezhette be, mert az ajtó kicsapódott, a hadtápfőnök lépett be, s vigyázzba merevedve, harsányan jelentette:

– Vezérőrnagy elvtárs, jelentkezem, mint a kórház ügyeletes tisztje s egyben hadtápfőnök.

A tábornok Albertra kacsintott:

– Érdekes, amikor kitüntetést adok, akkor mindig közelről vehetem szemügyre a hadtáposokat. Bezzeg, ha szidom őket, hogy tágulnak... Ez az élet dialektikája... – és nevetett.

– Mi mindent megteszünk, hogy betegeinket a legjobban ellássuk, vezérőrnagy elvtárs, ezért nincs mitől tartanunk, ha valamelyik tábornok elvtárs hozzánk jön.

Albert felhorkant:

– Pedig én a maga helyében tágulnék, mert azt hiszem, hogy ma még tetemrehívás lesz...

A tábornoknak tetszett a szó.

– Tetemrehívás? Nem rossz. De majd máskor. Nem szeretem elrontani az ünnepélyes perceket.

A hadtápfőnök szeme, mint a kígyóbűvölőé, a tábornokra szegeződott, ábrázatára a nagy embereknek kijáró udvarias mosoly fagyott.

Albert szeme késpengényire szűkült:

– Akkor sem, ha emiatt ezek a katonák éhesek maradnak?

– Mi? Hogy érti ezt? – A tábornok megütkozve mérte végig az őrnagyot.

– Így értem. Ez az ember megvonta tőluk a kiemelt élelmezést, mert spórolni kell! – és heves fejrándítással folytatta: – Az aknamezőre volt pénzünk. Az áldozataira már nincs napi nyolcvan forint...

– Mit beszél? Igaz ez?

A hadtápfőnok mosolya lehervadt:

– Vezérőrnagy elvtárs, jelentem, a hadtápszolgálat főnöke a legmesszebbmenő...

A tábornok egy kurta kézlegyintéssel félbeszakította:

– Igennel vagy nemmel feleljen.

– Hát... lényegében...

– Igen vagy nem?

– Igen...

A tábornok hümmögött:

– Na, ide figyeljen. Először: az elvtársaknak visszaadatja a javított kosztot. Délben már azt kapják. Érti? Másodszor... De ezt különben majd másképp intézzük el. Jelentse a parancsnokának: szerda reggel nyolc órakor jelentkezzék nálam, önnel együtt... Eltávozhat.

– Tipikus Kucsera... – morogta Albert.

A hadtápos százados kiszédelgett az ajtón.

– Szép kis cirkusz! – mondta a tábornok, és felemelte a hangját: – Ilyen esetben miért nem telefonálnak nekünk? Ne hagyják, hogy kitoljanak magukkal... Maga meg ne kucserázzon itt nekem! Mi az, hogy Kucsera? Azért, mert néhány hülye író bedob valamit a köz-

tudatba, nem kell mindjárt szajkózni... Kucsera! Mit handabandázik itt nekem?! Csinálnak egy torzképet a funkcionáriusokról, maga meg szajkózni kezdi?

Albert összehúzódott. A tábornok kis szünet után folytatta:

– No, de nézzük azt a kitüntetést... – és szótlanul álló segédtisztje felé nyúlt, aki két nagyalakú borítékot adott a kezébe. – Kár, hogy itt nincs mód úgy átadni, amint szokták, a csapat előtt. De gondolom, azért örülni fognak neki...

Előbb Sasvári kezébe adta a borítékot s hosszan, melegen megszorította jobbját, azután Leszenka ágyához ment, átnyújtotta a borítékot, és vele is kezet rázott.

– A dolgozó népet szolgálom... – Leszenka dadogott meghatottságában. Kibontották az érdemérmet tartalmazó borítékot. Sasvári ujjai végigtapogatták az érem bíbor csillagát. Halkan mondta:

– Kiváló szolgálatért... Ugye megismertem?

– Az – felelte a tábornok. – Viseljék egészséggel, és gyógyuljanak meg mielőbb... – Még hozzá akarta tenni, hogy mindig becsülettel szolgálják hazájukat, legyenek méltók a kitüntetéshez, de úgy érezte, felesleges beszéd lenne, s elbúcsúzott. Sajnálta, hogy ez a közjáték a hadtápfőnökkel elrontotta jókedvét. Az ajtóból visszafordult:

– Őrnagy elvtárs, maga nem kapott meghívót a Tiszti Házba?

– De. Odamegyek.

– Elviszem.

Az őrnagy fellélegzett. Fejébe nyomta a sapkáját, és elbúcsúzott:

– Egy hétig Budapesten leszek. Szerdán bejövök...

Tizenhatodik fejezet

Szliácsék vasárnapjai – a szomszédok szerint – régóta kísérteties hasonlósággal ismétlődtek. Szombat este kezdődött az első felvonás, s másnap délelőtt folytatódott az előadás, egészen addig, amíg az ezredes elindult szokásos egészségügyi sétájára. Ebédre érkezett vissza, majd nem sokkal azután ismét eltávozott és csak este mutatkozott. Pityu ekkor már ágyban volt, felesége felöltözve várta jöttét. Színházban, moziban vagy a Tiszti Házban töltöttek néhány órát. A szomszédok egyébként csupán sejtették a családi cirkuszokat – Szliácsné szipogása kihallatszott a konyhából –, de bármenynyire éberen figyelték őket, semmit sem tudtak meg, mert az ezredes és felesége gondosan ügyelt rá, hogy családi életük árnyfoltjai ne kerüljenek avatatlanok szeme elé, még kevésbé szájára.

Szliács – az előző napi tapasztalatokon okulva – már hétfőn félt a következő vasárnap eseményeitől. Ezért már szerdán vagy csütörtökön gondoskodott szombat délutáni elfoglaltságáról. „Az ember a lehetőségekhez képest óvja az idegeit" – indokolta maga előtt késői hazatérését, míg felesége kifogyhatatlan sopánkodással szidta a főnökeit, akik nem törődnek a káderekkel, agyondolgoztatják őket, holott – ha hagynák – Robi aztán igazán meg tudná szervezni a munkáját. Jobban, mint azok a nagyfejűek!

– Áh – intette le végül az ezredes –, nem érdemes ezen morfondírozni. Hagyd el... Ha jól ismernék az embereik képességeit, akkor nem került volna sor a leszerelésemre sem.

Jóleső érzéssel eszegette mártíriumának trónusáról a vacsorát, miközben Szliácsné kitartóan legyezgette férje meg nem értett nagyságát a sajnálkozás és hiúság pálmaágával. A tökéletesen boldog és nyugodt családi idill meglehetősen rövid ideig tartott. Pityu kifogyhatatlan ötletességgel intézte támadásait a papa idegrendszere és nyugalma ellen. A gyerek bűneiért Szliács természetesen az asszonyt okolta. Egész nap otthon van, eltrécseli az időt, ahelyett, hogy a gyereket nevelné. Ezt néhány alkalommal meg is mondta feleségének, akit erre elővett a migrén. Ennek eredményeként Szliács hamarosan megtudhatta, hogy Pityu dolgaiért igenis ő a felelős, pontosan azért, mert soha nincs itthon, s a gyerek – az igazat megvallva – apa nélkül nő fel. Ettől aztán az ezredesnek is megfájdult a feje, s csupán migrénes feleségére való tekintettel fojtotta el dühkitörését. Manapság már nem tartotta érdemesnek a sok szófecsérlést arra, hogy neje egyszerűen az utcára vagy inkább a jósorsra bízza Pityu nevelését. Legfeljebb néhanapján ejtett el egy-egy epés megjegyzést „a nevelésed"-ről. Ez is tökéletesen elegendőnek bizonyult felesége migrénes rohamának előidézéséhez.

Sajnos, bármilyen hosszúra nyújtotta szombati elfoglaltságát, a vasárnap előtti színjátékot nem kerülhette el. Szliács, bosszúsága mellett, néha már büszke is volt fia találékonyságára. Végeredményben Pityut jó gyereknek tartotta. Ha egyszer megfeddte valamiért, bizonyos, hogy még egyszer ugyanazt nem csinálta. Mást, egészen meglepően újat azonban bizonyosan. Mint ez a tegnapi rendőr! Rémítő, hogy az állami szervek ilyen apró akarnokai, mint ez a rendőr, ennyire komolyan veszik megbízatásukat, és nem átallják a tisztes családot háborgatni azzal, hogy a gyerek félvállról beszél vele. Az ablakot meg kell fizetni, ez természetes. De mi köze a rendőrnek mindehhez? És főleg őneki! Menjen az asszonyhoz a panaszaival, őt hagyja békében! De fájdalom, ennek a tahónak nem felelheti azt, hogy a gyerek nevelése a feleségére tartozik... Akarja vagy nem, kénytelen-kelletlen zsebreteszi a kioktatást. Mérgét pedig odaveti az asszonynak azzal, hogy „a nevelésed"... Ágyban volt már, amikor felesége megjegyezte, hogy legalább összeszidhatta volna Pityut.

– Igen – morogta – mindenért én szidjam... Dicsérni meg te... Nem rossz beosztás... Inkább arról gondoskodnál, hogy egy nyugodt estém lehessen itthon!

Ez aztán olaj volt a tűzre. Szliácsné még éjfélkor is szipákolt az ágyban, amíg elaludt.

... Még csend volt.

Szliács egyelőre nem nyitotta ki a szemét. A paplan alatt melege volt. Az őszi nap szokatlanul erősen tűzött a szobába. Oldalára fordult, félkarját átvetette felesége ágyába. Megkönnyebbülten sóhajtott fel: az ágy üres. Semmi nesz. Óvatosan körülpislogott és kéjesen elnyújtózott. Egyedül volt, élvezte a nyugalmat. Eszébe jutott, hogy tanulnia kellene, de nem volt ereje félbeszakítani gondtalan heverészését. Különben sem látta sok értelmét az egésznek. Ma szépen bebiflázza, és holnap még szebben megcáfolják az egészet. Azaz hogy nem cáfolják meg, csupán átértékelik. Nem érdemes vesződni vele. Marhaság ez a vizsga. Mintha egy ilyen nyúlfarknyi felelésből megállapíthatnák, hogy járatos-e az illető a filozófiában, vagy nem. „De vizsgázni mégis kell – gondolta mérgesen. – Legfeljebb ha nem vagyok jó így, tavasszal ismét nekivágok." Gyerekes öröm töltötte el, hogy ilyen könnyedén kibékült a lelkiismeretével. „Nem fogok minden áldott nap másképp tanulni egy tantárgyat. Tavaszra talán letisztulnak a viták, s akkor sokkal könnyebb lesz. A fene fog találomra állást foglalni ..."

Tökéletesen tisztában volt azzal, hogy az akadémia tanárai mindig a legutolsó álláspontjukat kívánják hallani tanítványaiktól. Könnyű nekik, ez a szakmájuk. Ő azonban már elég okos, hogy ne menjen fejjel a falnak. Jó kis csemege volna! Vizsga után megy a jelentés: „demagóg, destruktív nézetei vannak" – ha régivágású tanár előtt felel, vagy: „maradi, szektás álláspontot képvisel" – ha valamelyik ifjú titán elé kerül. Ebből nem esznek! Inkább őszintén bevallja, hogy nem ért rá az anyaggal megfelelően foglalkozni, hiszen annyi vita folyik mostanában ezekről a kérdésekről, és még nem tudta tisztázni magában a dolgokat; utalják tavasszal ismét vizsgára vagy elégedjenek meg annyival, amennyit tud. „Ez a helyes – nyugtatta meg magát végképp, s gondolatban hozzáfűzte: – Délután pedig elviszem Pityut a Vidám Parkba. Hadd hancúrozzon kicsit az a gyerek ..." Előre örült annak, hogy ő legalább olyan jól fogja érezni magát, mint Pityu. „Sajnos, az ünnepség után át kell öltöznöm civilbe ... Az ördögét, hogy éppen ma csinálják ezt az aknás-cirkuszt is. Egy ezredes mégsem viháncolhat teljes díszben az elvarázsolt kastély hordójában ..."

A falióra tizet ütött.

Még egy kicsit heverészik. Jó ez a nyugalom. Remélhetőleg Pityu kibírja délutánig balhé nélkül.

Csengettek.

– Sziasz! – harsogott az előszobából, s aztán felesége korholó hangja:

– Csendesen, apád alszik...

„Megjöttek a haverok" – gondolta Szliács.

– Mama, megyek focizni.

Szliács behunyta a szemét. Pityu a labdát este a sarokba gurította. Mindjárt érte jön.

Sejtése nem csalt. Fia halkan kinyitotta az ajtót, beleskelt a hasadékon, aztán betrappolt a labdáért. Egyszer-kétszer a földhöz ütögette – jó nagyokat dobbant a padlón –, hirtelen tompa puffanás, és a csillár éktelen csörömpöléssel zuhant az ágy deszkájára, onnan pedig a földre.

Szliács ijedten fölült.

Pityu rémülten bámulta a művét. Papára pislogott.

– Kicsit erősebben fejeltem bele... – hebegte.

Papa hirtelen mozdulattal kihajolt az ágyból és Pityuhoz vágta a cipőjét. Pityu ügyesen félreugrott, s a cipő a falon koppant. Szliács kiugrott az ágyból:

– Na megállj, az apád istenit!...

A mutter bejött a zajra, és megállt az ajtóban.

– Mit szidod azt a szerencsétlen gyereket?! – sipította hisztérikusan. – Hányszor kértelek már, csináld meg a csillárt, mert mozog az a horog, ami tartja... Persze, ilyenkor a gyerek a hibás...

Pityu szempillantás alatt a mutter mögé szökkent. Szliács szeme villámokat szórt.

– Ha jó a csillárhorog, akkor lehet fejelni rá, mi? Jól neveled, mondhatom. Különben is, hogy mersz rám szólni a kölyök előtt? A fiatalúr ma itthon marad, majd én kezelésbe veszem. Hozd a táskád! – rivallt Pityura.

A mutter sírva szaladt a konyhába. Szliács öltözni kezdett. Pityu bánatos arccal cipelte be a táskáját. Papa elvette, és beleturkált.

Az első, amit kivett belőle, Pityu balszerencséjére, Mosolygó Dan kalandjai. Szótlanul az éjjeliszekrényre lökte, és két kegyetlen pofont helyezett el a gyerek amúgyis bús ábrázatán. Ujja nyoma előbb

megfehéredett, aztán kipirosodott csemetéje képén. Fia szája elgörbült.

– Ha bőgni mersz, kapod a harmadikat – morogta és kiemelte a táskából a számtankönyvet. Belelapozott. Pityu egyik lábáról a másikra állva, szipogott. A papa odabökött a könyvre.

– Amíg felöltözöm, átmész a másik szobába és kidolgozod ezt a tíz példát, a huszonnégyestől a harmincnégyesig...

Pityu kikapta kezéből a könyvet. Az ajtót lábával rúgta be és morgott:

– Mindig csak nyúzzák az embert...

Szliács úgy tett, mint aki nem hallotta szavait, és utánaszólt:

– Ha nem leszel kész, amíg öltözködöm, újabb tíz példát kapsz...

Letelepedett az ágy végébe és onnan szemlélte a csillár roncsait.

– Viharlámpa kell ide, nem üvegcsillár – dühöngött. – Véletlenül se maradt épen belőle semmi. Még jó, hogy a drót nem üvegből készült. Az is eltört volna...

Önfeledten vakargatta végig a lábaszárát, aztán cipőt húzott. Közben belekíváncsiskodott Mosolygó Dan kalandjaiba. Mit összeolvas ez a kölyök! Ilyen förmedvény az ő házában!

Amikor Pityu egy óra múlva benyitott, Szliács még mindig az ágy szélén ült. Cipőben és hálóingben izgulta végig Dan kalandjainak fejleményeit.

– Elkészültem... – jelentette Pityu.

– Mi? – riadt fel Szliács. – Ja, hozd a könyvet meg a füzetet – és undorral elhajította Dan sorsfordulatait. Fiát fürkészte, de Pityu elkerülte a pillantását.

– Ekkora gyereknek még ne nőjön be a feje lágya, ilyen hülye ponyvával szórakozni... – közölte megvetően. – Mutasd a példákat. – Dühösen kirántotta Pityu kezéből a füzetet.

Néhány perccel később Pityu ismét az asztal mellett kínlódott újabb tíz példán, mert a papa sok hibát talált a megoldásokban. „A négy úgy aránylik az x-hez, mint... mást sem tud, mint szekírozni az embert... a négy..." – dünnyögött félhangosan. Szliács is fölemelte Dan kalandjait a sarokból, és jókat mulatott rajta, amíg véletlenül a faliórára nem tekintett.

– Hű, a szentségit! Mindjárt dél... – Mosolygó Dant az éjjeliszekrény fiókjába süllyesztette és magára kapkodta ruháit. Pityu

fancsali képpel küszködött a másik szobában. Elmenőben odavetette neki:

– Ha elkészültél, megmutatod anyádnak... Aztán söpörd össze a csillár cserepeit. Még talán azt is takarítsuk el utánad, mi?

Pityu fején átsuhant a gondolat, hogy csak a mutter szokott takarítani, de nem szólt.

Papa az ajtóból visszalépett és mögéje állt. Nézte fia munkáját. Pityu eddig a ceruzája végét rágta és idegesen pislogott hátrafelé.

– Mafla, ez egyenes aránypár, nem pedig fordított. – Kirántotta Pityu kezéből a ceruzát, aki e pillanatban kinyitotta száját, s mivel a ceruzát már nem fékezték a fogai, a heves mozdulat lendülete lesodorta az asztal szélére állított vázát, amely ugyanolyan dicstelenül fejezte be pályafutását, mint a csillár. Papa dermedten bámult az üvegdarabokra. Pityu sunyin elvigyorodott, mert ahol a nagyok vétkeznek, ott a kicsik bűneire könnyen fátyol borul. Összeharapta ajkát, hogy komoly maradjon. Papa azonban észrevette fintorgását és kirobbant belőle a düh:

– Még röhögsz?! – s hogy a gyerek ne röhögjön, visszakézből szájon kapta. Pityu foga összekoccant, ordítva menekült a konyhába mutterhoz.

– Mi az már megint? – nyafogott az anyja. Papa megállt a konyhaajtóban:

– Ebéd persze még nincs, mi?

– Mindjárt kész... – sietett az asszony a válasszal és kezét beletörölte a kötényébe. – Mi történt megint ?

Szliács elengedte a kérdést a füle mellett.

– Zárd be az ajtót – morogta. – Estére jövök haza. – Már fordult is ki az előszobába. Fejébe nyomta sapkáját és megkönnyebbült szívvel rohant az ünnepségre, ahová elsőnek érkezett a meghívottak közül.

Barta honvéd az egyik oszlophoz támaszkodott. Az ital gőze kellemes zsibongással áradt szét agyában. Rég nem ivott, s a két szendvicsre felhajtott harmadik pohár bor után becsípett. Csendesen szemlélte a nyüzsgő embersokaságot. Övéit kereste – Albertet, Garát, Sarbót, Mikolát, Marosvölgyit –, de azok úgy elkeveredtek a forgatagban, hogy nem tudta felfedezni őket, s szeme a külföldi tisztek csoportján akadt meg. A szovjet és jugoszláv egyenruhát felismerte.

– Látom, nem valami fényesen érzi magát...

Megfordult. A tábornok mosolygott rá, s alig észrevehetően kacsintott:

– Tudja, őszintén megvallva én is jobban szórakoznék otthon. Nem talált ismerőst?

– Hát, aki a mi zászlóaljunkhoz tartozik, azokat ismerem... – a külföldiek felé intett a fejével: – Őket nézegettem, annyiféle náció, hogy az csoda.

A tábornok lehalkította hangját:

– Katonai attasék... Szereti a virslit? Jó erős tormát adnak hozzá. Na, jöjjön. Ez a kedvencem... – és elindult az oszlopsor mögötti büféhez. A hatalmas, fehér terítővel takart asztalon szendvicsestálak, hideg sültek, halfélék, gyümölcs sorjázott a boros- és pálinkásüvegek között. A pincér a tábornokra pillantott és szívélyes mosollyal tiszta tányért vett az edények tornyából:

– Virslit szabad, ugye?

– Az elvtársnak is adjon...

Falatozni kezdtek. Barta a késsel, villával bajlódott, s a virsli leve kifröccsent a tányérból. A tábornokra pislogott. Az egészen a füléhez hajolt:

– Fogja meg nyugodtan... Tudja, ha feszélyezettnek látják az embert, az baj, ha meg úgy tesz, mint aki ismeri a szokásokat, de fütyül rá, akkor azt mondják, hogy közvetlen ember... Csak nyugodtan.

Barta fülig pirult.

– Hát... Ettől még lehet valaki jó katona... – s a hangja elfulladt zavarában.

Szliács ezredes lépett melléjük:

– Elolvastam a regényt, vezérőrnagy elvtárs...

A tábornok megérintette Barta karját:

– Mulasson jól, elvtárs... – és az ezredeshez fordult: – Na milyen? Érdemes kiadni?

Barta megette a virslit, nézelődött. Görnyedt hátú főhadnagy harsogott mellette. Göndör fürtjei bozontba rendetlenkedtek a feje búbján. Arca kipirult, szeme csillogott. Egy századosnak magyarázott:

– Mikikém, ezt meg kell írni! Nagyszerű! – Enyhén raccsolt, poharát a századoséhoz koccintotta. – Kitűnő! Persze tudod, nálunk ez nem jöhet. Ha valahol vannak sztálinisták, akkor nálunk! Ismered a szerkesztőnket...

Barta másik oldalán heves szócsata dúlt:

– Ezt nem lehet sokáig csinálni. A termelés a béka feneke alatt csücsül. Nyersanyag- és energiahiány mindenütt. Vagy rendet csinálunk, vagy baj lesz...

– Te mindig a termelésről papolsz. Engem az érdekel, hogy miért mondanak folyton-folyvást féligazságokat...

Megint máshonnan:

– Nézze, alezredes elvtárs, én velem egy ember se beszéljen így. Ha százszor több csillagja van, akkor se...

Barta feje zúgott. Az egyik beszélgető csoport szélén megpillantotta Garát. Odament, s szótlanul mellé állt. Az embergyűrű közepén Szliács ezredes állt, ő vitte a szót:

– Ekkora politikai fordulat személyi változások nélkül elkép-

zelhetetlen... Ugyanabból a szájból meleget és hideget fújni egyszerre? Ugyan, kérem. Bizonyos őrségváltás nélkül nem látok biztosítékot arra, hogy az elkövetett hibák nem ismétlődnek meg.

Gara halkan közbeszólt:

– Melyik társadalmi és politikai rendszer adhat biztosítékot arra, hogy funkcionáriusai nem hibáznak?

Az ezredes fésűt vett elő zsebéből, és miközben válaszolt, beleszántott a hajába:

– Egyik sem. De nekünk olyan rendet célszerű létrehozni, amelyik a legkisebb hibalehetőséget adja... Nem is beszélve arról, hogy azért hiba és hiba között akad némi különbség. Teszem azt, az én esetemet el tudom könyvelni hibaként, de például a Rajk-ügyet nehezen... – tromfolt vissza, és száját csücsörítve, kerekre nyitott szemmel Garára biccentett, mintha ezzel tenne pontot mondata végére, s fésűjét eltéve, cigarettát vett ki a hátsó zsebéből.

– Adj egyet – mondta Gara, s már nyúlt is a bőrtárcába.

– Tessék – vont vállat az ezredes. – Vitatkozik, de cigarettája nincs. Mikor tér át az önellátásra, elvtársam? – hangjából gúny csendült. Gara keze megállt a levegőben. – Na, ne marháskodj, mert megharagszom – szólt rá az ezredes. Gara elvette a szivarkát. Ujja között összenyomkodta és rágyújtott. Emlékezett Szliács ügyére. Politikai tiszt volt, aztán egyik napról a másikra lefokozták, valami ostoba indokkal kidobták a hadseregből. Persze nem azért, mert karrierista, hanem mert rokona élt Amerikában és Angliában. Most aztán a mártír szerepében tetszeleg.

– Milyen „célszerű rendszerre" gondolsz?

Szliács könnyedén megrándította vállát.

– Nem tudom. Új utat kell keresni... Ez nem olyan, mint egy olcsó parancs, hogy elővesszük a tavalyit, csak másik dátumot kell aláírni. Egy rendszer kialakítása nem két perc. Meg kell találni azt a megoldást, amelyik nekünk a legjobban megfelel...

– A jugoszláv útra gondolsz?

– Jugoszláv út! Látod, ez a hiba gyökere benned is. Miért kellene az ő dolgaikat utánoznunk? Már el sem tudod képzelni az életet másképp, mint hogy valamelyik ország társadalmi rendszerét másoljuk! Magyar útra gondolok. A jugoszlávok nézeteit nagyon ésszerűnek tartom, de nekünk legyen csak saját politikánk. Nagy Imre helyesen vázolta már néhányszor ennek a főbb vonásait. Elég

nagy koncepciójú ember ahhoz, hogy végre is tudja hajtani, ha engedik. Ötvenháromban jó alkalom lett volna erre, de elszalasztottuk, mert a szektás vonalvezetés kerekedett felül. Ha a párt hallgat Nagy Imrére, akkor nem kellett volna olyan éles fordulatokat csinálni a politikában.

– Igen... Persze, Nagy Imre koncepciójával más a helyzet...

Szliács alig észrevehetően előre-hátra himbálta felsőtestét. Lábujjhegyre magasodott s felülről alánézve, gúnyoros fintorral odavetette:

– Más a helyzet?! A kommunisták a mi országunkban sem alkotják a lakosság többségét. Úgy vélem, helyesebb lenne nagyobb szerepet adni a Népfrontnak, a nem kommunistáknak. Az állam fenntartása is olcsóbb lenne. Csupán a hadsereg ügyeit vizsgálva is, képtelen vagyok fölérni ésszel, miért szükséges ekkora politikai apparátus? A hadsereget kommunista parancsnokok vezetik, érvényesítsék a párt politikáját. Ehhez nem kell akkora vízfej, de annál inkább jó munkamódszer. Emberek sokasága – beleértve téged és jómagamat is – azzal foglalkozik, hogy a katonák szájába rágja a kormány intézkedéseit. Ne félj, ha egyszer jók lennének a kormány rendelkezései, nem kellene „megértetni a jelentőségüket" a katonákkal... Megértenék anélkül is... A baj azonban a rendelkezésekkel kezdődik. Lehetetlen, hogy egy ilyen államosított pártapparátus ne szakadjon el a tömegektől! Akkor viszont kiadhatjuk a jelszót: gyerünk a tömegek közé. Esetleg: arccal a tömegek felé! – az ezredes fölényesen legyintett és meggyújtotta kialudt cigarettáját.

– Hallottál már valamit a párt vezető szerepéről? – Gara hangjából leplezetlen gyűlölet áradt. Szliács a szeme sarkából csippentett feléje, nagyot szippantott.

– Egyet s mást, kedves kapitányom. Kettőnk között csak annyi a különbség, hogy én nem szeretem a brosúrák szemüvegén keresztül szemlélni az életet.

– Pedig Lenin egész jó brosúrákat írogatott erről a témáról. Talán olvastad is valamelyiket...

– Hogyne – válaszolt Szliács és széles gesztussal szívére szorítva kezét, mélyen meghajolt: – Köszönöm, hogy emlékeztettél rá, különben elfeledtem volna. Sajnos azonban Lenin ezerkilencszázhuszonnégyben meghalt. Ha jól tudom, ő olyasmit is tanított, hogy

a tudomány állandóan fejlődik, s vannak nézetek, amelyek haladók voltak tegnap, ma már avultak, s holnapra egyenesen reakciósakká válnak. Egyébként, ha emlékezetem nem csal, azt is kifejtette, hogy rengeteg módon lehetséges az átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba. Ezért nem értem, miért ragaszkodunk olyan úthoz, amelynél jobb is lehetséges. A nép örülne a jobb és magyar útnak. Nem gondolod? És nem gondolod, hogy – enyhén szólva – ellenkezel a huszadik kongresszus szellemével és megállapításaival?

– Nem, mert Lenin azt is megjegyezte, hogy az átmenetek egy valamiben hasonlítanak majd, a proletariátus diktatúráját fogják megtestesíteni.

– Ez üres frázis. Nálunk például a tervgazdálkodás csődöt mondott. Más kell.

– Vagy pedig egyszerűen jobb tervezés.

– Kedvesem, legyünk egyszer már elég bátrak ahhoz, hogy ne foltozgassuk az ócska ruhát, hanem újat húzzunk magunkra...

Olyan fitymáló nyájassággal beszélt, hogy Garát undor fogta el, s türtőztetnie kellett magát, hogy neki ne menjen és fel ne képelje. Ez megjátssza a rendszer áldozatát, s közben kiskirály a javából. Valaha ő is szót emelt Szliács ügyében a politikai főcsoportfőnökség vezetőjénél... Így fordulnak visszájára különben helyes dolgok. Ha Szliácsot annak idején azért váltják le, mert mindig nagyobb szemétdombon akart kakaskodni, a kutya sem szólt volna érte.

Oldalt fordította fejét és észrevette Bartát. Kezét nyújtotta:

– Hadd gratuláljak a kitüntetéshez, Barta elvtárs. Igyunk rá egyet... – és karonfogta katonáját, a büféhez indult. Barta koccintott vele, felemelte poharát, de nem itta ki, csak belekóstolt, és halkan megkérdezte:

– Mikor lehet innen elmenni, százados elvtárs?

– Unatkozik? – csodálkozott rá Gara.

– Nem, de... – a katona szavakat keresett. Gara nevetve egészítette ki:

– A helyemet se találom... – és egyre nevetett: – Igaz? Unja magát?

Barta biccentett.

– Jöjjön. Elmegyünk. Nem kell szólni senkinek.

Előre indult. Barta követte. Amikor kiléptek a Tiszti Ház kapuján, Gara megállt, hogy elbúcsúzzon. Barta köhintett.

– Bocsásson meg, százados elvtárs... Hadd kérdezzek valamit, ha nem zavarom vele.

– Tessék.

– Mi van most? Ki ezt mondja, ki azt. A rosseb sem ismeri ki magát.

– Miben?

– Hát a politikában. Máskor a párt meg szokta mondani, hogy az embernek ezt és ezt kell csinálni. Hát akkor csináltuk. Most hallgat.

Gara hirtelenében nem tudott felelni. Kisvártatva ennyit mondott:

– Veszélyes időket élünk, Barta elvtárs. Ma még nehéz tisztán látni. Nagy a széthúzás a pártban...

– Hát miért nem rakják ki a széthúzókat?

– Én is ezt kérdem. – Gara kezet nyújtott. A katona úgy megszorította, hogy a százados felszisszent. Tisztelgett és elindult az utcán. Gara hosszan nézett utána. Barta lassan sétált és a fejét csóválta. Gara villamosra szállt.

A nap elbújt a felhők mögé, s mindjárt hűvös lett.

Barta újra és újra megforgatta agyában Gara szavait, s egyszerűen nem értette. Veszélyes idők?! Hol a veszély? Olyan nyugodt minden, valami buta kavarodás van a fejekben, s pezseg az élet. Szép élet. Mellére nézett. A „Kiváló szolgálatért" érdemérem ötágú csillagjának vörös zománcán csillogott a napfény. „Nem kis dolog" – állapította meg elégedetten, s úgy határozott, nem tér vissza margitszigeti szállásukra, hanem ellátogat apja öreg barátjához. Hadd lássa így Gulyás bácsi. Lebírhatatlan kívánságot érzett, hogy megossza valakivel örömét. „Kitüntetés" – muzsikált a lelkében, s örült, hogy az emberek megnézik a mellén himbálódzó érmét.

Gulyást nem találta otthon. Felesége fogadta, s hellyel kínálta, tányér húslevest és marhahúst, meg kis tálkában ecetes tormát rakott eléje az asztalra.

– Bátyád ügyeletes. Négyhetenként esik rá a sor. Egyszer szombaton, másszor vasárnap délután. Nemsokára hazajön, te csak egyél, fiam... – kenyeret szelt, és a tányér mellé tette.

Barta szabadkozott, de az öregasszony ráripakodott:

– Ne mérgesíts, te gyerek! Hogy lehet valaki vendég létére ilyen utálatos? Amikor csak krumplink volt, ettél, most a húsleves

nem jó? Marhafarkot kaptam. Olcsó, de abból a legjobb a leves. Elrontottak téged a katonáéknál...

Barta enni kezdett. Gulyásné várt, amíg elfogyasztja, majd konyhaszéket húzott a konyha közepére, ócska harisnyákat stoppolt, s panaszkodott:

– Úgy nyűvi ez az ember a fuszeklit, hogy rettenetes. Minden áldott nap lyukasan húzza le a lábáról. Reggeltől estig talpal... Nyisd már ki azt az ajtót, hadd szellőzön ki!

Barta sarkig tárta a konyhaajtót. Kellemes, kissé hűvös levegő áradt be. Visszaült a székére, s hallgatta Gulyásnét. Neheztelt rá, hogy észre sem vette a kitüntetést, csak beszélt, beszélt, beszélt. Végre becsukatta vele az ajtót, s alig fordult vissza, száraz köhécselést hallott a folyosóról. Az öregasszony felpillantott:

– No, itt az öregem! – Amint Gulyás benyitott, azzal fogadta: – Nézd csak, micsoda vendéget kaptunk... – Csak azután köszönt vissza, hogy: – Szerbusz, apa.

Gulyás hunyorogva mustrálgatta Bartát:

– És mekkora plecsnije van!... Gratulálok, gyerek, viseld egészséggel. Aztán miért adták?

– Aknaszedésért.

– Az ronda munka – hümmögött Gulyás. – Nem szerettem, pedig nekem is volt részem benne. De hányszor! De mi inkább csak lefelé raktuk. Veszélyes, ronda munka. – Levetette köpönyegét, kezét dörzsölte. – Öregszem. Ahogy elment a nap, már vacogok – dünnyögte és Bartára pislogott: – Mind fölszedtétek? Nyugaton is?

– Mind.

Gulyás szipákolt, az orrát húzogatta. Zsebkendőt vett elő, beletrombitált és vállat vont.

– Majd visszarakjátok.

Barta összeráncolt homlokkal bámult rá:

– Honnan veszi?

Gulyás lezökkent a konyhaszékre s nagyot csapott az asztalra:

– Honnan? – kérdezte vissza dühösen. – Onnan, hogy én egy kivénhedt vörös vagyok, de nektek lehetne annyi eszetek, hogy felkössetek mindenkit, akiből ellenforradalmár lenne. Bolondgombát ettetek? Megmondtam a taggyűlésen, hogy marhaság az akna fölszedése! Azt hiszitek, mert a Pallavicini őrgróf átkeresztelkedett

Pálinkásra, a lelke is más lett? Majd egy gróf ilyen feketegatyás parasztokkal érzi jól magát, nem pedig a kastélyában? A Pallavicini őrnagy „elvtárs". Kötelet neki, nem aranycsillagot! Esküszöm, ostoba valamennyi béresivadék! Hülyék vezetik ezt az országot?! Mi, öregek semmire sem vagyunk jók. Tizenkilencesek. Szektás népség. Le is út, fel is út. Az úristen tegye akárhová azt a proletárdiktatúrát, amelyiknek az őrgróf megfelel, én meg nem. A sógorok meg a komák, azok jók. Azok tudják illegetni magukat, segget nyalni. Én nem tudok. Fölszedni az aknát?! Jól tettétek. Hadd legyen szabad az út a grófi pereputtyhoz, nyugat felé... – Fölugrott, csontos öklével megmarkolta Barta gimnasztyorkáját a mellén. – Hát azt hiszed, játékból tartják Nyugaton a csendőröket? – és megrázta istenesen.

– Megkergültél, öreg? Engedd el azt a gyereket... – kiáltott felesége a vénemberre. Megragadta a karját és visszaerőltette az asztal mellé.

Barta pislogott.

– Nekem hiába mondja... Nem én tartom őket...

Gulyás vasvilla tekintettel méregette:

– Táncolni tudtok ti, mást nem – dörmögött. – Savó folyik az ereitekben.

Felesége már a tűzhely körül forgolódott. Melegedni tette az ételt. A nyelve úgy kezdett peregni, mint a kereplő:

– Éhes vagy megint. Akkor nem lehet bírni veled. Egy évben egyszer jön ez a gyerek, akkor nekiesel, mintha ő lenne az oka mindennek. Egyél, addig ne szólj semmit. Ne vele legénykedj...

– Mit „ne vele legénykedj"? – horkant fel Gulyás. – Megmondtam én már nagyobb embereknek is, ami a gyomrom nyomta. Hazafelé jövet találkoztam azzal az agitátorral, aki a múltkor itt volt. Most is előre köszönt. Nem vagyok én szívbajos...

Barta behúzott nyakkal ült, szusszanni sem mert. Laposakat pislogott Gulyásra. Már megbánta, hogy feljött hozzájuk. Valami baja lehet az öregnek. Akkor veszekszik mindenkivel. Az öreg dohogott.

– A menyed is egyszer jön egy évben... A hadnagyné asszonyság...

A menye utálta őket. Soha nem is tudott hozzájuk melegedni, pedig az öregasszony a fia kedvéért nagyon igyekezett a menye kegyébe jutni. Gulyás azonban átlátott a fiatalasszonyon, és ki nem

állhatta. „Hadnagyné – így hívta. – Nem a fiadhoz ment az feleségül, hanem a hadnagyhoz" –, és ha módja nyílt rá, éppen úgy kimutatta megvetését menye iránt, mint amaz a vállveregető leereszkedését férje szüleihez. Gulyásné a levesesfazékra csapta a fedőt.

– Hagyd abba! – rikoltott az emberére. – Mi bajod? Mit okvetetlenkedsz már megint? Vénségedre olyan leszel, mint egy házsártos boszorkány...

– Mi bajom, mi bajom... – hümmögött Gulyás. – Nincs nekem semmi bajom. Csak az, hogy vén vagyok. A kutyának se köllök már – és a fejét ingatva, előhúzta pipáját.

– Ne gyújts rá... Mindjárt eszel – reccsent rá a felesége.

Az öreg engedelmesen letette a pipát. Nagyot sóhajtott:

– A kutyának se...

Az asszony az orra alatt mormogott, de nem értették, hogy mit. Barta feszengett a széken. Kényelmetlenül érezte magát. Nem szerette a veszekedést.

– Megbántotta valaki?

– Bántott a nyavalya – köhécselte Gulyás. – Fölvettek egy új altisztet. A főnök ismerőse. De hely nincs. Elküldenek valakit majd, hogy legyen. – Elhallgatott, várva, hogy tovább kérdezik. De az asszony összeszorított szájjal kavargatta a főztjét. Barta sem szólt. – Öreg vagyok. „Maga már úgyis nyugdíjba kerül, Gulyás bácsi. Bőven túl van a koron..." Hát így. Biztosan engem fognak meneszteni, azért célozgatnak rá... De nem hagyom, nem, az istenit! Ha Pallavicini jó őrnagynak, én is megfelelek altisztnek! Az úristenig is elmegyek, ha kell. El én. Húzzanak rá az ilyen főnök valagára! Kiskirály, azt hiszi, neki mindent lehet...

Az asszony levest mert az urának.

– Megleszünk akkor is, ha nyugdíjba mégy – mondta csöndesen. – Eleget mászkáltál már életedben...

– Megleszünk – bólintott Gulyás, és a tányér fölé hajolt. A leves gőzölgött. – Majd kiírom az ajtóra: „Gulyás Bálint nyugalmazott bolsevik."

Belekanalazott az ételbe. Barta jó étvágyat kívánt, és nézte az öreget, ahogy eszik. Inas ujjai remegtek a kanál nyelén. Megviselte az élet. Kinek van útjában? Gulyás bácsi a nép világát a megvalósult mesék birodalmának látta, s hogy hibák, bajok is vannak benne,

arra csak legyintett: „Hiba mindig lesz, nem az a lényeg, hanem a hatalom, az, az legyen a mi kezünkben . . ." Barta csendesen sóhajtott, Gulyásné meg elbeszélte, hogy még most is olyan húsosétvágyú az öreg, mint régen.

– Bablevest főzök neki, belekotor, s mondja: „Se kolbász, se csülok?" Pedig a bablevest szereti nagyon . . .

Barta elgondolta, szól az asszonyának, miért ne vehetnék magukhoz öregségére a két embert? Úgy érezte, tartozik ennyivel Gulyáséknak. Megférnének. A fiukhoz úgyse mehetnek, a menyük miatt. Legszívesebben azonnal hívta volna őket. Homlokát ráncolta. Azért az ilyesmit meg kell beszélni a feleségével. Nélküle nem szólhat nekik a dologról. Várt, amíg az öreg megvacsorál, aztán szedelózködni kezdett.

Sasvári jókedvű gúnnyal állapította meg, hogyha rajta múlna, valamennyi férfi-diplomatánkat leváltaná, s nőket küldene a helyükre. Megjegyzésére Krisztin elégedetten mosolygott, Leszenka pedig sajnálkozását fejezte ki, hogy barátját egy királynő veszi férjül. Kissé otrombán nyers modorában mindjárt meg is magyarázta szavai értelmét:

– Vita sem fér hozzá – okoskodott –, hogy maga veszi férjül őt, s nem ő nőül magát. Maga pedig annyira jólelkű, mint a mesebeli királyasszony, és pontosan úgy nem lehet ellenkezni az akaratával...

Krisztin elpirult, és csak nyelt egyet a szemtelen bókra.

Tény, hogy Krisztin mesterien kiaknázta a tábornok látogatását és párja kitüntetését. Alighogy a vezérőrnagy kitette a lábát az ajtón, dolgára hivatkozva elsietett. Fél óra múltán, keskeny papírszeletkét lobogtatva tért vissza, s mintha mi sem történt volna, helyet foglalt Sasvári ágya szélén. Hosszas faggatás után, végre hajlandó volt elárulni, hogy a papírra az ügyeletes tisztnek a portások számára kiadott utasítását írták, miszerint ő, Krisztin, éjjel-nappal szabadon közlekedhet a kórház területén.

– Ennél a mitugrász hadtápparancsnoknál jártál? – duzzogott Sasvári. – Ugye, olyan kis, minden lében kanál emberke? – kérdezte, és Krisztin válaszát nem is várva meg, hozzátette: – A lépéseiről meg a hangjáról gondolom...

– Jó hallásod van – mondta csendesen az asszony.

– Van annak most gondja... Ilyen letolást megemészteni. Minek még ezzel is zavarni?...

Krisztin ugyanolyan nyugodt hangon folytatta, mint az imént:

– Azt mondta, jó barátság fűzi a kerületi anyakönyvvezetőhöz. Azonnal telefonált is a lakására, és szavát vette, hogy kedden délelőtt idejön... – Szeme kigyúlt, zavart mosollyal elhallgatott, megigazította Sasvári feje alatt a félrecsúszott párnát. A férfi feléje fordította arcát:

– Minek?

Az asszony elpirult.

– Összeadni bennünket. – És ujjával a párna csücskét gyűrögette. Bűntudattal kérdezte: – Most haragszol rám?

A férfi Krisztin keze után nyúlt, és erősen megszorította hosszúkás ujjait.

– De azt kikötötte, hogy ha már ő segít nyélbeütni az esküvőt, akkor tanúnak meg ne kérjünk mást, mert haragudni fog... És azt is megígérte, hogy szerez nekünk egy szobát. Beszél a parancsnokkal, és elintézi, hogy idebenn együtt lakhassunk, amíg neked itt kell maradnod...

Leszenka megköszörülte a torkát.

– Ma volt a kézfogó, holnapután áldomást iszunk. Én leszek a másik tanú.

Október huszonharmadikán délelőtt megtartották az esküvőt. Az anyakönyvvezető Vincze százados társaságában érkezett. A középkorú, félszeg emberke hóna alatt cipelte a vaskos anyakönyvet. Sietősen kezet fogott mindannyiukkal, és könyvét Sasvári ágya végében az élére állította. Zsebéből kopott, foszladozó szegélyű, széles nemzetiszínű szalagot vont elő és a nyakába kanyarintotta.

– Kérem az irataikat – mondta, miközben az ajtó felé pislogott. Krisztin átadta neki a papírokat. A hivatalnok az orrára biggyesztette barnakeretes szemüvegét, s az ágy szélén fölütötte az anyakönyvet. Miközben írt, harcsabajuszát rágcsálta, s ennek következtében a bajusz nyársként meredező két vége úgy mozgott, mint valami ideges halfajta uszonya.

Fölegyenesedett. Elhadarta az esketési formulát, aláíratta velük az anyakönyvet, aztán arcára kövesedett, semmitmondó mosollyal nyújtott kezet:

– Sok boldogságot az ifjú párnak!

Az asszony elmosolyodott, mert észrevette, hogy az anyakönyvvezető bajuszának sörtéi közé apró hagymadarabka ragadt. Az anyakönyvvezető összecsukta könyvét. Kibújt a nemzetiszínű szalagból, de oly ügyetlenül, hogy a tarkójáról a koponyájára fésült pár szál haját összeborzolta, s amikor visszasimította helyére a rakoncátlanokat, két zöld selyemszál is közékeveredett. Zsebébe gyűrte a szalagot, az anyakönyvet a hóna alá csapta, elbúcsúzott.

Sasvári és a felesége boldog volt.

Vincze néhány pillanatra eltűnt. Az ápolónői szobából telefonált a gépírónőnek, hogy az íróasztala mellett hagyott demizsont legyen szíves utána hozni. Majd a jelenlevő ápolónőknek meghagyta, nehogy elárulják az orvosoknak az esküvőt, különösképpen pedig a demizsont. Azok rettenetes undok népek, és bizonyosan szemére hánynák, hogy azért csinálta az egészet, mert a fiatalasszony a tábornok rokona. Az egyik ápolónő kétkedve nézett rá, mire Vincze kioktatta:

– Nem hiszi? Kevés gőze van az élethez, drágaságom. Gondolja, hogy egy tábornoknak máskülönben eszébe jutna látogatóba járni holmi tizedesekhez? – és becsmérlően legyintve még egyszer a lelkükre kötötte: – Nincs szükségünk rá, se nekem, se maguknak, hogy protekciózásról fecsegjenek. Egyik beteg olyan, mint a másik. A magam részéről akármelyiknek megtennék ennyit...

Az ápolónők bólogattak. Vincze pedig megnyugodva tért vissza Sasváriékhoz. A gépírónő már felhozta a kért demizsont és eltávozott. Vincze töltött.

– Hát, kedves egészségükre. Kívánom, igyanak meg együtt vagy száz hektóval ebből a fajtából – és kissé büszkén hozzátette: – Valódi kékfrankos... – Ajkához emelte a poharat, cseppet sem hagyott benne. Csettintett: – Egy ismerős termelőtől szereztem. Ez tőkén termett...

Sasvári a felesége kezét szorongatta. Keveset ittak. Vincze Leszenkával koccintgatott újra meg újra, váltig dicsérte a kékfrankost, félpohárnyit hörpölt belőle, aztán lassacskán megrágva az italt, apró kortyokban nyelegette. Orra hegye és arca megpirosodott, megfényesedett, mintha belakkozták volna. Kezét az ölében pihentette, tenyerét maga felé fordította. Krisztint olyan érzést fogta el, hogy a hadtápfőnök az ital modern és egyenruhás védőszentje. Az uniformis

nem zavarta a becsípett Vinczét abban, hogy trágár vicceket meséljen, amelyek arra ösztönözték a két szerelmest, hogy pirulva várják a megtisztelő látogatás végét, s még inkább csak egymással törődjenek. A hadtápfőnök nem vette, vagy nem akarta észrevenni, hogy felesleges a szobában. Mesélte vicceit, időnként homályos célzásokkal példálózott arról, hogy jó annak, akit nagy emberek pártfogolnak és hogy milyen nehéz a magafajtájú kis embereknek, akiket olyan könnyedén elásnak valami hivatalba, ha nincs mögöttük senki.

A kékfrankos mind erősebben tüzelt az orrán, s apródonként beszámolt életének nagyobb sorsfordulatairól.

– Vajból van az én szívem – fejtegette elérzékenyülve. – Mindig segítettem, akin csak lehetett... Hát azt hiszik, szólt én értem valaki egy jó szót valaha? Nem. Senki sem szólt. Holnap is megyek... a tábornokhoz kihallgatásra... Pedig az ilyen politikai generálisok nagyon bakafántosak... Hej, ha az tudná, milyen képességű ember hervadozik ebben a kórházban! Bevinne valamelyik nagyfejű helyébe... Csak szólni kellene neki... – bólogatta.

Egy órakor elment. Kissé tántorogva vett búcsút Sasváriéktól, hosszasan szorongatta Krisztin és a férje kezét. Leszenkától nem tudott elköszönni, mert a bor elnehezítette a tizedes fejét, s elaludt. Vincze kitámolygott a szobából. Egyenesen a kórház mentőautójához ment. A gépkocsivezető hazavitte az elázott hadtápfőnököt.

Sasváriéknak persze a leghalványabb sejtelmük sem volt arról, hogy mit beszélt Vincze az ápolónők előtt. Ugyancsak meglepődtek, amikor délután megjelent az egyik nővér, hogy soron kívül tiszta pizsamát adjon a két betegnek. Majd megint másik ápolónő a pléh hamutartókat mintás üveggel cserélte fel, és alpakka evőeszközt hozott az alumínium helyébe. Leszenka szuszogva pihente ki mámorát. Ők csendesen ültek, s egymás kezét fogták. Csordultig telt a szívük, semhogy beszélni tudtak volna.

MÁSODIK KÖNYV

„Ordítva rontott ránk a vész,
Ki volt a népért harcra kész? . . .”

— — — — — — —

„De ha megvernek és legyőznek,
És a régi rend lesz úr megint,
Mindnyájunkat olajba főznek
És karóba húznak szám szerint . . .”

(Német parasztdal)

— — — — — — —

„Fel, kispolgárok, a Népszava int,
Itt van az idő, Esztergályos újra suhint,
És hullnak a bolsik a Peyer előtt,
Háromszínű zászló leng a Szaktanács
előtt . . .”

(Gúnydal a húszas évekből)

Első fejezet

A honvédelmi miniszter minden héten tíz katonát és tisztet látott vendégül a margitszigeti Honvéd Üdülőben. A vendégség ez idő szerint október huszonegyedikén reggel kezdődött, s este Gara százados elégedetten állapította meg, hogy Bata István már egyedül ezért az intézkedésért is megérdemelte a miniszteri széket. Programjuk meglehetősen zsúfolt volt. Hétfőn ünnepi fogadtatás, majd városnézés következett. Pontosan délben ebéd és pihenő, négy óráig. Fél ötkor moziba mentek, hét órakor az Operába. Kedden a Szépművészeti Múzeum kiállítását látogatták meg.

A vendégek, mindenik a maga módján, jól érezték magukat. Mint a minisztert képviselő ezredes megjegyezte, első eset, hogy egy alakulattól ugyanabban az időben hat katona kapott meghívást: Albert, Gara, Marosvölgyi, Sarbó, Mikola és Barta. Az őrnagy kéjesen nyújtózott az alakulatát ért dicséretek fürdőjében, s néhányszor megjegyezte, hogy nem volt igaza a „Volokalamszki országút" című könyv szerzőjének, mert csupán a dolgok egyik oldalát mutatta meg.

– Kifejti az író, a nevét már elfelejtettem, hogy amikor a parancsnok azt mondja: én, ezen az egész alakulatot érti. De azt elfelejti hozzátenni, hogy megfordítva is éppen így van... Pedig ez nagyon lényeges...

Marosvölgyi cinikus mosollyal bólogatott rá, s igyekezett udvariasan kereket oldani Albert közeléből. Sarbó magába húzódva

fortyogott, csupán a vállát rándítgatta az őrnagy fejtegetéseire, s a pokol fenekére kívánta. Örült, hogy a programjuk zsúfolt, és kevés időt hagynak számára, gondolkodni az életén. Bartának ismerőse akadt a vendégek között: Gulyás Gyula államvédelmi hadnagy, öreg barátjának a fia.

Garát az utolsó hét eseményei, az áttöprengett éjszakák alaposan megviselték. Szívesen kapott hát az alkalmon, hogy pihenjen s szórakozzék, mint a többiek. Erre azonban nem került sor. Hétfőn, a mozi és az opera között, Gulyás hadnagy harsány hangon bejelentette: ha nem akarják, hogy elaludjon a nagy kornyikálástól, mondják el, miről szól a Fidelió, és hogy egyáltalán mi az értelme az operának, mert életében egyszer járt ott, két évvel ezelőtt. Akkor is arra ébredt – tette hozzá valamivel csendesebben –, hogy a jegyszedő megérintette a vállát, s megvető mosollyal hozta tudomására: „Nagyon el tetszett merülni, már a lóbőráriát is befejeztük . . ."

Gara olyan jót kacagott a fiatalemberen, hogy a könnye is kicsordult, aztán megsajnálta, és felcsapott operakalauznak. Az előadás végén megkérdezte:

– Hogy tetszett?

Gulyás a fejét rázta:

– Azt hittem néha, hogy hideg futkároz a hátamon. Hogy a zenének ilyen hatása legyen?! Most már meg akarom ismerni ezt a világot alaposabban.

Másnap a Szépművészeti Múzeumban ismét Gara mellé szegődött. Nem titkolta, miért.

– Zene, képzőművészet, valahogy nagyon távol áll tőlem. Százados elvtárs ért hozzá. Örülnék, ha segítene, hogy megismerjem.

Gara kíváncsi lett erre az emberre, s amikor a hadnagy panaszkodott, hogy délután soha nem tud elaludni, felajánlotta, hogy feküdjenek ki nyugágyakra s beszélgessenek.

Csupán ketten voltak a teraszon. A Dunán hajók siklottak. A pesti oldalon, a Margit-híd lábánál kotrógép hányt sódert a partra. A markológépek kétszer, háromszor merítették kanalukat a sóderhegy oldalába, s a megrakott teherautók nagy motorzúgással elrobogtak, átadva helyüket az üreseknek. A hadnagy hallgatott. A rakodást nézte. A gépek mellett az emberek törpéknek tűntek.

Gara merőn figyelte a hadnagy magárafeledkezését, s azon gondolkozott, miért nem legyintette meg eddig a művészet szépsége.

– Ez tetszik? – kérdezte halkan. Gulyás csalafinta mosollyal válaszolt:

– Ez más, mint a muzsika. Előbb megértem...

– Ez is zene, az élet zenéje. Ha valaki lefestené így, ahogy van, azt mondanák rá, hogy giccs. Felületet mutat, lényeget nem. Pedig az a művészet, a dolgok lényegét megmutatni. Picassónak van egy képe, a „Fasizmus" című. Börtöncellában asztal, rajta vizeskancsó és halálfej. Röviden ez a lényege a fasizmusnak. Csehov egy-egy három-négy oldalas novellában halálos ítéletet hirdetett a cári Oroszország életviszonyai felett...

– A mi íróink nem az életet írják meg. Vagy zagyván politizálnak – kevés kivétellel –, mint „fő okosok", vagy ha mégis az életből merítik témájukat, olyan következtetéseket vonnak le belőle, amiket én nem fogadhatok el.

– Például?

Gara érdeklődve nézett rá. Talán mégsem olyan műveletlen vagy éppen primitív ez az ember, mint ahogy gondolta. Vagy csak vak ösztön sugallja véleményét?

Gulyás a Dunát szemlélte.

– Nem akarom untatni a magánügyeimmel.

– Mondja csak. Hallgatom.

A hadnagy kis szünet után kibökte:

– Rosszul élünk az asszonnyal. Mostanában elég sokat írnak ilyesmiről. – Elakadt a hangja.

– Ne csodálkozzék rajta. A család olyan a társadalomban, mint az ember vérében a sejt... – Folytatni akarta, de Gulyás hevesen közbevágott:

– Igen, de ha ezeket az írásokat olvasom, az derül ki, hogy minden, de minden rossz, és ez nem igaz. Az én igazságomat nem tudom kiolvasni az írók műveiből. Talán az „Irodalmi Újság"-ban keressem?

Gara csendesen elmosolyodott. Hogy is szól a közmondás? „A másik peres tanúja mindig rossz ember." Gulyás észrevette a mosolyt:

– Lehet, kinevet. Munkásgyerek voltam én, és most hadnagy vagyok. Nyolc gyereket szült meg az anyám, egyedül maradtam életben közülük. Biztos, állami kenyerem van. Ezerhatszáz forint a fizetésem, ruhára, cipőre nincs gondom. A feleségem ezernégyszázat

keres. Szép gyerekünk van. Szóval, nem dőzsölünk, de nem is szűkölködünk. Mégis rosszul élünk, és nem azért, mert a világ rossz, hanem... – megrántotta a vállát. – Az ördög tudja, miért. Nincs nekem semmi bajom a rendszerrel, a feleségemmel van bajom, pedig szeretem. Annyira szeretem, hogy az anyámtól is elhidegültem... Pedig az anyám aztán megérdemli, hogy megcsókoljam a lába nyomát.

Hirtelen elhallgatott. Zubbonya ujján apró muslica illegette szárnyát. Szórakozottan lefricskázta. Szájaszéle megremegett, ahogy az anyjára gondolt. Szegénynek a szíve szárnyakat kap, amikor ő otthon van. Gyorsabban lépeget, fején a fekete kendő félrecsúszik a sietségtől, s hogy igazgatja, mert a menye nem szereti, ha lompos. Sóhajtott, s az jutott eszébe, vajon minden asszony akkor kezdi-e tisztelni az öreget, amikor maga is az öregség sorába jut? Vajon az asszony csak akkor becsüli a férjét, amikor nincs többé?

– Tulajdonképpen mi történt? – érdeklődött Gara.

Gulyás hátrahajtotta fejét s a nyugágy vásznához támasztotta:

– Semmiség, higgye meg, az egész semmiség. Csak az a sok apróság néha heggyé dagad. Mi történt? – kérdezte vissza s vállat vont. – A feleségem nem vasalta ki szombaton a kamgárn ruhámat, én meg nem hordtam le a tüzelőt a pincébe... – Kesernyésen sóhajtotta: – Ennyi az egész, dióhéjban...

– Ezért kár lógatni az orrát. Hazamegy, megbeszélik egymással szép nyugodtan – veszekedni tilos –, és élnek boldogan, amíg meg nem halnak.

– Jó lenne. De mint ahogy egyetlen katonám sem változott meg, csupán azért, mert a lelkére beszéltem, nem hinném, hogy ő levetné az énjét, akár a kabátot, s más ember válna belőle. A nadrágvasalás csak alkalom volt, amely az egészet kirobbantotta. Pénteken bejött hozzám az írnok, hogy másnap reggel díszöltözetben jelenjek meg a zászlóaljparancsnokságon. Tudja, milyenek az írnokok, a miénk sem különbözik a többitől. Rámkacsintott és megjegyezte: „Néhány tiszt elvtársnak jó napja lesz, tudniillik kitüntetések érkeztek." Mindjárt telefonáltam az asszonynak, de tárcsázás közben eszembe jutott, hogy jobb lesz, ha nem kiabálom el a dolgot, hátha nem nekem jött kitüntetés. Ezért csak annyit mondtam neki, hogy: „Anna, kérlek, vasald ki a kamgárn ruhámat, mert nagyon gyűrött, s holnap szükségem lesz rá."

Maga elé merengett, s kisvártatva folytatta:

– Ugy vártam erre a napra, mint vőlegény a nászéjszakára. Kár, hogy a kitüntetést csak ünnepélyes alkalmakkor szabad viselni. Hordanám én minden áldott nap. Megdolgoztam érte. – Mellére pillantott, az éremre, s lehalkította hangját. – Szolgálati érdemérem. Voltak, akiknek előbb tűzték fel, nem tudom és nem is kutatom, hogy mi okból. Nem végeztem rosszabb munkát náluk, s most végre látszatja is van. Sokan szégyellik bevallani, én természetesnek tartom, hogy vágytam a kitüntetésemre. Törtem érte magam, hiúságból. De az én becsvágyamból mindig haszna volt a szakaszomnak. Többet, jobbat akartam. Reggel hétkor már a laktanyában voltam, és este kilenc-tízig. Persze akadt üresjárat – fél órákat, órákat ütöttem agyon beszélgetéssel. Az ember nem barom. Reggeltől estig úgy kifáradtam, hogy időnként szükségem volt kikapcsolódásra. Ilyenkor csépeltük a szalmát, kinek mi a gondja, baja, ki hogy él. Szóval, nem egészen pontos kifejezéssel, ilyenkor éltem társadalmi életet. Másszóval, pletykáztunk – mosolyogta csalafinta szemhunyorítással.

– Százados elvtárs, talán el sem képzeli, milyen érzés megvenni a másnapi mozijegyet, s amikor készülődne, mert már várja az asszony, csörög a telefon. „Hadnagy elvtárs, ellenőrzöm a holnapi foglalkozások előadóinak jegyzetét. Várjon meg, egy értekezlet van nálam. Nem tart soká . . ." Hát amikor azt a „nem tart soká"-t meghallom, úgy vagyok, mint a bika a vörös posztóval. Ilyenkor nem kell soká várni az én főnökömre. Két-három óránál többet csak egész ritkán . . . Azt hiszem, nem kell sok fantázia hozzá, hogy mit jelent ez otthon. Kimosakodni az asszony előtt, megbékíteni, elfelejtetni vele a sértést. Ha jól megszámolom, az elmúlt évben kétszer-háromszor mentem el valahová. Egy szórakozásom volt, a könyv. A laktanyába is magammal vittem, s az üres órákban, félórákban azt bújtam. Ha végre bevetődtem olyan helyre, mint az opera, hát úgy elfogott a buzgóság, hogy abban hiba nem volt! Megpróbáltam, gondoltam, elmegyek haza korábban. Első nap, amikor hat óra körül engedélyt kértem a távozásra, parancsnokom csak bólintott, a második nap szúrós szemmel nézett végig rajtam, a harmadikon pedig megjegyezte: „Maga nem talál munkát, hogy minden este ilyen korán hazaballag?" Ő aztán talált nekem, és nem is keveset. Elég az hozzá, hogy két hónapig nem volt olyan tiszti gyűlés, taggyűlés, ahol ne beszéltek volna rólam. Elhanyagolom a szakaszt, nincs rendes

ellenőrzés. Úgy rámmásztak, hogy jobbnak láttam kibújni alóluk. Lovagoljanak más hátán, az enyémnek hagyjanak békét... Beadtam a derekam, és folytatódott a taposómalom.

– Ne haragudjon, százados elvtárs, de kicsit mindig nevettem a politikai munkásokon. Sajnáltam is őket, meg nevettem is. Olyan körbe-kórbe játékot, mint amit a mi politikai tisztjeink csináltak?! Mondom, ha egy tiszt korán járt haza, olyan vesszőfutásban volt része, hogy az isten mentsen meg attól mindenkit. Az asszony meg nem érezte jól magát egyedül, morgott. Persze, akadt jócskán, aki keresett maga mellé való társat, hogy időnként helyettesítse a férjét. Akkor meg jött a másik vesszőfutás, hogy milyen tiszt az, amelyik elhanyagolja a családját. Mint a tűzoltók, hol az egyiket locsolták agitációval, hol a másikat, és mégis vagy az egyik égett, vagy a másik.

– Itt van ez a pénteki nap. Mondom, délelőtt szólt az írnok. Délután, fél hat felé meg a főnököm, hogy „ma sem tart soká". Este kilencig vártam rá, és tizenegykor végre kiléptem a laktanya kapuján. Jókedvűen mentem haza. A kitüntetés miatti öröm elfeledtette velem a várakozás bosszúságát. A feleségem nyitott ajtót, s máris láttam a mozgásán, itt valami nem stimmel. Megkérdeztem, hogy mi a baj, azt feleli, semmi. Ha semmi, hát semmi, gondoltam, és még töprengtem, ugyan mit felejthettem el. Születésnap, névnap, az első találkozásunk évfordulója – ezek tavaszi és nyári dátumok. Még az is eszembe jutott, jó lenne benézni az orvoshoz, mert mostanában feledékeny vagyok, ha nem írom fel a dolgaimat, úgy kirepülnek az agyamból, mint méhek a kasból. A fejem kóválygott az éhségtől, asztalhoz ültem. Az asszony meg zoknikat stoppolt. Nagyon fáradt voltam, ahogy megvacsoráztam, kezdtem vetkőzni. Már hálóingben álltam a szoba közepén, amikor eszembe jutott, hogy összekészítem a ruháimat, ne kelljen kapkodnom reggel, amikor mindannyian sietünk, gyereköltöztetés, miegymás. Nézem a ruhámat, pontosan olyan gyűrött, mint amikor eltettem. Az asszony csak stoppol rendületlenül. „Nem vasaltad ki?" – kérdezem. Mintha nem is szóltam volna hozzá, szúrkálja a tűt a zokniba. Mondom: „Felelj hát, neked beszélek." A fejét sem emelte föl, csak úgy foghegyről válaszolt: „Elfelejtettem." Hát ehhez ismerni kellene a feleségem. Ha ő elfelejt valamit, akkor leesik a nap az égről, de legalábbis a négust ültetik Eisenhower helyére. Megedződtem én már, hozzászoktam a szemre-

hányásaihoz, hogy: „Vagy én intézem el, vagy senki", meg: „Te százszor megígéred, ezerszer elfelejted." Hogy ő elfelejtette? Az lehetetlen. „El?" – kérdeztem. „El – mondja. – Ahogy te is elfelejtettél ma korán hazajönni. Azt hiszem, tizenöt mázsa szén és három mázsa fa lerakása után megérdemlek egy kis pihenőt. Az emberek leöntötték a pince elé. Igazán asszonynak való munka. Kissé kifárasztott." – Hű, gondoltam, hát innen fúj a szél! „Miért nem hagytad ott? Lehordtam volna szívesen." Erre aztán már nem is felelt, csak végignézett, de úgy, hogy minden csepp vér a fejembe szállt. Mert minden este ilyen rumli van. Higgye meg, százados elvtárs, félek hazamenni. Egy nyugodt pillanatom sincs. Ahogy a lábam betettem, kezdődik. Ezt nem csináltad, azt nem csináltad, ezt felejtetted el, azt felejtetted el... Mintha nem volna elég a laktanyai munka reggeltől késő estig. Remegtem az idegességtől. Olyan ember vagyok, aki lenyeli a mérgét, de akkora indulat fogott el, hogy azt hittem, rögtön szétrobbanok. Minden áldott este valamilyen cirkusz. Odavágtam az asszony ölébe a ruhám, hogy csak úgy nyekkent, és ráparancsoltam: kivasalod!

– Persze, az én asszonyom se megy a szomszédba tíz deka önérzetért. Nem szokott hozzá, hogy így beszéljek vele. Ami igaz, az igaz. Ott lakik mellettünk egy régivágású tisztviselő, amolyan házi ezermester. Négykor már otthon van. Fúr, farag mindig. Én meg az életem nagyobb részét a századnál töltöm el. Dolgozni, mosni, főzni, gyerekkel foglalkozni s ráadásul a ház körüli apróságokat is elvégezni – sok az egy asszonynak. Szóval, a feleségem szépen lesöpörte az öléből a ruhám, és kijelentette, nem kapcarongy ő, parancsolgassak a katonáimnak, elég szerencsétlenek azok, hogy ilyen parancsnokot fogtak ki maguknak. Én se maradtam adós. Szó szót követett. Az asszony megmakacsolta magát. „Vasald ki, ha rendesen akarsz elmenni, vagy add anyádnak, az elég bolond, hogy megcsinálja."

– Házasságom elején együtt laktunk a szüleimmel. Az anyám külön ügy. Említettem, hogy nyolc gyerekből egyedül maradtam. Szegény csak azt látta, hogy reggel elmegyek, még álmos vagyok, este hazajövök, majd beleesem az ágyba, beszélgetni sincs kedvem. Az asszony nem szívelte szegényt, mert mindent megcsinált, hogy könnyebb legyen a dolgom, vagyis „kényeztetett", „elrontott". Annyira paprikás lett otthon a levegő, hogy az öregek külön költöztek.

Nem bírták az asszony kötődését. Pedig hát, hányszor kimosott neki az anyám, hogy kevesebb gond legyen a vállán!

Felsóhajtott, legyintett.

– Végül is az asszony kijelentette, legjobban tennénk, ha elválnánk. Szeretem a feleségem és nem tudok nélküle élni. Vele élni – az se megy így. Van egy kisfiúnk, és nincs időm arra, hogy rendes családi életet éljek. Helyesebben úgy mondanám, hogy a magasabb parancsnokom nem engedélyez rá időt. Idősebb ember nehezebben érti a tavaszt. Ha pedig a parancsnok csinál valamit, legyen az jó vagy rossz, biztosan talál követőkre. Átvették ezt a módszert az alparancsnokai, s kialakult a helyi közvélemény, amely szerint jól dolgozni úgy lehet, ha hajnaltól éjszakáig benn tartózkodik a tiszt a laktanyában. Otthon aztán persze ideges az ember. Állandó veszekedés, ingerültség... És az egészben az a legfájóbb, hogy tudom, jócskán igaza van az asszonynak, és ő is tudja, hogy nekem is igazam van. Mégis, egyikünknek sincs igaza. Közbeszól a megszokás, a gyökeret eresztett bürokrácia... Bűvös kör, amelyből nem tud az ember kitörni.

Fehérköpenyes pincér állt meg a terasz ajtajában:

– Gulyás hadnagy elvtársat a telefonhoz kérik...

A hadnagy felemelkedett a nyugágyról.

– De erről úgy kellene írni, hogy a bürokrácián, az egyes ember ostobaságán csattanjon az ostor. Ez lenne az írók feladata. Ehelyett ők a proletárdiktatúrát ütik, a rendszert... Bocsásson meg, mindjárt jövök – mondta, majd sietve távozott.

Gara egyedül maradt. Muslicaraj kóválygott a feje körül, sapkájával odébbsuhintotta őket. Megbánta, hogy beszélgetni kezdett Gulyással. Ha csak egy hétre is, szerette volna elfelejteni az élet problémáit. A tegnapi, gondtalanul eltöltött nap jobb kedvre derítette. A fáradt zsibongás elcsitult agyában, s most a hadnagy története ismét felzaklatta. Lehunyta a szemét. Jó lenne valami zug, ahová elbújhat, s ahol békén maradhat. Csak néhány napi nyugalom, rendszeres étkezés, alvás, kevés cigaretta, semmi fekete. Az rendbehozná. A langyos szellő énekhang foszlányát hozta fülébe. Fölnyitotta szemét. A Margit-hídon tömeg vonult. Emlékezetében keresgélt, hogy micsoda évforduló van ma, s órájára pillantott, aztán zavart mosolylyal megrázta a fejét. Ideges. „Október huszonhárom" – suttogta felvont szemöldökkel. Semmi. Egyáltalán semmi. Szemben, a pesti

oldal rakpartján teherautó zúgott. Emberek szorongtak rajta, a vezetőfülke tetején, de még a hűtőn is ültek, s az oldalán fürtökben kapaszkodtak.

A terasz kőpadlóján csizmás léptek dobbantak. A hadnagy tért vissza. Lihegett:

– Megkezdődött a pihenésem... Távmondat: azonnal vonuljak be.

Gara felállt.

– Valami történt?

– Az egyetemisták tüntetni akartak, a belügyminiszter betiltotta, azután mégis engedélyezte a tüntetést. A Bem-szobornál tartanak gyűlést. Nem tudom, mikor végzek, remélem hamarosan. Szeretném folytatni a beszélgetést. – Kissé hangoskodva nevetett, mintha nyugtalanságát leplezné: – Én már kitálaltam, de százados elvtárs még semmit sem beszélt.

Kezét nyújtotta, búcsúzott. Gara szótlanul bámult utána, majd a terasz kőkorlátjához lépett.

A hídon tömeg vonult.

Cigarettát halászott ki a zsebéből, s rágyújtott. A gyufaszál reszketett ujjai között. Sarkonfordult, és a szobájába ment. Felöltötte köpenyét. A folyosón, Albert szobája előtt megtorpant. Bekopogott, de senki sem felelt. A többiek szobája is üres volt. Leszaladt a lépcsőn, s a portásnál kérdezősködött, hogy hová lettek a társai.

– Valami gyűlésre mentek... Lehetséges, hogy nem érkeznek haza vacsorára. Keresték a százados elvtársat, és nehezteltek, mert azt hitték, már előbb elment. Az őrnagy elvtárs különösen bosszankodott, hogy szólhatott volna nekik.

Gara elrohant.

A Margitsziget útjait hullott falevél borította. Zörögtek a talpa alatt, s hangjuk olyan volt, mint az összegyűrt papír zizzenése. A fák egyre hullajtották halálrasápadt leveleiket. Szerelmespárok őgyelegtek a keskeny és kanyargó ösvényen. Gara nagy ívben kikerülte őket, s hosszú léptekkel sietett a híd felé. Kifulladt, verejték gyöngyözött a homlokán. Körülnézett, nem lát-e katonát a közelben, s kigombolta köpenyét.

Ahogy közeledett a hídhoz, erősödött a tömeg zsivaja. Ütemes kiáltások, énekszó keveredett felismerhetetlen hangzavarrá. Fájdalom szúrt az oldalába. Tenyerét a szíve alá szorította, s megállt egy

pillanatra.. Tüdeje gyerekkorában két esztendeig ágyban tartotta. Azóta sem bírja a gyors mozgást. Zihált. „Öreg a szerkezet" – gondolta, és kezét folyvást az oldalán tartva, ismét megindult, most már lassabban. Megpróbálta elkapni a tömeg kiáltását, de nem sikerült egyetlen értelmes szót sem kihámozni a hangfoszlányok zűrzavarából.

Bámészkodók szorongtak a híd feljárójánál, integettek, kiabáltak a vonuló tömegnek, s onnan szavalókórus ütemes rigmusa felelt:

– Nem állunk meg félúton – sztálinizmus pusztuljon!

– Gyertek velünk! Gyertek velünk!

Gara keresztülfurakodott a bámészok csoportján, s a járda szélén állt meg. A tömeg elejét nem látta – nem a Duna partján mentek, hanem egy utcával följebb. Amikor megfordult, hogy Pest felől a fölvonuló tömeg végét keresse, valaki nemzetiszínű zászlót lebbentett az orra előtt, és nagy ívben meglobogtatta:

– Függetlenség, szabadság!

– Gyertek velünk!

Nyolcan, tízen, tizenketten egy sorban, tolongtak előre. Fiatalok. Arcukon az izgalom pírja. Hangoskodva beszéltek, nevettek. A sorszéli, piros karszalagos rendező mondta előre a szöveget, hármat számolt, és akkor fiatal torkuk minden erejével rázendítették:

– Aki magyar, egyet akar!

– Gyertek velünk!

Gara még mindig nem látta a menet végét. Elgondolkozva lépegetett a vonuló tömeg mellett. Újabb és újabb jelszavak csapódtak a fülébe, s mindegyik végén a felhívás: „Gyertek velünk!" Homlokát ráncolta. Ismerősnek tűnt a hang, s úgy érezte, mintha egyszer már végigélte volna ezt a jelenetet. Görcsös fájdalom hasított agyába. Kissé elszédült, megállt, egy pillanatra lehunyta szemét.

„Gyertek velünk!"

Negyvenöt. Választás. Kisgazdapárti győzelem. Abszolút többség. Akadémia utca. Ott állt a Kommunista Párt székháza előtt. Mellette az őr, volt partizán – barna egyenruha, géppisztoly, a sapkán vörös csillag. Esteledett. És akkor áradt így a kispolgárság tömege a párt háza elé. A szűk utcában megszorult a hang, s rettenetes orkánná dagadva, hömpölygött a házak fölött. „Minden egyetemista – független kisgazda! Gyertek velünk!..."

Háromszín zászlók, transzparensek. És a levegő remegett: „Nem lesz vörös Budapest!... Gyertek velünk!..." Akkor az őr egykedvű

mozdulattal megnyomta a jelzőcsengő gombját. Rohanvást jött az őrparancsnok. Egy pillantás a tömegre, sercintés, és futott vissza.

„Minden egyetemista – független kisgazda . . .”

A partizán fegyverének földre néző csöve vízszintesre magasodott.

A tömeg áradt feléjük, mint a rohanó hegyipatak, ellepte az egész utcát, és a házak remegtek a viharzó hang zajától: „Nem lesz vörös Budapest! Gyertek velünk! . . .”

Az őr ujja valósággal odanőtt a fegyver billentyűjére. Gara hozzáhajolt:

– Beléjük lősz?

– Ha kell . . . – S szúrós szemvillanás: – A pártot többé nem verik szét . . .

„Nem lesz vörös Budapest! – Gyertek velünk!”

És akkor a pártház mellett, a kis utcácskából előmasírozott az őrség. Harminc ember. Partizánok. Géppisztoly a vállon, csillag a sapkán.

A tömeg éle megtorpant. Elöl várakozó csend lett, s azok harmincan rákezdték:

„Fel vörösök, proletárok . . .”

Mentek, és szállt az énekük. Az első három odaért az emberekhez, s aki útjukba esett, félrelökték, hogy nyekkent, és közben énekeltek. A tömeg felhördült, a ház kapujában álló őr a levegőbe sorozott. Egy pillanat, és az utcát elborították a szerteszét hányt zászlók, transzparensek, s még aznap este utcára vitte tömegeit a kommunisták pártja.

. . . Zúgott a feje.

Most ki szegül szembe ezzel az áradattal? Fülébe zsibongott a menetelő emberek beszédének el-elkapott hangfoszlánya. „A DISZ Központi Vezetősége halad az élen . . . Ugyan . . . Impotens marhák . . . Megvagyunk az ő vezetésük nélkül . . . Azok csak ne vezessenek . . .”

A gondolkodás fájt.

Megőrült a belügyminiszter? Miért nem vereti szét a rendszer elleni tüntetést? Miért engedélyezte?

A sorok valahol elöl megtorpantak, s lassan megállt a vonulók menete. Lobogó hajú, feltűnően jóalakú lány kiáltott rá:

– Éljen a népi hadsereg! –, s hogy Gara rámosolygott, kedvesen évődő szemhunyorítással hozzátette: – Éljenek a tisztek!

Gara elkomorult. Miért „népi hadsereg”? Negyvennyolc előtt nevezték így a magyar ármádiát, amikor még nem a proletárdiktatúra

hadserege volt. Egy „i" betű csupán, pongyola fogalmazás vagy pedig más osztálytartalom? Kéz nehezedett a vállára.

– A százados úr persze nézeget hátra, de meg sem ismeri a szegény embert. Na, komám, utoljára negyvenhétben volt ilyen a pesti utca...

Szliács állt mögött néhány tisztjével, ábrázatuk valósággal ragyogott. Gara mentegetőzött:

– Nagyon elgondolkoztam.

Szliács az emberek arcát figyelte:

– Van min. Őrület, hogy mennyi ismerőst látok. Hogy tetszik? – fejével a rendezett sorokra biccentett.

– Impozáns – mondta Gara szárazon. – Csak azt nem tudom, hogy mi lesz belőle. Szabadság, de kié? Függetlenség, de kitől, mitől? Egyenjogúság, egység, de kivel, mivel?

– No persze. – Szliács kissé félrehajtotta fejét, homlokát ráncolva mondta: – Ha, mondjuk, a Politikai Bizottság a tüntetés élére állna, akkor megoldódna a probléma. De az egyetemisták voltak a Pártközpontban, és szóba sem álltak velük.

– Hogyhogy? Hát mit akartak?

– Mit tudom én? Én is csak úgy hallottam. – S szemlélte az embereket a sorban, mint aki máris túl sokat mondott. Gara idegesen rászólt:

– Bementek, hogy: „Gerő, jön tüntetni, vagy nem?", aztán meg idejöttek, mi? Ne játszd meg az okosat, Szliács.

Az ezredes felfortyant:

– Persze, hogy nem azzal mentek. Nyilván követeléseik voltak.

– És?

Szliács színpadiasan tárta szét a karját:

– Keresd meg itt a Központi Vezetőség tagjait, s ha megtalálod őket, akkor biztosan élére álltak a tüntetésnek. Egyébként jellemző, hogy a „Szabad Nép" reggel még üdvözölte az ifjúság forradalmi hevületét, utána pedig a belügyminiszter betiltja ezt a fölvonulást...

Gara csendesen megjegyezte:

– Tehát nem tartották helyesnek a dolgot, s így a jelszavak politikai tartalma...

Az ezredes dühösködve közbevágott:

– ...olyan lesz, amilyent mi adunk a tüntetésnek. Te, meg én Mi, magyar kommunisták.

– És milyenek a követelések?

– Hallhatod a jelszavakból, és ha tudsz olvasni, elolvashatod a tábláikról – ingerült hangja minden átmenet nélkül ellágyult, bizalmassá vált. Garába karolt. – Emlékszel még a negyvenhatos-negyvenhetes nagy tüntetésekre? Akkor éreztem ezt a levegőt az utcán, azóta sem. Az ember vére belepezseg... Na, most mondd meg, micsoda hülye belügyminiszter a Piros! Hát miniszternek való az ilyen? Mi az ördögnek tilt be egy ilyen spontán megmozdulást?! És mivel tiltja be? Mivel? – kérdem én. Még szerencse, hogy észretérítették, s föloldatták vele a gyülekezési tilalmat. A sztálinizmus elleni harcot nem lehet betiltani, mint ahogy nem lehet levegő nélkül élni...

– Most a sztálinizmus elleni harc a legfontosabb?

– Az-e vagy sem, ők már eldöntötték. – Szliács széles gesztussal a tömegre mutatott. – Sajnos előbb, mint ahogy derék vezetőink levonták volna a tanulságokat a huszadik kongresszusból. Új politikához új politikusokra van szükség, ez csak evidens, nem?

Gara oldalról pislogott rá. „Sikamlós fickó – gondolta. – Mindig úgy csavarja a dolgokat, hogy neki legyen haszna belőle."

A tömeg lassan megindult. Szliács ismerőst fedezett fel a csődületben. Odalépett hozzá, kezet szorítottak.

– Mi újság? – kérdezte amaz semmitmondó hangon.

Az ezredes vállat vont, és a tömegre intett a fejével:

– Ez nem elég újság? – Visszament Gara mellé. A százados arra gondolt, hogy jól választották meg a tüntetés idejét. A demagóg uszítás hetek óta folyik, s elérte a tetőpontját. A párt és a kormány felelős vezetői ma délben érkeztek haza Jugoszláviából... Napokig távol voltak... Halkan mondta:

– Szeretném, ha az esetleges új vezetés a kommunistákat erősítené. De honnan veszed ezt egyáltalán?

– Mit?

– Túlságosan figyelsz rám. Azt mondtad, új politika kell, meg új politikusok. Jó politika kell, hogy a proletárdiktatúrát erősítse. És a kommunistákat, akik ennek a hordozói...

– Kérdés, hogy kit értünk a kommunistákon. Rákosi lakájait igazán nem kell erősíteni.

– Az isten ért téged. Ha tévedtünk, a párttal együtt tévedtünk, és csak így lehet kijavítani is. Nem?

– Mit akarsz kijavítani? Az akasztófákat? A hazugságokat? Azo-

kat kell erősíteni, akik látták, hogy ennek rossz vége lesz. – Megfogta Gara köpenyének ujját: – Nézd, milyen csúf sast festettek! – mutatott egy táblára. Kövérkés egyetemista vitte a sor közepén, s megforgatta, hogy a háta mögött lépegetők is lássák. „Éljen a lengyel nép!" – hirdették az öklömnyi betűk a sas alatt.

A tömeg menete meggyorsult, s ők is nekilódultak. Gara visszanézett. A hídon nyüzsgött a nép, tömött sorokban vonult, és az emberek jöttek, egyre jöttek. A hídról az egyik szűk utcácskába kanyarodtak, amelyik a Bem-szoborhoz vezetett. Hangjuk megszorult a négy-ötemeletes bérházakkal szegélyezett, keskeny út fölött. Az ablakokból előkíváncsiskodó fejek visszahúzódtak. Félelmetes visszhanggal zengett az utca. Gépkocsi állt az egyik ház kapuja előtt. Nem kerülgették. Vállak és karok feszültek az oldalának, begurították az első mellékutcába. Táblákra kasírozott Kossuth-címer tűnt föl, Gara megbökte Szliácsot.

– Odanézz . . . – s az ezredes sapkacímerére intett. – Ez a címer már nem jó?!

Szliács a száját biggyesztette:

– Ha Kossuthnak jó volt, miért kellett nekünk új?

– Mintha mást jelképezne az egyik is, meg a másik is . . .

Az ezredes futó pillantást vetett Gara sapkájára.

– Ronda – mondta, és összecsücsörítette száját. Szliács szájcsücsörítései úgy hatottak, mint pont a mondat végén. Gara mindig utálta ezt a fintorát. S most éppen a címerről szólva biggyeszti félre a száját!

– Miért? – kérdezte.

– Na, miért ronda a ronda? – és ráncba vonta a homlokát. – Esztétikai előadást akarsz? Azért, mert nem szép.

– Barátom, csak a veszett kutya marja meg azt a kezet, amelyik táplálja. Agyon is verik érte. – Gara lepöccintett egy pihét a köpenye ujjáról.

– Te megőrültél. Egyszerűen arról van szó, hogy a fejlődés élén kell járni, nem pedig hátul kullogni.

– Csuda pofa vagy te, Szliács. A fejlődés nem egyenesvonalú, visszafejlődni is lehet.

Az ezredes átkarolta Gara vállát:

– Megrögzött sztálinista vagy, pajtás . . .

– Akkor úgy látszik, nekem is pusztulnom kell . . .

– Hülye.

Gara nem felelt. Figyelte a teli torokból harsanó jelszavakat. Az utca zengett, az ablakok beleremegtek a hangorkánba.

– Minden ország katonája térjen vissza hazájába!

– Ruszkik haza!

– Aki magyar, egyet akar! Gyertek velünk!

Szliács körbe forgatta a fejét. Ünnepélyesen jelentette ki:

– Akárhogy is nézem, kilenc esztendeje nem volt ilyen a pesti utca.

– Akkor mi támadtunk, most bennünket támadnak...

– A kutya se támad bennünket. – És még hozzá akarta tenni, hogy ez csak a megrögzött szektások handabandázása, s arra jó, hogy a demokrácia kibontakozását akadályozza. Egy fiatal suhanc szaladt el közöttük, s Szliács fülébe kiáltott:

– Ruszkik haza!

– Jaj – szisszent fel Szliács, és a fülét nyomogatta. – Megsiketülök.

– Tetszik, mi?

– Miért, mi baj lesz, ha az oroszok hazamennek? Szeretem, ha komolyan veszik a szuverenitás és egyenjogúság fogalmát.

Gara földreszegezte tekintetét. Undor fogta el. Egyszer – már nem emlékezett rá pontosan, melyik esztendőben – több könyvet vitt haza a Honvédelmi Minisztériumból. Szliács titkárnőjétől kért papírt, zsineget, hogy becsomagolja. Kapott is egy hatalmas, Sztálin arcképével díszített plakátot. A titkárnő segített pakolni, amikor Szliács a szobába lépett. Szótlanul nézte a munkát, majd Garára biccentett:

– Gyere be hozzám.

Vagy fél órán át prédikált, hogy micsoda szentségtörés Sztálin arcképét csomagolópapírként használni, s hogy nem való politikai tisztnek, aki egy egyszerű gépíróné lelkét ilyesmivel fertőzi, sárba taposva a nép szimbólumát.

– Mert Sztálin, az nem egy ember, nem egy vezető a többi közül. Sztálin – zászló, Sztálin – a Szovjetunió... – Aztán átkarolta Gara vállát, s korholta: – Ha a párt ilyen kipróbált munkása cselekszik így, akkor mit várjak attól az elvtársnőtől? Maradjon ez közöttünk, de vigyázz, hogy ki előtt mit csinálsz, mert még megütöd a bokád...

... A tömeg zúgott, viharzott az utcán. Nagydarab ember szaladt el Gara mellett, s meglökte, hogy Szliácsnak esett.

– Na, na – méltatlankodott az ezredes. – Összetaposod a csizmám.

Gara legyintett és megfogta Szliács karját:

– Most nem a csizmád a fontos. Nem látod, hogy ez az egész cirkusz a Szovjetunió ellen megy?

– Elsősorban is fontos a csizmám, nem azért suvikszoltam, hogy te összetapossad. Másodszor: magukra vessenek az oroszok. Függetlenség kell és szabadság!

– Harmadik út?

– Nemzeti út.

– A kommunizmus alapvető jellemvonása, hogy internacionalista ...

– Nocsak, Gara százados elvtársam tovább fejleszti a marxizmust. Pont jókor. Eredj talán Hruscsovhoz, és add át dokumentumaidat, hogy a szocializmust csupán egyféleképpen lehet építeni.

Garát elöntötte a méreg.

– Barátom, ekkora képpel jobb, ha egyedül mégy! – Előresietett. Hallotta, hogy Szliács utánakiált: „Na tessék, megsértődik és elrohan. Ez is érv ..." Nem fordult vissza. „Rohadj meg!" – morogta, és arra gondolt, hogy itt már csak egy érv segít: a tüntetés szétverése. A belügyminiszter adjon parancsot ... – Végigsimította homlokát. – Mire adjon parancsot? Lövesse szét ezt a csürhét? Segítene az? Hiszen a párton belül akkora a nyomás, hogy bíróság elé állítanák a minisztert ... – Halántékát kiverte a verejték, foga csikorgott. – A tömeg sodorta, vitte, s a szűk utca homályából olyan hirtelen toppant ki a tágas térre, hogy a bágyadt őszi napfény elkápráztatta a szemét.

A tér már megtelt, s az egyre áramló embertömeg szorosan hozzápréselte az előtte és körülötte szorongókhoz. Rézsút a vastagfalú, múltszázadbeli laktanya rácsos ablakaiban három-négy katona feje kíváncsiskodott alá. A kaszárnya zárt, nehéz tölgyfa kapujával szemközt Bem apó szobra nyújtotta karját a Duna fölé. Kardjának markolatába rövidnyelű nemzetiszínű zászlót dugtak.

A nép a Himnuszt énekelte. A kalapok, sapkák eltűntek a fejekről. Gara tisztelgett, s közben a szeme sarkából a Margit-híd pesti hídfőjét leste. A hídra még mindig özönlött az emberáradat. Pillan-

tása végigsiklott a hídon és a híd egy darabját eltakaró házakon. Az egyiken hatalmas háromszínű zászló lengedezett méltóságteljesen. Közepén kerek lyuk.

„A címer – gondolta Gara. – Kivágták belőle a címert.

A Himnusz hangja elhalkult, egy pillanatra csend támadt. Veres Péter kezdett beszélni, de Gara és a körülötte állók semmit sem hallottak. Nem is a szónokra figyeltek az emberek, hanem a laktanyára. Valahol rákezdték, hogy: „Éljen a népi hadsereg!" – a tömeg egy része pedig átvette a kiáltást. A katonáknak tetszett, hogy éltetik őket, sapkájukkal integettek az ablakból. Odébb újabb jelszó harsant: „Kitűzni a Kossuth címert!"

Gara figyelte a katonák arcát. Zavar tükröződött rajtuk, nem tudták, mit csináljanak. Több tiszt jött az ablakhoz. A követelés fenyegetően harsant s egyre türelmetlenebbül. A laktanya kapuja fölött félig rúdjára csavarták a Népköztársaság címeres lobogóját, s az egyik ablak rácsain frissen pingált Kossuth-címeres rajzlapot lógattak alá spárgán. Gara összeszorította az öklét, káromkodni szeretett volna. „Hülyék azok a tisztek? Megengedik alárendeltjeiknek abcugolni az állam címerét? Úristen, hogy neveltük mi ezeket? Hát arra nem tanítottuk meg őket, hogy Horthyék golyót adtak, amikor a nép vörös csillagot követelt? Ők az első szóra fölcserélik azt a csillagot a királyság jelképével?! Kettőskereszt! Apostoli királyság! Megőrültek?"

A tömeg szavalókórusa újabb és újabb jelszavakat harsogott. Két kézzel integettek a katonáknak. „Gyertek velünk!" – s a legények visszaintegettek, nevetve, hogy nem lehet, s mutatták a kezükkel, hogy bezárták a kaput. A tömeg azonnal rákezdte: „Kaput kinyitni!" „Ki a fogdából!" „Szabadságot a katonáknak!"

Gara elmosolyodott. Nem rossz. Hatása bizonyosan lesz, mert azt a katonát, amelyik ne érezné jobban magát laktanyán kívül, mint belül, még nem találták fel. De lehervadt arcáról a mosoly, amikor a nehéz tölgyfakapu feltárult, s vagy tíz, tizenöt katona sétált ki rajta. Nevettek, integettek, a tömeg pedig mámorosan éltette őket. Egyiküket vállra kapták, utat törtek neki a szoborhoz, s letették a talapzatára, mint valami koszorút. A katona kacagott, kezét rázta mindenkinek, aki feléje nyújtotta.

Gara vonásairól csak úgy sütött az indulat és felháborodás. A körülötte állók is észrevették. Egy bakfis hajolt a füléhez:

– A százados úrnak nem tetszik? – Hajából túlságosan édeskés kölni és olaj illata áradt. Megrázta a fejét, dús hullámos fürtjei röpködtek a levegőben, és a százados arcát csiklandozták. Gara kézfejével végigsimított az arcán, ott, ahol a lány haja odaért a bőréhez. Vállat vont.

– Nem tartozom számadással.

A bakfis hangjából fenyegetés csendült.

– Nézzétek a tisztecskét! Még hogy nem tartozik számadással! Elmúlt az az idő, amikor a dolgozókkal így lehetett beszélni!

Gara nem felelt, odébb sodródott. Semmi értelme, hogy fölöslegesen vitába bonyolódjon. A szobrot nézte, de nem látta mi történik a talapzatánál. Felhangzott a Kossuth-nóta.

„Kossuth Lajos azt üzente,
Elfogyott a regimentje.
Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni!
Éljen a magyar szabadság!
Éljen a haza!"

A tömeg lassan oszladozni kezdett, s itt is, ott is kiáltás harsant: „A Kossuth-szoborhoz!" Teherautók bőgették motorjukat a tér szélén meg a Duna-parton. Pillanatok alatt megteltek emberekkel, s indultak át a hídon, a Parlament elé. Az egyiken mintha Sarbó alakját ismerte volna fel, de arcát nem látta.

– Most vagy soha!

Fiatal gyerekek ordították a gyalogosan mendegélők felé, s a következő gépkocsiról a jelszó másik felét kiáltották teli torokból:

– Gyertek velünk!

Gara elhatározta, hogy megnézi, mi történik a Parlament előtt, aztán bemegy a minisztériumba, jelenteni a dolgokat. Cigaretta után kotorászott a zsebében, egyet sem talált. A híd lábánál vásárolt két csomagot, az egyiket azonnal kibontotta s rágyújtott. Zsúfolt teherautók száguldoztak mellette. A sokaság szétszéledt a térről, zöme hazafelé tartott. Kisebb csoportok vonultak Pest felé a híd gyalogjáróján. A zászlókon kerek lyuk tátongott.

Második fejezet

Sarbó délután hamar otthagyta társait. Amikor kiértek a Margit-híd szigeti feljárójához, a vonuló tömeg mellett futkosó karszalagos rendezők durva papírlapra sokszorosított jelszavakat nyomták a kezükbe. Megálltak, elolvasták. Albert őrnagy inas ujjával hosszú orrát dörzsölgette:

– Miért írják azt, hogy „éljen a népi hadsereg", amikor néphadseregnek hívják évek óta?

Az emberek a Kossuth-nótát dalolták. Arcuk majd kicsattant, szemükben vágy tüzelt. A szigetről fújdogáló langyos szellő az elmúlt nyár illatát libbentette feléjük, s olyan izgalom járta át a fiatalok tagjait, mint a kamaszét, aki túlérett asszony utolsó, nagy fellobbanását kapja ajándékul. Sarbó úgy érezte, április illata repdes a tavaszinak beillő októberi napon, és megdühödött, hogy ez a szikkadt őrnagy az orrát fogdossa, és egy „i" betű böki a szemét. Gyomra remegett, s nagy erőfeszítésébe került, hogy valami gorombaságot ne vágjon a buta fejéhez. Ez az őrnagy olyan ostoba és bornírt, hogy most ősszel, amikor nagy garral beharangozták: csak iskolázott és jóeszű, pallérozott emberek maradhatnak tisztek, nyugodtan kivághatták volna, mint a huszonegyet. Mit tesz isten? A végén ez döntött afelől, hogy ki marad.

Az őrnagy a híd korlátjának támaszkodott, s két ujja között zavartalanul dörzsölte az orrát.

– Mit jelent az, hogy néphadsereg, és az, hogy népi hadsereg?

Marosvölgyi olyan jámbor s hozzáértő arcot vágott, hogy Sarbó majdnem felkacagott. Bármilyen bolond a fej, mindig akad kéz, amely kiszolgálja. Még Marosvölgyi is?! Egy „i" betű! Ezeknek most ez a legnagyobb gondjuk?! Mint az Ember tragédiájában, a bizánci színben: homousion vagy homoiusion? Miért ne állítanánk fel itt egy rögtönzött máglyát? Égessék meg, aki népi hadsereget mond és ír egy ilyen mámoros nap forgatagában. Tüntetés folyik a felgyülemlett rossz és hazug ellen, s akkor ez egy „i" betűn rágódik. A brosúrairodalom nevelésének díszpéldánya!... Hangosan csupán ennyit mondott:

– Menjünk, mert lemaradunk. Mint ezer év óta mindig.

Az őrnagy végre otthagyta a híd korlátját, és kényelmesen megindult.

– Ha népi hadsereget mondunk, ez azt jelenti... – hadonászott a levegőben, de Sarbó nem hallgatta végig, hogy az mit jelent. Marosvölgyire csippentett a szemével, az elértette, s szép csendben lemaradtak Albert és Barta mögött. Megálltak, és néhány percig szótlanul nézték a Duna szürke vizét. Sarbó tágult orrcimpákkal szippantott a kései nyárillatból.

– A levegő is jobb... – jegyezte meg mogorván.

Marosvölgyi hátrasimította a haját.

– Nézd, a maga keretei között megfelel. Kérdés, hogy másnak is megfelelnek-e azok a keretek, amelyeket ő tart össze. Erről jut eszembe: tegnap sikerült beszélnem egy orvosismerősömmel. Azt mondja, nyugodtan szereljek le, bevisz a Rókusba osztályos orvosnak. Szívből örülök, hogy nem teljesítettem Gara papának a kérését, és nem vontam vissza a leszerelési kérvényt.

– Kért rá?

– Kifejezetten nem kért. Csak ajánlotta, hogy jól gondoljam meg a dolgot, mert hogy az új körülmények között egészen más lesz az orvos perspektívája a hadseregben. Mondtam, hogy ez jó jel, miután eddig egyáltalán nem volt perspektívája. Erre aztán abbahagyta a meggyőzés közvetlen módszereit. Viszont húzzák a leszerelésemet, mint a rétest... Nincs kedved beállni a sorba? Olyan régen tüntettem úgy szívből, és most jól esne.

Sarbó kuncogott.

– Idealista vagy.

– Fenét! Csak szeretem a cirkuszokat.

Sarbó vállat vont. Hát nem olyan az egész élet, mint a bohóc értelmetlen ugrabugrája?

– Én meg hinni szeretnék . . . – mondta öregesen, fáradtan.

Beléptek a vonuló egyetemisták sorába. Marosvölgyi belekarolt a szomszédnőjébe. Kissé hosszúkás arcú lány volt, világos, majdnem fehér hajú. Rövidre vágott fürtjei lobogtak, repdestek minden mozdulatára. Mellének lágy vonala átrajzolódott az almazöld pulóver tarkamintás kötésén. Arca halványpiros lett az idegen férfi kezének érintésétől. Ajka kissé megnyílt, s nedves, rózsaszín szájaszéle mögül előfehérlett szabályos fogsora. Marosvölgyi gyengéden megszorította karját, s a lány megremegett. Ábrándoskék szemét az orvosra emelte, és ahogy pillantásuk egybekapcsolódott, a lány szeme zavart gyorsasággal rebbent tova.

Sarbó a sor közepén baktatott. Észrevette Marosvölgyi gyors párra-találását, és köpni szeretett volna. Ha létezne az a híres elefántcsonttorony, bizony beülne oda, hogy hat lóval sem húzatnák ki. Mocsok mindenütt. Ez a nyálas orvos – fúj, pocsék disznó. A határszélen megértette, hiszen ott minden katona vágyott a gyengédségre, a női kedvességre, s a zöm durvasággal takarta vágyait. Marosvölgyi nem. Őt nem zavarták előítéletek, s hencegett vele, hogy a feleségét sem. Bármelyik este megtörtént, hogy bejelentette: „Későn jövök haza, túlteng bennem a férfiasság." Reggel pedig sóhajtozott, hogy minden kiruccanása undorba és csömörbe fullad, s ha otthon lenne, dehogyis járna nők után. Álszent fráter ez a Marosvölgyi, Garát is jól átejtette.

Vállat vont, és magában megjegyezte, hogy Marosvölgyi tulajdonképpen szerencsés fickó. Ez nem fog olyan bitangul járni, mint ő. Ennek mindig tálal az élet valami szürcsölnivalót.

Körülnézett a sorban. Valamennyien egyetemisták voltak, lányok, fiatalok. Tizenkét vagy tizenhárom éves lehetett, amikor úgy nézett meg minden nőt az utcán, mint most, utánuk is fordult, s latolgatta, hogy elvenné-e feleségül. Ha igennel válaszolt, hazament, és mesét szőtt a széparcú, arányos termetű nő köré, felruházta minden jó tulajdonsággal, vele töltötte (leckéje helyett) az egész délutánt, a másnapi iskolai délelőttöt – egészen addig, amíg a gimnáziumból hazamenet nem talált valaki mást, akit még inkább feleségül vett volna. Elmosolyodott, s ahogy végigmustrálta a körülötte haladó lányok alakját, mozgását, bizonyosan tudta, hogy a legrövidebb időn belül

el fog válni a feleségétől. Nem látott két hasonló termetűt, de volt valami közös bennük, ami mindegyikük arcáról sugárzott: ezek a lányok még nem törtek meg az élet harcában. Derű és hit vakított róluk a hadnagy szemébe, s ez – a fiatalságukkal együtt – olyan kívánatossá tette őket, mint szilvát a hamva. Szomszédjára pislogott. A lány nem volt kövér, de telt idomain feszült a bőre. Szerette volna megsimogatni a formás tarkóján göndörödő pihéket. A lány megérezte a hadnagy pillantását, egyenesen a szemébe nézett, várón és ígérőn. Kezet nyújtott.

– Jutka vagyok – és hozzátette: – Nem illik, de úgyis egy sorban megyünk. Adj egy cigarettát, mert az enyém elfogyott.

Hangja reszelős volt, Sarbó valahogy közönségesnek érezte. Kényszeredetten tett eleget a kérésnek. Valaki kuncogott a hátuk mögött. A lány megrándította vállát, és a hadnagyba karolt.

– Nem vagy valami jópofa – súgta Sarbónak, amikor a híd lábához értek. – Gyere, megiszunk egy feketét.

Kilépett a sorból, s be az eszpresszóba. Sarbó úgy követte, mint akinek a fogát húzzák.

Amíg a kávéra vártak, Jutka leplezetlen érdeklődéssel mérte végig a hadnagyot. Sarbó egyik lábáról a másikra állt. Úgy érezte, hogy ez a nő tetőtől talpig lemezteleníti, s azt vizsgálgatja, hogy menynyire férfi. Jutka halkan csettintett:

– Megfelel – suttogta inkább magának, mint a hadnagynak szánva megfigyelését, aki csodálkozásában a pultot körös-körül övező nikkelrúdba kapaszkodott. A lány azonban mit sem törődött meghökkenésével, fesztelenül indítványozta:

– Uljünk le. Úgy elfáradtam. – Nem várt választ, gyors léptekkel megindult az egyik üres asztal felé. Sarbó követte, de még az asztalhoz sem ért, Jutka már ült, és a rendelést is feladta: – Két rum, két kávé, a kávéra tessék a blokk, majd ráfizetjük a különbözetet – azzal maga mellé, az üres székre intette Sarbót.

– Ugye, te nem vagy „igazi" katona? – kérdezte nagykomolyan.

– Nem, én játékkatona vagyok – mosolygott Sarbó, és elkomorodva folytatta: – Különben mi az ördögöt akarsz tőlem?

Jutka szeme kerekre tágult:

– Ezt én magyarázzam egy férfinak?

Sarbó keresztül nézett a lányon, az ablakon. Összehúzott szemmel bámulta a vonuló embersokaságot. Kolonc – gondolta, és már bánta,

hogy bejött vele az eszpresszóba. Odakünn az utcán harcba indulnak, ez meg...

– Nem vagyok pali – sziszegte, és fölállt.

Jutka elbiggyesztette az ajkát.

– Ilyent minden ujjamra kapok... Egyetlen aktsorozat van Magyarországon, azt is rólam fényképezték...

– Két kollokvium között, mi? Azért röhögtek a többiek, amikor belém karoltál? – Fejébe igazítva sapkáját, köszönés nélkül kiment a presszóból, és nagyot lélegzett.

Özönlött a nép az utcán.

Ismét közéjük állt. Nem érdekelte, hogy kicsodák, micsodák. A kutyaúristenit ennek a rohadt életnek! Szenny, mocsok, de most vége, nincs tovább!

Munkás-paraszt gyerekek,
Együtt megyünk veletek!

Szeme kigyúlt, a tömeg sodorta, s a jelszavak hangja betöltötte agyát, mindenét.

– Nem állunk meg félúton – sztálinizmus pusztuljon!...

– Aki magyar – egyet akar!

– Gyertek velünk!...

Úgy érezte, az új jelszavak régi-régi gondolatokat ébresztenek a lelkében: Íme fellángol a népben és benne is a régi tűz, amelyre hiába szórt homokot az erőszak és a sztálinista demagógia, csak lefojtani tudta, kioltani nem. Soha! Csinálni kell valamit. Menni az emberekkel, a néppel, az egész nemzettel. Tenni kell végre! Tenni!... Jutkára gondolt, és köpött. – Éh – legyintett –, nagy tűznek nagy a korma... – és szerette volna tudni, hogy keveredhetett az a nő ilyen szent gondolatok hordozói közé.

A Pálffy-térre nem tudott bejutni, csak a gyűlés végén. Rengeteg volt a nép.

A tömeg nehezen oszlott. A Duna-parton tehergépkocsik várakoztak. Zsúfoltan indultak, utasaik énekeltek, s kezükben csattogott a piros-fehér-zöld zászló.

– Lengyelország példát mutat, kövessük a lengyel utat!

– A Kossuth-térre!

– Gyertek velünk!

Teherautó robogott el mellette.

– Most vagy soha!

– Most vagy soha!

Az egyik teherkocsiról fiatal fiú kiáltott rá:

– Mire vár?

Sarbó elmosolyodott.

– Megyek – mondta, és a teherautó felé szaladt. Amikor felszállt, valaki lefényképezte a teherautót. A hadnagy elfordította fejét a Duna felé, de már későn. Még csak az kell, hogy valaki a főnökei elé rakja azt a fényképet!... Különben – üssön meg a guta minden főnököt! Ez még a régi félelem, amelyet éveken át neveltek belé. De most más világ kezdődik! Más kell, hogy kezdődjék.

A sofőr hátrakiabált:

– Vigyázat, indulunk!

Harmadik fejezet

Gara komoran ballagott a hídon. „Úgy kell gondolkodnom, ahogy az ellenség. De ki az ellenség? Szliács szerint én. Szerintem..." – és megakadt, mert az ellenfél nem öltött alakot gondolataiban. „Az ellenség..." – motyogta maga elé s összerázkódott. Miljukov, a volt cári miniszter emlékirata jutott eszébe: „Mindegy, hogy melyik frakció kezébe kerül a hatalom, csak a bolsevikokéban ne maradjon. A többit mi már elintézzük." – Elhúzta szája szélét. Ideje lenne beismerni, hogy a magyar fasizmusnak komoly tömegbázisa volt, amelyet politikailag megvertünk, de meg nem semmisítettünk...

A híd közepén járt, amikor kitüzesedett arcú fiúk és lányok „Szabad Ifjúság" emblémájú röpiratot nyomtak a markába. „Miénk az utca" – hirdették a vastag címbetűk. Fanyar mosoly játszadozott a szája körül. „Kié ez a *miénk,* és kitől vették el?"

Beleolvasott a röplapba.

„... Ifjúsági egységet akarunk! Ne hallgassatok azokra a provokátorokra, akik ellenünk akarnak fordítani benneteket. Lássátok ezekben a sztálinista és jobboldali erők aljas provokációját. Ezek végső soron az ország romlására és anarchiára törekednek, hogy azután újabb diktatúra igáját rakják a nép vállára..." – Megnézte a címet: „Fiatal munkás és paraszt barátaink", s az aláírást: „Az egyetemisták és főiskolások diákparlamentjének előkészítő bizottsága". Gondosan nyolcadrét hajtotta a papirost és zsebre vágta.

Vajon ki írta ezt a cikket? Homályos lyuk az, amelyikből ilyen szél fújdogál.

Lassan alkonyodott. Az égen bárányfelhők úszkáltak, halványvörös színüket a folyó kékesen tükrözte vissza. Sirályok csapata keringett a Duna fölött. Árnyékuk fekete foltként siklott a víz tükrén. Nyugalmas napokon több volt az etető, mint a sirály, most csak egy öregember hajigált nekik száraz kenyérdarabokat. Róptükben kapták el a hulló morzsákat. Nézőjük sem sok akadt. Gara kuszált gondolatokkal keresett magyarázatot. Az örök ellenzékieskedés szelleme? A magyar „csakazértis", amely itthon és külországban épp olyan ismert különlegesség, mint a szegedi halászlé? Itt valami más erő lépett a porondra. Vesszen a diktatúra, éljen a demokratikus szocializmus – ezt önti magából. A torka összeszorult. Magyarországon vagy a proletariátus diktál, vagy a fasizmus, itt nincs harmadik út.

A szétfolyó emberáradat laza sorokban egyesült előtte, s vonult a Belügyminisztérium nagy kockaépülete mellett a Parlament felé. A híd lábánál kis csoport huzakodott. Négy-öt férfi fogott közre egy fiatal micisapkás fiút. Láthatóan egyetemista lehetett. Vállán Lenin-képes vörös zászló. Gara nem hallotta párbeszédüket. A férfiak a zászlóhoz kapdostak, a fiú ijedt arccal hátrált a híd korlátjáig. Az egyik férfi áthajolt a korláton. Röhögés harsant. A zászló vörös selymén láng kígyózott. Valaki kiragadta a fiú kezéből az égő zászlót, s meglengette, körbe-körbe.

Gara gyomra émelygett. Kiköpött a járda szélére. Ha olyan szocialista ország vagyunk, amelyben büntetlenül lehet meggyalázni a munkáshatalom jelképét, akkor megette a fene. Zsebébe nyúlt, s káromkodott. Egy tisztnek annyi joga ne legyen, hogy fegyvert hordhasson, s az ilyen csavargó társaságba beleeressze a proletárdiktatúra – ha úgy tetszik – „sztálinista" üdvözletét?! Kinek az érdeke, hogy védtelenül álljunk? Hol van az évek hosszú során át hangoztatott éberség?

A tömeg hangorkánja magasba csapott a Belügyminisztérium előtt:

– Tüntetni nem tilos – mondjon le a Piros!

– Most vagy soha!

– Most vagy soha!

Gara meggyorsította lépteit, majdnem futott a Parlament felé.

Az utca zengett:

– Miniszternek buta – mondjon le a Bata!

– Most vagy soha!

– Most vagy soha!

A lámpák sápadt fényt árasztottak az Országház előtti téren. Gara kereste az emberek sűrűjét. Félrevezetés áldozatai vagy tudatosan művelik? Laza tömegen furakodott keresztül a Parlament lépcsőjéhez. Lábujjhegyre ágaskodott, s körülnézett. Lehettek néhány ezren.

A műegyetemisták egyik csoportja tört a kapuk felé. Az embereket összeszorította a közéjük nyomakodó ék. Egy fruska nemzetiszínű zászlót hajtott át a fejek fölött, s a lépcsőn állóknak odakiáltotta: „Törjétek le a csillagot!" Valaki a zászló csúcsa felé kapott. Halk reccsenés veszett az emberek zsivajába.

– Nagy Imrét akarjuk!

– Oltsák el a csillagot! Oltsák el a vöröset! – mutogattak a Parlament ormának díszére.

Gara keresztülpréselte testét az egyre szorosabbá váló embergyűrűn, s elindult kifelé a térről.

A tömeg a betonúton helyezkedett el, csak kevesen álltak a gyepen. Egy ember rohant el mellette, és ordított:

– A Rádióhoz! Gyerünk a Rádióhoz!

A szaladó alakban költőbarátjára ismert. Utána szólt, a költő megtorpant. Széles mosoly kíséretében kezét nyújtotta és hadart:

– Szervusz, igazán örülök, hogy itt látlak... Gyere a Rádióhoz, felolvassuk a tizenhat pontot. Ne haragudj... – és órájára nézett: – Kézcsókom kedves feleségednek... – Elrohant, és tovább kiáltozott:

– A Rádióhoz!

Súlyos léptekkel ment odébb.

– Szervusz, Gara! Na, hogy tetszik, pajtás?

Jól megtermett százados állta útját. Rönkös volt, a Budapest körül állomásozó egyik légvédelmi tüzérezred parancsnokának politikai helyettese. Két esztendeje együtt üdültek a Balaton mellett, azóta nem látta. Gara merőn a szeme közé nézett.

– Én a vörös csillag alatt, ha kell, meg tudok dögleni. De nélküle élni nem tudok.

Rönkös bólintott.

– Én is úgy gondolom – s hogy Gara kezet nyújtott, megkérdezte: – Hová mégy?

– Betelefonálok... Van tantuszod?

Rönkös előhalászott egyet a nadrágzsebéből.

– Veled megyek – dünnyögte.

Elindultak. Gara komoran lépdelt. Rönkös elgondolkozva, s valahányszor kavics került eléje a fű között, csizmája orrával belerúgott. Megfogta Gara karját, visszafordultak. A tömeg harsogott:

– Eloltani a csillagot!

Az emberek feje fölött zászló égett. Rönkös halkan megszólalt:

– Ennek nem lesz jó vége – sóhajtott. – Borotvaélen táncolunk. Ha a belügyminiszter betilt valamit, akkor ne oldja föl. Ha meg nincs ereje rá, akkor ne tiltsa be. A gyöngeség ösztönzőleg hat...

Gara legyintett.

– Gyerünk.

A tér szélén találtak telefonfülkét. Gara bement és tárcsázott. Kisvártatva kilépett.

– Földes vár bennünket.

– Bennünket?

– Igen. Mondtam, hogy itt vagy. Siessünk.

Az utca sötét volt. A minisztérium bejáratánál nyurga főhadnagy, a tábornok segédtisztje várta őket.

– Gyorsan, elvtársak – és kettesével szedte a lépcsőfokokat. Gara ismerte a járást. A tábornok szobája az első emeleten volt. A hosszú folyosón a piros kókuszszőnyeg fölfogta lépteik zaját. Gara megkérdezte a segédtiszttől:

– Riadóztattak már? – halkan beszélt, de szava úgy visszhangzott a csöndes folyosón, hogy Gara sértőn hangosnak érezte saját hangját.

A segédtiszt a fejét rázta.

– Nem – felelte halkan, és kerekre csodálkozott szeme a százados pillantását kereste. – Baj van? – keze mozdulatlanná vált a kilincsen.

Gara vállat vont.

Benyitottak.

A tábornok az előszobában, a telefonkészülék mellett állt. Biccentéssel fogadta köszöntésüket.

– Legyenek nyugodtak, elvtársak. Most fogjuk megtárgyalni... Hamarosan mindent megtudnak... – A drót másik végén valaki kiabálva magyarázott. A tábornok ingerülten félbeszakította: – Mondtam már, arra is megkapják a választ... A Politikai Bizottság elé kerül a kérdés. Mi??? Ne feledjék el, hogy maguk a proletárdiktatúra kormányának a hadserege! Várjanak, meg fogják kapni a szükséges utasításokat – fejezte be a beszélgetést, és helyére lökte a kagylót. Feléjük fordult.

– Nos? – és a kezét nyújtotta.

Gara átadta a röplapot. Rönkös négyrét hajtott sokszorosított papírlapot húzott elő. A tábornok a papírokra mutatott:

– Jelszavak, ugye? Ez meg a „Szabad Ifjúság"... Ismerem. Azóta újakat is jelentettek. Mit láttak?

Először Gara, majd Rönkös számolt be röviden a tüntetésekről, zászlóégetésről, csillagtördelésről.

– Igen. – Földes vezérőrnagy az órájára nézett. – Húsz perc múlva Gerő beszél a rádióban. – Rönkösre bólintott: – Magának hol az alakulata?

– A Bécsi úton...

– Vonuljon be. – Garára intett: – Maga maradjon. A többiek a kis tanácsteremben gyülekeznek.

Rönkös távozott. Gara átment a kis tanácsterembe. Még senki nem volt ott. Középen, a barna posztóval borított asztal körül szép rendben székek. Lezökkent az egyikre, várt. A kékes neonfény bántotta a szemét, pislogott. Rágyújtott. Aztán fölpattant, járkálni kezdett, föl s alá. Arcizma meg-megrándult, leste az ajtót: jön-e már valaki? Két-három szippantás után elnyomta cigarettáját, és arra gondolt, hátha izgalmában rossz helyre küldte a tábornok, s azóta másutt már keresik. Visszament az előszobába... Teli volt emberekkel. Marót ezredes, Szliács, Nyakas ezredes, Bolgár alezredes és néhány ismeretlen tiszt vitatkozott szenvedélyesen. Gara a segédtisztet kereste:

– Hol hallgathatjuk a rádiót?

Marót ezredes, Földes helyettese válaszolt:

– Menjetek fel a szobámba. Úgysem jó, hogy itt ütjük fel a tanyánkat, mozogni se lehet ekkora nyüzsgésben. – A körülötte állók elhallgattak, távolabb nyugodtan folyt a diskurzus. Marót nagyot kiáltott: – Bolgár! Ne ordíts! Hányszor szóljak? Minden behallat-

szik az öreghez. Az ember feje belefájdul, akkora hancúrozást rendeztek. Nem lehet így dolgozni. Menjetek föl, de maradjatok együtt.

Marót irodája a harmadik emeleten volt. Székeket vittek a szobába, körülülték a rádiót, szótlanul méregették egymást. Szliács kinyújtóztatta lábát, fejét hátrahajtva, a mennyezetre bámult. Karja ernyedten lógott le, két ujja hegyével a kesztyűjét szorongatta. Száját csücsörítve cuppogatott. Bolgár a fejebúbjára tolta sapkáját, ujja vitustáncot járt a szék karfáján. Körme idegesítő gyorsasággal koppant. Szliács a szeme sarkából nézte, s orrát fintorította:

– Ráz a frász? – Undorral tette hozzá: – Akkora körmökkel jársz, mint egy kenguru.

– A szemednek tartogatom – vágott vissza Bolgár, és szája majdnem a füléig szaladt. – Harcias kedvemben vagyok...

Szliács kimondhatatlanul utálatosnak találta Bolgár gúnyoros képét. Hivataloskodva válaszolt:

– Nem szeretem sem a bamba vigyort, sem a fölösleges kardcsörtetést. Akkor sem, ha egy alezredes adja meg véle a tiszteletet följebbvalójának. A magasabb rendfokozatnak járó tiszteletet. Érted, Bolgár? – Könnyedén ölébe hullajtotta kesztyűjét, és hanyag mozdulattal elővonta cigarettatárcáját a zsebéből. Szétkattantotta, hosszasan válogatott, majd kiemelt egyet s az összecsukott ezüstdobozka oldalához ütögette: – Adjatok tüzet.

Bolgár bohócos kapkodással tapogatta végig a zsebeit.

– Gyufát... Gyufát az ezredes elvtársnak... – Ósdi öngyújtót vett elő. – Engedd meg... Itt ez a sok őrnagy meg százados, és fütyül rá, hogy tüzet kérsz. Kicsit füstöl, de jó. Csak nem elég modern. Még ötvenben fusiztam a Láng-gyárban...

Szliács orra elé tartotta gyújtóját, amely valóban úgy égett, mint a fáklya. Az ezredes hagyta, hogy Bolgár a cigarettájához értesse a lángot, ő nem közelítette hozzá.

– Köszönöm – dünnyögte, és keresztülbámult az alezredesen. Élvezettel szippantott, kényelmesen hátrahajtotta fejét, a mennyezet fröcskölt festésének furcsa alakzatait vizsgálgatva, karikákba eregette a füstöt.

Szótlanul ültek. Ki a körmét pöcögtette, ki a zsebében matatott. Mit mond Gerő? Hogy értékeli a helyzetet a párt?

Szliács lustán fölemelte karját, és anélkül, hogy fejét fölütötte volna, órájára nézett:

– Mindjárt nyolc... Kapcsoljátok be azt a vacakot.

Gara nyúlt a készülékhez. Bolgár kiment, és egy székkel tért vissza. Ceremóniás körülményességgel helyet csinált, és odarakta Szliács elé. Az ezredes úgy tett, mintha semmit sem vett volna észre. Bolgár mélyen meghajolt, émelyítően készséges mozdulattal kínálta:

– Tessék... így kényelmesebb...

Szliács nagyot nyelt.

– A lábam a földön szoktam tartani, a fejemet meg a levegőben... – dörmögte bosszúsan, és hozzáfűzte: – nem túl magasan. Pedig azt hiszem, jó lenne, mert akkor nem engednél meg magadnak ilyen hülye vicceket. – Széke alá húzta a lábát, fejét előrebillentette, cigarettát tartó kezének kisujjával kesztyűjének hüvelykét ütögette, s elnézte, hogy bólintgat az a bőrdarab. „A fene essen belétek" – gondolta, és egész tartásával igyekezett kifejezni, hogy fütyül a társaságra.

Pontosan nyolc órakor megszólalt Gerő Ernő hangja.

Visszafojtott lélegzettel hallgatták.

Szliács a kesztyűjével játszott, ajkát biggyesztette. Bolgár összeráncolt homlokkal bámulta a padlót.

Gerő Ernő befejezte beszédét.

Csend, csak a rádió sercegett.

Szliács a rádió tetejére vágta kesztyűjét, felugrott.

– Az istenit az ilyen politikának! Akkor engedik le a sorompót, amikor a vonat elment! Ez a bolond nem is ismerheti a helyzetet, alig hogy hazaérkeztek... De azért mondja a magáét.

Bolgár az orra tövét vakargatta.

– Szliács, te mindig idegeskedsz.

– Idegeskedek? Nem vagyok hülye. Nem ilyen beszéd kell. Ez le fogja csillapítani az embereket?

– Ha van mögötte erő, akkor jó volt a beszéd – jegyezte meg Bolgár egykedvűen.

– Erő! Milyen erő van? – Szliács fölkapta kesztyűjét. – „Betiltom", „feloldom", ez erő?

– Ha jól emlékszem, te is telefonáltál délelőtt, hogy micsoda marhaság az ifjúság tüntetését betiltani. Engedje csak meg a belügyminiszter. Úgy tetszik, engedett...

A telefon zörgött. Szliács fölemelte a kagylót, dühösen belehallózott.

– Értettem – s helyére csapta a hallgatót. – Az öreg hivat bennünket.

A tábornokot nem találták a szobájában. Vártak. Amikor megérkezett, körülnézett:

– Mindannyian itt vannak? – s választ sem várva, folytatta: – Bolgár, Szliács és Gara elvtársak, menjenek a Rádióhoz. Azt mondják, valami öregasszonyt agyonlőttek, pedig az őrség még egyet sem lőtt élessel. Ügyeljenek, nehogy valami provokációba keveredjenek. Nézzék meg, mi van ott, s azonnal jöjjenek vissza. Kocsival menjenek...

Tisztelegtek s kifordultak az ajtón.

Bolgár megkérdezte Garától:

– Van fegyvered?

– Nincs.

– Jó lenne.

Gara tanácstalanul bámult rá. Szliács megállt:

– Mi a ménkűnek a fegyver? Ha valami van, akkor éppen mi, hárman fogunk a pisztolyunkkal rendet csinálni, mi?

– Nálad sincs?

– Minek? – hangzott közömbösen.

– A te dolgod. – Bolgár megvonta a vállát és Garához fordult: – Ha akarsz, kérek neked is...

Kövér, szemüveges tábornok jött ki az egyik ajtón. Amikor melléjük ért, vidáman rájuk szólt:

– Kifelé, fiúk?

– Kifelé – bólintotta Szliács. Bolgár hozzátette:

– Vezérőrnagy elvtárs, nincs nálunk fegyver, tudnál két pisztolyt kölcsönadni?

– Miért nem vesztek föl a raktárból?

– Körülményes... Nincs időnk...

– Persze, persze. – A vezérőrnagy készségesen visszazötyögött a szobájához, beszólt az ajtón: – Főhadnagy elvtárs, kölcsönözze a pisztolyomat az elvtársaknak, meg a magáét is adja oda. – Kis szünet után hozzátette: – Nyugta ellenében.

Amikor továbbmentek, Szliács gúnyosan kérdezte:

– Most már nincs mitől félned?

Bolgár legyintett, Gara elengedte a füle mellett a megjegyzést.

Autóba ültek.

Markó utca, Bajcsy-Zsilinszky út.

Az Alkotmány utca sarkán, a járdán, derékbatört fa hevert. Valamivel előbb harckocsik zörögtek. Dohány utca. Kis mellékutcácskába fordultak, s áthajtottak a Rákóczi úton a Rádió Bródy Sándor utcai épülete felé.

A gépkocsivezető a Rákóczi út és a Bródy Sándor utca között megállt.

– Ha bemegyek, nem tudok megfordulni – morogta.

Kiszálltak.

A Rákóczi úton üveg csörömpölt.

– Bumm, kirakat! – mondta Szliács. – Kedélyeskedve oldalba taszította Garát. – Százados úr, ott volt, amikor negyvenhétben betörtük az Emke ablakait? – és az orrán át nevetett.

– Igen, de akkor mi törtük, most meg a miénket zúzzák: – Gara odébbhúzódott az ezredestől. Legszívesebben pofonvágta volna.

A Rádió felől emberek szaladtak. Lövések dördültek. Mindhárman megálltak, füleltek. Gara morgott:

– Vaktöltés.

– Riasztásnak – tette hozzá Bolgár.

Néhány szaladó ember meglátta őket. Hozzájuk futottak. Egy drappruhás, micisapkás, keszeg fiatalember egyenesen Szliács karjába rohant:

– Ezredes úr, minek lőnek? Nem akarunk semmi rosszat, és halomra lőnek bennünket! Egy fiú fekszik ott vérbefagyva. Gyerek. Nem tudjuk elhozni... Miért lőnek?

Bolgár megelőzte Szliácsot a válasszal:

– Nekünk az előbb úgy mondták, hogy egy öregasszony halt meg.

– Mindegy az. Ember – ember. Miért lőnek? Halomra lövik az embereket.

Gara közbeszólt:

– Hát miért nem kotródik haza, jóember?

– Mert fel akarjuk olvasni a pontjainkat. Miért nem engedik meg? Olyan szép dolgokat akarunk, és itt kell meghalnunk...

Néhány pukkanás hallatszott.

– Ettől? – Bolgár fölemelte ujját s figyelt. – Ettől? Vaktöltés...

– Vak-e vagy sem, a gyerek ott fekszik sebesülten.

Egyetemista külsejű fiú állt a keszeg mellé, vállán átvetett szíjon aktatáska himbálózott:

– A könnygázgránát is vak, ugye? Ezért még felelni fognak, ezredes úr!

– Majd az felel, aki lövetett! – csattant föl Szliács.

– Az ávósok lőttek!

– Akkor vonja felelősségre őket!

A fiú kétkedőn hajolt Szliácshoz, és följebb taszította sapkáját a homlokán.

– Maga nem ávós?

– Én gyalogos vagyok – és hátrább lépett. – Maga pedig mintha szemtelen lenne, barátom.

Bolgár az autót figyelte. Néhányan megálltak a kocsi körül, és nézték. Az alezredes megfogta Szliács karját:

– Gyerünk be, és jelentsük...

Az emberek morogva engedtek utat.

Tíz perc múlva ismét Földes vezérőrnagy szobájában álltak.

A tábornok türelmesen végighallgatta beszámolójukat:

– Úgy – mondta, és felhorkant. – A mieink még egyetlen lövést sem adtak le. Ne vicceljenek, még tűzparancsot sem kaptak. Vakkal vagy könnygránáttal pufogathatnak... Hanem, elvtársak, várjanak... – Kikiáltott az előszobába: – Marót!

Az ezredes belépett, várakozóan megállt az ajtóban.

– Kiküldöm az elvtársakat – mondta Földes az ezredesnek, de a mondat inkább kérdésként hangzott. Marót bólintott.

– Na, nézzék, a helyzet a következő – folytatta a tábornok: – Szükség lenne néhány megbízható elvtársra, aki a Rádióval meg a Szabad Néppel szemben figyelőállást foglalna el, és bármi történik, azonnal értesítene bennünket. Szóval értik? Az a cél, hogy ne csak az épületben levők szemével lássuk a dolgokat. Vállalják?

Gara dühbe gurult. Rekedt hangon kérdezte vissza:

– Mi az, hogy vállaljuk? Miért ne vállalnánk?

– Rendben van, induljanak.

– Nekem haza kellene ugranom – feszengett Szliács. – Az asszony nem tudja, hol vagyok... Itt lakom, szemközt.

– Nincs telefonjuk?

– Van... De hát egy pillanat az egész. Itt a kocsim, utánuk megyek.

– Jó. Akkor maguk induljanak. Bolgár elvtárs a Rádióhoz, a százados elvtárs a Szabad Néphez. Siessenek – és kezet rázott mindhármukkal.

Szliács dohogva ment haza. Bolgár és Gara kocsiba ült. A Körúton haladtak végig. A Rákóczi út sarkánál hosszú sorban álltak a gépkocsik. Bolgár megfogta Gara kezét.

– Szállj ki. Én megpróbálok továbbmenni.

– Sok szerencsét – búcsúzott Gara, s erőteljes mozdulattal becsapta maga mögött a gépkocsi ajtaját.

Sokan voltak.

A fiatalok legtöbbje a párjával együtt jött, fiú és lány. Sarbónak rosszul esett a magányossága.

Fél kézzel az autó párkányába kapaszkodott, fél kézzel meg átölelte a mellette szorongó egyetemista vállát.

A teherautó robogott.

A szél az arcába vágott, összehúzta szemét.

A vezetőfülkéhez erősített, lyukas közepű zászlók csattogtak. Sarbó a kerek hasadékukba bámult. Úgy érezte, hogy valami tőle merőben idegen dolgot nyírtak ki a háromszínű vászonból, és megnyugodott, mint amikor az ember szeméből kiveszik a belepottyant koromszemcsét. Végre!

A gépkocsi a Kossuth-téren hirtelen fékezett. Előreestek, azután gyorsan leugráltak.

Teherautók robogtak át a téren. Tetejükről ütemesen zengett a kiáltás:

– Most vagy soha!

A Margit-híd felől gyalogosan is érkeznek emberek, már nem olyan rendezett sorokban, mint ahogy a Bem-szoborhoz mentek, de sokan és hangosan.

– Nem állunk meg félúton – sztálinizmus pusztuljon! – és a jelszóra zengett a téren gomolygó tömeg válasza:

– Most vagy soha!

– Most vagy soha!

Valaki a lábára lépett, s a hadnagy fölszisszent. A háta mögött állók előre lódultak, s nyomták a Parlament lépcsője felé. Sarbó lihegett, levegő után kapkodott. Az emberek morogtak s nyomták, préselték az elöl állókat. Visszalökött egy szeplős képű sihedert, aki valósággal ráfeküdt az előtte toporgó fiú hátára, s gyűrte, gyömöszölte, tolta előre. Akkora volt a tülekedés, hogy lélegzeni is alig tudott. Kiverte a verejték, és könyökölni kezdett kifelé, de csak üggyel-bajjal jutott a tömeg szélére. Rákóczi Ferenc szobra tövében megállt a pázsiton, s nagyot fújt. Végignézett az öltözékén. A gombok leszakadtak köpenyéről, még szerencse, hogy nem vesztek el a tolongásban. Orrát fintorította. Honnan a csudából szerezzen tűt, cérnát?

A tömeg tombolt.

„Oltsák el a csillagot!"

Néhány lépésre tőle overallos férfi hadonászott:

– Elég a maszlagból! – Újságot gyűrt marokra, s meggyújtotta.

Sarbó tanácstalanul topogott. Köpenyének gombjait a markában szorongatta, a tenyere megizzadt.

– Ólomkatona bácsi... – Jutka állt mögötte. Retiküljéből tűt meg cérnát kotort elő, s kedveskedve nyújtotta neki: – Ha elfogadja...

Sarbó krákogott. A lány szemében gúnyos fény villant:

– Erre még jó vagyok...

A hadnagy elvette a tűt és a gombolyagot. Hosszú cérnát csavart le róla. Jutka kikapta a kezéből:

– Ehhez egy nő jobban ért – és hunyorogva kezdte böködni a tű fokát.

Sarbó zavartan téblábolt mellette.

Marosvölgyi jutott az eszébe. Szerencsés fickó! „Marha vagyok" – gondolta, és végigmérte Jutkát. Formás az alakja. Egy világ omlik össze, évtizedes előítéletek hullanak porba, ő meg... Őt még mindig kötik? Elvégre szabad ember. A felesége – csak papír fűzi hozzá, más nem. Alig észrevehetően biccentett. Igaza van Marosvölgyinek: egyszer élünk.

A lány egészen közel lépett hozzá, Sarbó a tenyerén tartotta elé a gombokat. Jutka, nyelvhegyét ajka közé fogva, öltögetni kezdett.

– Örülök, hogy itt vagy... – mondta Sarbó, és a hangja rekedt volt.

– Ne mocorogj! Megszúrlak! – felelt a lány durcásan, és fölsóhajtott: – Ilyenek vagytok ti, férfiak. Amikor nekünk van szükségünk rátok, mintha nem is lennétek. Bezzeg ha nektek... Akkor álljunk glédába, mi?

Sarbó nem felelt. A nyakához hajolt, megcsókolta. Jutka hozzásimult.

– Mondtam már, hogy ne mocorogj – zsörtölődött. – Megszúrom az ujjam.

Sarbó a lány feje fölött a tömeget nézte.

A sokaság hullámzott.

„Le a csillagot!"

A tömeg közepén lángok lobogtak. Égett vászon szaga bűzlött.

Sarbó tüsszentett, orrát fújta. Lábujjhegyre magasodott, de csak tolongást s a tüzek rőt fényének vibrálását látta az arcokon. Rákóczi lovának lába között siheder guggolt és tökmagot rágcsált. Héját a tenyerébe gyűjtötte, s időnként széles mozdulattal a földre szórta, mint magvető a szemet. Sarbó fölkiabált neki:

– Öcsi, mit égetnek?

– Hát zászlót... – hangzott az egykedvű felelet.

Jutka végre elkészült, kinyújtózott, s hajladozott jobbra-balra, hogy többet lásson:

– Büdös... – és fintorgatott hozzá.

A siheder vihogva vágta rá onnan fölülről:

– ...mint az ország feje!

A hullámzó, zúgó tömeg szélén bőrkabátos fiatalember szaladgált. Jutka megszorította Sarbó karját:

– Odanézz! – suttogta. – Ha nem csal a szemem, az Aczél Tamás... A Sztálin-díjas a sztálinizmus ellen...

Aczél kiabált:

– Ávósok lőnek a népre! Mindenki a Rádióhoz!

– Menjünk! – mondta Jutka.

Elindultak, s majdnem futva haladtak a Kálvin térig. A Semmelweis utcában megálltak az egyik ház előtt. Valamelyik lakásból rádió hangja hallatszott. „Gerő Ernő beszédét közvetítettük." Jutka legyintett:

– Gerő nem érdekes – lihegte kifulladva. Tovább. A Rádiónál embertömeg kavargott. Ballonkabátos fiatalember toppant Sarbó elé:

– Hadnagy elvtárs... Az ávósok lövik a népet... Egy öreg asszony... ott fekszik a kövön...

Körülöttük lövések dörrentek.

A ballonkabátos berántotta Sarbót a közeli kapu boltíve alá:

– Vigyázzon, utaznak a honvédtisztekre... Egy századost megsebesítettek... Pufogások szakították félbe szavait.

– Hisz ez vaktöltés! – csodálkozott rá Sarbó.

– Akad közte olyan is, amelyiknek van magja. Jöttek ide katonák, azok nem lőttek ránk... csak az ávósok... Azt a századost is meglőtték...

– Hol van?

– A százados? Elvitték a mentők... A legénység meg szétszóródott. Egy csomó most is itt van. Fegyverrel. De nincs lőszerük, és az ávósok lövik őket...

Sarbó kitekintett a kapu alól. Jutka szorosan melléje állt, köpenyét szorongatta, szörnyűködött:

– Nehogy úgy járj, mint az a százados...

A Rádió épülete hallgatott, a lövéseket nem viszonozták. Sarbó lassú mozdulattal előhúzta pisztolyát. Saját fegyvere volt, belga „browning", s hogy hazajött a határról, mindjárt magához vette. A Rádió egyik ablaka mögött mozdult valaki. Mellette, a ballonkabátos férfi kisalakú géppisztolyt szorongatott. Sarbó nézte a fegyvert. A ballonkabátos kacsintott:

– Tetszik? Jó kis mordály. Vadonatúj. Nyugatnémet – büszkélkedett, és odamutatta fegyvere jelzését. – Befűtünk az ávós bandának...

Sarbó sziszegett:

– Ávós! – És olyan gyűlölet lobbant föl benne, hogy kiverte a forróság. Ávósok! Kékek és zöldek. Meg az aknamezőjük. Gyilkosok!

– Vigyázz, nehogy eltaláljanak – izgult mögötte Jutka, s szorosan a hátához tapadva, a Rádió felé leskelt.

„Most vagy soha..."

Sarbó fölemelte a pisztolyát, és lőtt.

Gara közömbös arccal figyelte az utca forgatagát. Az emberek a szokottnál is lármásabban, türelmetlenül tolongtak egymás hegyén-hátán, lökdösődtek, fennhangon szitkozódtak. A Körúton hosszú sorban vesztegeltek az üres villamosok.

A Nemzeti előtt fél tizet mutatott az óra. Gara ráérősen elsétált a színház előtt. A Szabad Nép székház és a színház közötti térségen tömeg torlódott össze. Halkan beszélgetve, vitatkozva álldogáltak. Ő is megállt, s alaposan szemügyre vette, melyik ház ablakából tudná kényelmesen áttekinteni a környéket. Egy hatalmas bérház a Körút és a Népszínház utca sarkán látszott a legalkalmasabbnak. A földszinten a Szimpla eszpresszó neonja világított, fölötte zárt erkély ugrott ki az épület szürke tömbjéből. A Szabad Nép előtti teret éppúgy szemmel tarthatja ablakaiból, mint a Népszínház utca felső részét és a Körutat a Dohány utcáig, a másik oldalon meg egészen a Rákóczi térig.

Ahogy végigtekintette a szemközti házsort, eszébe jutott, hogy a Nemzeti Cukrászdában jó feketét főznek. Máriával jártak ott néhányszor. Betért hát, megivott egy duplát, és cigarettát vásárolt.

Befordult a szürke ház kapuján. Lámpa nem égett, sötét volt. A lépcsőház boltozatos előcsarnokában vagy húszan beszélgettek, mind férfiak, s ahogy ő megjelent, titkolózó csend támadt. Egyenesen a lépcső felé tartott, elkerülte a házmester lakását, az érdeklődést, s az azzal együttjáró magyarázkodást. A hellyel ismerős ember bizton-

ságával indult az emeletre. Akkurátosan szedte a fokokat. Az első emeleten megállt, óvatosan visszanézett. A kapu aljából susogó beszéd zsongott. Pisztolyát lassú mozdulattal csőre töltötte. A zár halkan kattant. Biztosította, és bedugta köpenyének belső zsebébe. Üveges csapóajtó nyílt a folyosóra. Drótházóval burkolt villanykörte sápadozta fényét a négyszögletes udvarra. Csizmájának sarka koppant a kövezeten. A saroklakás előtt megállt, csengetett. Megpróbálta kibetűzni a réztábla felírását. Advocat Dr. – de a névre árnyék hullt. Az ajtó mögött lépések recsegtek. Női hang rikácsolt:

– Ki az?

Gara elhúzta a száját. Micsoda ostoba kérdés!

– Én vagyok – sziszegte dühösen.

Az ajtó félig megnyílt, hasadékából borzas nő kíváncsiskodott rá.

– Mi tetszik?

Gara félretolta az asszonyt, belépett, és becsukta maga mögött az ajtót. A nő felfortyant.

– No, de... Micsoda eljárás ez? Kérem...

Gara halkan, erélyesen közbevágott:

– Maradjon csendben. A magyar néphadsereg tisztje vagyok...

– De...

Gara legszívesebben tenyerével tapasztotta volna be a kereplőjét. Fojtott méreggel förmedt rá:

– Hallgasson, majd odabenn megmagyarázom.

Az asszony a villanykapcsoló felé nyúlt. Gara megfogta a karját:

– Ne gyújtsa meg... Hol a szobájuk? Amelyik a sarokra néz...

Az asszony előrement, sarkig tárta az ajtót, és utat engedve, szótlanul félreállt.

A szoba tágas volt. Az esti szellő meg-meglebbentette a nyitott ablakok elé húzott függönyt. Olvasólámpa szolgáltatott hangulatos világítást. A széles francia ágyon színes pamutgombolyagok és félbehagyott kötés hevert. Az ablak mellett, két sötétbarna bőrfotőj között apró dohányzóasztalka állt. A falon sötét tónusú festmény – nem tudta kivenni a félhomályban, hogy mit ábrázol. Az ablakhoz lépett, s az utca lármája megcsapta fülét. Igen, ez a szoba éppen jó. Visszafordult. Az asszony még mindig az ajtóban állt, s várakozóan tekintett rá.

– Egyedül van? – kérdezte Gara, és csak most nézte meg alaposabban. Ötven körüli nő volt, ősz hajában még látszottak fiatalsá-

gának fekete szálai, kontyából néhány tincs a nyakába borzolódott. Vállára halványzöld kendőt dobott, és zsebkendőt szorongató jobbjával fogta össze a mellén.

– Igen... – és kérdezni akarta, hogy tulajdonképpen kicsoda és mit akar, de Gara nem hagyta szóhoz jutni:

– Van telefonjuk?

– Az íróasztalon – s kezével odamutatott.

A százados az éjjeliszekrényhez lépett. Eloltotta az olvasólámpát. Az asszony nem szólt semmit, csak akkorát nyelt, hogy Gara meghallotta, s elmosolyodott. Kigombolta köpenyét.

– Bocsásson meg, hogy így betörtem, de odakünn sajnos nem volt alkalmas az idő és a hely magyarázkodásra. Szeretném, ha megengedné, hogy itt maradjak és használjam a telefont. Szolgálati ügyben, természetesen...

– Kérem... kérem... – Nagyot sóhajtott: – És ha nem engedném?!

– Akkor is maradnék – felelt Gara kedvesen.

– Maga többről tud, mint én... tulajdonképpen mi történik?

A százados elengedte a füle mellett a kérdést.

– Arra kérem, ne gyújtson villanyt – és magyarázólag hozzátette: – Szeretnék úgy látni az utcára, hogy engem ne vegyenek észre. Még egyet: senkinek sem szabad tudnia, hogy itt vagyok.

– Igen, igen... – motyogta aggodalmasan az asszony.

Gara kinézett az ablakon. Az asszony mögéje lépett, megfogta a karját.

– Az istenért, feleljen hát! – rimánkodott. – A férjem ügyvéd. Három órára valami értekezletre hívták. Azt ígérte, nyolckor itthon lesz... Csak nincs baj?

Gara a vállán keresztül nézett vissza rá. Az utcai lámpák fénye bevilágított a szobába. Félhomály volt.

– Nincs – mondta szárazon. – A Rádiónál van egy kis lövöldözés. Hamarosan rend lesz.

Az asszony nem felelt. Csendesen szipogva széket húzott Garának az ablak mellé, s maga is odatelepedett egy kékhuzatú puffra.

– Mindig mondtam: ne maradjunk itt... Endre – mondtam –, megúsztuk Hitlert, meg Szálasit és Horthyt. A barátai is mind figyelmeztették: ez egy fasiszta fészek, itt az első alkalommal újrakezdik. De Endre... – sóhajtott –, az egy vadmagyar. Az a rög-

eszméje, hogy másutt nem tud élni, mert ez a hazája. Itt vonultak az ablak alatt és kiabálták, amit régen. „Keresztény Magyarországot!" „Mindent vissza!" Tudom én, hogy mi jön azután. Én átéltem...

Gara közbevágott:

– Hát ha egyszer magyarok, akkor hová az ördögbe mentek volna?

– Maga is... Tessék... És ha most újra kezdik?

A százados fölállt, levetette köpenyét, a cigarettát meg a pisztolyt kivette zsebéből s maga elé tette a székre. A telefont az ablakhoz húzta. Tárcsázott.

– Én is magyar vagyok, és még sok tisztességes magyar van. Gondolja, én belemennék abba, hogy nálunk fasizmus legyen? Én csak ebben a rezsimben lehettem tiszt. A régi világban, azt hiszem, nem a mi fajtánkra, munkásokra vártak... – A telefont közben fölvették, de nem szóltak bele. – Százhúsz, nyolchúsz? – kérdezte.

– Tessék.

Gara fölismerte a tábornok hangját.

– Jelentkezem, vezérőrnagy elvtárs. Jelentem, a figyelőállást elfoglaltam. A Szabad Nép székház előtt körülbelül öt-hatezer ember van. Egyelőre minden csendes.

– Jelszavaik?

– Csend van.

– Milyen telefonon beszél?

Gara megkérdezte és bediktálta.

– Negyedóra múlva jelentkezzék! – A tábornok nem várta meg a választ, a készülékből kattanás hallatszott.

– Mit csinál a rendőrség? Hát miért hagyják? Miért nem csukják le őket? – szipákolt az asszony.

Gara kedvetlenül vont vállat. Ha ezekre a kérdésekre önmagának is kielégítő válaszokat adhatott volna, most nem fájna a feje, s nem lenne ideges.

Az asszony könyörtelenül folytatta:

– A rendőrség is... Mentek a sorban rendőrök... meg katonák. Miért hagyják?...

„Mint a kereplő – gondolta Gara. – Ez az élet megszokott rendje. A kormány hibáiért az első eléjük vetődő kommunistát vonják felelősségre."

A nő felállt:

– Csak Endre jönne már... Iszik egy teát?

– Köszönöm, nem kérek.

Az asszony felsóhajtott, az ajtó becsukódott mögötte.

A függöny zavarta Garát a kilátásban. Félrehúzta. Két-három villamoskocsi nagy csilingeléssel elindult, az emberek menet közben ugráltak föl rá. A tömeg összezsúfolódott a téren s megnövekedett. Valaki fölkapaszkodott a sarki lámpaoszlopra, onnan beszélt, de hangja elfulladt az emberek zsivajában. Rendőrök jöttek, libasorban, vállukon karabély s géppisztoly. A sokaság szétnyílt előttük. Szóltak nekik, kiáltoztak feléjük. A rendőrök nem válaszoltak. Egyiküknek gáncsot vetettek, s a rendőr hasra esett. Gúnyos nevetés harsant. A rendőr felállt, körül sem nézett, le sem porolta ruháját, sietett a társai után. Gara káromkodott. Ennek is díszül raktak puskát a vállára! A Szabad Nép körül álltak fel. Tisztjeik látható izgalommal szaladgáltak jobbra-balra. Teherautó robogott az utcán. A vezető fülkéjének oldalára nagy nemzetiszínű zászlót kötöttek. Férfi hajolt ki a kocsiból.

– Magyarok! Az ávósok lőnek a Rádiónál! Gyertek a Rádióhoz! – kiáltotta teli torokból.

A gépkocsi egy pillanat alatt zsúfolásig telt. A tömeg zúgott. A teherautó megfordult, és elrobogott a Rákóczi tér felé.

Az emberek izgatottan kiabáltak összevissza, azután mintha szavalókórus ordítaná, fölharsant:

– Le a csillaggal!

– Vesszen Gerő! Vesszen Gerő!

– Le a csillaggal!

– Vesszen Gerő!

Egy férfi hajolt ki a pártlap székházának negyedik emeleti ablakából. Hatalmas köteg röpcédulát dobott az utcára. A papírcsomó szétesett a levegőben, lapjai lustán himbálóztak alá. A férfi a röplapok után bámult, s integetett a tömegnek. Várakozó csend támadt. Az emberek szétkapkodták a cédulákat, és valósággal falták a betűit. Hangszórós gépkocsi gördült a térre, és megállt az összetömörült sokaság szélén:

– Elvtársak! Mindenki nyugodtan menjen haza. Pártunk Központi Vezetősége még ma éjjel össze fog ülni, s teljesíti a nép minden jogos kívánságát. Őriz...

A bemondó hangja félbeszakadt. Rekedtes bariton kiáltott a mikrofonba:

– Elég a dumából! Mi nem kérünk, mi követelünk! Vesszen Gerő! Vesszen a zsarnokság! Vesszenek az ávós gyilkosok!

Aprócska láng lobbant a tömeg közepén. Valaki az imént ledobott röplapot gyújtotta meg, és erre – mintha csak jeladás lett volna – egyszerre mindenütt kigyúltak a röplapok. „Mint egy óriási gyertyákkal teliaggatott karácsonyfa" – gondolta Gara, s a telefon után nyúlt.

– Vesszen Gerő!

– Halál az ávós bitangokra!

Csengettek.

A százados megrebbent, markába kapta pisztolyát.

– Endre – hallotta a vendéglátó asszony megkönnyebbült hangját az előszobából, s aztán ez a hang mindjárt egész más tónusban szólt. – Hol csavarogtál? Itt hagysz egyedül ilyen rumli közepén...

Elmosolyodott. Az asszony rikácsolásából s a férj motyogásából ítélve, nem lehet nagy megtiszteltetés e pillanatban Endre bőrében lenni.

Tárcsázott.

Az ügyvéd léptei a szoba felé reccsentek.

– Várj! – csattant az asszony, és suttogóra fogta a hangját.

A telefon nem kapcsolt.

Endre benyitott a szobába:

– Jó estét kívánok.

Alacsony, testes ember volt, szarukeretes pápaszeme játékszernek tűnt vastag orrán. Gara kezet nyújtott, és bemutatkozott.

– Igen, igen... a feleségem említette, csak tessék egész nyugodtan... – Gara mellé lépett, bizalmasan megfogta a karját. – Kérem, én fölhoztam a röpcédulát, az előbb dobták le a Szabad Nép székházból... Hoztam egyet... – Kivette a zsebéből, és a századosnak nyújtotta. Keze reszketett. Gara az ablak felé fordítva, az utcai lámpa fényénél betűzgette.

A papírlapon az állt, hogy a „Szabad Nép" szerkesztőségének dolgozói mélységesen elítélik a belügyminiszternek a mai tüntetést betiltó rendeletét, és szívből üdvözlik a sztálinizmus ellen egyre erőteljesebben kibontakozó tömegmozgalmat, amely még közelebb

fogja hozni a demokratizálásért vívott harc teljes győzelmét. A szerkesztőség munkatársai mindig e küzdelem első soraiban fognak menetelni.

Gara elfojtott egy káromkodást. A röplappal kezében a Szabad Nép székházra bökött:

– Ülnek ott árulók is, gyávák is. Már el is égették ezt a szemetet. A seggnyalókat sehol sem szeretik. Odaát sem.

Az ügyvéd verejtékes homlokát dörzsölgette a zsebkendőjével.

– Micsoda skandalum...

Gara ismét megpróbálkozott a telefonnal. Marót ezredes vette föl a kagylót. Gara beszámolt a történtekről, és fölolvasta a röpcédulát.

– Elég ott a rendőr? – kérdezte Marót.

– A létszám elég lenne. De határozatlanok. A tisztek úgy szaladgálnak, mint akik hashajtót vettek be. Nevetségessé teszik őket, ezek meg, mint a birkák, mindent eltűrnek...

– Na, jó. Hívj később, cseng a különvonal. – Az ezredes belekáromkodott a telefonba, azután gyorsan elköszönt.

Gara földerült. Régóta ismerte az ezredest, és tudta, hogy szigorúan csak a barátait részelteti vaskos gorombaságaiban – őket is akkor, ha jókedvű. Még szerencse, hogy általában kedélyes embernek ismerték.

Az ügyvéd aggódva figyelte a századost. A függöny árnyéka hosszúkás mintákat rajzolt az arcára, húsos szájaszéle remegett. Garát olyan érzés fogta el, hogy az egész ember egyetlen félő reszketés.

– Miért fél? – kérdezte, s hangjából szánalom csendült ki. Az ügyvéd leroskadt a puffra, kezét ölébe ejtette, szeme a semmibe révedt. Néhány pillanatig mozdulatlanul ült, aztán ideges kapkodással bőr szivartárcát kaparászott elő a belső zsebéből, s fáradtan nyújtotta Gara elé.

– Megkínálhatom?

– Köszönöm, inkább a cigarettánál maradok – mondta Gara. Gyufát gyújtott, markával takarta el a tüzet. Rágyújtottak.

– Hatvan éves vagyok. Ezt azért bocsátom előre, hogy elhiggye nekem, eleget éltem, nem féltem az életemet. Öreg vagyok, embernek is, ügyvédnek is. Itt nagyban megy a játék, és Magyarország nagyon kis pont ebben. Vén róka vagyok, nem hiszem el, hogy Pesten a magyarok ügyéről van szó. Sok mindenért nem

hiszem. Párttag kollégám szerint a tömegek most a gyakorlatban vonják le a huszadik kongresszus tanulságait. Viccnek is rossz ez, kérem. De még milyen rossz... Délután ügyvédekkel értekeztem, az ügyvédi társadalom kívánalmairól, vagy ahogy a kollégák mondták, az ügyvédség követeléseiről tárgyaltunk. Tizenegy esztendővel a fasizmus leverése után akadt ügyvéd, aki nyíltan kimondta, hogy az ő eszménye a „keresztény Magyarország". Amikor néhányan fölháborodtunk ezen, belénk fojtották a választ azzal, hogy a kolléga csak hadd fejtse ki a véleményét, mert ha eszmék mérkőznek, abból mindig a jobbik lesz a győztes – és a végén mi nem kaptunk szót. „Keresztény Magyarország"! A legfájóbb az egészben, hogy aki fölugrott, hogy csak mondja el, mert a huszadik kongresszus után senkit nem lehet leterrorizálni, amiért külön véleménye van, azt pontosan a népi demokrácia vakarta ki a koszból, és csinált belőle ügyvédet.

Gara csak fél füllel hallgatott oda, az utcát figyelte. Nem bánta, hadd beszéljen ez a rémült ember – talán könnyít a félelmén. Az ügyvéd erőteljes mozdulattal odaütötte szivarját a hamutartóhoz, és folytatta:

– Na, most visszakanyarodok az elejére. Kinek az érdeke, nem is a „keresztény Magyarország" jelszava, de legalábbis olyan légkör, amelyben államellenes nézeteknek szót adnak, a népi demokráciát védeni akarók pedig nem kapnak szót? Nézze, ügyvéd vagyok, és mint ilyen, jól tudom, hogy minden idea mögött nyíltan vagy titokban érdekek húzódnak meg. Ez nem a Magyar Népköztársaság érdeke, és nem érdeke a népi demokráciáknak, meg a Szovjetnek sem. Ergo, ez csak nyugati érdek lehet. Ha mindezt elmondom, feltéve, hogy engedik elmondani, akkor azt mondták volna, hogy: ja persze, a vén zsidó begyulladt, az öreg visszahúzó erő – ez pediglen elég lett volna, hogy az érveim semmivé váljanak. – Legyintett, és kezét visszaeresztette ölébe. – Félek... Nálunk vagy fasizmus van, vagy szocializmus. Tizenkilenc után Jugoszláviába emigráltam a fasizmus elől. Tudja mi az, majd három évtizedig nem járni a Körúton? Közben meg a szemrehányások özönét zsebrevágni az asszonytól, amiért honvágyam van? Én tudom.

Sóhajtott. Gara szótlanul ült a széken. Az utcán lángoltak a röplap-fáklyák, pernye szállt a levegőben. A tömeg hangja orkánná dagadt.

– Endre! Hol vagy, Endre?!

Az ügyvéd gyorsan összekapta magát.

– Tulajdonképpen azért küldött be a feleségem, hogy meghívjam... Bocsásson meg, kicsit elkalandoztam a tárgytól... Vacsorázott már?

A százados nem fordította el fejét az utcáról, zsebkendőjébe rejtette mosolyát:

– Még nem... – felelte.

– Endre! – hangzott sürgetőbben, és az ügyvéd szaladt kifelé.

Gara felállt.

Két motoros jött. Leszálltak a gépről, elvegyültek a tömegben, azután eltávoztak. A tömegből kivált három férfi. A Szabad Nép ház körúti oldalán a járda széle fölé hajoltak.

A tömeg őrjöngött:

– Le a csillagot!

– Vesszen Gerő!

A három férfi közül az egyik fölemelkedett, karja meglódult. Üveg csörömpölt. Emberek tódultak melléjük. Bazaltkockák zuhantak a hatalmas kirakatokra. Az üveg cserregett az aszfalton. A rendőrök egyik lábukról a másikra álltak, topogtak, odább léptek a kövek elől.

Gara körme a tenyerébe mélyedt. Arra gondolt, hogy leszalad a rendőrökhöz, agyonlövi a parancsnokukat, és tüzet vezényel. Gyáva banda! Igazán sajnálta, hogy a figyelőnek figyelés a feladata, nem az operatív beavatkozás. Telefonált. Ismét Marót vette föl a kagylót. Gara szűkszavúan jelentette az eseményeket, s a jelentés végén helyszíni közvetítést adott:

– A Nemzeti Színházzal szemben, a főbejáratnál most kezdődik a kődobálás. Betörik az üvegablakokat. A Körút felőli oldalon, a Szikra kirakatán át vagy egy tucat ember behatolt az üzletbe. Az első már jön is ki, tele a karja könyvekkel, jön a második, harmadik... Nem fordulnak vissza, láncban adogatják a könyveket az utcára, s leszórják a járda szélénél. Valaki benzinért kiabál, már locsolják is a könyvhalmazra. Meggyújtották... A rendőrök, vállukon puskával, olyan békésen szemlélik, hogy kedvem lenne fölpofozni őket... Marót, küldjetek ide katonákat, mert ennek így csúnya vége lesz.

– Türelem. Nem kell elsietni a dolgot, Gara elvtárs. Azt mondod, vannak ott rendőrök.

Gara közbevágott:

– De ölbetett kézzel bámulják a cirkuszt! Ne mamlaszkodjuk el az időt, minden perc drága. És mi van a Rádiónál?

– Ne dühöngj. A Rádiónál harc folyik. Megkapták a tűzparancsot. Amint lesz valami újabb, hívj fel... – És már nem Garának mondotta: – A szentségit! Betörtek a Szikrába is.

A telefon elhallgatott.

A főbejárat előtt győzelemittas diadalordítás hangzott. A tömeg benyomult a székházba. Néhány pillanattal később az utca majdnem kiürült. Akik ott maradtak, szemben a járdára húzódtak vissza, s a könyvesboltból sem adogatták már a könyveket, hanem a kirakatból hajigálták a máglyára. A tűz lobogott. A szerkesztőség emeleti szobáiban villanyt gyújtottak. Három-négy tagú csoportok járták a helyiségeket, s a kéziratokat, papírt dobáltak az ablakon kifelé. Asztalterítő repült az egyik szobából, szétterült a levegőben s a tűz fölött lebegett, bukdácsolt, amíg a lángnyelvek belekaptak – akkor a máglya szélére zuhant. Hullott a kéziratpapír, boríték és váza. Telefonkészülék akadt meg a harmadik emelet egyik ablakában, a virágtartó kerítésképén. Kagylója lelógott a második emeleti ablakba s himbálózott, mint a harang nyelve.

A rendőrök behúzódtak az eresz alá.

Kis csoport suhanc botokkal piszkálta össze a tüzet, középre kotorta a máglya szélére potyogott könyveket, papírpaksamétákat, s indiántáncot járt körülötte, ugrabugrált és ordítozott.

A máglya lobogott.

Gara káromkodott. Hitler óta nem volt könyvégetés Európában. A Szabad Nép székház főbejárati oldalán is lángoszlop emelkedett a magasba. Vörös fénye kísértetiesen vibrált a Nemzeti Színház ablaksorának tükrében. A máglya melege megpörkölt, félig elszenesedett papírlapok tömkelegét dobta föl és táncoltatta meg a levegőben. Az egyik rendőrtiszt harsány hangon veszekedett a suhancokkal:

– Hagyjátok egy kicsit azt a tüzet, gyerekek! Meggyúlnak a házak! Elég az akkor is, ha nem piszkáljátok...

Hallgattak rá, és rövid időre abbahagyták munkájukat.

A láng a második emeletig csapott. Üszkös papírdarabok, pernye

kóválygott az utca fölött, zsarátnok hullt. Néhány papír az ablak párkányára imbolygott. Gara kinyúlt értük. Szélük megpörkölődött, s mindegyik elbarnult. A százados megfordult, hogy a máglyavilág a betűkre vetődjék. Egyiken Grigorij Melehov nevét olvasta és felsóhajtott. A kultúra és haladás lovagjai!... A következő lapon Gavroche neve állt. A csőcselék szemében szegény Victor Hugo is átkozott kommunistának számít! Gara már meg sem lepődött, hogy a tűz melege a „Fekete gyémántok" első lapját is az ablakba vetette. Ahol nincs hely Solohov és Hugo számára, ott Jókai sem lehet kedvelt vendég.

Négyrét hajtogatta, és zsebébe tette az üszkös lapokat. Ajtónyikorgás szakította félbe gondolatát. Az ügyvédné lépett be, karján tálcával, és felsikított:

– Uram Isten... – az asztalra tette a tálcát, és az ablakhoz akart rohanni. Gara elkapta a csuklóját és megszorította.

– Ne keltsen feltűnést!

Az asszony hebegett és csuklóját dörzsölgette.

– De hát... Uram Isten! Mi ez...

– Ez? – Az asszony látta, hogy Gara válla megrándult. A százados száraz hangon közölte: – Ellenforradalom.

– Kérem... és hol vannak a mieink? – Endre a felesége háta mögött izgult. Lábujjhegyre magasodott, sűrűn hunyorogva kinézett az utcára, és az egyik fotőjbe roskadt. – Tessék parancsolni, százados elvtárs – intette lemondó sóhajjal Garát az asztalhoz.

– Köszönöm, kicsit később. Most néznem kell azt, ami történik.

Az asszony leült az ágyra, s az ügyvéd melléje telepedett:

– Ott rendőrök is vannak – suttogta, és Garára pislogott. – A rendőrség felügyelete alatt? Hiszen, ha ezek így őriznek bennünket... – izgatott hangjába kétkedés és félelem vegyült.

A százados halkan felelt:

– Ez a pár tucat rendőr nem az egész rendőrség.

– Maga mit csinált volna ennek a rendőrtisztnek a helyében?

– Szétlőttem volna ezt a csürhét.

Az asszony kimutatott az ablakon:

– Emberek mászkálnak a tetőn!

Gara odapillantott. A Szabad Nép ház tetején valóban embe-

rek járkáltak. Egyikük épp ebben a pillanatban lépett ki a tetőablakon. A csillaghoz szaladt. A vörös neonfény kialudt. Az utcán lángolt a tűz, pernye szálldosott föl, füst gomolygott az ég felé. Kalapácsok puffantak a csillag állványzatán. Az utca szélén álldogáló rendőrök arca piroslott a tűzfényben.

A kalapácsok csattogtak, mint a vonatkerekek. A vörös csillag megingott, még néhány csapás, és törött váza az utca kövezetére hullott.

Gara telefonon jelentette, hogy a felkelők elfoglalták a Szabad Nép székházát, s ledöntötték a ház homlokzatáról a vörös csillagot. A tábornok tudomásul vette a jelentést. Alighogy Gara letette a kagylót, a rendőrök felsorakoztak, és elmasíroztak. A százados összeszorította száját, és pattintott az ujjával. Az első játszmát elvesztettük. Nem szabad tétovázni. Odafenn még nem látják, hogy itt a hatalom forog a kockán? A rendőrség csődöt mondott. Van tűzparancs, miért nem lövik szét?...

– Egyen, egészen elhűl az étel... – sopánkodott az ügyvédné. Gara bólintott. Igen, enni kell. Világéletében a rendetlenül étkező emberekhez tartozott, kivéve a sorsdöntő időket. Negyvennyolcnegyvenkilencben, a nagy politikai frontáttörések idején mindig ügyelt rá, hogy pontosan étkezzék. A napi vagy inkább hétköznapi munka malmában viszont gyakran úgy beletemetkezett a dologba, hogy öt-hat óra tájt a feje megfájdult – arról jutott eszébe, hogy a gyomra üres.

Asztalhoz ült, székét úgy fordította, hogy evés közben is figyelhesse az eseményeket.

Az ügyvéd és felesége szótlanul ült, amíg ő evett, aztán egészségére kívánták. Az asszony kivitte a mosatlant, és kávét meg kétdecis üvegben rumot hozott. Az asztalra tette, és aggódva kérdezte:

– Mit gondol, lefeküdjünk?

– Persze. Nyugodtan. Ha én aludhatnék, azonnal bebújnék az ágyba, és a fejemre húznám a takarót – nevetett.

– Mennyi cukrot? – kérdezte az asszony.

– Csak egyet kérek.

Az asszony a kávéjába pottyantotta, s kavargatni kezdte a magáét.

– Úgy gondoltuk, hogy a férjemmel átmegyünk a másik szobába. Akkor nem zavarjuk egymást.

Gara megköszönte szívességüket. Az asszony sóhajtott.

– Ne haragudjon, de bár ne került volna sor ilyen szívességekre!

Jó éjszakát kívántak egymásnak, s az ügyvédék átmentek a másik szobába. Gara az ablakhoz húzta székét.

A máglya lobogott. Motorbiciklis férfi kanyarodott a tűz mellé. Néhány pillanatig maradt ott csupán, szót váltott két emberrel, s eliramodott, visszafelé. Ez már a hetedik vagy a nyolcadik motoros. Összekötők lehetnek. A könyvesboltból csomagszám hordták a könyveket a hónuk alatt, és eltűntek vele a mellékutcákban. A tömeg egyre fogyott. Svájcisapkás férfi nagy hangon rárivallt két nőre, akik alaposan teletömték jókora szatyrukat.

– A magyar nem rabol! Tűzbe vele! – Az utca zengett a kiáltozásától. – Ne mondhassák ránk, hogy lopunk! – A máglyához kísérte a két nőt és beledobatta a könyveket. Gara kesernyésen elmosolyodott. Furcsa észjárás, amely az üzlet portékájának felégetését nemes cselekedetnek minősíti.

A Szabad Nép melletti házból nagy ládákat vonszoltak elő. Gara fölemelkedett ültéből, megismerte a ládákat. Fegyver. A tetejüket egy-kettőre felfeszítették, a tartalmát szétkapkodták. Géppisztoly és karabély volt bennük. Szürke kabátos férfi állt meg az utca közepén, fölemelte fegyverét. Lövés dörrent. A sarki lámpa csörömpölve hullott le. A szürke kabátos szép sorban kilőtte a közvilágítást. A máglya rőt fénye vibrált az éjszakában. A tömeg lassacskán szétszéledt, csak ötven-hatvan fegyveres maradt ott. Ezeknek egy része is behúzódott a sarkon veszteglő üres villamosba, többen a könyvesbolt kirakatában csináltak fészket maguknak s aludni készültek. Hárman őrséget álltak a sarki villanyoszlop mellett.

Gara tárcsázott. A tábornokkal akart beszélni, de csak a segédtisztjével tudott, mert a vezérőrnagy valami tanácskozáson vett részt. Gara elmondta, mi a helyzet.

– Ide figyelj, pajtás, most kellene szépen körülfogni, lefegyverezni a társaságot, és be a dutyiba. Reggel ismét a tömegbe bújnak, s akkor nehéz a dolog, mert ha harcra kerül sor, akkor is más ötven fegyverest megsemmisíteni, mint öt-hatszáz vagy ezer ember közül előhalászni ezt a félszázat. Most kell akcióba lépni.

– Jó lenne – hangzott a fáradt válasz. Garát elöntötte a méreg:

– Nem hogy jó lenne, hanem közöld a vezérőrnagy elvtárssal, hogy ez a javaslatom és ezek az indokaim. Érted?

– Megmondom – felelte a segédtiszt ingerülten. – És ha nem mondom, akkor is tudja... Jó lenne... Nem kellett volna lefújni a riadókészültséget, akkor nem állnánk itt, mint szamár a hegyen... Azt hiszed, rajta múlik?

– Milyen riadókészültségről beszélsz? Amikor benn voltam, szó sem volt még...

A segédtiszt idegesen magyarázta:

– Huszadikán elrendelték a riadót... amikor a tüntetésről tudomást szereztünk... Teljhatalmú miniszteri biztosok mentek minden csapathoz... Tegnapelőtt a Politikai Bizottság egyik tagja lefújta, hogy ha valahol szellentenek egy demokratikusabbat, attól még nem szükséges szuronyt szegezni.

– Kicsoda?

– Nem akarom telefonon...

Gara nem tudott mit felelni. A segédtiszt egy kis ideig választ várt, de nem kapott, folytatta:

– Az öreg tisztában van a helyzettel, és jelentette a véleményét a főnökségnek – és elköszönt.

Gara nagyot sóhajtott. A Politikai Bizottság lefújta?... Hát kik voltak itthon? A vezetők Jugoszláviában tárgyaltak... A Politikai Bizottság? Úristen, hát ott is?

A máglya lobogott.

Hatodik fejezet

A gesztenyesütő nénike ugyanúgy hozzátartozik a pesti utca őszi arculatához, mint a fagylaltárus a nyárihoz. Egyikük a Rákóczi út és a Kenyérmező utca sarkán tanyázott le, a gyümölcsösbódé előtt. A zömök, lyukacsos tetejű vaskályha fekete oldaláról vörös krétás, reszketeg betűk hirdették: „ötöt egy forintért". A gesztenyés nagy becsben tartotta, igen félthette a zsiványoktól, mert éjszakára a gyümölcsösbódé mögé vonszolta, hosszú láncra kötötte, és öklömnyi lakatot akasztott rá, a környékbeli részegek nem kis bosszúságára. A legtöbb italos honpolgár belegabalyodott a láncba, elesett, a gesztenyesütő alkalmatosság meg nagy csörömpöléssel puffant utána.

Gulyás a kályhát a bódé mellé húzta, ráült, könyökét a pultnak támasztotta, s a bódé ritkás farácsozatán keresztül mint valami páholyból szemlélte a Rákóczi utat. Már hosszú ideje ücsörgött így, fázni kezdett. Fáradt volt, aludni kívánt. Szeme becsukódott. Motorkerékpár berregése riasztotta föl. A gép olyannak tűnt az éjszakai világítás halványsárga fényében, mint egy nagy, tovasuhanó árnyék. Részeg trappolt a Rákóczi úton, bakancsa visszhangosan kocogott a gyalogjáró kockáin. Messziről zsivaj foszlányait hallotta, de hogy merről, azt nem tudta megállapítani.

Megdörzsölte a szemét.

Gulyás szakaszát még este kirendelték a budapesti pártbizottság Köztársaság téri székházának védelmére. A század parancsnoka is

velük tartott, s úgy határozott, hogy a környező utcákba felderítő figyelőket küld, egy-egy tiszthelyettest. Gulyás az őrszoba dohányfüstjéből tiszta levegőre vágyott – különben sem szerette a tétlen várakozást –, kérte a főhadnagyot, hogy engedje ki. Az beleegyezett, ő meg szépen elbandukolt ide – s most már itt kénytelen semmittevéssel tölteni az idejét.

A távoli hangzavar erősödött.

Lélegzetvisszafojtva figyelt.

A lárma közeledett.

Motorbúgás, ordítozás és valami zengő-bongó zaj hallatszott. A Keleti felől jönne? Leszállt a kályháról, lábujjhegyen odasettenkedett a ház sarkához, és kilesett a Rákóczi útra. Fáklyák fénye vibrált a pályaudvar előtti téren. Motorkerékpárok fényszórói villóztak. Sugarukban fekete pontokként nyüzsögtek az emberek.

Nem tudta megállapítani, mi történik, visszatelepedett hát a kályha szélére, és várt, hogy majd végignézi a páholyból.

A zaj egyre közeledett, végül fülsiketítő ricsajjá hangosodott. Reflektor csóvája vibrált a macskaköveken. A fénynyaláb sárgája végignyújtózott a villamossíneken. Motorkerékpár berregett az utca közepén. Kerékpáros fiatalok cikáztak, keringtek a fényben, mint az éjjeli pillangók a lámpa körül. Traktorok dübörögtek. Csikorgó vaskerekeik csattogása elnyomta a dohogó motorok robaját.

Az utca megtelt gyalogosokkal. Ordítozva, meg-megállva mentek a Körút felé.

Gulyás nyugodtan könyökölt a bódé oldalához. Leste, hogy mi az ördögöt vonszolnak a traktorok a megfeszült drótkötelekkel.

Zengő-bongó hang sikongta túl a motorok és emberek lármáját. Hatalmas ércszobor döcögött aprócska ugrándozásokkal a macskaköveken. A bronz csengett-bongott, jajongó rezgése betöltötte az utcát, és úgy kondult a hadnagy fülébe, mint a vészharang.

– Két harckocsi – morogta Gulyás –, meg húsz ember, és az anyjukba kergetem a taknyosokat, azokkal együtt, akik fölbiztatták őket... – Csak azt nem értette, miért nem jön már az a két páncélos, amelyik ide kellene. Fejét csóválta: ha egyszer a fegyvereké lett a szó, akkor már csak ólommal érdemes agitálni. „Csináljanak rendet, de ne lőjenek." Megvakarta a fejét, s mosolygott, ahogy a példabeszéd eszébe jutott: aki fegyvert emel, fegyverrel emésztessék...

Sztálin szobrának érce kongott a kövezeten.

A hadnagy fölsóhajtott.

– Ilyesmivel kezdődött akkor is...

Az ötvenhármas esztendő forró, aszályos nyara jutott eszébe. Akkor az úgynevezett tömegoszlató dandárban szolgált. Egy kis dunántúli faluba vitték őket, azzal a feladattal, hogy a kaszát, kapát fogott kulákokat, spekulánsokat megfékezzék s kordába szorítsák. Igen, jól emlékezett rá, ott, abban a szelíden hajló dombocskák közé fészkelt faluban is ilyesmivel kezdődött. Elfoglalták a hangos híradót, földre döntötték a temető szélén elkerített díszsírhelyen nyugvó szovjet katonák pirosmárvány fejfáit, és birtokba vették a szövetkezet irodáit. Közben a hangszóró üvöltözte, hogy: „Magyarok vagyunk, magyar módra akarunk élni!" Nyolc tagú kis különítményecske sörétes puskákkal vadászott a kertek alatt menekülő párttitkárra, s éppen lovat kerítettek, hogy halálra hajszolják. A katonák a falu széléig tehergépkocsikon utaztak. Ott csatárláncba állt a század, s neki! A vadászokból vadak lettek. A hangos híradóban egy izgalomtól rekedtes hang végső kitartásra buzdított. A főtéren, a hangszórók alatt összeverődött a falu alja népe. Kiáltoztak feléjük: „Magyarok vagytok! Ne lőjetek magyarra!" „Testvéreink, parasztok vagytok ti is! Gyertek velünk! A nép fiai vagytok! Ne merjetek fegyvert emelni a népre!" A csatárlánc szótlanul közeledett feléjük. Rettentő meleg volt, gimnasztyorkája hátára térképet festett az izzadtság, s kiverte a homlokát is, szája kiszáradt, foga között csikorgott az út pora. Vezényszó reccsent: „Szuronyt szegezz!" A súlyban tartott fegyverek megbillentek, napfény vakított szemükbe a négyélű szuronyokról: „Roham! Előre!" – s a századparancsnok pisztollyal a kezében a meglóduló szuronyok elé ugrott. Könnyedén szaladt, feje fölé emelte pisztolyát és a magasba durrantott. A tömeg szétfutott, a zendülés szítóit egyenként fogdosták össze, negyvenkét embert. A tanácsháza udvarán őrizték őket. Csoportba verődve lézengtek ott, ki állt, ki ült, beszélgetniük nem volt szabad. Őt nevezték ki őrparancsnoknak, s a századparancsnok szörnyen összeszidta. „Ez magának rend? – sziszegte gúnyosan, és szétvetette lábát az udvar közepén. – Figyelem! – ordította. – Kulákok, a jobbszélen sorakozó! Volt nyilasok és volksbundisták a középre! Csendőr, tiszt, kocsmáros balra! Csendet! Sorakozónál nincs beszéd!" Egyetlen ember maradt a csoporton kívül. Fejét ingatta, elnyűtt, fekete szalma-

kalapja billegett a koponyáján. „Maga kiféle?" – kérdezte a századparancsnok. „Én, kérem tisztelettel, a harangozó vagyok, immár harminc esztendeje kongatom élőnek, halottnak..." „Most is megkondította, mi? Persze félre, mi? Amiért jövünk, mi?" – A századparancsnok lesunyt fejjel nézte a félszeg emberkét. – „Igenis, kérem, megkongattam." „Na álljon akkor be a kulákokhoz. Odavaló maga..." – s összehúzott szemmel nézte, hogy a kis ember odaporoszkál a sor végére. Akkor hátrafordult, s odavetette Gulyásnak: „Így kell ezekkel bánni. Ha volt eszük a hatalomra törni, legyen jó sütkérezni a napon is. Azt akarták ezek, ami régen volt. Más törje a munkát, ők meg otthon a hűvös szobában számolgathassák a bankót. Hát a hűvöst megkapják. Hadd szikkadjanak előtte kicsit a napon – s tréfásan Gulyásra kacsintott: – Ne sajnálja őket, ők se sajnálták volna magát!"

...A roskatag bódé megreccsent a könyöke alatt.

Igyekvő katona volt, bántotta, hogy a századparancsnok megleckéztette. Amikor visszajöttek, az apja mindjárt az első kimenőnapon, hogy hazalátogatott, kiszedte belőle, mi történt. Sohasem szokott otthon a szolgálatról beszélni, s az öreg sem kérdezte. Ördög tudja, mi ütött akkor belé, miből orrontotta meg, elég az hozzá, sarokba szorította, és felelni kellett. No, amit még attól kapott! „Hülyék vagytok! Eszeveszettek! Mindent megtanultok, bevágjátok, hogy mi volt az oka a Nagy Októbernek, biflázzátok, hogy mi volt a jelentősége, és olyan mamlasz vagy, annyit nem tanultál meg, hogy mi volt a titka?! Féleszű kerge! Az a forradalom titka, hogy amikor a burzsujra emeled a fegyvert, ne remegjen a kezed, lőj bele! Érted? – harsogta rikácsolva. – Persze, hogy nem a Weiss Manfréd fog az első sorban menetelni, hanem a kulák, meg a régi világ piszka, meg akit be tudtak dönteni a játékba. A Weiss Manfrédnak van esze, az majd csak azután jön. De ha simogatod a megtévedtet, amikor fegyvert fordít rád, a saját sírodat ásod meg avval a cirógatással. Amikor én Csapajev alatt..." – és az öreg olyan indulatosan fújta, hogy ő mukkanni se mert. A végén megrázta fia vállát: „Mit hallgatsz? Miért nem lőttél közibük? Mi?" Akkor aztán őt is elfutotta a pulykaméreg, kiszakította magát az apja csontos-inas markából. „Mert azt a parancsot kaptam, hogy őrizzem őket, és nem azt, hogy agyonlőjem... – kiáltotta és morgott: – Maga álomvilágban él, kiirtana mindenkit, aki..." Mire az öreg ismét rákezdte: „Ki én, ki,

mindenkit, ha ellene fordul a proletárhatalomnak. Még a saját véremet is... Te málészájú..." Anyja vetett véget a veszekedésnek, leküldte az udvarra, fát hasogatni.

...Az érc kongása túlzengte a traktorok lármáját. Újságpapírfáklyákkal gyerekek szaladgáltak a lassan haladó menetben. A szobor ölén siheder guggolt letolt nadrággal. Kezében aktatáskát szorongatott és kaján vigyorral végezte a dolgát. A fáklyának összecsavart újságok fénye rőt árnyakat játszott az arcára.

Az újságpapír pernyéje lassan szállingózott Gulyás körül, s egy apró szemcse az orrába tévedt. Nagyot prüsszentett. Kifújta az orrát és visszakönyökölt a bódé oldalához. Arca tüzelt, s ahogy hozzáért, öklét jegesen hidegnek érezte. Hátát kiverte a verejték. Ajkát harapdálta dühében, és nem értette, nem értette. Egyáltalán, kicsoda engedte meg a szobor ledöntését? Kik döntötték le? Miért nem tartóztatták le őket? Miért nem verték szét ezt a bandát? „Két páncélos és egy szakasz... A pokolba küldeném az egész csürhét." Pisztolya után nyúlt, s olyan erősen szorongatta a markolatát, hogy a tenyere beleizzadt. Legszívesebben közibük lőtt volna. Megrázta a fejét. Őrültség. Legyűrnék. Egy szál pisztollyal itt már nem lehet operálni. „Hónapokon át kígyót-békát engedtek kiabálni a pártra. Ez lett belőle."

A szobrot térdénél vágták le. Élemedett férfi, a totyakosok jellegzetes ringó lépteivel futott a csonk után, kigombolta nadrágját s a lyukba célozva vizelt.

A kiáltozás ricsaja harsogó röhögésbe fúlt.

Gulyás a fogát csikorgatta tehetetlen dühében. „Kapjak el egyet legalább, az megemlegeti..." Úgy érezte, a szoborral együtt személy szerint őt gyalázták meg, Gulyás Gyula államvédelmi hadnagyot, akinek az apja Csapajev seregében parancsnokoskodott.

A szobor kongott, mint a vészharang, s amint zengve-bongva vonszolódott tova, a sarki ház lassan eltakarta.

A viháncoló népség is elhaladt a hadnagy előtt.

Utoljára egy kis csoport állt meg a sarkon. Magas, szikár, csontos arcú fegyveres búcsúzkodott néhány suhanctól. Karvaly orrán halvány rózsaszínt játszott a távolodó újságfáklyák fénye. Hangja borízű volt:

– Eredjetek csak... Itt lakom ni – fejével a Kenyérmező utcába intett. – Megrakom a zsebem elemózsiával, és már jövök is. A Cor-

vinnál találkozunk... – Lekezelt mindegyikkel, s amikor elfordultak tőle, cigarettát halászott elő a nadrágzsebéből, szájába dugta, majd gyufa után kutatott. Ballonkabátot viselt, a zöld vászonselymet szíj fogta ráncokba a derekán. Vállán, csövével a földre meresztve, bajonettes karabély fityegett. A gyufa lángja veresre festette képét, elfújta, két ujja közül messzire pöccintette a fadarabkát, és nagyot szippantott a cigarettából.

Gulyás visszafojtott lélegzettel csőre töltötte pisztolyát. A zár alig hallhatóan kattant. Csizmája orrát a földhöz értette, s lassan lecsúszott a kályha peremről.

A karvalyorrú zsebredugta jobbját, egy röpke pillantást vetett a menet után, jóízűen vihorászott, és dúdolva megindult a Kenyérmező utcába.

Gulyás mellé ugrott, karon ragadta, és a karvalyorrú halántékához emelte a pisztolyt:

– Csend! – sziszegte. – Letartóztatom. Ha kiált vagy fegyver után kapkod, agyonlövöm. Kezet föl!

A karvalyorrú karja magasra tétovázott. A hadnagy lerántotta válláról a karabélyt, a gazdáját meg maga elé lódította. A karabély zárát kinyitotta, s a kipattanó lőszer megpendült a kövezeten. Csőre töltötte, pisztolyát zsebrevágta, és a karvalyorrú tomporába bökött. Az szisszenve ugrott, mint a bakkecske, s kezét a fenekére szorította.

– Kezet föl! – csattant rá fojtott gyűlölettel. – Előre, indulj! Ha szökni próbálsz, agyonlőlek!

A karvalyorrú szuszogva megindult. Hátán keresztbevetve, szíjra fűzött aktatáska himbálózott, mint valami piaci szatyor.

Gulyás az őrszobán alaposan szemügyre vette foglyát. A férfi egyenesszálú őszes haját svájcisapka takarta. Csontos arcán lilás színben játszottak vastag izmai. Vizenyős, kék szembogara riadtan ugrált. A zöld selyemballon alatt világossárga, olajfoltokkal tarkított kezeslábast viselt.

– Kicsoda maga? – kérdezte Gulyás erőltetett közönnyel.

– Kamuthy Vendel a nevem. Üzemfenntartó lakatos vagyok a Mávagban... – fújta egyszuszra. Gulyás nem tudta elrejteni csodálkozását:

– Maga? Munkás?

– Igen, kérem.

– Honnan vette a fegyverét?

– Osztogatták a Ligetben fűnek-fának. Egyet a kezembe nyomtak, hát elhoztam. Teherautókról adogatták, gondoltam, ha mindenki fegyver után kapkod, jobb az én munkáskezemben, mint az ördög tudja kiében. Nem nézték ott, hogy kicsinek, nagynak adják. Ha egyszer így fordult a sor, mondtam magamban, eredj Vendel, te vedd el, ne olyan, akinek esze sincs hozzá, és arra fordíttatják vele, akire nem kéne... – készséges bőbeszédűséggel ömlött belőle a szó. Gulyás közbevágott:

– Honnan jöttek a teherautók?

– Nem tudom. Amikor én odamentem, tolongtak már körülöttük sokan. Úgy beszélték ott, hogy valamelyik katonai raktárból hozták. Biztosan így van, mert kincstári fegyveres ládákból szedték elő...

– Honnan tudja, hogy kincstári ládák voltak?

– En is voltam katona – vont vállat a karvalyorrú önérzetesen. Kissé duzzadt orra úgy ugrált beszéd közben, mint a nyúlé, amikor szaglászik. Gulyás a háta mögé nyúlt, s a falhoz támasztott karabélyt az ölébe emelte.

– Ilyen fegyvert rég nem használnak a hadseregben. Lovassági karabély – mondta, lassan rágva minden szót. – Nagyon olajos. A bajonetteket is réges-rég beolvasztották már... – és a karvalyorrúra pillantott: – Mióta munkás maga?

– Hogyhogy mióta? Munkás vagyok. Nem értem...

– Úgy, hogy mióta dolgozik üzemben?

A karvalyorrú arcára szégyenlős mosoly fintorodott:

– Negyvenkilencben mentem a Mávagba, s azóta egyhuzamban dolgozom ott. Sztahanovista vagyok, a szakma kiváló dolgozója...

– Mit csinált negyvenkilenc előtt?

– Dolgoztam.

– Hol?

– A Térképészeti Intézetnél.

– Az a hadsereghez tartozott, ugye?

– Hadiüzem volt.

– A háború alatt hol szolgált?

– Műszakiaknál.

– Hol?

– Pesten.

– Hol?

– A Térképészeti Intézetben volt egy őrszázad, annak a tagja voltam, az Intézetben megszerettek, azért is maradtam ott, a háború után...

– Rendfokozata?

– Tartalékos honvéd – mondta kissé cinikus mosollyal a karvalyorrú. Kajánkodó képe felingerelte Gulyást, az asztalra csapott, és találomra kivágta:

– Nem azt kérdeztem, hogy most mi a rendfokozata! Mielőtt lefokozták, mi volt?

A karvalyorrú feje megrebbent, szippantott, mint akit orron vágtak. A kaján fintor lehervadt az arcáról:

– Százados voltam, kérem... – Egy pillanatra megakadt, a lába elé nézett, azután a hadnagy arcára ugrott a tekintete, kapkodva hadarta: – De azóta munkásként dolgozom, és munkás lettem kívülbelül... Hiszen láthatja, most is az a ruha van rajtam, amiben dolgoztam. Haza se mentem eddig. Megtudtam, hogy lesz ez a tüntetés, munka után egyenesen odamentem. Ez csak nem bűn?...

– A fegyvert minek szerezte?

– Mondtam, kérem. Osztogatták ott kicsinynek, nagynak. Én is elvettem ezt a mordályt. Ne játsszunk itt, kérem. Amikor lelkiismeretlen elemek gyerekeknek adnak fegyvert... Azt gondoltam, hogy inkább legyen az én munkáskezemben, mint valamelyik felelőtlen suhancéban.

– Úgy munkás maga, ahogy én római pápa...

A karvalyorrú égnek emelte a szemét, s fejét csóválta:

– Kár, hogy nem hisz nekem, hadnagy elvtárs. Én, amikor levetettem az egyenruhát, munkás lettem. Hazudnék, ha azt állítanám, hogy nem sajnáltam odahagyni a hadsereget. Nagyon sajnáltam. De aztán megtaláltam a számításom a munkában. Sztahanovista lettem, kérem. Jól megfizetnek, és meg is becsülnek. Nem volt énnekem semmi bajom a népi demokráciával. Tisztességes megélhetést akartam, és azt meg is kaptam... Soha nem volt dolgom rendőrséggel, még kevésbé az államvédelmi hatósággal... Én békében hagytam az államot, az állam is békében hagyott engem. Én kispolgári származású vagyok, és mint ilyen kerültem a munkásosztály soraiba. Az a fajta vagyok, akiről, ha szabad így kifejeznem, Sztálin úgy nyilatkozott, hogy idővel hozzáidomul az osztályhoz, amelyikbe... hát került... ugye...

Az őrszoba tele volt katonákkal. Kamuthy Vendeltől jobbra, a sarokból a századparancsnok figyelte a kihallgatást. Gulyás nem vett tudomást ottlétükről. Szemét nem tudta elfordítani a szimatolva ugrándozó karvalyorról. Kamuthy nem állta fürkésző tekintetét, maga elé pislogott, a padlóra, és hebegve abbahagyta mondókáját. Gulyás fölemelkedett székéről, áthajolt az íróasztal fölött és öklével a még mindig mozgó orrára sújtott. A fogoly megtántorodott, orra elé kapta tenyerét. Gulyás nyugodtan nézte. Amint megállapodott a talpán, kissé mekegő hangon hadarta:

– Kérem, én dolgozó polgár vagyok. Megkövetelem, hogy a törvényesség betartása mellett folytassák le a vizsgálatot ellenem. Ha bűnös vagyok, tessék, meg lehet büntetni. De a verés ellen tiltakozem, igenis tiltakozom. Ezeknek a sztálinista módszereknek a kora lejárt. Követelem, hogy a kihallgatási jegyzőkönyvbe vegyék be tiltakozásomat a hadnagy elvtárs eljárása ellen... Jogállamban vagyunk...

Gulyás megkerülte az asztalt, Kamuthy elé állt. A fogoly riadt szemmel nézett rá, lassan leeresztette tenyerét az orra elől. Gulyás hangja kimért, hideg volt:

– Jól megtanultad a jogaidat. De a törvényesség addig vonatkozik rád, amíg nem csinálsz törvénytelenséget, százados úr, kérlek. Azután már ütünk...

Visszakézből szájon vágta és az arcába köpött, pontosan a szeme közé, a karvalyorr nyergébe, aztán kiment a szobából. A folyosón megállt. Az ajtó kinyilt, valaki a háta mögé lépett, vállára tette a kezét. A századparancsnok állt mögötte.

– Igaza van ennek az embernek, Gulyás. Nem lehet megütni...

Gulyás hevesen megfordult.

– Alázatos tiszteletem jeléül hajoljak meg előtte, hogy őszarházisága méltóztatott fegyvert fogni ellenünk?

– Ne ragadtasd el magad, annyi az egész...

– Túlságosan a kezünkre ragadt a kesztyű... Amikor a „mauser" beszél, nincs többé agitáció! – Vállat vont. – Ha én kerülök az ő kezébe, már régen agyonlőtt volna. Itt Sztálint idézi, miután elment ledönteni a szobrát?! Ökör kell ennek... – morogta fojtott indulattal.

A századparancsnok hangja hivatalosba hidegült:

– Emlékezzék a szavamra – mondta, és nyugtatóan a hadnagy

vállára tette a kezét, aztán csendesen visszavette, és halk sóhajjal elment.

Gulyás nagyot nyelt, rosszalló csettintéssel bámult a főhadnagy után. Visszatért az őrszobába. A karvalyorrú a szoba közepén állt, és az orrát nyomkodta.

Gulyás keresztülnézett rajta, az asztalhoz ment. „Hadd álldogáljon kicsit" – gondolta. Tárcsázott, csöngette a lakását, sokáig. Nem vették fel a hallgatót. Szája megkeseredett. Délután beszélt a feleségével, s az asszony bejelentette, hogy este moziba megy. „Ha te szórakozhatsz külön... Elvégre egyenjogúság van. A gyereket majd a szüleidhez viszem addig, vagy az anyádat hívom át hozzánk..." A hadnagy este ismét kereste, de a lakása nem felelt. „Csak nincs valami baja..." – gondolta, és a csengetéseket számolta. „Húszig várok..." – Sóhajtott, pillantása Kamuthyra tévedt. A fogoly vizeskék szemében ijedtség bujkált, aprókat szipákolt, két ujjával dörzsölte, nyomogatta orrát. Gulyás intett az egyik harcosnak.

– Vigyék a pokolba ezt a varangyot...

Ingerülten csapta helyére a kagylót. Halványkék fény derengett be az ablakon. Hajnalodott.

Vincze százados október huszonharmadikán déli két órától huszonnegyedikén hajnalig egyhuzamban aludt. Ennek oka abban a négyliteres demizsonban rejlett, amelyet nem vitt fel Sasvári szobájába, gondolván, hogy az esküvői köszöntő egyből is kitelik. Ezért azután délben egy órakor búcsút mondott a hadtápfőnöki teendőknek és hazament. Csendes távozásáról csupán a mentőautó vezetője tudott, aki lakásáig kocsiztatta, majd a lépcsőn is föltámogatta. Vincze becsukta maga mögött az ajtót, bement a szobába, és az ágy szélére telepedett. Egyik csizmáját nagy erőlködéssel sikerült félig lecibálnia lábáról, de többre már nem futotta erejéből – végigdőlt az ágyon és szuszogni kezdett. Felesége meg sem próbálkozott vetkőztetési kísérletekkel. Békében hagyta, majd fölébred, akkor megkapja, ami jár.

Nem lehet kideríteni, hogy Vincze honnan sejtette meg felesége szándékát. Tény, hogy néhányszor felnyöszörgött álmában, s eldünnyögte: „Kedvesem, hagyd már abba, elég az én bajom anélkül is . . .”

Ez az „anélkül is” a tábornoknál teendő kínos látogatásnak szólt.

Vincze százados nagyon jól tudta, hogy a tucatemberek csoportjába tartozik, és azt is tudomásul vette, hogy képtelen magasabb polcra emelkedni annál, amit elért.

Életének tanulságait bizalmas baráti körben így summázta: „Éppen csak egy lóhosszal, de annyit biztosan lemaradok, s ez elég is a

megvénülésemhez." Az utóbbi években gyakran hivatkozott az öregségre, pedig nem volt oka panaszra. Ötvennyolcadik esztendejét fiatalosan taposta, és épp ez év tavaszán történt életében az első eset, hogy félrelépett a családi tűzhely melegétől. Összeismerkedett az egyik ápolónővel. A sudártermetű, harmincöt körüli özvegy a lakására hívta egy csésze kávéra. Vincze persze kapva kapott az alkalmon. Ebéd után a borbélyhoz szaladt, majd haza, átöltözni. Sok munkája volt akkoriban, mert a negyedévi pénzügyi zárás időpontja egybeesett valami rovancsolással. Meghívása hat órára szólt; ahogy átöltözött, a gyerekek dolgozóasztalához telepedett, aktatáskájából előszedett egy halom számlát, kiutalást és szorgalmasan böngészte a hosszú számoszlopokat, hogy az összeadás végén kézjegyével illesse a papírt. Lám, mégis van haszna az iskolák zsúfoltságának: a gyerekek délutáni tanítása nyugodt egyedüllétet biztosít otthonában. Pontban negyedegy hatkor összerakta papirosait, még egyszer lekefélte ruházatát, azután útra kelt, és el is jutott az ajtóig. Ott azonban megakadt. A zár nem nyílt ki. Egy ideig türelmesen próbálgatta kinyitni, majd öklével ütögette az ajtót, dörömbölt, fogcsikorgatva feszegette a kulcsot, de a zár nem engedett, a kulcs nem mozdult, sem előre, sem hátra, és közben egyre múlt az idő. Nyolc óra körül a gyerekek szabadították ki rabságából. No, azokra is hullott az áldás az ajtón keresztül, hogy merre kujtorognak tanítás után, amikor hét előtt vége az órának, s hogyan tart a sarki iskolaépülettől egy óra hosszáig az útjuk hazafelé. A gyerekek megszeppenve hallgatták, de amikor lakatosért zavarta őket, az idősebbik belepislogott a zár nyílásába, és vigyorogva biztatta:

– Apuka, kérem, nincs semmi baj, csak fordítva tetszett beletenni a kulcsot. Öcsi járt éppen így, tegnap. Tessék gyengéden fölfelé tolni... De feszíteni nem szabad! Csak gyengén tolni, akkor visszaugrik egyenesbe, és ki lehet húzni.

Úgy csinálta, és a büdös kölyöknek igaza lett. Sarkig tárta az ajtót, mint a ketrecéből szabadult oroszlán rohant el, de hölgyét már nem találta otthon. Másnap reggel rózsaszínű levélkét pillantott meg az asztalán. A borítékban fehér irkalapon ceruzával odavetett néhány szó állt: „Ha legközelebb elígérkezik valahová, előbb érdeklődje meg a feleségétől, vajon elengedi-e?"

... Mindezek alapján indokolt volt nyugtalan álma. Huszonnegyedikén hajnalban enyhe főfájásra ébredt. Eszébe jutott, hogy ma

délelőtt – főnökével együtt – a tábornokhoz hivatalos. Keserű szájízzel elmélkedett afölött, miszerint nem elég, hogy letolják, még be is kell menni, és az egész lelki mosdatáshoz jó képet vágni. Az a néhánytízezer forintos költségvetési megtakarítás, amely a hadtápszolgálati főnökség múlt negyedévi kiértékelésénél a jó példák között szerepelt, azért persze maradjon. De azt nem nézik, honnan spórol, csak minél többet. Illetve, ha mégis nézik, akkor megette a fene. Az a tábornok képes rá és elviszi az ügyet a miniszter elé, példát statuálni. Még csak az hiányzik, hogy valami miniszteri, vagy politikai főcsoportfőnöki parancsot gyártsanak belőle. De ha nem, akkor is ezer baj származik a dologból. Mert a tábornok után sorban jön a többi. A kórházparancsnok, aki mérgelődni fog, hogy ilyesmivel rabolják el a drága idejét, amikor semmi köze hozzá, a politikai helyettes, akinek fő szempontja és vesszőparipája az emberekről való gondoskodás, és így tovább. És mindenütt önkritikát gyakorolni! De hát nincs mi mást tenni.

– Essünk túl rajta – sóhajtotta, és föltápászkodott az ágyról. Félig lehúzott csizmája elzsibbasztotta a lábát. Sziszegve rángatta föl, miközben lopva az asszonyra pislogott, és szurkolt, hogy véletlenül föl ne ébredjen. Lábujjhegyen lopózott ki a konyhába, kezét-arcát megöblítette a csap alatt. Rájött a szükség, de nem vitte rá a lelke, hogy átmenjen a mellékhelyiségbe, inkább a lefolyónál könnyített magán. Egy darab kenyeret szelt, meg kolbászt, fejébe nyomta sapkáját, és eszegetve indult a munkahelyére.

A lépcsőházban megállt.

A szomszéd lakásában bömbölt a rádió, és ebből megtudta, hogy egy s más történt az éjszaka, s az önkritika ideje valamivel későbbre tolódik majd.

Megvidámodva folytatta útját. Útközben találkozott egy fegyveres csoporttal. Jobbára fiatal, pelyhes állú suhancok, s egy-két idősebb férfi. Nem lehettek többen tizenötnél. Vizsla szemmel fürkészték végig, aztán ráköszöntek, s erre ő barátságosan visszabiccentett. Valahol messze lövések pukkantak. Teherautó robogott az utcán. A fegyveresek megállították, rövid huzavona után a vezető kiszállt a fülkéből. Az egyik felkelő beült a kormány mellé, nehézkesen megfordult a kocsival, s néhány perc múlva emberekkel megrakottan elberregett Vincze mellett.

Még hat óra sem volt, amikor a kórházba ért. Egyenesen a pa-

rancsnokhoz ment. Hat-nyolc orvos ült az alezredes szobájában. Sápítoztak. Vinczének úgy tűnt, hogy kétségbeesésük megtöltötte az iroda legkisebb zugát is. Olyan tehetetlenül sóhajtoztak, hogy a százados utálkozva mérte végig őket. A parancsnok enyhén kétkedő mosollyal fogadta jelentkezését:

– Na, százados elvtárs, most mutassa meg, mit tud... A betegeket el kell látni. A kötszer kevés... Élelemmel hogy állunk?

– A nagy mentőkocsira szükségem van, alezredes elvtárs. Az élelmezés biztosítva, akár két hétre is. Csak zöldet kell szereznünk... Ami a kötszert illeti, van egy kis tartalékom, átmenetileg az segít...

– Az irodájában? – kérdezte az egyik orvos.

Vincze bólintott, az orvos meg égnek emelte a kezét:

– Ember! Hol van az már?! Most kötözik föl a maradékát...

Vincze nem jött zavarba:

– Egy óra múlva lesz. Csak a nagy mentőkocsit kérem...

– A teherautó rossz?

– Nem. De amint kifordul a kapun, már nem biztos, hogy a miénk... Feltartóztatják. Szemtanúja voltam egy ilyen esetnek... Ha nincs fegyveres kíséret, nem garantálom a teherautóval a kötszert. A mentőkocsi, az más...

Negyedóra sem telt belé, s Vincze fehér orvosi öltözetben, ölében műszerestáskával kigurult a mentőautóval a kórház kapuján, s egy óra múltán kötszerrel megrakodva vissza is tért.

Elemében érezte magát. Az orvosoknak s magának a parancsnoknak a tehetetlensége tökéletesen meggyőzte arról, hogy ez az ő ideje.

Azon a bizonyos tábornoki beszélgetésen olyan drámai fordulat lesz, hogy arról színdarabot lehet írni. Ha el is feledkeznek a letolásnak induló meghívásról, ő nem fog megfeledkezni róla. De nem ám! Az orvosokat mindig is élhetetlen alakoknak tartotta. Értenek a gyógyításhoz, és úgy belebújnak a tudományukba, hogy a fülük sem látszik belőle. Vágni tudnak, de hogy vághassanak, ahhoz ő is kell. Pontosan ő, Vincze százados, a hadtápfőnök. Mert ezek csak szabdalnak, de egy koszos csomag vattát vagy pólyát szerezni – ahhoz nincs eszük. Ahhoz ő kell, az ismeretségi körével, hadtápos és gyógyszerész barátaival.

Elégedetten állapította meg, hogy ez a tehetetlenség – vagyis éppen az a szakbarbárság, amely ellen oly hevesen tiltakoznak –, ez az ő sikerének alapja. Teljességgel nélkülözhetetlenné teszi őt a

kórház életében. Előre élvezte győzelmének ízét s azt a tudatot, hogy ebben a helyzetben tökéletesen learatja a „politikusok" elismerését is, kezdve a tábornoktól, sőt, annak főnökeitől, végezve a kórház politikai helyettesén, és aztán szeretné majd látni azt az embert, aki ezek után beleüti az orrát birodalmának rejtelmeibe. Mert hiszen másként kell kezelni egy hadtápos századost, és megint másképp a hőst, aki „biztosította kórházunk munkájának feltételeit a legnehezebb napokban is . . ."

Lement a konyhába, és szólt a szakácsoknak, üssenek fel négy tojást, kolbászt, szalonnát bele, mert nagyon megéhezett egy kis rántottára.

Nyolcadik fejezet

Gara az ablaknál töltötte az éjszakát, szeme az utca sötétjébe révedt, egyik cigarettáról a másikra gyújtott. Az erőviszonyokat mérlegelte. Api jutott az eszébe, a második század politikai vezetője. Hivatalos neve: Horváth Ferenc. Rendfokozata: hadnagy. Katonái és barátai egyszerűen Apinak nevezték, és a hadnagy rászolgált a becenévre. Az egyik délelőtt Gara ott időzött a második századnál és beszélgetett vele. Az meg minduntalan az óráját nézte, láthatóan mehetnékje volt. A katonák az aknamező előterét szúrkálták, s a százados kissé megütődve kérdezte Horváthot:

– Hova készül olyan idegesen? Az emberei dolgoznak, a biztonsági rendszabályok magára is vonatkoznak. Nem sétálhat közöttük, beszélni meg éppenséggel tilos.

Api egyik lábáról a másikra állt. Szégyenlősen mosolygott, ujjával a nadrágja varrását gyűrögette.

– Gombát akarok szedni, százados elvtárs... – és ahogy kimondta, lányosan elpirult. – Az elvtársak már unják a szalonnát. Gondoltam, örülni fognak. Szeretik a gombát. Megérdemlik. Nagyobb örömmel dolgoznak majd...

– Mondja, Horváth elvtárs, igaz az, amiről a tisztek mesélnek, hogy maga szokta vinni az élelmet az emberei után?

Api a fejét rázta.

– Így nem. De amikor teljes szereléssel, szerszámmal masíroztak öt-hat kilométert a munkahelyre, bizony elvettem tőlük az élelem-

csomagot, és nem esett le a karikagyűrű az ujjamról. Én üres kézzel mentem, ők meg telirakodva, hát nem nézhettem...

– No, menjen, szedjen gombát. De hadd tegyem hozzá, nem helyeslem ezt a munkamódszert. Más módon kellene kivívnia a katonái elismerését.

Api pislogott, és engedélyt kért a távozásra. Gara fejcsóválva nézte, amint begyalogolt az erdőbe.

Apit néhányadmagával tegnapelőtt leszerelték.

Gara jól emlékezett rá, hogy egy július végi estén három instruktor érkezett a Honvédelmi Minisztériumból. A politikai főcsoportfőnökség káderosztályának beosztottai voltak, a parancsnokot és a politikai helyettest keresték. Tudomásukra hozták, hogy napokon belül megkapják a hadsereg csökkentésével kapcsolatos intézkedéseket. Addig is számba kell venniük a tiszteket, hogy amikor megjön a parancs, késedelem nélkül végrehajthassák. Azokat a tiszteket, akiknek nincs kellő képzettségük és általános műveltségük, le kell szerelni.

– Kényes ügy ez – kezdte az egyik instruktor. – Jó elvtársakról van szó. Esetleg olyanokról, akik éppen a hadseregfejlesztés gyors üteme miatt kerültek a taposómalomba. Munkás- és parasztkáderek. Személy szerint nem is tehetnek arról, hogy nem tudtak tanulni, és nem szerezték meg azt a műveltséget, amely a hadsereg építésének jelenlegi szakaszán szükséges. Mondjuk meg magyarán: buták, primitívek, és hiába minden szorgalmuk, nem képesek eleget tenni a követelményeknek...

Így került ki Api a hadseregből.

De hány és hány Api! S milyen sok más derék tisztünket kergetett meghasonlásba és bizonytalanságba az ő sorsuk példája. Ott van Kenessei főhadnagy, a klubparancsnok. Puha ember, az igaz, de a mi emberünk.

Ezek a munkások és parasztok akkor öltötték föl az egyenruhát, amikor a párt és az állam azt mondta nekik: mától fogva ti véditek az országot minden külső és belső ellenségtől. Sokan közülük komoly anyagi áldozatot is hoztak. Azután a párt közölte velük, hogy ostobák és nem alkalmasak a posztjukra. Szélnek eresztették őket, s most – a második hadsereglétszám-csökkentésnél – végképp megdőlt a tiszti beosztásnak mint foglalkozásnak a stabilitása. Ma tiszt, holnap segédmunkás valamelyik építkezésen.

Ezek a tisztek, igaz, nem ismerték Homéroszt, de ismerték és

szerették embereiket. És a rendszert. Azért dolgoztak, látástól vakulásig. Hej, de szükség lenne most ezekre a tisztekre...

Szinte biztos, hogy a tisztikar egy része meg fog inogni. Már a délutáni tüntetésben is sok tiszti uniformist látott, sőt itt, a Szabad Nép székház előtt is. A rendőrség!!! – Keserűen legyintett. A próbarendőr fizetése kisebb, mint egy segédmunkásé. Bolondok vagyunk. Aki annyit se képes felismerni, hogy legalább az államrend „hivatásos" támaszait megfizesse, megérdemli, ha ráhúznak a fenekére. És éppen tizenötödike táján egyharmadára csökkentették az Államvédelmi Hatóság karhatalmi erőinek létszámát. Miért? Miért?!

A százados a fejét rázta. Füstkarikákat eregetett, s a lassan gomolygó karikák a függöny mintájába ütközve, semmivé foszlottak. Odakünn csitult a máglya lobogása. Csípős füst áradt belőle a levegőbe, s az émelyítő szag betöltötte a szobát. Az égett papírhalmaz széle megfeketedett, közepén parázs vereslett.

Az utcán csend volt.

Elbóbiskolt. Ujjai közül kiesett a cigaretta, erre felriadt, és morgott, szidta magát, hogy még fölgyújtja a szobát. Gara a nyitott ablakszárnyhoz dőlt, a máglya hamvadó maradványát nézte. Különös zajt hallott, mintha harangot kongattak volna valahol. Mély, zengő és ütemes bim-bam. Csak a Rókus-kápolna van a közelben, de annak olyan apró harangocska lóg a tornyában, amelyik nem adhat ekkora hangot. Odalenn három fegyveres állt őrséget, a literes üveg szájról szájra vándorolt köztük. Az egyik félrenyelt, prüszkölni kezdett, és a gyomra is fölfordult. Félkézzel a lámpaoszlophoz támaszkodott, hányt. A másik kettő vihogott rajta, és tovább ivott. Gara nézte a mozdulataikat, hallgatta rikácsolásukat. Annyira felnőttesen akartak viselkedni, amennyire csak sihederek áhíthatják a férfiakat utánozni.

Visszaült a székre, és kezébe temette arcát. Motor berregett az utcán.

Négy óra volt.

A motoros az őrökkel beszélt és továbbhajtott. Az őrök ittak.

Gara borzongott. Az asztalhoz lépett, a kis üveg alján egy ujjnyi rum maradt. Megitta, s összerázkódott az erős italtól.

A házak felett előderengett a hajnal.

Teherautó zúgott, megállt a sarkon. Az egyik őr felugrott a villamosra, és éktelenül verte a csengőt. A kocsiban alvók leugráltak,

és a teherautóhoz szaladtak. Fegyvereket és lőszeresládákat adogattak le a gépkocsiról, és becipelték a Szabad Nép melletti ház kapuja mögé.

Gara telefonon jelentette, de még be sem fejezte mondókáját, a segédtiszt megkérdezte:

– Szovjet elvtársak vannak már ott?

– Még nincsenek.

– Maradj ott, és tartsd velünk az összeköttetést. Oda fognak menni.

Gara helyére tette a kagylót, kinézett az ablakon, s olyan érzés fogta el, mintha nagy színpadot látna. Kesernyésen elhúzta száját. Ekkora cirkuszt ritkán látott ez a város. Az utca lassacskán megtelt emberekkel. Az ügyvéd és felesége is fölkelt. Endre átjött hozzá köszönni, és a helyzet felől érdeklődött. Gara kurta mozdulattal széttárta karját.

– Nincs semmi különös azóta. Az a benyomásom, hogy a felkelés tovább terjedt, és egyes helyeken ért el sikereket. – Legyintett. – Nemsokára befejeződik – próbálta vigasztalni az ügyvédet. Az sopánkodott:

– Kérem, előbb a rádió azt mondta, hogy menjen mindenki dolgozni. De hát hogyan, százados elvtárs? Hogyan? Hát lehet így munkába menni? Hiszen ezek ott kakaskodnak az utcán, és ha itt, Budapest legforgalmasabb pontján büntetlenül randalírozhatnak, akkor mi lehet a város többi részén?

– Mit mondott be a rádió? – kérdezte Gara, és arra gondolt, hogy a Központi Vezetőség bizonyára összeült az éjszaka folyamán.

Az ügyvéd vállat vont.

– Nagy Imre lett a miniszterelnök. Bejelentette a statáriumot. A felkelők délután háromig büntetlenül átadhatják fegyvereiket...

Az utcán zaj támadt. Az emberek egy teherautó körül tolongtak. Az autóról röpcédulákat dobáltak a nép feje fölé, a körülállók utána kapdostak, az egyiket fel is lökték a kavarodásban. Gara végignézett az ügyvéden. Endre nadrágjának szára reszketett, mintha valamilyen gépecske rángatta volna. Gara rámordult:

– Szedje össze a bátorságát. Most nem olyan az idő, hogy beijedhessen!

Az ügyvéd összehúzta testét, s olyan kicsinynek és nevetségesnek tűnt, hogy Gara megsajnálta.

– Kérem, segítsen. Menjen le, és hozzon fel a röplapokból. Sajnos nem hagyhatom itt a telefont. A jelenlétemről véletlenül se szóljon senkinek...

Az ügyvéd szeme kitágult.

– De... én... én soha nem voltam katona! – hebegte.

Gara kissé fölényesen mosolygott:

– Nem is arra kértem, hogy semmisítse meg őket, hanem, hogy hozzon a röpcédulákból. Úgy látom, osztogatják boldog-boldogtalannak, de ha nem akar a közelükbe menni, hát csak le kell hajolni érte a földre...

Endre nem felelt. Kioldalgott az ajtón. Gara biztatón kacsintott rá búcsúzóul. Arra számított, hogy az öreg valamennyire összeszedi magát, ha látja, hogy nem kötik fel azonnal az első fára. Tévedett. Az ügyvéd arca hamuszürke volt, amikor visszatért. Keze remegett, az ajtó mellé csukta a kilincset, és az egyik fotőjbe huppant.

– Királyságot akarnak... ki... királyságot – dadogta.

Gara nézte az utcát. Az emberek laza csoportokba verődve beszélgettek, vitatkoztak. Az ügyvéd köhécselt.

– Királyságért agitálnak – nyögte, és köhögött. A százados kivette a röpcédulákat a kezéből. Háromféle volt.

„Mindenkihez
A Magyar Dolgozók Pártja
Központi Vezetősége folyamatban levő
rendkívüli ülésének első határozata:

NAGY IMRE
a Magyar Népköztársaság miniszterelnöke"

Gara odalépett az ügyvédhez, vállára tette a kezét:

– Mit akar? Ez a párt röpcédulája, és ez annyit jelent, hogy folyik a munka. Leválasztják a becsületes részt, amelyik odacsapódott hozzájuk, a maradékot meg felszámolják.

– Olvassa tovább... Csak olvassa, majd elmegy az a rettentő nagy nyugalma... – és mutatóujjával a két másik röpcédulára bökdösött. – Ezzel együtt osztogatják azokat is. Hogy az eszmék szabadon mérkőzzenek egymással... – Ismét köhögés fogta el, zsebéhez kapkodott a kendője után, és az orrát fújta. Figyelmesen fürkészte

Gara vonásait, amikor az a második röplapot vette felülre. A százados gondosan végigolvasta:

„Elvtársak, van fegyverünk. A harcot tovább kell folytatnunk a szabadságunk és függetlenségünk kivívásáért. Velünk a rendőrség, a honvédség. Fáradságot nem ismerve harcoljatok a végső győzelemért. Előre a hazáért és a szabadságért!

A dolgozó nép"

– Ügyes propagandafogás – jegyezte meg a százados. Az ügyvéd előrehajolt ültében. „Kőből van ez az ember – gondolta és bólogatott. – Nincsenek izmok az arcában."

Gara elolvasta a harmadik röplapot is. Ezt kék papírra nyomták:

„Felhívás!

Munkások, parasztok, értelmiségiek!
Általános sztrájkot hirdetünk és követelünk mindaddig,
amíg a vérontások meg nem szűnnek, és a magyar nép jogos
követeléseit meg nem valósítják.
Mi, Újpest dolgozói csatlakozásra hívjuk fel
az egész magyar népet!

Újpesti Forradalmi Bizottság"

Egymás fölé helyezte a röplapokat, és a székre dobta.

– Ettől még nem kell begyulladni!

– Igen... begyulladni nem kell... Egyelőre csak retirálunk.

Gara vállat vont, egészen máson törte a fejét. A röpirat szövegéből arra következtetett, hogy a jobboldal dolgozik, a centrum pedig takarni próbálja a machinációit. Bekövetkezett a nyílt árulás korszaka. Telefonba olvasta a röpiratok szövegét, de a segédtiszt nem hagyta végigmondani.

– Szereztünk már belőlük!

A százados letette a telefont, és az ügyvédhez fordult:

– Megengedné, hogy magánügyben használjam a készüléket?

– Hogyne – felelt az, és különös tekintetet vetett rá. – Nyugodtan.

Gara felhívta Máriát. Az asszony hangjából aggódás érződött:

– Hol vagy? – kérdezte, és Gara hirtelenében keresgélte a szavakat, hogy mit is válaszoljon. Végül kibökte:

– A vonalban.

– Értem. Vigyázz magadra, itthon minden rendben van. Mikor tudsz hazajönni?

– Könnyebbet kérdezz.

Az asszony sóhajtott.

– Édesem . . . csókollak.

Gara helyére tette a kagylót. Elgondolkozva nézett a lába elé. Az ügyvéd felháborodva kérdezte:

– Csak most értesítette a feleségét?

– Este kellett volna, de sajnos elfelejtettem bejelenteni, hogy magántelefont is kérek . . .

Endre fölkelt a fotőjből, széttárta karját:

– Nahát . . . – és a fejét rázta, több hangot nem tudott kipréselni a torkán. A százados kissé félrehajtotta fejét:

– Lehet, hogy ilyesmiben prűd vagyok.

Az asszony reggelit hozott be. Csendben ettek.

Elmúlt kilenc óra.

Távolról dübörgés hangzott. Gara félbeszakította reggelijét, és az ablakhoz ment. Az üveg halkan kocogott a nyitott ablakszárnyakban. Az utcán harckocsi zörömbölt. Az ácsorgó emberek szétszaladtak előle, be a kapuk alá. Az utca megüresedett, s a tank tovagördült. Az emberek előszállingóztak a házakból, csoportokba verődtek, azután futásnak eredtek a Népszínház utca felé. Gara a Körutat figyelte, amerről a harckocsi jött. A vezérpáncélos után a többit várta, mert a tank ritkán járkál egymagában. Ez is megállt a Dohány utca előtt. Motorok dohogtak, feltűnt a harckocsioszlop többi gépe. Méltóságteljesen görögtek előre. Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc. Ágyúik csövét nem borította ponyvasapka, periszkópjuk szüntelenül forgott körös-körül. Puska dörrent az elsőre. A tank megtorpant, tornya körbefordult, azután vissza. Géppisztolysorozat pattogott a páncélján. Golyók füttyentettek a levegőben, és a tank testéről elpattogva surrogtak, mint a búgócsiga. Égővörös láng csapott ki az acélóriás géppuskájából.

Gara szeme a tank első lövésénél kikerekedett. Fülét hegyezte, s amikor a harckocsiból újabb sorozatot lőttek, idegesen nyúlt a telefon után, és tárcsázott. A tábornok vette föl a hallgatót. A százados jelentette, hogy a tankok megérkeztek.

– Jól van – mondta a tábornok. – Hívjon később, mert mi is támadást kaptunk . . .

– Vezérőrnagy elvtárs . . .

– Harc folyik! Nem érti? Hívjon később!

– De a tankok vakkal lőnek! Vezérőrnagy elvtárs, ez több, mint öngyilkosság! Vakkal, éles ellen? Le fogják fegyverezni őket . . .

– Kaptak tűzparancsot! Majd lőnek, ha kell! Hívjon később!

Gara odavágta a kagylót.

A harckocsikat figyelte. Új típusú gyártmányok voltak, olyanformák, mint a teknősbéka. Fáradtnak érezte a tagjait, leült, nagyot sóhajtott. Hol született az a barom, aki azt hiszi, hogy ha néhány tank sütkérezik az utcán, az ellenforradalom leteszi a fegyvert? Nézte a páncélosokat. A legelső még mindig a Dohány utca sarkán vesztegelt, de a tetején már vagy tizenöt ember függeszkedett, és pillanat sem telt bele, vagy száz szaladt feléje. A tankmotor felbődült, és a harckocsi forogni kezdett körbe, mind sebesebben. A támadók megtorpantak. Gara úgy érezte, hogy a gép valósággal emberré vált, amikor forgás közben meglódult az ágyú csöve: mint amikor a mesebeli kanász megforgatta feje fölött a fütykösét, hullottak az emberek róla, s aki nem akart az oldalbanyomottak sorsára jutni, ész nélkül ugrált a földre, és még örülhetett, hogy az acéltest remegve megállt, nem tiporta halálra.

Gara fogsora összecsikordult. Őrület! Mit gondolnak odafönn? Meddig lehet ezt csinálni? Hát valóban azt hiszik, hogy ezeknek a csibészeknek olyan elemi katonai tudásuk sincs, hogy a harckocsi több méter sugarú körön belül tehetetlen, és egy üveg benzinnel fölgyújthatják? Ezt minden katonaviselt ember tudja! És mi lesz, ha legközelebb, amikor fölkapaszkodnak a harckocsira, magukkal viszik azt a csatos üveget, amelyből bor helyett a tűzhalál folyik?

A páncélos visszagördült a Nemzeti Színház elé.

Villamos bukkant elő a Blaha Lujza térről. Gara megértette a taktikát: elvágni a vezérpáncélost a többitől. A szerelvény lassan gurult, és Gara mosolygott a naiv elképzelésen, hogy ez a villamos fogja megakadályozni a tankokat a továbbhaladásban. A veszteglő

harckocsioszlop első páncélosa megeresztett egy vaktölténysorozatot, az emberek odább szaladtak, de már nem a kapuk alá, csak a járdára és a kocsiút szélére. Aztán egy perc múlva újra megtolták a villamost, kigurították az utca közepéig, ahol hozzáütődött annak az oldalához, amelyben a felkelők egy része az éjszakát eltöltötte. A harckocsioszlop élén álló tank a villamosnak lódult, de megakadt, mert nem volt nekifutási helye. Az emberek ordítoztak, mintha valaki meghallhatta volna odabenn, a gépben, a kiáltozásukat. A harckocsi helyben keresztbefordult, hátrafarolt a járdának.

– Nem tudja kidönteni! – harsogta túl egy kamaszhang a lefulladt motor zaját, aztán a motor felbődült, és a tank hátracsúszott. A vas lámpaoszlop, amely a második emeletig magasodott, kettétört, mint a gyufaszál. A lánctalp fekete nyoma nagy kacskaringót rajzolt az úttestre, ahogy a tank megkerülte a hosszában álló villamost, és a kocsiút szabadon hagyott felén csatlakozott a vezérpáncéloshoz. Alig ért mellé, a Népszínház utca felől is előcsikorgott egy sárga szerelvény. A százados forró leheletet érzett a nyakán. A válla felett visszanézett. Endre lábujjhegyre állt a háta mögött, és lihegett:

– Elzárják...

– Mit? – kérdezte Gara.

– Az utat...

– Ez elől? Ennek a tanknak több mint ötven tonna a súlya!

– Az sem tudott elmenni...

A következő páncélos véget vetett a vitának. Egyre gyorsuló tempóban robogott az úttest közepére haladó villamosnak. Az elejét kapta el, kidobta a sínpárból. A villamos ütközője beleakadt a tank egyik görgőjébe, s az iromba test néhány méteren úgy vonszolta magával a kocsit, mint gyerek a rongybabát. Az ütköző letört, és nagy ívben pattant a tank elé. A villamos jobbra-balra dülöngélt a kövezeten, csengője minden zökkenésre élesen feljajdult. A következő acélóriás az oldalát nyomta meg, s a villamos csörömpölve fölborult. A páncélosok sorban követték az elsőket, és tovadübörögtek a Körúton. A szétvált sokaság laza csoportokba verődött mögöttük.

Gara cigarettát vett elő. Az ügyvéd reszkető kézzel gyújtott gyufát a századosnak. Zakatoló robaj hallatszott az utcáról. Három újabb harckocsi dörömbölt el a ház előtt. A tömeg engedelmesen szétvált előttük, majd összecsapódott utánuk. Nemsokára egy nagyobb csoport szaladt a Rákóczi tér felé. Katonák is voltak közöttük, egy

szakasznyi. Tisztjük a kezében tartotta sapkáját, födetlen fővel rohant. A tömeg éljenezte, a tiszt pedig a sapkájával integetett vissza.

Gara felsóhajtott. Megjelentek az árulók. Az utcán ütemesen harsogták:

– Éljenek a katonák!

– Ruszkik haza!

Nyitott szovjet páncélgépkocsik hajtottak a Dohány utca felé. A katonák az acéllemezek mögé húzódtak, és a házak ablakait fürkészték. A tömeg káromkodva mocskolta őket. Gara halkan felnevetett. Még szerencse, hogy egy kukkot sem értenek belőle. A páncélautók óvatosan kanyarogtak a két villamos között, ahol a tankok csináltak utácskát. Tucatnyi ment keresztül. A két hátsó autó tetejét ponyva takarta, és egy vöröskeresztes jelzésű autó zárta be a sort. A kórházkocsi, mint általában a katonai mentő- és kórházautók, nagy, magas, lomha mozgású építmény volt. Vezetője gyorsan hajtott, hogy ne maradjon el a többitől, és későn vette észre, milyen keskeny utácskán kell átkanyarognia. Fékezett, s a kórházautó fara megcsúszott, kereke megakadt a fölborult villamosban. Motorja leállt. A tömeg egy pillanat alatt körülfogta, kinyitották a vezetőfülke ajtaját. A sofőr dudált, de a páncélautók már messze jártak . . .

– Ruszkik haza! Ruszkik haza!

A duda élesen, segélykérőn sikoltott.

Lövés dörrent; a dudaszó elhallgatott.

A kórházautó hátsó ajtaját felnyitották. Hárman előreszegzett géppisztollyal beugrottak a kocsiba.

– Szórjátok ki! – ordított valaki a tömegből.

Elsőnek egy köteg lepedő röpült. A tömeg dobálta, mint a labdát, kézről kézre. Vattacsomagok bukdácsoltak, ing és hosszú alsónadrág. Az egyik gatyát fölhajították a járdaszéli fa ágaira. Két szára lelógott és lengett, s a pertli himbálózott rajta. Tamponcsomag hullott szét a tömeg feje fölött. Az emberek röhögtek. Egy céllövőpuskás férfi a járda szélénél marékravaló röplapot kotort össze. Keresztülfurakodott a tömegen, a kocsi hátsó ajtajához. A villamos felőli oldalon vállak feszültek a karosszériának, a kettétört villanyoszlopot aládugták és „hórukk"-ra emelték, hogy eltorlaszolják vele a szűk rést a két villamos között. A három géppisztolyos kiugrált az ingó autóból. Egyikük alkoholos üveget szorongatott, s ahogy földet ért a lába, visszafordult és az üveg tartalmát a padlóra lottyantotta. A

céllövőpuskás öngyújtót halászott ki a zsebéből, meggyújtotta a röplapokat, és a kocsiba dobta.

A láng ijesztő gyorsasággal lobbant végig az autón. Fekete füst kavargott elő a kocsiból. Égett linóleum szaga bűzlött. Velőtrázó sikoltozás reszketett a tömeg feje fölött, hol olyan mélyen, mint a bőgő húrja, hol magasan, mint a hegedűé. A sikoltozás nyüszítéssé halkult, aztán még egyszer följajdult az áldozat, és a hangja ott rezgett a levegőben akkor is, amikor már csak a tűz pattogott. A láng föllobogott, és füstje annyira összesűrűsödött, hogy nem lehetett átlátni rajta.

Gara zubbonya szélét szaggatta kínjában. Elengedte öltönyét, kezét leejtette, előregörnyedt. Gombóc szorongott a torkában. Lihegett. Keze a széken heverő pisztoly után tétovázott. Az ügyvédné a francia ágy szélén ült, arcát kezébe temetve nyöszörgött. Ujjai között leste a századost, és felsikoltott:

– Úristen!

Gara megrebbent. Feszülő karja elernyedt. Az ügyvéd, mintha szoborrá merevedett volna mellette. Verejték ütött ki a homlokán, vastag cseppje végiggördült petyhüdt arcán.

– Mi... Mi történt? – dadogta.

– Hősök haltak meg – mondta Gara csendes méltósággal. – Szovjet katonák. Dicsőség nékik – tette hozzá, és szótlanságba dermedt.

Az utcát figyelte.

A gépkocsi lángolt.

Páncélautó közeledett, és megállt a kifosztott könyvesbolt előtt. Gara pislogott, nem tudott róla, hogy már nálunk is vannak ilyen harci járművek. Magyar katonák álltak az acéllemezek mögött. Kezükben géppisztolyt markoltak. Az emberek megrohanták őket, éljenezték. A kocsi parancsnoka fölállt a helyéről, és körülnézett, ők meg fölkapaszkodtak a kocsi oldalára, hűtőjére, lépcsőjére hágtak, és éljent kiáltottak a katonákra. Gara káromkodott.

– Lövess, te marha! – sziszegte a foga között.

Az emberek a katonák felé kapkodtak, egyiküket megölelték a páncéllemez fölött, a vállát veregették, aztán a kocsiba léptek, hogy a többit is megölelhessék, kezüket megrázzák. A harcosok a tisztre pislogtak, de az mereven bámult az emberek feje fölött, mintha semmi sem érdekelné, csak az út. Még egy pillanat, és a páncél-

autóban több volt a civil, mint a katona. Két perc sem telt el, és a fegyvert kiölelgették a kezükből, aztán saját fegyverükkel bökdösték őket oldalba, hogy odakünn tágasabb. A katonák leszálltak a páncélgépkocsiról. A rohamsisak fényes zölden csillogott a fejükön. Búsan bámulták a járda széléről, hogyan fordul meg a páncélautójuk, és iramlik visszafelé.

Gara felkapta a telefont, remegő ujjal tárcsázott. A készülék nem kapcsolt. Újra tárcsázott. Semmi. A telefonkagylót homlokához ütögette idegességében. Még csak az kell, hogy beszaladjon ez a masina valamelyik páncélos oszlophoz! Ott aztán olyan kavarodást csinálhat a nehézgéppuskával, hogy rágondolni is rossz. Beférkőzhet akárhová, hozzácsapódhat valamelyik szovjet egységhez, hiszen azt gondolják róla, hogy a mienk. Rávágott a készülékre. Végre kicsengetett. Megkönnyebbült, amikor meghallotta Marót mély hangját, és jelentette az eseményeket.

– Nem tudod, merre ment?

– Itt lenn azt követelték, hogy a HM-hez menjen. A Rákóczi tér felé tartott, ott befordult, nem tudom, hogy nevezik azt az utcát. A Kiskörút felé ment.

– Na jó...

– Ti hogy vagytok?

– Hát... Visszavertük a támadást.

– Mondd, tűzparancs?

– Ha lőnek, visszalövünk.

Gara sóhajtott, Marót a torkát köszörülte:

– Na megyek, továbbadom a dolgot. A legnagyobb baj, hogy nincs határozott utasítás... Szervusz. – Azzal a beszélgetés megszakadt.

Az ügyvéd hörögve kapkodott levegő után.

– Lőnek? – és a hangja mutált, mint egy kamaszé.

– Ha szükséges – felelte a százados. Ajkába harapott.

– De hát ez nem elég?

– Nekem sok is.

– Hát akkor?

Gara nem tudott mit felelni, vállat vont. Az ügyvéd arca szederjes volt, ajka elkékült. Megfordult, és imbolygó léptekkel kitántorgott a szobából. A százados az utcát szemlélte. Miért nem lőjük halomra őket? Azt várjuk, hogy jókora eret vágjanak rajtunk?

A könyvesbolt kirakatába tizenkét-tizenhárom év körüli lányka telepedett. Nagy piaci kosárból tökmagot árult. Egy iskolatáskás fiú a fölborult villamos mellett ácsorgott, krétával rárajzolta: „pénztárnyitás két órakor". A kórházautó lángja sűrű füstbe csavarodott. Az emberek csoportokba verődtek, és vitatkoztak. Gara nézte, hogy igen ügyesen csinálják, mert minden hat-nyolc tagú csoport közepén egy-egy fegyveres ágált. Annyira elmerült az utca szemlélésében, hogy észre sem vette, amikor az ügyvédné kiment a szobából. Frufrus frizurás, kék nadrágos lány lépett föl a villamosra, verte a csengőt istentelenül, kihajolt a kocsi ablakán, és nevetve kiáltozta:

– Tankot veszek! Ócskavasat veszek!

Egy lányos arcú, szőke suhanc a komája puskáját vizsgálgatta, és a levegőbe durrantott.

– Százados elvtárs, jöjjön! Jöjjön gyorsan! Az Endre...

Gara megfordult. A kitárt ajtóban az ügyvédné állt, zsebkendőjét a szája elé szorította, szeméből könny patakzott.

– Endre... – és a másik szoba felé intett.

Gara odarohant.

Az ügyvéd a rádió előtt állt. Kisbalta villogott a kezében. Behajlította térdét, nyál freccsent a szájából.

– Nem teszlek az ablakba... Sehova nem teszlek...

A balta lesújtott. A rádió teteje bereccsent, de a hangszóró tovább szólt:

– ... készülékeiket tegyék az ablakba. Fontos közlemény..."

A balta másodszor is lecsapott, s a rádió elnémult. Az ügyvéd karja újra meg újra magasba lendült.

– Nem teszlek... Sehova nem teszlek...

Szája szegletén habos nyál csurrant.

A kisbalta már a matyóterítős asztalka lapját hasogatta.

A százados az ügyvédhez ugrott. Megragadta a baltát, és ki akarta csavarni a kezéből.

– Adja ide! – és nagyot rántott rajta.

Endre teste a balta után rándult, de nem engedte ki a markából.

– Adja ide!

Az ügyvéd keze megfehéredett a balta nyelén. Pupillája kitágult, pillantása a balta élére merevedett. Gara erőlködve próbálta lefejteni ujjait a nyélről, de hiába. Ismét rángatni kezdte Endrét. Az mintha összenőtt volna a baltájával. A százados megcsavarta a szer-

számot. Endre szájával az ökléhez kapott. Felszisszent, még egyet csavart a baltán – végre kicsúszott az ügyvéd keresztbefordított kezéből. Endre ökle a százados felé csapott. Gara megfordította a baltát, és a dühöngő ember homlokára ütött.

Endre száján nyál habzott. Megtántorodott, elesett.

Gara kézfején vér serkent az ügyvéd foga nyomán. Káromkodott és kifelé indult. Az asszony az ajtó mellett állt, könnye patakzott, zsebkendőjét a szája elé tartotta. Gara odanyújtotta neki a baltát.

– Gombolja ki az inge gallérját meg a nadrágját, és öntse nyakon egy vödör vízzel – mondta csendesen. – Attól magához tér.

Visszament az ablakhoz.

– Megőrült – gondolta, és azon törte a fejét, hogy mitévő legyen. Az elmegyógyintézetbe kellene vitetni vagy csak orvost hívjon hozzá? Mindkét esetben felfedezik. Úgy döntött, megvárja, míg az ügyvéd magához tér, aztán ha újabb roham jön rá, orvosért küldi az asszonyt. Biztosan lakik doktor a közelben.

Odalenn lövések dörrentek. Tankcsoport robajlott az utcán. A harckocsik az utca másik oldalán félretaszították a villamost és továbbcsörömpöltek. A fegyveresek rálőttek az acéltestekre, azok meg visszapufogtattak. Gara felmarkolta pisztolyát a székről, és vegighúzta kézfejét gyöngyöző homlokán. A tankok még mindig vaktöltényt használtak . . .

A padló recsegett.

Hátrafordult.

Az ügyvéd állt az ajtóban. Mögötte az asszony remegett, két kézzel fogta a karját. Endre lassú léptekkel bejött. Tekintete réveteg volt, lába reszketett. Foga össze-összekoccant.

– Bocsásson meg – mondta Garának. – Magam sem tudom, hogy történt . . .

– Pihenjen le, az jót fog tenni.

– Igen . . . Ledűlök egy kicsit . . . – bólintott az ügyvéd.

A franciaágyhoz topogott, és végighevert rajta. Felesége vizes borogatást rakott a homlokára. Endre orra fölött folt kéklett. Sárgás fülcimpáját morzsolta ujjai között. Szeme a mennyezet egy pontjára dermedt. Az asszony mellé ült, karját keresztbefonta mellén, sóhajtozott.

Gara pontosan tizenöt percenként a minisztériumba telefonált. Egyik jelentés után megkérdezte a segédtiszttől, hogy megtalálták-e

a felkelők kezére jutott páncélgépkocsit. A főhadnagy örömmel újságolta:

– Jó, hogy szóltál, komám. Fölkészültünk a fogadására. Menetrend szerint befutott, már ki is lőttük.

Gara félbeszakította lelkendezését:

– Miért nem lőjük szét ezt a bandát?

– Nincs rádiód? Kihirdették a statáriumot. Három órakor – és a százados érezte a segédtiszt hangján, hogy elkomorodott. – Három órakor lejár a kegyelmi idő... Addig csak, ha támadnak... Minél kevesebb vért...

Csengettek.

Gara letette a telefonkagylót. Az asszony ment ki az előszobába, a szobaajtót nyitva hagyta. Gara egy pillantást vetett a pisztolyára, és eljött az ablaktól, az előszobából beszűrődő hangokat fülelte.

A lakás ajtaja megnyikordult.

– Mit akarsz? – kérdezte az ügyvédné.

– Lőni az oroszokat – hangzott egy magabiztos gyerekhang. Léptek reccsentek az előszoba parkettáján. Gara beugrott a félig nyitott ajtószárny mögé. Hátrahúzta pisztolya kakasát.

– Jaj, istenem... Jaj... – sápítozott az asszony, és a hangja reszketős volt: – Micsoda gyerekek...

Fiatal fiú lépett be. Vállán szuronyos puska lógott, zsebéből kézigránát nyele kandikált ki.

– Jónapot, fater – biccentett az ügyvéd felé. – Elintézzük a ruszkikat...

Szava elakadt. Gara hátulról megmarkolta szuronyos puskájának csövét, lerántotta a válláról, miközben térdével fenéken billentette a gyerkőcöt. A fiú szembefordult vele. A százados rászegezte pisztolyát.

– Kezet föl! – mondta halkan, és a puskát saját vállára lódította. A gyerek leszegte fejét, mozdulatlanul állt. Gara sietség nélkül bal kezébe tette át a pisztolyt, jobbjával meg akkora pofont adott a fiúnak, hogy az megtántorodott, vére kicsordult az orrán.

– Kezet föl! – ismételte csendesen. A gyerek a százados csizmáját nézte, és meg se moccant. Gara keze újra odacsattant a képére. A fiú szeméből könnyek potyogtak.

– Kezet föl! – hangzott ismét egykedvűen, s a gyerek lassú mozdulattal teljesítette a parancsot.

– Hátra arc!

A gyerek megfordult. Gara kivette zsebéből a kézigránátot, és végigkutatta. Nadrágzsebéből egy doboz lőszert és gyufaskatulyát kotort elő. A gyufásdobozt kinyitotta – szarvasbogár agancsa ágaskodott ki belőle. Fejét csóválva elmosolyodott. A szarvasbogarat visszacsukta börtönébe. Kréta, spárga, spanyolviasz csonkja, piszkos zsebkendő töltötte tele a gyerek másik zsebét.

– Irány a sarok. Indulj! – S amikor a fiú odaért, ráparancsolt: – Állj! Lábat szét! Mi a neved?

– László Péter – suttogta az.

– László Péter, te a foglyom vagy. Ha fáradt leszel, engedélyt kérsz tőlem, hogy leülj, és akkor majd meglátom, teljesítem-e a kívánságod. Ha megmoccansz, beléd lövök. Senkihez nem szólhatsz, csak az én engedélyemmel.

A gyerek nem felelt.

Az utcán páncélgépkocsik zúgtak.

Gara nézte a foglyát. A fiú nadrágjának térde ritkásra kopott. Egyik harisnyája lecsúszott és a cipője száránál harmonikába gyűrődött.

– Apád tudja, hogy hol kujtorogsz?

– Nem.

– Mióta vagy közöttük?

– Tegnap este óta.

– Hány fegyveres van ebben a bandában?

A gyerek megremegett.

– Nem banda. Mi a szabadságért harcolunk, és én nem leszek áruló. Ne is kérdezzen, mert úgysem felelek.

– Addig örülj, amíg jó dolgod van, te tacskó. Tudod-e, hogy statárium van, és kötél jár azért, amit csináltok?

– Nem.

– Az apád micsoda?

– Szabó.

– Önálló?

– Hát ha éppen tudni akarja, maszek. Na és?

Garának viszketett a tenyere, hogy odasózzon egyet a szemtelen válaszra, de meggondolta magát. Mi értelme van ennek a kérdezősködésnek? Az utcát nézte. A fiú hátrasandított, és látva, hogy nem figyel rá, leengedte a kezét. – Gara a szeme sarkából vigyázta. Rámordult:

– Föl a kezet!

– Maga biztosan ávós... – rándított egyet a gyerek a vállán. – Rosszabb, mint a ruszkik. Majd befűtenek magának a srácok, ne féljen!

A százados két akkora pofonnal válaszolt, hogy a fiú a falnak esett.

– Azt mondtam, nem szólhatsz, csak ha engedélyt adok rá.

Visszaült a székére. A gyerek csendesen szipogott, nyelte a könnyét.

Az utcán páncélgépkocsik robogtak. A tömeg szétszaladt előttük, a fegyveresek tüzet nyitottak. Gara keserű szájízzel szemlélte a csatározást. A Szabad Nép ház harmadik emeletének ablakából, golyószóró kerepelt. A katonák hanyatt feküdtek a páncélautóban. Viszonozták a tüzet. Végre – gondolta Gara, és a telefonhoz nyúlt. Kiabálnia kellett, hogy a segédtiszt megértse, mit mond. Szemben a golyószóró kezelője a fegyverre hanyatlott.

– Rohamcsoportokat kell bevetni! És ne csak akkor lőjünk, amikor miránk lőnek. Támadjunk!

– Várj nyugodtan – volt a válasz.

Géppisztolysorozat fütyült el a százados feje fölött. A lövedékek arcába libbentették a függönyt, és az ajtó fájába csapódtak.

– Felfedeztek – gondolta Gara, és a székről a fal tövébe, az ablak alá csúszott. – Lefeküdni! – kiáltotta.

Az ügyvédné szobormereven ült. A fiú gyorsan hasra vágódott. Endre hörögve kapkodott levegő után.

A második géppisztolysorozat a karnist érte. Vakolat hullott Gara fejére, a függönytartó egyik tartóját is ellőtték. Nagy recsegve leszakadt, estében leverte a százados szemüvegét, majd függőlegesen megállt, ép tartócsavarján imbolygott, és az egész guri-guri berendezés függönyöstül Gara nyakába borult. Lerázta magáról, és előkészítette a zsákmányolt puskát a harchoz. Várt. Úgy okoskodott, hogy néhány percig ott marad, azután átmegy a másik szobába.

Harckocsik dübörgését hallotta.

Az ügyvédné sírt.

– Hagyja, nagyon kérem. Hagyja... még megölik. Maga már úgyis többet csinált, mint amennyi a kötelessége...

Gara nem felelt. A szemüvege után kotorászott a függöny alatt. Megtalálta, egyik szára letörött, a másik meg elhajlott. Visszaegyenesítette, és orrára rakta. A szemüveg billegett az orra nyergén, de

még mindig jobb volt, mint anélkül. A nyitott ablakszárny tükréből az utcát figyelte. Cigarettára gyújtott.

A gyerek mozdulatlanul hasalt.

– Tessék adni nekem is – kérte tisztelettudóan.

Gara végigmérte:

– Macskafarkát – és nagy karikába fújta cigarettája füstjét.

– Ha feljönnek a srácok, nagyon bedörgöltetek magának – morgott a gyerek.

A százados mosolygott.

– Ha feljönnek, sajnos, téged azonnal agyon foglak lőni, hogy ne segíthess nekik – és a fiúra kacsintott. Az elhallgatott, gyanakvóan méregette Garát, aki közben már az ablak tükrét fürkészte. A gyerek érezte, hogy a százados azért látja, és figyelemmel kíséri minden mozdulatát. A százados mocorgott, fejét ingatta, hogy jobban lásson A Szabad Nép ház ablakából mintha visszahúzódtak volna a felkelők. A gyerekre szólt:

– Kússz az ajtóhoz!

A fiú odamászott, Gara pedig meggörnyedve szaladt a másik ablak melletti sarokba. Lassan felállt. Jól látta. A fegyveresek elhagyták a Körútra néző ablakokat, a sarkon gyűltek csoportba, és a Blaha Lujza tér felé lövöldöztek. Kettesével távoztak a Rákóczi tér irányában. Páncélgépkocsik kanyarodtak a Szabad Nép elé. Röviddel azután szovjet és magyar katonák jelentek meg a ház ablakaiban.

Gara jelentette telefonon, hogy a pártlap székházát megszállták. Utasítást kért.

– Vonuljon be – hangzott a parancs.

Gara elbúcsúzott az ügyvédéktől.

A gyerek ott hasalt a padlón. A százados feléje intett:

– Gyerünk.

A fiú felkelt. Sírás fojtogatta torkát. Gara ránevetett, és a gyerek fölzokogott. Könnyei barázdát vágtak maszatos arcán. Gara hangja komoly volt:

– Mi baj, fiam?

– Nem akarom, hogy felakasszanak – zokogta, és megfogta Gara kezét: – Nem akarom . . .

A százados nagyot sóhajtott.

– Pedig ezért kötél jár, pajtás!

– Haza akarok menni ... – szipogta, és öklével a szemét dörzsölte.

Gara megsajnálta.

– Na, eredj haza. Talán megúszod néhány pofonnal.

A gyerek abbahagyta a sírást. Csuklott.

– Elmehetek?

– Mondd meg a címed! – Noteszt vett elő, és felírta. – Na, eredj! A szüleidnek üzenem, hogy amint lesz időm, elmegyek hozzájuk ...

Együtt indultak az utcára, és a fiú, amint kiléptek a kapun, szó nélkül elrohant. Gara bevitte a puskát a Szabad Nép házba, és az ott tartózkodó katonáknak adta. Nem akarta végigcipelni a városon.

Zsebrevágta orrán billegő szemüvegét, és útnak indult. A gyomra követelőzően korgott. Vaksi pislogással nézte az óráját. Ötöt mutatott.

A pálinka égette a torkát, és agyába zsibbadva rózsaszín fátylat vont gondolataira.

Szeme csillogott a homályban.

Csak egy olvasólámpa világított, s arra is rádobta az ingét, hogy hangulatosabb legyen.

Jutka melle meleg volt és puha. Jólesett rápihentetnie a fejét. A lány szórakozottan turkált Sarbó hajában.

A vaskályhában tűz pattogott.

„Mi lenne, ha feleségül venném? ... Győzünk, és feleségül veszem ..." Szinte hallani vélte anyja fölháborodását: „Egy ringyót?! Megint egy ringyót?! Az én fiam? Egyszer nem volt elég ..." „No és? Miért ne? Minden nő szajhának születik, ez elég becsületes és be is vallja ..." „Engem leszajházol, az anyádat?!" „Ugyan, mama is szerette a férfit."

Az öreglány erre biztosan elájul, s az esküvőre megint csak a távirat jön, ő nem.

Elvigyorodott és behunyta szemét.

Ez nőnek is jobb, mint a felesége. És nem álszent. Férfit akart, és kész. Megmondta becsülettel. Sem többet, sem kevesebbet. És vele van a Rádió ostroma óta.

Nagyot szippantott Jutka testének illatából.

Ez nem csapná be és nem csalná meg. Ha más férfit akar, azt is megmondja majd. Kissé megbiccentette a fejét. Marosvölgyi jutott

eszébe. Okos fickó az, hiába. Nincsenek skrupulusai. Azzal hál, akivel akar. Nyilván az asszony is. Legalább őszintén élnek.

Nem érdekes.

Agyában rendetlenül kavarogtak a gondolatok, s mindegyik végére odabiggyesztette: „Nem érdekes."

Egy nap a világ . . .

A pálinkásüveg az ágy lábánál állt, fél kézzel nyúlt le érte, s ajkához emelte. Az ital végigkarcolta nyeldeklőjét, és ahogy lefutott a torkán, szája ismét kiszáradt.

– Nekem is . . . – suttogta Jutka, de amikor odakínálta neki az üveget, nem nyúlt érte. – Itass meg . . .

Sarbó a lány szájához illesztette az üveg nyílását. Jutka hangosan kortyintott.

Sarbó visszatette helyére az üveget, s Jutka fölé hajolt.

– Jó szagod van . . . – dünnyögte. Jutka hallgatott.

Kis ideig nézte, s hogy betelt vele, átölelte, megszorította a derekát. Apró csókokat lihegett a mellére, a hűvös hasára, és érezte, ahogy Jutka bőre meg-megremeg a szája csiklandozásától. Ráfonódott, mintha sohasem akarna elszakadni tőle . . .

„Feleségül veszem . . ." – volt az utolsó gondolata, mielőtt elszenderedett.

Az ablakok megrezzentek. Tankágyúk dörögtek az utcán.

Fölriadt. Ki az ágyból, és kapkodni kezdte fölfelé a ruháját. Jutka sóhajtott:

– Maradj még . . . – suttogta. – Kellesz . . . Azért hívtalak ide . . .

Sarbó hozzálépett, megcsókolta, de csak az ajtóból felelt vissza:

– Megyek. – A köpenyét már kinn húzkodta magára, és vállára lódította fegyverét.

Az utcán géppuska sorozatolt.

Kilesett a kapun.

A szomszéd ház előtt harckocsi égett, egy T–34-es. Két házzal alább vesztegelt a többi, és lövedékeik csak úgy záporoztak a kapuk nyílásaira meg a beugrókra.

– Fedezik a legénységet – gondolta Sarbó, és csőre töltötte a fegyverét.

Várt.

Az első szovjet katona egyetlen gyors szökkenéssel iramlott el a kapu előtt. A második érkezése már nem érte váratlanul. Rásütötte

gépkarabélyát, amaz magasra ugrott, mint a megsörétezett nyúl, aztán lehuppant az aszfaltra.

– Te se jössz még egyszer a Baross utcába... – morogta. Torka száraz volt, sajnálta, hogy a pálinkásüveget otthagyta Jutkánál. Lassan hátrált, egészen az udvarra vezető lépcsőfokig.

„Észrevettek volna? Azért nem jön a többi?" Homloka átforrósodott. A sötét kapunyílás előtt lidérces fény ugrándozott az utcakövön. „Alaposan ég... – villant eszébe, és újra: – Miért nem jön a többi?..."

Mintha rettenetesen hosszú ideig várta volna puskacsőre a megsemmisített harckocsi legénységét.

Agyában a pálinka zsibongott. Szeme kimeredt üregéből.

Végre! Tántorgó alak imbolygott a kapu elé. Vállán cipelte társát, és roskadozott a súly alatt.

A gépkarabély csövéből apró lángnyelvek sütöttek a sötétbe. Azok odakünn földrerogytak. Egyikük fölüvöltött.

„Nem hívott ide senki – mormogott Sarbó. – Minek jöttél..."

Az aszfalton lánctalpak csikorogtak.

A zöld festésű acéltesten az égő gép fénye vibrált. A löveg csöve megrándult, és gyors iramodással fordult a kapu nyílására.

Sarbó az udvarba lódult, félre, a fal tövébe, s ujjával befogta a fülét. Szél csapott az arcába. A kapuval szemben, jókora lyukból mész és téglapor füstölt.

„Vadbarom – gondolta –, sokra mész a páncélgránátoddal... Repesz kellett volna, te ökör..."

Megint lánccsikorgás. A harckocsi elment.

– Szeplős! – ordított Sarbó, ahogy a torkán kifért.

Szeplős a társa volt, egyetemista, ő váltotta föl, amikor Jutkával itthagyták a kaput.

Nem jött válasz.

– Szeplős!!!

Az első emeleten lépések dobbantak. Szeplős kihajolt a folyosó rácsán:

– Mi van?

– Mit kujtorogsz el? Hagyd az emeletet a többiekre... Mondtam, hogy itt maradj!

– Innen jobban lehet...

– Jobban, az eszed tokját lehet jobban. Az emeletről nem tudsz

a fal tövébe lőni... Nem azért jártatom a számat, hogy a falnak beszéljek!

Szeplős már perdült is le a lépcsőn.

Sarbó igazán mérges volt rá. Kétszer is elmagyarázta nekik, hogy ki, miért legyen ott, ahol kijelölte. Nem elkujtorog a marha?... Dohogott, hogy értelmes ember hogy lehet ennyire laikus a katonai dolgokhoz, amikor elmagyarázzák neki, mit, miért kell úgy csinálni, ahogy csinálják. Persze, hogy így védtelenül marad a ház bejárata, és ha egyszer azoknak odaát megjön az eszük, rohamcsoportot szerveznek, s úgy hátbakapják őket a lakásokban, mint annak a rendje. „Egyetemista, és ne legyen csöpp érzéke se a logikához..."

Szeplős úgy oldalgott eléje, mint a szidásra váró gyerek.

– Még egy ilyen marhaság, és beléd eresztek egy sorozatot... – sziszegte, és kezefejével végigtörölte a száját. – Fegyelem nélkül megeszi a fene az egészet... Mindannyian elpusztulunk, mert őurasága elkódorog a helyéről... – Hangja fölcsattant: – Itt maradsz! – Valamivel halkabban tette hozzá: – Ha keresnek, a műhelyben vagyok... – és otthagyta faképnél.

A műhely a pincében volt.

Nem egyenesen ment oda. Előbb vissza a földszinti udvari lakásba, ahonnan egyszerűen kitessékelték a lakót, menjen valamelyik rokonához, mert szükségük van a helyiségre. Jutkát már nem találta benn, s törte a fejét, hová tűnhetett. A pálinkásüveg ott árválkodott az ágy lábánál, de alig maradt benne két ujjnyi.

– Megitta – hümmögött kissé csalódottan, és a maradékot fölhajtotta. – Fütyülős... – motyogott, és leeresztette a kezét. Elengedte az üveg nyakát, a palack tompán koppant a rongyszőnyegre, és félregurult az asztal alá.

Átbotorkált az udvaron, s le a pincébe.

Sarbó büszke volt a műhelyre. Ott gyártották az aknáit, meg a benzinespalackjait. Ma reggel jutott eszébe a dolog, amikor megjelentek ellenük a páncélosok. Mondta az embereknek, hogy aknát kellene csinálni, meg gyújtópalackot. Mindjárt összejöttek néhányan, s igenlették, hogy jó az ötlet. Délig megszervezték a műhelyt. Robbanóanyagot hoztak neki. Ebben a házban lakott egy vénember, asztalosműhelye volt, s még őrizte a szerszámait. Valamennyi faanyag is akadt még. Megtanította a gyerekeket, hogyan kell ilyesmit gyártani, s megindult a nagyüzemi termelés. Délután csinálta meg

az első aknazárat, a szomszéd ház előtt. Azon robbant föl az a harckocsi. Aztán ráhajították a benzinesüveget, az lobbantotta lángra. Sajnálta, hogy csak akkor látta, amikor már elintézték az ügyet, s neki csupán a legénység jutott.

A műhelyben dolgoztak a gyerekek. Sürgette őket, s maga is nekilátott segíteni.

Amikor itt elkészült a telepítéssel, jött egy ember, hogy ő a parancsnokság összekötője, s utasítást hozott, mert úgy döntöttek, hogy a Corvin-közhöz és a Kilián-laktanyához vezető valamennyi útvonalra telepítsen aknazárat. Csináltasson még aknákat, és intézkedjék a telepítésre vonatkozóan. Ha ember kell, adnak. Sarbó akkor tudta meg, hogy van parancsnokság. Mondta az összekötőnek, hogy elmegy és személyesen akarja megbeszélni ezeket a dolgokat a parancsnoksággal, de az volt a felelet, hogy azt nem lehet.

– A parancsnoksággal egyelőre, éberségi okokból, csak összekötő útján érintkezhetnek...

– Maga tiszt? – kérdezte Sarbó, és hogy a másik csodálkozva bámult rá, hozzátette: – Úgy beszél, mint a hivatásos katonák...

Az összekötő nevetett.

– Csak voltam...

Sarbó vállat vont, mint akit nem érdekel különösebben a dolog. Odahagyta a kapu alját, és beszólt a műhelybe, hogy dolgozzanak gyorsabban.

Jutka vele volt, amikor az aknákat rakta, ott sündörgött ennél a beszélgetésnél is, és követte a műhelybe. Már akkor hozzá akart látni, hogy segít a gyerekeknek, de Jutka kihívta, fel, a lakásba.

Aztán a tank.

Kívánta a szeszt, és különösnek tartotta, hogy csak jó kedve kerekedett, de nem rúgott be. Pedig sokat ivott. Fütyülőst. Nem járt a szesz után, mint néhányan, de ital mindig volt, hát ivott. Hoztak. Ördög tudja, honnan. Csak most gondolt rá, hogy Jutka nem is szólt neki, hová megy.

– Az a lány, aki este velem jött le, nem járt itt? – kérdezte, mint valami lényegtelen semmiséget, s nem nézett a többire.

– Volt itt – hangzott a válasz. – Nemrég. Átment az összekötő úton.

Sarbó a műhely sarkába pislogott. A falon kibontották a második világháborúból megmaradt légoltalmi átjárót, s azon keresztül köz-

lekedtek harc közben, ha manőverezni kellett, vagy lőszert, benzinesüveget szállítani.

Az átjáróból semmi nesz nem hallatszott.

„Hová mehetett?" – töprengett, de nem akarta megkérdezni a műhelybeli beosztottjait.

– Adjatok innom – szólt rájuk, és töltötte a kész aknatesteket.

Tizedik fejezet

A sárguló, ritkás csomókba bokrosodott fű lehajlott, szálai szertemeredeztek, mint a kócos lurkók bozontja. Eső szitált. A legelő földje megnyálkásodott az apró csöppek permetétől. Albert őrnagy csizmáján fénylett a víz, és törött fűszálak tapadtak rá. Talpa meg-megcsúszott, kezével kalimpálva egyensúlyozott, messzelátója billegett a mellén. A domb felé tartott, az egyetlen kis hegyecskére a síkság fölött – annak aljában helyezkedtek el az üteg állásai, négy nagy, kerek gödör, amelyek oldalát fűzfavesszővel fonták be; mindegyiknek a közepén egy-egy löveg. Albertet bosszantotta, hogy amikor a terep olyan, mint az asztal lapja, neki akkor is hegyet kell mászni. „Hazamegyek, legyalulom a küszöböt is . . ." – dünnyögte. Fiatal férfi kísérte, és a szeme sarkából figyelte az őrnagy brummogását. Albert hátranézett. A katonák és civilek csoportokba verődve beszélgettek a lovegállásoknál. Odább, a műút üres volt. Aszfaltcsíkja messzire kéklett és beleveszett a távolba. Albert megcsúszott, karját széttárta, de az már nem segített. Fenékre ült. Mord ábrázattal tápászkodott fól, előrehúzkodta köpenye ülepét, hogy megnézze, nagyon sáros lett-e. Társa kuncogott, de amikor az őrnagy rápillantott, igyekezett nagyon komoly képet vágni, pedig alig tudta visszatartani nevethetnékjét. Az járt a fejében, hogy milyen jót mulathatnak a katonák ott, a lövegállásoknál, hogy ez az apró, mitugrász őrnagyuk seggre esett.

Albert határozottan szerencsétlennek érezte magát.

Nem az esés, az semmi, habár szimbólumnak is beillett volna. „Utolsó szalmaszál" – gondolta, és harákolva kiköpött. Az ő boszszúsága valóban régi keletű volt. Évek gyűjtötték benne, s ahogy múlt az idő, keserűsége megkövesedett lelkében, mint víz a fazék alján. Az eső arcába szemerkélt, fázósan megborzongott, köpenyét összébbhúzta. Hosszúkás, inas jobb kezét egyenesre merevítette, hüvelykét a gyűrűsujjához hajlította, és néhányszor megforgatta rajta a vékony aranykarikát. Megszokott mozdulat volt ez, és önkéntelen. Albert nem emlékezett rá, honnan eredt, kitől ragadt rá, de már annyira megszokta, hogy észre sem vette. Szokás. Az egyik ember letöri a cigarettája parazsát, amikor a hamutartóba dobja, a másik türelmes gondossággal szétnyomkodja, ő meg egyszerűen csak odaveti a tálcára. Apróság. Nincs jelentősége.

Nem tudta volna okát adni, miért, egy régi, régi vasárnap reggel jutott eszébe. Ugyanilyen borongós idő volt, még a gazos út is hasonlóképpen nyálkás. Előtte való héten kapta meg századosi kinevezését, és ezen a vasárnapi reggelen élete legelső villásreggelijére ballagott. Őszintén szólva, nem tartotta szerencsésnek új beosztását. Önálló századparancsnokká tették, s hozzá vidékre, amikor több tanfolyamtársából őrnagy meg alezredes rendfokozatú ezred- és dandárparancsnokot csináltak. Valamelyest enyhítette a büszkeségén esett csorbát, hogy alárendeltjei között viszont két őrnagy is volt, helyettese pedig egy, a vezérkar apparátusából kikopott alezredes. Albertet azzal bocsátották tisztségébe, hogy az egység minden tekintetben rossz, hozza egyenesbe a társaságot. Azonnal ki akarta próbálni a század harcértékét, szombatról vasárnapra virradóra bement a laktanyába, és riadót rendelt el.

Megcsóválta a fejét, mert ahogy eszébe jutott az a riadó, most is szörnyűködött rajta. Csak reggelre sikerült valamelyest elfogadható állapotban fölállítani a századot. Káromkodó türelmetlenséggel toporgott az udvaron, és helyettesét figyelte. Az alezredes dührohamokat kapott, ordított, sapkáját a földhöz csapkodva toporzékolt, és mindenkinek az anyja istenét szidta. Albert meg nézte, nézte, gúnyosan, egy szó nélkül. Akkor már beszélgetett néhány tisztjével, s többen pedzették, hogy ideje véget vetni a haverszellemnek, mert ezek a „karriertörött" régiek – az alezredes meg a két őrnagy – sülve-főve együtt vannak, takargatják egymás disznóságait, s amíg rövid pórázra nem fogják őket, nehéz lesz eredményt fölmutatni:

úgy vannak ezek, mint az ember keze: ha egyiket megüti, a másik bebugyolálja. Több nem is kellett Albertnek, elhatározta, hogy az első adandó alkalommal közéjük csap. Ácsorgott a riadótéren, és kaján vigyorral szemlélte helyettese erőlködését. A technikustiszt – az egyik őrnagy – egyszerűen távol maradt. Az alezredes, verejtékező dühvel, maga segített a gépkocsivezetőknek rendbehozni az autóikat, mert valami hiba mindegyiken akadt. A vezetők sorban járultak Albert elé, s ő szelíd mosollyal a vállát vonogatta:

– Nem azt parancsoltam, hogy a hibákat jelentsék, hanem hogy a riadót hajtsák végre.

– De nincs itt a technikus... A szerelők fele hiányzik...

– Nem érdekel – tett pontot Albert a méltatlankodás végére, és elfordult.

Az alezredes a gépkocsik között sürgölődött. Motort javított, transzformátort cserélt, miközben a sofőröket szidta, hogy a legelemibb hibákat sem képesek maguk megjavítani.

Amikor végre jelentették, hogy a század teljesítette a parancsot, aludni küldte a társaságot. A tisztek közül néhánnyal még beszélgetett az udvaron, és várta, mikor kel majd az alezredes a barátja védelmére. Valami csípőset akart hozzávágni, hogy tudtára hozza: szem előtt vannak. Helyettese azonban hallgatott, és Albert unta meg előbb a várakozást.

– Mi a véleménye a riadóról? – szegezte neki a kérdést. Az alezredes fölvonta szemöldökét, karját széttárta:

– Kérem, a riadó az a feladat, amelyet csakis a közösség közös erőfeszítése vihet sikerre. Jelen esetben közös munkáról nem beszélhetünk. A század gépkocsizó részlege csődöt mondott. Ha véletlenségből nem értenék a gépkocsihoz, még most is ott állnának. A mai riadóból többrendbeli tanulságot kell levonnunk. Az egyik a technikustisztet illeti. Én már több ízben említettem neki, hogy ilyen hányaveti, „ahogy esik, puffan" munkamorállal nem boldogulhat. Az őrnagy – barátom, mégis, legnagyobb sajnálatomra, ez esetben kénytelen vagyok elítélni magatartását. Erre nem is érdemes több szót vesztegetni. A másik tanulság legalább ilyen megszívlelendő. A gépkocsivezetőink úgy értenek az autóhoz, mint az imperialista hadseregek sofőrjei. Az amerikaiaknál vezetni tudnak – javítani nem. Ha elromlik a gépkocsi, várják a szerelőt vagy az autómentőt. Vagyis a legkisebb meghibásodás esetén a kocsira beosztott legénység ölbe

teheti a kezét, mert megfosztották a gyors mozgás lehetőségétől, megbénították...

Albert nem ezt várta. Helyettesének férfias állásfoglalása kellemes benyomást keltett benne. Albert önérzetét rendkívül jólesőn bizsergette az a mód, ahogy beszélgetésük végén az alezredes bokáját összecsapva javasolta, hogy mivel rájuk virradt, s Albert messze lakik, fürödjenek meg a laktanyában, tíz órakor pedig szívesen látja villásreggelire.

Kedvesen fogadták, és elhalmozták a figyelem apró jeleivel, amelyekből azt a következtetést vonta le, hogy rövid napok alatt beférkőzött alárendeltjei szívébe. Helyettese még Munkás cigarettát is szerzett, pedig nem azt szokta szívni, de észrevette, hogy ő szereti, és inkább abból füstölt. Albert otthonosan érezte magát. A látogatásnak egyetlen olyan mozzanata volt, amelyre mindig röstelkedve gondolt vissza. Reggeli után kényelmesen hátradőlt a széken, s fesztelenül mondta:

– Barátom, nagyon jó nálatok...

Az alezredes meghajtotta fejét, zsíros arcán öröm fénylett.

– Most már csak azt mutasd meg, hogy merre a retik?

Az elképedés letörölte helyettese arcáról a mosolyt. Az alezredes neje épp ajkához emelte poharát, de a mozdulat félbeszakadt, asztalra tette a talpast, köhhentett, és méltósággal eltávozott. Albert nem tudta mire vélni a változást. Az alezredes elnézést kért, megmutatta neki a mellékhelyiséget, a felesége után sietett. Amikor ő visszatért a szobába, már ott ültek előbbi helyükön. Helyettese vérvörös volt, az asszony pedig szótlan. Albert kényelmetlenül érezte magát. Néhány perc múltán megköszönte a vendéglátást, gyorsan eltávozott, és azon törte a fejét, hogy mi az ördög lelte a házigazdáékat. Az ablak alatt megállt, felhúzta a kesztyűjét, és akaratlanul végighallgatta vendéglátói szóváltását, amit azóta sem felejtett el:

– Otromba paraszt – fakadt ki az asszony.

– Angyalom, szálljon le a lóról! Ő a hatalom. Ettől az embertől függ, hogy egyáltalán megélünk-e, és hogyan... Otromba! Majd megtanul viselkedni. Ezek mindent megtanulnak...

Albert szép lassan, lábujjhegyen osont el az ablak alól, s csak jóval később fogta fel és értette meg, hogy az új ruha már a testén volt – a hatalom, a pozíció ruhája –, de viselkedni még nem tudott benne. Attól a naptól kezdve szenvedélyesen figyelte az alezredes

szokásait, mozdulatait, azokat az apróságokat, amelyek együttvéve a fesztelen viselkedést jelentik. Igen, az alezredes szokta cigarettája csutkáját hanyag mozdulattal a hamutartóba hajítani, tőle tanulta ezt a mozdulatot, és még sok mást is. El akarta lesni a volt hatalmasok fortélyát, és átvette apró szokásaikat.

Egészséges paraszti esze olykor fellázadt az erőszakolt „előkelősködés" ellen. „Köpök rá" – gondolta, de másnap azért még gondosabban igyekezett a nadrágjába gyömöszölni előbuggyanó parasztingét. Hadd lássák, hogy nem akárki ő! Becsüljék meg és tiszteljék! Elvárhatja, sőt megköveteli. De hát a csillagot elég fukar kézzel mérték neki: öt esztendőt várakozott arra, hogy a négy kicsit egy nagyra cseréljék... Albert soha nem árult zsákbamacskát. Világosan tudtára adta parancsnokának, és mindazoknak, akiknek ehhez közük volt, hogy igenis magasabb posztra vágyik. Ha ő nagyobb polcra kerül, az a párt, a proletárdiktatúra pozícióit erősíti, mert őrá, a kubikos vérű tisztre – mondta – mindig számíthat a kommunisták pártja.

Soha nem érezte, hogy igazán bíztak volna képességeiben. Igaz, háromszor kitüntették. De soha nem azzal, amire vágyott. Most is, egyszerű katonák mellére „Kiváló Szolgálatért" érdemérmet tűztek, az övére három fokozattal alacsonyabbat, a „Haza Szolgálatáért" ezüst medáliát.

„...Én nem kellettem nekik, kutyába se vettek – gondolta hideg dühvel, ahogy a legelő dombjára ballagott. – Se engem, se mást! Pedig a népnek van igazsága, mindig a népnek."

Az oldalán baktató fiatalemberre pislogott. Egyetemista. Bátor fickónak látszik. A szakáll éppen csak pelyhedzik az arcán. Albert elismerően csettintett. Alapos kavarodást csináltak, meg kell adni. Társa cigarettázott. Száját csücsörítve dugta ajka közé a szivarkát. Nemrég jött ide, de annyit már elárult, hogy nem volt nagy jövője az egyetemen.

– Az apám kereskedő volt, vagyis nem nehézipari proletár. – És hozzátette: – Szóval, a komolyabb helyek felé vezető úton becsukták előttem a kaput, mintha én tehetnék arról, hogy nem egy kazánkovács felesége hozott a világra.

Szavai furcsán érintették az őrnagyot. Albert szeretett azzal kérkedni, hogy kubikos volt, s hogy a napi négy köbméternyi föld kitermelése kalapálta szíjassá a testét. Pedig ő igazán nem akart kubi-

kos lenni. Apja kergette kubikolni. Tizenkét holdat birtokoltak. Négy fiú volt a háznál, ő a legfiatalabb, legsoványabb. „Eredj munkába – küldte az öreg. – Két év múlva visszajöhetsz" – és menni kellett, pedig anyja telesírta a házat. Apja nem könyörült. Amikor hazatért, katonának hívták be, talán egy hetet töltött otthon. A háború után, negyvenhétben jött haza fogságból. Odakünn antifasiszta iskolát végzett, idehaza első dolga volt, hogy a pártba belépjen. A pártszervezet küldte a hadseregbe is. Kubikos – ez igen, ez jó ajánlólevélnek bizonyult, ha nem is annyira, hogy kellően egyengesse emelkedését. Inkább ez álljon a káderlapján, mint az, hogy középparaszt.

Alig láthatóan elrántotta szája szegletét. Az ő káderlapja nem volt elég jó nekik. Tessék. Az események most bedörgöltek a káderlapos világnak. A fiatalemberre pislogott, és nagyon szerette volna tudni, vajon mit gondol róla. Társa két ujja közé szorította cigarettája csutkáját, és hüvelykével messzire pöccintette. Az őrnagy pillantása végigkísérte a csutkát a levegőben. Krákogott. Igen, ezt, ezt a módit nem tudta megtanulni sohasem, akárhogy akarta, ezt a könnyed elegáns mozgást, a fesztelenséget. Rosszkedvűen dörzsölte orrát. Olyan érzés fogta el, hogy ez volt előrehaladásának egyik legnagyobb gátja. Most is ezért került a perifériára.

Mert oda került, és ennek nem ő volt az oka.

Albert október huszonharmadikán este kötelességének tartotta, hogy bemenjen a Honvédelmi Minisztériumba. Jelentkezett a miniszter irodáján, és beosztást, illetve további utasítást kért, mondván, hogy ilyen helyzetben nem tartja ildomosnak a Szigeten vendégeskedni. Az az egyszálbélű tollkukac, valami ezredes, egyszerűen félreintette. Várjon. A szoba tele volt emberekkel, akkor osztották be, ki hová menjen. Az ezredes csendet kiáltott, és egy papírlapról neveket, helységeket olvasott föl. Még századosokat is küldtek ki miniszteri összekötőként, teljhatalommal, olyan helyőrségekbe, ahol hadtest, hadosztály és ezred tartózkodott. Nyugodtan várt, és azt gondolta, nem lenne rossz fölkerülni a listára. „Teljhatalmú miniszteri összekötő – ízlelgette magában jövendő címét. – Nem rossz." Egy biztos: ahová őt kiküldik, ott nem lesz semmiféle zavargás. Győrbe például vagy Fehérvárra, vagy . . . mindegy, olyan rend lenne, hogy azt akárki megnézhetné. Azonnal kézbe venné a hatalmat, s az első embert, aki nem engedelmeskedik parancsainak, maga lőné főbe. Ott nem lenne sem fölvonulás, sem tüntetés. Betiltaná, és ha mégis

csinálnák, szétlövetné a társaságot. Mire hazaérne, még egy medáliát akasztanának a mellére, s nem akármilyent, legalábbis érdemrendet. A tollkukac papírjáról elfogytak a nevek, s a szoba kiürült.

– Na, hová is küldjük, őrnagy elvtárs? – töprengett fennhangon az ezredes, és végül az egyik Budapest-széli légvédelmi tüzérezrednél kötött ki. Az a tollkukac mellékesen megígérte, hogy küld majd valakit utána segítségül. Albert nem törődött vele, küld-e vagy sem. Kiállították a nyíltparancsot, és elindult. Bartát is magával vitte.

Fél éjszaka bandukoltak – a gépkocsikkal persze a nagyfejűek furikáztak –, és amikor megérkeztek, már várta őket egy százados, az ígért segítség, csak másképpen, mint ahogy Albert elképzelte. A „segítség" ugyanolyan nyíltparanccsal rendelkezett, mint ő, s közölte, hogy a minisztérium intézkedése szerint az őrnagy elvtárs menjen ki az egyik üteg állásaiba, tartózkodjék ott állandóan, és az üteggel zárja le az utat. Várható, hogy ellenforradalmi bandák ezen a műúton akarnak gépkocsikkal a főváros felé közelíteni.

– Igen – jegyezte meg Albert fensőbbségesen, és keresztülnézve a századoson, enyhe gúnnyal vetette oda: – Mivel azonban ön a fiatalabb években és rangban is, tehát lesz olyan udvarias, hogy helyettesít a szóban forgó ütegnél...

– A katonai udvariasság szabályai nem terjednek ki a parancs megmásítására – vágott szavába a százados. – Ha őrnagy elvtárs nem óhajtja teljesíteni, akkor jelentem az illetékeseknek, hogy küldjenek mást az őrnagy elvtárs helyébe... – És már nyúlt is a telefonkészülék után.

Albert jobbnak látta visszakozni:

– Egyszerűen arról van szó, hogy a minisztériumból idáig gyalogoltunk – mondta dühösen. – Alig állok a lábamon...

– Odaadom a gépkocsimat őrnagy elvtársnak, de kérem, ahogy megérkeznek, azonnal küldje vissza.

Albert lenyelte mérgét, de az egész utat végigdohogta magában. Így került az üteghez. Álmos, fáradt és bosszús volt. A lövegeket a műútra irányoztatta. Barta fekhelyet készített részére a parancsnoki bunkerben, de nem pihent le. Az éjszakát az állásban töltötte. Várt, szíve mélyén azzal a titkos reménységgel, hogy reggelre talán sikerül kilövetnie a felkelők teherautóit, s mellére kerülhet a negyedik medália.

A dolgok azonban másként alakultak.

Szépen megvirradt, és a jelzett bandáknak nyomuk sem volt. Albertben forrt a düh. Kitolnak vele.

Tíz órakor már nem bírta idegekkel. A bunkerba ment, hogy a minisztériumba telefonáljon. Jelenti, hogy felkészült a támadók fogadására, azonban ez ideig különösebb esemény nem történt. Utána majd csak sorát ejti, hogy az általános helyzet felől érdeklődjék. Az ezredtörzsnél székelő miniszteri összekötő már bizonyosan meg is cselekedte. Nem lehet nagy a rumli, hiszen a rádió bemondta, hogy mindenki menjen dolgozni. Éppen ezért célravezetőnek tartotta, ha hallják odabenn az ő hangját is. Különben sem rendelték alá annak a századosnak. Csak hadd tudják, hogy létezik, áll a posztján, pedig a Margitszigeten is maradhatott volna, várva, mikor múlik el a vihar.

Ekkor érte az első meglepetés. A tollkukac ezredessel beszélt.

– Hívjon máskor... támadást kaptunk – ordította, és a telefonból ijesztően pukkanó zörejek hangzottak Albert fülébe. Nem sokáig, mert a tollkukac lecsapta a hallgatót.

„Ez berezelt – futott át Albert agyán. – Ilyen pasasokat ültetni a miniszter mellé!? Begazolnak pár tucat pelyhes állú suhanctól!" Majd adna ő nekik! Most már sajnálta, hogy beosztást kért. A Szigeten kellett volna maradnia Bartával, jókor fölkelni, nyakoncsípni néhány felkelőt, és úgy bevonulni a minisztériumba. Kár volt elszalasztani az alkalmat. Megalapozhatta volna a szerencséjét. Marokra fogta mellén a derékszíj pántját, és kiviharzott a bunkerból.

A lövegekhez ment. Mindjárt az első állásban civilruhás férfit pillantott meg a katonák gyűrűjében. Gesztikulálva magyarázott, s ahogy Albertet meglátta, zavartan elhallgatott. Az őrnagy hozzá lépett, meg akarta kérdezni, kicsoda, és mit keres itt, de az egyik tüzér az idegen és közéje toppant:

– A sógorom, őrnagy elvtárs – bökött a háta mögé. – A városból jött... Fura dolgokat mesél.

Albert földerült. Éppen jókor vetődött ide ez a jámbor, legalább tájékoztatja. Alaposan végigmustrálta. Nem volt rajta semmi különös. Fiatal férfi, fején kék svájci sapka, a vállán keresztbevetett szíjon aktatáskája fityegett. Régóta hordhatta így, mert lódenkabátja egészen kikopott, ahol a táska dörzsölte.

– Munkából jön?

– Egyetemista vagyok – hangzott a válasz.

Albert kérdezett, a fiatalember meg készségesen beszámolt a tapasztalatairól.

– A felkelők elfoglalták a Rádiót, meg a Szabad Nép székházat... A honvédség meg a rendőrség melléjük állt, nem lőnek rájuk, és fegyvert adnak a fiataloknak... A Gerő-kormányt csak az oroszok meg az ávósok védik... Ledöntötték a Sztálin-szobrot, végighurcolták a Rákóczi úton, a Körút sarkán verik szét még most is, nagykalapáccsal, hegesztőpisztollyal. Ott sétifikáltak az orosz tankok, de azok sem tudták megakadályozni... Benzinespalackokkal gyújtják föl a muszka harckocsikat... Annyi ég már, hogy Dunát lehetne rekeszteni velük...

A fiatalember, miután megígérte a komájának, hogy délután ismét meglátogatja, elköszönt.

Albert álmélkodva hallgatta, és a felét sem hitte annak, amit mondott. Ezt mellékesen közölte is vele. Mindenesetre Bartát azonnal beküldte a városba, hogy nézzen körül, de alaposan nyissa ki a szemét. Ez a legfontosabb. Megbízható híreket kell szereznie a helyzetről.

Barta kora délután érkezett vissza küldetéséből. Albert azonnal a bunkerba vitte, s mindenkit kiparancsolt a helyiségből:

– Beszéljen.

Barta nyelve nehezen forgott.

– Kijárási tilalmat rendeltek el, de az emberek ügyet sem vetnek rá. Két rendőrrel beszéltem, azt mondják, nem lőnek, mert nem kaptak tűzparancsot. Tőlük hallottam azt is, hogy a Rádióhoz két zászlóaljat meg harckocsikat küldtek, de lőszer nélkül, és a katonák szétszóródtak, egy részük átállt. Tényleg ledöntötték a szobrot. Ahogy a rendőrökkel diskuráltam, arra jött egy felkelő csoport, nyolc ember, köszöntötték a rendőröket, azok meg visszaszalutáltak. Egy tiszt vezette őket, a rangját nem tudom, nem viselt pagont. Címer sem volt a sapkáján... A rendőrök a kormányt szidták, amiért felemás intézkedéseket hoz. Azt mondták, rendben van a kijárási tilalom, de akkor intézkedjenek, hogy aki megszegi, azt el lehessen kapni, mert így az egész nem ér semmit. A rosseb egye meg, hogy így van!

Albert meghökkent, s Bartát hallgatva gondolt rá először, hogy jó lesz vigyázni. Az ember sohasem tudhatja, merre forog a kocka, és hová vezet a sztálinizmus elleni harc. Ezen töprengett, amikor visszatért a lövegekhez, és ismét ott találta katonái között a sógort,

aki magával hozta néhány barátját is. Albert erősen figyelte, miről folyik a terefere. A civilek lakonikus rövidséggel beszélték el, mi történt. A tényekhez nem fűztek semmiféle magyarázatot. Elmondták, hogy a kormány meghosszabbította a kegyelmi időt, amíg a felkelők büntetlenül beszolgáltathatják fegyvereiket. Az egészből csupán egy mondat ütötte meg az őrnagyot: „... A miniszterelnök az ifjúság követeléseit igazságosnak és jogosnak mondta..."

– Tehát akkor a kormány engedni fog a sztálinisták ellenére – dünnyögte Albert, s bosszantotta, hogy nem hallgatta meg a rádiót. Este azonban módját ejtette. Nagy Imre beszélt. Szavai olyan érzést váltottak ki az őrnagyból, mintha azt hajtogatná, hogy igazatok van, de tegyétek már le a fegyvert, és közben majdnem bocsánatot kér, hogy ellenforradalmároknak nevezte a felkelőket. Albert úgy érezte, rossz lóra tett. Ez a sejtelme csak erősödött azután, hogy huszonötödikén délelőtt bement a városba. Látni akarta, mi történik. A felkelők nem lehettek sokan, de szervezettségük rendkívül impozáns volt: tankok, páncélgépkocsi és más nehézfegyverzet... Akcióikat ügyesen hajtották végre. Albert a Parlament előtt tanúja volt annak, hogy munkájukat mennyire precízen végezték. Békés tüntetés örve alatt felvonultatták erőiket. Egy-két lövéssel kiprovokálták az Országház köré vont csapatok tüzét, s amikor közéjük lőttek, fél óra sem telt el, az egész város ismerte a történteket. Pontosabban: az ő szájuk íze szerint ismerte meg, és még fel is háborodott, hogy az Államvédelmi Hatóság fegyverrel akadályozta meg a társadalmi rend elleni tüntetést, és nem hagyta lelődözni tagjait. Ma, huszonhatodikán reggel pedig egy csatarepülőgép húzott el az üteg fölött. Alacsonyra szállt, két kis kört írt le, a pilóta nagy halom röplapot dobott a lövegállásokra, s tovairamlott a város felé. Barta hozott neki egy cédulát a bunkerbe, azzal, hogy olvassa végig, mert azon cifra dolgok állnak. Aprólékos gonddal betűzte minden szavát.

A röplap a katonákhoz szólt. „Sikerrel folytatjuk harcunkat az oroszok és az ávós-banditák ellen. Honvédek! Ne lőjetek magyar testvéreitekre! Tagadjátok meg a tűzparancs teljesítését, fordítsátok fegyvereiteket az idegen betolakodók ellen! A magyar nép eddig nem csalatkozott bennetek, viselkedjetek úgy, hogy ne hozzatok szégyent a honvéd nevezetre!" Aláírás helyett csupán ennyi állt: „A néppel tűzön-vízen át!"

Albert a fejét vakarta, és megkérdezte, bizonyos-e, hogy ezt a

repülőről szórták? A közelben volt egy repülőtér, ismerte a parancsnokát. Odatelefonált. Ismerőse megerősítette, hogy hoztak neki valamilyen röplapokat leszórni, hát ő leszóratta.

„Bánom is én, hogy mi van rajta!... Fütyülök rá, hogy mit papolnak odafönn... Az én egységemet nem engedem klikk-célokra fölhasználni." Még magához sem tért meglepetéséből, amikor betoppant hozzá ez a fiatalember, a sógor, és beszélgetés közben elébe rakott egy „Igazság" című újságot, amelyik azt a csekélységet követelte, hogy az Államvédelmi Hatóság azonnal tegye le a fegyvert, viszont nagylelkűen engedélyezte, hogy aki nem akar az új Magyarországon élni, elvonulhat a szovjet csapatokkal. A fiatalember értesülése szerint erre az útszakaszra tankokat küldenek – orosz és ávóslegénységgel –, mert az Alföld felől teherautókon jönnek fegyveresek a felkelők segítségére. A harckocsik voltaképpen azért érkeznek, hogy az üteget sakkban tartsák, nehogy átálljanak a felkelők oldalára, és ha kell, hát kényszerítsék a legénységet a harcra.

Abban a pillanatban csengett a telefon, s a légvédelmi tüzérezred parancsnoka közölte, hogy három harckocsival megerősíti az üteget. Albert megjegyzés nélkül vette tudomásul. A fiatalember szeközt ült vele, ajka körül mosoly bujkált. Albert kifújta orrát, és kereken megkérdezte:

– Mi a kívánsága?

Az egyetemista mosolygott:

– Ha őrnagy bajtárs, mint igaz magyar, elvállalná a harc vezetését a moszkoviták ellen, akkor alárendelném a csoportomat...

Albert szeme összeszűkült.

– És ha most letartóztatom?

A fiatalember vállat vont.

– Akkor este az amnesztia-rendelet értelmében kénytelen kiengedni. – Nevetve folytatta: – Nem vagyok én olyan ijedős. Mi a sztálinisták ellenében harcolunk Nagy Imréért, az utcán. Ő meg értünk harcol, szintén a sztálinisták ellen, a Központi Vezetőségben és a kormányban. A kettő kiegészíti egymást, és ebből születik meg a magyar megújhodás.

Albert fölállt. Cigarettára gyújtott, és hosszú-léptekkel végigmérte a betonbunker köves padlóját. Szeme sarkából az egyetemistára pislogott, s arra gondolt, hogy okos fickó ennek az ütegnek a parancsnoka. Nem ismerte, de hogy esze van, az szent. Huszonharmadikán

ágyba betegedett, s azóta nem látták az ütegénél. Az ő fejét nem fájdítja ilyen dilemma. A fiatalember a pillantásával követte az őrnagyot. Halkan, úgy egészen mellékesen, mintha magának mondaná, megjegyezte:

– Természetesen gondunk lesz rá, hogy Nagy Imre kormányának hadseregében az emberek olyan helyre kerüljenek, amilyent a nehéz napokban kiérdemeltek magatartásukkal...

Albert mélyet szívott a cigarettájából, és a pléh-hamutartóba ejtette. Megállt az egyetemista előtt:

– Előbb igazat mondott. Három tank jön.

A fiatalember nem felelt. Albert az orrát nyomkodta:

– Hozza ide az embereit... – mondta.

– Már itt vannak. Gondoltam, jó lesz, ha egy kicsit agitálnak a katonák között.

– Tartsunk terepszemlét. – Az őrnagy hátrasimította a haját, és kifelé indult. A parancsnoki bunkert az ütegállások mögé építették, s Albert szemügyre vehette a fiatalok csoportját. Százan lehettek. Nő is akadt köztük jócskán.

– Beszélek a harcosokkal... sógor! – bökte oda társának Albert, és elvigyorodott. – Ide figyeljen, most már megmondhatja, tényleg rokona magának az a katona?

Az egyetemista hangjából mély meggyőződés áradt:

– Persze, hogy rokonom. Ő is magyar...

Albert vállat vont. Magához intette a szolgálatvezetőt:

– Sorakoztassa az üteget!

A katonák lassan, vontatottan álltak sorba. Arcvonaluk girbegurba volt, öltözékük rendetlen. A civilek gyanakodva, de azért kíváncsian nézték őket. Albert úgy vélte, hogy az idő nem alkalmas rendgyakorlatokra, ezért nem oszoltatta őket, hogy sorakozzanak szabályszerűen. Röviden beszélt hozzájuk. Szónoklatának lényege az volt, hogy a tegnapi, Parlament előtti tömegvérengzésből mindenkinek le kell vonnia a tanulságokat. A néphadsereg a népnek a hadserege, akik pedig szembeállították a néppel, azok bűnhődni fognak. Ő – mint őrnagy, mint főtiszt –, úgy érzi, helyesen cselekedett, hogy nem vetette harcba ezt az üteget olyan kormány oldalán, amelyik nem a magyar nemzet érdekeit képviselte, hanem egy szűk csoportét. Éppen ezért most felveszi a harcot az elnyomatás ellen küzdő magyar nép védelmében.

A beszéd tehát rövid volt, és Albert „oszolj”-t vezényeltetett. A katonák elvegyültek a civilekkel.

Barta ott állt az őrnagy mellett. Amikor Albert befejezte mondanivalóját és a katonák szétszéledtek, parancsnokához fordult.

– Őrnagy elvtárs... – Hangja elakadt, a kétség lerítt az arcáról.

Albert megveregette a vállát.

– Semmi baj, Barta – mondta kissé túl hangosra sikerült vidámsággal. – Hamarosan befejezzük, akkor aztán hazamegyünk a kemence mellé...

– Értem – felelt az. Arca sötét volt, szakáll borostázta állát. Megismételte: – Értem.

Albert elfordult, intett az egyetemistának, és a domb felé vette útját. A fiatalember elindult. Amikor utolérte Albertet, megkérte, hogy küldje vissza azt a katonát az üteghez, hadd hozzon az ő egyik emberével rumot. Nem kell messze menniük. Albert megállt, magához kiáltotta Bartát.

– Na, Barta, hoznak egy kis szíverősítőt...

Az egyetemista folytatta a mondatot:

– A lövegeknél keresse Szecsődyt. Az én emberem, egy olyan hosszú, szőke. Mondja meg neki, hogy én üzenem, hozzanak rumot. Ő már tudja, honnan. Majd elvezeti.

A harcos nem nézett az egyetemistára, mintha nem is hozzá beszélt volna, parancsnokára szegezte tekintetét. Albert rábiccentett:

– Hallotta. Menjen.

– Értettem – hangzott a válasz. Barta tisztelgett, és szabályos hátra-arcot csinált. Bokája összecsattant. Az egyetemista cuppantott.

– Katonás. Jólesik látni egy ilyen embert ebben a zűrben.

Albert elvörösödött. Sokat enged meg magának ez a tejfölösszájú tacskó! Már a nyelve hegyén volt a csípős válasz, de lenyelte. Minek? Egy csorda farkasai – ne marják egymást. A fiatalemberre pislogott. Szüksége van rá, meg a száz emberére. Ha ebből szervezett erőt kalapálnak össze, azzal már lehet kezdeni valamit. Szervezettség, egységes föllépés – igen, ez a legfontosabb ebben a kavarodásban. Aztán majd meglátja a világ, kicsoda, micsoda az az Albert őrnagy.

Tizenegyedik fejezet

Szliács ezredes a Honvédelmi Minisztériummal szemben lakott. Munkahelye közelségéből rengeteg jó, de legalább annyi rossz is származott. Gyakran csúfondároskodott azon, hogy az ő lakását két okból nem lehet elég jól megfizetni. Egyrészt, mert ha ő ébred fel és kiugrik az ágyból, mindjárt az íróasztal mögött találja magát, másrészt, ha véletlenül az íróasztala ébred föl, rögtön elébe áll, tehát mindenképpen azonnal munkába kezdhet. Valóban sokszor érezte, hogy túlságosan is kéznél van elöljárói számára, különösen amikor késő este vagy vasárnap csöngettek be hozzá, hogy ugorjon át a minisztériumba megtárgyalni valamit. Ezért barátkozott a lakáscsere gondolatával, de most szívből örült, hogy egyszer sem jutott az elhatározásig. Október huszonharmadika óta minden reggel és este módját ejtette, hogy hazakerüljön, akkor is, ha éjszakára vissza kellett mennie, mert szolgálati ügyei a minisztériumba vagy máshová szólították.

Szliács azon kivételes férfiak csoportjába tartozott, akik szeretnek borotválkozni. Minden reggel a hivatala, és minden este a felesége tiszteletére borotválkozott. Ez a művelet szertartásszerű azonossággal ismétlődött nap mint nap. A szűk fürdőszobában, a mosdó fölötti tükörben szemügyre vette vonásait. Arcának redőiből kinyomott egy-két zsírmirigyecskét, és mutatóujját végighúzta serkedő szakállán. Az ajtó kilincsére akasztotta bőr fenőszíját, és megtáncoltatta rajta kését. Valódi svéd gyártmányú borotvakés volt, egy ész-

kon járt ismerősének ajándéka. Megszokta ezt a borotvát, és a világért sem cserélte volna fel újjal, még kevésbé pengével. Abban a szent meggyőződésben élt, hogy simára borotválni arcát – csakis ezzel sikerül, sem a borbély, sem más nem képes rá. Elvből borotválkozott naponta kétszer, nem pedig megszokásból vagy hiúságból. Kamaszkorában olvasott egy könyvet, amely mély nyomokat hagyott benne. Dale Carnegie amerikai szerző „Érvényesülés" című munkájában kifejtette, hogy sem férfiak, sem nők nem szívesen állnak szóba borostás képű emberekkel. Szliács személyes tapasztalata is megerősítette ezt az igazságot. „Bizony, bizony – hajtogatta gyakran –, az élet útja csupa csekélységgel van kikövezve, mint ahogy apróság például a bazaltkocka, ha egy műúthoz viszonyítják. De rettentő nagy valami, ha egy ember fejéhez koppan." Sajnálta, hogy a fiatal tiszteket nem oktatják ki olyan aranyigazságokra, mint például: „Ha érvényesülni akarsz, vigyázz, ne szerezz haragosokat, csak ha ez elkerülhetetlen." „Vitatkozz, de ügyesen!" „Tudj viselkedni, mert az élet egész művészete a viselkedés minőségében rejlik."

Szliács büszke volt életfelfogására, és gondosan ügyelt rá, hogy megtartsa magaállította szabályait, amelyekhez a borotválkozás éppúgy hozzátartozott, mint a higgadt hanghordozás fölötteseivel és beosztottaival szemben, vagy az enyhén kritizáló tárgyalási modor, amelyből mindenki arra következtethetett, hogy harcos, bátor emberrel van dolga, aki nem fél az igazát védeni, de nem tör pozícióra, mert személy szerint soha senkit nem támad, csak elveket és módszereket.

Ezért is nem bánta, hogy olyan erősszálú a szakálla, és annyira gyorsan kiserked. Az arc a lélek tükre, s ő, mikor szakállát kaparta, lelkét is igyekezett rendbe tenni. A reggeli borotválkozás közben átgondolta tennivalóit, s nagyjából ekkor alakult ki agyában az az elv, amelyet fontosabb ügyekben képviselni szándékozott. Az esti borotválkozás idején összegezte aznapi munkásságának eredményeit, hogy lélekben és testben kisimulva fekhessen ágyba. Évek óta először történt meg október huszonharmadikán este, hogy el kellett térnie a szokástól. Hiába is mosdott borotválkozás helyett, csak piszkosnak érezte a testét.

Huszonhatodikán, pénteken reggel mostoha körülmények között kezdett hozzá a szertartáshoz. A fürdőszoba utcai ablaka még szerdán betörött, s azóta áradt be rajta október hűvöse. Borotválkozás

közben szerette a csendet, most meg legalább negyven harckocsi zúgott a téren és a teret környező utcákon. Motorjukat járatták, néha lőttek, az ördög tudja, kire és mire. A ház reszketett állandó dübörgésüktől. A törött ablak idegesítően kocogott.

A zaj betöltötte az egész lakást, és az ezredes lassan kezdte megérteni a feleségét, aki óránként migrénes rohamot kapott, s ötpercenként hívta a telefonhoz, hogy jöjjön haza, mert rosszul van és azonnal meghal. Amikor első ízben telefonált, Szliács hazarohant, és ő kapott rohamokat az asszony hisztériájától. Azóta szépen letagadtatta magát beosztottaival.

Vizet csurgatott az ecsetjére, és szappanozni kezdett. Pénz és jómodor – ez kell az életben. Egy német őrnagy vonásai elevenedtek fel emlékezetében. Mintha csak tegnap történt volna, oly élesen emlékezett az arcára, csontos orrára, vizeskék szemére. Lenszőke kefefrizurája már megkopott és a halántékán őszült. Neki köszönheti Szliács, hogy hazakerült Ukrajnából. Négy társával – kétezer Symphonia cigarettáért – egy mozdonyt és két vagont vásárolt, a hozzávaló útipapírokkal egyetemben. Aki pedig eladta neki, a sárgakarszalagos, de frissen borotvált munkaszolgálatosnak, az nem volt más, mint ez az SS-őrnagy, a kijevi vasútállomás német katonai parancsnoka, olyan ember, aki talán a hálóingén is viselte a vaskeresztjét.

Arcára kente a szappanhabot.

Bízott diplomáciai képességeiben és a modorában. Ennek tulajdonította, hogy túlságosan nagy csalódás sohasem érte. Amikor egyik napról a másikra lefokozták és kidobták a hadseregből amerikai rokonai miatt, akkor is talpra tudott állni. És miért? Mert jól viszonyult másokhoz. Megértő lélekkel érdeklődött az emberek élete és dolgai iránt. Meghallgatta mindenki panaszát, ha tudta, útbaigazította ügye intézését illetően, ha nem, akkor is igazat adott panaszkodó tiszttársának. – Ez persze kihívta néhány elöljárójának nemtetszését. Szliács nagyon is jól tudta, hogy a sosem látott amerikai rokon előráncigálása – ócska ürügy. Ok a kidobásra. Mást nem találtak, hát jó volt ez is. Még szerencse, hogy ágyúval céloztak a verébre. Sokkal rosszabbul járt volna, ha ezzel az indokkal egyszerűen benyomják valami kiegészítő parancsnokságra, s ottfelejtik élete végéig. Földes azonban egyszer s mindenkorra meg akart szabadulni tőle. Melléfogott. Mivel az amerikai rokonnal

indokolták félreállítását, Szliács is erről az oldalról indította meg a küzdelmet pozíciója visszaszerzéséért.

Kérvényt írt a miniszternek, melyben ügyének felülvizsgálását kérte. Nem rohant egyetlen közbeeső parancsnokához, még a politikai főcsoportfőnökhöz sem, ahogy mások tették hasonló esetben. Ő a miniszterhez fordult, de nem járkált az irodájára, hogy siettesse ügyét. Inkább meglátogatta volt beosztottjait és olyan ismerőseit, akiket szókimondó, nagyszájú embernek ismert. Sokan szeretnek az igazság bajnokaként szerepelni. Ők vetették fel itt is, ott is a Szliács-ügyet, és szorgalmazták helyette. Azokban a keserves hetekben sem vesztette el a fejét, és talált kezeket, amelyek feléje nyúltak. Mesterien ki tudta választani lekötelezettjei közül azokat, akiket hasonló rokonság terhelt, s akik éppen ezért meglehetős izgalommal figyelték rehabilitációs kérelmének sorsát.

... A téren lövés dördült.

– Na, már megint – morogta, s a pamacs megállt a kezében. – Valamelyik nem talál jobb szórakozást, mint hogy durrogasson ...

Az ezredes határozottan elítélte a város utcáin folyó fegyveres hercehurcát. Véleménye szerint ezt az egészet el kellett és el lehetett volna kerülni, ha Gerő nem olyan beszédet mond huszonharmadikán este. Nem kellett volna beszélnie, de ha már beszél, akkor azzal kezdhette volna, hogy „kérem, én már le is mondtam."

Szliács rosszallóan ráncolta szemöldökét. A nagy pamacsolásban a szája szélét is összekente. Ajkát összeszorítva, erőteljes fújással elsodorta szájáról a szappanhabot.

Csodálkozott a párt vezetőségén. Annyi diplomáciai érzékük sincs, hogy politikai kátyúba jutott szekerüknek utat leljenek?! Eme tisztes tanácskozó testület huszonharmadika óta, permanens ülésének minden áldott napján hátrál egy lépést. Gerő még arról beszélt, hogy megakadályoznak minden támadást a népi demokrácia ellen. A tegnapi határozat meg úgy szól, hogy kielégítjük a nép jogos követeléseit.

– Kedves, mi? – kérdezte fennhangon tükörbeli képmását. – A mélyen tisztelt Központi Vezetőségnek benőhetett volna már a feje lágya. Ilyen esetben ép eszű politikusok azt szokták csinálni, hogy megtoldják a felheccelt nép követeléseit, egyenesen rálicitálnak, és ezzel kifogják a szelet a szemben álló fél vitorlájából. Pon-

tosan úgy, mint az árveréseken. Amelyik handlé többet fizet, az viszi a szekrényt. Ezek meg... Folyton a tegnapi követelések teljesítésére határozzák el magukat, amikor azok már túlhaladottak. A mai követelések majd holnap kerülnek napirendre. Az események élére állni – ez már nem telik az erőből.

Szliács őszintén dühös volt. Ma hajnalban megjelent egy röplap, amely a Minisztertanács nevében felszólította Budapest lakóit, hogy maradjanak otthon, mert megkezdik a még fellelhető ellenforradalmár-csoportok megsemmisítését. Kiszórták a röplapot, kevéssel azután pedig újabb határozatot hoztak, amely meghosszabbította az amnesztiát, este hatig. Egyszerűbb lett volna mindjárt ezzel kezdeni, és akkor ez a szerencsétlen röplap nem olaj a tűzre. De hát...

A mosdó szélére tette a pamacsot, és kinyitotta borotváját. A kés éle villogott a fényben.

Nem nagy hajlandóságot érzett, hogy a minisztériumba menjen. Fejetlenség, a jobb kéz nem tudja, mit csinál a bal. Különben is, Földest körülfogja néhány kótyagos fejű, akik csak egyet fújnak: ellenforradalom, felszámolni, megsemmisíteni. Még szerencse, hogy az öreg kötelezőnek tartja magára nézve a Központi Vezetőség határozatait. De Marót, Bolgár meg a többi, aki ott lézeng és fontoskodik, a saját szakállára osztogat utasításokat, egyik a másik után ad ki vidékre határozott tűzparancsokat, olyan esetekben is, amikor nem lőttek katonai objektumokra és katonákra. Ezzel a két fülével hallotta. Persze a kegyelmi idő lejárta előtt. Aztán jönnek a jelentések: a fegyvereseket szétvertük, a tüntetést szétoszlattuk, ennyi halott, annyi sebesült, ennyi fogoly. Ki fog felelni azokért az emberekért?

Megrázta a fejét, és hangosan csettintett. Óvatosan arcához érintette a kést, kis darabon lehúzta habos szakállát.

Szilárdan elhatározta, hogy fegyverrel nem avatkozik be a heccbe. Pisztolyát sem vitte magával, amikor feladatra küldözgették. Még szerencse, hogy mindig olyan munkát keresett, mint például az emberek hangulatának megállapítása. Nem akart belekeveredni holmi csetepatékba. Tegnapelőtt néhány államvédelmi katonába botlott az Oktogon környékén. Állást foglaltak a kapuk aljában, hogy majd onnan felveszik a harcot. Szépen elküldte őket, verekedjenek másutt, ne az anyósának az ablaka alatt, mert még

megijed az öregasszony, és hozzáköltözik. Éppen ez hiányzik a teljes boldogsághoz.

Lassan húzkodta borotváját. A szakáll percegett a kés alatt.

Megőrzi a semlegességét. Nem is jó ez a szó, inkább a realitását. Azért barátkoznak a felkelők a katonákkal, mert azok nem lőnek. Aki lő, az ávós. Ott egye meg a fene őket! A pártnak hamarosan szüksége lesz olyan káderekre, akik nem kompromittálták magukat sem régen, sem ezekben a napokban, és ő pontosan ilyen káder. Ostoba módon csinálják azok odafönn. Ki kell használni a nacionalizmust is éppenúgy, mint akármi mást, hogy a szék – és benne az ember – megmaradjon. Ezt nem értik a vezetők? Akkor minek vezetők? A régi garnitúra csődöt mondott. Új kell. A régi már senkit sem elégít ki. Legkevésbé azokat, akik amannak a hibái révén háttérbe szorultak.

– Agyoncsaplak... átkozott kölyök! – hallotta felesége siránkozó visongását, s a következő pillanatban feltárult az ajtó. Az asszony a fülénél fogva ráncigálta eléje a fiát. Pityu ordított, mint akit nyúznak.

– Mutasd, mutasd meg apádnak... – Szliácsné hangja hisztérikusan reszketett.

Pityu könyékig vájkált a zsebében, és előhalászott két kézigránátot. Szótlanul tartotta maszatos markában.

Szliács komótosan letette a borotvát, kiszedte Pityu kezéből a gránátokat, és néhány jókora nyaklevessel elintézettnek vélte a dolgot.

– Hagyjatok borotválkozni! – mordult rájuk ingerülten, és mindkettőjüket kitessékelte az ajtón. Halkan a fia után szólt: – Ma nem mehetsz sehova.

Kézbe vette a borotvát, és nagy figyelemmel folytatta munkáját.

Nem is rossz. Ha valaki úgy neveli a fiát, hogy ilyen helyzetben fegyvert fog a moszkovita klikk ellen – az jó ajánlólevél a jövő kormányánál. Csak nem belekeveredni semmibe! Igen, erre vigyázni kell. Csakis erre. Bosszúság fogta el. Tegnap is, Bolgár telefonált – áthallani a vonalakat, már ő is tapasztalta –, és végighallgatott egy beszélgetést. Valamelyik felkelő csoport az egyik intézet parancsnokát kereste, és fegyvert kért. A parancsnok nem adott választ, mondván, hogy ilyen problémát nem hajlandó telefonon megbeszélni. Bolgár azt javasolta, civilben keressék meg azt

a tisztet, és ha fegyvert szolgáltatna ki nekik, mint felkelőknek, ott a helyszínen lőjék agyon. Marót helyeselt, Gara már menni készült, ő meg a száját biggyesztette:

– Fegyveres felkelés tört ki. Rendkívül ésszerű éppen azokat a sztálinista módszereket alkalmazni, amelyek miatt a harc kirobbant. Ez közönséges, piszkos provokáció...

Persze lehurrogták, de a dolog annyiban maradt, és egy tucatnyi tiszt hallotta tiltakozását. Ez is eredmény. A tükörbe bólintott. Igen, ezt a taktikát kell alkalmazni.

Lecsippentette álla hegyéről a szappanhabot, megtörölte a kést, helyére rakta borotválkozó holmiját a barna bőrkészletbe.

Nedves szivaccsal mosta meg arcát, és felsóhajtott:

– Ezzel is megvolnánk...

Vincze a legjobb szándéka ellenére sem tudta úgy teljesíteni a Krisztinnek adott szavát, ahogy szerette volna. Huszonötodikén este fölkereste a kórházparancsnokot, s bűnbánó arccal jelentette, hogy a felfordulásban teljesen kiment a fejéből a tegnapi rapport. A parancsnok ingerülten leintette, hagyja békében, kisebb gondja is nagyobb annál, mint ilyen semmiségekkel törődni, ő most orvos, és ez idő szerint nem hajlandó katonásdit játszani. A hadtápfőnök azonban addig erősködött, amíg végül telefonált a tábornoknak. Földes vezérőrnagy pontosan azt felelte, amit Vincze várt: majd ha leverték az ellenforradalmi felkelést, foglalkozik az üggyel, egyelőre nincs ideje ilyen zöldségekkel piszmogni. És alaposan megleckéztette a kórházparancsnokot; annyi arányérzéke sincs, hogy megkülönböztesse a lényegest a lényegtelentől?!

Vincze tökéletesen elégedett volt ennyivel. Az ügy máris elbagatellizálódott. A többi csak tőle függ, attól pedig cseppet sem félt, hogy a kórház folyamatos ellátása érdekében kifejtett erőfeszítése nem hozza meg a gyümölcsét. Mindenesetre, a tábornoknak be kell látnia, hogy alapjában tévedett, amikor az ő személye fölött akart pálcát reccsenteni.

A kórházparancsnok bosszankodva tette le a telefont:

– Látja! Maga meg erőszakoskodik itt...

Vincze kényszeredetten mentegetőzött, és mellékesen megjegyezte:

– Csak azért szóltam, nehogy parancsnok elvtársnak támadjon belőle kellemetlensége, ugye. Hiszen tudja, én jelentettem az aknasérülteknek juttatott különleges adagok lecsökkentését...

Az alezredes vasvilla-tekintete megértette Vinczével, hogy nem ajánlatos túlfeszíteni a húrt. Jobbnak látta elbúcsúzni. Az ajtóból visszafordult, s mintha éppen e pillanatban jutott volna eszébe, hadarni kezdett:

– Majd elfelejtettem, alezredes elvtárs... Az egyik aknasérült betegünk, Sasvári, vasárnap megházasodott. A felesége jött hozzám azzal, hogy engedjük meg a bennlakását, amíg a férje itt fekszik. Vak az illető... Gondolom, találhatunk rá módot...

– A fejem tetején fognak aludni, vagy hol? Maga is tudja, hogy tele a kórház!

– Persze, hogy tudom. De talán a személyzeti szobákban elalhatna ez az asszony. Vidéki, szegény... Esküdni jött, és az események miatt ittragadt... A vonatközlekedéssel is bajok vannak...

– Megint valami védence? – Az alezredes már túlságosan terhesnek érezte a Vinczével való társalgást. Felállt az asztala mellől, úgy vetette oda: – Várnak a betegeim. Nehogy úgy járjon vele, mint a szép műtősnővel, mert akkor tőle is kap egy kis levélkét...

A hadtápfőnök bíborvörös lett, nagyot nyelt, s a pokolba kívánta emlékezetes kalandját.

– Ugyan, alezredes elvtárs... Hogy tételezheti fel?

A kórházparancsnok vállat vont, és felöltötte fehér köpenyét.

– Ha van hely, tőlem ellakhat a kórházban.

Vincze kettesével szedte a lépcsőfokokat, s valósággal berobbant Sasvári szobájába. Szerencsére Krisztint még ott találta.

– Ide figyeljen, Sasvári! Sikerült elintézni az öreggel, hogy a felesége a kórházban alhasson... – hadarta egy szuszra. – Még nem is köszöntem – röstelkedett –, s nyújtotta kezét az asszonynak. – De úgy örülök, tudja, rettenetesen akkurátus ember a parancsnokunk. Sehogy sem akart beleegyezni. Hogy így a kórházi rend, meg úgy a szabályok... Én meg csak hajtogattam a magamét, hogy szegény asszony vidéki, nem tud hazamenni, hová legyen ebben a megkavarodott városban, hisz még az utcára kilépni sem biztonságos, hát még szállás után kószálni...

Kifogyott a szuszból, megfogta Sasvári kezét, aztán Leszenka ágyához került, s az övét is megrázta. Leszenka csak biccentett, nem vi-

szonozta hangosan Vincze köszöntését. A hadtápfőnök ledobta magát az asztal melletti fehér székre, nagyot fújt, és úgy mentegetőzött:

– Szörnyen elfáradtam. Egész nap furikázni, miközben csak úgy fütyülnek a golyók az ember feje körül, borzalmasan kikészíti az idegeket... Na, szóval a parancsnokunk végül is beadta a derekát, és beleegyezett, hogy maga benn lakjon. Külön szobát akartam, de most, hogy áll a cirkusz, egyszerűen lehetetlen. Majd én berakom egy jó kis személyzeti szobába, ahol csak egy személy lakik jelenleg, aztán ahogy csillapodik a helyzet, elintézem a külön lakást. Ott aztán ellesznek szépen kettecskén. – És megértően bólogatott: – Kell az fiatal házasoknak... Egyébként étkezni persze a kórházban fog. Azt majd megcsináljuk, hogy ne kerüljön sokba, és mégse a személyzeti kosztot egye, mert az kevés. Olyat kap majd, mint a férje.

Már pattant is fel, és búcsúzott:

– Ne haragudjanak, de szuszogni sincs időm, csak beszaladtam a jó hírrel, és megyek is. Várnak rám, nemsokára visszajövök, addig készüljön össze, mindjárt be is költözhet az ideiglenes helyére.

Krisztin meg akarta köszönni, de Vincze haragot mímelt:

– Hogy gondolja? Kötelességem! – és kifordult az ajtón.

Leszenka fölemelkedett fektéből:

– Kaméleon! – füstölgött, és kisvártatva hozzátoldotta: – Disznó alak. – A fal felé fordulva végignyújtózott az ágyán.

– Az. – Hagyta rá Sasvári, és meggyőződéssel ismételte: – De mennyire az...

– Viszont elintézte – állapította meg Krisztin gyakorlatiasan.

Krisztin valóban hálás volt Vinczének. Szerencse, hogy a sors ezt az embert vetette útjába. Úgy látszott, elegendőnek bizonyult a tábornok adta lecke, és amit lehet, megtesz neki. Nem tudhatta, hogy a hadtápfőnök pontosan arról van meggyőződve, miszerint ez az asszony, Krisztin, az ő szerencséjének legjobb kovácsa. Vincze úgy érezte, csakis Krisztin segítségével háríthatók el véglegesen a tábornok látogatásakor fejére idézett kellemetlenségek. A zavargásokban megtestesült véletlen a legjobbkor szólt közbe, mert Földes vezérőrnagy későbbi időpontra halasztotta a kihallgatást. „Aki időt nyer, életet nyer" – vélte. Ha azután Földes értesülést szerez róla, hogy milyen atyai jóindulattal viselte pártfogoltjai gondját, biztos, hogy napirendre tér az ügy fölött, sőt...

Ezeket az értesüléseket pedig meg fogja szerezni, de meg ám – Krisztintől!

A kórház éjjel-nappal teljes üzemben működött. A lábadozó, kivizsgálás alatt álló és a nem életveszélyes betegeket huszonnegyedikén délelőtt elbocsátották. Délutánra már elfoglalták helyüket a sebesültek, magyar és szovjet katonák, felkelők s a tűzharcok véletlen áldozatai. Sokan voltak. A kórházi ellátás gondja valóban óriási és egyre növekvő súllyal nehezedett Vincze vállára. Legszívesebben fölképelte volna magát, de a kórház többi vezetőjét is, hogy a takarékosságra hivatkozva úgyszólván alig tartalékoltak gyógy- és kötszert.

A sebészet vezető főorvosára volt a legmérgesebb. Mert a lelkére kötötte, hogy takarékoskodjon, és az a hülye komolyan vette. Ha ez a különben rendkívül erőszakos hentes fütyül az ő számítóan okos érveire, akkor most nyugodtan üldögélhetne hadtápfőnöki irodájában, ahelyett, hogy állandóan lót-fut ebben a lövöldözéses világban. „Hiába, nem elég harcos káder" – morogta bosszúsan, s akkor lett igazán dühös, amikor íróasztalán a sebészfőorvos majdnem olvashatatlan firkantású céduláját találta: „Már megint fogytán a kötszer. Azonnal hívjon fel!!! A műtőben vagyok."

Erre igazán elfutotta a méreg. Mi az, hogy „már megint"?! A fene a dolgát, mi az ördögnek bugyolálja be úgy a betegeit, hogy a fülük sem látszik a pólyából? Rakjon rájuk valamivel kevesebbet! – Marokra gyűrte a cédulát, és apró darabkákra szaggatva, beszórta a szemétkosárba. Ismét furikázhat egész éjszaka, mert ennek a komisz fráternek az isten kötszere sem elég.

Sebtében intézkedett a holnapi étrendet illetően.

Szerette volna Krisztint személyesen elkísérni az új lakhelyére, de már nem futotta idejéből. Éppen csak benézett az ajtóból, onnan mondta meg a szobaszámot is, aztán rohanás a gépkocsihoz, és hajrá, neki a városnak.

Természetesen a nagy, vajszínű mentőautót végérvényesen és visszavonhatatlanul kisajátította, mint munkájának nélkülözhetetlen eszközét. Egy pillanatra sem vált meg tőle szívesen, éppenúgy, mint fehér orvosi öltözékétől és a műszerestáskától. Ezen a napon, huszonötödikén két ízben is ki kellett kocsiznia sebesültekért, mivel úgy adódott, hogy csak az ő autója volt kéznél. Inkább maga ment ki, mint hogy egy valóságos orvosra bízza a gépkocsiját.

Idegeskedése nem is volt alaptalan. Az utcán vadásztak a mentőkocsikra. Szerdán, késő délután, amikor novokainért szalajtották, a felkelők egy csoportja megállította. Vincze tiltakozott, magyarázott, próbált a lelkükre beszélni, hagyják a dolgára sietni, mert súlyos betegek számára kell gyógyszert szereznie, de leintették:

– Előbb az élőkön segítsen, doktor úr, azután a félhalottakon...

Telerakták a mentőautót lőszerrel, kézigránáttal, és két géppisztolyos kíséretében megkezdődött a fuvarozás, amely majdnem éjfélig tartott, mert amint lerámolták a lőszert, fegyverrel tömték teli a kocsit, hogy a város másik végébe szállítsák. Vinczének csupán azért főtt a feje, hogy a kormánycsapatok mikor jönnek rá a turpisságra, s kezdik feltartóztatni a vöröskeresztes jelzésű autókat. A fuvarozásnak végül is az vetett véget, hogy valamikor éjfél előtt, amikor a Széna tér sarkán kirakodtak, hosszú tankoszlop dübörgött feléjük. A felkelők lőni kezdtek a harckocsikra, hogy a páncélosok ne akadályozzák meg a fegyverszállítmány kirakását. Az egyik tank repeszgránáttal közibük csördített, s hárman is a kövön maradtak, a többi meg úgy szétszaladt, mintha soha nem is lett volna ott. Vinczének sem kellett több, a sofőrrel menten bekapcsoltatta vöröskeresztes jelzésű lámpáikat, s éktelen szirénázás közepette elhajtottak.

Persze, tanult az esetből.

Most sem egyenesen a raktár felé kocsiztak, ahonnan a kötszert vételezni fogja, hanem éppen ellenkező irányban. Mellékutcákon csalinkáztak át meg'át, s Vincze kimeresztett szemmel bámult az éjszakába. Gépkocsivezetője unta már a céltalan utazást.

– Nincs... – dünnyögte. – Nekivágok...

Vincze rácsattant:

– A fenének vág neki... Visszafordulok inkább! Szerezni kell...

– Reggelig sem végzünk. A raktárban is eltotojázunk legalább három órát, ha nem többet, amíg kézbeadják a papírt. Aztán fölrakni, otthon meg le... Az istennek számolgatják annyit azt a kötszert! Mintha ellopna belőle az ember...

A hadtápfőnök nem figyelt rá. Csökönyösen bámulta a házak tövébe világító fényszóró pásztáját. Morgott:

– Lenni kell. Erről hallottuk délután a lövéseket...

Másik utcába fordultak, és Vincze szorongó érzéséből fölszabadulva megragadta társa karját:

– Ott ni! Odanézzen...

Az úttest szélén egy ember feküdt. A gépkocsivezető fagyos egykedvűséggel mondta:

– Biztos halott.

De azért odakormányozta járművét az ember mellé. Vincze kiugrott a kocsiból. A mentőautó vezetője fogpiszkálót vett ki a zsebéből, s kezével takarva száját, valami ételmaradék után kotorászott a foga között. Vincze bedugta fejét a gépkocsi nyitott ajtaján:

– Csak majdnem halott. Segítsen...

A vezető kikászolódott a fülkéből. Kényelmesen ballagott a sebesülthöz és föléhajolt. Vincze kinyitotta a kocsi hátsó ajtaját, s előhúzta a hordágyat.

– Mit néz rajta? Segítsen már! – sürgette a sofőrt.

A hordágyat a sebesült mellé tették. Fiatal, nyírott fejű szovjetkatona hevert a kövezeten. Szája szegletére vérpatakocska alvadt. Karját szétvetette, jobbja görcsbe szorult a karabélyán. Hörgött.

– Ez se húzza sokáig – vakarta fejét a gépkocsivezető. Ki akarta venni a fegyvert a katona kezéből, de az olyan erővel szorította, hogy a sofőr csak erőlködve fejthette le ujjait a karabélyról. Vincze addig a derékszíját csatolta le, s a köpenyét gombolta ki. Kapkodva rángatták le róla, fehér inget húztak a gimnasztyorkája fölé, aztán rá a hordágyra és be a mentőautóba.

Elindultak, most már a raktár irányába.

Vincze számítása kitűnően bevált. Ha már a sebesült a kocsiban volt, nem szedték le róla, hogy lőszert szállíttassanak vele. Tehát valahányszor gyógyszert vagy élelmiszert kellett szereznie, legelsősorban egy sebesültet szerzett. Így nyugodt lélekkel megállt, akárki állította is meg, s nem tartott attól sem, hogy átkutatják az autóját. Mert tegnap még igen, de ma már a szovjet és magyar katonák sem érték be a vöröskeresztes jelzéssel. Sikerült is elkerülnie a kórház négy mentőkocsija közül kettőnek a sorsát, amelyeket ma délelőtt a felkelők fegyverszállításra fogtak be, éppúgy, mint őt a tegnapi éjszakán. Nem álltak meg a katonák fölszólítására, s orvosostul, fegyverestül, vezetőstül pozdorjává zúzódtak a rájuk zúduló gránátok és golyók alatt.

A gépkocsivezetőnek igaza lett. Hajnalodott, amikor visszafelé indultak. A sebesült sok vért vesztett, még mindig nem tért eszméletre. Vincze néhányszor megnézte a pulzusát. Lassan vert. „Szívós legény" – gondolta, s elismeréssel bólintott. Hátrafordult a szűk ülésen. A

beteg békésen zötykölődött a nagy vattacsomagok és mullpólyák társaságában. Feje ide-oda billegett a rázkódástól. A kocsi hirtelen fékezett. Egy csoport ácsorgott a sarkon. Szőrmesapkás villamoskalauz – vállán puskával – bekukucskált az ablakon. Vincze leengedte az ablak üvegét. A szőrmesapkás egyenesen a szemébe bámult:

– Lőszert kell vinni.

Vincze fölényesen vállat vont.

– Nem lehet, gyerekek. Sebesültet viszünk...

A szőrmesapkás az orrát fintorította.

– Na, ne okoskodj, kisöreg – és egészen közelhajolt az ablakhoz. Leheletéből alkohol szaga csapott a hadtápfőnök orrába. – Esetleg kilukasztom a kobakodat, ha sokat okoskodol... – Hüvelykét a derekára kötött madzagba dugta, amelyen kézigránátok fityegtek, s minden mozdulatára összezördültek. A társaság többi tagja zsivajogva tódult a kocsi köré: Vincze kiugrott az autóból, s a kalauz orra előtt hadonászott:

– Szájalni tudsz, de fikarcnyi emberség sincs benned! Ha te döglenél annak a helyén, majd nem ordibálnál! Ez nem a villamosod, hogy a páciens tyúkszemére léptek, aztán továbblódul... Ki a parancsnokotok?

Pillanatra csend lett.

– Hagyd a fenébe, Jónás – morogta egy diákféle.

Az autó köré szorult embergyűrű lassan megnyílt, amikor a kocsi hátulja felől éles gyermekhang sivított:

– Ruszkit visz a disznó! Kinyírni!!!

Vincze felüvöltött:

– Marhák vagytok! Velünk harcolt, a Kiliánnál! Hol a parancsnokotok? Ide vele! Ostobákkal nem tárgyalok!

– Lassan a testtel, kisöreg – mordult rá a kalauz, és nagy lapáttenyerével összefogta Vincze mellén a ruhát. – Nem köll izgulni. Az árt az idegeknek. Még tán bajod is esik. Azt mondod, velünk harcolt?

– Velünk hát. Három páncélost lőtt ki, de a harmadikból őt is meglőtték. Azt mondjuk nekik, hogy ha átállnak, nem lesz semmi bajuk, ti meg agyon akarjátok verni. Talán hogy a többi közénk ne jöjjön, mi?

– Szóval átállt... – A kalauz lassan elengedte Vinczét. – Na, eredj, kisöreg, vidd a muszkádat...

Vincze visszaült a sofőr mellé, s a kocsi elindult. Nagyot sóhajtott, homlokát kiverte a verejték.

– A fene látott ilyen kutya cirkuszt. Iránytű kell ide, hogy megmondja, mikor mit beszéljen az ember, nem orvos.

Hajnal derengett. A kórházba érkezve telefonált a sebészetre, hogy itt a kötszer. A rakomány átadását és a sebesült elhelyezését a gépkocsivezetőre bízta, ő maga pedig védenceihez ment. Már ébren találta őket, s harsányra hangosított jókedvvel köszönt rájuk:

– Erőt, egészséget... Hát az asszonyka? Még alszik, mi? Úgy is van az jól, hadd pihenjen szegény. – Választ sem várt, hadarva folytatta: – Na, látom, az orvosok betartották, amit megígértek. Tudja, Sasvárikám, annyi a sebesült, hogy... ajjaj! Most is hoztunk egyet. Képzelje csak, ahogy megyünk a kötszerért, hát ott hever az út szélén a szerencsétlen. Alig tudtunk neki helyet szorítani, mert az autó teli volt vattával, pólyával. De azért behoztuk. Csak nem hagyunk ottveszni valakit az utcán?! Hanem azt elintéztem, hogy ebbe a szobába ne állítsanak be új ágyat. Ha tudná, mennyit kellett agitálni a parancsnokunkat! Mondtam az osztályos orvosnak is... „Nézze, szakikám, a tizenkilencesbe ne tegyenek pótágyat. Ott fekszik az a két aknasérült, hagyjanak nekik békességet, mert azoknak nagyon árt az izgalom. Aztán a generálisnak is lesz egynéhány jó szava, hogy rendesen elláttuk őket." – Na, erre végül is megígérték.

Sasvári mosolygott a hadtápfőnök tekintélytiszteletén. Leszenka horkantott és összeharapta a száját, nehogy valami vaskos gorombasággal tisztelje meg Vinczét. A hadtápfőnök egyébként nem hagyott kétséget afelől, hogy céljai vannak velük.

– Majd elmesélik annak a mérges generálisnak, hogy nem eszik olyan forrón a kását, ahogy főzik – mondta, és szemérmetlenül sóvár mosollyal hozzáfűzte: – Meg hogy kár ezt a Vinczét itt rothasztani, egy ilyen piszlicsáré helyen. Dolgozik ez úgy a maga vonalán, hogy réges-rég a minisztériumban kellene ülnie, valami szepen faragott íróasztal mögött. Hogy nem vitte többre századosnál, annak sem ő az oka, nem bizony. Egy ilyen kórházacskába ritkán hullik csillag a magamfajtáta. Az orvosokat bezzeg tömik vele. Úgy vagyok én, mint a külvárosi ember. Kevés autót lát, azt is többnyire csak teherkocsit. Persze, a város közepén annyi a Zisz meg a Pobeda... Nem azért mondom, de rám férne már, hogy közelebb kerüljek a hüsosfazékhoz...

Ajánlkozására Sasvári kényelmetlen mocorgása felelt, meg Leszenka horkantása. Vincze távozni készült, s mielőtt elment volna, bizalmaskodó nyájassággal vállon veregette Sasvárit:

– Na, ideküldjem az asszonykát?

Sasvári beljebb húzódott az ágyon.

– Hagyja. Majd jön, ha lesz ideje.

– Mi az, összevesztek? – csodálkozott rá a százados.

– Nem. Hajnal óta dolgozik, beállt segíteni. Úgy hallottuk, nagyon kevés a személyzet...

– Derék – dicsérte a hadtápfőnök. – Tényleg szükség van minden épkézláb emberre. De mit csinál ilyenkor? Még hét óra sincs, a laboratóriumban még nincs munka, az irodák is később kezdenek.

– Segít az ápolónőknek.

– Ugyan, jobbat nem talált? A betegápolás távolról nézve nagyon szép és nemeslelkű valami, közelről annál csúnyább. Majd én keresek valami elfoglaltságot.

Sasvári nem hagyta folytatni:

– Ne keressen. Ő határozott így, én meg helyeslem az elhatározását. Ott legyen, ahol szükség van rá.

Vincze értetlenül vonta fel a szemöldökét. Hát, ha egy tábornokrokonnak nincs jobb dolga, mint mások piszkát pucolni, ám tegye. Megkérdezte, akarnak-e újságot – igaz, tegnapi, de talán hasznát veszik. Előhalászta belső zsebéből, és az éjjeliszekrényre tette, majd bokros teendőire hivatkozva, sietősen elbúcsúzott.

Alig tette ki lábát az ajtón, Leszenkának nevettében fülig szaladt a szája:

– Úgy beszél veled, mintha naponként háromszor megkérdezné a vezérőrnagy elvtárs, hogy aszongya: „Sasvári, feleljen már, ki az istenből csináljak hadtápfőnököt?" Nagy seggnyaló ez a te barátod.

Kiköpött. Sasvári méltatlankodott:

– Ne köpködj... Micsoda szokás ez! Nem tudom lerázni. Azt hiszi, hogy valami közöm van a tábornokhoz. Ha megmondom, hogy nincs semmi, és menjen a fenébe, akkor mindjárt romlani fog az ellátás meg a bánásmód. Hadd higgye! Majd amikor elmegyünk, megmondom neki, hogy tévedett... Nagyot fog nézni.

– Ne higgye, hogy szívességet csinál nekünk! A kötelességét vé-

gezze. Én egy csipettel sem kérek se többet, se kevesebbet attól, ami jár... És akkor köpök, amikor nekem tetszik. A gyomrom émelyeg tőle, hát köpök.

Sasvári megigazította feje alatt a párnát, és ezzel fejezte be a vitát:

– Az újság azért nem jött rosszul, legalább tudni fogjuk, mi hír a városban. Majd megkérünk valakit, hogy olvasson fel.

Leszenka dünnyögött még egy sort, de az újságszerzés őt is megbékítette.

Tizenharmadik fejezet

A légnyomás kitörte az ablakokat. Az üvegcserép apró-szemcsés morzsalékká zúzódott a vasalt sarkú csizmák alatt. A süppedő, keleti mintás nagyszőnyeget felszedték a szoba közepéről, és átvitték a tábornok irodájába. Éjszakánként azon aludtak három-négy órát. Fonott ülőkés karosszékek fogták közre a heverőt, amelynek háncsfonatán egy tiszt gubbasztott, köpenyét a fejére húzta, és hortyogott. A segédtiszt a páncélszekrény tartalmát rakosgatta össze. Az íróasztalon hirtelen firkantott cédulák, nyomtatványok, újságok összekuszált lapjai, kefelevonatok hevertek egy apró rádiókészülék társaságában. A tábornok az íróasztalra támaszkodva, egy négyrét hajtott újságlapot olvasott. Az asztaltól jobbra görgős lábakon telefonkészülék állt. Elmés szerkezet volt, két hallgatóval a tetején, oldalán fogantyúsor, amely városi, házi és úgynevezett „K" vonalat kapcsolt. Az egyik hallgatót éppen Marót ezredes szorongatta. Hangja rekedt volt, szavait heves taglejtéssel kísérte.

– Ide figyeljen, alezredes elvtárs, értse meg, nem adhatok támadási parancsot, amikor nem ismerem a helyzetet. Érti?! Nem is-merem – tagolta. – Cselekedjék belátása szerint.

A telefonból kihallatszott a drót másik végén beszélő parancsnok rikácsolása:

– Az ujjammal nem tudom szétkergetni őket... Amikor a küldöttséget kidobtam, hogy nem adok fegyvert, elkotródtak. Most visszajöttek egy nagyobb tömeg élén, és összevissza lődöznek...

– Nézze, fegyvert egy darabot se adjon ki... A kapun be ne engedje őket, mert akkor baj lesz, védjék meg a laktanyát!

– Szóval, tűz?

Marót széles grimasszal a mennyezetre emelte szemét:

– Ember, értsen meg... Nem adhatok támadási parancsot, amikor a kormány kegyelmi időt hirdetett... – Fejét hirtelen mozdulattal hátrakapta, egyenes szálú haja homlokába hullott, hangja kiáltásba csapott át. – Maga megesküdött, hogy megvédi a nép vagyonát, a fegyvereit, az egységét! Hát mit okoskodik itt? Védje meg! Ha magára lőnek, akkor maga hagyja? Én itt vagyok, nem látok oda, hogy megmondjam: ezt meg azt csinálja! Teljesítse az esküjét!

– Szóval akkor, tűz?

– Tűz, az istenit – recsegte Marót.

A készülék zörgött. Gara vette fel a másik hallgatót.

– Tessék – és baljával befogta szabadon maradt fülét, hogy jobban halljon.

A Maróttal beszélő alezredes vidámodott hangon jelentette:

– Teljesítjük az eskünket, ezredes elvtárs.

– Na, jó, viszontlátásra... – Marót letette a kagylót, és a fejét rázta. – De nehéz fiú... – jegyezte meg csendesen, és Garára figyelt. A százados hangja száraz volt és nyugodt. Kissé vontatottan ejtette ki száján a szavakat. „Álmos lehet" – állapította meg Marót.

– ... Rönkös, nem vagy te mai gyerek. A kormány türelmi időt engedett a felkelőknek. Van az eskünek egy olyan pontja, hogy parancsnokaimat, elvtársaimat soha nem hagyom cserben. Ha egyszer a Ságvári-ligetből segítséget kérnek, hát segíts...

– Emberem nekem is kevés van. Csak tűzzel tudok segíteni, ahhoz meg utasítás kell... épp a kegyelmi idő miatt...

Gara közbevágott:

– Segíts, ahogy tudsz. Érted? Ahogy tudsz!

– Jól van, komám, föléjük rázom a szőnyeget.

A telefon kattant, Gara helyére rakta a hallgatót. Szeme összevillant Marót pillantásával. Az ezredes bólogatott, és enyhén fölrántotta szemöldökét. Gara alig észrevehető mozdulattal vállát ráncolta. Papír zizzent. A tábornok letette az újságot, szobája felé indult. Fejét kissé oldalra billentve, a válla fölött visszaszólt:

– Marót, jöjjön csak...

A tábornok megvárta Marótot. Amikor belépett a szobába, gondosan becsukta mögötte az ajtót, s elébe állt. Szeme nyugtalanul rebbent.

– Marót... Hát ez így megy?

Az ezredes farkasszemet nézett a tábornokkal. Bólintott:

– Így, vezérőrnagy elvtárs. – És csendesebben hozzátoldotta: – Tulajdonképpen csak tanácsot adunk. Megkérdik, hogy mit csináljanak, mi meg elmondjuk, hogy mit csinálnánk az ő helyükben.

A tábornok a fejét csóválta:

– Ide figyeljen – két ujja közé fogta Marót hasán a zubbonygombot –, olyanok maguk... – Legyintett. – Nem adnak tűzparancsot, csak azt mondják, hogy lőjenek, mi?

Marót fáradtan lehunyta szemét. A tábornok folytatta:

– Mit fog mondani a Központi Vezetőségnek, ha egyszer megkérdik, hogy történtek a dolgok? Nem tréfa ez. A maga tanácsai emberek életét jelentik... Hát mit fog mondani?

Marót kifakadt:

– ...Nem érti... nem érti, Földes elvtárs? A hatalomról van szó... Értsék már meg... – Az ezredes torka elszorult, hangja elfulladt. Könnyek gyűltek a szemébe, és arcára csordultak. Kitört: – Védekezünk, mindig védekezünk... Védelemből soha nem nyertek háborút, csak támadásból... Lövik az elvtársainkat, azok meg talán várjanak, amíg a nyakukba dobják a hurkot? Mert a Központi Vezetőségnek harchelyzetben polemizálni tetszik, kegyelmi időt adogatni, amíg kicsúszik a kezünkből minden? Kinek az érdeke, hogy ne verjük szét az ellenforradalmat? Azt szeretném tudni: kinek az érdeke? – A könny patakokban folyt végig az ezredes arcán, és zubbonyára pergett. Marót arca vörös volt, és egészen eltorzult. – Miért nem adnak mindjárt arra parancsot, hogy lőjük agyon magunkat? Öngyilkosság ez is, az is... Rég el kellett volna rendelni az ostromállapotot, megvalósítani a katonai diktatúrát. Ehelyett kiadjuk a jelszót: megsemmisítjük az ellenforradalmi bandákat! De rájuk lőni? Azt nem szabad! Csak akkor, ha előbb agyonlődöznek bennünket! Ha így megy tovább, hamarosan dicsőség lesz a felkelőkhöz tartozni! Arra várunk, hogy demoralizálják az egységeket?! Pesten szétcibálják az embereket ötvenesével, száza-

sával különböző objektumok védelmére?! Nem lehet összefogni őket és operálni velük... Őket meg hagyjuk agitálni a csapatoknál, mert nem lehet megtiltani a néppel való barátkozást?! Ott ágálnak a felkelők minden szétszórt alegységnél...

Marót szava elfulladt. Hangtalan zokogás rázta egész testét. Földes hallgatott. Nehéz sóhaj szakadt ki belőle. Komoran fürkészte Marót meg-megránduló arcát. Nem érte váratlanul az ezredes kifakadása. Ismerte. De még soha nem látta elérzékenyülni, s a hangtalan férfisírás annyira megdöbbentette, hogy jó időbe került, amíg összeszedte magát, és ki tudott préselni néhány hangot a tüdejéből.

– Nyugodjon meg... Az elvtársak most is ezekről tárgyalnak. Nem tudom, hová fejlődnek a dolgok...

– Még egyetlenegy árulót nem állítottunk a fal mellé. Odaát, ha valamelyik felkelő észretér, és le akarja tenni a fegyvert, úgy agyonlövik, mint a kutyát.

A tábornok merev tekintettel bámult az ezredesre, és lassan ingatta a fejét.

– Azt hiszi, nem tudnám, hogy mit kell tenni? Megkötik az ember kezét. Amikor... – lemondóan legyintett –, különben ez nem tartozik magára... Árulás... mindenütt árulás!

– Hát miért nem viszik a Központi Vezetőség elé? Hát ott nem értik, mire megy ez a verekedés?

A fény szivárványt játszott a széttaposott üvegszilánkok tükrén. Földes elnézte színes vibrálását.

– Ha ott értené mindenki... Ott is verekedés van... Na, jól van. Menjen... Csinálják tovább.

Marót a fejét rázta:

– Nem tudom és nem akarom a tanácsaimat megváltoztatni, vezérőrnagy elvtárs... Inkább osszon be valaki mást erre a feladatra.

– Ne is változtassa... – és közben már nyitotta az ajtót: – Menjen...

Marót visszatelepedett a készülék mellé. Trombitálva fújta az orrát. Gara csendesen fürkészte az ezredes kivörösödött arcát. Orra tövén maszatfolt éktelenkedett. „Mint a gyerek, amikor az apja elverte" – gondolta Gara. Az ezredes megérezte kutató pillantását, kényelmetlenül feszengett a székén.

– A szemembe hullott valami... – morogta, és zsebkendőjével szorgalmasan dörgölte a szeme tájékát.

– Mi van? – kérdezte a százados halkan.

Marót legyintett.

– Kiborultam kicsit, sok van a bögyömben...

– Miskolcról telefonáltak. Az a rémhír járja, hogy Földes megszökött a minisztériumból, a Dunántúlra ment, szabadcsapatokat szervezni a szovjet egységek ellen... Kérik, hívja fel őket...

Marót a fogát csikorgatta. Visszarohant a tábornokhoz.

Nyúlánk alezredes toppant be az ajtón, és körülnézett.

– A vezérőrnagy elvtárs hol van? – kérdezte, és választ sem várva, gyors léptekkel átment a szobán, benyitott a tábornokhoz. Kisvártatva visszajött.

– Gara százados elvtárs? – kérdezte, és amikor az bólintott, az alezredes jelentőségteljes pillantást vetett a segédtisztre, és a folyosóra hívta Garát. Cédulát nyomott a markába.

– A vezérkar egyik tisztje levette a címert a sapkájáról, nem tudom a nevét, de a telefonszáma itt van. A vezérőrnagy elvtárs utasítása, hogy nézzen utána, kicsoda, és kinek a parancsára vette le a csillagos címert.

Gara zsebébe tette a cédulát, azután végigment a folyosón, be a mosdóba. Szemüvegét óvatosan levette orráról, és fejét a csap alá tartotta. Zsebkendőjébe törölte arcát, fésűt halászott elő, néhányszor hátraboronálta ritkás haját. Orrára igazította szemüvegét, amelynek egyik szára hiányzott, és minduntalan előrebillent. Nagyot fújt.

– Mindenütt árulás... – morogta. Kilépett az ajtón, és megtorpant. A vezérkari főnök jött végig népes kíséretével a folyosón. Szenvedélyesen magyarázta:

– Hol van az az ezred? Mondják meg, hogy hol van! Egy ezred nem levél, hogy elkallódjon...

Gara várt, amíg elhaladtak előtte. „Levél vagy nem, úgy látszik, elkallódott" – gondolta kesernyésen, és nem tudta volna megmondani, hogy az árulást vagy a fejetlenséget látja-e nagyobbnak. Agya zsibongott. Nehézkes léptei csattogtak a folyosón. Helyére ment.

A tábornok ült a telefon mellett.

– Honnan vesztek ilyen marhaságot? Itt vagyok, sehova sem

szöktem. Ha valaki a hasára üt, és kitalál valami zöldséget, bedűltök neki?

Földes olyan erővel csapta le a kagylót, hogy a készülék belerecsesent. „Biztos debreceni születésű – jutott Gara eszébe. – Azoknak ilyen vastag a nyakuk . . ."

Marót elégedetten hümmögött a másik hallgatóba:

– Jól van, Bácskai, csak katonásan. Jól van, komám, ha valami van, hívj . . .

Letette a kagylót, és a tábornokhoz fordult:

– Cegléden rend van. Bácskai kihirdette az ostromállapotot, és bevezette a katonai diktatúrát . . . A kis Bácskai . . . – nevetett.

Gara mosolyra húzta száját.

– Bácskai . . . – Megjelent előtte az aprócska őrnagy vézna termete, kerek gyerekszemével, ajka fölött a kis forradással. Polipja miatt orrhangon beszélt. Gyakorta nevettek a rovására, mert Bácskai nem volt katonás jelenség. Gyakran megtörtént, hogy a miniszter vagy a politikai főcsoportfőnök hívatta, s ő, fittyet hányva mindenféle katonai szabálynak, elöljárójára emelte tiszta kék szemét és egyszerűen ennyit mondott:

– Tessék. – Maga elé emelte ceruzáját, jegyzetfüzetét, és várt. Első alkalommal a miniszter annyira meghökkent, hogy nem jutott szóhoz, csak nézett rá, és intett, hagyja el a helyiséget, aztán utánaüzent, hogy jelentse neki, amikor az egyheti szobafogságot letöltötte. Akkoriban alakult ki az a vélemény Bácskairól, hogy sohasem lesz belőle igazi katona . . .

– Diktátor . . . Nem rossz – recsegte Marót. Két karil fehérlett előtte az asztalon, egymás után bekapta, s akkorát nyelt, hogy a szeme kimeredt. Vizet kortyolt, és megrázkódott. – Nem rossz . . . – ismételte.

Földes egy kurta mozdulattal véget vetett elégedettségének:

– Beszéljen a híradó csoportfőnökkel. Még huszonnegyedikén megparancsoltam, hogy kapcsolják ki az összes városi telefonkészüléket. Nem hajtották végre! Az a helyzet, hogy mi adunk hírösszeköttetést az ellenforradalmároknak. Olyan kavarodásokat csinálnak, hogy az ember beleszédül. A mi nevünkben rendelgetnek ide-oda egységeket, százával jelentenek be hamis híreket a hadműveletekről. Úgy dobálják be a kacsákat, hogy megkevernek mindenkit. Nézzen utána, mit csinálnak. Megint humánuskodnak, hogy akkor

a Stanci néni nem tud beszélni a Fánival! Hát amíg a cirkusz tart, ne beszéljen... – és szobájába robogva bevágta maga mögött az ajtót, csak úgy nyekkent.

A segédtiszt ügyet sem vetett a körülötte zajló dolgokra. Még mindig a páncélszekrényben matatott. Nagy zsineggel átkötött paksamétát rakott a karjára, azután leguggolt, és az egész halom iratcsomót belökte a szekrény aljába.

– Ennek mi értelme van? – kérdezte Gara. Marót heherészett:

– A rend, Gara elvtársam. A rend. Maga nem tudja, mi a fegyelem. Ha szétlövik a házat, a páncélszekrényben akkor is rendnek köll lenni. Maga ezt nem érti, mert maga ebben a büdös életben soha nem volt segédtiszt, és halvány fogalma sincs az élet olyan alapigazságairól, hogy miként lehet lázasan semmit tenni...

A segédtiszt vállat vont, és szárazon közölte:

– Gara elvtárs, a feleséged telefonált. Kér, hogy hívd vissza...

Marót Garára kacsintott:

– Figyeled? Meg se hallja!

– Ugyan, ezredes elvtárs, ez mégiscsak sok! – A segédtiszt bedobta karjáról az iratkötegeket a szekrénybe, és felegyenesedett. – Úgy beszél, mintha nem hallotta volna a vezérőrnagy elvtárs megjegyzését, hogy micsoda rendetlenség van ebben a rohadt szekrényben. Még tódította is, hogy egy éve nem volt összerakva.

– Hát összerakta? Még a pókcsalád is beleköltözött – és érezhetően erőltetett nevetés rázta. – Te, Gara, az öreg kinyitotta ezt a vacakot, és egy pók csimpaszkodott a kezére. Csak úgy hemzsegtek benne. Ősegédtisztsége meg elő egy aktacsomót, és csapkodott utánuk. Te, akkora por szállt azokból a papírokból, hogy a főnök még a szobájában is prüsszögött...

Gara még csak el se mosolyodott. Egy szemvillantás Marótra meggyőzte, hogy az ezredes csupán előző kifakadását leplezi túlzottan jó kedvével. Különben is, bár utált mindenféle-fajta papírt és papírmunkát, nem érezte illendőnek, hogy éppen ezekben az időkben tréfálkozzon a rendcsinálás fogalmával. Tegnapelőtt délután jött el a figyelő posztjáról, s tegnap hajnalra keveredett be a minisztériumba.

Mivel a körfolyosónak a Földes irodája felé eső szakaszán épp telefonvezetéket építettek, nem akart a drótok között botladozni, a hosszabb utat választotta, körbekerült. A lépcsőház és a tekervényes

folyosó csizmák dobajától visszhangzott. Szürke félhomály vont hályogot a zegzugos labirintusra. Megbotlott, és majdnem hasra esett egy összegöngyölt szőnyegkupacban. Káromkodott. A folyosón székek, ruhafogasok, íróasztalok hevertek rendetlen összevisszaságban. Köpenyének szárnya beleakadt egy ruhafogasba, s az, hogy elhaladt mellette, utánadőlt. Pontosan kupán találta, leverte sapkáját, amely a kőpadlóra nyekkent. Félkézzel szemüvegét fogta, másikkal sapkája után tapogatózott a torlaszba halmozott bútordarabok között. Végre megtalálta egy szemétkosár szájában, két egymásba borított szék tetején. Elmormogott egy istenhozzádot, és fejébe nyomta sapkáját. Karját előrenyújtva, tovább tapogatózott.

Gara szerette a tisztaságot és a rendet, különösen pedig a rendnek azt a fajtáját, amelyiken belül a rendetlenség is bizonyos rendszerben látott napvilágot. Otthoni íróasztalán a cigarettásdoboz, a virágváza meg a piros könyvjelző mindig a helyén állt. A fiókokban azonban csak az ő számára volt rend. Néha Mária úgy találta, hogy férje túlságosan sok felesleges limlomot gyűjtött össze, mert már nem tudja rendesen kihúzni a fiókokat, ezért hát rendet csinált. Gara ilyenkor heteken át semmit sem talált meg, egészen addig, amíg a felesége alkotta keretben ismét kialakította rendetlenségének rendszerét.

A minisztérium folyosóinak állapota elszomorította, leverte, pedig világéletében azokhoz a tisztekhez tartozott, akik az alaki fegyelmet amolyan szükséges rossznak tartották. Külsőség, amely kitűnően fest az április negyediki díszszemlén, de felettébb ostoba az ő munkaterületén. Próbáljon valaki agitálni, amikor a katona vigyázzállásba dermed előtte, és előírás szerint „igen, nem, értettem"-mel válaszol. Tessék a lelkébe hatolni, elérni, hogy megnyissa a szívét, és kiöntse örömét vagy bánatát! Ezt csak úgy érhette el, ha nem tartotta be a három lépés távolságot, és úgy bánt embereivel, mint apjuk vagy idősebb fivérük. Persze, mindent a maga helyén és idejében. Amikor harcászati gyakorlatot hajtottak végre, elöljáró parancsnokuk volt, parancsokat osztogatott, és éppúgy megkövetelte azok végrehajtását, mint bármelyik tiszt. Amikor politikai foglalkozást vezetett, nem elégedett meg azzal, hogy beosztottai visszaismételjék szavait. Igyekezett megbeszélni velük a problémákat, és megértetni a dolgok lényegét. Ekkor inkább vitavezetőnek, mint elöljáró parancsnoknak ismerték. Ezek az árnyalatok egyáltalán nem csorbították tiszti –

parancsnoki, politikai helyettesi – tekintélyét. Elöljárói, a tábornok is, ismerték Garát erről az oldaláról és nem háborgatták miatta. Október huszonharmadika és huszonnegyedike volt Gara életében az első két nap, amikor úgy érezte, katonának kell lennie, a szó legszorosabb értelmében, beleértve a nem nagyon szívlelt alakiságokat is.

Huszonnegyedikén estefelé indult el a Szabad Nép székháztól, és huszonötödikén reggelre érkezett meg a minisztériumba, mert a szórványos tűzharc miatt nem juthatott be az épületbe. Telefonon utasítást kért és kapott, hogy az egyik Markó utcai házban töltse az éjszakát, és reggel vonuljon be. Aludni nem tudott. A ház tetején át néhány fegyveres menekült, a harckocsik rájuk lőttek. Tűz ütött ki, s egész éjszaka oltották. Hajnalban bement a minisztériumba. Az épület előtt harckocsik tanyáztak, és Garát olyan érzés fogta el, hogy ez az a helyzet, amikor még a köpenygombok címereinek is egyenesen és elvágólag kell állniuk. A tábornok szobájában egy másik vezérőrnagy – akitől huszonharmadikán a pisztolyát kölcsönkérte – fogadta, Gara régről ismerte őt is, és szabályszerűen jelentkezett:

– Vezérőrnagy elvtárs, Gara százados jelentem, a figyelőállásból bevonultam, kérem a további utasításokat.

A tábornok idegenül nézett végig rajta. Elhűlve nyújtotta kezét:

– Mi történt veled? Meghülyültél? – mondta kedvesen mosolyogva. – Még soha nem láttalak ilyen katonásnak...

Ez a néhány szó, a kedves mosoly kíséretében, hideg zuhanyként érte Garát.

...Ahogy a folyosóra kidobált bútorokat kerülgette, a „Volokalamszki országút" jutott eszébe. Alekszandr Bek művére annyiszor és olyan semmitmondó kérdésekben hivatkozott újság, brosúra, hogy igazságai frázissá sekélyesedtek az emberek szájában. Tulajdonképpen volt idő, és nem kevés, amikor az egész harcászati kiképzéssel kapcsolatos politikai munka jórészt e könyv körül forgott, s ha az egyik harcos elvétette a sorban a lépést, az agitátor a „Volokalamszki országút"-ra hivatkozva pirított rá. Kár, hogy az olcsó frázisok hangján elsikkadt a könyv élő lényege: fegyelem nélkül nincs győzelem. – Gara gondolata ismét a kövér, szemüveges tábornokra siklott. Amint Földes megjött, elbúcsúzott, és cinkos pillantást vetett a századosra.

– Nagyon katonás – mondta, és kacsintott.

Gara egyedül maradt Földessel, és megkérdezte:

– Vezérőrnagy elvtárs, lőttünk már agyon valakit gyávaságért vagy éppen árulásért?

A kérdés meglepte a tábornokot. Szétvetette a lábát, és Garára bámult:

– Mi?!

Gara megismételte. A tábornok sóhajtott, és fejét rázta.

– Nem. – Kisvártatva hozzátette: – Menjen Maróthoz, ad magának valami beosztást.

Az iratokat rendezgető segédtiszt látványa kissé megnyugtatta Garát. Legalább valahol rendet csinál valaki, s amikor a főhadnagy egykedvű vállrándítással hárította el Marót csipkelődését, szinte megsajnálta.

– Hálátlan mesterség. Mindenki engem szid – mondta közönynyel a segédtiszt.

– Joggal! – kuncogott Marót.

– Mondd, mikor hívott az asszony – sietett Gara a főhadnagy segítségére.

– Most, amikor kimentél.

Gara a szomszéd szobából telefonált haza. Néhány perc múlva bedugta fejét az ajtón:

– Marót, gyere csak!

– Mi van?

– Gyere...

Az ezredes fölállt, nagyot nyújtózott:

– Összerozsdásodok ebben az üldögélésben... – Hosszú léptekkel ballagott át Garához, és az ajtófélfának támaszkodott. – Mi az a szörnyű nagy titok?

– Gyere már be, nem tudok itt magyarázkodni – sürgette ingerülten a százados.

Marót belépett, és hátával az ajtónak dőlt, amely becsukódott a súlyától.

Gara sápadt volt.

– Az asszonnyal beszéltem. Kerestek a lakásomon. Három fegyveres... Megfenyegették, hogy agyonverik, ha nem vallja be, hol tartózkodom. Egyébként, mint mondták, azért keresnek, mert biztos tudomásuk van róla, hogy ávós vagyok.

Az ezredes félrehajtotta a fejét, és állát vakargatta. Szakálla percegett.

– Hol is laktok?

Gara megmondta.

Marót bólintott.

– Érdekes. Lipták meg Váradi lakik azon a környéken. Őket reggel keresték otthon. Emlékszel rá, Váradi kihívott, akkor mondta. Hozzájuk is ezzel állítottak be. Ne beszélj róla...

– Azért hívtalak át.

– Jól van. Mit mondtál az asszonynak?

Gara vállat vont.

– Kiviszi a gyereket a nagyanyjához. Ő meg egyik orvosismerősünknél alszik majd. Ott csak nem keresik... – Behunyta égő szemét. Szemhéja vörös volt. Nagyot sóhajtott. Azt hiszem, megkezdődött a fehérterror.

Marót oldalba ütötte:

– Fő a csüggedés, elvtársam. Az a fő. Meg hogy elveszítsük a fejünket.

Gara lassan felnyitotta a szemét.

– Estére hazamegyek. Meggyőződhetnek róla, hogy nem vagyok ávós.

– Hülye vagy. Nem azért keresnek, mert nem akarnak elintézni. Sziklai sem volt ávós. Lukács sem. Kommunisták voltak. Ez az egész arra jó, hogy a hadsereget szembefordítsák az államvédelemmel. Ide figyelj Gara, legalább téged ne kelljen erről agitálni. Nem érted? Önkéntelenül is fölmerül a tisztekben az, hogy elhatárolják magukat az ÁVH-s tisztektől, ahogy benned is fölmerült. Jól dolgoznak a csibészek, az anyjuk istenit. Nehogy hazamenj, te!

A százados megdörzsölte a homlokát.

– Az asszony is menjen el hazulról – dörmögte Marót. – Te meg maradj veszteg a fenekeden, és ne szólj senkinek. Majd jelentem az öregnek... Szóval, érted? Le a fejjel, semmi remény, ne veszítsük el megingathatatlan csüggedésünket. Na, gyere. Derék segédtisztünk szerzett valahonnan kávét az öregnek. Loptam belőle két kortyot, neked adom az egyiket. – Megfogta Gara karját, és visszavezette a másik szobába. – Gyere, itt idd meg, gyorsan.

A folyosóra nyíló ajtó mellett szekrény állt. Az ezredes fölágaskodott és bögrét vett le a tetejéről:

– Siess, nehogy az öreg meglássa.

Gara fölhajtotta.

– Most már tudom, hogy miért nem elég az isten kávéja sem. Ha vezérőrnagy elvtárs megtudja! – suttogta a segédtiszt, de Marót a szavába vágott:

– Garantálom, hogy öt perccel rá a miniszter is tudni fogja, miért főznek neki literszámra kávét, amikor nem szereti. – És csöndesen hozzátette: – Gondolom, jobb lesz tehát, ha a vezérőrnagy elvtárs nem szerez tudomást a bögrémről.

A tábornok ajtaja kinyílt – ő állt a küszöbön. Ruganyos léptekkel odament hozzájuk. A segédtiszt az ablak felé fordult, kétrét hajolt, ahogy visszafojtotta kirobbanni készülő kacagását.

– Az istenit, mind megisszák a kávémat!

Gara bűnbánó pillantást vetett a bögre aljára.

– Elfogyott – mutatta suta mozdulattal. Földes a fejét csóválta:

– Marót, Marót, a maga gyomra egy feketéshordó...

– De hát ő itta meg, vezérőrnagy elvtárs.

– Igen, de maga lopta. Mit gondol, nem tudom? Ha nem lennék biztos benne, hogy a főhadnagy elvtárs majd mástól visszalopja... – és a segédtisztre biccentett. Abból kitört a nevetés.

– Van egy dolog, vezérőrnagy elvtárs... – mondta Marót elmosolyodva: – Négyszemközt szeretném...

– Csak nem talált egy üveg rumot is?

– Nem. De ha vezérőrnagy elvtárs mondja, keresni fogom azt a rumot.

– Majd adok én magának... Főhadnagy elvtárs! Kulcsra zárni a rumot! Na, jöjjön, csak gyorsan mondja, mert be kell mennem a miniszter elvtárshoz.

– Várj meg – intett Marót Garának, és eltűnt a tábornok irodájában.

Gara leült. A szalmafonatos heverőn alvó tiszt köpenyét a fejére húzva hortyogott. Gara gyufásdobozt vett elő, aprócska szilánkot hasított a széléből, és a körmét piszkálta.

– Gara, jöjjön csak! – szólt ki Földes a szobájából.

A százados bement.

– Ide figyeljen, Gara elvtárs, nehogy hazamenjen. Érti? Semmiképpen sem. Érti? Ez az egész fogás csak arra jó, hogy leszámoljanak a kommunistákkal.

Gara fölkapta a fejét, szemüvege lebillent az orráról. Visszaillesztette:

– Csinálhatják – mondta közönnyel. – Hagyjuk. Éppen, hogy nem biztatjuk őket rá. Csak hagyjuk, hadd csinálják...

– Nem fogjuk hagyni! Tudja, most folynak a tárgyalások ezekről. Az imént már mondtam Marótnak. Véget vetünk ennek az egész őrült huzavonának. Érti? És nehogy hazamenjen! – Órájára pillantott. – Mennem kell, elvtársak. – A kilincsre tette a kezét, még egyszer Garához fordult: – Szóval, érti?

– Értem – felelte a százados.

Kilépett a szobából. Marót és Gara szótlanul követte, s visszatelepedtek a telefon mellé. Az ezredes bekapcsolta a rádiót.

– Hadd szóljon! – mondta utálkozó ajkbiggyesztéssel.

Néhány pillanat múlva a kormány felhívását hallhatták: arra kérik a lakosságot, hogy bevásárlását s egyéb ügyeit délelőtt intézze, tizenegy és egy, s délután három és négy óra között. Marót őrjöngve turkált bele az íróasztal rendetlenségébe. Röpcédulát halászott elő, amely viszont arra szólította fel a lakosságot, szintén a kormány nevében, hogy tartózkodjék egész nap a lakásában, mert a főváros területén megkezdik az ellenforradalmi bandák felszámolását. A düh piros foltokba színeződött az ezredes arcán. Lassan, tagoltan olvasta a röplapot, s amikor odaért, hogy „A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa", öklével nagyot csapott a fényes barna szekrénykére, amely felmordult, recsegett, aztán elhallgatott. Marót nem. Az ezredes arca eltorzult, levegő után kapkodott, s olyan halkan beszélt, hogy Gara azt hitte, menten megüti a guta:

– Semleges műsort adnak a disznók. Mossák a kezüket... Csak a közlemények, minden kommentár nélkül. Az is úgy, hogy az emberek fejét megkavarják. Büdös disznók! Röfögnek, hogy nincs műsoranyaguk, sírnak mint a... Bőgetik a hülye slágereiket... Jól seggbe kéne rúgni az egész társaságot! Hívjatok már egy szerelőt, aki helyrepofozza ezt a vacakot.

– Csináljunk műsort – javasolta Gara. – Magnetofon van a híradó csoportfőnökség raktárában. Egy csendes szoba kell az egészhez. A rádiónak átküldjük a magnószalagokat. Nekik csak le kell forgatniuk a mikrofon előtt...

Marót vállat vont, merev szemmel nézett Garára:

– Nem rossz. Ki fogja csinálni?

– Hát vagyunk néhányan... Az agitprop csoportfőnökség beosztottai. Jöttek be partizánok, van közöttük egy újságíró. Ismerem. Lőni nem tud, ez azonban szakmája.

– Nem tud lőni, és partizán?! Ez se rossz! – horkant közbe az ezredes.

– Hát amikor bejött, és meglátott, a nyakamba esett, azt mondja: „Te, taníts meg lőni, mert énnekem puska még nem volt a kezemben..."

– Szép kis partizán...

– Összekötő volt, vagy mi. De nem ez a fontos. Írni tud. Aztán itt van Lipták. Hadtörténész. Neki jelent már meg néhány cikke, vagyis szagolt már nyomdafestéket. Legfeljebb az utókor nem fogja nagyra értékelni az anyag irodalmi stílusát.

Marót bólogatott:

– Nem rossz. Csináld meg.

A telefon berregett. Gara nyúlt a kagyló után. Rönkös jelentkezett.

– Itt egy másik probléma. Egy tűzcsapás terített tüzet lövetek... – A készülék zörögni, kattogni kezdett, az összeköttetés megszakadt.

Albert szuszogott.

A sapka alakú magaslat csúcsán jókora kőoszlop fehérlett. Az egyetemista könnyed mozgással szaladt előre, s a tetejére hágott. Haragosra vont szemöldökkel jártatta körbe a tekintetét, majd az őrnagyhoz fordult:

– Megkaphatom a messzelátóját? – és már nyúlt is érte. Albert arca kivörösödött, elviselhetetlenül fullasztónak érezte a köpenyébe áporodott meleget, amely minden lélegzetvételnél az orrába csapta verejtékező testének szagát. Nehézkesen cammogott a kőoszlop mellé, s mutatóujjával megérintette a fiatalember derekát.

– Vigyázzon – morogta rosszkedvű fintorral.

Az egyetemista mosolygott, és átengedte a helyét. Az őrnagy lekanyarította nyakából a messzelátót. Fölhágott a kőre. Kissé imbolygott, kezével hadonászva tartotta meg egyensúlyát, aztán szép lassan illesztette szeméhez a távcsövet, nehogy kibillenjen helyzetéből.

– Na, jönnek a sztálinisták?

Az út a távcső kerek lencséjébe kígyózott.

Albert késett a válasszal. Szája kissé megnyílt, elősárgálltak nikotinos fogai. „Sztálinisták". Gerencsér vágta hozzá egy taggyűlésen, hogy sztálinista módszerekkel dolgozik. Ő meg egy viharos értekezleten a parancsnokait bélyegezte hasonlóan. Mi az, hogy sztálinista? Kenyér kérdése az egész. Egyszerűen a kenyéré, nem pedig holmi

eszméé. Annak ehhez semmi köze. Ki menjen, ki maradjon pozícióban vagy lépjen egy fokkal fölfelé. Kenyérkérdés ez, Gerencsér, semmi más. A katona engedelmeskedik a parancsnokának. Az ad neki kenyeret. A parancsnok meg annak a parancsát hajtja végre, aki... de hisz világos ez. A kenyér, egyedül a jobb kenyér, kis Gerencsér – gondolta, és ahogy elvette szemétől a messzelátót, úgy érezte, hogy mindez valamikor nagyon régen történt, s azóta messzire révedt Gerencsér a vádjával együtt, meg ami eddig hozzátartozott, minden, parancsnokostul, katonástul. Az már a múlté. A jelen más. Egészen más. Új, izgalmas és nagy reményekre jogosító megalapozása jövő életének.

– Semmi – mondta. Mellére ejtette távcsövét.

Barta és a hosszú szőke az út másik oldalán, a réten átvágva, egy tanyacsoport felé tartott. Albert szuszogva huppant le a kőről. Ujjával az útkanyarra bökött:

– Odairányoztatom a lövegeket. Egyet meg délnek – dünnyögte, aztán fölemelte hangját: – Az embereit figyelmeztesse, hogy ne gyulladjanak be. Az úttal párhuzamosan foglaljanak el tüzelőállást. Mindegyik ássa be magát. Intézkedem, hogy kapjanak szerszámot. A lövegek harc esetén a fejük fölött fognak átlőni. Mondom: nehogy begyulladjanak nekem, mert az első embert, aki megszalad, magam lövöm agyon!

Már indult is, a lövegek felé. A fiatalember ajkáról eltűnt a cinikus mosoly. Ez az apró emberke kemény katonának látszik. Fölvonta szemöldökét, és az őrnagy után igyekezett.

Albert kiadta a parancsait a szolgálatvezetőnek, és tisztes távolból figyelte, hogy dolgoznak a civilek. Barta és a hosszú szőke nemsokára visszaérkezett. Mindkét kezükben egy-egy rummal teli sajtárt cipeltek. A lövegállások előtt letettek egyet-egyet, végül félliteres üveggel hoztak Albertnak meg az egyetemistának. A fiatalember az őrnagyra köszöntött, összekoccintották üvegjeiket, és nagyot húztak belőle. Albert krákogott, szeme teleszaladt könnyel.

– Milyen rum ez? – kérdezte az orrát fújva.

– Igazi portorico. Hetven fokos. Olyan melege lesz tőle az embernek... hajjaj – legyintett az egyetemista, és a katonákra mutatott: – Ezek mindjárt danolni fognak...

Albert kedvetlenül nézte, hogy a tüzérek csajkából szürcsölik a rumot.

– Nehogy bevedeljenek, aztán amikor harcolni kellene, részeg mind!

– Áh. Talán ha deci vagy másféldeci jut egy emberre. Attól csak jókedvük lesz. A rum növeli a harci kedvet – magyarázta hévvel. – Apám szokta mesélni, hogy a háború alatt a németek minden roham előtt rumot osztottak a legényeknek. Nem ismertek azok aztán sem istent, sem embert...

Az őrnagy bedugaszolta, és köpenye zsebébe csúsztatta üvegét. Nem válaszolt. Keresztülnézett az egyetemista feje fölött. A műutat fürkészte.

A négy sajtár kiürült. Barta és a hosszú megfogták és elindultak. Albert utánuk szólt:

– Barta! Hová megy?

A katona helyett az egyetemista felelt:

– Az enyéimnek hozzák.

Az őrnagy bólintott Bartának, hogy mehet, és cigarettára gyújtott. Az eső rászemerkélt a fehér rudacskára, s a parázs halkan sistergett. A civilek lövészgödreiket ásták, Albert Barta után bámult. Lomhán szedte a lábát. „Fáradt lenne?" – gondolta. Gyors mozgású embernek ismerte Bartát. A sajtár himbálózott a kezében. Az őrnagy összehúzott szemmel nézte, cigarettájába szívott. Keserű ízű dohánylevélke hullott a nyelvére. Undorodva dobta el cigarettáját, és köpött. Ajkát nedves köpenyének ujjába törölte, azután csendesen szemlélte az egyre távolodó katonát meg azt a hosszú szőkét. Úgy nézte, lúdtalpas, mert erősen kacsázva jár. Barta valóban lustán lépkedett. Társa sietésre nógatta, de az nem használt, végül is ő igazította lépteit a harcoséhoz. A tanya két kilométernyire lehetett az ütegállástól. Tulajdonképpen nem is tanya volt, hanem borospince és szeszfőzde az egyik gyümölcsös közepén. Csak azért kereszteltelte el tanyának a társaság, mert két nappal ezelőtt itt ütötte fel sátorfáját az egyetemisták felkelő csoportja.

Barta undorodva ballagott a borospince felé. A szűk odú betonpadlóját szalmával szórták be, s a szalma csatakos volt az elfolyt italtól. A hordósor végén rumosballonok álltak. Nyakukat leütötték. Az asztalon üvegek hevertek szerteszét. A lócán rondaság. Az egész pincét olyan savanykás, bűzös szag töltötte be, hogy a gyomra majd felfordult. A hosszú fiú otthonosan mozgott a tanyán.

– Jó murikat csináltunk – hencegett. – Vártuk, hogy jönnek vi-

dékről a stácok, meg titeket lestünk, hogy lőttök-e rájuk, mert akkor megtámadtunk volna. De hát semmi nem történt. Ittunk.

Barta nem felelt.

„Ittunk" – rágta magában a szót.

A borospince ajtaján a tulajdonos nevét vörös betűkkel pingálták fehér táblára: „Vörös Hajnal" Termelőszövetkezet.

A „Hosszú" elunta Barta szótlanságát. A vállára ütött.

– Elvitte a kánya a nyelved, komám? Vagy azt sajnálod, hogy te nem ittál velünk? Ne félj, kipótolhatod...

– Nem szeretem az italt – morogta Barta, és átvette a sajtárt a másik kezébe. A vén Gulyásra gondolt, akinek a fia államvédelmi hadnagy. A „Hosszú" azonban beszélgetni akart.

– Na, ide figyelj, koma, beletiporjuk az ávósokat ruszkistul ebbe a jó magyar földbe, és akkor olyant iszunk, de olyant... – csettintett a nyelvével. – Akkor kezdődik a mi világunk. Nem lesz csoport, gazdák leszünk...

Barta hallgatott. Az öreg Gulyás egy darabka csülköt szeretett volna enni a minap, s alig jutott egy falat a szájába.

A „Hosszú" nem hagyta békén:

– Te nem akarsz harcolni az oroszok ellen?

Barta a földre szegezte tekintetét, a lába elé.

– Én teljesítem a parancsot. Esküvel esküdtem rá – mondta csendesen, és a hosszúra emelte komoly szemét. „Olyan hosszúkás a feje, mint a ló pofája."

– Nagy suttyó vagy! – állapította meg társa, és fütyörészni kezdett. Jókedvűen lóbálta kezében a sajtárt. Az edényeket nagysebtiben megtöltötték. Barta egy pillantást vetett az asztalra. Kolbászdarabok, üres üvegek, bortócsa, s a legközepén öreg, lyukas gyerekbili árválott.

Dörrenés rázta meg a pincét. Aztán még egy, még egy. A pince remegett. Az üvegek összekoccantak. Három robbanás – három palack legurult az asztalról, s csengve-bongva csörömpölt a betonpadlón. Barta megragadta sajtárját, és rohant föl a lépcsőn. A „Hosszú" követte.

A műúton három tank égett.

Barta szaladni kezdett a tankok felé. A rum kilötyögött a sajtárból s köpenyére, csizmájára csurrant.

Szaladt.

Az első tank rádióantennáján háromszögletű vörös zászlócska libegett.

Barta tüdeje zihált. A „Hosszú" messze lemaradt mögötte.

Abból a tankból vakító fény villámlott. A dörrenés egy pillanatra süketté tette Bartát.

– Felrobbant a lőszer – gondolta, és tovább futott. A tankok mélyvörös lánggal égtek. Oldala szúrt, azt hitte, kiszakad a tüdeje a nagy szaladástól. Lihegett. Végre odaért az első harckocsihoz. A páncélos tornya oldalt billent, mintha csak csáléra vágta volna sapkáját, a motorház szétnyílt, akár a rózsa. Fekete füst szállt a magasba, kesernyés csípős szaga egybevegyült az égett olaj bűzével. Barta megtorpant. Az út szélén egy kar hevert. Egy katona karja. Vállából szakította ki a robbanás. Kézfeje olajosfekete volt. Négy ujja enyhén összehajlott. Félremerevült kisujján vékony karikagyűrű aranylott.

Barta nagyot nyelt. Szögletes arcán rémület vibrált. Nézte a kezet, és borzongott, s nem tudta elvenni róla tekintetét. Már nem szaladt. Valósággal szédelgett az úton, tovább, a második tankhoz, amelynek nyitott vezetőnyílásán s parancsnoki tornyán keresztül füst és lángoszlop tört az ég felé. Bekémlelt. A harckocsiban lángnyalábok csapkodtak. Az égő olajfesték sistergett. A parancsnoki toronyból, mint a kéményből tódult elő a füst. A vezető teste fekete árnyékként látszott. Ruhája már testére égett, és a lángok újra meg újra felélesztették parazsát. A füst Barta szemébe csapott. Érezte, ahogy könnye végigcsordult arcán. Sírás fojtogatta. Nehézkesen vonszolta testét a harmadik tankhoz, amely hasonlóan lobogva égett. Az acélon fölhólyagzott festék sustorogva csurrant a földre.

Barta szeméhez emelte öklét, s kézfejével maszatolta szét könnyeit az arcán. Mellét mintha vasabroncs szorította volna, nehezen lélegzett. Elfordult a harckocsitól, és földreszegezett szemmel ballagott az üteg állásai felé. Lassan haladt. Csizmája csúszkált a síkossá nedvesedett földön. Gépiesen rakta egyik lábát a másik után. A rum lötyögött a sajtárban. Belenézett, félig sem volt.

– Ezeknek elég ennyi . . . – sóhajtotta.

Egyenesen ment, egyszer sem fordította vissza fejét a páncélosokra. Orrában még ott émelygett az olaj és a festék bűzös füstje, a parázsló emberi testek édeskés szaga. Megállt, szájához emelte a sajtárt és kortyolt belőle néhányat, aztán tovább indult.

– Hagyj nekünk is, hé! – hangzott feléje a kiáltás, s nyomában röhögés áradt.

Köpenye ujjába törölte ajkát. A durva katonaposztó végigdörzsölte arcát. Bőre tüzelt. Könnye fölszáradt, szeme égett.

– Siess már! Mind elfogy útközben!

– De jó kedvetek van – morogta Barta, és kiköpött. Nyála félrefreccsent, a sajtárba. Vállat vont. – Ezeknek így is jó... – dünnyögte, és letette a sajtárt, cigarettára gyújtott, csak azután folytatta útját.

A civilek körben álltak, s középen a „Hosszú" öntötte nekik a katonáktól kölcsönkért evőcsészékbe a rumot. Amikor Barta odaért, rögtön köréverődtek, hogy öntsön a csajkákba. Sopánkodtak, s korholták, mert sok elfolyt a drága italból.

– Az istennek rohantál ruszkit látni! Inkább ittuk volna, mint elcsurgattad a szaladásban...

Barta letette a sajtárt, és faképnél hagyta őket. A második lövegállóshoz ment. Annál tette le a géppisztolyát, mielőtt rumért indult. Odatámasztotta a fonott oldalához. Az állásból kuncogás hallatszott. A bejáratnál az egyik tüzérbe ütközött. A katona ábrázatáról sunyi mosoly virított.

– Eredj csak, pajtás... ott jó... – és a sapkáját igazgatva, félreállt az útból. Barta belépett az állásba, és megtorpant.

Egy nő dűlt a lövegtalp gumikereke fölé, két karját keresztbe fonta mellén, úgy könyökölt az abroncsra. Szoknyáját a pucér tompora fölé hajtották. Ketten álltak mögötte, s ő rekedtes-részeg hangon trillázta:

„... és minden sarkon vannak házak
és minden házon ablakok..."

A sorjára váró katona bambán vigyorgott. Nadrágját gombolgatva nógatta társát:

– Siess már...

Barta elfordult. Undor, utálat. A bejárat mellett, a jobboldalon támasztotta le a fegyverét. A géppisztolyt feldöntötték. Felmarkolta, és kitámolygott az állásból.

Odakünn megállt. Nagy, mohó szippantásokkal szedte a levegőt. A fegyver dobtára összesározódott. Köpenyének ujjába törölte, és a vállára lódította.

Szédelgett.

A legénységi hálóhelyek bejárata előtt hat-hét katona téblábolt. Köztük volt a párttitkár, azt ismerte már. „Mint az ázott ürgék" – gondolta. Nézte őket, és szerette volna, hogy megrázkódjék legalább egy közülük, lefröcskölje magáról a nedvességet, mint a kutya szokta, s a köpenyre hullott esőcseppekkel a fásult közönyt. Azok csak összehúzódtak, semmitvárón bámulták a földet. Orcájukról eltűnt az élet pirosa.

Lomha léptekkel ment hozzájuk. Iromba katonacsizmája nyomán sár szörcsögött.

Hallgattak. Azt se mondták neki, hogy menjen, azt se, hogy maradjon. Sokára szólalt meg a párttitkár, s csupán ennyit:

– Az a rum nem köllött volna – de nem emelte Bartára a tekintetét. Egy másik folytatta:

– Fele máris kapatos. Éhre nyelik a szeszt...

– Mit csináltam volna... – sóhajtozott Barta.

Nem feleltek. Barta kifakadt:

– Szóljon valamit! Maga itt a párttitkár.

Az most nézett rá először. Pillantása hideg volt és idegen. Vállat vont.

– Mit szóljak? Már szólt az őrnagyod – és csak a szemével intett előre, ahol Albert ácsorgott a civilekkel. – Megmondott mindent, még annál is többet...

Albert éppen összekoccantotta rumos üvegét az egyetemistáéval, és a világosságnak tartotta. Szakértő pillantással szemlélte az ital vöröses színét. Ajkához emelte a palackot. Ahogy fogta, négy ujjával enyhén szorította az üveget, a legkisebbiket mereven eltartotta tőle. Barta előtt karikák perdültek táncra. Kéz. Merev kisujj. Aranygyűrű. Nem, az őrnagy másikon viseli a karikagyűrűjét...

Albert elvette szájától az üveget.

Barta szótlanul elindult hozzá.

Albert ismét ivott.

Kéz. Merev kisujj...

Barta megállt Albert mellett.

Az még nem vette le szájáról az üveget. Az ital rozsdavörösébe levegőbuborékok csusszantak.

Barta várt.

Albert arca megvörösödött a rumtól. Krákogott.

– Na, mi van, Barta? – kérdezte és rávihogott. – Olyan fancsali képet vág, mintha egy üveg ecetet nyelt volna... – és felé nyújtotta az üveget: – A szesz fertőtlenít.

Barta éppen csak ajkához értette az üveg nyílását, már adta is vissza.

– Egészségére – mondta különös hangsúllyal, és kézfejével végigtörölte száját. Az őrnagyhoz hajolt, bizalmasan a fülébe súgta: – Beszédem volna...

Albert félrefordult a társaságtól, és néhány lépést odébbment:

– Na, mit akar?

Barta suttogott:

– Fontos. Még meghallja valaki. Menjünk a bunkerba...

Albert kelletlenül vetette oda az egyetemistának:

– Mindjárt jövök.

Szilárd léptekkel ment előre. Barta követte, és menet közben odasúgta, hogy küldjön ki mindenkit...

Albert felvonta szemöldökét. Homloka ráncba szaladt, gyanakvó pillantással mérte végig Bartát. Némán biccentett.

Keskeny, földbevájt, karvastagnyi ágakkal megerősített lépcsőfokok vezettek a vasajtóhoz. Albert fiatalos hévvel szaladt le rajtuk, s a lendülettől nem tudott megállni, homloka odakoccant a vashoz. Szisszenve káromkodott.

Beléptek a betonfedezékbe. A mennyezet közepéről, egyszál dróton, homályos fényű villanylámpa csüngött alá. A hűvösen dohos levegőben kékes cigarettafüst gomolygott. Csak az ügyeletes tartózkodott a helyiségben. Telefonja mellett ült, és buzgón igenlett a kagylóba:

– Értettem... Igen... Átadom... Értettem...

Az őrnagyra ütötte pillantását, fejmozdulatokkal hívta közelebb. Albertet elöntötte a méreg. Hüvelykét derékszíjába akasztotta:

– Miért nem áll föl, ha bejövök? – robbant a katonára.

Az befogta tenyerével a hallgatót, nagyot slukkolt cigarettájából, flegmán az őrnagy orra elé fújta a füstöt, lábát a kecskelábú asztal alá nyújtóztatta, csak azután felelt:

– Nyugalom, apus. Most mind a ketten szabadságharcosok vagyunk. Eleget ugráltam hülye tisztek előtt...

A düh kidüllesztette Albert szemét. A legény szemtelensége annyira megdöbbentette, hogy szóhoz sem tudott jutni, csak hápogott.

– Csigavér, apus... Rönkös van a telefonnál. Utasítást adott, hogy lőjünk terített tüzet a Ságvári-liget fölé. Küldjem az anyjába vagy csőbe húzzuk?

Albert levegő után kapkodott. Az ügyeletes ráförmedt:

– Mondtam, ne idegeskedjen! Mi az istent csináljak, ez a márha ott vár a telefonnál! – és megvetően hozzábiggyesztette: – Szép kis parancsnok... Maga még mindig a teljhatalmú biztos mániájában él?! Engem nem Mucsáról szalajtottak, mint ezt a mamlaszt – és Bartára csippentett a szemével.

A célzás megtette hatását. Albert lenyelte fortyogó mérgét.

– Felelje azt, hogy a parancsot átadta! – sziszegte.

– Végre – sóhajtott az ügyeletes, és a mennyezet felé fordította szemét. Katonásra váltott hangon közölte Rönkössel Albert üzenetét. Rönkös mondott neki valamit, amire kurta „értettem"-mel válaszolt, és az asztalra tette a telefon hallgatóját.

– Vár a vonalban... Jelentsük neki a parancs végrehajtását. Hát hadd várjon – és meglóbálta a karját. – Majd jelentünk neki, csak várjon...

Albert nem figyelt rá.

Elindult egy úton, ezt az utat most már végig kell járnia.

Arra gondolt, hogy amint beszélt Bartával, előveszi az egyetemistát. Az okos fiú, lehet vele tárgyalni. Csapatot csinál ebből a csürhéből. Semmi rum. Semmi feleselés és szemtelenkedés. A nőket külön egységbe osztja. Bánja is ő, hogyha egész nap hágatja őket a sógor, de attól még fegyelem kell. Szilárd fegyelem, különben semmire sem jutnak... Ezt az egyetemistának kell bejelentenie, vele kell az első retorziót is alkalmaztatni, akkor nem úgy fest a dolog, mintha ő zsarnokoskodna fölöttük. Fegyelmet kell teremteni, minden áron fegyelmet...

Az ügyeletesre nézett. Fütyül rá, a disznó. Keresztrejtvényt fejt. Ezt a pasast még úgy megleckézteti, hogy azt is bánja majd, hogy megszületett. Vagány. Hát elveszi a kedvét a vagánykodástól! El. Ez biztos.

A telefon hallgatója ott hevert az asztalon.

– Na, figyeljen ide, szabadságharcos kolléga – recsegte az ügyeletesnek Albert, és a kolléga szót erősen megnyomta. – Most fölmegy a szolgálatvezetőhöz. Kér négy köteg kézigránátot. Érti? Aztán beélesíti, és a bunkertől tíz-tizenöt méter távolságban elhajítja. Érti?

Az embereket a dobás előtt beküldi a lövegállásokba. Kivétel nélkül, mindenkit. Utána visszajön, és jelenti Rönkösnek, hogy a parancsot végrehajtottuk. Érti, kollégám? – tette hozzá gúnyosan.

Az ügyeletes szeme fölcsillant. Csettintett:

– Ezt szeretem – közölte, és vidáman kirobogott.

Albert összehúzott szemmel nézett utána.

– Majd azután számolunk a szemtelenségért – dörmögte, és viszketett a tenyere, hogy belevágjon a flegma képébe. Bartához fordult.

Az hallgatott. A vasajtóhoz cammogott. Óvatosan behúzta, és ráfordította a reteszt. Albert ingerülten biggyesztette a szája szélét. Alaposan kitapasztalta paraszt származású katonái természetét. Ez mindjárt elő fogja adni a nagy, négyszemköztre szóló haditikot. Haza szeretne menni, vagy valami más vacakságért eszi a fene ilyen szemérmesen.

– Mondja már, mit akar! – fortyant rá.

Barta a géppisztolya csövét markolta jobbjával. Kényelmesen az íróasztalhoz ballagott. Bal kezének mutatóujját ajka elé emelte, csendet pisszegett.

Fölvette a telefonkagylót és belehallózott.

– Na, mi van? – ismert rá Rönkös százados hangjára. – Már azt hittem, elaludtak . . .

– Barta honvéd jelentem, az üteg Albert őrnagy parancsára kilőtte a három páncélost . . . – Ahogy beszélni kezdett, a fegyvere csövét egyenesen maga elé húzta.

Albert úgy állt a bunker közepén, mint akit villám sújtott. Számítóan lassú mozdulattal nyitott pisztolytáskájához nyúlt, s hirtelen rántotta elő fegyverét. A pisztoly kibukott a markából, tompán koppant a földre.

Barta géppisztolyának sorozata valósággal kettéhasította a fejét. Eldőlt. Köpenyének zsebében eltört az üveg. A rum kifolyt, és összevegyült a vérével.

Barta csendes hangon folytatta, ott, ahol abbahagyta.

– Átállt. Az üteggel együtt. Vagy száz civil fegyverest hozott ide, és kilövette mind a három tankot. Rumoztak. Mondtam neki, hogy beszélni akarok vele, de a bunkerba jöjjön, mert fontos, és nem akarom, hogy más is hallja, és akkor hallottam, amikor az ügyeletes mondta a százados elvtárs parancsát, a Ságvári-ligetre lőni. Kézi-

gránáttal akarta utánoztatni a löveg hangját. Ahogy kiment az ügyeletes a gránátkötegért, magát hívtam. Agyon akart lőni. Megelőztem – mondta higgadt hangon.

A nehéz vasajtón dörömböltek.

– Magamra zártam az ajtót.

– Várjon. Egyet se féljen. Az isten...

– Lövik az ajtót... – ordította túl Barta a lövések zaját.

– Majd a seggükbe lövök én... Tartsa a vonalat...

Barta belesóhajtott a kagylóba.

Kisvártatva megcsendült Rönkös hangja.

– Kis türelem, Barta elvtárs... Mindjárt gondoltam, amikor megszakadt a harckocsikkal a rádióösszeköttetés, hogy valami nem stimmel. Ide figyeljen, tüzet nyitunk az ütegre. Ne féljen, az a bunker kétszer annyit is kibír. A harckocsikkal mi történt?

– Elégtek... – Kezét a fülére tapasztotta, és kiabált: – Nagyon lőnek...

– Hallom én is. Várjon csak, majd abbahagyják... Nehogy letegye a telefont!

Barta szembefordult a vasajtóval. A sorozatok úgy kopogtak rajta, mint a dobpergés. Ujja mozdulatlanul pihent a géppisztoly billentyűjén. Eszébe jutott, hogy zsebrevághatott volna néhány kézigrát. Vállat vont. Most már mindegy.

Keze olyan görcsösen szorongatta a telefon hallgatóját, hogy belezsibbadt.

A golyók doboltak az ajtó vasán.

A bunker megremegett. Mészdarab hullott a fejére. Nyakát hirtelen mozdulattal válla közé húzta. A robbanás hangja olyan volt, mint a távoli mennydörgésé.

A bunker hideglelős vénemberként reszketett. A telefonkészülék csengője halkan pendült. Mészdarabkák hullottak a mennyezetről. A dobpergés az ajtóvason elhallgatott. Barta merev tekintettel nézte az őrnagy tetemét. Feje mellett a rumos vértócsa apró gyűrűket vetett a rázkódtatástól. Nem érzett sem szánalmat, sem undort. Az imént még gyűlölte. Most közönyös volt számára, hogy itt fekszik a vérében. Az őrnagy családjára gondolt, a gyerekre, akit ismert; Albert néhányszor lehozta a határ mellé, s a fiú ott élt velük a táborban. Mozgékony, eszes gyerek, szerették. Barta sóhajtott. Nehéz sora lesz szegénynek. Az apja bélyege ráég az ő kis homlokára is. Bólo-

gatott. Nehéz. Ő nem akarta megölni. Az őrnagy maga gyilkolta meg magát, megfojtva becsületét. Így kellett lenni. „Ha pedig eskümet megszegem . . ."

A bunker mennyezetén a halvány fényű lámpa csendesen imbolygott körbe-körbe, és ahogy himbálózott a pályáján, Barta testének árnyéka hosszúra nyúlt, aztán valószínűtlenül rövidre töpörödött, majd ismét betöltötte a szemközti fal teljes egészét.

A bunker összerázkódott. A dörejek iszonyú robajjal táncoltatták a helyiséget.

A telefonkagylóból, mintha valahonnan messze, a világ másik végéről beszélt volna, fülébe vékonyodott Rönkös kiáltása:

– Lövik még az ajtót, Barta elvtárs?

Jobbját a fülére szorította, úgy felelt:

– Fejemre borul a födém . . : Most már nem lőnek . . .

– Hallgasson ide. Útba indítok egy különítményt, de vagy két óra is beletelik, amíg odaérnek. Mondja, fél?

Barta fölfelé pislogott, a mennyezetre, ahonnan apró mészdarabkák hulldogáltak. Sóhajtott:

– Nem jó itt . . .

– Egészen egyedül van? Mi lett a kommunistákkal? A párttitkár is behőbörödött?

– A hálóhelyiség előtt voltam velük, mielőtt idejöttem . . . Elkenődtek nagyon. Hatan vagy heten álltunk ott a párttitkárral . . . Beszélgettünk.

– Rendesen viselkedtek? Úgy értem, lehet-e számítani rájuk? Ide figyeljen, amikor befejeztük a tűzcsapást, ki kellene menni, összeszedni a fegyvereket. Biztos elhajigáltak egy csomót. Egyedül nem tudja, mert lepuffantják. De ha vannak ott néhányan, akkor az egész társaságot lefegyverezhetik.

– Lehet, hogy meghaltak . . .

– Csak volt annyi eszük, és beugrottak a hálóterembe? Terített tüzet lövünk. Nagy repeszhatás meg morális. Szóval, tele lesz tőle a nadrág. Tető alatt biztonságban vannak. Rendes embernek ismertem a párttitkárt . . . Persze, fene tudja . . . Maga van ott . . . Amíg az erősítés odaér, a társaság kereket fog oldani. Fél kimenni?

– Idebenn sem szanatórium.

– Tehát akkor kimegy. A fegyvereket hordja be a bunkerba. A telefont ne tegye a helyére. Ideültetek valakit, annak jelentsen min-

dent. Ha visszajönnének a lövegekhez, azonnal kérjen tüzet. Érti? Odapörkölünk nekik, hogy örökké emlékezni fognak rá!

– Értettem – kiabált Barta.

– Várjon, amíg szólok, csak azután induljon el. Tízpercenként szóljon bele a kagylóba, hogy tudjuk, nem történt-e valami baja. Ne távolodjon túlságosan messzire a bunkertól. És tízpercenként beleszól a kagylóba. Egyébként a különítményt arról ismeri meg, hogy vörös zászló van a kocsikon. Két páncélos és három teherautó. Tehát vörös zászló minden kocsin. Ha más jönne, be ne dűljön, mert ezek a nyavalyások itt mind nemzetiszínű zászlóval furikáznak, amíg el nem húzzuk a nótájukat...

Az apró mészdarabkák egészen teleszitálták a padlót. A remegés hirtelen félbemaradt.

Süket csend támadt.

– Na, menjen! – Rönkös szava olyan ricsajjal csendült a fülébe, hogy ijedtében odébbkapta a hallgatót. – Gyorsan, mert aki nem szaladt el, az úgy be van gazolva, hogy az anyját eladná most. A kommunistákat szedje össze legelőször! Ne hagyják magukhoz térni őket! Erélyesen! Amelyik nem gazsulál, sorozzon bele!

– Értettem.

Letette a kagylót az asztalra, és kinyitotta a vasajtót. A küszöbön a hosszú szőke hevert, akivel a rumot cipelte. Keskeny szilánk meredt ki a homlokából, mintha szarva nőtt volna, és a vas mellől vér csörgedezett vékony patakocskában.

Átlépte, s föl a lépcsőn.

A robbanások füstje tunya felhőként terpeszkedett rá a levegőre. Szennyes színű, finom szemcsés por kavargott. A keserű lőporbűz a torkát kaparta, köhécselt. Az emberek bódultan hevertek a földön, arcukat majd belefúrták a sárba.

Csend.

Egy sebesült kezdett nyöszörögni kínjában.

– Korán éledeznek – villant át Barta agyán. Kieresztette a hangját:

– Átveszem a parancsnokságot! – ordította torka szakadtából. – Kommunisták! Amelyik civil megmozdul, agyonlőni! A többi... irány a dombtető! Egysoros vonalba... sorakozó!!!

Révült szemek bámultak rá a földről.

A hálóhelyiség ajtajában megjelent a párttitkár.

Barta intett neki. A párttitkár szaladni kezdett felé. Menetközben emelte le válláról a keresztbevetett géppisztolyt, s húzta föl a zárat. Utána iramodtak egyenként a többiek, hatan. Félkörbe fogták a földön heverő embereket.

Az ügyeletes meg az egyetemista ott lapult Bartától nem nagyon messze. A vagány katona keze a fegyveréhez tétovázott. Bartának ismerős volt a mozdulat. Ujját a géppisztoly billentyűjére csúsztatta.

Rövid sorozat pattogott. A párttitkár megelőzte Bartát, s az ügyeletes visszahanyatlott, görcsösen összerándult.

– Sorakozó! – rikkantott a párttitkár.

A katonák úgy ugrottak föl, mintha darázs csípte volna őket. Sárosak, maszatosak voltak. Egyik-másik otthagyta fegyverét, ahol feküdt. Bizonytalan léptekkel botladoztak Barta felé.

– Mozgás! – csattant rájuk Barta. Szögletes arccsontján fényesre feszült izgalmában a bőr. Sietni kell, és beszélni a katonákhoz. Elsőnek beszélni, amíg a tűzcsapás okozta kábulat a földön tartja a civileket. Lopva fürkészte azt a hat embert. Arcuk vörösen tüzelt. Szemükben lobogott a gyűlölet... Megborzongott. Ezek százan is vannak... Ha egyszerre, egységesen csapnának rájuk... Eszébe villant, hogy szólhatott volna Rönkösnek, mielőtt kijött a bunkerból. Mit mondjanak a családnak... – és nagy-nagy vágyakozás fogta el a gyerekei után.

– Gyorsabban! – szeme kimeredt üregéből, ahogy kiabált.

A katonák egymást lökdösve, tolakodva, girbegurba sorba rendeződtek.

– Figyelem! Az őrnagy áruló volt, megszegte az esküjét! Agyonlőttem... A civileket lefegyverezzük. Aki ellenáll, agyon kell lőni! Gyorsan mozogjatok, mert nemsokára itt az erősítés, lesz nemulass, ha ezt a munkát rájuk hagyjuk! Átfésüljük a legelőt. Majd menetközben kinyitódunk csatárláncba. Üteg, iiiindulj!

A civilek még kábán hevertek a földön. Sebesültek jajgattak.

Tíz perc múlva Barta jelentette Rönkösnek, hogy huszonnégy katona és harminc volt fegyveres – így mondta – megsebesült. Nyolcan meghaltak. Az üteg harcra kész. A civileket lefegyverezték és őrzik. Az első katonát, akit őrségbe rendelt, és aki a felkelőkkel összszepusmogott, letartóztatta. Jobb híján a legénység hálóhelyiségébe zárták. A párttitkár beosztotta a kommunistákat, melyik kivel beszéljen. Most agitálnak.

– Rend van? – kérdezte Rönkös.

Bartának rosszul esett a százados kétkedő hangja.

– Az – felelte kurtán. – Rend.

– Mi van a civilekkel?

– Az imént morogtak, mert velük hordattam össze a halottakat meg a sebesülteket. Megfenyítettem őket. Most csendesen vannak...

– Mit csinált velük?

– A vezetőjük morgott az őrzőjüknek, hogy így meg úgy... Oldalba kólintottam a tusával. A legényeknek sem kellett más. Amelyik utóbb megszólalt, annak már ők osztottak oda. Hát most megcsendesedtek.

Rönkös vidáman rikkantott:

– Jól van, Barta. Föl fogom terjeszteni kitüntetésre, meg azt a hat embert. Bármi van, szóljon bele a telefonba. Jól van – ismételte elégedetten. – Kommunista módra csinálta. Garantálom, hogy érdemrendet akasztatok a mellére...

– Igen – dörmögte Barta, s zavartan kibökte: – Csak noszogassa meg, százados elvtárs, rádión azt a különítményt. Nem szoktam én a parancsolgatáshoz... Körletrendet csináltatok addig...

– Menjen csak.

Barta letette a hallgatót. Kiment a bunkerből és megparancsolta, hogy csináljanak rendet a lövegállásokban, azután letelepedett az egyik löveg talpára. Rágyújtott. Élvezettel szívta le a füstöt. Pillái lecsukódtak. Elbóbiskolt. A cigaretta kipottyant az ujja közül.

Tizenötödik fejezet

Az égen piszkos színű fellegek gomolyogtak. Eső permetezett. Az alkony lassan feketére festette a körúti házak szürkéjét. Messzebb, a szétrombolt barikád sötét foltjából sárgán rikított a tetejére borított villamos oldala.

Sarbó a kapu kiszögelléséhez támaszkodott. Szemében álmosság égett. Válla mögül egyik társa, „Gömböc" kandikált ki az utca homályába. Sarbó nem tudta, hány esztendős, de legföljebb tizenötnek nézte. A kövérkés, tömzsi fiú látható sértődöttséggel piszkálta orrát. Sarbó nem törődött vele. Gömböc melegen érdeklődött a katonai mesterség fortélyai iránt, és ki nem fogyott a kérdéseiből. Sarbó kurtára ingeredett igen-nemekkel válaszolgatott, és mivel Gömböc egyre türelmetlenebbül faggatta, egyszerűen hallgatott, majd ismételt nógatására csupán ennyit javasolt: „Fogd már be a pofád!" Erre aztán Gömböc nyugton hagyta.

Szemét meresztgetve próbálta elűzni álmosságát, de mintha valami súly húzta volna a pilláját. Végül is megadta magát. Fejét a kőhöz hajtotta. Elbóbiskolt.

Fény vakított arcába, s fölriadt. Rebbenő ijedelmében megrogyott a térde, kevés híján elesett.

Oldalvást átellenben, az utca másik oldalán veszteglő páncélgépkocsi vezetője kigyújtotta reflektorát. A lámpák mellett, az elülső sárhányón két vörös zászlócska libbent. Lécet erősítettek a tartójukhoz, arra meg jókora fehér lepedőt – parlamentert hozott. Szeren-

csés fickó ez a sofőr. Ha csupán két méterrel gurul tovább, már alulról szagolná az ibolyát. Ott már az ő, Sarbó birodalma kezdődik...

Géppuska kezdett rá. Hosszú sorozatának lövedékei piros csíkokat húztak a páncélkocsi felé.

A fénysugár kialudt. A géppuska elhallgatott.

Rekedtrejátszott gramofon rikoltott a durrogás utáni hirtelen csendbe:

„...Ej mambó... Ej mambó..."

Sarbó káromkodott. Ez az átkozott jószág az idegein táncolt az ordibálásával. Nyikorgott, mint a kenetlen kerék. Nem tudta elképzelni, hogy minek nyúzzák annyit a masinát. Mi tetszik ezen a hülye slágeren? Éjjel-nappal, újra és újra fölrakják, s aztán egy mély női hang félpercenként hadarva elüvölti, hogy „Ej mambó..." A töméntelen kornyikáltatástól már megrepedt a lemez és két mambó között nagyot reccsent, elakadt, mint akinek gombócot gyúrtak a torkába, hogy utána még szilajabbul ordítson.

Csizmák dobbanása visszhangzott, s kacarászás, hangos beszéd. Kikémlelt a kapu alól. Hadonászásáról ismerte fel Kacsost. Azért nevezték így, mert a duzzadt ajkú ember furcsa, kacsázó léptekkel járt. Kézenfogva vezette visszafelé a bekötött szemű parlamentert, s közben a balja úgy járt, mint a cséphadaró. Teli szájjal magyarázott. Kétoldalt egy-egy puskás nő vihorászott, kuncogott szavaira.

Sarbó az orrát fintorította.

Meggyűlölte Kacsost, most is sajnálta még, hogy akkor nem lőtte agyon.

Szeretett volna kijózanodni. Nem tudott. Egészen tegnapig, huszonhatodikáig, pálinkát kívánt – gyomorégető, minél erősebb szeszt. Az ital az első két napon rózsaszín fátylat eresztett agyára, a harmadikon megcsömörlött. Addig nem érezte az alkohol erejét. A harc mámora kicsapta fejéből, de tegnapra már belezsibbadt a kapatosságba. Nagy darab, rágatlan szalonnafalatokkal – és kenyér nélkül – teletömött gyomra hosszabb folyadékot követelt. Vizet ivott volna, de az nem volt a környéken. Borra fanyalodott meg üveges barna sörre, azonban egyik sem oltotta szomját, akármennyit vedelt, s még inkább kívánkozott víz, különösen szikvíz után.

Mára virradóra kapta társul Kacsost, miután Szeplős – az egyik egyetemista – elvérzett mellőle.

Sarbó idegei elernyedtek. Fáradt volt, öt napja úgyszólván semmit

nem aludt. Örült a segítségnek. A duzzadt ajkú jó harcosnak bizonyult. Az egész ember merő lángolás. Előző nap szabadították ki a börtönből, s első útja ide vezetett. Úgy verekedett, mint valami feldühített oroszlán. Közönséges puskával állt Sarbó mellé, s egy óra múlva már géppisztoly fityegett a vállán. A télikabát alatt csíkos darócruhát viselt. Büszke volt öltözékére. Mint mondotta, ez a ruha jogosítja fel igazán arra, hogy a szabadságért harcoljon.

Sarbó fütyült a ruhájára. Neki tökéletesen elég volt annyi, hogy amíg az aknáival bajlódott, Kacsos megbízhatóan fedezte tevékenységét: meglepően jól manőverezett géppisztolya tüzével, amely hol a kapu aljából, hol az emeleti ablakok valamelyikéből, de mindig a szükséges pillanatban támogatta.

Nehéz nap volt a mai.

Szomjúság gyötörte Sarbót. Egy kancsó vízért a világ minden borát odaadta volna. Víz azonban sehol. Csak bor meg sör. Kínlódását még fokozta, hogy minden érzéke rosszat sejdített, s ki akart szabadulni az ital fátyolosan könnyed gőzéből. Akart. Gondolkodnia kellene, tisztán, józanul. Esze csupán a harc mozzanatai körül forgott. De – és ez a „de" a mai napját véges-végig kísérte – átlátni az egészet, a dolgok menetét . . . Hiába, nem tudta összpontosítani gondolatait. Mámor kábította, s ideje sem igen jutott rá. A csoport parancsnokságáról küldtek oda valakit, annak az Üllői úti háznak a kapujába, ahol délelőtt Kacsossal együtt harcoltak. Több helyen rendezett be műszaki zárat, s mindig annál tartózkodott, amelyiknél a legmelegebbnek ígérkezett a helyzet. A parancsnokságról jött ember azzal buzdította kitartásra, hogy ők és a Széna térieik tartják magasra a zászlót, s akkor sem adják meg magukat, ha egyébként valamennyi csoport letenné a fegyvert.

– Vagyis nem adjuk meg magunkat – bólogatott Sarbó.

Ekkor született meg benne az első kétség: mi lesz, ha egyedül maradnak, ha szétverik a társaságot, s ő élve kerül a kormánycsapatok kezére? Mert, ha már az utolsó golyó érvével agitál a vezetőjük, akit nem ismert, nem látott, akkor valószínűleg utolsó golyónyira áll az ügyük. Hadbíróság, börtön . . . S lelki szemeivel már látta, amint szemben vele fölsorakozik a kivégző osztag. Kacsosra nézett. Az elértette a pillantást.

– Bennem bízhatsz, testvér – mondta. – Belőlem nem lehet áruló, mert akkor nekem is rezes ólmot ajándékoznak.

Sarbó megnyalta cserepesre szomjazott szája szegletét. Jó lenne még élni... Olyan ez, mint a tüzérségi tűz: csak úgy menekülhet a hatása alól, ha még gyorsabban tör előre. Győzni kell, hogy élhessen. Vagy legalább döntetlenre adni a játszmát.

Újra támadták őket. A harc izgalma elsodorta gondolatait. Kacsos eltűnt, valamelyik ablakmélyedésből eregette sorozatait. Sokára került elő.

– Gyerünk, faljunk valamit...

Sarbó a fejét rázta:

– Nem hagyom itt a helyem!

Kacsos eliramodott, s néhány perccel később két legénykével tért vissza:

– Meghoztam a váltást. Gyere.

Sarbó vállára lódította a gépkarabélyát. Kacsos irigy pillantással követte a fegyver útját.

– Egy ilyen kéne nekem – dünnyögte.

Sarbó vállat vont:

– Szerezz.

Kaputól kapuig szaladva, szorosan a falhoz lapulva, jutottak el a Futó utca sarkáig. Sarbó ugrott be a keresztutcába elsőnek. Még nem járt a csoport konyháján. Az állandó harc állandó hideg élelmet jelentett számára. Bevárta társát.

– Merre van?

– A számot nem tudom, de a házat megismerem.

Lassan bandukoltak.

Tízéves-forma gyerek jött velük szembe. Szorosan a fal mellé tapadt. Kezében tejeskannát lógázott. Az edény kékzománcos oldalán egy csepp tej fehérlett. Sarbó rászólt:

– Adj egy kortyot.

A gyerek rá sem nézett, nem felelt. Kacsos a fiú elé toppant.

– Hová mész, öcskös?!

– Haza – felelt kurtán a gyerek.

– Mit viszel?

A fiú átvette a kannát a másik kezébe.

– Tejet.

– Adj! – Kacsos már nyúlt az edény után.

A gyerek hátralépett. Hangja dacosan határozott volt.

– Nem. Az öcsémnek kell. Magának a víz is jó.

– Taknyos! Ide vele!
– Lopjon mástól – s a fiú még egyet lépett hátrafelé.
– Hogy hívnak?
– Gyere ide... – nevetett a gyerek.
– A neved mondd!
– Gálos Bandi... És magát hogy hívják?
Sarbó csillapítóan tette kezét Kacsos vállára. Az nekidühödött mozdulattal odábblökte a karját.
– Szaros! Te annak a Gálosnak a kölyke vagy, mi? Az apád még most is olyan nagy kommunista, mi? Kifehéredett már a vörös nadrágja... – s olyan lendülettel kapott a gyerek után, hogy a géppisztoly válláról a karjára pottyant. A fiú ügyesen elkígyózott a keze mellett, szaladni kezdett visszafelé. Kacsos három lépést futott utána, majd megtorpant, s egy rövid sorozatot eresztett rá. A fiú elesett, kezéből széles ívben repült ki a tejesfazék, tartalma szétloccsant az aszfalton, s a kanna a járda mellé csörömpölt. A gyerek a könyökére erőlködött, azután visszaesett.
– Ezt nem kellett volna – ijedt meg Sarbó. – Azt hittem, fölé lősz...
– Mit sajnálod? Nem kéri számon a kutya se. Az apja most a berezzentett gatyáját lötyköli, nincs ideje az ávóra szaladni... „Népi ülnök" volt a bíróságon Gálos András... Az ítélt el... – és ahogy vigyorgott, duzzadt ajkai közül elősárgálltak nikotinos fogai.
Sarbó megborzongott.
– Bolond – sziszegte. – Ilyesmit nem engedhet meg magának az ember! Tehet ez a gyerek az apjáról? Agyonlőtted egy korty tejért! Az az igazság, hogy falhoz kell állítani téged – mondta határozottan, és keze a fegyver csövére csúszott.
Kacsos hunyorított:
– Nem tehet az apjáról? – kérdezte vissza gúnyosan. – Lennél szíves akkor megmondani, hogy rólam ki tehet? Az én apámnak negyvenöt előtt három hold kertészete volt Soroksáron. Még csak nem is volt kulák. Hát arról ki tehet, hogy a tizennyolc éves fiát katonának vitték? Hét év fogság, amikor meg hazakeveredtem, internálótábor. Alig jöttem ki, már vittek a sittre. Koszt, kvártély másfél évig... Ezt a kicsinyke tíz esztendőt majd te fizeted meg nekem? Vagy ki az isten? – csapott föl a hangja. – Tíz esztendő! A bélyege meg elkísér, akárhová mész! És miért? Azért, mert en-

nek a fattyúnak a pereputtya ült a húsos fazéknál... mert nekem nem volt két darab ezresem negyvenöt februárjában, hogy kioperáltassam a jelzést a hónom aljából. Ha ellenséget szimatoltak, akkor az én hátamon csattant először az ostor. SS volt, önként ment, az apja volksbundista. Le is út, fel is út... Na, és ha voltam?

– SS voltál? – bámult rá Sarbó.

Kacsos szenvedélyesen megragadta Sarbó köpenyének ujját.

– Na és, mi közöd hozzá!? Hát harcoltam az orosz ellen. Most is azt csinálom... A flintát meg engedd el, mert gyors a kezem!

Sarbó nekiment. Néhány felkelő jött ki az egyik házból. Azok választották szét őket, s kísérték az ebédlőhelyre. Lecsitították Sarbót, de összebékíteni Kacsossal nem tudták.

– Olcsó az élet – jegyezte meg Sarbó, amikor befordult a kapun.

– Háborúban mindig olcsó – replikázott Kacsos. – De most az enyém nagyon drága. Ezeké meg igen olcsó... Forog a világ! Nekem forog!

Sarbó hallgatott. Szándékosan lassan ette a babfőzeléket, hogy ne kelljen Kacsossal visszafelé mennie. Amíg elköltötte az ételt, meg is jött a parancsnokság utasítása: menjen át a körúti részre. Nem tudta, ki vitte a hírt, de őszintén örült a válasznak, és annak, hogy Kacsost rapportra hívták. „Így igazságos – gondolta. – Adják meg neki, ami jár. Ne éljen vissza a nevünkkel."

Ebéd után visszaballagott, s megnézte a gyereket. Ott feküdt még a kövön, de a tetemét már piros-fehér-zöld zászló takarta. Mellére cédulát gombostűztek. „Reszkessetek, ávós gyilkosok! Bosszút állunk!" Odább a kiömlött tej apró patakocskákban csordult a járda széléhez, s piszkosfehér nyomot hagyott a kövezeten.

Szemét meresztette, és erősen megdörzsölte halántékát. Azt hitte, nem lát jól. Néhány pillanatig úgy állt, mint aki gyökeret eresztett, csak a fejét ingatta. A kékzománcos kannának időközben lába kelt. „Aljasság" – morogta, és bizonyosra vette, hogy Kacsost eléri a végzete. Kiirtják, mint a veszett kutyát. A gyerek az oldalán feküdt, haláltusájában összegörnyedt, s úgy is meredt meg. Vézna térde kilátszott a zászló selyme alól. Barna bordásharisnyát viselt. Sarbó lehunyta szemét, nem bírta elviselni a látását. Mellére horgasztott fővel indult körúti állása felé. A sarokról visszanézett. A zászló zöld selyméről virított a cédula. Eszébe jutott, hogy visszamegy és leveszi róla, de meggondolta. „Jobb így... Hadd tiszteljék hősként, s tán

a szüleit is kárpótolják valamelyest anyagilag. Ha sikerül... ha győzünk. Ha meg nem, akkor úgyis mindegy..."

A bab megülte gyomrát, alig várta, hogy ihasson. Víz a körúti házban sem volt. Gömböcöt szalajtotta, hogy kutasson innivaló után. Gömböc bement a házba, megállt az udvarra nyíló csapóajtóban, hetykén bekiáltott:

– Hé, lányok! Itt a góré! Hozzatok piát! – Már fordult is vissza. – Mindjárt ihatsz sört!

Sarbó ráförmedt:

– Mit górézol?! – és majd felöklelte a pillantásával. – Ki kért rá, hogy ordítozz? Játszod itt a nagyot, taknyos.

De addigra már jött a sör. A nő, aki hozta, bőaljú pongyolát viselt, a fölé meg vattakabátot húzott. Hátán csövével földnek fordított karabély, mindkét kezében egy-egy üveg. A pongyola selyme suhogott, s ahogy lépett, elővillant a nő formás bokája. Sarbó tekintete az üvegre tapadt. Két kézzel kapott utána, az üveg nyakát a falhoz koccintva leütötte, s egy hajtásra kiitta.

– Jólesett – dünnyögte, és csak azután pillantott a nőre.

Jutka állt előtte. Haja csapzott, zilált, arca meggyűrődött.

Sarbó csak pislogott, akárha a szeme káprázna. Halkan kérdezte:

– Mit csinálsz?

– Konyhafőnökösködöm... – nevetett Jutka, s pongyoláját megemelve, lábát Sarbó elé tartotta: – Tetszem? – kacsintott rá, és kedveskedve nyújtotta a másik üveget: – Igyál az egészségemre...

Sarbó nagyot kortyolt. Rum perzselte a száját, összerázkódott.

– Nem is szóltál, amikor eljöttél... Vártalak... Azt sem tudtam, élsz-e.

Jutka nem felelt.

– Még – mondta. Ivott. Akkor kiáltott Gömböc, hogy egy páncélautó közeledik. Sarbó a helyére rohant. A gépkocsin fehér zászló lobogott. A parlamenter érkezett, egy őrnagy.

Sarbó bekötötte a szemét, s elküldte Gömböcöt, jelentse a parancsnokságnak az érkezését, és mondják meg, hová vezettesse.

Az őrnagy türelmesen, Sarbó türelmetlenül várakozott. Jutkához szeretett volna menni; remélte, hogy a lány kijön hozzá, de az nem mutatkozott.

Gömböc végre visszaérkezett – Kacsossal. Az rá se hederített Sarbóra, mintha sohasem látta volna.

– Tárgyalni akar? – intézte szavait egyenesen az őrnagyhoz.

– Igen.

– Elvezetem a parancsnokságra. Kérem, nyújtsa a karját.

Elindultak. Ő csak bámult utánuk. Helyén maradt. Jutkát kívánta. Helyette azonban Gömböc szónokolt hozzá.

... Most pedig Kacsos meg a két nő állt a kapu sarkánál. Kacsos levéve a kendőt a parlamenter szeméről, kezet nyújtott:

– Viszontlátásra, őrnagy úr.

– Viszontlátásra – mormogott az idegen. Kezet fogott Kacsossal és a két nővel, s az autója felé fordult.

– Őrnagyocska! – Kacsos egyik társa, a magas, fekete nő kiáltott a parlamenter után, s hogy az visszanézett, folytatta: – Nem gondoltad meg? Ha itt maradsz, annyit kapsz tőlünk, amennyit akarsz!

Az őrnagy legyintett. Eltűnt a páncélkocsiban. Az autó megfordult, elrobogott. Kacsos vihogott:

– Leégtetek, lányok. Úgy látszik, az őrnagyocskát forróbb helyek várják...

A magas, fekete nő kiköpött.

– Fenét – fölényesen megveregette Kacsos vállát. – Fölveszem én még a versenyt akárkivel, kicsikém. Régi iparos vagyok.

– Gyere – vigyorgott rá Kacsos, és a ház felé intette. A nő elnevette magát, hangja érdesen bruhhogott:

– Kíváncsi lettél rá, apafej?

Gyors pillantást vetett jobbra-balra, csípője ruganyos lépteinek ütemére ringott, ahogy előrement. Kacsos rákacsintott Sarbóra, s vállat rándítva követte volna a fekete nőt, de a szőke sértődöttsége megtorpantotta:

– Mi az, én már nem kellek?

– Gyere, babám. – Kacsos engesztelően belekarolt, s együtt indultak a fekete után.

„Disznó... ennek semmi se szent" – gondolta Sarbó. Gömböc kuncogva vihogott mellette.

– Minek örülsz? – ripakodott rá Sarbó, és hátat fordítva neki, kinézett a kapu alól.

Rondán beszélnek, tárgyalni sem lehet így. Különben is, mit koslat itt ez a Kacsos? Küldjék a pokolba! Motorok duruzsolását vélte hallani. Fülelt, szeme a távoli szürkületet kémlelte.

„Hová tűnt az a tejeskanna? – latolgatta, s félhangosan fűzte hozzá: – A magyar nem rabol..." Feje zúgott s már bánta, hogy rumot ivott Jutka egészségére. „Anélkül is egészséges" – kókadozta, s minden átmenet nélkül kijelentette:

– Gondolkozni kell!

– Min? – izgult Gömböc. Sarbó pillantásra se méltatta.

A duruzsolás dübörgéssé erősödött. Harckocsik sötét körvonalai bontakoztak ki a homályból.

Sarbó közönyösen szemlélte lomha mozgásukat. A tankok felől nyugodt volt. Bízott aknáiban, amelyeket olyan művészi rendszerben helyezett el a fölbontott kövezet kockái közé meg alá, a kavicsrétegbe bújtatva, hogy lehetetlen volt felfedezni. Valamelyiken biztosan el kell akadniuk, mert alig húsz centiméteres térközökbe telepítette, és közel nyolc méter szélességben. Még nevetett is magában: hogy összeszidná Albert, ha látná, micsoda pazarlással rakta csemetéit! – A vezérpáncélos, iromba, lapos tetejű nehézharckocsi, méltósággal gördült előre, s csak géppuskájának rövid sorozataival viszonozta tüzüket, pedig kopogott az oldalán pisztolygolyótól kezdve a 45 milliméteres páncéltörő ágyú lövedékéig, minden. Annyi kárt se tettek benne, mint rinocérosz bőrén a nyúlsörét. Sarbót idegesítette a hasztalan zenebona, leütötte a mellette lövöldöző Gömböc kezéből a pisztolyt, s ráordított:

– Pattogtass másnak a fülébe, te őrült! Azt hiszed a csúzliddal megállítod?

Hangját elnyelte a pokoli lövöldözés zűrzavara. Összehúzott szemmel figyelte az élharckocsit. A nehéz tank irányt változtatott, és testével célozta meg az aknamező innenső oldalán, a második ház boltozatos kapualjából előmeredő páncéltörő ágyút. Nem lőtt rá. Vészes dübörgéssel közelített a löveg felé. Az ágyút rásütötték. A gránát szele porfelhőt kavart Sarbó elé. A lövedék szemközt kapta a páncélost, de nem volt ereje átütni acélját, megakadt a homlokzatán, s tüskeként meredt előre. A harckocsi megtorpant, azután a lánctalp tovadübörgött a macskaköveken...

Sarbó a földre fújta orrát izgalmában, görcsösen szorongatta megizzadt markában a kötelet, amely átkígyózott az úttest fölbontott, szerteszéjjel hányt burkolatán; a vége különleges, nehéz aknatestet burkolt, Sarbó saját készítményét. A páncélos elérte az aknamezőt. Hernyótalpa lassan mozgott előre. Az aknák sorban robbantak alatta,

s a harckocsi csak ment, akár férgeket tapodna szét. A robbanások lángja úgy villant elő a lánctalpak alól, mint csillagszóróból a szikrák.

Sarbó néhány másodpercig dermedten bámulta, a tank pedig lassan görgött az ágyú felé, amelyből még egyszer kilőttek rá, s ismét eredménytelenül. Csak gördült, dübörgött feltartóztathatatlanul, ahogy határozott ember lökdösi félre útjából az ólálkodó szájtátiakat, keresztülgázolt Sarbó aknamezején, s pocsékká tette annyi kínnal-keservvel eszkábált aknáit. A hadnagy előtt kopogtak, pattogtak az emeleten kilőtt géppisztolylövedékek aláhulló réz hüvelyei. Észbekapott, s megrántotta kötelét, húzni kezdte az úttest közepe felé a különlegeset. A tank talpa villanó robbanáscsillagokat csiholt, s dölyfösen tört az ágyú felé, amelynek tüzérei már tölteni sem tudtak. Kis ideig szoborrá merevedve, farkasszemet néztek vele, azután futottak be a kapu alá. Sarbó szép óvatosan húzta a kötelet, s homlokát, hátát kiverte a verejték. A pokoli tüzelés elcsendesedett, csak az aknák robbantak a páncélos alatt, és a lánctalpak nyikorogtak, csikorogtak.

– Óvatosan – intette önmagát hangtalanul, csak a szája mozgott, akár a siketnémáké. – Óvatosan – lihegte, és összeszűkült szemmel fürkészte az akna útját. Nem mert a tank periszkópjára nézni, mintha pillantásából észrevehetnék a kötélen csúszó aknát. A csikorgó lánctalpat figyelte fél szemmel, s arca fintorba torzult, mert ha kicsinynyel odább húzza, már kikerülte, s akkor vége a lövegnek, az egész jól felépített páncélvédelmi tervnek és magának a védelemnek, amely a löveg híján könnyű páncélosokkal vagy páncélozott gépkocsikkal sem képes felvenni a harcot.

– Óvatosan . . . – Izzadságcsepp csurrant le homlokáról, megakadt a szemöldöke szálaiban. Félt odanyúlni, nehogy elszalassza a pillanatot, amikor az akna összeérhet a csörömpölő láncokkal.

A páncélos maga mögött hagyta Sarbó aknamezejét. Rézsút görgött az ágyú felé. Motorja dohogott, hernyótalpa csörömpölt.

Az emeleten valahol felrikoltott a gramofon:

„Ej mambóóóóóó . . .”

Sarbó keze a váratlan hang hallatára megrándult. A kötél végén csúszó akna elkerülte a külső láncot.

A hadnagy szeme elhomályosult, nagyot nyelt, s önkéntelen mozdulattal rántott még egyet a kötélen . . . A harckocsi dübörgött. Az-

tán egyszerre leszakadt a lánctalp, a tank a forgó kerekeken kigördült belőle, és elfordult pontosan a páncéltörő löveg előtt.

Ordítás harsant.

Az emeletről benzinespalackokat hajigáltak meg kézigránátokat, s egy perc múlva fekete füst bodorodott a házak fölé. A páncélos lángja egészen a harmadik emeletig csapott föl.

Sarbó megkönnyebbedett. Hátranézett. Gömböc eltűnt valahová.

Páncélozott gépkocsi hajtott az acélmonstrum nyomába. Sarbó kidugta fejét a kapu aljából, pillantásával a löveget kereste. Az ágyú hallgatott. A páncélautó géppuskája tüzet köpködött a házak tetejére, ablakaiba.

Sarbó agyán átvillant, hogy ez most keresztüljut a mezőn, mert a harckocsi utat nyitott számára, s kézigránát-köteget kapott elő a kapu félig nyitott vasszárnya mögül.

Amikor visszafordult, a páncélkocsi eleje megemelkedett. A robbanás szétroncsolta egyik kerekét. A motorház lángra lobbant.

Parancsszó harsant a dörrenés utáni csendbe.

Szovjet katonák ültek a kocsiban. Egyszerre ugrottak le róla, mintha gyakorlaton lennének. Nem hajoltak meg a rájuk zúduló golyózáporban. Egyenes derékkal rohantak a kapu felé, ahol Sarbó fészkelt. Ő meg az ajtószárnnyal fedezve magát, gépkarabélyából tüzelt feléjük. Egymás után fölbukfencezett három, s akkor a karabélyból kifogyott a lőszer.

A megmaradt négy katona rohant felé. Futás közben csípőjükhöz szorították géppisztolyukat. Lövedékeik a kapu körül csapódtak a falba, s leverték a vakolatot.

– Megölnek – gondolta Sarbó.

Arca közönyös volt. Szeme szúrt, karja tehetetlenül erőtlenedett a föld felé.

A kapu mélyéből pattogó durrogás visszhangzott. Három katona ismét fölbukott, a negyedik ért csupán hozzá. Fejsebéből arcára csurgott a vére, a futás lendületétől odaesett Sarbó lába elé.

Sarbó teste megrándult. Hátralépett. Hidegen kiszámított mozdulattal emelte magasba fegyverét. Az égő tank és a páncélautó lángja vöröses lobogással szivárványozott a szuronyon.

A katona erőlködve emelte fel fejét a sárga gránitkockákról. Nyögött.

– Mariiii . . .

A név utolsó hangja rekedt hörgésbe fulladt. Sarbó, testének egész súlyával a szuronyra nehezedett, s nem hallotta, de annál inkább érezte, hogy a fegyver hegye – a testen átszaladva – odakoccant a kövezethez.

Kihúzta szuronyát, s utálkozva törülte a halott köpenyébe. Csak ezután fordult hátra.

Gömböcöt sejtette megmentőjében, de az sehol sem volt. Kacsos guggolt a fal tövében, s üvöltött neki:

– Tölts, te marha!

Gépies mozdulattal a zsebébe kotorászott lőszerért. A kapu szögletéhez térdelt. Lőtt, cél nélkül, ész nélkül.

A nehézharckocsi és a páncélautó lobogva égett.

Az olaj bűze fojtogatta torkát, s könnyesre csípte a szemét. Nem érzékelte az idő haladását, fogalma sem volt róla, hogy órák vagy csak percek múltak-e el.

A füst korma izzadt arcára szállt, rátapadt, vonásaiba szurkosodott. Amikorra véget ért a harc, besötétedett, s a két égő harceszköz óriási fáklyaként árasztotta vöröses világosságát.

A harckocsioszlop nem vonult el, csupán hátrább húzódott.

Sarbó a szöglet aljában kucorgott. Belsejét hideg rázta. Fogsora összeverődött.

Kacsos nagyot fújt. Zsibbadt lábát simogatta, s káromkodott.

– Ezt le kell öblíteni, komám... Ezek most már komolyan veszik. Az az őrnagy nem hamukázott – morogta.

Sarbó bamba képpel bámult rá.

– Be akarják fejezni a cirkuszt... – magyarázta Kacsos. – Azért jött, hogy tegyük le a fegyvert. A főnökök csűrték-csavarták, feltételek, ez, az, végül üzenetek, hogy amint az oroszok lelépnek, abbahagyjuk. Addig nem. Hát most rákezdték... – Néhány pillanatig szótlanul szemlélte a tűz lobogását, aztán Sarbóra nézett, aki még mindig ott kuporgott a kiszögellésnél. Vállon legyintette:

– Kelj föl, hékás! A győzelemre inni kell... Megünneplünk... Gyere... Addig kiküldjük Gömböcöt.

Sarbó sóhajtva egyenesedett föl.

– Legföljebb egy pohárral – hagyta rá halkan.

– Gyere csak, ne lógasd az orrod!

Guggolásban elmerevedett lába kissé megroggyant, ahogy imbolyogva megindult Kacsos oldalán.

Tizenhatodik fejezet

A szokásos orvosi vizit szombaton ismét elmaradt. Csupán az ápolónő nyitott rájuk, s hűvös közönnyel bekérdezett a küszöbről:

– Van valami óhajuk?

Leszenka ágya megreccsent:

– Húszon aluli, se nem kövér, se nem sovány... – dörmögte.

Csattant az ajtó.

– Elment – állapította meg Leszenka szomorkásan, és hozzádünnyögte: – Már viccelni se lehet...

Sasvárinak nehezére esett a beszéd. Hallgatott. Kétségek gyötörték. Az orvos negyedik napja feléjük sem nézett.

Huszonharmadikáig minden délután tanár jött hozzájuk. Persze nem „hivatalosan küldték". Leszenkát a tanár látogatása rendkívül fölizgatta. Távozása után letörten állapította meg: „Na, most már aztán jól állunk..." Sasvári alig győzte nyugtatni: szó sincs róla, ez az ember nem azért jött, mert a szemük világát elvesztették, csupa figyelmes kedvesség ez a tanár, szórakoztatni akarja őket... Leszenka dünnyögött, és nagynehezen elhitte. A kétség azonban furcsa bogár. Ő elűzte Leszenka fejéből, s éppen ezekben a napokban belopakodott saját agyába.

Gyakorta megizzadt a kötés alatt. Bőrét viszketősre csípte a verejtékes pólya. Tegnap, amikor az ápolónő bejött és megkérdezte, kívánnak-e valamit, Sasvári szólt, hogy adjanak új kötést.

– Annyi a sebesült, hogy nem tudjuk rendesen bekötni őket. Majd éppen új kötést! – mondta ingerülten a nővér, s félhangosan odavetette: – Maguknak úgyis mindegy...

A végszóra Krisztin lépett be.

– Mi a baj? – Sasvári a szelídre fojtott hangjáról megérezte, hogy felesége szeme szikrákat hány.

– Semmi, semmi – magyarázkodott az ápolónő. – A férje új kötést kér a szemére, dehát kevés a pólya, nem tudunk adni. Az ő sebe már gyógyul, nem szükséges olyan sűrűn cserélni... – Sietősen eltávozott. Krisztin csupán egy pillanatra kukkantott be, ágyához jött, és két ujjával kissé megemelve a kötést, alánézett.

– Szerzek valahonnan kötszert – mondta gyengéden, s ment, a munkáját végezni.

Az a „maguknak úgyis mindegy" azonban ott rekedt a levegőben, és dobogva dörömbölt Sasvári agyában.

Elébe peregtek a közelmúlt eseményei, s arra gondolt, vajon az orvos nem akart-e két legyet ütni egy csapásra. Vele agitáltatta Leszenkát, s egyszerre elérte, hogy közben ő is felkészüljön a vakságra. „Maguknak úgyis mindegy."

„Vak". Úgy érezte, jeges a szó, mint a téli verem. Üresség és kifosztottság.

Most már sajnálta, hogy Krisztin beállt dolgozni. Az asszony kongó egyedüllétet hagyott maga után – amelyet Leszenka nem oszlathatott el –, és túlságosan sok időt a töprengésre.

Reszketett még a gondolattól is, hogy esetleges testi hibája miatt másra szoruljon. Különösen a feleségére. Tapasztalata szerint, a férfi a szerelem közösségében – még a legbensőségesebb pillanatokban is – kicsit egyedül van. Szívét akkor sem tárja ki, nem adhatja szerelmének, vagy ha igen, már meg is szűnt férfi lenni, csupán férj marad, akár a házasságban, akár azon kívül. A vakság pedig teljes kiszolgáltatottságot jelent. Ha tetszik, ha nem, számolnia kell azzal, hogy bizonyos idő múlva nyűggé nehezedik az asszony oldalán.

„Látok-e?" – gyötrődött. El akarta hessegetni gondolatát, de az úgy rágódott agyába, mint szú a tölgybe. Vele pedig a másik: nem lett volna helyesebb várni a házassággal? Boldogan adta igenjét, de akkor még nem volt „mindegy"...

Krisztin szinte minden órában beszaladt hozzá. Ha többre nem futotta idejéből, csak azért, hogy megcsókolja. Sohasem jött üres

kézzel. Hol néhány cigarettát hozott, hol csokoládét, máskor egy szál virágot. Sasvárinak jól esett a kedveskedés, el sem képzelte, milyen fáradságosan szerezte felesége az ajándékait. A büfé úgyszólván teljesen kiürült, utánpótlás pedig nem érkezett. A cigarettát Vincze gépkocsivezetője hozta Krisztinnek. Kérlelésére a büfé vezetője – nagy titokban – egy doboz bonbont adott a pult alól. Az asszony szobájába vitte kincseit, s valahányszor férjéhez látogatott, meglepte valamivel.

Sasvári valósággal felüdült, amint Krisztint a közelében tudta. És mégis... az öröm szép perceiben is ott kísértett a keserű, kínzó gond: elegendő-e a szerelem szála egy életre, amikor már a kezdetén ilyen próbát kell kiállnia? Nem fog-e az asszony egészséges szerelme egy egészséges, egész, látó férfi felé fordulni?... Valami kettősséget érzett Krisztin viselkedésében. Mintha máris külön útja, külön titkai lennének, és ez annyira fájt.

A vezetékes rádió huszonharmadika óta minden áldott nap ugyanazt, a kórházi stúdió hanglemez-táborából összeállított műsort fújta. Híreket nem közöltek. Az elejtett megjegyzésekből nem tudtak eligazodni. Arról, hogy mi történik a városban, sejtelmük sem volt. Vincze ugyan mindig elmondott valami történetet hőstetteiről, de azok rendszerint azzal kezdődtek, hogy kilépett a kapun és tucatnyi géppuska tüzébe keveredett. Negyedét sem hitték. Sasvári megkérte, szerezzen újságot. Így jutottak az „Igazság" című lap október huszonhatodiki számához. Sasvári mindjárt délelőtt említette Krisztinnek, s kérte, hogy ebéd után olvasson föl egy keveset. Krisztin megígérte.

Aztán elérkezett az ebéd. Az asszony is bejött, hogy férjével egy asztalnál étkezzen. Amint ettek, Krisztin kézbe vette a lapot. Néhány pillanatig várakozó csend támadt.

– Olvasd hát – sürgette Sasvári.

Az újság papírja zörgött. Krisztin összehajtotta, és az ágyra ejtette.

– Most nincs kedvem – közölte ideges türelmetlenséggel. Sóhajtott, és nagyon sürgős tennivalóira hivatkozva, faképnél hagyta őket.

Sasvárinak még a lélegzete is elállt. Úgy érezte, mintha pofonütötték volna.

Krisztin pedig alig egy óra múlva ismét az ágya mellett állt, mozdulatai gyöngéd szeretetet sugároztak. Néhány pillanatot időzött csupán, s távozásakor Sasvári nem tudta, hová tegye gyors változását. Megbántotta Krisztint? De mivel? És ha így kezdődik a házasságuk,

hogyan folytatódik? Vagy egyszerűen asszonyi szeszély ez a furcsa magatartás?

Tépelődését velőtrázó sikoltás szakította félbe. Női hang rikácsolása hallatszott be a folyosóról.

– ... Minden ávóst megölök! ... – Átkozódása hisztérikus zokogásba fulladt. Csitítani próbálták. A hang távolodott, és még egyszer följajdult: – Édes uram ... – aztán elcsendesedett a ricsaj.

Leszenka fölijedt az ágyán.

– Hallottad? – suttogta rekedten.

Sasvári közönyt erőltetett:

– Megsebesült az ura. Persze, hogy kitör belőle a fájdalom ... – Hozzá akarta tenni, hogy majd megnyugszik az az asszony, de Leszenka közbemordult:

– ... és a gyűlölet ...

– Már megint rémeket látsz. Talán azt kívánnád, tapsoljon, mert golyó érte a férjét? Gondolkozz egy kicsit!

– Én is ávós vagyok – dörmögte Leszenka. – Különben, úgyis mindegy ... – mondta megadással. Sasvári hallotta, hogy kezét az ágyára ejtette. – Az orvos már felénk se bagózik. Mindegy, úgyis ... Az én bajom akkora, hogy nem ér az eszemhez a másoké ... Ez is hozzájön még ... – sóhajtotta. – Csak legalább az egyik szememen látnék ...

– Látsz majd, Béla – vigasztalta Sasvári, de hangjából nem érzett meggyőződés.

– Ühüm. A feketeséget. Aztán elurizálok az állam nyugdíjából – visszaereszkedett párnájára –, ha még lesz állam ...

– Az még sokáig lesz.

– Igen. Már van, aki hajlandó olni a védőjét. Kár erről beszélni. A rádió se mond semmit. Biztosan az idegeinket félti valaki, hogy kikapcsolta. Előre tudom, melyik lemez következik a sorban. Kedd óta folyvást ugyanazt játsszák. Elfog tőle a méreg, inkább alszom egyet, mint hallgassam.

Ugyan mit mondhatna neki? Az orvos szavai jutottak eszébe. „Maguknak nyugalomra van szükségük. A legkisebb izgalom is árt. Nyugalom, akkor hamar meggyógyulnak ..." Keserű lett a szája. Hol a nyugalom?

Úgy érezte, valami jóváthetetlen kezdődött huszonharmadikán, és tart azóta is. Legyen, mert kell változás az ország vezetésében.

A negyvenöt és ötvenhárom közötti évekre gondolt. Vágyott rá, hogy olyan hittel hihessen a pártnak és vezetőinek, mint akkor hitt. Olyan bizalommal és szenvedéllyel folytatódjék az építés, a munka, mint akkor, de földi és nem égi viszonyokra méretezetten. De most és így? . . . „Repül a nehéz kő: ki tudja, hol áll meg? Ki tudja, hol áll meg, s kit hogyan talál meg?" Különben pedig hogy nyúlhat ilyen hosszúra egy zendülés leverése? Hát hányan vannak? Hogy szereztek fegyvert? Miért nem tudják helyreállítani a rendet? Nem világos. Egyáltalán, semmi sem világos.

Megigazította fején a kötést, mert kellemetlenül csípte a bőrét, és erőteljesen nyomkodta, hogy elmulassza a viszketést.

Kinyitották az ajtót. Halk léptek. Hűs kéz simított a homlokába.

– Tiszta pólyát hoztam – súgta Krisztin. – Bekötözlek, jó? De csak a felső kötést veszem le . . . Az alsóhoz, amelyik a szemecskéden van, nem merek hozzányúlni.

Sasvári engedelmesen felült az ágyán. Semmi sem világos . . .

Sötét volt.

Gara előrenyújtott karral óvatoskodott a folyosón. Neki-nekiütközve kerülgette a szobákból kirakott bútorokat, és káromkodott. Feje zúgott az álmosságtól. Aludni lenne jó... Nagyot sóhajtott.

Félt az éjszakától.

Tegnap, mindjárt a Maróttal folytatott beszélgetés után szerzett egy magnetofont. Az ezredes harmadik emeleti irodáját kinevezték stúdiónak, és munkába kezdtek. A rádiós-csoport – Lipták, Gara és az újságíró – azóta két és fél órás szöveges műsort küldött a rádiónak. Az újságíró ismerte Fodor Józsefet, a költőt, aki tíz éve nem jelentette meg verseit, és telefonon kérte, hogy nyilatkozzék. A költő szívesen tett eleget a kérésnek, hogy fegyverletételre szólítsa fel a még harcoló felkelőket. A magnetofon mikrofonját a telefon hallgatójához szorították, úgy rögzítették szalagra Fodor szavait. Azután Rózsavölgyi és Tábori nyilatkozott, majd Gara beszélt a Petőfi Akadémia parancsnokával. Megszólaltatták a harcok során fogságba esett fegyveresek egynémelyikét.

Gara rengeteget szaladgált. Híreket szerzett a hadműveleti csoporttól, a felderítőktől, megbeszélte ötleteiket Maróttal, csinálta és szervezte a műsorkészítést.

Most is a hadműveleti csoporthoz igyekezett. A lépcsőzésben kimelegedett. Szétgombolta köpenyét. Hideg légáramlat húzott a folyosón, s az valamelyest lehűtötte.

Imént, Maróttól jövet a stúdióban járt, de valóságal kimenekült onnan. Gyomra remegett idegességében, halántéka ismét lüktetni kezdett, ahogy a stúdióra gondolt.

– Van anyag? Marót sürgeti... – állított be Liptákhoz és az újságíróhoz.

Lipták éppen levette a szalagot a magnetofon tetejéről:

– Három készült erre. Kerestem egy kiskatonát. A Bem-iskolán kezdett harcolni huszonharmadika éjjelén és azóta, egyhuzamban, csetepatéból csetepatéba. Golyószórós. Karakán legény, kétszer akkora, mint én... Vele csinálunk riportot. Az is mindjárt kész. Már megbeszéltük vele, csak szalagra kell venni.

– Hanem, komám... – szólt közbe Gara – nyilatkozatot kell kérni az ellenkormánytól.

– Mit?

– Jól hallod. Meg kell szólaltatni őket. Ezért hívott le Marót. Sokan ismerik őket a felkelőknél. Persze alaposan meg kell beszélni velük, hogy mit mondjanak. Ha hajlandók fegyverletételre szólítani a fiatalokat...

Az újságíró fölkelt a székről, járkálni kezdett a szobában fel és alá:

– Nem lesz ennek az egésznek egy kis kényszer-íze?

– Elöljáróban meg kell mondani...

– Ugyan! – heveskedett közbe Lipták. – Amikor elfogták és behozták őket, beszéltem a kihallgatást vezető elvtárssal. Már megmondták nekik, hogy még ma lógni fognak. Mi az ördögöt akarunk tőlük a haláluk előtt?! Émelyítő!

Gara nem zavartatta magát az alezredes ellenvetésétől:

– ... Meg kell mondani nekik, hogy ki fognak szabadulni...

Lipták felegyenesedett a készülék mellől, szembefordult Garával:

– Elengedik őket?!

– Nyugalom, alezredes elvtársam. A Központi Vezetőség amnesztiát hirdetett. Más kérdés, hogy egyetértek-e vele, és megint más... – nagyot ásított, s azután folytatta –, hogy végrehajtom-e. Nem értek egyet, mert még egyetlen ellenforradalom sem ért véget azzal, hogy az ellenforradalmárok megelégedtek annyival, amennyit kicsikartak, s nc akartak volna még több engedményt. Végrehajtani viszont kétszeresen is kénytelen vagyok: egyrészt mint a magyar néphadsereg századosa, másrészt mint párttag. Ezeket a határozat szerint ki

fogják engedni. Kérdés, hogy tudunk-e profitálni valamit belőlük, mielőtt kimennek. Jó lenne...

– Megőrülök... Vérszemet kapnak... Odakünn...

– Történész vagy. Tudod, hogy a magyarországi forradalmak bukásának okai között mindig ott szerepelt a belső bitangok elleni gyengeség. Persze most még nem lehet bukásról beszélni. Ha ez a határozat az utolsó engedmény volt, és a fegyveresek maradékát irgalmatlanul szétlőjük, akkor másként fest a dolog... Beszéld meg az elhárítókkal. Meg itt van egy költő, Eörsi... Talán vele is lehet csinálni valamit.

– Jó – hagyta rá tompa hangon az alezredes. A fűtőtestről nyitott konzervdobozt vett le, és bicskával húst kapart ki belőle. – Éhes vagyok – jelentette ki közönyösen. – Ha hazamegyek, gulyást főzetek vacsorára. Bevágok egy fazékkal...

Az újságíró az ajtóhoz támaszkodott. Sápadt volt. Gara gyors pillantást vetett rá és Liptákhoz lépett:

– Az öreg tud a dologról, már jelentettük neki... – súgta.

Lipták csak a szemöldökét rántotta fel:

– Tud róla... Nem érdekel, hogy tud-e róla. Sokat érünk azzal, hogy mindenki tudja. Csinál-e valamit? Tud-e csinálni valamit? – suttogó hangja megforrósodott, izgalommal telítődött: – Részvétnyilvánításokból nem kérek, a jó szándék hangoztatása pedig nem elégít ki...

– A hadsereg a párt kezén van, csak parancsra várunk. Te is tudod.

Lipták az ablakhoz fordult. A minisztérium betonozott udvarán tisztek sorakoztak. Csizmájuk dobogó zaja sokszorosan visszhangzott. Az alezredes az üveghez hajolt, azután visszakapta fejét.

– Megint éjszaka kezdődik... A párt kinek a kezén van?

Legyintett. Hátrafordult, felvette a konzervdobozt és belenézett. Húscafatok tapadtak a doboz aljához. Szórakozottan visszahajlította elgörbült bádogfedelét. A doboz koppant az asztalon.

Gara kirohant a szobából. Torka kiszáradt. Lihegett. Nekirobogott egy szekrény oldalának, alaposan beverte a fejét. Káromkodott. Fejét dörzsölve tovább óvatoskodott a sötétben, s karjával ide-oda-kaszált. Szájában kesernyés íz áporodott. Nagyokat nyelt.

Végre célhoz ért. A lefüggönyözött szobában vakítófényű lámpa égett. Világában szürke felhőként gomolygott a dohányfüst. A szoba

közepén a vezérkar főnöke állt. Mellette szikár, magas homlokú ezredes görnyedt az összetolt íróasztalokra terített hatalmas térkép fölé. Vonalzója erőteljes mozdulatokkal körözött Budapest utcáin.

– Ez... és ez... – mondta. Fölegyenesedett, várakozó tekintetét a vezérkari főnök arcára emelte. A tábornok iratcsomót szorongatott a markában, és a levegőbe suhintott vele.

– Mi van azzal az ezreddel, amelyiket mondtam?

Az ezredes homlokán cseppekbe gyöngyözött a verejték, szájaszélét félrehúzta:

– Vezérőrnagy elvtárs, jelentem, az az ezred...

A tábornok tigrisszemeket meresztett rá:

– Maga is azzal jön, hogy nincs? Mondtam, keressék meg! Nem vagyok hülye! Az az ezred nem tűnhetett el! – Káromkodva csapta hóna alá paksamétáját, dühösen végigmérte az ezredest, és elrohant. Kísérője lámpával követte. Az ezredes vállat vont. A térképhez fordult, vonalzóját élével a tenyeréhez ütögette. Gara hozzálépett:

– Mi újság?

– Milyen újságot akarsz?

– Jót. Mikorra fejezitek be?

– Az ördög tudja. – Egy pillanatra behunyta szemét. – Ekkora fejetlenségben a saját fejem sem találom.

– Dehát mégis?

– Nem tudom. Nem tu-dom. – Hosszúkás ujjával beleszántott ritkás hajába. – Olvasd el a jelentéseket. Belebolondul az ember. Mindenki beleszól, minden pillanatban más döntés... Van erőm és még sincs. Szétaprózzák, szétforgácsolják. Ide ötven szuronyt, oda százat – aztán tesped valami épületben, ahelyett, hogy manőverezznénk vele.

Gara átnézte a jelentéseket.

Az ezredes szótlanul figyelte. Amikor a százados visszanyújtotta neki az iratcsomót, papírlapot emelt föl a térképről:

– Tudsz erről? – tartotta Gara elé.

Kitöltetlen megbízólevél volt. A százados tagadólag rázta a fejét, és végigolvasta:

„Az ellenforradalmi csoportok szervezett ellenállásának letörése után most a főváros területének átfésülése következik.

Az átfésülés körzetenként, a kijelölt körzetparancsnok terve és parancsa szerint történik.

Kinevezem Önt a. . . . . sz. körzet parancsnokává.

A körzet határa: . . . . . .

Rendelkezésére álló erők: . . . . . .

A feladat végrehajtását úgy készítse elő, hogy a körzet átfésülését és a rendfenntartást 1956. 10. 27. 15.00-kor megkezdhesse, és azt a továbbiakban folyamatosan végezze.

Tervét – a helyi viszonyoknak megfelelően – az alábbiak szerint dolgozza ki:

1. A rendelkezésére álló erőkből képezzen megfelelő tartalékokat.

Az épületet biztosító csoportok létszámát a feltétlenül szükséges erőre csökkentse. A személyi állomány fennmaradó részéből szervezze meg a járőrszolgálatot. 15.00-kor a járőrök már az utcán legyenek.

Minden járőrt tiszt vezessen. A járőrök gépkocsin vagy gyalog közlekedjenek.

Biztosítsa a kirendelt járőrök fegyelmezett, katonás magatartását, rendes öltözetét, fegyverzetét és felszerelését.

A körzetében működő szovjet csapatok pk-ával vegye fel az összeköttetést (összekötő tiszttel), a kapott feladatról őt tájékoztassa, és az együttműködést vele szervezze meg.

2. Körzetét ossza fel háztömbökre. Egy-egy háztömböt úgy kell lezárni, hogy az teljesen átfésülhető legyen.

A házakban tartózkodó személyeket a lakónévjegyzék alapján kell ellenőrizni. Elfogadható ok nélkül a lakásokban, padláson, pincében tartózkodó gyanús elemeket le kell tartóztatni.

Az épületeket ellenőrző járőrök a szemben levő házakból jöhető tűz ellen biztosítsák magukat.

A körzet átfésülésének időtartamára a fő utcakereszteződéseknél állítsanak fel biztosító őröket, és szervezzék meg közöttük a járőrözést, amelyet éjjel meg kell erősíteni.

Az épületekben elkobzott vagy az utcán előtalált fegyvert, lőszert, katonai felszerelést a saját elhelyezési körletében gyűjtse össze. Az elfogott vagy letartóztatott személyeket a legközelebbi rendőrőrsnek kell átadni.

3. Vegye fel a kapcsolatot a körzetben működő pártszervezettel, és közösen kezdjék meg az üzemi őrségek megszervezését.

Nyújtson segítséget a párt- és állami szerveknek a normális élet megindításához.

4. A rend helyreállítására – a helyi pártbizottság véleménye alapján – munkásokat is bevonhat.

Szervezze meg a rendőrség helyi szerveivel való együttműködést. A fontosabb középületek elé a rendőrség állítson őrszemet.

5. A rendkívüli állapot felfüggesztéséig mindenféle felvonulást és csoportosulást akadályozzon meg.

6. Az éjjel történt eseményekről naponta 07.00-ig, a nappal végzett munka eredményéről naponta 19.00-ig, a rendkívüli eseményekről soronkívül távbeszélőn tegyen jelentést."

S a papír alján dátum: 1956. 10. 27. . . .

Gara lehunyta szemét.

– Hány óra? – kérdezte.

– Nincs órád? Mindjárt tíz.

– Tehát három elmúlt?

– Az el. De a rendkívüli állapot még el sem kezdődött.

Gara bosszúsan legyintett:

– Majd később ismét próbálkozom.

Kezet nyújtott az ezredesnek. Nagy sóhajjal fűzte hozzá: – Siessetek már . . .

A folyosón megkönnyebbülve lélegzett fel. A légnyomás kivitte a vezérkar épületének ablakait. Friss, hideg levegő húzott keresztülkasul. Orrcimpája kitágult. Odabenn a dohány- és verejtékszag belesavanykásodott a szoba levegőjébe, mintha napok óta nem szellőztettek volna.

Lassan bandukolt végig a folyosón. Gondolta, megnézi Marótot. De ahogy a miniszter irodája előtt baktatott, feltárult az ajtó. Fénynyaláb hullott a falra, néhányan kijöttek. Bekukkantott a hasadékon. Gulyás hadnagyot vélte felfedezni.

Benyitott.

Az előszoba teli volt emberekkel. Csoportokba verődve zsinatoltak. Valóban a hadnagy toporgott az egyik ricsajozó társaság mellett. Gara összeölelkezett vele.

– Vége lesz, visszamegyünk vendégeskedni – nevetett Gulyásra, kissé erőltetett vidámsággal. – És befejezzük a beszélgetést, jó?

– Ha lesz mit beszélni . . . – vont vállat Gulyás. Kis ideig hallgatott, aztán kibökte: – A cirkusz óta eltűnt az asszony, a gyerekkel . . . Félek, nem kerültek-e a felkelők kezébe. – Halkan sóhajtotta: – Ávós-feleség . . .

Gara hallgatott... Mária jutott eszébe. „Csak nem..." Torka összeszorult.

A miniszter segédtisztje lépett hozzájuk:

– Százados elvtársnak mi dolga van itt? – Majdnem kiáltva folytatta: – Csak az maradhat itt, akinek dolga van...

– Velem van dolga – mondta Gulyás csendesen. A segédtiszt nem felelt. Néhány lépéssel odébb újra kezdte a mondókáját.

– Nagy ember lett – vonta fel a szemöldökét Gara.

– Fene. Mező elvtársat kísérem... A Haditanács ülésezik... – és minden átmenet nélkül hozzáfűzte: – Azt hittem, a hadsereg olyan, mint a díszszemlén. Talán, ha egy órája vagyok itt. Micsoda fejetlenség! A jobb kéz nem tudja, mit csinál a bal...

– Határozott utasítások nélkül egyetlen hadsereg sem hadsereg. Harcolunk, de csak ha ránk lőnek. Elfogtak egy egész ellenkormányt a Vörös Csillag nyomdában. Behozták őket ide. Egy tartalékos alhadnagy lett volna a honvédelmi miniszter... Most meg amnesztia, és elengedjük őket... Nem lehet azt mondani a katonának, hogy ott az ellenség, teljesítsd az esküdet, lődd szét... Ha pedig nem hajtja végre a parancsot, minden teketória nélkül, a helyszínen agyonlőni... Enélkül nincs hadsereg...

– Van parancs, meg kell semmisíteni őket – mondta Gulyás, és Garának olyan érzése támadt, mintha béklyó szorítaná a hadnagy nyelvét, annyira lassan ejtette ki a szavakat.

– Nem hallottam... Akartuk már, de mindannyiszor közbeintézkedtek és megakadályozták.

– Már van...

A budapesti pártbizottság első titkára lépett ki a miniszter szobájának ajtaján. Gara főbólintással köszöntötte. Az szívélyes mosollyal viszonozta, megállt mellettük és kezét nyújtotta:

– Gara elvtárs, maga ismeri Budapestet?

– Nagyjából.

– Még valaki kellene... Arról van szó, hogy a szovjet elvtársak olyan tiszteket kérnek tőlünk, akik ismerik a fővárost és el tudják vezetni őket. Vállalná?

– Igen. De... adjanak végre parancsokat. Ne kérjenek! Parancsoljanak! Mi okom lenne nem vállalni? – Halkan dünnyögött: – Emiatt bomlik fel a hadsereg... Még nem láttam olyan tisztet, akit kitüntettek volna, mert jól harcolt a felkelők ellen, és olyant

sem, akit agyonlőttek volna, mert átállt. – Szeme megakadt egy alacsony ezredesen, aki szótlanul várakozott a sarokban. – Nyakas valaha párttitkár volt Kispesten, azt hiszem, ő is ismeri a várost... Csak szólni kell Földes elvtársnak, mert beosztásban vagyok.

– Természetes... – A titkár az ezredeshez ment, néhány szót váltott vele. Az bólintott és odaintette Garát. A titkár halkan magyarázott:

– Elvtársak – az izgalom rekedtesre fojtotta hangját – ... ma estére a felkelőknek csupán két szervezett gócuk maradt. Ezt a két gócot megsemmisítjük. Átmegyünk a szovjet elvtársakhoz. Az lesz a feladatuk, hogy a csapatokat fölvezessék, segítsenek nekik a harc vezetésében, mindenféle tanáccsal. Ők nem ismerik a terepet, ezért nagyon sok függ az önök működésétől. Összekötő szerepet is kapnak, hogy a szovjet páncélosok működését egybehangolják a melléjük rendelt magyar erőkkel... Veszélyes munka, elvtársak...

Gara vállat vont:

– Menjünk – mondta kurtán.

Főbólintással köszönt el Gulyástól.

A hosszú folyosón át a vezérkar épületébe tartottak. Nyakas elemlámpával világított. Egy félig nyitott ajtón fénypászta sugárzott ki. A kőkockákról fölvert por táncot lejtett a sárgás világosságban.

A titkár belökte az ajtót, s intett, hogy várjanak a helyiségben, ő pedig beljebb ment.

Gara hunyorgott a fényben. A kis szoba tele volt szovjet tisztekkel. A százados önkéntelenül végighúzta ujját borostás állán. Ötödik napja nem borotválkozott. Ezek meg most is olyanok, mintha cukrosdobozból vették volna ki őket. Rágyújtott, és mohón nyelte a füstöt. A titkár egy ezredes kíséretében tért vissza, és bemutatta őket.

– Nyakas elvtárs, máris indulhat az egyik harckocsioszloppal, itt a parancsnoka. Gara elvtárs, várnia kell, mert az oszlop parancsnokának még dolga van odabenn. Szóltam, hogy itt van.

Gara leült. A percek ólomlábakon jártak. Tisztek furakodtak át a szoba közepére verődött csoporton. Gara félrehajtott fejjel figyelte őket, aztán a beszéd zsongása meg a lótás-futás mind messzebb és messzebb távolodott. Elbóbiskolt.

Arra ébredt, hogy magában üldögél, s egy borotvált koponyájú szovjet ezredes a vállát rázza, és oroszul dörmögi:

– Jó alvókája van...

Gara felugrott:

– Mehetünk – mondta. Összefogta nyitott köpenyének szárnyát, kapkodó mozdulattal kezdte begombolni. Az ezredes értetlen arccal meredt rá:

– Hová? – kérdezte összehúzott szemmel. Cigarettája füstölt a kezében. Most Gara vágott olyan bután értetlen képet, hogy az ezredes arcára mosoly húzódott és megismételte: – Hová?

– Hát... – és nehézkesen kereste agyában az orosz kifejezést: – megsemmisíteni a felkelőket.

Az ezredes szeme vékonyra szűkült. Hosszúszopókás cigarettáját fogai közé harapta, előredőlt s a szeme közé nézve kérdezte:

– Miért is jött maga ide?

– Az egyik harckocsioszlopot nekem kell fölvezetni...

Az ezredes kiegyenesedett. Borotvált koponyáján megcsillant a lámpafény. Arcán fáradt mosoly vibrált.

– Sokáig aludt, kapitány.

Gara megijedt:

– Csak nem indultak el nélkülem?

Az ezredes a fejét ingatta.

– Az a tankoszlop nem fog elindulni. A másikat is visszarendeltük. Ennyi az egész...

– De hát... Most mi lesz?

Az ezredes vállat vont:

– Azt hiszem, elbúcsúzunk...

– És az ellenforradalom? Nem értem.

– Az ember sok mindent nem ért meg. – A hosszú szopókás cigaretta füstje halvány függönyt vont a kissé mongolos arc elé. Hangjából szánakozás érzett: – Nagy Imre, az önök miniszterelnöke üzent nekünk, hogy nem engedi lemészároltatni a magyar ifjúság elitjét. Ha megkezdjük az akciót, lemond.

Gara úgy hitte, nem jól hall.

– Hogyan? Tessék?!

Az ezredes megismételte.

– A magyar ifjúság elitjét? – Garában elhűlt a vér. – Hát ha ők az elit, akkor mi mik vagyunk?

Az ezredes széttárta karját.

– Ez már az önök dolga. Hívtak bennünket, jöttünk. Úgy látszik

nem kellünk, hát elküldenek bennünket. Elmegyünk. Ha újra hívnak, megint jövünk.

– De hát... nehogy elmenjenek... Hiszen akkor győz az ellenforradalom...

– Sajnos, kapitány, nem maga a Magyar Népköztársaság kormányának miniszterelnöke. – Kivette foga közül a cigarettát, és a hamutartóba dobta. – Talán még találkozunk... – Kezet nyújtott. Gara hevesen megszorította jobbját. Elfordult és kirohant a szobából.

Végigbotorkált a sötét folyosón, Maróthoz. A helyiséget csupán az asztali lámpa világította meg, az is a parkettán állt, s ernyőjét egészen lehajtották. Csend volt. Az ezredes ujját egészen közelvitte a szeméhez, s bicskával tisztogatta körmét. Az ajtónyitásra fölnézett, arcizma ütemesen rángott.

– Mi van, Gara? – és tovább tisztogatta körmét.

A százados nem felelt. Lassan körülnézett a szobában. A gyékényfonatú heverő üres volt.

– Asztalos hová lett? – kérdezte. Amikor este itt járt, Asztalos lefeküdt a kanapéra, magára húzta köpenyét, és közölte, hogy egyetlen okos dolog létezik a világon: aludni.

– Valamelyik szobában tárgyal. – Marót lassan tagolt minden szót. – A munkások fölfegyverzéséről.

Gara lehuppant az egyik székre.

– Vacsoráztál? – kérdezte az ezredes.

– Nem.

– Eredj akkor. Aztán én is mennék. Fene éhes vagyok...

– Menj csak, megvárlak.

Az ezredes felállt. Elmenőben megkérdezte:

– Abból az ellenkormányból sikerült kihozni valamit?

– Szóltam Liptáknak. Ő beszélt velük.

Marót hümmögött, és kiment.

Gara tenyerébe temette arcát, néhány percig mozdulatlanul ült. Halántéka forrón lüktetett, szeme égett. „Ha ők az elit, akkor micsodák vagyunk mi, akik ellenük harcoltunk?" Félt megkérdezni magát, hogy ezen az alapon milyen lehet a munkásmilícia, kinek a kezébe kerül a hadsereg.

Cigaretta után kotorászott a zsebében, s eszébe jutott, mennyit nyaggatta édesanyját, hogy Szent István malátakávét vásároljon,

mert abban színes képek voltak. Ha húsz képecskét beküldött a gyárba, egy albummal ajándékozták meg, amely nagy emberek rövid élettörténetét tartalmazta, s a nevezetességek melletti üres kockába kellett beragasztani képmásaikat. Az egyik zöldruhás, tányérsapkás, vizenyős szemű arckép Kerenszkij Alekszej Fjodorovicsot ábrázolta, s Gara pontosan emlékezett a szöveg utolsó sorára: „Kapkodó kezeiből kicsúszott a hatalom..." Ostoba hasonlat, Kerenszkij nem volt kommunista. Szinte belényilallott a kérdés: vajon Nagy Imre az? Hiszen, ha idejönne a Központi Vezetőség néhány tagja, hogy: Elvtársak, akadályozzuk meg az árulást... De senki sem jön! Vörös vagy fehér – nehéz ezt megérteni? Kellene valaki, aki parancsokat oszt, és nem kérlel, aki nem tárgyal a fegyveres felkelőkkel, hanem halálra löveti őket... Össze lehet szedni azt a hadosztálynyi erőt, amelyik tűzzel-vassal vérbefojtaná az ellenforradalmat, még mielőtt a munkások tömegei – a tehetetlenségi erő törvénye szerint – lecsatlakoznának a demagógia mellé.

Végre megtalálta cigarettáját, s kihúzta zsebéből, csomó papírdarabbal együtt. Rágyújtott és válogatni kezdte a céduláket. Villamosjegy, jegy az Operába, egy üres boríték, Rönkös lakáscíme, aztán egy újságszélre jegyzett szám, amelyről a címerügy jutott eszébe. Zsebredugta papírjait és nehézkesen fölemelkedett a székről. Visszazökkent a telefon mellé. Tárcsázott. Mély basszus hallózott a kagylóba.

– Kinek a telefonja ez? – kérdezte a százados.

– Miért?

– Mert azzal akarok beszélni, de a nevét nem tudom, csak a számot.

– Seregi főhadnagy. Tessék.

– Ön vette le a címert a sapkájáról?

– Hagyjanak már békén ezzel! – csattant fel a basszus. – Mit macerálnak? Igenis levettem. Akar még valamit?

– Kitől kapott utasítást erre?

– A vezérkari főnöktől, ha nagyon érdekli.

– Nem hiszem, hogy a vezérőrnagy elvtárs ilyen parancsot adott volna.

– Hát akkor nem ő adta.

– Hanem kicsoda?

– Mondtam, hagyjon békén...

Gara közbevágott:

– Amint hadnaggyá fognak lefokozni, beszélhet ilyen hangon velem, de amíg nem, a kutyaistenit, addig úgy beszéljen, ahogy kell a feljebbvalójával. – A végén már valósággal kiáltott a kagylóba. – Érti?

A főhadnagy halkan válaszolt:

– Kérem, ideges vagyok. Hatfelől szekálnak a fiúk is emiatt. Nekem az alezredes elvtárs mondta, hogy ő parancsot kapott a vezérkari főnök elvtárstól.

– Megkérdem tőle... Hogy hívják?

– Pásztor alezredes. Tessék csak megkérdezni.

– Köszönöm. – Gara letette a hallgatót. Nem fog nyomozni az alezredesnél egy tábornok után. A vezérkari főnököt tárcsázta, de ott nem vették fel a kagylót. Liptákot hívta.

– Beszéltem velük. Hajlandók nyilatkozni – számolt be az alezredes. – Reggel újra összeülünk, megbeszéljük még egyszer a szöveget és fölvesszük az anyagot...

Marót visszajött, fogát piszkálta.

– Mi van?

– Semmi.

– Menj vacsorázni, aztán feküdj le.

– Jó. Lipták mondja, hogy beszélt az ellenkormánnyal. Reggel megcsinálják a nyilatkozatot...

Marót hümmögött.

Gara átment az étkezőhelyiségbe. Az étkező néhány nappal előbb még tanácsterem volt. Középen hosszú, barna posztóval borított asztal, végén egy-egy kisebb asztal keresztben. Most fehér terítővel takarták le, az egyik keresztben álló kisebb asztalt kivéve, amelyen a minisztérium védelmének térképe hevert. A fal mellett, pokrócokon tisztek aludtak.

Gara nem érezte az étel ízét. Lassan forgatta szájában a falatokat, s amikor a felszolgáló megkérdezte, ízlett-e, gépiesen bólintott, bár azt sem tudta volna megmondani, hogy mit evett. A sarokból egy takarót vett el, leterítette a földre, rádobta köpenyét. Zubbonyát négyrét hajtotta fejpárnának, lefeküdt s magára húzta a köpenyét.

Mély, ájulásszerű álomba zuhant. Sokáig aludt, és arra ébredt, hogy kegyetlenül éhes.

Az asztalon evőeszközökkel zörögtek.

Felült a pokrócon és megdörzsölte a szemét. Az egyik felszolgálóhoz fordult:

– Kész a reggeli?

– Már az ebéd is. Olyan jól aludt, hogy nem volt szívünk fölkelteni...

Gara talpra ugrott. Füléhez tartotta óráját, nem ketyegett.

– Mennyi az idő?

– Öt perc múlva dél...

Körülményes lassúsággal fölvette zubbonyát, köpenyét. Kiment a mosdóba. Csatornabűz csapta meg az orrát. Visszafojtotta lélekzetét, fejét a hideg vízsugár alá tartotta. Prüszkölt. Két ujjal halászta ki zsebéből kendőjét, abba törülközött. Haját már a folyosón fésülte át, miközben felszabadultan szippantotta tüdejébe a friss levegőt.

Visszatért az étkezőbe, és amikor elé tették a tányért, nekiesett az ételnek. A rizseshús forrón gőzölgött, égette a száját, de annyira éhes volt, hogy nem volt lelkiereje türtőztetni étvágyát.

Furcsa bódultság kerítette hatalmába, s evés közben mélabús arccal állapította meg, hogy biztosan sokat aludt, most már attól álmos. Emberek jöttek-mentek, ebédeltek, de mindez mintha egy nagyon régi álom emlékéből ködlött volna elébe. Nagy falatokban nyelte a forró ételt, és arra gondolt, mikor tudna már annyit aludni, hogy a szeme kávé meg cigaretta nélkül se csukódjék le.

Pedig nem álmos volt. Pattanásig feszült idegei fáradtak meg, és elernyedtek, mint a túlfeszített rugó, amely már nem veszi fel eredeti alakját, hanem kúsza gombolyaggá ugrik. Nagy pohár vizet ivott, fölkelt az asztaltól, és a kijárat felé tartott.

– Százados elvtárs!

Visszafordult. Az asztalfőn a miniszter ült, almát hámozott. Gara önkéntelen mozdulattal kihúzta magát:

– Parancs!

– Kérem, csukja be az ajtót... – Az asztalnál ülőkre biccentett: – Az elvtársak nem érzik, milyen huzat van?

– Értettem.

Kiment és erőteljes rántással bevágta maga után az ajtót. A falhoz dőlt, hideg kezét a homlokához nyomta. „Őrület... A legnagyobb probléma! Huzat van..."

Kába fővel imbolygott be Maróthoz. A szobában nyolcan-tízen lehettek. Földes a szoba közepén állt. Éppen befejezte mondanivalóját, és halkan megismételte:

– Ilyen a harchelyzet, elvtársak... Így van... – végighordozta tekintetét az előtte állók arcán, megfordult és elmenőben odavetette Marótnak: – Szóljon a szovjet elvtársaknak, mielőtt kitűzik a piros-fehér-zöld zászlót... – Kiment a szobából.

Gara megmerevedett az ajtóban. A felkelők minden járműre, minden házra kitűzték a trikolort, ezért a kormány csapatai vörös zászlóval jelezték hovátartozásukat, nehogy véletlenül magyar és szovjet egységek ellenségnek nézzék egymást s harcba keveredjenek.

Az ezredes mellé furakodott.

– Mi van? – kérdezte szokott módján.

Marót vállat vont, halkan sziszegte:

– Mi lenne? Taktikázunk... – Garára nézett, és minden átmenet nélkül felcsattant: – Hagyj békén! Látod, hogy telefonozok... Örökösen rángatják az embert.

Gara szó nélkül visszahúzódott. Marót a helyére lökte a kagylót, és káromkodott:

– Ez is mindig mással beszél... – Gara után kiáltott: – Ne haragudj már, de az ember olyan ideges lesz... Eredj föl a „stúdióba", nézd meg, mit csinálnak... Majd ha lesz néhány perc időm, szólok... Te, annak az ellenkormánynak a nyilatkozatával mi van?

– Megnézem.

A százados elindult. Még hallotta Szliács ezredes lelkendező hangját, hogy: „Jaj, de jó, itt ma mindenki ideges." Marót brummogva káromkodott: „Lennél te itt, azt hiszem, te is idegeskednél." Szliács kuncogva válaszolt: „Egy szóval se mondtam, hogy a helyedre akarnék ülni..."

Lipták és az újságíró a rádió mellett gunnyasztott.

– Ez az Érkövié – suttogta Lipták, és a készülékre bökött, amelyből selypes férfi hangja hallatszott. – Most adják le.

Gara széket húzott az alezredes mellé, leült.

– Melyik az Érkövi?

– Aki a miniszterelnök lett volna. Egy újpesti tanár. Egyébként Nagy Imre fog beszélni. Az előbb mondta be a rádió.

A hang elhallgatott, kis kattogás után a bemondó szólt: „Kérjük hallgatóinkat, maradjanak a készülékeik mellett. Rövid idő múlva Nagy Imre miniszterelnök beszédét közvetítjük..."

Gara hisztérikusan felnevetett:

– Megüt a guta. Huszonharmadikától így megy. Majd késő délután beszél, de már most elkezdik, mint a cirkuszban. Itt látható, tessék, tessék... Világattrakció!... Ma utoljára... Tessék, tessék...

Lipták nem felelt. A százados a térdére könyökölt, arcát tenyerébe fektette, mereven bámult a lába elé. Az újságíró cukorkát ropogtatott a foga között, aztán csak a rádió hangja neszezett.

A bemondó érdektelen hangon üzeneteket olvasott fel.

Gara feje megfájdult. Olyan idegesség fogta el, hogy a combja beléreszketett, mint a hideglelősé. Fejét merte volna rátenni, hogy az üzenetek sokaságában rejtjelzett utasítások tömegét közvetítik. Behunyta a szemét, s félhangosan kérdezte:

– Mikor lesz ennek vége?

– A mostani beszéd biztosan hoz változást. Beszéltem telefonon több ismerősömmel. Azt mondják, hogy az emberek egy része már ùnja ezt a hacacárét... Kell, hogy valami történjék.

– Jobbra vagy balra – mondta Gara tompán.

– Igen. – Az alezredes elkomorult. Majdnem suttogta: – Jobbra vagy balra... Habár a dolgok irányzatát figyelembe véve, az a valószínűbb, hogy... – Vállat vont: – Nehéz szembeszegülni az áradattal...

– Mi már néhány árvízből kimentettük az embereket... – vetette oda Gara, s meg se moccant. – Kezdem elveszteni az optimizmusomat.

Lipták hallgatott, a százados sem szólt, csak ült és a földre bámult.

Garának igaza lett. A rádió sorozatos felhívások után úgy öt óra tájban kezdte közvetíteni a miniszterelnök beszédét. Gara hátradőlt a széken, kezét a nadrágja zsebébe dugta. Egy töltény akadt ujja közé, szórakozottan babrálta. Feje fájt. A miniszterelnök szavai tompán hullottak agyára, s csupán az első mondatok jutottak el tudatáig:

„... nem ellenforradalom volt, habár ellenforradalmi elemek is részt vettek benne..."

A többire már nem is figyelt. Fejét a szék támlájára hajtotta,

szemét behunyta, s úgy rágta újra meg újra a szavakat „nem ellenforradalom volt..."

Lipták mögéje állt, s a szék támláját szorongatta. A szék recsegett. Gara fölrebbent.

– Ne... – mondta. – Rossz.

Lipták elengedte a széket. Amíg a miniszterelnök beszélt, az alezredes arca megsápadt.

A rádió elhallgatott. Csend lett. Lipták arcán rángás futott végig. Megfogta Gara vállát. Pislogott.

– Kossuth-címer – mondta csendesen.

– Mi? – kérdezte Gara, és nem nyitotta ki a szemét.

– Hallhattad. Kossuth-címer lesz... – Az alezredes szava tompán kongott.

Gara szemhéja kissé megnyílt. Mosolyogni akart, hogy lám, a történész kitört belőle, s jobban fölkavarta egy szimbólum, akár a beszéd lényege. A mosoly azonban rosszul sikerült, s torz grimaszba fintorodott. Lipták föl és alá kezdett rohanni, mint a ketrecbe zárt oroszlán.

– Soha még olyan széles körű tanulmány nem folyt a magyar történelmet, nemzeti hagyományainkat illetően, mint az elmúlt évtizedben... – Zengő baritonja megfakult, szaggatottan beszélt. – Horthyék a tizedét sem költötték a magyar kultúrára, művészetre és irodalomra, hagyományaink ápolására... Nálunk egy százéves ház már műemlék, és ha hozzá merészel nyúlni valaki, hát úgy kupán vágják érte, hogy attól kaldul... Majd kétszázötven évig a kutya sem nyúlt a kuruckorhoz. Mi kezdtük tudományos alapossággal feldolgozni... – Megállt Gara előtt, és a százados vállához kapott, istenesen megrázta. – Ne aludj, hallod?! Nyisd ki a szemed és beszélj!

– Mit mondjak? – pislogott Gara, és elfordult. – Engem akarsz agitálni? Én ahhoz a káderfajtához tartozom, amelyikre nem szokás szót vesztegetni, mert már megagitálódott.

Lipták tágracsodálkozott szemmel bámult rá:

– Tudod te, mit jelent a Kossuth-címer?

– A Kossuth-címer alatt is lehet proletárdiktatúra. Én csak négy dologgal nem értek egyet... – s az ujján számlálta: – Először a kettőskereszttel, mert az az egyház teljes lelki és világi hatalmát jelenti, s ez olyan semmiségekkel jár együtt, mint a nagy-

birtok. Másodszor: a koronával, harmadszor: a Duna–Tisza–Dráva–Szávát jelképező négy sávval; nem tudom, hogy a jugóknak is nem lesz-e némi észrevételük ezzel kapcsolatban, és negyedszer: a Tátra–Mátra–Fátrát jelentő hármashalommal. Gondolom, ennek a csehszlovákok örülnek csak igazán. A románok is tapsolni fognak hozzá, mert ezzel már ők is találkoztak. Egyébként a többivel egyetértek.

– Milyen többivel?

– Hát, ami maradt.

– Hiszen semmi se maradt...

Gara komolyan bólogatott:

– Nahát, azzal minddel egyetértek.

Lipták dühösen legyintett.

– Kinek jó ez a címer? Nem fejezi ki az ország politikai, gazdasági és kulturális, de még a földrajzi helyzetét sem. E szimbólumok alatt indult meg a magyar fasizmus revanspolitikája is. Hármashalom, kettőskereszt, négy folyó...

Gara kurta kézmozdulattal félbeszakította és színtelen hangon közölte:

– Megnyugtathatlak, hogy a tegnapi hadműveleti jelentések szerint egyes tömegek jelszavai a „keresztény" Magyarországnál és a „Mindent vissza" követelésnél tartanak.

Lipták öklével az asztalra csapott.

– Hát ezek az ökrök nem gondolnak arra, hogy külpolitikánk szempontjából ez katasztrófa?

– Már megint engem agitálsz... – mondta Gara, de Lipták zavartalanul folytatta:

– Mit szólnak ehhez a szomszédaink? Mindegyiknek sérti az érdekeit.

– A Nyugatét nem.

Lipták tehetetlenül széttárta karját:

– Hiszek abban, hogy Nagy Imre kommunista.

– Valamiben hinni kell – mondta Gara egykedvűen, és vállat vont.

Az újságíró felkelt a székéről, és fejét ingatta:

– Aktív tömegek nélkül nem lehet politizálni, az utca pedig kicsúszott a kezünkből. A nép ellenére a nép nélkül – az rossz politika. Nagy Imre képes rá, hogy visszaszerezze az utca bizalmát

a pártnak. Ennek érdekében azt sem bánom, ha engedményeket tesz... Tegyen, ha szélesíteni tudja vele a párt tömegbázisát. Erősíteni őt a pozíciójában, ez a legfontosabb, mert egyedül ő képes rá...

Gara hangtalanul nevetett.

– Emlékszel az Áller képes hetilapjára? Rendkívüli szenzációkról számolt be. Négylábú csirkéről, kétlábú borjúról és hasonlókról. Tudod, azt az én anyám, szegény, mindig úgy nevezte: az Áller mindenre képes hetilapja...

– Nem kell ezt elviccelni.

– Mi lesz? – suttogta Lipták, s feje a mellére kókadt. Gara fölállt. Kábult agya zsibongott. Kezét az alezredes vállára tette.

– Ide figyelj, Lipták, megmondom neked. Ragyogó kilátásaink vannak. Ismered az Ulrich von Huttenről szóló német parasztdalt? „Ha megvernek és legyőznek, és a régi rend lesz úr megint, mindnyájunkat olajba főznek és karóba húznak szám szerint..."

– Cinikus vagy, Gara elvtárs – állapította meg az újságíró. – A többpártrendszer nem feltétlenül jelent fasizmust. Negyvenötnegyvenkilencben sem volt fasizmus...

– Többpártrendszer? Ebbe is belementünk már?

Lipták buta képpel nézett rá:

– Hát mondta...

– Nem figyeltem, de kezd érdekes lenni. Mit mondott még?

– Intézkednek, hogy a szovjet csapatokat azonnal kivonják. Március tizenöt nemzeti ünnep... Ja, igen, az ÁVH-t feloszlatják...

Gara odafordult az újságíróhoz:

– Barátom – fejét csóválta –, ennél jobban teret engedni... Most vedd hozzá, hogy negyvenöt után mi voltunk offenzívában, most meg kergetnek bennünket.

– Nem. Az egész helyzetnek új színt ad az az értékelés, hogy ha nem ellenforradalom volt, akkor csak a jogos követeléseket elégíti ki...

– Komám, gondolkoztál-e azon – pattogott Gara –, hogy ha ez nem ellenforradalom volt, és akik velünk szemben álltak, azok nem ellenforradalmárok, akkor te meg én, meg itt mindannyian mi az ördögök vagyunk? Akkor mi vagyunk az ellenforradalmárok, akik akadályozzuk, hogy a feltörekvő új, a jövő osztálya kezébe

vegye a hatalmat. Nem látok ilyen osztályt, sokkal inkább a régi osztályt és osztályokat látom. Én soha nem voltam és nem is leszek ellenforradalmár. De Nagy Imre szerint ez forradalom, az én nevem pedig aljas gazember, közönséges gyilkos, mert lőttem a forradalmárokra...

Gara hangja elakadt. Cigarettát vett elő. Reszkető kézzel gyújtott rá.

– Nagyon messzire mentél – sóhajtott az újságíró. – Ezzel nem tudok egyetérteni. Arról van szó, hogy pillanatnyilag akadályoztad a magyar szocialista forradalom továbbfejlesztését a nemzeti irányba...

Gara hevesen közbevágott.

– Nem, barátom. Aki *át* mond, annak a *bét* is ki kell mondania...

– Ne veszekedjetek – intette le Lipták. – Inkább gyerünk vacsorázni...

Vacsora után Gara Maróthoz ment. Az ajtót rosszul csukták be, s kihallatszott Földes rekedtes és izgatott kiáltozása.

Gara belépett. Sokan voltak benn. A tábornok egy papírlappal hadonászott:

– Nem! Érti? Aki velünk, a hadsereggel áll szemben, az nem hős! Érti?! Az rühös gazember! Csirkefogó, ellenforradalmár! – Összegyűrte a papírlapot, az asztalra vágta, és szobájába rohant. A papír leesett az asztalról, éppen Marót lába elé. Az ezredes a sarokba rúgta.

– Na, kész – mondta.

Gara csendesen kisomfordált a szobából, s behúzta maga után az ajtót.

Ezen az estén sokan kerestek éjjeli szállást a „stúdióban". Bolgár alezredes, Lovas őrnagy és mások feladataik végrehajtása után bevonultak a minisztériumba, s mivel Marót szobája elég tágas volt, Gara odahívta őket. Ő maga is ott szándékozott aludni, mert eszébe jutott a miniszter megjegyzése a huzatról, s elment a kedve, hogy a tanácsteremben éjszakázzon. – Mindjárt vacsora után fölcipelték holmijukat, lerakták az asztalra, székekre. Bolgár eltűnt néhány pillanatra, és azzal a hírrel tért vissza, hogy az ügyeletes tisztnél mindenki vételezhet pulóvert meg tiszta fehérneműt. Erre aztán valóságos népvándorlás indult meg a folyosó végére. Gara kiment a

mosdóba, és azonnal átöltözött. Újságpapírba csomagolta szennyesét, és letette a stúdió sarkába. Bolgár a magnetofon mellett állt, és Lipták magyarázta neki, hogyan működik a készülék. Bolgár bólogatott:

– Szóval, ha ezt lenyomom, akkor indul... – és rosszfiús mosollyal fordult a többiekhez: – Gyerekek, ezt ki kell próbálni... Gara, mi van a csomagodban?

– Koszos gatya meg ing.

– Hallod-e Gara, neked nagyon fekete lehet a lelkiismereted. Figyelitek, máris tisztát vett...

Lipták bekapcsolta a készüléket.

– Tessék, most beszélj bele – és a mikrofont a kezébe nyomta. Bolgár arcán széles mosoly terült szét, belehümmögött a vasdobozkába:

– Tulajdonképpen mi az istent szónokoljak? – Liptákra kacsintott: – Életet lehelek ebbe a savanyú társaságba. – Kimért pátoszszal folytatta: – Magyarok! Honfitársaim! Kar-, szak- és szagtársaim! Nemzeti demokratikus forradalmunk győzelmes születésnapja alkalmából én, Bolgár Tamás alezredes, a felkelő magyar nép fékje, a győzelmes fegyveres felkelés makacs kerékkötője, sztálinista üdvözletem küldöm fekete lelkű elvbarátomnak és harcostársamnak, Gara százados úrnak, a rákosista–gerőista pribéknek...

Lovas lépett mellé, a mikrofon után nyúlt:

– Eleget beszéltél, add ide kicsit.

Bolgár eltolta Lovas karját.

– Várj! Kedves hallgatóim, rövid idő múlva Lovas őrnagy elvbarátom és harcostársam óhajtja közzétenni gondolatvilágának szegénységét. Maradjanak a seggükön, s várják nyugalommal, hogy világunkat megváltó nézeteit az önök buta koponyájába csöpögtesse kézitölcsére segítségével, amelyet mindig a derékszíjára lógatva hord. Bár inkább a farzsebében székelő rumosüvegecske tartalmát adná körbe közismert bőkezűségével...

– A fene a bendődbe, Bolgár! Előbb odaadtam neki egy kortyra, és mind megitta – mérgelődött Lovas. – Úgy folyt bele, mint a Tisza a Dunába.

... – A közismert bőkezűség nem párosul bölcs körültekintéssel, kedves hallgatóim. Azóta megtöltötte...

Lipták a mikrofonhoz hajolt:

– Javasoljuk az újbóli közrebocsátást feloszlatandó kolhozunk mai búcsúvacsorája után. Mindenki kortyolik egyet. Azután műsorunk következő száma: Bolgár alezredes honfitárs beszámol ragyogó perspektívánkról...

Lovas morogva kihúzta zsebéből az üveget.

– Ennek a Bolgárnak olyan orra van... két kilométerről megszagolja, ha inni lehet... – Meghúzta az üveget, és továbbadta.

Bolgár vállat vonogatva állt.

– ...A perspektíva. Kedves hallgatóim, van új miniszter, és van perspektíva. De rum nincs. Ezek a piszkok mind megisszák, és még ezek nevezik magukat a néphadsereg tisztjének. Micsoda telhetetlen társaság! Őrület. Egy cseppet sem hagytak. Hát hol a fegyelem és a feljebbvalók tisztelete? Néhány koszos őrnagy meg százados belefetyeli az alezredes elől az itókát. Millen idők, millen idők... – csóválta a fejét. – Na, most, hogy rózsaszínben látják a világot, lefestem előttük a perspektívát, ami van. Rumot festeni nem tudok, de perspektívát igen... Hát vegyük sorba. Lipták alezredes elvbarátom sorsának mezejében egy lámpaoszlopot látok, mert ő történész, és amúgy is nagytekintélyű, súlyos ember, meg alezredes is. Nekünk, alezredeseknek lámpaoszlop dukál. Egy olyan nyiszlett századosnak, mint ez a Gara, egy közönséges juharfa is megteszi a minisztérium előtti téren. Perspektívájának beteljesedéséről esetleg később helyszíni közvetítést adok, mert rám a mennybemenetelt illetően csak utána kerül sor... Különben is, Gara elvbarátom legújabb parlamenti jelentéseim alapján közönséges gyilkosnak minősül, aki tűzzel, vassal próbálta elnyomni népünk jogos követeléseinek eget ostromló megnyilvánulásait. Hirdet az újságban is. „Kitűnően képzett sztálinista–rákosista pribék szolid céghez elhelyezkedne kidobóembernek. Választ »Engem már kidobtak« jeligére a kiadóba..."

Gara szótlanul kifordult az ajtón.

Az előszobában a kis gépíróasztalka mellett Váradi ezredes ült és szalonnázott.

– Egyél, Gara elvtárs. – Váradi a bicskával a szalonnára bökött. – Kóstold meg... Épp egy hete vágtunk disznót.

– Köszönöm... – A százados visszautasítóan rázta a fejét. – Hidd el, nem tudnék enni...

– Erő kell, tehát enni kell...

– Ne haragudj – mondta Gara, és az egyik székre zökkent: – Csodálom a nyugalmadat.

Váradit valóban semmi sem hozta ki a nyugalmából. Kispesten lakott egy kis családi házban. Gara emlékezett rá, úgy beszéltek róla, hogy tavasszal, amikor a földrengés összedöntötte a ház egyik falát, az ősz öreg ezredes hálóingben kiment megnézni a bajt, azután megnyugtatta reszkető feleségét:

– Mit lehet csinálni?! A földrengés ezzel jár... – és visszafeküdt az ágyba, mintha semmi sem történt volna, mert még félórája volt a vekkercsörgésig.

Az ezredes lenyelte a falatot, letette a bicskát, és beszólt az ajtón:

– Bolgár alezredes!

Odabenn lélegzetvételnyi csend támadt. Az ajtóban kisvártatva megjelent Bolgár malterporos feje:

– Ezredes elvtárs szólt?

– Én. Ülj le – mondta Váradi. Bekapott egy falat szalonnát, kenyeret harapott hozzá. Várt, amíg Bolgár széket hozott a sarokból és leült, azután folytatta: – Mi értelme van ennek a nyegleségnek? Összevissza sértegetitek egymást. A százados elvtárs inkább kijött, minthogy ebben a játékban részt vegyen.

Gara Váradira meresztette a szemét, és mérges lett, hogy minek áll be prókátornak. Halkan mondta:

– Ha tudom, hogy ezért akarod kihívni Bolgárt, azt mondom, hagyd békén. Egy a bajunk. Egyiknek a feje fáj, a másik hülyéskedik, a harmadik mindenkire vicsorog. Valahogy le kell vezetni... – és legyintett.

Bolgár elkomolyodott. Csak most értette meg, miért szólította ki az ezredes.

– Az ember már nem tud uralkodni az idegein... Én sem... – Fölállt, s elmenőben hozzátette: – Örülök, hogy Gara érti, miről van szó, s nem vette sértésnek. – Megfordult s eltűnt az ajtó mögött.

– Éretlen tacskók – dohogott Váradi.

– Te, Váradi elvtárs, tudod te, milyen ember ez a Bolgár?

– Ismerem. – Az ezredes elszántan rágcsált egy darabka szalonnát. – Gyakran vannak ilyen gyerekes dolgai...

– Nem úgy értem. Tudod-e, mit csinált ezekben a napokban?

Az ezredes nem szólt. Nagy lelkinyugalommal falatozott.

– Rettenetes, amikor az ember odajut, hogy ilyen dolgokban saját maga fölött bohóckodjon. Bolgár most pillanatnyilag ezt a mesterséget folytatja. Két nappal ezelőtt átjöttek a Pártközpontból, hogy nincs fegyverük. Egy Pobedát megraktak géppisztollyal, s elindultak. Bolgár ment velük. Az Alkotmány utcában felkelőkkel találkoztak, egyikük az utca közepére állt és „megállj"-t intett a kocsinak. Persze nem fékeztek, hanem ők hárman kidugtak egy-egy géppisztolycsövet az ablakon és közibük pörköltek, a sofőr meg ész nélkül a gázba taposott. Áttörtek. Ez délután történt. Bolgár este indult vissza, most már egyedül, illetve a gépkocsivezetővel, s nem volt nála csak egy szál pisztoly. Ugyanott, az Alkotmány utcában, megint felkelőkbe ütközött. De a „megállj"-t nem úgy jelezték, mint délután, hanem egy hosszú sorozattal. A gépkocsivezető begyulladt, leállította az autót, és úgy kivágódott a volán mellől, mintha katapultával lőtték volna ki. Otthagyta Bolgárt, a kocsit, máig sem láttuk azóta. Bolgár is kiszállt, és hogy hogyan csinálta, nem tudom, de nyolc fegyver lógott rajta, úgy jött vissza. Két kezében egy-egy géppisztoly, a vállán puska, hátán karabély, minden istencsuda. Zsebe degeszre dagadt a sok gránáttól. Majd összerogyott alattuk. Előtte meg szépen, feltartott kezekkel ballagott négy fogoly... Hát én tudok néhány ilyen és ehhez hasonló történetet erről az emberről. Ezért nem sértődök meg a cirkuszon, amit mindenki, elsősorban pedig a saját rovására rendez. Fáj. Ezért jöttem ki. Fáj látni és érezni, hogy igaza van. Jobb ez, mintha olyan búval bélelt lenne, mint én. Amíg tud nevetni, nevessen, még ha maga magát gúnyolja is. Jobb. De nem tudom végighallgatni.

Az ajtó éles nyikorgással kitárult, keretében Asztalos ezredes alakja jelent meg. Szeme körül az álmatlanság karikái szürkélltek. Markában konzervdobozt és barna katonakenyér darabját szorongatta. Váradira biccentett, hosszú, fáradt léptekkel Garához ment:

– Szevasz, kispajtás. Van szuronyod?

– Nincs. – Gara értetlenül pislogott rá.

– Az egész társaságnak nincs egy valamirevaló szúrószerszáma? Hát milyen katona vagy?

Gara lebiggyesztette a szájaszélét.

– Katona?! Ezért a pénzért igazán lehettem volna miniszter is...

Váradi odakínálta bicskáját Asztalosnak, miközben Garához intézte szavait:

– Fiatal vagy, elvtárs. A pártban mindig bízni kell. Mindig...

Asztalos a kenyeret az asztalra tette, a konzervdobozt a parkettára és melléguggolt. A szeme sarkából futó pillantást vetett Garára:

– Amikor az ember elveszti a bizalmát meg a hitét, mindent elveszített. Az életét is... – A konzervdoboz széléhez illesztette a bicska hegyét, s ütögetni kezdte a tenyerével.

– A hitem nem veszett el, még csak meg sem ingott – vágott vissza Gara. – Kommunista voltam, és nincs mit megtagadnom a múltamból. Bízni... bízni, már csak egy valamiben bízom...

– A pártban kell! – vetette közbe Váradi.

Asztalos felvonta szemöldökét, Garára nézett. Egyszerre mondták:

– A szovjet pártban...

Asztalos nagyot ütött öklével a bicska nyelére. A penge félrecsúszott a bádogon, s ujjába hasított. Sziszegve kapta ajka közé a hüvelykét.

– A mindenét! Megállj, Gara, ezt neked köszönhetem... Amiért bizalmatlan vagy... – ismét a doboz széléhez vitte a bicska hegyét. – Szervezzük a munkásmilíciát.

– Áh – fintorgott Gara. – Ezzel is megvártuk, amíg a csibészek demagógiája érvényesül az üzemekben. Tegnapelőttig a munkásosztály passzív maradt, de ma már nem tudom, ki vezeti őket. A mi pártunk nem. Illetve, aki egy cseppet gondolkozik, az úgy érti Nagy Imre deklarációját, hogy jobb későn, mint soha, és – átáll az ellenforradalom oldalára. Szemérmesen megfeledkezünk arról, hogy az emberek zöme a gyomrán keresztül gondolkozik. A kormány ma éppen azt mondotta, hogy ez a fegyveres felkelés igazságos és jogos volt. Az összes helyezkedő melldöngetve fogja túllicitálni az eddigi követeléseket, és a legszélsőségesebb irányzatokhoz csapódik, mert biztosítani akarja egzisztenciáját. Magukkal fogják rántani a munkásokat is, vagy legalábbis tétlenségre kárhoztatják. Nem is beszélve arról az apróságról, hogy a deklasszált elemek túlnyomó többsége – beleértve a régi, kiebrudalt rendőr-, csendőr- és katonatiszteket – ma üzemi munkás. Ha jól emlékszem, egyedül Csepelről több mint ötezer prolit emeltünk ki. Csepelen azóta sokkal, de sokkal megnőtt a munkáslétszám. Kikből? Ez a munkásosztály nem olyan, mint a régi...

Asztalos felhajtotta a szétvágott bádogtetőt, s az asztalhoz ülve, mohón evett. Nagyot nyelt, és a torkát köszörülte:

– Ki az ördögre támaszkodhatsz akkor?

– Adj egy falatot... Megkívántam.

Asztalos kenyeret vágott, a bicska hegyére szúrt egy darab húst, és Garának nyújtotta:

– Parancsára, százados elvtárs, egy katona előállt... Nem feleltél.

– Kire támaszkodnék? – Gara gúnyosan elmosolyodott. – Attól függ, milyen politikát akarnék. Ha a proletárdiktatúrát, akkor összeszedném azokat az embereket, akik, hogy divatos kifejezéssel éljek, egy kissé kompromittálták magukat a proletárdiktatúra mellett. Például nem oszlattam volna fel az Államvédelmi Hatóságot, sőt behívtam volna valamennyi katonát, aki valaha is ott szolgált, s akit az ellenforradalom szélsőbalra szorított akkor is, ha nem volt kommunista. Derék forradalmi ellenforradalmáraink ávós-keresés ürügyén vadásznak a kommunistákra. Mivel ezeknek az életük függ attól, hogy proletárdiktatúra lesz-e, vagy sem, elsősorban az ő kezükbe adnék fegyvert. Aztán összeszedném azokat, akik joggal várhatják, hogy sztálinista vagy szektás, esetleg dogmatikus jelzőjük miatt félreállítják őket... Ez lenne az első lépés... A következő pedig: veterán munkásokat fegyvereznék fel, akiknek szintén szívügyük a proletárdiktatúra, a gyár, meg a föld... Főleg pedig, nem tárgyalnék, hanem leveretném az ellenforradalmat. Aztán pedig megkezdeném a rendcsinálást a pártban. Kiszórnám az árulókat, és ezzel egyidejűleg megindítanám a harcot a széles néptömegek bizalmának visszaszerzéséért! Ezt csinálnám...

– A párt szerint nem ellenforradalom volt – recsegte Váradi. – Nagy Imre beszédét a Központi Vezetőség hagyta jóvá.

– Emlékszel ötvenhárom nyarára, Váradi elvtárs. Én éppen Hévízen nyaraltam. Ott hallottam Nagy Imrét a rádióban beszélni. Különösen az ragadott meg, hogy micsoda szenvedélyességgel ostorozta begyűjtési rendszerünk hibáit. Biztosan azért, mert egy esztendővel azelőtt a begyűjtési miniszter alaposan megcsavarta azt a bizonyos prést, és az a miniszter ő volt. – Gara legyintett, és keserű szájjal tette hozzá: – Szeretem a hajnalt...

Asztalos nagy falatokban nyelte a konzervhúst és a kenyeret. Hallgatott. Váradi összekulcsolta kezét az asztalon, ujjával malmozott, megfontoltan mondta:

– Gara elvtárs úgy beszél, mintha egyedül ő lenne kommu-

nista... Talán Janza Károly nem az? De az, és honvédelmi miniszter... És éppen úgy nem fogja eladni a pártot és a népköztársaságot, mint a többi vezető, aki mostanában került pozícióba...

– Ugyan, minek a munkásmilícia, ha itt nem ellenforradalom volt? Ha egyszer a felkelők igaz ügyért harcoltak, akkor erősíteni kell őket és semmi szükség a munkásmilíciára.

Asztalos összekattintotta, s visszaadta Váradi bicskáját.

– Ide figyelj, kiskoma. Szerintem azért kell a munkásmilícia, mert kezet emelnek a munkáshatalom vívmányaira. Soha nem baj, ha felfegyverezzük a munkásosztályt. Majd vigyázunk rá, nehogy gazembereknek a kezébe adjuk a puskát...

– Az az érzésem, János, hogy Sziklai Sándor nem az első volt és nem az utolsó lesz, akit az *ellenforradalom* – Gara szándékosan megnyomta azt a szót, és kis szemöldökrándítás kíséretében megismételte: – ... az ellenforradalom eltett láb alól...

– Na, jól van. A munkásőrséget mindenesetre megcsináljuk – állt fel Asztalos. – Szervusztok, még van egy utam.

– Aludj itt – hívta Gara.

– Nem, dolgom van. – Asztalos a kezét nyújtotta és elment.

Gara idegességében felállt, s néhányszor végigsétált a szobán. Megszédült, lába remegett. Visszahuppant a székre.

– Tegyük el magunkat holnapra. Okosabbat úgy sem csinálhatunk – indítványozta Váradi.

A társaság fele már lefeküdt a stúdióban. Egy pokróc – lepedőnek a parkettára, a másik – takarónak, s rá a köpeny, fejpárnául a zubbony meg a nadrág szolgált. Amikor Váradi és Gara belépett, Bolgár már ingre, gatyára vetkezett s az „ágyba" készült. Morgott:

– Siessetek. Olyan álmos vagyok, mint egy ló. Gara, oltsd már el a villanyt. Te, miért nem patenttal kapcsoltad be a zubbonyt? Nézzétek milyen lassan mozog.

Tulajdonképpen Váradira célzott. Az ezredes azonban nem zavartatta magát, komótosan szedte le ruházatát. Odaszólt Garának:

– Feküdj csak, majd én leoltom.

Gara bebújt a takaró alá és összegömbölyödött. Félálomban még hallotta Völgyes ezredes hangját, amint csendesen mesélte:

– Ahol ezek elrikkantják magukat, ott mindjárt összegyűlik a tömeg... „Gyilkol az Ávó"! – és egy perc alatt ezren tódulnak oda... Mondták nekem két nappal ezelőtt, de nem hittem... Vé-

letlenül keveredtem a tüntetésbe. Láttátok volna az utcát! Amerre csak mentek, a rádiók mind az ablakban harsogtak: „Magyarok, lobogózzátok fel házaitokat..." Mámoros volt az utca. Én meg folyton csak azon morfondíroztam, hogy mennyi vér folyt el hiába, mennyi bűn... Mesélhetik nekem, hogy egy maroknyi csoport... A nép van velük... a nép. Mintha törpe lettem volna közöttük. Én többé fegyvert nem fogok rájuk, az szent. Dicsérték a honvédséget, én meg csak pirultam a szégyentől. A Malétert emlegették. Hogy hős... és igazuk van... A Maléter, az csuda ember. Igazi partizán. Elment, befészkelte magát a Kiliánba és várt. Egyesítette saját erőit a szabadságharcosokéval. Ma este közölte telefonon, hogy ő a forradalmárok parancsnoka. Most már megértem, miért nem bírtak a Kiliánnal a tankok. A Maléter jó katona. Kiépítette a védelmet úgy, hogy abban hiba nem volt! És felismerte, hogy az igazság a nép oldalán van. Igazi partizán az, gyerekek... Én régről ismerem. Karakán ember!

Az udvaron egy katona énekelt:

„Kétszer kettő néha öt,
Minden számtant félrelök
Egy sokat ígérő szerelmes pillantás..."

Álomtól kába hang szakította félbe a dalt:

– Balázs, az istenedet! Kornyikálj otthon! Már aludni sem lehet attól a rettenetes nyivákolástól!

Csend lett.

Tizennyolcadik fejezet

Ott a hamutartó, ne a padlóra hamuzzon!

Vincze az ajkát harapdálta dühében. A kórházparancsnok szobáját sem takarították huszonharmadika óta. Vastag por lepte a bútorokat. Pillantása végigsiklott a féltett padló megkopott fényén. A függöny alól csikk- és hamukupacok árulkodtak arról, hogy miért üresek az alezredes hamutartói. „Disznó – gondolta –, közönséges képmutató disznó."

A hadtápfőnök épp egy órácskával ezelőtt feküdt ágyba. Halálosan kimerültnek érezte magát; ahogy letette fejét a párnára, elaludt, s ahogy elaludt, már keltették is fól: „A parancsnok hívatja..."

– Szóval, hallotta... Novocain... – ismételte az alezredes a sebészfőorvos imént elhangzott szavait, és bólogatva emelte tekintetét Vinczére. Szemében alig észrevehető mosoly bujkált.

„Hamutartó – morogta magában Vincze és cigarettája csikkjét a tálcába csapta. – Micsoda disznó társaság!" Nagyot fújt, fennhangon folytatta:

– Alezredes elvtárs, ne csináljanak bohócot belőlem... A sebészetnek ötpercenként eszébe jut, hogy ez kell, meg az kell. Mindig külön jut az eszükbe. Huszonharmadika óta nem tudtam aludni, és ma huszonnyolcadika van. Miért nem írják össze, amire szükségük van? Egyszerre! Mindenféle terv híján dolgoznak! Náluk van váltás. Gondoskodtak az orvosaik pihentetéséről. Nekem nincs, akit

küldozgessek... Menjenek ők novocainért! Reggel hoztam gyógyszert, akkor nem jutott eszükbe, hogy délig elfogy?

Az alezredes egy kézmozdulattal megpróbálta félbeszakítani, de Vinczéből feltartóztathatatlanul áradt a méltatlankodás:

– Katucz doktor volt reggel az ügyeletes, a nőgyógyász, akit most a sebészetre osztottak be. Odaállít hozzá egy triciklis fegyveres azzal, hogy a Szabó bácsi küldte a Széna térről, adjon húsz kenyeret meg ötven konzervet, mert éhesek. Erre a Katucz adott. Nem szólt senkinek, hanem adott. Hát szerezzen helyette! Mert én ugyan nem viszem a bőröm a vásárra holmi konzervekért, hogy ő nagylelkűsködjön vele! A sebészet személyzetének élelemadagjából volt jóságos, nem az én keretemből! Annyi kalóriával kevesebb kosztot kapnak ma. Pótolják a magukéból. Az én bőrömre senki ne jókodjon!

– Katucz nem kockáztathatta meg, hogy esetleg kitegye a kórházat a fegyveresek támadásának – rivallt közbe a sebészfőorvos. – Megfenyegették...

– Engem is, hogy agyonlőnek, ha nem szállítok fegyvert nekik. Mégis itt vagyok! De élelem – az nincs, mert odaajándékozták...

A parancsnoknak sikerült kihasználnia Vincze két lélegzetvétel közötti szünetét:

– Csendesebben. Vitatkozni ráérünk. Egyelőre nem az a fontos, hogy ki milyen hibát követett vagy nem követett el. A hadtáp eddig valóban kiválóan biztosította kórházunk működését. Vincze elvtársnak igaza van abban, hogy egyszerre, legalább egy-két napra való ellátmányigényt kapjon, s ne ötpercenként adjanak újabbat és újabbat. Azt hiszem, ebben egyetértünk. Azonban, ha már a sebészet megfeledkezett a novocainról... szerezni kell. Értse meg őket is, százados elvtárs. Ilyen betegforgalmunk sohasem volt. Persze, hogy nehezebben megy a munka. Ők is emberek, akik hibázhatnak, akár maga vagy én. Maga is csinált már hibát, még hozzá békésebb körülmények között...

Vincze dohogva fölállt.

– Állítsanak össze valami lajstromot, hogy mire van szükségük holnap estig. Azt most megszerzem, de azután holnap estig sehova se megyek. Aludni akarok... – és kis vállrándítással hozzáfűzte: – Kérek engedélyt előkészíteni a gépkocsit.

Indult is kifelé, meg sem várva, hogy a kórházparancsnok válaszoljon. Dél volt. Eszébe jutott, hogy harapni kellene valamit, de

olyan ideges izgalom vett erőt a gyomrán, hogy úgysem tudott volna enni. Szobájába ment, meglotyogtatta demizsonját. Az alján maradt még egy kortynyi bor, mohón fölhajtotta.

Gépkocsivezetőjét a nagy, vajszínű mentőautó volánja mellett találta. Fejét a kocsi oldalához támasztotta, halk duruzsolással hortyogott. Szája szegletén kicsordult a nyál, mosolygott álmában.

Alig tudott lelket verni belé.

– Melegítse be a motort – brummogta, ő meg addig telefonált a sebészfőorvosnak, hogy kész-e a lista. Küldték neki a cédulát azonnal. Vincze beült a kocsiba, s a vajszínű kigördült a kapun. A sofőr álmos hangon motyogott:

– Keresünk?

Vincze igent hümmögött rá, és megjegyezte:

– Valami magyar kellene.

– Azt nem hagyják ott a mentők... – jegyezte meg a gépkocsivezető. – Amilyen van... – vonta föl a vállát.

A hadtápfőnök nem bánta különösebben, hogy ki kerül az autójukba, most mégis jobban szeretett volna sebesült felkelőt, mint katonát, akár szovjetet, akár magyart. Ma, hajnaltájt is szovjet sebesültet szedett föl. Nem volt súlyos a sebe. A lövedék átütötte a katona fülét, s egy darabon végigszakította fejbőrét, amely alól előfehérlett a koponyacsontja. Vincze ráparancsolt, hogy vetkőzzék le. A gúnyát begyömöszölte a hordágy alá, ráhúzott egy kórházi inget, és kézzel-lábbal magyarázta:

– Nem beszélni! Érted? Nem happarlapapp! – közben a hordágy szélére ültette, lecibálta csizmáját meg a vattás nadrágot. Egy szál gatyában végigfektette a hordágyon, s föléje hajolt: – Semmit se nem érteni? – Érted? – s oldalra billentve a katona fejét, mutatóujjával kinyitotta száját és szemét lehunyta. – Te kaput. Érted? Spitál nem kaput, de autón kaput! Érted? – Azzal kimászott a kocsiból, s előreült a gépkocsivezető mellé.

– Mehetünk – mondta, és halkan hozzátette: – Én vagyok a legnagyobb ökör a világon. Mindig másért viszem vásárra a bőrömet...

Vincze csupán azért izgult, hogy a felkelők feltartóztatják őket, s a katona véletlenül megszólal. Akkor széttépik, de őt is. „Legjobb lett volna kupán nyomni – gondolta. – Elájul, és akkor biztos, hogy nem nyitja ki a száját." A kórházban a sebészeket nem érdekelte, hogy kit hoz, csak vágták, szúrták, azt sem kérdezték a sze-

rencsétlentől, aki késük alá feküdt, hogy fiú-e vagy lány. Vincze csak először kísérte be a műtőbe a betegét. Ez a bekukkantás azonban tökéletesen elegendőnek bizonyult a megállapításhoz, hogy a sebészkedés a legközönségesebb hentesmunka, s borzongva gondolt rá, hogy netán ő is idekerülhet.

Amikor a kórházba érkeztek, egy öreg orvosnő, az ügyeletes helyettese vette át a beteget. Vinczére ripakodott:

– Maga csak ruszkit hoz? – Gyűlölködő pillantást vetett a hadtápfőnökre. Vincze tágrameredt szemmel bámult vissza. Ez az ősz aggleány annyit karattyolt a pártnapokon az emberiességről, hogy néha belefájdult a feje. Egymás között Pavlovkának nevezték, mert úgy áradozott a pavlovi módszerekről. Kajánul, de azért csendesen mentegetőzött, s az öregasszony szónoklatait idézte:

– Beteg ez, és akkor mindegy, hogy haragszunk-e rá, vagy szeretjük. Szeretni kell, mert beteg és a segítségünkre szorul... – vigyorogva leste a hatást. Az orvosnő a papírjaiba temetkezett:

– Beteg vagy nem, orosz. Maga meg magyar... Azaz lehet, hogy rosszabb, mint ez a muszka...

Vincze kifakadt:

– Ide figyeljen, tudja-e, hogy ha nincs ez a sebesült, akkor maga hiába vár tejet a gyerekeinek?! Sebesült nélkül nekem öt perc múlva lőszert kellene hordanom meg fegyvert, és úgy ripityára lőnének, mint a többi kocsit. Abból meg nem kérek! Az irodából könnyű ám a száját huzigálni!

– Akkor ne hozott volna tejet! – sziszegte a nő, s a düh vörös foltokba gyülekezett arcának redői közé.

A sebesült katona szeme idegesen rebbent egyikről a másikra. Vincze becsapta maga mögött az ajtót, és dohogott, hogy mit vicsorog össze a vén csoroszlya, inkább örülne, hogy anyatejet szerzett a fiókáinak. Ez volt az első rosszalló szó, amellyel huszonnegyedike reggele óta munkáját illették, és ahogy eszébe jutott az ügy, rettentően dühbe gurult. Ez a kiszáradt aggszűz olyan bolondnak tartja, mint a csecsemőit! Azok ugyan beveszik, akármit gagyarászik a fülükbe! De hogy valaki a politikai analfabétaság ilyen magas fokán álljon, az azért sok. Mert mi lehet? Az oroszok majd kimennek, ha tend lesz. Naná, majd leülnek a Körút közepén a tankjaik tetejére malmozni. Változnak a miniszterek, de akiknek a kezében az erő van, a hadsereg vezetése, a tábornoki kar – az marad. Ismeri ő már

ezt. A végén annak a fejére ütnek, aki nem gazsulál. Na hiszen, majd éppen ő fogja odatartani a kobakját az áldás alá. Sebesültre szüksége van, mert másképp nem tudja ellátni a kórházat. Aztán, hogy hottentotta-e a jámbor vagy bantunéger, az őt nem érdekli. Igaza van a sofőrnek: azt visznek, aki éppen akad. Mindenesetre jobb lenne valami civil, semmi értelme, hogy ok nélkül összetűzzön Pavlovkával. Minek szerezzen haragosokat?

A mentőkocsi ablaka még az emlékezetes lőszerfuvarozás idején betört, s a szél kedvére nyargalászott a vezetőfülkében. A hideg levegő kifújta Vincze fejéből a haragot. Borzongott; a metsző októberi légáramlás át- meg átjárta könnyű fehér vászonöltözékét. Kezét összekulcsolta ölében, s jó sokáig töprengett az orvosnő megdöbbentő szavain.

Eddig úgy festett, hogy teljesítenie kell feladatát, és ezzel a maga részéről tökéletesen le is zárta az egész ügyet. De Pavlovka megjegyzései arról tanúskodtak, hogy az erjedés, amelyet az egész városban tapasztalt, lassacskán eljut a kórházhoz is. Világos, hogy az ő munkaterülete a hadsereg perifériája csupán, különleges hely. Sohasem élte igazán a hadsereg életét. Ez az újmódi okoskodás azonban ide is elért, s hogy bekerül-e a fegyveres erő vérkeringésébe, az attól függ, mikor makacsolja meg magát a kormány, és veszi komolyan saját intézkedéseit. Az egészben csupán az az elgondolkoztató, hogy mennyire kirínak az ő hirtelenében felszedett ávós és szovjet meg magyar katonasebesültjei a kórházban ápoltak közül. Mintha ezekkel a kutya sem törődne. Sorsukra hagyatva, ott gebednek meg az utca kövén, vagy a tömeg veri agyon őket, csak néhánynak van olyan szerencséje, hogy őbelé botlik.

Sasváriné jutott eszébe. Reggel találkozott vele. Az asszony panaszkodott, hogy az orvosok feléje sem néznek a férjének. Megígérte, szól nekik, s közben a Pavlovkával folytatott purparléra gondolt, meg arra, hogy a Sasvári szobatársa is ávós. Ezt a következtetést természetesen nem kötötte Sasváriné orrára, inkább mentegette az orvosokat, hogy annyi dolguk van. Az asszony egyetlen szóval válaszolt: „Tudom." Hangján lemondás érzett. Vincze nem firtatta, hogy mi az, amit tud. Aludni szeretett volna, sietve búcsúzott, s valósággal rohamléptekkel loholt elintéznivalói után, hogy végre lefekhessen. Most, ahogy maga elé idézte az asszony arcát, olyan fájdalmas keserűség sugárzott a vonásaiból, hogy megfogadta:

mihelyt hazaérnek a kórházba, valóban megemlíti a dolgot valamelyik orvosnak, esetleg magának a kórházparancsnoknak.

A gépkocsivezető az ajtó szélesszájú vászonzsebéből rumosüveget húzott elő, s odanyújtotta Vinczének. A százados szó nélkül elvette, nagyot kortyintott belőle, s ugyancsak szó nélkül adta vissza. Ma még felszalad Sasvárihoz. Kifaggatja, hogy s mint áll annak a tábornoknak a szénája. Majd azután eldönti, miféle húrokat penget a politikában. Addig is . . .

Nem fejezhette be gondolatait, mert golyózápor kerekedett körülöttük. A vezető hirtelen fékezett, Vincze beverte fejét az autó tetejébe és feljajdult. A sofőr a volán alá bukva csúszott az ülés mellé s onnan kérdezte:

– Nagyon megütötte?

– Meglőttek – morogta, és egy káromkodás után odamutatta vállát. Ruháján apró lyukat ütött a golyó. Sziszegett s orrát szívta.

A lövöldözés éppoly gyorsan abbamaradt, ahogy elkezdődött. Emberek gyűltek a kocsi köré. Kiáltás harsant:

– Az ávósok lelőtték az orvost!

Vincze az ülés mellett kuporgó gépkocsivezetőre mordult:

– Vissza a kórházba!

Fehér öltönyén átlucskosodott a vér.

Saját lábán ment fel a műtőbe, s kopogtatás nélkül benyitott. A műtőasztalon egy ember feküdt, fehér lepel borította testét, csak rettenetesen elroncsolt lábszára hevert szabadon. A fűrész egyhangú zizzenéssel zsongott az orvos kezében. A terem hullámozni kezdett Vincze szeme előtt. Amikor végigzuhant a kövön, az orvos meg se fordult, összeráncolt homlokkal fűrészelte a roncsolt lábat s rikácsolva ordította:

– Nővér! Az isten tegye magát akárhová! Hiába kérem, hogy csönd legyen?!

Tizenkilencedik fejezet

Gulyás éhes volt, az élelem azonban elfogyott. Kenyeret vacsoráztak vereshagymával. Maradéka egy szétterített újságlapon éktelenkedett az íróasztal közepén. A hagyma szaga még ott kavargott a dohányfüstös levegőben, s az illat csiklandozta ínyét. Nagyot nyelt. Kenyérhéjat vett el az újságról, szórakozottan rágcsálta. Égett alja kesernyés ízt adott a szájának. Fintorgott. Fél vereshagyma héja hevert a parkettán, a forradásos arcú férfi széke alatt. Egyszer már megmondta a nevét Gulyásnak, de ő bizony elfelejtette. Aki vele szemben ült, Gulyás századparancsnoka mellett, egyszerűen Buksinak szólította.

Rettenetes fáradtság nyűgözte le. Úgy tíz óra lehetett, átment a másik szobába, ledőlt a sarokban összehajtott szőnyegre. Forgolódott és nem tudott elaludni, végül megunta, visszajött közéjük. Szótlanul hallgatta csevegésüket, amelynek sem célját, sem értelmét nem látta.

– Üres szájtépés... – gondolta megvető ajkbiggyesztéssel.

Dühös volt, hogy annyira vérébe ivódott a kései fekvés, meg hogy amíg elöljárói szobájában ég a villany, addig az övében sem alhat ki. Mivel a nagyfőnökök vitatkoztak, hát ők négyen is – a két funkcionárius, a századparancsnok és Gulyás – összeszedték gondolataikat a jelenről, jövőről. Illetve csak hárman, mert Gulyás hallgatott. A száraz kenyérhéjat ropogtatta. Nem táplált illúziókat. Azok hárman az előző napok beszélgetéseiből ismerték álláspontját. A had-

nagy szerette volna, hogy ne legyen igaza. Csendben ült, nem akarta feketébe rántani rózsaszín álmodozásukat. Élesztgessék csak elképzeléseiket, legalább nem lóg az orruk, mint az újévi malac farka.

Buksi a szék alá húzta lábát. Cipője orrát a parkettának támasztotta. Lehetetlenül gyors, ideges rángásokkal rázta térdét. Ahogy a lába mozgott, sarka alatt ütemre hintázott a vereshagyma héja. A parketta halkan nyikorgott.

Gulyás szeme a hagyma héjára tapadt.

Október huszonharmadikáról huszonnegyedikére virradó éjszaka fogta el Kamuthy Vendelt. Az a szónoklat, amelyet ez a csirkefogó a törvényességre hivatkozva kivágott, felháborította, lelke mélyéig megrendítette a hadnagyot. Azóta minden helyzetet úgy is mérlegelt, hogy Kamuthy Vendel személyébe és viszonyai közé próbálta élni magát. Már a kihallgatás közben életrekelt benne az érzés, hogy ez a munkássá vedlett Horthy-tiszt áll az események mögött. Mozgatja-e valaki más ezt az alakot, esetleg külföldről – nem tudta, de nem is érdekelte. Kamuthyban látta megtestesülni a fegyveres felkelés igazi tartalmát, ebben az olajfoltos overallba öltözött figurában, aki szürcsölt már tejszínt az élet asztaláról, s aztán írószoharat nyomtak a kezébe, hogy vágjon jó képet hozzá, ha akar, de ha nem, akkor sincs mit csinálni.

Persze hogy Kamuthy Vendel fegyvert fogott és elsőnek. Mit veszíthet? Az életén kívül semmit. Viszont nyerni – mindent visszanyerhet. Aki megszokta, hogy a Gundelnál mulasson, az nem az Ilkovics spriccerére vágyik. Gulyás maga elé idézte Kamuthy szikár alakját a beszéd közben ugrándozó karvalyorrával, és így okoskodott:

„Én szabadságot és demokráciát, igazságot és törvényességet akarok mindenki számára. Tessék szabadságot adni, de mindenkinek, szóban, írásban. Ahhoz, hogy a demokrácia teljes legyen, oszlassák fel az Államvédelmi Hatóságot, amely börtönbe küldött egy csomó ártatlan embert. Engedjék azonnal szabadon a foglyait, akik most is ott sínylődnek. Dutyiba került sok-sok magamfajta. Bűnösek-e vagy sem, ez most senkit nem érdekel. A demokrácia mindenkire vonatkozik. Most az a fő, hogy engedjék szabadon az Ávó foglyait, a testületet pedig szüntessék meg. Amikor megszűnt s letette nekem a fegyvert, akkor már én vagyok az állam védője. Persze, az oroszok is tűnjenek innen, mert azok veszélyeztetik a függetlenségünket, nem is beszélve arról, hogy a vörös páncélosokban menedéket adnak

a magyar vörösöknek is... A hadsereg csak ismerje el az én hősiességemet, aki megváltottam a hazát az ávós bitangoktól, és ha egyszer elismerték, onnan már csupán egy lépés ahhoz, hogy letartóztassák azt, aki a népre lövetett, vagyis rám, aki kifejeztem a nép valódi érdekeit. Amikor mindez megtörtént, észre sem veszitek, és én vagyok a helyzet ura. Fegyver van a kezemben, a hadsereg nem lő rám, úgy táncoltok, ahogy én fütyülök..."

Gulyás nem rejtette véka alá ezt a bölcselkedését. A többiek kétkedve fogadták, és éppen tegnap – amikor bejelentették az Államvédelmi Hatóság feloszlatását, s ő szomorkásan ingatta a fejét –, az egyik pártfunkcionárius gúnyosan vágta hozzá:

– Magában már annyira gyökeret vert az ávós avangardizmus, hogy el sem tudja képzelni maguk nélkül a világot! Pedig forog az, anélkül is...

– Forogni forog – jegyezte meg a hadnagy kesernyésen –, csak azt nem tudom, hogy mi is forgunk-e majd benne.

– Persze, innen fúj a szél! Hát egész jól megleszünk maguk nélkül is... A jugoszlávok sem csináltak ávót, mégis élnek...

– Tényleg, ők UDB-t csináltak.

– Nem arról van szó, maga is tudja. Ott nem gyűlt össze a gyilkosok bandája!

– Gyilkosok?! Én... Engem... – de a funkcionárius nem engedte neki befejezni:

– Jó, maga nem, de a testület igen. Rajk, Pálffy meg a többiek gyilkosa – és nyál fröcsögött a szájából. – Ne vegye magára, ha nem érzi bűnösnek magát! Sokan megérdemlik ott a kötelet...

Katonái ráncigálták át a másik szobába. Még szerencse, mert különben a két markával fojtja meg azt az embert.

Ez a perpatvar tökéletesen eloszlatta Gulyásban az illúziókat. Ha már a párt funkcionáriusai között is lábra kapott a nézet, hogy a magyar proletárdiktatúrának nincs szüksége ökölre, akkor Kamuthy célhoz ért, s ő a legjobb esetben elmehet kukutyinba zabot hegyezni vagy borsot gömbölyíteni, ha hagyják, s nem küldik Földvárra deszkát árulni... Ha odadobják őket bűnbakként az utca felizgatott népének, akkor nincs mit várni a jövőtől, és számított rá, hogy ez előbb-utóbb bekövetkezik. Találkozott olyan kézzel írott s falra ragasztott röpcédulákkal, amelyek hírül adták ország-világnak, hogy Nagy Imre két napon át az Ávó foglya volt, és azért hirdetett statá-

riumot a rádióban, mert a pribékek csőre töltött fegyverrel álltak mögötte.

Hagyta hát asztaltársait, hadd fecsegjenek, amiről akarnak, fejét sem fordította feléjük. A vereshagyma héját figyelte, amely imbolyogva hintázott a parkettán Buksi lábmozgásának ütemére.

– Gyere csak, elvtárs – hívta ki Buksi Gulyást a folyosóra, s amikor becsukta maga mögött az ajtót, a fülébe súgta: – Nem akarom odabenn mondani... Bízom ugyan bennük, de olyan időket élünk, hogy jobb, ha ilyesmiről csak azok tudnak, akiket érint... Ha úgy kerül a sor, eljöttök hozzánk, és ott lesztek, amíg szükséges. Megbeszéltük már néhányan. Csak nem képzeled, hogy kiadunk a csőcseléknek? – suttogta, s meleg lehelete megcsiklandozta Gulyás fülét. A hadnagy elmosolyodott.

– Velem jössz majd haza. Szerzünk másik ruhát, és szépen elbújsz nálunk, amíg kell...

– Kösz... – harapta el a szó végét Gulyás. – Nem szeretek elbújni...

– Én se – vágott közbe a forradásos arcú. – Dehát nemcsak támadni kell tudni, hanem védekezni is... Amíg jó helyen vagytok itt, maradjatok. Ha pedig itt nem lenne jó, hozzám jössz. Már szervezzük a munkásmilíciát. Ne félj, komám! Lesz még támadás! Lesz... – és erősen megszorítva Gulyás karját, a kilincs után tapogatózott a sötétben. Visszamentek a szobába. Gulyás nagy sóhajjal zökkent a székére. A vitatkozók egy pillanatra elhallgattak, aztán a századparancsnok folytatta fejtegetését:

– Most már arról van szó, hogy sikerül-e a fasizmuson innen megállítani ezt a miskulanciát, vagy pedig megint a fehér ló mutatványa következik. Az utca követelése az ENSZ-csapatoknál tart, és a fehér ló előtt valaha román királyi, ezeket megelőzően pedig az ántánt csapatai, szenegáli francia színesek jártak nálunk. Tizenkilencben... A magyar alföld biztosítása nélkül még egyetlen hódító sem indult Kelet felé, sem Napóleon, sem Vilmos, sem Hitler... Szueznál elkezdődött, de az csak mellékes front. Keletről van szó, és ehhez az Alföld felvonulási területe kell. A birkózás világméretekben folyik. A háború nagyon bekacsingat az ablakunkon...

A forradásos arcú ismét elkezdte a térdét rázni. A vereshagyma héja megrezdült, lassacskán újból hintázásba lendült.

Gulyás kissé oldalt hajtotta fejét. Állát odadörzsölte a vállához.

Sóhajtott. Zubbonyáról hiányoztak az arany váll-lapok. Olyan érzése támadt, mintha holmi baromfi lenne, amelyet elevenen megkopasztottak. Kamuthy Vendelre gondolt megint. A sors néhány órával ezelőtt, alkonyatkor, ismét összehozta vele. A téren s a környező utcákban fegyveresek ólálkodtak. Hárman a pártbizottság székháza körül sündörögtek, s láthatóan a páncélautó izgatta őket, mert mind közelebb-közelebb ténferegtek hozzá. Nyakoncsípték, lefegyverezték a jómadarakat, majd az őrszobára kísérték őket. Gulyás történetesen ott tartózkodott, s kissé csodálkozva ismerte föl egyikükben Kamuthyt. Gúnyosan kérdezte:

– Mi az, magának nem volt elég egyszer?

A karvalyorrú vállat vont.

– A kormány amnesztiát hirdetett, jogosan vagyok szabadlábon, és mivel a tűzszünetet is elrendelte, maguknak nincs joguk sem letartóztatni, sem fegyveres akcióban részt venni ellenünk...

– Ne mondja! Talán nyújtana némi szíves felvilágosítást arról, hogy mire van jogunk?

A karvalyorrú arcán sunyi mosoly bujkált:

– A szabadságharcosokhoz tartozunk. Előbb kikerülünk innen, mint maguk gondolnák. Megszűnt már az ávós paradicsom. Csak vigyenek! Fognak maguk még könyörögni nekünk, hogy kiengedhessenek. – Az őrszobára beosztott, fáradt képű legényeken járatta szemét. – Úgy látom, azért nem olyan büszkék, mint a múlt héten... Az egész világ bennünket támogat. Még a jugoszlávok is, a többiekről nem is beszélve...

Gulyás az asztalra helyezett csomagokra bökve közbevágott:

– A cipőket honnan lopták?

– A magyar nem lop. Ezzel fölszereltek bennünket.

– Hol?

– A Rákóczi úton.

– Mindegyiküket két pár vadonatúj cipővel, mi? Hülyének néz maga engem?

Kamuthy flegmán odavetette:

– Annyival szereltük föl magunkat, amennyi volt. Megharcoltunk érte. Mi köze hozzá?

Gulyás halántékára piros folt ült.

– Valami közöm csak van hozzá, nem?

– Nem vagyok hajlandó válaszolni a kérdéseire. Szerencsére, a

társaink látták a maguk manipulációját. Majd eljönnek értünk, arra mérget vehet. Nagyon nagy legény a hadnagy elvtárs – és gúnyosan megnyomta az „elvtárs" szót. – Adja még alább is. Fogtunk mi már rendőrruhába bújt ávós tisztet...

Gulyásban felforrt az indulat, s magyarosan hátsón billentette Kamuthyt, hogy az ajtónak esett.

– Vigyék! – harsogta, s a másik kettőt mellen taszítva lökte Kamuthy után. Merev testtartással állt a szoba közepén, s ha akkor bárki is szót emel a törvényesség nevében Kamuthy és társai védelmében, megkapta volna a magáét.

Amikor a foglyok mögött becsukódott az ajtó, az egyik őrvezető felsóhajtott:

– Előbb kellett volna ezt, hadnagy elvtárs. Most már halottnak a szenteltvíz. Mivélünk már mindünkkel levágatták a pagonyt a vállunkról...

A hadnagy kifordult az ajtón. Az ő vállán ekkor még ott aranylottak a csillagjai. Aztán Mező Imre hívatta.

– Gulyás elvtárs, ez a miniszter parancsa. Végre kell hajtani.

A hadnagy védőn emelte kezét a vállához:

– A népköztársaság adta nekem... – és elcsuklott a hangja.

– Tudom, nehéz... Nagyon nehéz – mondta, és nem nézett Gulyás szemébe. – Amikor Spanyolországban levetettük a köztársaság egyenruháját, a nemzetköziekét, úgy bőgtem, mint egy taknyos gyerek. De ha valaki kommunista, akkor váll-lappal vagy váll-lap nélkül is az. Fogunk mi még együtt nevetni. Most azonban kár kockáztatni, hogy külsőségekért belénk kössenek. Nem éri meg... Nem szabad apró kérdésekkel szembefordulni, amikor az a nagyobbak megoldását kockáztathatja – mondotta megfakult hangon.

– Nem tudom levenni – suttogta Gulyás. – Értsék meg, nem tudom... – könnye végigpergett az arcán, kézfejével végigtörölte a szeme alját.

Mező nem felelt. Nehéz sóhajjal bicskát húzott ki a zsebéből, és levágta Gulyás válláról a pagonyokat. A hadnagy szótlanul nyelte könnyeit. A titkár gyengéd mozdulattal az asztalára tette a váll-lapokat, és fél karjával átölelte Gulyást.

– Lesz még ünnep a mi utcánkban... Aztán akkor összeülünk egy nagy asztalhoz mindannyian, és elmondjuk a mostani napokat... Nevetünk majd rajta...

A hadnagy kissé lehunyta szemét. Fáradt mozdulattal a fejét csóválta, komoran felelt:

– Nem... Nem kell vigasztalni... Ha már ott tartunk, hogy szégyen és bűn a proletárállam védőjének lenni, akkor nincs szükség vigasztalásra. Akkor nincs tovább.

– Dehogy nincs! – és Mező Imre hangosra erőltetett vidámsággal ütött a vállára. – Csak most kezdődik. Fölfegyverezzük a munkásokat... Győzni fogunk.

A hadnagy szomorkás, lemondó mosollyal válaszolt:

– Szeretnék hinni magának, Mező elvtárs, de nem tudok. Elkéstünk mi már azzal. Mindenről elkéstünk. Azok – s fejével az utca felé intett –, azok a hősök... Mi meg gyilkosok vagyunk. A kormány mondta rólunk, az a kormány, amelyiket védtünk! Bűnbakok lettünk... Ávósok. A párt mondta rólunk, a mi pártunk, pedig az életünkkel álltunk mellé a bajban... Hiszen már leváltották a Hatóságtól azokat, akikről kiderült, hogy nem odavalók... Tudják ezt a pártban, mégis odadobtak bennünket ország szégyenének. Minden mocsok, minden szenny ránkfér most. Az is bűn, hogy élek... – Keserűsége gombóccá csomósodott a torkában. Megfordult és kirohant a szobából. Váll-lap nélkül nem akart mutatkozni az emberei előtt, s huszonharmadika óta ez volt az első este, hogy nem ült közéjük. Aludni nem tudott, hát hallgatta három társát.

– Kopasztott csirke... – fintorgott a saját vállára.

Nehézkesen fölállt. Átment a másik szobába, s elhozta köpenyét. Nyakába kanyarította, úgy telepedett vissza helyére. A köpenyen még ott fénylett a rendfokozati jelzés. Szeme égett. Feje a mellére kókadt.

„Miért vitatkoznak? Van értelme? – és ismételgette magában: – Semmi értelme... Sárral dobáltuk magunkat... Piszkoltuk... minek azon csodálkozni, hogy a tömegek bedűltek a demagóg uszításnak? Ma már lassan bűn kommunistának lenni... Hadd vitatkozzanak... Úgy sincs semmi értelme. Szemközt köpjük saját magunkat: leverni, aztán elismerni, hogy igazságos célok, jogos követelések... A tömegek lecsatlakoznak hozzájuk... Miért ne? A kormány mondta, Nagy Imre mondta, hogy jogos és igazságos... Oda kell akkor állni, nem a párt mellé..."

Gondolatai lassan forogtak agyában, s szétfolytak, mint nyári zápor a szikkadt földön.

A feje zúgott.

Hallgatta hármójuk szavait, de az egész vitából csupán szótöredékek, mondatfoszlányok jutottak értelméhez. Azok jelentését sem fogta fel. Magában hajtogatta őket, addig, amíg valamilyen erősebb hangsúllyal vagy hangosabban kimondott újabb szó ragadt meg agyában, s akkor azt ismételgette.

Ult és a végét várta ennek a végtelenségbe vesző éjszakának.

„A Szovjet Hadsereg kivonása... A Szovjet Hadsereg kivonása..."

A vereshagyma héja billegett. Buksi térdének árnyéka ijesztő gyorsasággal ugrándozott a falon.

„A köpenyen van pagony... Sajnálod a pagonyt... a pagonyt... a pagonyt... Hagyd, öregem... Hagyd, öregem..."

Amikor azok hárman aludni tértek, a századparancsnok fel akarta kelteni, de Buksi nem engedte. Takarót hozott, körülkerítette vele Gulyást köpenyestül, székestül.

– Hagyjátok pihenni – mondta. – Nagyon kifáradt szegény.

Eloltották a villanyt.

Huszadik fejezet

Sarbó lassan ébredezett. Szemét már felnyitotta. Merev pillantással bámult a mennyezetre, csak nézte a tárgyakat, de agya még nem fogta fel a képet. Hanyatt feküdt. Koponyáját, derekát valami léc nyomta. Nem tudta, mi. Az alkov mennyezetéről nagy darabon lehullott a vakolat. A nyílásból aláhajlott náderezet szégyenlősen rejtegette a gránátütötte aprócska nyílást, amelyen keresztül a felső emeleti szoba lilavirágos tapétáját látta. Minden porcikája sajgott. Nyújtózkodott, azután lassan felült és ásított. Két oldalán, egy-egy jókora kandeláberben, méteres templomi gyertya csonkja pislákolt. Köpenye csomóba gyűrődött az ölében. Ámuló fintorral szorította össze pilláit, öklével szemét dörzsölte, majd hirtelen mozdulattal elkapta a kezét, s maga elé meredt. Lábánál, ahol a lepedőként szolgáló takaró alól egy létra legalsó fokai nyújtóztak elő, ütött-kopott éjjeliedény árválkodott. Megtapogatta ülepe alatt a lajtorját és felsóhajtott:

– Kemény...

Nem emlékezett rá, hogy került ide.

A szoba közepén, az asztal alatt bundába burkolózott alak gömbölyödött össze, mint a macska, és hortyogott. A parkettába taposott vakolatmálladék apró kupackái között literes üvegek hevertek. A falnál csupasz vassodronyon aludt valaki. Egyik lábán csizma helyett piros zománcos felmosó-vödör éktelenkedett, amelynek füle minden szusszanására felnyikordult.

Sarbó az állát vakargatta, s talpával undorodva továbblökte az éjjelit. Az edény tele volt, a lódításra kiloccsant, oldalán keresztben fónnakadt egy pár virsli, és himbálózott, mint a harang nyelve. Sarbó pislogott, hitetlenül bámulta. Négykézláb mászott az edény után, és fölé hajolt. Állott sör kesernyés szaga csapta meg az orrát. Gyomra felfordult. Fölállt, s az éjjelit a szoba közepére rúgta. A sör végigömlött a parkettán, befolyt az asztal alatt békésen hortyogó ember bundája alá. Sarbó az öltönyét gombolgatta és morgott:

– Barmok... tisztára barmok...

Megrázkódott. A félhomály reggelre derengett. Hűvös volt. Magára rángigálta köpenyét, azután vállára kanyarította gépkarabélyát, amely a létra mellett pihent. Gyomra másnaposan égett, vizet szomjazott. Fölvett a földről néhány üveget, amíg végre az egyikben lotyogott valami folyadék. Ivott. Karcos bor íze szaladt a nyelvére, mohón kortyolta, s amikor cseppje se maradt, elhajította az üveget. Harákolt. Zsebre dugta kezét. Papírcsomagot érzett az ujja között. Elővette és kibontotta. Egy darabka csabai kolbász maradt benne még tegnapelőttről. Csámcsogva rágta, ádámcsutkája nagyot ugrott, amikor lenyelte. Arcán viszketett a bőr. Mutatóujjával dörzsölgette, s eszébe jutott, hogy a lovat is keféli a gazdája. Jó volna, milyen jó volna beülni egy borbélyhoz, fejét hátrahajtva engedni, hogy végigszappanozza arcát s azután leborotválja.

– Hülyeség – motyogta. – Nem is szeretek borotválkozni.

A kolbász átzsírosodott papírját még mindig a tenyerében szorongatta. Feldobta, azután jobbjával belerúgott. A papírlabda elszállt az asztal fölött, és az átelleni falról a földre zizegett.

– Ej mambó... Ej mambó...

Valahol közelben a rekedt gramofon rikoltozott, és kicsalta Sarbó szájából a hajnal első káromkodását.

Tegnapelőtt hajnalban a győzelemre ittak, a mambós szamár mellett. Össze akarta törni, de a többiek védelmére keltek az ócskaságnak, újra és újra koccintottak vele. Valahogy elment az egész nap. Szundított is talán – már nem emlékezett rá pontosan. Igen, este azután a tűzszünetre ittak, s Kacsos üvöltözött, hogy aszongya: „Testvéreim, ez több, mint győzelem, ez diadal... Belőlünk csinálják a hivatalos haderőt! Urak leszünk... A hadnagy komából is tábornokot pingálunk!" Botladozva eltántorgott, s kis idő múltán visszatért, kétméteres középkori hóhérpallost vonszolt maga után,

fene tudja, honnan kerítette. „Lovaggá ütlek, haverom" – ordítozott, és szuszogva odarakta Sarbó vállára azt a dögnehéz vasat. Röhögte Kacsost, s közben a válla majd letört a pallos súlya alatt. Ledobta. Kacsos neki akart menni, amiért nem tűri végig a lovaggá ütés ceremóniáját. Azután Kacsos ismét eltűnt, igazolványokat hozott, újra ittak, elindultak valahová, menet közben énekeltek egy sort az összelövöldözött házak tövében, és megérkeztek – de hová? Nem jutott eszébe sem az, hogy most hol van, sem pedig, hogy mi történt, miután megérkeztek.

Végignézett volt fekhelyén, s félrebillentette a pokrócot, nem gurult-e alá valamije. Ott csak a létra csupaszkodott. Undorral lökte vissza a takarót, kilépett az alkovból.

Az ablak alatt, rendetlenül egymásra dobált matracokon Jutka feküdt. Gyors, apró szusszantásait hangos vakkantásokkal tarkította. Gömbölyded karja feje alatt pihent. Szoknyája hurkába gyűrődött a hasán. Combját szemérmetlenül széttárta. Izmosan formás lábszára úgy festett a vastagtalpú, bőszájú katonacsizmában, mint kanál a csészében. Fehér bőre szinte világított a derengésben.

Sarbó hozzálépett.

A lány szája szegletén kicsurrant a nyál. Haja hidegtől pirosra csípett homlokába kócolódott.

A férfi fölébe hajolt. Jutka orrlyukából áporodottan savanykás pálinkaszag bűzlött. Álmában kinyitotta a száját és lihegett.

Homályosan derengett Sarbó agyában, hogy ittak, gajdoltak, azután ide is behozták a gramofont. Persze a mambós szamár megint rákezdte. „Ez egyszer majdnem megölt" – üvöltözött ő, és ízzéporrá akarta zúzni azt a vackot. Hárman fogták le. Közben Jutka rummal teli söröspoharat nyomott a szájához. Ivott, prüsszögött, újra ivott. „A győzelemre!" „A magyar életre . . . A szerelemre!" – Sarbó is ivott. Közben lefogva tartották. Székre ráncigálták, s úgy tartották, vasmarokkal. Amíg huzakodtak, Jutka lehányta ruházatát, s amúgy pőrén az ölébe penderedett. A többiek vihogtak, a nővel a térdén fölemelték, s rá a matracokra. Sarbó teste elernyedt. Jutka a ruháján matatott. Később a kegyetlen röhejre még egyszer fölnyitotta a szemét. A nő az ölében hintázott.

Társai kaján vigyorral lesték . . . Hogy azután mi történt, semmire sem emlékezett.

Jutkát nézte, és még soha nem támadt benne ilyen erős vágy,

hogy szúrjon, vágjon, törjön. Foga összecsikordult. A düh vörös foltokban telepedett az arcára.

A szél nyikorgatta az ablak szárnyait. A gránát, amely eléktelenítette a mennyezetet, az ablak deszkája alatt vágódott a szobába, kifordította keretét, s a széttört fa vékony vasdarabon függött ég és föld között. A hajnali szél játszadozott vele, jobbra-balra ingatta, s az ablakfa úgy kapaszkodott a vasdarabba, mint fuldokló a kötélbe. Uvegtelen szárnyai kétségbeesetten nyögdécseltek minden lengésére.

– Koszos ringyó – ropogtatta undorral Sarbó, és belerúgott az ormótlan katonacsizmába. Jutka felnyögött, oldalára fordult, lába összecsukódott, mint az olló szára.

Sarbó az ablakhoz lépett, de közben patkós csizmája sarkával a lány könyökére hágott. Jutka hánykolódott a talpa alatt, érthetetlen szavakat mormogott, s a karját rángatta. Sarbó unott arccal nézte az eszméletlenségig lerészegedett nő vergődését.

– Koszos kurva – sziszegte.

Odakünn a kelő nap fénye az Üllői úti házak fölött úszkáló bárányfelhőkre piroslott.

Lassan ballagott kifelé, könyökével dobta meg az ajtókat, amelyek sarkig tárultak előtte. Nem nézett hátra, és az ajtókat sem csukta be.

Kezét zsebébe dugta, lábával tapogatta ki az utat a sötét lépcsőházban. Csizmája zörömbölt a csigalépcső vasfokain.

Hidegséget érzett a szíve körül, s ürességet zaklatott agyában.

Nagyokat lélegzett, a levegőt náthás orrán keresztül szipákolta, mert a szájából áradó szeszbűz az orrába csapott, s undorodott saját leheletétől. Megállt, lüktető halántékát a csigalépcső vasához szorította.

– Piszkos dög – motyogta.

Sarbó nem táplált illúziókat a harc erkölcsnemesítő hatásáról. A felkelés első napján tudomásul vette, hogy a rum vért csinál, vagyis aki iszik, az nem fázik és jobban verekszik. Utálkozva ugyan, de tudomásul vette azt is, hogy a barátságot és jó viszonyt, amely a harcoló férfit a lakossághoz fűzi, azon mérik, amit kapnak. Ételen, italon, asszonyon.

A vas hideg volt, jólesőn hűtötte forró homlokát...

Hazavágyódott, utált otthonába, gyűlölt feleségéhez. Vetett ágyban kellene pihenni, s levakarni a sok salakot, amely hozzáragadt. Ugy érezte, színtiszta célokért fogott fegyvert, és tiszta szándékkal

verekedett. Igazságos rendszert, szabadságot – igen, ezt akarja, ezért is harcolt. Milyen kevesen maradtak azokból, akik első perctől kezdve küzdöttek! Sokan elestek, sok hazament. Újak jöttek a helyükbe, s közben gyűlt, mindenütt gyűlt a mocsok, a szenny. „Tiszta szándék!..."

Sarbó csak akkor lepődött meg, mennyi teljesen ismeretlen arcot lát, amikor Kacsos nyomkodta kezükbe az igazolványokat. Sarbó rábámult:

– Minek ez? A harcban egyikünk sem kért papirost...

– Vedd el, testvér. A parancsnokság utasítása. Vedd el, mert a végén még megtáncoltat a jó nép, hogy olyan ávós ruhád van... – felelte Kacsos.

Eltette az igazolványt, s bambán szemlélte, hogy kapkodják szét az újsütetű szabadságharcosok a papírokat. Kacsos ismerte valamennyit. Legtöbbje – éppúgy, mint ő – azzal büszkélkedett, hogy egy-két napja engedték el a börtönből, s első útja idevezetett, fegyverért vagy éppen csak a papírért.

Utálta őket, akárcsak Kacsost. Mégis – ebben majdnem bizonyos volt – Kacsos az az ember, aki nem fogja cserben hagyni. Eszébe jutott a tejeskaland, s ami azután történt.

Egy akol... S arra gondolt, mi lehet a gyerekkel. Talán csak eltemették?... A gyerek mellett, ott az utcán, akkor volt ilyen ólmos a lába, mint most. Emberségért verekedni – emberség nélkül? „Hazudunk magunknak – dünnyögte. – Eszméket, ideákat hazudunk, és bedőlünk saját magunknak."

Hogy hallgatták őket az emberek az utcán, a harcok szünetében! Hullottak a szépen csengő szavak. „Emberség, igazság, szabadság, egyenlőség, becsület, erkölcsösség!" Szavak, szavak. Zengenek-bonganak, mint az újdonatúj veretű pénz. Szavak. Törte a fejét, hogy is írja le a történelem a forradalmakat. Nem emlékezett rá, hogy a nagy francia forradalom kilengéseiről sokat jegyzett volna fel. Elenyésznek az ügy igazsága mellett. Igen. A rabok ott is rabok voltak, a Bastille-t lerombolták, s a foglyok az utcára kerültek. Ott is akadt zavarosban halászó. Ki emlékezik rá? Vámszedő mindig van, fosztogató is. Nagy tűznek nagy a korma. Ki tudja lemérni, hogy a korom nagyobb-e vagy a tűz? Ha meg nagyobb, akkor tisztítani kell a kéményt, hogy jobban szeleljen. Idő, amíg levakarják a salakot...

Kell hinni, akar hinni a forradalomban... Rogyadozó térdekkel bandukolt lefelé a szinte soha véget nem érő lépcső fokain.

Nem akart csalódni, félt a csalódástól. Hátha a mesebeli kék madarat kergeti? Nem akart kiábrándulni, s a szívével érvelt az esze ellenében, mert már nem maradt semmi, amiből ki ne ábrándult volna.

Végre megfogyott a lépcsősor. Megfáradt lábbal álldogált egy ideig a lépcsőház bejáratában. Hunyorgott, bántotta szemét a fény. Átvágott az udvaron, s ki az utcára.

A kapu előtt nyolcas-tízes csoportokban fegyveresek vonultak hangoskodva, káromkodva. Komor arccal nézett utánuk. Valaki a vállára csapott. Megfordult. Kacsos állt mögötte, és vigyorgott:

– Mi az, nem jössz? – És kutató pillantással fürkészte az arcát.

– Hová?

– A Köztársaság térre. Ávósok vannak a pártházban. Foglyokat ejtenek, gyilkolják a népet... De ha neked ez derogál...

– Mi derogál, te hülye? – mordult közbe Sarbó.

– Lassabban az agarakkal, hadnagy elvtárs úr. Úgy értem, hogy ha nem tetszik akarni részt venni az akcióban, akkor itthon is lehet maradni, mert itt nem lőnek... Egyébként hülyézd le azt, akit akarsz, aki elég marha és megengedi. Engem ne! Énnekem egy csepp okom sincs a múltam szégyelleni. Nem álltam be smasszernek Rákosi mellé. Tisztet se csináltak belőlem...

Kacsos szeméből gyűlölködő láng csapott felé. Sarbó meg se rebbent. Fél szemmel Kacsos ujját figyelte, ahogy a géppisztolya billentyűjén játszadozott. „Egy akol" – kalimpált agyában a gondolat. Utálja. Legszívesebben belelőne.

– Jössz vagy nem? – csapott rá Kacsos hangja.

Sarbó elfintorította orrát. Szó nélkül végigmérte, és elindult a csoport után.

Kacsos fütyörészve követte.

Gulyás ülve aludta végig az éjszakát.

Arra ébredt, hogy helyettese, az őrmester, a vállát rázza.

– Ruhát hoztam, hadnagy elvtárs... Parancsot kaptunk, át kell öltözni. A legénységnek már kiosztottuk.

A hadnagy révült szemmel bámult emberére. Mintha minden porcikáját külön-külön összetörték volna. Kimerültebb volt, mint amikor az álom elnyomta. Feltápászkodott a székről, de nyomban vissza is huppant.

– Elgémberedett a lába – sajnálkozott az őrmester, és hangjából enyhe szemrehányás érzett. – Rossz az. Pihenni kellett volna, hisz a fekhelyét is elkészítettük a szomszéd szobában...

Gulyás nem felelt. Combját dörzsölgette a tenyerével.

Az őrmester egy ideig toporgott körülötte, de mivel a hadnagy hallgatott, a szék támlájára fektette az öltönyt, és elment.

Gulyás lassan mocorgott. Zsibbadt lábába bizsergés szurkálódott. A szék alatt, amelyen az új öltözék hevert, még ott volt a vereshagyma héja.

– Nem hintázik – állapította meg komoran. Kinyújtotta lábát, ültében a szék szélére csúszott, s csizmája orrával megpöccintette, hogy billegjen. A pergamenszerű héj azonban behorpadt, s megfeneklett a parkettán.

– Egyen meg a fene – morogta. Új ruhája után nyúlt, marokra fogva húzta ölébe. Kék, rendőri egyenruha volt.

Kamuthy Vendel beszéd közben ugráló karvalyorra jutott eszébe. „Maguk még nem öltöztek át rendőrnek? Az ávósokat rendőrruhában fogdosták össze..."

– Átöltöztünk...

Fejét vakarta. Korpa gyülemlett izzadt fejbőréből a körme alá. „Meg kellene mosni" – gondolta, s szerette volna erősen dörzsölni a haja tövét, hogy a szappan habja lucsogjon rajta.

Lassan föltápászkodott a székről. Krákogott, orrát fújta. Levetette zubbonyát, s ment a mosdóba. Sokat kellett várakoznia. Sorra kerülve, derékig vetkezett, prüszkölve sokáig csutakolta felsőtestét. A víz hidege égette bőrét. Valamelyest felfrissült. Visszaballagott a szobába, magára öltötte a rendőri egyenruhát. Szűk volt. A nadrágot alig tudta összegombolni a hasán. Ingujjban indult az őrmester után. Már nem kapott másik öltönyt. Kölcsönkérte tőle a borotválkozó készletét s megborotválkozott, azután fölerőszakolta az új zubbonyt. Hónaljban vágott. Kényelmetlen volt.

Előszedte igazolványait régi öltözetéből, s a zsebébe rakta. Kényszerű mosoly telepedett arcára.

– Kitűnő! Rendőrruha, államvédelmi igazolvánnyal.

Nyílt az ajtó. Az őrmester jött. Markában egy darab szalonnát, kenyeret s egy fej vereshagymát szorongatott. Az íróasztalra tette:

– Nincs élelem a házban... Mező elvtárs szólt, hogy már elküldött elvtársakat a kerületi pártbizottságokhoz, szerezzenek ennivalót – magyarázkodott.

Gulyás a homlokát ráncolta, pillantásával az asztalra intett:

– És ez? Ez nem ennivaló?

– A hadnagy elvtársnak szereztem.

– Maga evett?

– Majd az emberekkel, nekik is tartalékoltam. A szakasznak...

– Bicskája van?

– Hogyne – az őrmester készségesen nyúlt a zsebébe.

– Lásson hozzá – zökkent Gulyás az asztal mellé. Helyettese szabódott, de a hadnagy ráförmedt: – Eszik vagy én is itthagyom!

Falatozni kezdtek.

– Nem fázik, hadnagy elvtárs? – kérdezte az őrmester, és csalafinta fintorral kicsi sörösüveget húzott ki a nadrágja zsebéből.

– Háziraktárt rendezett be? – A hadnagy még csak el se mosolyodott. Szájához emelte az üveget. Bor volt benne.

– Saját termés – mondta csendesen az őrmester, és leste a hatást. Gulyás bólogatott, hogy ízlik a bor. Evett. Hosszadalmasan rágcsálta, forgatta szájában a falatokat.

– Nagy a forgalom körülöttünk... – Az őrmester tele szájjal beszélt, s az étellel együtt a szavak végét is elnyelte.

Gulyás értetlen ábrázattal meredt rá:

– Micsoda forgalom? – harapott jókorát a kenyeréből.

– Annyi strici mászkál jobbra-balra... Valamit ki kellene találni, hogy távol tartsuk őket. Legjobb lenne lezárni a teret.

A hadnagynak a szeme se rebbent. Ismét Kamuthy jutott eszébe. Megmondta magyarul a Vendel. „Majd eljönnek értünk..."

– Fegyveresek?

Az őrmester bólintott:

– Úhüm – és amúgy rágatlan gyűrte le torkán a falatot, hogy beszélni tudjon: – Ha ezek elkezdenek valamit komolyan csinálni, akkor itt cifra világ lesz. Nem szabadna gyülekezőt engedni nekik a téren. Belülről nehezebben lehet védeni a házat, ott meg egykettőre beásnánk magunkat az utcatorkolatoknál. Sakkban lehetne tartani az idevezető utakat... Mindig közelebb jönnek. Itt egy csoport, ott egy csoport. Idemennek, odamennek... és mind közelebb...

Gulyás a szája szélét biggyesztette.

– Majd meglátjuk – morogta.

Helyettese érdeklődéssel várta, hogy folytassa, mit látnak majd, a hadnagy azonban hallgatott. Fél kezében a kenyérrel, szalonnával, másikban a bicskájával az ablakhoz ballagott és kinyitotta. Hosszasan szemlélődött. Az őrmester odaállt a háta mögé.

A tér túlsó oldaláról valóban kis csoportok húzódtak feléjük. Beszélgettek, hadonászva, mutogatva vitatkoztak. De közelebb a kis csoportok emberekre oszlottak, s a házat félköralakban közrefogva, megtelepedtek a fák és a bokrok tövén.

– Szabályos előkészület a támadáshoz – gondolta Gulyás, és fölsóhajtott. – Szóval, eljöttek... – Gyors pillantást vetett az őrmesterre. Az a vállát rándítva megjegyezte:

– Kár volt elküldeni a páncélautókat. Ha van elegendő lőszerünk...

Gulyás az asztalra tette kenyerét, szalonnáját, a bicskát meg be a zsebébe. Felövezte derékszíját, és az ajtóból visszaszólt:

– Egyen gyorsan. Állítsa föl az embereket az ablakokhoz. Utasítást kérek. – Becsukta az ajtót, vállszíját már menet közben kapcsolta be.

Amikor negyed óra múltán visszatért, helyettese már beosztotta embereit. Gulyás egyenest az ablakhoz lépett. Az ott álldogáló katona félrehúzódva helyet adott neki.

– Nagyon jönnek, hadnagy elvtárs ... – mondta halkan, majdnem suttogva: – Nagyon jönnek ...

Gulyás a katona fegyverére pillantott:

– Biztosítsa le azt a géppisztolyt! Mit könnyelműsködik itt?! Még csak az hiányzik, hogy kiidegeskedjen rájuk egy sorozatot ... – és összehúzott szemmel nézte, hogy babrál a harcos a záron. Halkan folytatta: – Csak parancsra nyisson tüzet ... Egyébként itt leszek magával, ebben a szobában. Fő a nyugalom ...

Az íróasztalon ott hevert a reggeli, s még a tegnapi vacsora maradéka is. Az újságpapírra húzott vereshagyma és kenyérhéj szomszédságában, feketekávéval telt evőcsészéből pára szállt fel.

– Idd meg a kávét. Neked tettük félre ...

A hadnagy odakapta fejét. A forradásos arcú pártfunkcionárius szólt neki a sarokból. Amikor bejött, észre sem vette. Buksi a padlóra dobott pokrócon ült. Lőszert rakosgatott egy dobtárba. Barátságosan biztatta:

– Idd csak meg ... Jól esik a meleg ...

Gulyás legyintett rá. Hörpintett a csajkából. Néhány pillanatig szemlélte Buksi munkásságát, aztán az íróasztal mellől fölvette a fegyverét és megvizsgálta. Vállára függesztette a géppisztolyt, és elmenőben odavetette:

– Vigyázz, ha rosszul tározod be, megsüthetjük ...

Végigjárta a szobákat. „Kevesen vagyunk" – állapította meg bosszúsan. A folyosó végén, a nagy üvegablak mellett, amely a Kenyérmező utcára nézett, karhatalmista támaszkodott a falhoz. Észrevéve a hadnagyot, vigyázzba állt, és jelentette:

– Géppuskát állítottak föl odaát – fejével a szemközti házra intett: – Ahol az a virágos függöny lóg. Most húzták elébe. Maxim ...

Gulyás az utcát leste. Fegyveresek járkáltak erre is. Intett a katonának:

– Szedjék össze a páncélszekrényeket. Ide kell tolni mind. Azt

aztán lőhetik a maximjukkal... Szóljon a civileknek, hogy segítsenek... Hanem egyik lába itt, a másik meg ott, mert ha elkésünk vele, úgy végigkorcolják a hátunkat, hogy attól kódulunk!

Szomorúság fásult a karhatalmista hangjába:

– Hadnagy elvtárs... ezek támadni fognak?

– Mit gondol, azért cipelték oda azt a géppuskát, mert azt akarják locsolgatni kaktusz helyett? – Gulyás ingerülten sziszegte a szavakat a foga közül, és csak a szeme sarkából pislogott a katonára.

– Hát akkor verekszünk – sóhajtott a legény. – Itt veszünk el... Egy árva géppuskánk sincs... Nem értem, hogy mit akarnak, hisz ez csak egy ház a téren. Még a teret sem lehet innen jól sakkban tartani.

– Ők tudják, mit akarnak... – vont vállat Gulyás. A katonára pislogott, s hirtelen-váratlan fölcsattant: – Mit okoskodik? Teljesítse a parancsot!

A legény szabályos hátraarcot csinált, és kilépett. Gulyás elégedetten szemlélte katonás mozgását. Utánaszólt:

– Ebből a házból szervezik a munkásmilíciát... Érti most már? – Halkan mondta, s elharapta a szó végét, mint aki máris a kelleténél többet árult el. Nézte a távolodó katonát. Tegnap vagy tegnapelőtt elbúbánatoskodta neki nagy zavartan, hogy a múlt szombat estére találkozót beszélt meg valami kislánnyal, s közbejöttek az események, nem tudott elmenni. A lány fel sem hívta, és azóta olyan, mintha citrom akadt volna a torkán.

Gulyás sóhajtott. Ma még nem kereste a feleségét. Szegény asszony. És a gyerek! Huszonharmadika óta annyit sem tud róluk, élnek-e. Csak el ne fogják őket valahogy! Az ávós családja... Szobájába sietett, s megpróbált a lakására telefonálni. A készülék csöngetett. A kagylót nem vették föl. Szájaszéle megremegett. A gyerek...

Helyére zökkentette a hallgatót, s kiment a folyosóra. Odaballagott a nagy ablakhoz. Az utcán fegyveresek járkáltak. Teherautó robogott, és befordult a térre, a pártház elé. Ponyvája félrecsúszott. Gulyás kenyeret látott rajta, papírzsákokat meg néhány félbehasított disznót.

„Megjött a koszt" – gondolta.

Odalenn, az utcán, a fegyveresek hadonászva mutogattak a házra. Gulyás káromkodott. A Kamuthy Vendel fejével gondolkodva

jutott arra a megállapításra, hogy pillanatnyilag ez a ház a legfontosabb objektum egész Pesten. Itt dől el, sikerül-e felfegyverezni a párthű munkásokat, vagy sem. Tehát erre fenik a fogukat. Csakis erre, mert ha egyszer vörös kézben van a puska, lőttek nekik, a Kamuthy Vendeleknek, az egész áruló társaságukkal együtt.

A karhatalmista hamarosan visszatért néhány civillel, s harsány „hó-rukk"-kal toltak az ablak elé egy páncélszekrényt.

Nézte őket, ahogy erőlködve taszítják az iromba vasbútort, de csupán egyikük arca vésődött emlékezetébe. Göndörfekete haj, mélabús szem s kurta vállrándítás adta meg az ízét ennek az embernek. Egész szónoklatot vágott ki.

– Védeni a házat?! Szóval, harcolni? A magam részéről nem lövök a népre ... Soha ... – és szemtelenre vigyorodott képpel a páncélszekrény oldalának feszülő katonára bökött: – Na, mondja meg nekem, mi az istent véd maga ezen a Rákosi pereputtyán? Mondja csak ... Ugye, nem tud mondani semmit? – vetette oda diadalmasan.

A katona elengedte a szekrényt. Száját makacsul szorította össze, szeme vékonyra szűkült. Az izmok meg-megrándultak arcán.

– A pártot védem. A népi demokráciát ... – Végigmérte azt az embert és a szekrénynek dőlt: – Hó-rukk!

„Csak a cvikker hiányzik ennek a civilnek az orráról, és pont olyan lenne, mint a képen Trockij" – gondolta Gulyás, és rámordult:

– Ha nem akar a népre lőni, menjen az anyja keserves megváltójába, de ne lázítson itt, mert beverem a képét ... – Öklelő szeméből baljós fény csapott ki. A göndör sértődött morgással eloldalgott. Gulyás ellentmondást nem tűrő hangon folytatta, s jó hangosan, hogy amaz is hallhassa: – Nem érdekel, hogy megsértődnek-e, vagy sem! Védeni fogjuk a pártot és önmagunkat ...

Nem fejezhette be, rövid sorozat pattogott a szavaiba. Kézigránát robbant. Lélegzetvételnyi csend lett.

A lépcsőház felől mintha Mező Imre kiáltotta volna:

– Megtámadtak! Védjük a házat!

Iszonyú zenebona kerekedett. Pergőtűz hullott a falakra. Az ablak elé vonszolt páncélszekrény hátán golyók doboltak, mint a dobverő.

Gulyás az oldalához szorította géppisztolyát, futva indult a szobájába. Fegyverét levette válláról és az ablakhoz lépett.

Huszonkettedik fejezet

Leszenka hajnalban felriadt. Didergett. Nem találta ágyán a takaróját. Kihajolt fekhelyéről és a paplan után tapogatott a linóleumpadlón. Üggyel-bajjal magára húzkodta, de már későn. Köhécselni kezdett, s el nem aludt, mert frissen szerzett baja minduntalan ébrenlétre rázta. Csöngetett az ápolónőnek, de senki sem jött a hívására.

– Rudi! – szólította halkan Sasvárit, és hogy nem kapott választ, csendesen megállapította: – Alszik.

A köhögés görcsbe rázta. Káromkodott. Bütykös ujja teljes erejével nehezedett a csengő gombjára. Hallotta, hogy a jelzőkészülék berreg a folyosón.

Senki nem jött.

A rádió fülhallgatóját leakasztotta ágya széléről és a füléhez nyomta. Süket volt.

– Korán van... – dünnyögött. A készüléket csak hét órakor szokták bekapcsolni a központban. Hány óra lehet? Nem tudott eligazodni a folyosóról beszűrődő zajokon. Ismét a csengőhöz nyúlt, és kis időközönként meg-megnyomta, mint a távirász a morse billentyűjét. Leszenka először híradókiképzést kapott, de később átkérte magát az aknászokhoz, gondolván, jobb, ha minél más szakmát kitanul. Keze, amely egy esztendő alatt elveszítette érdes tapintását, s a könnyed morsejelekhez finomodott, a második évben visszabütykösödött a gyalogsági ásó nyelén. Vastag, inas ujja most önkéntele-

nül a segélyhívó jelet csöngette. S. O. S. Elmosolyodott, amikor csengetésének értelme eszébe ötlött. Leköhögte arcáról a mosolyt. Keze szaporán nyomogatta a gombot.

Vasalt csizma koppant a folyosón. Viselője megnyitotta kissé az ajtót, s könnyedén közölte:

– Kuss! Hagyd abba, mert betöröm a pofádat...

Az ajtó becsukódott, és a csizma hangja elkopogott a folyosó csendjében.

Leszenka fújt dühében. Sasvári nyugodtan, egyenletesen szuszogott. A köhögés fojtogatta Leszenka torkát, s megrázta egész testét.

– Csak látnék! – szomorúan törölte az orrát náthássá lucskosodott zsebkendőjébe, és nagyot sóhajtott: – Sohase fogok én már látni...

Sasvári megmozdult az ágyán, álmos hangon morgott:

– Megint ezzel kezded a napot? Olyan makacs vagy, mint bivaly a pocsolyában. Fogsz látni... és ne dörmögj – ásította el a mondat végét. – Fújod, mint a taligás...

Leszenka nem felelt, köhögött.

– Csöngess, hogy adjanak valamit köhögés ellen...

– Csöngettem. Nem adnak. Beszóltak, hogy fogjam be a pofám. Nem adnak ezek, az isten verje meg őket!

– Majd jön Krisztin. Aludj addig – mondta Sasvári, és megigazgatta feje alatt a párnáját.

– Aludni! Nem tudok én aludni... Mondanák csak neked, hogy kuss, ha kérsz valamit, majd te se tudnál. Hány óra lehet?

– Korán van. Ki mondta?

– Honnan tudnám? Egy férfihang – és kesernyésen elbiggyesztette száját. – Biztos, kineszelték, hogy ávós fekszik az ágyban...

Sasvári hangja idegessé ingerült:

– Nincs az orrodra írva. Honnan veszel ilyen marhaságot? És ha tudják? Persze, hogy tudják, beírták a felvételi könyvbe. Hát aztán? Beteg vagy itt, és nem ávós. Ezt is tudják. Nem harcoltál te senki ellen. Senki sem bánthat... Emberség is van a világon.

– Te, iskoláskoromban kanyaró ütött ki az egyik osztálytársamon. Énnekem nem volt az égvilágon semmi bajom. A más osztálybeli pajtásaimhoz mégsem engedtek be a szüleik. Azt mondták, menjek csak haza, játszódjak magamban az udvarunkon, mert hátha hozzájuk viszem a bajt. Hiába bizonygattam, hogy olyan vagyok, mint

a makk, csak hazaküldtek. Nem nézik azt ekkora forgatagban, hogy bűnös-e, vagy nem. Ávós. Elég ez. Már a rádió is úgy beszél rólunk, mint a bélpoklosokról. Pedig nem csináltunk mást, mint amit kellett. Védtük az államot. Ezért voltunk... Mit gondolsz, hajnalodik már, vagy éjjel van még?

– Nem tudom. Összevissza beszélsz, magad sem tudod, mit.

Leszenka fáradt mosollyal ingatta a fejét.

– Értek én a suttogásból is. Amikor mondták, hogy a hadtápos megsebesült, azt is mondták, hogy meglőtték az ávósok. Itt ordította valaki a folyosón. Tegnap óta közvetítik a rádiót, a Kossuthot. Hallhattad... Föloszlattak bennünket. Senki nem fog védeni... Egyszerűen agyonvernek.

– Őrült – sziszegte közbe Sasvári. – Ha nem hagyod abba, hozzád vágom a poharat!

– Ühüm – hangzott a válasz, és Leszenka kis szünet után, a fenyegetésre ügyet sem vetve, folytatta: – Ötvenháromban újonc voltam. Tavasszal vonultam be. Nyáron már akcióba vittek bennünket egy faluba. Tudod, ott megkavarodtak a kulákok, agyonverték a párttitkárt. Hogy mit hittek, arra máig sem jöttem rá. Talán a Dullest várták, hogy angyalszárnyakon repül ide hozzájuk, és polcra ülteti őket. Elég az hozzá, az egyik újonc lemaradt a szakasztól. Valami tanyán leitatták, aztán másnap vérbefagyva találtunk rá az árok partján... Fene dolog ez az osztályharc. Engem jól kioktatott rá a hadnagyom. Kicsit vöröses ember volt, olyan fura nézésű, mert sihederkorában megverték a csendőrök, s azóta kancsalított a jobb szemére. Mesélte az, hogy mit műveltek vele, amiért nem akarta elárulni a társait. Partizánt gyanítottak benne. Megkínozták cudarul. Ahogy ő mondta, nem volt addig néki semmi köze a partizánokhoz, de amint kiszabadult, akár az ördöggel is cimborált volna, ha az úri világ ellen van. Amikor aztán hazaállított, azt kérdezte tőle az apja, na gyerek, akarsz-e verekedni a csendőrökkel? „Akarok hát" – mondja a hadnagy. „Akkor állj vigyázzba előttem, mert én vagyok a felderítők parancsnoka, és a kezem alatt fogsz szolgálni..." Hát ez a hadnagy hozott be ide, amikor fölrobbantam. Úgy sírt, hogy csupa könnyes lett a kezemfeje, a végén még én vigasztaltam, hogy: meglátja, hadnagy elvtárs, amilyen kutyajó természetű vagyok, hamar kilábalok innen, aztán szedjük tovább az aknákat. Jó katona voltam én – ábrándozott el a hangja, majd nyugtalanul felült. –

Hát ez a hadnagyom oktatott engem. Nehezen ment a fejembe a politika. A pihenőidőben mindig behívott magához, és tanítgatott. Azt mondja egyszer: „Tudja, Leszenka, olyasmi ez az osztályharc, mint a bokszmeccs. Látott maga már bokszmeccset?" „Persze – mondom, a DISZ minden vasárnap rendezett a táborban." „Hát olyasféle az osztályharc is – csapott a vállamra a hadnagy –, csak ott sokan bokszolnak. De a lényege ugyanaz. Vagy én ütöm ki a másikat, vagy az terít padlóra engem. Aztán az a különbség, hogy amikor a ringben kiütöm az ellenfelem, a bíró fölemeli a karom, és én vagyok a győztes. Kezet fogok a másikkal, s a következő mérkőzésig nem nyúlhat hozzám. Az osztályharcban meg fél szemmel mindig a régi ellenfelet kell figyelni, mert ott nem jelentik be, hogy most kezdődik az új meccs, és azt se tudhatja az emberfia, milyen színt vált az ellenfele. De az az egy biztos: addig kell ütni, amíg szusz van benne." Na, elég az hozzá, elmondtam én ezt a vizsgán egy nagy bizottság előtt, ahol úgy kacagtak rajta, hogy a könnyük is kicsordult. Azt mondták, értem jól, hogy miről van szó, ötöst adnak a feleletre. – Köhögés fogta el, zihálva kapkodott levegő után. Kimerülten hanyatlott a párnájára. Arca fintorba torzult, s vonásai mindjárt el is ernyedtek: – Ez az átkozott köhögés egészen összeráz belül... Most kiütöttek... Aki elesik, azt nem hagyják többé felállni. Úgy, mint a bokszmeccsen, újból odasóznak...

– Nem igaz. Aki elesett, azt kiszámolják, vagy tovább verekszik... Nem verik halálra még a bokszmeccsen sem. Pedig oda verekedni mennek. Az élet más, mint egy ökölvívó mérkőzés. Nem verekedtél, hát nem is lehet bajod... Sok minden volt nálunk, ami nem jól sikerült. Hibák... De mennyi! Persze, hogy földühödik a nép. Ne légy már olyan beképzelt, hogy a te bőrödre utaznak. Kisfiú vagy te ahhoz, Béla. Kinek van szüksége éppen Leszenka tizedes bőrére?

– Nem. A Leszenkáéra, nem. Az ávóséra...

– Túl sok ávós-öntudatot szorított beléd a hadnagyod. Jobb lenne, ha kivernéd a fejedből. Nem a magad jószántából kerültél a kékekhez, hanem odasoroztak, ahogy engem a műszakiakhoz küldtek. Ez csak világos?! Tudja ezt mindenki. Egy tizedes – az tizedes. Parancs nélkül semmit sem csinál és nem is csinálhat. Ez is világos, ezt is tudja mindenki, aki mundért hordott. Mit akarhatsz te mást, mint a többi? Odaadtad a szemed világát, amikor a haza kérte.

Kell ennél jobb bizonyíték arra, hogy igazi katona vagy? Nem akar tőled senki semmit... Gorombák az ápolók. Hát istenem, tele vannak sebesültekkel... Ilyen időkben egy kis köhögés nem számít nekik... Mindent mellre szívsz. Kinőttél már a hátulgombolós nadrágból... Kezdem azt hinni, hogy üldözési mániád van. Itt a rádió, te azt csinálod, amit a kormány mond. A Magyar Népköztársaság katonája vagy, a néphez tartozol...

Leszenka keserűen legyintett:

– Tudod, a nép – az nagyon nagy valami. Roppant nagy. Abban mindenki benne van. A Horthy is, a bárók is, meg a papok is...

– Ezt is a hadnagyodtól tanultad?

– Attól. Meg az élettől.

– Ide figyelj, Béla, ne veszekedjünk. Semmi, de semmi bajod nem lesz neked. Olyan igaz ez, ahogy engem Sasvárinak neveznek. Elmúlt itt az úri világ, nem jön vissza sohasem. Attól kár félned. Senki nem akarja. Én se, más se. Maradj nyugodtan, próbálj még elaludni. Korán van még, a rádió sem szól. Gyűjtsd az erőd. Szükséged lesz még arra. Ne izgulj! Beteget az ellenség sem bánt... Itt meg nincs neked ellenséged senki, csak barátod...

Leszenka sóhajtott. Csendben maradt. Időnként meg-megrázta a köhögés. Könnyű álomba szenderült.

Halkan nyikordult az ajtó. Krisztin osont be rajta, s lábujjhegyen óvakodott Sasvári ágyához. A férfi feléje fordította arcát, s kezét előrenyújtva, suttogta:

– Krisztin?

Az asszony megfogta a kezét, melléhez ölelte, s csókot lehelt rá.

– Kincsem – a hangja elfulladt.

Forró könnycsepp hullott Sasvári bőrére. Kiszakította kezét az asszony szorító tenyeréből, és ujja hegyével végigsimította Krisztin arcát. A hamvas bőr hideg volt és nedves. A szájaszéle gyengén megremegett. Sasvári felült.

– Mi baj, Krisztin? Szólj kedves...

Az asszony nem felelt, lassan leereszkedett az ágy szélére, félkarjával átkarolta, s fejét odapihentette a férfi mellére. A szíve dobbanását hallgatta. Csend volt. Sasvári a tenyerébe fogta Krisztin arcát. Az asszony reszketett.

– Krisztin... Szólj, kicsi feleségem...

Az asszony a könnyeit nyeldeste. Halk szipogással tört fel a torkába fojtott sírás.

– Megbántottalak?

Az asszony a fejét rázta.

– Más bántott?

Krisztin az orrát fújta.

– Beszélnem kell veled – suttogta. – Itt nem lehet... Kivezetlek, mintha a dolgodra mennél... Majd ott... – és letörölte könnyeit.

Sasvári Leszenka ágyára biccentett.

– Alszik – mondta halkan. – Alig aludt az éjszaka. Most elaludt... Beszélj hát... – sürgette.

– Menjünk, Rudi... Szökjünk akárhová, csak el innen, minél messzebbre... Néhány napig ellakhatunk Garáéknál... és amint megy a vonat haza, elutazunk... Percet sem akarok itt maradni. Hozok be civilruhát... Gara biztosan ad kölcsön... – Elakadt, s amint kis szünet után folytatta, férje a hangján érezte, hogy enyhe pír futotta el: – Jót akarok, Rudi... Már alig állnak szóba velem. Ugy beszélnek rólam, hogy „ávós cafat..." – Nem bírta tovább, és a férje mellére roskadt, hangtalan zokogás rázta. Sasvári nyugtató gyengédséggel simogatta Krisztin selyempihés tarkóját. Az asszony nehezen csillapodott. Végre megszólalt, szava időnként halk szipogásba csuklott:

– Azt mondják, ávós főember vagy, másképp nem jött volna ide a tábornok... Meg ő is, Leszenka... Rudi... Az utcán agyonverik, akire rámondják, hogy ávós... Mindenki beszéli... Az ápolónők tegnap nem akartak oroszt meg ávóst kezelni, ma már az orvosok is ezen vitatkoznak... Egyik elkezdi, a többi megy utána, mint a birkák... Nem adnak nekik gyógyszert. Éjjel bejött néhány fegyveres. Kiabáltak, hogy magyar csak magyart gyógyít, ávóst, oroszt nem... A Salamon doktor meg akart operálni egy haslövéses szovjet katonát... Ott álltak mellette puskával és nem engedték... Rudi... Szerelmem... Egyetlenem... Szökjünk, szökjünk, amíg nem késő... Szerzek civilt. Salamon kiír. Megteszi, már beszéltem vele. A kapuban is vannak fegyveresek. Olyan igazoltatást csapnak, mintha legalábbis a miniszterelnök lakna itt. A hadtápfőnököt sem hajlandók kezelni, mert ávós és orosz sebesülteket hozott be a kórházba.

Sasvári a párnájára dőlt.

– Képzelődsz... – A hangja rekedt volt és bizonytalan. – A rádió...

Krisztin hevesen közbevágott:

– A rádió nem beszél arról, hogy mi van az utcán! Embervadászat... Mint a nyilasok a zsidók után... Valakire rámutatnak, hogy ávós, és agyonverik, azt se kérdik tőle, ki fia-borja... Lehet, hogy semmi köze nem volt az Ávóhoz...

– Csendesebben – szorította meg Krisztin karját Sasvári.

– Vadásznak az emberekre – az asszony hangja elcsuklott. Nagyot nyelt.

Leszenka megmozdult. Nagyot prüsszentett. Zsebkendője után matatott a párna csücske alatt.

– Jó reggelt, szépasszony... – dünnyögte álomittasan.

– Jó reggelt – köszönt vissza Krisztin sírásra görbülő szájjal. Ajkába harapott, hogy kitörni készülő zokogását elnyomja.

Sasvári zihálva kapkodott levegő után.

– Két rend ruhát hozz... – hörögte, s hozzátette: – Vagy egyet se...

Az asszony keze megrándult s összeszorította férje karján az izmokat. Arcába hajolt, megcsókolta, majd gyors mozdulattal felállt, végigsimította szoknyája ráncait.

Leszenka köhécselt:

– Mit fondorkodnak maguk, fiatal házasok?

– Majd Rudi... Rudi elmondja – felelt csendesen Krisztin, és vigyázva, hogy zajt ne csapjon, kinyitotta az ajtót.

A ceruza kettéreccsent a tábornok markában. Egy pillanatig értetlen tekintettel bámult rá, aztán ingerült mozdulattal az asztalra lökte. Az egyik csonk leperdült, és koppanva gurult a székek alá...

A düh lilásra festette Földes arcát. Mérge majdnem kiabálva tört ki belőle:

– Semmi helye a vitának! Ezt vegyék tudomásul! Nem röpgyűlést tartunk itt, hanem katonai eligazítást! A Corvin-közi és környéki bandákat pedig minden rendelkezésre álló erővel megsemmisítjük. Akkor is, ha ez egyeseknek nem tetszik. Még egyszer aláhúzom: efölött nincs és nem is lehet vita! Vegyék tudomásul! Az osztályvezető elvtársaktól meg fogják kapni a részletes tennivalókat... – Azzal összecsapta jegyzetfüzetét, és kirobogott a helyiségből. Éktelen hangzavar viharzott utána.

Szobájába ment. A törött ablakokon beáradt az október végi reggel hűvöse. Megborzongott. Vállára terítette köpenyét, és járkálni kezdett föl s alá.

Messziről géppisztoly kattogása hallott.

– Aruló banda – morogta. – Gazemberek... – és a foga összecsikordult. Vastag nyakán kidagadtak az erek. Megállt az ablaknál, a teret nézte. A páncélosok olyannak tűntek, mint óriási teknősbékák. A tér közepén, egy felfordított rohamsisakból tűz lángolt. Néhány katona szalonnát sütött. A láng fekete füstbe csavarodva

lobogott. „Olaj – gondolta. – Olyan lesz a szalonnájuk, mintha tömény motalkót ennének... Beleeszi magát a bűz..." A katonák azonban csendesen falatoztak, nem zavarta őket a szalonna szaga. Földes homlokát ráncolta, gyomra émelyedett a látványtól. Szinte a szájában érezte az égő olaj büdösét. A tér túlsó felén felbődült egy motor. „Melegítik..."

Elfordult az ablaktól. Fejét mellére horgasztotta. Csizmája alatt apróra zúzódott üvegszilánkok csikorogtak.

Fel s alá.

Mintha mindaz, ami ma történt, valaha régen már előfordult volna életében. Töprengett, hol és mikor lehetett ilyen helyzetben, de semmi hasonló nem jutott az eszébe.

Szeme megakadt a telefonon. Asztalához ment és tárcsázott. Nem vették föl. Másik számmal próbálkozott. A készülék recsegett, sustorgott. Rekedtes női hang kiabált a kagylóba:

– Budapesti pártbizottság, tessék később hívni!

A vonalat szétkapcsolták.

A tábornok összerázkódott. A hallgatót lassú mozdulattal ejtette a villára.

Még az értekezlet előtt egy régi barátja kereste. Valaha együtt dolgoztak az ifjúsági mozgalomban. „Támadásra készülnek a nyomorultak... Körülvették a házat..." Félbeszakította, hogy épp ebben az ügyben tart eligazítást. Majd elveszik a kedvüket...

Bekövetkezett volna?

Otthagyta a készüléket, s ismét járkálni kezdett, föl s alá. Az értekezletre gondolt. Hol egyik, hol másik résztvevő arca jelent meg előtte. Szliács... Tőle nem is várt mást. Szimpla kis gennycsomó. Népszerűséghajhászó pasas. Mártíromsága most jövedelmező ígéretekkel kecsegtet. Csupán a lehetőséget akarja megnyergelni, hogy följebb tornássza magát... Szegfű alezredes...

Egy pillanatra megtorpant, ahogy a régi emlék felködlött agyában. Újpest. Egyesült Izzó. Sztrájk. Gyerek volt még, de a Kommunista Ifjúsági Szövetség tagja. Elhatározták, szétugrasztják a sztrájktörőket. A szocdem ifik is csatlakoztak hozzájuk. Elrejtőztek a megyeri dombok mögé. A sztrájktörőket tehergépkocsin vitték be a gyárba, erős rendőri fedezettel. Kőzáport zúdítottak az árulókra. A sztrájktörők szétugrottak, a kíséret nem. Rendőrattak a dombok ellen... És akkor kövek röpködtek feléjük. A szocdem ifik ordítoz-

tak: „Rohadt bolsik... Verjétek a komcsikat!... Éljen Peyer!" Egynek a vonásai most is elébe rajzolódtak. Úgy üvöltözött, hogy a nyála is fröcsögött. Virágneve volt annak is. Igen, igen... Viola, így hívták. Elszaladtak, a megyeri dombok elrejtették őket. Hanem Violának nem volt szerencséje. A rendőrök tévedésből alaposan megagyabugyálták, s ők hetekig mulattak rajta, hogy lám, Horthy pribékjei megtorolták az árulást. El is nevezték Júdásnak, s ahol tehették, borsot törtek az orra alá.

Ahogy emlékezetébe tolult ez a régi, elfelejtett akció, megvetően lebiggyesztette ajkát. Féltek egy frontba kerülni velük, a kommunistákkal, inkább elhatárolták magukat tőlük és maguk is későn vették észre, egy frontba kerültek a fasiszta rendőrséggel – ellenük.

Akkor érezte így, hogy akarata, gyűlölete tehetetlen dühbe fullad. Hetenként egy-két alkalommal kapott munkát. Sódert rakodott a szabadkikötőben, s teljes napi bérébe került az apróhirdetés, amely a „Friss Újság"-ban megjelent: „Kísérleti célokra nőstény macskát és fehér egeret vásárol nagy mennyiségben Viola, Újpest..."

Teleszívta tüdejét, s száját csücsörítve fújta ki a levegőt. Szegfű... Vérvörös arc. Hadonázva üvöltött: „Sztálinista módszer... Nagy Imre nem adná ilyenekhez a nevét! Gerő csinálhatta volna, nem a mai vezetés! Meg is adták az árát. Közönséges gyilkosság... Az ifjúság... A szektások fehérterrorról szószátyárkodnak, pedig csak a nép akarata teljesül be. A nép akarata pedig szent!"

– Nikhaj – dörmögte, és eléntötte a méreg, füle megpirosodott. Mit is válaszolt neki? Homlokát dörzsölve próbálta fölidézni. Persze, megvan: „Ha a tömeg fasizmust akar, akkor a fenekükbe kell géppuskázni, nem pedig engedni..."

„Tömeggyilkolás?" – fuvolázta rá Szliács elegánsan, s felé fújta cigarettája füstjét.

Hilek – a kis Hilek, akit kegyelemből tartott az apparátusban, mert botrányos nőügyekbe keveredett, csak a két gyereke miatt nem engedte kirúgni – Szliács hangjával hajtogatta a magáét. „Meg kell kérdezni Nagy Imrét, tud-e róla, hogy milyen mészárlásra készítik elő a fegyveres erőt..."

Jóhoz akar fordulni.

Földes újra, meg újra átgondolta tervét, bizonyos volt benne, hogy helyes és végrehajtható. Beszélt néhány vezető elvtárssal, akikben megbízott, s ők egyetértettek az elgondolással. Végrehajtható – ez

nem pontos kifejezés. Vagy végrehajtják, vagy elveszett a munkáshatalom.

Szliács hangját vélte hallani. „Ez a terv csöpög a vértől... A néptől való félelem szülhet ilyen hagymázas őrültséget... Bukott diktátor agyában fogamzódhat ilyen gondolat... Emberek ezrei... Az ifjúság..."

A tábornok foga összecsikordult. Kiszólt az ajtón segédtisztjének, hogy teremtsen összeköttetést a budapesti pártbizottsággal.

„Emberek ezrei... Csőcselék!!!"

Ujjai végigszántották haját.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzött. De a győzelembe s a hatalom megtartásába néhány tíz-, százezer ember belehalt. Aki a forradalomra emeli a kezét, azt el kell veszejteni, akár egy valakiről, akár ezrekről van szó.

Nem látott más utat és lehetőséget.

A Corvin-köz és a Kilián. Az esküszegő Maléter és a trockista Dudás.

Vannak még intakt erők. Egy tüzéregység Vecsés határában. Kétszázegynéhány cső és pár ezer szurony. Fölvonultatni és bevetni őket. Lőjék szét a Corvin-közt, a Kiliánt, Maléterrel és Dudással és mindenkivel együtt! Lőjék szét! Gyalogságot bedobni, meg a légierőt. A műszakiak aknázzák alá a környéket, röpítsék levegőbe az ellenforradalom viperafészkét!... Közben pedig gyűjteni az erőt. Fütyülni Nagy Imrére és az egész aljas társaságra. Öszegyülekeztetni minden embert, aki hajlandó fegyvert ragadni, hogy a fasiszta bandák ellen harcoljon... A szétaprózott katonai egységeket összevonni a Duna partjára, a Parlament és a Margit-híd közötti térségre. Aztán átfésülni a várost... Budapesten, az ipari munkásság fellegvárában ne akadna tíz-húszezer melós, akinek elég kedves a proletárdiktatúra, hogy harcoljon érte, és eltiporja ezt a kispolgári csőcseléket?! Eltiporja, megsemmisítse, vérbe fojtsa a munkáshatalom elleni lázadásukat?! Nem tárgyalni velük, a felkelő urakkal – lemészárolni őket! Lehet valaki szentimentális, és fintoroghat erre a szóra, de az igazság ez: le-mé-szá-rol-ni... Utána majd politizálgathatunk! Az akció sikere természetesen más politikai légkört alakít ki. Felfegyverzett vörös tömegek az utcán... Könyörtelen leszámolás az osztályellenséggel, az árulókkal. Rendkívüli forradalmi haditörvénykezés. Egy film első kockái ötlöttek eszébe. „Viharos alkonyat" –

ez volt a címe. Pétervár. Sorbanállás. A járőr a helyszínen hajtja végre az ítéletet... Golyó...

Közben gyűjteni az erőt, újjáalakítani a demoralizálódott, szétszóródott katonai és rendőri egységeket... A párt... A pártot szervezni. De nem Nagy Imréékkel, az árulókkal, hanem éppen ellenük... Felvilágosítani a népet, észretéríteni, akit csak lehet. Rendet csinálni – vaskézzel...

A telefon halk zümmögése szakította félbe gondolatait. „A budapesti pártbizottság" – dünnyögte félhangosan, és a készülékhez ugrott.

Tévedett. Felesége volt a telefonnál.

– Tegnap este kerestek otthon... fegyveresek... – Halkan beszélt. A tábornok alig értette izgatott hangját. – Laciékhoz jöttem a Rákóczi útra... Egyik öltönyöd odaadtam az elvtársnak, tudod, az őrnek... Hallgattam az embereket... Meg akarnak ölni... „Szektás, rákosista..." Menekülj!...

A tábornok tompára fojtott izgalommal vetette közbe:

– Ide állított a párt... – ahogy kiejtette száján a szavakat, idegennek érezte hangját.

A telefonba csupán egy sóhajtás hallatszott. Lélegzetvételnyi csend lett. Földes arcán csöndes mosoly játszadozott. Az asszony ismeri őt jól. Tudja, ez ellen nincs apelláta.

– Őrült... – Az asszony belezokogott a kagylóba, és a tábornok arcáról lefagyott az elégedett mosoly. Nem akart hinni a fülének, maga elé kapta a hallgatót, és meglepett pillantással nézett rá.

Felesége artikulátlan hangon kiabált a telefonba:

– Milyen párt? Lövik a Köztársaság teret... Menj! Hallod?... Menekülj!...

– Micsoda?

– Ostromolják a pártházat... Siess, amíg nem késő... – beszéde sírásba csuklott.

– Nyugodj meg – szólt rá erőltetett nyugalommal. – Majd fölhívlak... – és letette a kagylót.

Állt moccanatlan, mint aki kővé dermedt.

Köztársaság tér. Mező Imre. Két nappal ezelőtt átküldte Asztalost, Papp ezredest és még néhány tisztet. A munkásmilícia... Ezért rohanták meg... Tudott a milícia szervezéséről mindenki, az is, akinek nem lett volna szabad. Ma reggel jelentette Asztalos, hogy az

előkészületeket befejezték, délelőtt minden kerületbe szétviszik az utasítást... Vajon kijutottak-e? Cselekedni, amíg nem késő!

Az ajtó megnyikordult.

– Összeköttetést... – kiáltotta, abban a hitben, hogy a segédtiszt az, és hátrafordult.

Az ajtóban Marót állt. Fölvonta szemöldökét.

– Összeköttetés – morogta, és mélabúsan legyintett. – Összeköttetés... – Belépett a szobába és becsukta maga mögött az ajtót. Melléhez emelte kezét, s tenyerét kifordítva fennhangon megismételte: – Összeköttetés... Minek? Minek, vezérőrnagy elvtárs? Vége... Mindennek vége...

A tábornok a levegőbe suhintott öklével.

– Bolond maga, Marót? Szedje össze magát! A Köztársaság teret ostromolják...

– Tudom – vágott közbe az ezredes fakó hangon. – A minisztertől segítséget kértek. Nagy Imrének telefonáltak...

– És?

Marót vállat vont.

– Megígérték nekik...

– Itt vannak a szovjet elvtársak! Ezrednyi páncélos ácsorog odalenn...

– Magyar erőket akarnak adni. Most keresik, hogy milyent... – fejét alig észrevehetően félrebillentette, s fölrántotta szemöldökét. – Sopánkodnak. – Nagyot nyelt, és lehunyta szemét. Rövid szünet után, minden átmenet nélkül hozzátette: – Azt javaslom, vezérőrnagy elvtárs, menjen el. Öltözzön át, és menjen el.

A tábornok dühös daccal megrántotta vállát. Köpenye lassan lecsúszott hátáról. Fürgén utánahajolt, és a fotőjbe dobta. Egészen közellépett Maróthoz. Az ezredes az arcán érezte forró leheletét.

– Miket beszél?! Hogy merészeli...

Marót nagyot sóhajtott.

– Az életéről van szó...

– Itt? Ebben a házban?

Az ezredes kifakadt:

– Ugyan, Földes elvtárs, úgy beszél, mintha nem hallotta volna imént a felszólalásokat az értekezleten... Hallhatta. Szliács vagy Hilek – ördög tudja, melyik – felhívta Nagy Imrét a terv miatt. Szliács galériája körbejárt a minisztériumban. Széltében-hosszában

kiteregették a Corvin-köz és a Kilián megsemmisítésének tervét. Persze, megfelelő tálalásban. „Földes a hatalmi mániájában bombáztatni akarja Pestet...", meg hogy: „a sztálinisták a hős ifjúság lemészárlására készülnek!!!" A legjobban bevált recept a következő: „A visszahúzó erők ismét semmibe veszik a nép akaratát, szektás sztálini módszerek, mindenáron a nyeregben akarnak maradni, még tömeggyilkosságok árán is." Néhány perccel ezelőtt összetoborozták a népséget, megválasztani a honvédség forradalmi bizottságát. Onnan jövök... Akiket mi javasoltunk bele, azokat egymás után kibuktatták. Olyan izgatás folyik a gyűlésen, hogy minden képzeletet felülmúl. Völgyes szónokolt. Mindenféle badarságot összehordott, és a végén levonta következtetéseit, mint például, hogy maga rátelepedett, elnyomta, valóságos vámpírként szívta a vérét. Magához nem lehetett bejutni, kizsigerelte az embereket... Ilyenkor persze mind elfelejti, hogy miért váltották le a beosztásából, hogy rossz vezetőnek bizonyult, hogy emberi hibái alkalmatlanná tették vezető szerep betöltésére. Politikai tőkét kovácsolgatnak saját hibáikból... Egyelőre határozatot hoztak, a „visszahúzó elemek" leváltására. Maga persze köztük van... A forradalmi bizottság hatásköre a miniszterével egyenlő... Hadseregszerte megalakítják... Üdvözlik azokat a csapatokat, ahol a személyi állomány öntevékenyen létrehozta...

A tábornok arca falfehérré sápadt.

– Még nem váltottak le... – mondta tétován. – Engem a párt helyezett ide...

– Hol a párt? Előbb az egyik tolmácstiszt azt vágta a fejemhez, hogy nem ül velem egy teremben... Gyilkossal nem szív egy levegőt. Párt?! Nincs itt már kutyaizé sem. Elvesztettük a játszmát. Valahogy meg kell kapaszkodni azokon a posztokon, ahol tudunk... Vége... A magyar proletárdiktatúrán vagy a Szovjetunió segíthet, vagy elveszett. – Sóhajtott. – Mi már képtelenek vagyunk arra, hogy segítsünk magunkon... Ez a helyzet. Elkéstünk...

Az ezredes Földes szemébe nézett. Arra számított, hogy a tábornokot elönti a méreg és kitör. De az meglepő nyugalommal közölte:

– Beszélek az elvtársakkal.

Otthagyta Marótot, és átment a miniszter irodájába.

Az ezredes leült. Bicskát halászott elő. Körmét piszkálta.

– Ilyen ostoba módon megbukni!... – dünnyögte.

Motorok dübörgése hallatszott. A törött ablakok üvegei összeösszekocogtak. Odakünn egy harckocsioszlop vonult el a térről. Ágyúik csövére ponyvasapkát húztak.

– Elmennek... – morogta Marót, és tovább piszkálta körmét a bicskájával.

Az ajtó kivágódott. Marót a szeme sarkából pislogott oda. Földes állt a küszöbön. Fogát csikorgatta, izmai meg-megvonaglottak sápadt arcán. Kezében papír remegett. Valósággal odarobbant Marót elé. Nem nézett az ezredesre. Szótlanul elébe lökte az írást.

Marót morogva böngészte az összevissza javított, áthuzigált kusza vonásokat.

„... Ekkor és ekkor kelt parancsomat, amelynek második pontja olyan kitételeket tartalmaz, hogy az ellenforradalmi bandák ellen vívott harcot folytatni kell, a környezetemben meghúzódó s az ifjúság forradalmi célkitűzéseivel minduntalan szembeszegülő sztálinista visszahúzó erők készítették tudtomon és akaratomon kívül, és ugyancsak ők küldték szét a csapatoknak... Azokkal és készítőikkel semmiféle közösséget nem vállalok és nem érzek..." – Felemelte hangját és úgy fejezte be: – „... altábornagy, honvédelmi miniszter."

Visszanyújtotta Földesnek a fogalmazványt, csupán ennyit mondott:

– Hát igen...

– Gazember – sziszegte Földes, és zsebregyűrte a papírt –, hogy nem sült le a bőr a pofájáról: végig elnököli az értekezletet...

Szeme Marótra rebbent. Az ezredes pislogott:

– Menjen el... Fölkoncolják...

– A szovjetek... – Földes hangja rekedt volt. Végigsimította haját: – Van civil ruhája?

Marót zsebredugta bicskáját:

– Szerzek – és nehézkesen felemelkedett a karosszékből.

Vincze későn ébredt. Válla kissé sajgott, egyébként kitűnően érezte magát. Csengetett, de nem jött be senki. Türelmetlenül nyomkodta a gombot. Végre bekukkantott az ajtón egy ápolónő.

– Halljuk, halljuk, nem kell annyit csengetni. Mit akar? – darálta sietősen.

– A fenét hallják! – felelt Vincze kedélyesen. – Fájdalomcsillapítót kérek. Nagyon ég ez a vacak.

– Ugyan, szúnyogcsípés az, százados bajtárs. Nem ért csontot a golyó. Ne gyerekeskedjen...

Vincze felhorkant.

– Csípte volna meg magát...

A nővér kedves mosollyal bólintgatott:

– Nem tudtam, hogy ilyen jóakaróm. Hozom a fájdalomcsillapítót – és betette az ajtót.

A hadtápfőnök dörmögve várt. Az ápolónő soká jött, ő pedig dühösködött, mert biztosan trécselnek megint, ahelyett, hogy a dolgukat végeznék. Lelki szemei előtt megjelent Erzsi nővér, s esküdni mert volna rá, hogy valamelyik sarokban tételti magának a szépet. Már azon volt, hogy újra csenget, amikor betoppant a nővér, és két pasztillát rakott az éjjeliszekrényre.

– Hozok vizet – mondta. Vincze nyögve fölült.

– Nem tudja, mikor kelhetek föl?

Az ápolónő a csap alá tartotta a poharat. A víz vékony sugárban csordogált.

– Akár most is. – Egykedvűen szemlélte a pohárba csobbanó vizet. – Kicsi a nyomás...

Vincze megélénkült:

– Komolyan mondja? Vagy ez is olyan, mint a halvacsora? – és kuncogva vihogott, akár egy süldőlány. Erzsi nővérnek ugyanis mindenki udvarolt. Egyik hódolója, Katucz doktor, az alacsony nógyógyász, pontosan válláig ért a pajkos szemű nővérkének, s addig forgolódott körülötte, amíg a lány meghívta halvacsorára. Katucz két kézzel kapott az alkalmon. Három üveg badacsonyival a hóna alatt állított be a vendégségbe. A nővér leültette, poharat rakott elé, beszélgettek, iddogáltak, s amikor a doktor annyira tűzbejött, hogy Erzsi új ruhájának szövetét akarta kitapintani, elég jó minőségű-e, a nővér néhány pillanatig magára hagyta, majd visszatért, s tálat rakott eléje, amelyen az imént elfogyasztott süllő csontváza nyújtózott. Az orvos a halgerincre, majd Erzsire pislogott, s a lány kedves mosollyal közölte: „Ezek azok a szálkák, amelyek a torkán akadnak. Engem ez a hegyes képvisel" – mutatott az egyik tüskére.

Erzsi nem haragudott meg, gyors mozdulattal elzárta a csapot, s könnyed libbenéssel Vincze ágya mellé penderült.

– Esküszöm, hogy maguk, férfiak rosszabbak, mint a gyerekek. Mindegyik legalább tízszer olyan betegnek képzeli magát, mint amilyen. Szeretnek nyögni. Ha tud, nyugodtan felkelhet. – Vincze szomszédjára biccentett, aki mozdulatlanul hevert az ágyon: – Ő még nem tért magához?

– Alszik, én is csak most ébredtem föl – felelt halkan a százados, és fél szemmel a másik ágyra sandított. Erzsi a hadtápfőnöknek nyújtotta a poharat, és kezébe ejtette a pasztillákat. Vincze bekapta, nagy kortyokban nyelte utána a vizet. A nővér csendesen megszólalt:

– Egy óra múlva választjuk meg a forradalmi bizottságot. Jó lenne, ha odamenne. Pavlovka nagyon feni a fogát magára... – Vincze fölé hajolt, a takarót igazgatta: – Azt pletykálja, hogy maga spicli volt az Ávónál, azért hozott be mindig ávós és szovjet sebesülteket... Úgy rikácsol, mint egy kivénhedt papagály. Azt mondja, ilyeneknek nincs helyük magyar kórházban...

A víz cigányútra szaladt. A hadtápfőnök pislogva kohogott, krákogott.

– Vén szipirtyó – morogta. – Nekem sebesült kellett, hogy a kocsi gyógyszert szállíthasson, és ne fogják be fegyvert fuvarozni. Még így is elkaptak néhányszor... Mindegy volt énnekem, ki fiaborja... Ha felkelő lett volna, úgy is jó lett volna. De azokat a mentők összeszedték, ezeket meg otthagyták... A vén marha... Ha sok pénzem lenne, nem sajnálnám, fizetnék egy jószívű férfinak, hogy adja vissza a társadalom számára ezt a kótyagos fejűt. Mindig mindent megmond, előre tud, csak éppen azt nem tudja, hogy a bőrébe beleférjen... Még jó, hogy a fél karom ép maradt. Úgy képen törülöm! – és a fejét csóválta: – Hát hogy milyen tud lenni egy vénlány! Ezért menjen férjhez, Erzsike – fűzte hozzá erőltetett vidámsággal.

– De ne mondja el, hogy tőlem hallotta. Pavlovka úgy járkál a kórházban, mint a fájdalom. Hol itt karattyol, hol ott. Hallgatnak rá. Különösen az ápolónők, de az orvosok is. A fiatalabbja. Odament az öreghez is duruzsolni, de az elkergette. Maga is azért csöngetett sokáig, mert ez vörös szoba. Egy szovjet katona fekszik itt, meg maga. „Az egyik ellenség, a másik meg áruló" – mondja a főnővér. Azt még Pavlovka rakatta ide. Nem akarják ápolni...

– Szóval...

– Egy óra múlva tartják a gyűlést. Jojjön le. Aki távol van, arra mindent rá lehet kenni... – Elvette a százados kezéből a poharat, s az éjjeliszekrényre tette. Kiment.

Vincze a párnájára roskadt. Pavlovka. Persze, a Pavlovka.

– Elment a hajó... – morogta kedvetlenül. Lehunyta a szemét. Lemaradt. Megint csak lemaradt, és most végignézheti majd, hogy a vén szipirtyó az ő fejére ütve kapaszkodik az uborkafára. A nagyok nem fogják megütni a bokájukat. Azok csak a kedélyek lecsillapulása után rukkolnak elő. A „prof" Európa-hírű orvos. Azt a kutya se fogja lebérencezni, amiért szovjet katonát meg ávóst operált. Az nála csupán humánum... De őneki lesz mit hallgatni, s a végén még bűnéül róják fel azt is, hogy ez az átkozott kórház egyáltalán működött. Izmai elernyedtek, bágyadtan hevert az ágyon. Jobb lett volna nyugdíjba vonulni a nyáron. Az asszonynak is mindig mindenbe bele kell ütni az orrát. „Ne menj még... Ősszel biztos előlépsz, inkább akkor... Mégis másképp hangzik, hogy nyug-

állományú őrnagy . . ." Bolond fejjel hallgatott rá. Tessék. Most aztán itt az előlépés . . .

Pavlovka könyörtelen lesz, ez biztos. Már a legutóbbi találkozásuknál nyilvánvalóvá vált. Igen, Pavlovka gyűlöli. „De nagyon igyekszik . . ." – csengtek fülébe az ősz orvosnő szavai, s szeme előtt megjelent a ráncos arca, gúnyos mosolyával: „Így van, elvtárskám, magácska nagyon igyekezgetett kiszolgálni a Rákosi-szekatúrákat . . . Magácska kötélreval ó . . . Magácska úgy nyöszörgött, ha idevetődött egy pirosnadrágos, mint puli a gazdája lábánál . . ." Ezzel az útravalóval aztán hazaállíthat, hogy: „Nem is annyira jöttem, anyukám, hanem küldtek . . ." És hallgathatja otthon is az áldást élete végéig, mert anyuska hajtogatja majd, mint a szajkó, fejére citálja minden ostobaságát. Legjobb lenne csapot-papot itthagyni, és otthon megvárni, amíg minden letisztul, s az emberek is kijózanodnak. Viszont aki távol van, annak a lába alól kihúzzák a szőnyeget . . .

– Vége – sóhajtotta, s csendesen bólogatott rá. Pavlovka ott lebegett lehunyt szeme előtt, és ugyanígy visszabólogatott: „Igen, elvtárskám . . ." –, s az a néhány, tüskeként meredező szőrszál az álla bibircsókján reszketett az izgalomtól. „Egyen meg a fene" – morogta Vincze, s eszébe jutott, milyen szerényen húzta meg magát a doktornő annak idején, amikor holmi kérdőíveken meg-megfirtatták előtte nagykereskedő famíliáját . . . Ebben a követelős világban ki kellene mondani, hogy minden vénlányt internáljanak egy lakatlan szigetre . . . Pavlovka fensőbbségesen végigmérte. Megvető pillantása és ajkbiggyesztése olyan dühöt ébresztett Vinczében, hogy a foga megcsikordult, ép kezére támaszkodott és kinyitotta szemét.

– Vén szipirtyó – sziszegte. – Megakadok a torkodon . . .

Ideges rúgdalódzással elgyűrte lábáról a takarót, és fölkelt. A kőpadló hideg volt, kapkodta talpát, amíg papucs után kotorászott az éjjeliszekrényben.

– Támadni kell . . . – suttogta, s szeme összeszűkült. – Nincs más út. Vagy én tiprok, vagy engem tipornak . . .

Lábát a papucsba dugta, s megállapította, hogy akárki akármit beszél, Sztálin mégiscsak okos ember volt azzal az osztályharccal. Magabiztos mosoly terült szét az arcán.

– Most pedig én fogok támadni – mondta halkan, s fölhúzta szemöldökét. – Ez a dialektika, és ez a te bajod, Pavlovka. Tudod,

én már nem maradhatok le... – csücsörítette össze a száját. A szomszéd ágyon a sebesült alig hallhatóan nyöszörgött. Beretvált koponyájának apró sörtéi reszkettek. Vincze szánakozó pillantást vetett rá, és az ajtóhoz ment.

A folyosó néptelen volt. Bekukkantott az ügyeletes nővér szobájának üvegablakán, de ott sem talált senkit. Már elkezdték?

Sietős léptekkel csoszogott végig a folyosón, s le, a kultúrteremhez. Az ajtót csak behajtották, nem csukták rá a kilincset, s ő belesett a hasadékon. A hosszúkás helyiség félig telt meg. Az első sorokban mindegyik széken ült valaki, sőt legelöl kettesével is szorongtak egy ülőhelyen, meg álltak is a színpadnak támaszkodva. A harmadik, negyedik sortól hátrafelé egyre több sor vált foghíjassá, középtől pedig üresen tátongtak. Az előadói asztalt körülölelő vörösselyem drapériát leszaggatták, s a félrehúzott színpadi függöny szárnya mellé dobták. A parancsnok az asztal mögött állt, sápadtan ötölt-hatolt, hebegett:

– A miniszter bajtárs álláspontja szerint a Honvédelmi Minisztériumban ezekben a percekben választják a forradalmi bizottságot... A hadseregben is... hm... szóval, válasszuk meg a forradalmi tanácsot... – Helyére huppant. Az asztal csupasz lábai közül előlátszott az alezredes remegő térde.

Pillanatnyi csend támadt. Az alezredes maga elé meredt. Kezét az asztal szélén nyugtatta, körme türelmetlen táncot járt a fán, mintha zongorázna.

Katucz doktor, aki a színpad szélére könyökölt, egy ugrással fönn termett a világot jelentő deszkákon, és teli torokból kiáltotta:

– Magyarok! Testvéreim!

Jelentőségteljesen végigmérte hallgatóságát, és széttárta kezét:

– Egy miniszteri álláspont... ennyi az egész?! De mi évek óta vártunk az álláspontunkra... Ez végre a lelkiismeretünkre apellál, s úgy teljesíthetjük, mint az egyetemes magyarság parancsát, amelyet végre nem bomlaszt belső harc, amely ledobta Rákosi terrorista bandájának legfájóbb terhét, az uszítást – azt, amit úgy neveztek, hogy osztályharc, amit úgy neveztek, hogy éberség, és ami miatt becsületes magyar polgár nem alhatott nyugodtan egyetlen percig sem. Az uszított, vak munkásnép benne látta szegénységének okát, benne, a magyarban, akit éppúgy tönkretett az átok, mint a másik magyart. Parancs ez, és hogy megszületett, hogy megszülethetett,

mondjunk hálát érte élőhalotti állapotából föltámadt szent ifjúságunknak. Adózzunk néma tisztelettel hőseink emlékének!...

Székzörgés, fölállás, csend. Katucz, széles karlendítéssel az ablak felé gesztikulálva, folytatta:

– Őket illeti hála és köszönet...

Az ablaknál emberek mocorogtak szavára. Egyiknek a vállán Vincze fegyvert látott. „Mi az isten..." – morogta.

A hallgatóság visszaereszkedett székeire. Katucz várt, amíg a zaj elcsitult.

– ...Magyarok vagyunk és többé nem felejtünk. Soha, semmit nem felejtünk... Az új fegyveres véderő olyan lesz, amelyet nem bocsáthat áruba néhány moszkovita ügynök... Arra kell emlékeztetnem tisztelt hallgatóimat, hogy pontosan emlékezzenek az imént fölolvasott miniszteri parancs szövegére... Pontosan... Mert érdekes, hogy amikor a miniszter utasítást ad a hadseregnek, ugyanakkor közli a vezetésből kidobott sztálinista-rákosista bérencek névsorát. Hírhedt nevek ezek, amelyeknek viselői gúzsba kötötték a szabad gondolatot, úgy hajlongtak porig a keleti barbárság előtt, mintha nem a művelt nyugat lenne minden tudomány s művészet, a technika és kulturális haladás igazi bölcsője. Gyűlöletesek előttünk, mert feketének hazudták a fehéret, a török, a tatár dúlásánál mélyebbre lökték népünket a mocsárba. Ez a rendelkezés harcban született... A Rákosi- és Gerő-lakájok elleni harcban, és nem velük, hanem ellenük. Válasszuk meg a mi forradalmi bizottságunkat, de ésszel, okosan, magyar módra! A nagy lakájokat kiszolgáló kiskirályocskák ellenére. A lakájok szelleme olyan, mint a baktériumok világa. Jelen van mindenütt, itt van közöttünk is, rontja, mérgezi a levegőt, bűzlik és rothad, mindnyájunk romlására... Szabadítsuk meg magunkat végre ettől a légkörtől. Itt az alkalom. Ne tűrjük tovább a vörös mételyt, és ne tűrjük a mételyezőket. Nincs szükségünk mindent megmagyarázó és átpolitizáló politikai helyettesekre. Ne nézzen bennünket senki sem kiskorúnak! Van fejünk, s gondolkodunk az eszünkkel, magyar módra, önállóan, mindentől függetlenül...

Az ajtó apró rezdülésekkel szűkítette s tágította keskeny hasadékát. Vincze hálóinge lebegett a légvonatban. A teremből tapsvihar csattogott. Vincze fölemelte ép karját, s az ajtó keretéhez támaszkodott. Katucz folytatta monológját.

– Senkit sem akarok sztálinistának vagy rákosistának bélyegezni... – Szava fujjolásba fulladt. Magasra lendített karral állt a dobogón, amíg a zaj elült. – Akit ezzel illetnék, arra akár azt is mondhatnám, hogy megérdemli a börtönt, a kötelet, a legválogatottabb kínzásokkal terhes halált. Nálunk lakájok vannak, ennek a sáskahadnak a legundorítóbb példányai, akik úgy szívták meg a zsíros pocakjukat a mi verejtékünk véres gyümölcsével, mint a poloskák... Nem kellenek nekünk... Itt csakis a szakértelem számít. Kotródjanak innen, ki a teremből, akiknek nincs helye közöttünk! Tűnjenek oda, ahová a történelem, az ifjúság hősi felkelése dobta őket, a szemétre! Nem említek én egyetlenegy nevet sem, de aki közöttünk él, mindenki tudja, kik azok a paraziták, akik a bukott vörös rendszer képviselői. És amíg itt ülnek, én többet addig egy szót ki nem ejtek a számon, mert egész lényem, a magyarságom tiltakozik ellenük... – színpadias gesztussal az asztal felé mutatott.

A tenyerek tapsra verődtek. Zaj, székzörgés hallatszott, léptek közeledtek az ajtó felé. Vincze félrehúzódott a hasadék mellől. Végignézett a folyosón, a mennyezetre függesztett nővérhívón türelmetlenül villogott a huszonnyolcas szám. A készülék tompán zörombölt. Egy lélek se mutatkozott, s Vincze arra gondolt, ez is jobban tette volna, ha vár egy kicsit azzal a rosszulléttel, mert most a kutya sem fog feléje nézni... A kultúrterem ajtaja kitárult. A politikai helyettes ténfergett ki rajta, ujjai között cigarettát szorongatott, pillantása elsiklott Vincze fölött. A folyosó közepén megállt. A párttitkárnő követte, majd a DISZ-titkár jött ki, s az ablakhoz ment, az udvarra bámult. Salamon doktor mögött dörrenve becsapódott az ajtó, s elviharzott Vincze mellett:

– Ilyen szarokkal nem dolgozom – ropogtatta dörmögve a véleményét. Fehér sipkáját a feje búbjára tolta, s minden lépésnél nagyot, keserveset szusszantott. A nővérhívón piros fénnyel villogott a huszonnyolcas szám. Az egyik kórterem ajtaja nyikorgott. Bebugyolált fejű ember tétovázott ki rajta. Salamon ráripakodott:

– Hová megy, maga szerencsétlen? – és melléugrott, átkarolta.

– Vécét... – nyögte az. – Hiába csöngetek...

Az orvos hisztérikusan felüvöltött:

– Nővér! Nővér! – kiáltása betöltötte a folyosót. Senki nem válaszolt. – A kurva istenit, pofázni, arra van idejük! – ordította Salamon, és ölébe emelte a sebesültet, visszavitte a szobába.

Vincze a falba olvadt. A szülészet főnővére, aki egyben a pártszervezetnek is titkára volt, halk, vonagló sírással reszketett. A DISZ-titkár – fiatal felcserhadnagy – a nővér vállára tette kezét, s nyugtatni próbálta. Suta mozdulatáról lerítt, hogy fogalma sincs róla, mit csináljon az asszonnyal.

– Ne... – dörmögte –, nem érdemes. Majd elmegyünk valahová, más kórházba... Lesz még maga főnővér...

Az asszony remegett. Szipogó orrát fújta, szeme kivörösödött.

Vincze nem törődött velük. Visszament az ajtóhoz, fülét a fára tapasztotta. Csak hangfoszlányokat hallott.

– Előbb döntsük el, mit akarunk, aztán megtaláljuk az embereket is, akikkel akarjuk...

– Legyünk civil kórház... – brummogta egy mély basszus, amelyben Vincze Sarkadi doktor hangjára ismert, s orrát fintorgatta. Szegény doktor annyira kapaszkodott a magánprakszis után, hogy az isten se mosta le róla, hogy karrierista. Pavlovka valamikor egy értekezleten mély megvetéssel tereferélt róla. „Hiszen egy orvosnak tökéletesen elegendő egy állás... – mondta, lefegyverező mosollyal viszonozva Sarkadi nem éppen barátságos pillantását. – Kétfelé dolgozni az a régi világban volt szokás. Mert az orvosnak gondolnia kellett a jövőjére... Akkor nem volt fix állás, és ha volt, bármelyik pillanatban kitehették belőle... Hiszen annyi diplomás lapátolt havat. És akkor nem maradt más, mint a magánprakszis. Én is mindig arra törekedtem... Ismertem olyan kollégát, aki három-négy betegéből urasan megélt, s úgy vigyázott rájuk, mint a szeme világára. Szinte bebeszélte nekik a bajukat..."

Vincze hallgatózott, s igyekezett minél többet elkapni a mondatfoszlányokból, de a teremben olyan vásári lárma kerekedett, hogy csak nagyon kevés jutott a fülébe. Ha odafönn kevésbé süketen intézik a dolgokat, ha engedélyezik a magánprakszist, az érte kiabálóknak talán a tizede élt volna a lehetőséggel. Ki bolond magánorvoshoz menni, amikor úgy is mehet, hogy nem kerül pénzbe? Nem is beszélve arról, hogy berendezni egy rendelőt, s fenntartani – az sem két fillér.

Nem vette észre, hogy Salamon kijött a huszonnyolcasból, és megállt mellette:

– Na, mit hallgatózik? Menjen be, nyugodtan – mondta dühös taglejtéssel. Vincze összerezzent, s szembefordult vele:

– Mi köze hozzá?

Az orvos legyintett és elszaladt. A kiebrudaltak társasága otthagyta Vinczét.

– A marha, hogy becsapta... – sopánkodott a hadtápfőnök, és vállával az ajtóhoz támaszkodva hallgatózott. Az éktelen ricsajból el-elkapott egy-egy szót, de abból ugyan ki nem okosodott, s csak Salamon iránti mérgét gyarapítgatta, hogy elrontotta jó kis figyelőhelyét. Izgalmában lehunyta szemét.

Az ajtó megmozdult, s ő egyensúlyát vesztve belezuhant a kifelé igyekvő Katucz karjába.

Hahota harsant, s combcsapkodó röhögéssé gurgulázott a kultúrteremben. Katucz undorodva lökte el magától Vinczét, aki még mindig nem tudott megállni a lábán, s az ajtófélfának dőlt.

– Bocsánat – vinnyogta, mint a megvert kutya, és a hálóingét huzigálta.

Katucz hideg utálattal mérte végig, és szó nélkül kilépett mellette az ajtón.

A hadtápfőnök paprikavörösen álldogált egyik lábáról a másikra. Szemét sem emelte fól, mintha pillantását a linóleumpadlóhoz ragasztották volna. A röhögés, vihogás nem akart félbeszakadni, ha egyik sarokban csendesedett, a másikban magasra csapott, s vitte magával a már lecsillapodottakat. Vincze a hálóingébe kapaszkodott. Arca tüzelt, fülcimpáját forrónak érezte. Szeretett volna elmenni, kirohanni, az egész társaságot faképnél hagyni, de lába megmerevedett, mozdulni sem tudott. A kék linóleumkockákon apró piros karikák táncoltak a szeme elé. A vihogás végre fáradt nevetésse csitult. Valaki trombitálva fújta orrát, egy másik fuldokolva köhögött.

– Elsüllyedt a hajó, a patkányok meg közénk csöppentek, mint Pilátus a credóba...

A rikácsoló hang észheztérítette. Mellére kókkadt feje megmozdult. Bárgyúvá szégyenült pillantása átsiklott az emberek feje fölött. Az ablaknál tarka-barka öltözékű suhancok támasztották a falat. Egyikük fején cilinder. Fegyver mindegyiknél. Vincze tekintete a színpadon állapodott meg. Pavlovka úgy állt ott, mint a bosszú megtestesülése. Kontyban viselt fehér haját kibontotta, s az ősz hajtömeg a derekáig ért. Szája szegletében hideg mosoly vibrált, szeméből gúnyos nyilacskák röppentek a hadtápfőnök felé.

– Talán a folyamatos ellátásunkat akarja biztosítani a százados elvtárs? – Rekedtre rikácsolt hangja vágott, mint az ostor. – Még lehet... Még van ép magyar... Csak lövessen beléjük a ruszkijaival, és már jöhetnek is... Ha meg visszalőnek, hát a százados elvtárs ellát bennünket a hóhérok sérültjeivel... – Előrehajolt, gőgicsélve folytatta: – No, azért nem kell megharagudni a doktorkára. Csak a janicsárokat nem szereti...

„Ez megöl" – iszonyodott hátra Vincze, s a falhoz dőlt. Pavlovka, diadalát élvezve, gügyögte:

– Csak sebesülteket hoz a százados elvtárs... A beteg gyilkosokat gyógyítgassuk, kötözgessük, babusgassuk, etetgessük... – Hirtelen mozdulattal felegyenesedett, fejét hátraszegve süvöltött Vinczére: – Az előadásnak vége! Új gazdát keresnek a talpnyalók! Itt ez a rongy, idemerészkedett, volt bőr a képén... Ki vele! Azt hiszi, jutalmat kap? Mit nem? Talán azt akarja, hogy beválasszuk a forradalmi bizottságba...

Vincze félig lehunyt pillái mögül leste Pavlovkát. „Megöl..." Szemben, az ablakok mellől megmozdult két fegyveres. Felé jöttek a széksorok között. „Kicsinálnak" – villant agyába. Ép karja megfeszült, görcsösen belekapaszkodott az inge aljába, és felordított:

– Azt akarom! Igenis azt!

Előrenyújtotta kezét, és tántorogva meglódult a színpad felé, a széksorok melletti keskeny utacskán. Elöl többen álltak, apró ideges legyintésekkel szétlökdöste őket, s papucsa fölcsattogott a színpad lépcsőjén. Pavlovka tétován hátrált a hadtápfőnök gyűlölködő pillantása elől.

Vincze lobogó szemmel nézett végig az embereken.

Csend volt.

– Azt akarom, hogy beválasszanak a forradalmi bizottságba – mondta határozottan, és hozzáfűzte: – Be is fognak választani. Én ismerem magukat, és ismerem magam. Beválasztanak. – Lélegzetvételnyi szünetet tartott: – Engem az ávósok meglőttek. Akkor lőttek meg, amikor kötszert és gyógyszert akartam hozni a mi sebesültjeinknek. Ezért lőttek meg. Ott a gépkocsi vezetője, azt kérdezzék meg, mert azzal huszonharmadika óta jóformán csak azért álltunk meg az autóval, hogy kirakodjunk vagy berakodjunk. Innen bentről könnyű beszélni. A tűzben szállítani – az nem olyan könnyű. Nem akadt rá jelentkező. Hát mit gondolnak, úgy hagyunk itt bánni

magunkkal, mint a kapcaronggyal? Az a világ elmúlt! Én soha nem jártam csevegni az elhárítótiszttel. De voltak ebben a kórházban sokan, akiket majd a fene evett, hogy mehessenek bebizonyítani a hűségüket... – Dühös szeme Pavlovkára villogott. Az orvosnő lehajtotta fejét. – Én soha nem spicliskedtem. Nem a fajtám szokása. Amikor maguk közül legtöbben még gyerekfejjel éltek, én már verekedtem az orosz ellen. Harcban kaptam a tiszti rangot! Zászlós lettem! Ott voltam a Donnál, Voronyezsnél, végigverekedtem a háborút. Engem olyan emberek dicsértek, mint Jány Gusztáv! Azt mondja itt ez az asszony, hogy szovjet meg ávós katonákat hoztam! Igen. De azt elfelejti hozzátenni a nagy szónoklásban, hogy ha nincs sebesült a kocsiban, akkor lőszert hordott volna a vöröskeresztes taxink, és kilőtték volna, mint ahogy kettőt szét is lőttek... Sebesült kellett, aki fedezze a szállításokat. Ezeket nyugodtan végigzötyögtettem félnapon át a városon. Talán a mieinkkel csináltam volna meg? Erre feleljenek! Azok lettek volna golyófogók?

– Na hiszen, ki is borítottam volna százados bajtársat a kocsiból – helyeselt közbe a vajszínű sofőrje, s nagyvidáman bólogatott Vincze szavaira.

– Locsognak itt vénasszony módra... – Pavlovka felé biccentett: – Ne haragudjék meg, de magára is értem. Folyik a szó. De, kérdem én, hol az elhárítótiszt? Miért nem tartóztatták le? Miért van tele a kórház még most is szovjet és ávós katonákkal? A tisztelt gyülekezet olyan mély szeretettel viseltetik a gyilkosok iránt, hogy netán még tartani fogja őket, mivel ápolásra szorulnak? Hadd egyék a magyar kenyeret, hisz' nem ők vetették, nem ők aratták!... Akik kenyeret adtak nekik, azok is itt vannak. Egy-két szobával odább kínlódnak halálra a golyóik miatt. Esetleg vért is adunk nekik? Elég magyar vért adtunk már. Ott folyt el az utca kövén... – Karjával akkora kört lendített a levegőbe, hogy sérült keze is belerándult, s kegyetlenül égő fájdalom hasított belé. Megtántorodott.

– Véremet hullattam a gazok ellen... Maguk meg csak szónokolnak itt... Koncon marakodnak – most?! Pozíció után kapkodnak? Ráérünk még arra... – Hangja artikulátlan üvöltésbe torzult: – Előbb le kell számolni... A leszámolás ideje van itt... Azt kérdezte tőlem ez az asszony, hogy pozíciót akarok-e. Nem kell. Nem akarok a forradalmi bizottság tagja lenni. De követelem – értik, nem kérem, követelem –, hogy három embert küldjön ki ez

az értekezlet vagy gyűlés, és tartóztassa le az elhárítótisztet. Követelem, hogy menjen egy bizottság és szórja ki az ávósokat meg az oroszokat... Ne egymást marjuk, magyarok, hanem az ellenségeinket...

– Igaza van! – ugrott föl ültéből a nagy vajszínű mentőautó vezetője, s csörtetett kifelé a székek, emberek között. – Aki magyar, egyet akar! Halál a gyilkosokra!

Mintha lába kelt volna, megmozdult az egész terem. Ordítás, hangzavar kerekedett. Halvány, átlátszó porfelleg szállt föl a loholó lábak alól. A kórház parancsnoka felkelt az asztal mellől, és előre lépett.

– Emberek... sebesültekről van szó – gyenge kiáltása beleveszett a zűrzavarba. Megragadta Pavlovka karját, s a fülébe rimánkodott: – Segítsen, az istenért! A genfi egyezmény... Ezek sebesültek... Maga meg tudja állítani őket...

A kibontott hajú doktornő a tenyere élével seperte le karjáról a főnöke kezét. Hidegen mondta:

– Ezeket most már az úristen sem állítja meg, akiről maga szilárdan bizonygatta, hogy nincs... Különben is mindegy... Néhánynyal több vagy kevesebb... – vállat vont. Az alezredes nem értette Pavlovka szavait. Mozgó száját figyelte, s a vállrándítását. Széles ívben megkerülte az orvosnőt, lerohant a színpadról. Pavlovka még utána szólt:

– Előbb vagy utóbb úgyis eljött volna az ideje...

Az alezredes, könyökével lökdösve szét az ajtó felé tolongókat, előre igyekezett. Pavlovka lejött a színpadról, és mellére kulcsolt karral várta, hogy megfogyjon a sokaság az ajtónál.

Vincze alig egy perc múlva maga maradt a teremben. Megtörölte homlokát. A beszéd kifárasztotta. Félkarjával az ülepe alá simítva hálóingét, leült a színpadi függöny elé, a halombagyűrt vörös drapériára. Gyomra égett, s eszébe jutott, hogy tegnapelőtt evett utoljára. Behunyta szemét. „Horda – gondolta megvetéssel. – Ennek mindegy, kire kiáltanak éljent, vagy halált... Diktátor kell ezeknek, meg ostor..." – Föltápászkodott. Az előadói asztalon kis zacskó hevert. Három szem savanyúcukorka volt benne. Két ujja közé csípte a zacskó alját, a cukorkát az asztalra rázta belőle, aztán összemarkolta és egyszerre a szájába tömte mind a hármat.

Huszonötödik fejezet

Feje fölött pocakosra dagadt a ponyva, a döccenőknél meg összelapult, mint a kovács fújtatója. A verejték csöppekbe gyöngyözött a halántékán. Viaszosan sárga szájaszélét összeharapta. Fekete borostájának tüskéi közül vér serkedt.

A tehergépkocsi oldalát összekötő láncot szorosra húzták a pad fölött, amelyen sem ülni, sem feküdni nem tudott. A lánc törte, dörzsölte, ütötte combját s végig a gerincét, a csigolyáknál. Karját a lóca alatt bilincsbe szíjazták.

A teherautó robogott.

Két oldalán az őrök cigarettáztak. Egy szippantást szeretett volna. Lassú gomolyban eregették szájukból a füstöt, s ahogy följebbszállt, a rohanás szele belékapott, szétzilálta, kikergette a kocsiból.

„Egy szippantást" – akarta mondani, de a döccenés torkába fojtotta szavát. A vékony szíj csuklójába vágott. Felnyögött.

Most a lánc megereszkedik, a combjára csap és a tarkójára. Már kitapasztalta. Majd fölgyorsul a kocsi, s a lánc ismét feszesre húzódik. Akkor a gerincét veri végig.

Ajkát harapdálta... A motor felbőgött... Összeszíjazott kezei egymást marcangolták. Körme fehér, félköralakú nyomokat hagyott a tenyerében.

Egy szippantást... Szeme sóvárgón tapadt a füstölgő szájakra.

– Nem köll sietni... – A teherautó faránál ülő nagybajuszos őr az útra köpött. – Majd kiegyenesítenek az akasztófán.

Barta elfordította a fejét... A ponyva zúgott, csattogott... Behunyta a szemét.

„A rosseb egye le a... Ezektől kérni?! A rosseb!" Gondolata elidőzött ennél a szónál: „... a rosseb."

A lánc a koponyájára vágott.

Foga belemélyedt ajkába. Melle zihált.

„A rosseb..." Sarbó jutott eszébe. „A kisöreg. Milyen dühös volt a rossebezésért. Kimenőre sem engedett. Ki... me... nő... re... Vajon hol van most a kisöreg? Lógott az orra odalenn a határon. Biztos, Albert marta le. Az. Biztos." A kín félhomályt borított agyára, s mintha a vasúti kocsiban zötykölődött volna, amikor a kitüntetésért utaztak. De régen is volt az!... Az éremnek már csak a nyoma látszott zubbonyán. Széles hasadás, alatta a piszkosra izzadt fehér katonaing. Letépték melléről, s odavágták a terem közepére. Valamelyik tahó rátiport. Nem engedték, hogy utánahajoljon. Szuronyok között löködték a folyosóra s tuszkolták föl az autóra.

„Kisöreg... Talán tart még az akasztó a köpenyén. Piros cérnával öltöttem. Jó erőssel. Csodálkozott a kisöreg..."

Fájdalmas mosoly fintorodott vonásaira. Sarbó nem hagyná itt vergődni. Nem...

A teherautó megrándult. Befordultak. Egyensúlyát vesztve félrebillent a lócáról. Karjába fájdalom hasított. Jobbja majd kiszakadt vállából. A deszka iszonyú erővel feszült a csontjának.

„Eltörik" – villant eszébe, s várta, hogy kettéreccsen...

A bajuszos őr fölemelte lábát, csizmája orrával visszarugdalta a helyére.

A lánc a gerincét verdeste. Szája alig láthatóan szóra mozdult, de hang nem jött ki a torkán.

„Mari... meg fogok halni... Mari..." – Véres szeme elé odaperdült a cserfes kis asszonyka, mint mindig, ha szólította, sebbellobbal, pirult orcával, nevető szemmel, utána a nagyobbik gyerek, az Andris futott, mögötte meg a kicsi pötyögött.

Halkan nyögött.

A pénz... Négy ropogós új százas bankó. A jobb felső zsebében. Szépen összehajtogatva. Nem tette postára, hogy majd maga viszi. Az utolsó havi veszélyességi pótlék. Istvánkának még jó lesz őszön az Andris elnyűtt lábbelije. De amannak venni kell. Kinőtte.

A lánc a lóca deszkájához csípte combja húsát. Arca eltorzult. Szemébe könny tolakodott.

„Meg fogok halni, Mari . . ."

Foga nyomában piros csepp gyülekezett. Lassan megindult, s gördült alá, el-elakadozva szakállának sörtéiben, a nyakába csordult. A rázkódás szétmázolta zubbonya gallérján.

„Mari . . ."

A föld. Nem lesz egy talpalatnyi földjük. Törékeny az a kis asszony. Meg a két gyerek. A szövetkezet . . . bizonnyal már föl is oszlott. Két keze van, mindegyikben gyerek. Mi lesz velük? Élni kell . . . föld kell. Enni kell . . .

„Mari . . . Menj férjhez, Mari . . . Meghalok én hamar . . ."

Ajka kissé megnyílt. Zihált. Nyála rózsaszínes hártyába buborékolt a száján. Végignyalta cserepes szélét.

Az őrök dohányoztak.

Egy szippantás . . . Ezektől kérni?!

A gépkocsi lassított. Ismét fordultak. A lánc a füle tövét csapdosta. Szél zúgott. A ponyva zörömbölve dobogott, ropogott, akárha az asztalt vernék.

Az asztal . . .

Üvöltözve verték. „A gyilkos! Akasztófára vele . . . Ki a felelős? A mi katonáink a nép fiai . . . A fölkelt nép oldalán . . . Három tank . . . Tudták, hol az igazság. A magyar igazság! Ki adott parancsot?! Mit csinált Rönkös?! Ugyan, Rönkös csak továbbította, a miniszteri összekötő . . . Hol van? Megtaláljuk majd . . . Van már forradalmi tanács a minisztériumban. Van . . ."

Döngött az asztal.

„Kicsoda lőtte agyon az őrnagyot?! Hősök lehetnénk, szarok vagyunk! Leszámolni . . . Mint a kutyát . . . Ez a nyavalyás? Ez?! Ez! A párttitkár is . . ."

Elsőnek egy izgága hadnagy közelített hozzá, s vádlón böködött felé. Hogy ez hogy kerül ide? Minek jött? Ávós lesz . . .

Tolongtak körülötte. Valaki a géppisztolya csövét markolászta. Ki akarta rántani. Belécsimpaszkodtak, leteperték. Hárman rángatták le válláról a fegyvert. Valaki ágyékon rúgta. Összegörnyedt. Öklök zuhogtak rá.

Pisztoly dörrent. Egyik ablak üvege szilánkokra cserregett a terem kőkockás padlózatán.

Rönkös rikoltotta szét a hirtelen támadt csöndet.

– Nem lincselünk! A kutyaistenit!... Ezért gyűltek össze? Farkascsorda ez, hogy maguk ítélkeznek? Van bíróság! Törvényes út... Ha bűnös, bűnhődjék... Állatok maguk?

Ott hevert a kőkockákon. Lassan mozdult, hogy föltápászkodik. A népség, mint megzavart méhraj, zsivalygott körülötte. Térdre magasodott s felállt.

Szoronyok fogták gyűrűbe. Orrából vér csurrant. Kezefejével a szája fölé simított, s elmázolta.

A töltött puskacsövek körén kívül az izgága hadnagy acsarkodott rá.

– Az én ütegem! – ordítozta hisztérikusan. – Hősök... Ez lökte szégyenbe az üteget... Megfojtom...

Barta nézte, és megértette, hogy ez az a hadnagy, akinek az ütegénél volt, s akit sohasem látott. Aki beteget jelentett. Ez gyűlöli. Ez megöli, mert ő kiütötte markából a júdáspénzt.

A katona, amelyiknek az oldalát nyomta, hogy Bartához férkőzhessen, lerázta magáról a hadnagyot.

– Nyughasson...

A hadnagy vicsorgott:

– Miért lőtt a magyarra? Miért? Orosz maga? Miért?

Barta hallgatott. A hadnagy artikulátlan hangon üvöltött rá:

– Feleljen!

Rönkös meg néhány tiszt nyomakodott a hadnagy elé, s tolták hátrább, odább. Az teli torokkal üvöltött:

– Feleljen!... Várjon, Rönkös, maga is megkapja még!

Barta szájából színtelen szavak peregtek:

– Nekem a szovjet katona földet hozott...

Rönköst félretaszították. Ordítás harsant:

– Válasszuk meg, aki bekíséri...

Nevek hullottak a zsivajba. Kezek emelkedtek magasba. Az ajtó felé lökődték:

– Gyerünk!

...A teherautó ponyvája csattogott, dobogott. A szíj a csuklójába vágott. A gépkocsi lassan haladt, majdnem lépésben. Bajuszos őrizője az autó végébe kapaszkodva kihajolt a ponyvasátor alól.

– Te se jutsz messzebb – fordult vissza Bartához. Arcán győztes vigyor kajánkodott. – Ott vannak az elvtársaid...

Barta torka száraz volt. Nagyot nyelt. Félrehajtott fejjel bámészkodott ki a kocsi végén. Döcögtek. Az utcán embergomolyag zsivajgott. Fa. Drótkötél. Ember. Megfeketedett nyelve kilógott a szájából. Talpa alatt benzin lángja lobogott.

Barta szeme kerekre tágult. Hörögve lélegzett.

Fa. Drótkötél... Ember...

A teherautó lassan bukdácsolt a macskaköveken.

Sikoltás vibrált a levegőben.

A kép kiszaladt a kocsi végének ponyvátlan keretéből.

Hörgött.

A teherautó robogott.

Szemét behunyta.

„Meghalok, Mari..."

Motorok dübögtek. A föld reszketett, és a gépkocsi átvette a remegést. Szeme félig kinyílt.

Páncélosok gördültek mellettük. Az antennákon háromszögletű vörös zászlók libbentek. A csöveket ponyvasapka takarta.

Most... Úgysem hallják... Talán... Talán...

Orrcimpája kitágult izgalmában. Szeme kimeredt üregéből. Amennyire tudott, fölemelkedett.

A szíj húsába vágott.

– Elvtársak! – Szemében konok gyűlölet lobogott. Arcán feszült a bőr. A kiáltás torz fintorba erőltette vonásait. – Elvtársak... segítsetek!...

A motorok dörgő robajába belecsikorgott a lánctalpak vasa.

– Nesze, az anyád...

Géppisztoly tusája koppant a homlokán. Ütését a lánc visszaadta tarkójára. Elvesztette az eszméletét. Amikor magához tért, a gépkocsi már állt. A bajuszos őr a ponyvatartóhoz támaszkodott. Egykedvűen bámult rá. Társa eloldozta Barta csuklójáról a szíjat.

– Lódulj!

Kinyújtóztatta a kezét. Csuklója merő vér volt. Kába fővel tétovázott föl. Fejét nehéznek érezte. Lábára mintha ólomcipőt húzott volna.

Az őr a hátába taszított a géppisztolya csövével.

Előretántorodott. Lába remegett, akár a hideglelősé. A gépkocsi végében megtorpant.

Utcasarok... Szeme a táblára tapadt. Fő utca.

A bajuszos a futballhoz szokottak elegáns lendületével rúgott bele, s ugyanakkor két karral erőteljesen kifelé lökte.

Vasalt csizmája beakadt a teherautó rakfelületét szegélyező pléhlemezbe. Arccal zuhant az utcakőre. Karját estében széttárta. Orrából vér ömlött.

Őrei két oldalról ragadták meg a vállát. Szuszogva vonszolták a bejárathoz. Ott a bajuszos elengedte.

– Pihenjünk egyet...

A kapu kinyílt. Puskás ember kukkantott ki rajta, és kíváncsi tekintettel fürkészte őket:

– Mi van, fiúk?

– Jó madarat hoztunk... Eressz be... Kinek adjuk át?

A puskás ember felelet helyett szélesre tárta a kaput:

– Vigyétek – sürgette őket.

Az őrök felmarkolták a földreroggyant véres testet. A börtön kapuja tompa dörrenéssel csapódott be Barta után.

Huszonhatodik fejezet

Gulyás teljesen elveszítette időérzékét. Mintha örök-től fogva guggolna a fal mellé lapulva, s eregetné a rövid sorozatokat. Combja elzsibbadt, bokáját nagyon hidegnek érezte. Csizmája orrát az alacsony telefonasztal alá bújt ember vállára polcolta. Kényelmetlenül feszengett. Megpróbálta odábbrugdosni a szerencsétlent, akitől még a lábát sem tudta rendesen kinyújtóztatni. A nyomorult azonban úgy tapadt a fal tövébe, mint kullancs a bőrre. Haja homlokába borzolódott, szemében állati félelem ült, száját kitátotta, s öklét a halántékához szorítva feküdt a két ablaknyílás között. A sarokban hárman töltötték a kerek dobtárakat. A hadnagy ügyet sem vetett rájuk. Az alacsony, forradásos arcú az imént még mellette térdelt a puskájával. Amikor az ablak másik oldalán gunnyasztó karhatalmista ernyedten a földre csúszott, s nyakából – mint fecskendőből – ömlött a vér, a forradásos arcú hátravonszolta valahová, és a helyére telepedett. Káromkodott, és lőtte a teret. Rosszul célzott, minden elhibázott lövés után elmormogott egy kurta istenhozzádot. Aztán egyszer a vállához kapott.

– Eltaláltak . . . – motyogta.

Zömök asszony kúszott hozzá hason. Pirosas arcán, a lőporfüst kormában fekete olajfoltok maszatolódtak szét, amint verejtékét törölte. Reszkető kézzel kötözte be a sebesültet. A forradásos arcú a sarokba mászott. Az asszony követte, s amikor a férfi a falhoz

támaszkodva megült és jobbjával egy üres dobtárra bökött: „Nyisd ki!" – szótlanul engedelmeskedett. A tárat szétnyitotta, rugóját felhúzta.

A forradásos arcú félkézzel rakta bele a töltényeket, s hangosan számolt:

– Tizennégy... tizenöt... tizenhat...

Hangjának csupán foszlányai jutottak el Gulyás füléhez.

A másik férfi s az asszony szó nélkül dolgozott. A betöltött dobtárakkal az asszony kamasz fia kúszott végig minden helyiségen. Letette a katonák mögé a teli dobokat, s összeszedte az üreseket. Egyetlen helyen akadt meg minduntalan, Gulyás mellett. A telefonasztal alá bújt, minden porcikájában remegő ember útját állta. Géppuska kaszálta végig a szobákat, a szemközti színház tetejéről irányították rájuk, s valamennyire biztonságosan közlekedni csak a fal mellett lehetett. Keresztülmászott a testén, szöges bakancsával tapodott rajta, s az úgy tűrte, mint hal a víz sodrását. A gyerek arcán a por eltakarta szeplőit, szöghaja megszürkült a málló vakolat omladékától.

– A bácsi minek jött ide? – rivallt rá teli torokból. – Ha nem segít, legalább ne akadályozzon! Az istenit a beszari alakjának! – Olyan düh futotta el, hogy a teli tárral rácsapott a hátára, de az, akár a fadarab, meg se mozdult. A gyerek szeméből könnyeket pergetett a tehetetlen méreg. Rekedten kiabálta:

– Tele a gatyája! Esküszöm csupa...

Az anyja felugrott a fal mellől:

– Elhallgass! Hogy beszélsz?! Vigyázz, Lali, apus megtudja, megkapod a magadét! Csináld a dolgod és...

Géppuskasorozat sziszegett a feje körül, s a folyosó felőli falon, az apró lyukakból vakolat hullott. Az asszony visszahuppant a földre. Lali most már csendesebben kiabálta:

– Bár itt lenne apus! Jót rúgna a mocskos gatyájába... – Folytatta volna, ha Gulyás hátra nem kiált:

– Ide a tárat!

A porral együtt kavargó lőporfüst véresre csípte a hadnagy szemét. Lali a lábához dobta a teli korongot. Gulyás kapkodó mozdulattal illesztette fegyveréhez, aztán fél kezével hátralökte az üres dobot.

Lali kinyúlt érte, magához húzta, s lekászálódott a remegő,

tátogó emberről. A tározókhoz csúszott, a nyakában fityegő tarisznyából egyenként vette ki az összeszedett üres dobokat. Anyja rákiáltott:

– Eredj golyóért! Alig van!

A fiú biccentett, ráncolt homlokkal feküdt a parkettán, majd felpattant, mintha rugó lökte volna, s kirohant a szobából. Az asszony dédelgető pillantással nézett utána, nagyot sóhajtott:

– Derelyét főzök neki... Csak már hazamehetnénk...

A géppisztoly kerepelt Gulyás kezében. Rézhüvelyek pattogtak a feje körül, szárazon koppantak a párkányra, s tompa puffanással gurultak le a padlózatra. Egyetlen mondat jutott el agyához. „Alig van golyó..." Összehúzta szemét, s a teret leste. Segítség... Hol a segítség? Ígértek. Tankokat... Valamikor, talán az idők kezdetén – vagy csupán egy perce? – Asztalos ezredes sorra járta a védőket, s mondta, hogy jönnek a felmentők. Hat darab T 34-es. A hadnagy a lőszernormák után kutatott emlékezetében. Hat közepes harckocsi. Annak száznyolcvan repeszgránát a javadalmazása. Vagy kétszáz? Fene tudja. De jönnének már! Torka kiszáradt, füle megpirosodott s égett. Lábában bizsergett a zsibbadás. Nagyot nyelt. „Gyertek... Gyertek már... – szurkolt magában. – Azt a géppuskát, azt ott, a színház tetején... Oda pörköljetek először, hogy legalább fölállhassak..."

Valami régesrég olvasott regény jelenete villant eszébe. Garibaldi vörösingeseinek maroknyi csoportja egy magas toronyba zárkózva védekezett az ostromló osztrák császári katonák ellen, és amikor kifogyott puskájukból a golyó, elnyúlt hasú lovakon föltűntek megmentőik, a franciák, s egetverő csatakiáltással rontottak a menekülő, fegyvereiket eldobáló osztrák zsoldosokra. Igen, elnyúlt hasú lovakon – erre a kifejezésre pontosan emlékezett.

A kilőtt lőszer hüvelye magasba pattant, a párkányra potyogott, s onnan ismét fölpattanva hullott a földre.

„Jönnének már!" – türelmetlenkedett. A keserű szagú lőporfüst az orrát csavarta. Tüsszentett.

Harckocsi gördült nagy robajjal a térre. Aztán még egy... Gulyás nagyot fújt, megtörölte a homlokát. Előbukkant a harmadik... negyedik...

A tüzelés zaja egy pillanatra elcsitult, csak a színház tetején kattogott szorgalmasan a géppuska.

– A mieink... itt vannak a mieink... – mondta hangosan.

A telefon élesen, fülsértően csengett a hirtelen támadt csendbe.

– Magda... – gondolt Gulyás a feleségére, s elfordulva helyéről, teljes hosszában végigvetette magát a padlón. Az íróasztal mellé kúszott. Nem emelkedett fel, csupán tenyerét nyújtotta magasba a kagyló után, s füléhez húzva hallgatóját, beleszólt:

– Halló... – Hangja idegenül recsegett, és belekrákogott a telefonba.

– Gulyás hadnagyot kérem...

A kapkodó, izgatott hangban felismerte apjáét.

– Én vagyok... apa – mondta örömmel. – Még egészben és fölösleges lyukak nélkül...

– Magda volt nálunk – hallatszott reszketősen. – A gyereket itt hagyta. Nehogy hazamenj! Semmivel ne törődj! Nem érdemli meg az az asszony... Várunk, fiam... Sötétben gyere... Haza ne menj...

Gulyás felkiáltott:

– Magda!?

Dörrenés hasított a csendbe. A ház megrázkódott.

– Mi az isten... – mormogta Gulyás. Elengedte a telefonkagylót, és visszapattant helyére, az ablak mellé.

Lali ugrott be az ajtón. Kezében fadobozt hozott, s az anyja mellé huppant. Lihegett.

– Nincs több... Ezt is loptam...

A vezérpáncélost követő harckocsi lövegéből tűzcsóva villant Gulyás szemébe. Fejét önkéntelen mozdulattal a válla közé húzta s fegyverére hajolt. Tüzes szél csapott el a füle mellett.

A ház reszketett. Omladék hullott a köpenyére. A gránát a másik szobában robbant, s jókora darabon bedöntötte a rabitz-falat. A telefon rövid zsinóron függő hallgatója széles ívben hintázott az íróasztal oldalán.

Gulyás fölemelte a fejét és megrázta. Süket sisegés zizegett a fülében. Valami nedvesség folyt végig az arcán. Kezefejével megtörölte, s tovább rázta a fejét.

Nem hallott semmit. Szeme a kezére tévedt. Véres. Még egyszer megrázta a fejét. Fülében mintha papírt szaggattak volna, valami zizegett.

Nem érzett fájdalmat. A géppisztoly fölé hajolt. Ujja reszketett.

A rézhüvelyek ismét az ablakpárkányra pattogtak, onnan meg fura bakugrással perdültek a földre, de most nem hallotta száraz kopácsolásukat.

A fegyver zára fennakadt. Levette az üres tárat s hátrafordult.

Az asszony éppen a forradásos arcút vonszolta ki az ajtón. A másik civil ügyetlen, suta mozdulatokkal segített neki. A lőszeres ládikónál egyedül a fiú üldögélt. Gulyás lihegve nézte a gyereket. Lali, alsóajkát beharapva, összekattintott egy tárat.

A ház megremegett.

Gulyás torkából artikulátlan hang tört elő. Lali a hadnagyra meredt, s a sarokból odadobta neki a tárat. Mondott valamit. Gulyás nem hallotta a szavakat, a szájáról olvasta le:

– Nincs több...

Visszakuporodott, s a párkányra fektette fegyverét. A ház reszketett. Fogát csikorgatta és lőtt.

Valaki megrántotta köpenye szárnyát. Fejét kissé hátrafordította. Lali guggolt mögötte. Magyarázott s intett az ajtó felé, hogy menjen le. Dühösen visszakapta a fejét, s kiengedett néhány sorozatot, aztán a géppisztoly zára bénán előrefittyedt. Felsóhajtott, s hátrahúzta vállát az ablakból. Elfogyott. Vége...

Az a nyomorult, aki még mindig a lába alatt hevert, megmozdult végre, odébblökte hátáról a hadnagy csizmáját, kiugrott az asztalka alól s kirohant.

Fájdalmas, szánakozó mosoly fintorodott Gulyás arcára. Egyedül maradt. Fáradt sóhajjal a falhoz támasztotta fegyverét, és mellé kuporodott. Zsibbadt lábában szurkálódva indult meg a vérkeringés. A vér lassan szivárgott füléből, s cseppekbe gyűlve végigcsiklandozta arcát. Rászorította a tenyerét.

Nem hallott semmit. Zsebkendőt húzott elő, levette sapkáját és megtörölte gyöngyöző homlokát. A sapkán por fehérlett. Az állszíj egyik tartógombjának feje hiányzott, csak az alumínium fülecs éktelenkedett a helyén. A tányér szélét felhasította egy lövedék, s a szövet nyílásán előtüremlett a szürkés vatta. Ajkát biggyesztve, fejére lökte a sapkát.

A mennyezetbe golyó csapódott. Diónyi lyukat vágott a vakolatba. Cseppnyi festék- és malterdarabkák hullottak a lába elé, s szétmállottak a padlón. Szemhéja bágyadtan lecsukódott. Néhány pillanatig hevert így, csak a bizsergő lábát mozdítgatta és dörzsölte,

nyomkodta, hogy előbb álljon ki belőle a zsibbadás. Halántéka lüktetett. Fülében minden mozdulatára sisegő-zizegő hang sustorgott, és megtöltötte koponyáját, agyát ostromolta.

– Orvos kellene – gondolta, és föltápászkodott. Amint kiegyenesedett, megtántorodott s a falhoz dőlt. – Orvos – motoszkált agyában, s úgy érezte, hogy megőrül ettől az idegtépő zizegéstől. Nem indult el, mert félt, hogy elvágódik útközben. Az ajtót nézte várakozó pillantással: csak jönne valaki, aki lekíséri az orvoshoz!

Sóhajtott. Süketségében úgy érezte, mintha kiesett volna a világból. Erős vágy fogta el a vetett, paplanos ágy után. Fejére húzná a paplant s aludna... aludna... „Ne menj haza..." – vibrált gondolataiba apjának reszketős hangja. A telefon kagylója lelógott az asztalról. Már nem himbálózott, megállapodott szépen, s karcsú ebonit-testével a fényezett fához támaszkodott. Lassan elfordította tekintetét a készülékről, kinézett az ablakon.

A ház előtt emberek rajzottak, szétszóródtak és megint csoportba verődtek. Hangjukat nem hallotta, s mozgásuk úgy hatott rá, mint a némafilm.

Szeme megállapodott az egyik csoporton. Középen ballonkabátos, micisapkás férfi hajolt a földre, aztán fölpattant, és valami vöröset lógázott a markában.

Emberek hevertek a földön, kupacban. Egyiknek a fejét szétlocscsantották puskatussal. Mellette ketten szurkáltak valakit. Kések villogtak. Amott, hanyatt, Asztalos ezredes. Arcán véres sárrá maszatolódott a por és a korom. Világoskék szeme nyitva volt, és csodálkozó pillantással dermedt az égre. Keze oldalt fittyedt. Mellén hasadás vöröslött, s tőr nyele ágaskodott benne. Zilált hajú nő tiport az ujjaira, freccsenő nyállal köpdöste. A ballonkabátos hátat fordított a tetemeknek, tenyere fölé hajolt, amelyben vörös valamit szorongatott. Összemarkolta ujjait, s közülük vér sugárzott a ballonkabát szürke selymére, csurrant az utcakövön heverő könyvekre, szerteszét szórt papírok halmazára.

Gulyás az ablakdeszkába kapaszkodott. Szeme kimeredt üregéből, szája kissé megnyílt.

– Szív... Valakinek... a szíve... – lihegte.

A ballonkabátos tíz körömmel marcangolta, tépte a szívet, úgy szaladt vele a tér felé. Az emberek utat nyitottak neki. A sorfalat

állók tenyere ütemes tapsra verődött. A ballonkabátos keze meglódult, nagy bakugrással messzire hajította a szívet, be, a parki bokrok tövébe. Elégedett pislogással hordozta körbe tekintetét. Arcára állati, kéjes vigyor telepedett.

A zilált hajú nő az ezredes körül topogott. Egy némber papírt kotort össze a földről, marokra gyűrte, a halott szájába gyömöszölte, aztán kirántotta melléből a tőrt, és hadonászva üvöltözött.

– Pirike... – lehelte Gulyás.

Megismerte. Pirike, a presszóslány. A laktanyával szemközti cukrászdában Piri volt a csillag, s a legjobb reklám, nyúlánk alakjával, diónyi fekete szemével, virgonc frufrujával. Minden kiképzési év kezdetén, amikor új tiszteket helyeztek a dandárhoz, egy-egy fiatal hadnagy vagy alhadnagy – néha kettő is – belehabarodott, s megkérte a kezét, amit Piri örömmel odaadott. Házasságra azonban nem került sor, mivel a házassági engedélyt a parancsnok nem adta ki a kérőknek, mondván, hogy munkástiszthez nem illik lecsúszott báró lánya.

Pirike csillagos címert lökött az ezredes lába közé.

Asztalos feje fölött lepedőből tépett fehér zászló hevert. Az egyik suhanc megbotlott a rúdjában. Odább rúgta, s a nyél az ezredes mellére huppant, lassan tovahemperedett és fehér leplét a halott arcára vonva, megállapodott a dereka tájékán. Melléből még csordult a vér, vöröse átütött a fehér gyolcson.

A csőcselék szétszéledt. Halott oroszlánon kevés a bámulni való. Érdekesebb látványosság kötötte le a sokadalom figyelmét. Ember vergődött a földön. Bő sugárban ömlött a benzin, s égő gyufát dobtak rá. Fekete tarajos láng lobogott magasra.

Katonák léptek ki a házból, rakásra dőltek, mint érett gabona a kasza suhintásától.

Gulyás nem hallott semmit. A szeme fájt. Tátott száján lihegve kapkodott levegő után.

„Menekülni... El innen... Akárhová... haza... mindegy... el innen..."

Ávós.

Tüdeje zihált. Keze nyitott köpenye alá, a melléhez rebbent. Szíve iszonyú gyorsasággal dobogott.

Összecsukta a száját és nagyot nyelt. Foga között por csikordult. Keze lesiklott a melléről. Hideg ujja végigcsúszott a köpeny alatt

a derékszíjon, kikapcsolta pisztolytáskáját, és reszkető kézzel elővonta fegyverét.

Belenézett a csövébe. Hét lövedék. Hét élet. Hat idegen, s egy... Szája ismét megnyílt kissé. Lihegett. Szembefordult az ajtóval. Hátát a falnak vetette. Várt. A szeme fájt. Füléből agyába zúgott a zizegő papírszaggatás.

Az ajtó feltárult. Ketten álltak a folyosón, kezükben előreszegezett géppisztoly.

Gulyás markában megrándult a fegyver. Először, másodszor. A dörrenést nem hallotta, de azok ott a folyosón elestek. Géppisztolyok... Előrenyújtott karral lódult a fegyverek után...

Az ajtónál, az elesettek mellett, ismét két alak. Alacsony, pufók suhanc s valamivel hátrább kopasztott köpenyű tiszt. Arca valahonnan ismerősnek tűnt... Feléjük sütötte pisztolyát, s ugyanakkor valami kegyetlenül hasbavágta.

Összegörnyedt. Feje saját fegyvere elé kábult.

Ujja görcsbe szorult pisztolya markolatán. Villámló láng lövellt az arcába. Sapkája leesett. A sapka ellenzője a küszöbre ütődött s onnan vissza, a lába elé. Teste lassan dőlt a sapka mellé. Csizmájának sarka koppant a padlón. Szája nyitva volt, mintha levegő után kapkodott volna.

Többen jöttek a szobába. Valaki belérúgott, de azt már nem érezte. A pufók suhanc a torkába döfte szuronyos puskáját, s nem tudta kihúzni, mert a szurony hegye a padlóba szorult. Kelletlenül csavarta le a puskát a szuronyról.

Sarbó utálkozó pillantással szemlélte.

– Hülye – állapította meg közömbösen.

A pufók vállat vont.

– Szurony nélkül is lehet lőni vele – mondta kissé elszontyolodva. Körülnézett a szobában. Lenin képe függött a falon. Csövénél markolta meg a fegyvert és a tusával odasújtott. Az üveg csörömpölve tört ki a keretből. Fölágaskodva leakasztotta, s szépen a halott hadnagy hátának támasztotta.

– Na – vihogta –, együtt vagytok, haverok...

Sarbó kiköpött s nyálát gondosan szétmázolta csizmája orrával. „Undorító – gondolta –, minek egy hullát piszkálni?"

A folyosón várta be Gömböcöt. A suhanc a küszöbről visszanézett és vállára lökte puskáját, amelyről hiányzott a szurony.

Huszonhetedik fejezet

A bőrönd lehúzta Krisztin karját. Fogója fájó nyomot vágott az ujjába. Reszkető térde minduntalan beléütközött a lakkos oldalába. Pillantása maga elé meredt, az útra.

– Gyorsan... gyorsabban! – hajtogatta léptei ütemére.

Arca kivörösödött. Zihálva botladozott a macskaköveken. A kórház főbejárata előtt megtorpant. Letette a bőröndöt. Kifulladva lihegett. A hosszú téglalap alakú épület végén is volt egy lépcsőház. Útközben kitervelte: azon megy föl. A főlépcső környékén helyezkedtek el a vizsgálók, a parancsnoki és orvosi irodák. Nem akart feltűnést kelteni. Ne lássa senki, Rudi szobája a harmadik emeleten, a másik lépcsőházzal szemben feküdt.

A kórház udvarának alján emberek csoportja zsibongott. Fegyveresek tolongtak egymás hegyén-hátán. Hosszú hálóinges, kopaszra nyírt férfi vált ki a csoportból. Rohanvást futott a kapu felé. Megmegtántorodott, azután lábát magasra kapkodva, tovább szaladt. Krisztin hátát kiverte a verejték.

– Úristen... – motyogta. Fölkapta bőröndjét, s beiramodott a főbejáraton. Kettesével szedte a lépcsőfokokat. Agyában riadt gondolatok áradata kergetőzött.

„Be a vécébe... Öltözzenek... Salamon doktort megkeresni a papírokért... Nyugalom... Nem szabad, hogy észrevegyék az izgatottságot..."

A bőrönd a lépcsők éléhez ütődött. Lihegve fölkapta és mellé-

hez ölelte, s tovább a lépcsőkön. Feje zúgott. Minden perc drága! ... Harmadik emelet.

Lába elé akarta tenni a bőröndöt, de a súly lerántotta karját, s ráesett. Felugrott. Tehetetlen düh torzult arcára, és mérgében öklével csapta meg a bőrönd lakkos oldalát. Fátyolos tekintete elé újra meg újra odaimbolygott a kopasz, hálóinges férfi rohanó alakja.

Csak el ne késsen!

Zsebkendőjével végigtörölte arcát. Kétségbeesett rángás vonaglott ajkára.

– Rudi ... – suttogta, és szipogott.

Két kézzel ragadta meg a bőrönd fogantyúját, s vállával belökte az előcsarnokba nyíló csapóajtót. Zaj, kiáltozás éktelen ricsaja ütötte meg a fülét. Átszaladt a hallon. Újabb csapóajtó, s ott állt a folyosón.

Szeme kerekre iszonyodott, látása hirtelen kitisztult.

A folyosó másik végén emberek tülekedtek. Rudi szobájának ajtaja sarkig tárva. Kiáltozás.

A tolongó alakoktól nem látta, mi történt, csak az izgatottan mozgó emberfejek sokaságában felvillant egy bekötözött arc.

– Őrültek ... Ártatlan ... Vak ...

Sasvári kiáltása beleveszett a zsivajba.

Krisztin megremegett. Karja elernyedt. A bőrönd a kőre puffant, ide-oda tántorgott, s végül tompa dobbanással eldőlt.

– Cinkosa neki! ...

Visszhang sokszorozta az ordítást. Hadonászó öklök emelkedtek s lesujtottak.

Egész testében reszketett. Pislogott, mintha látomást akarna elkergetni. Néhányan kiváltak a tömegből. Vihorászó nő szaladt felé. Lába mintha gyökeret vert volna. Nehezen mozdult előre. Tenyerével a halántékához simított ...

A nő a szemébe kuncogott. Könnyedén szaladt, mint a zabolátlan csikó. A csapóajtóban megállt, és vigyorogva bámult Krisztin után. Gyors pillantást vetett a bőröndre, fölkapta, és nevetve fordult ki a hallba.

Krisztin lépte meggyorsult.

Vincze közeledett felé, hálóingben, felkötött karral.

– Sajnos – és furán, félszeg, mentegetőző mosollyal kitárta ép kezét –, nem sikerült ... – Hangján érzett, hogy valamit tarto-

gat a szájában. A három szem savanyú cukorka maradékát ropogtatta.

Krisztin keresztülnézett rajta. Nem értette, mit akar, s nem is érdekelte. Pillantása odatapadt Sasvári szobájának nyitott ajtajára. Lépése mindegyre gyorsult, szaladni kezdett.

Salamon doktor arca villant elé. Valamit mondott. Ügyet sem vetett rá, mintha nem is neki szólt volna. Futott. Valaki vállonragadta, olyan erővel, hogy teste visszaperdült. Egy gomb leszakadt a kabátjáról s koccanva pattogott a kövön.

Kilincs kattant. Ajtó nyikorgott. Csöppnyi vizsgálószobába taszították. Fehér ágy, asztal, üveges patikaszekrény.

Szédült, kezével kalimpált, hogy el ne vágódjék.

– Gyilkosok... Ártatlan... – A kiáltás artikulálatlan üvöltésbe csapott, majd nyöszörgéssé halkult.

„Rudi" – nyilallt belé. Megfordult, s neki az ajtónak. Salamon doktor állt előtte, visszalökte.

– Nyughasson... – pisszegte –, magát is megölik...

A gyűlölet lobot vetett Krisztin szemében.

– Állat... – hörögte.

Az orvosnak ugrott. Az kitért előle, s lökdöste vissza. Fehér sapkája tarkójára csúszott. Az ajtóig hátrált.

– Eresszen... a férjem... – lihegett az asszony.

– Itt marad! Megölnék. Értelmetlen...

Krisztin a szemüveges arcát nézte, és vaktában csapdosott felé, rúgta, ahol érte. Az orvos fojtott indulattal sziszegte:

– Megbolondult?! Értse meg...

Az asszony markába kaparintotta Salamon balját és beleharapott. Iszonyú erővel szorította össze állkapcsát. A sebész feljajdult. Fájdalmában térdét emelgetve nyögött. Jobbja ökölbe szorult és lesujtott Krisztin tarkójára.

Az asszony megrázkódott. Fogának szorítása gyöngült, de nem cresztette ki szájából az orvos kezét. A doktor vicsorgott kínjában. Fogva tartott kezével fölütötte Krisztin fejét, szabad öklével pedig az állára csapott, háromszor egymásután.

Krisztin a padlóra zuhant.

Az orvos megigazította hátracsúszott fehér sapkáját. Kezét egészen az orra elé emelte, s fejcsóválva vizsgálta sebét.

– Micsoda fogak... – morogta.

Az ütésekkel bosszúságát is kiadta. Röpke pillantást vetett az ájultan heverő asszonyra. Sziszegve ismételte:

– Micsoda fogak...

Óvatosan, magasra húzott lábbal átlépte Krisztint. Alkoholos üveget vett ki a patikaszekrényből. Sebét mosogatta, és fintorgott hozzá, ahogy a szesz égette, csípte az eleven húst. Suta mozdulatokkal bekötözte, és fogával segített bogot csomózni a pólyára.

– Ezzel megvolnánk – sóhajtotta. Elégedetlen pillantással méregette a tenyerét: a nővért leszidná ilyen slendrián munkáért –, s oldalára ejtette karját. Az ajtóhoz ment. Megfogta a kilincset, fülét a deszkához hajtva hallgatózott.

A hangzavar távolról morajlott.

Keskeny hasadékot nyitott az ajtón és kilesett.

Sehol egy lélek. A szürke kőkockákon tépett ingdarab hevert. Mellette kibomlott, véres pólya tekerőzött. Aztán gyűrt ágytakaró s egy barna bőrpapucs. Törött virágváza cserepei között, a szétfreccsent vízbe vércsöppek pirosa vegyült.

A kórtermek ajtaját nézte. Három sarkig tárva...

Az egyik sebesültet hajnalban kellett volna műtenie. Haslövés. Nem engedték hozzányúlni. Az nem bírhatta soká, három golyóval a hasában.

Az ordítás zsivaja messziről, az udvar felől hallatszott.

Kilépett a folyosóra, becsukta maga mögött az ajtót. Gyors ugrásokkal iramodott a lépcsőházhoz. Jól sejtette. A haslövéses beteg hanyatt feküdt a lépcső fordulójában. Teste alatt már megalvadt a tócsába gyűlt vér. Szeme nyitva volt, álla leesett.

Révült mozdulattal nyúlt a fehér sapkáért. Levette, s végigtörölte verejtékes homlokát. Megfordult. A sapkát lassan lógázta kezében. Megállt az egyik nyitott ajtajú kórterem küszöbén. Az oldalára borított ágyból kifordultak a matracok. Az éjjeliszekrényen feldőlt a kancsó, s a kiömlött víz halk pötyögéssel csepegett alá az üveglapról. A linóleumpadlón szétszórt pirulák fehérlettek. Az ablakot kitörték. Lába elnehezült. Sóhajtozva vonszolta testét az ablakhoz. A kórház udvara előtt, az utcát szegélyező platánok alatt két ember himbálózott. Az egyiket állánál a vaskerítés lándzsás hegyére akasztották, s úgy függött ott, mint mészárszékben a leölt állatok teteme.

– Nem volt elég kötelük... – és a szája megkeseredett, lehunyta

szemét, összerázkódott. – Állatok... Rosszabbak, mint az állatok.

Behunyt szemmel fordult vissza, s berohant a vizsgálóba. Krisztin ott hevert a padlón. Szuszogva karjába emelte, és lefektette a fehér lepedős vizsgálóágyra. Megtapintotta pulzusát.

A patikaszekrényhez ment, üvegcsét vett elő. Morogva böngészte a címek feliratát. Egy pillantást vetett az asszonyra. Felsóhajtott és lassan visszatette az üvegcsét.

– Jobb neki most így... – dünnyögte.

Széket húzott a parányi asztalka mellé. Leült. Fejét öklére támasztotta. Tekintete ott nyugodott a tálkára készített, kifőzött műszereken. Ült soká, és agyában kongott az üresség. Egyszer-egyszer fölkelt, megnézte Krisztin érverését, azután visszatelepedett az asztalka mellé.

Krisztin végre megmozdult.

Az orvos nehéz sóhajjal fölemelkedett.

– A negyvennégyes zsidóheccek. – Fehér vászonköpenye sarkában fényesre dörzsölte szemüvegét. – Ugyanaz... Csak Führer nincs még... Fehér ló kell ennek a csürhének meg bikacsök. Gazemberek...

Lába elzsibbadt az üldögélésben. Sántikálva baktatott az ágyhoz, megszokott mozdulattal libbentette félre a lepedőt és a szélére ereszkedett. Összeharapott keze sajgott.

A pergamensárga orcák lassan életre színeződtek. Krisztin kinyitotta szemét, s fel akart pattanni az ágyról, de az orvos a karjánál fogva visszanyomta.

– Pihenjen még. Nagyon megütöttem – brummogta.

– Rudi... – rebegte az asszony, és szabadulni próbált.

– Meghalt.

Az orvos hangja tompa ütésként bódult agyára.

– Inkább egy pusztuljon, mint kettő – morgott a doktor. – Alaposan megharapott. De az semmi... Amíg azok tombolnak odalenn, ittmarad. Aztán... aztán elmegy.

Az asszony nem figyelt rá. Tekintete a mennyezetre révült.

– Meghalt... – ismételte az orvos szavát. Szeme száraz volt és égett. Mozdulatlanul feküdt. Az orvos csöndesen szuszogott mellette.

– El kell menni valahová... Máshová... Nálunk nem em-

berek élnek – mondta halkan, és fáradtan bólogatott rá. Krisztin ajka alig észrevehetően szóra mozdult.

– Meghalt – suttogta.

Salamon doktor hallgatott. „Elmenni valahová a világ más tájára" – gondolta, s ezt az egyetlen mondatot forgatta fejében, variálta, és eszébe jutott, hogy a franciák olajjal főznek. Megrázkódott. „Lakik a fehérek között európai? Valahová menni kell" – s agyába ötlött, hogy régesrégen, gyerekkorában Afrikába kívánkozott. Misszionárius szeretett volna lenni vagy törzsfőnök, hasáig érő aranylánccal a nyakában, mint egy filmen látta.

Krisztin suttogott:

– Meghalt...

Odakünn léptek dobbantak.

– Az egész folyosót összemocskolták :.. Aztán csak győzze az ember föltakarítani... – zsörtölődött valaki az ajtó előtt.

Az orvos gyomra megémelyedett. Nagyokat sóhajtva szedte a levegőt.

– Őrület – dünnyögte.

A lépések eltávolodtak. Az asszony keze a halántékához rebbent:

– Elmegyek... Bajba keverem...

– Vár! – gorombított rá ellenmondást nem tűrően az orvos.

– Megölik magát is...

– Na és? Éltem eleget. Túlságosan eleget. Várni kell, hát vár! Mit akadékoskodik? – és komoran hozzáfűzte: – Minden asszony ilyen. Ezért maradtam agglegény... – de azért kiment a szobából szétnézni, s az ajtót kulcsra zárta maga mögött.

Krisztin mozdulatlanul feküdt. Idegennek érezte testét, mintha más heverne az ágyon, s néki csupán annyi köze lenne hozzá, hogy távolinak, üresnek érzi azt az idegent. Feje zúgott. A fal fehér meszelése kápráztatta szemét.

Az orvos hamarosan visszatért.

– Vége... – dörmögte. – Ha menni akar, mehet...

Krisztin lassan felült. Az orvos gyöngéden talpra segítette.

Lábából elszállt az erő. Megtántorodott kissé, s a doktor karjába kapaszkodott. Salamon tartóztatta:

– Maradjon még.

Nemet intett.

– Maga tudja – mondta az orvos. – Úgy menjen, hogy a borzalom világa tobzódott odalenn... Lincselés...

– Meghalt. – Krisztin olyan halkan beszélt, hogy az orvos alig értette. – Akárhogyan látom, az enyém... Szeretem.

– A kapuig lekísérem.

Az ajtóhoz lépett és kinézett a folyosóra.

– Jöjjön... A főlépcsőn...

Karonfogta Krisztint, úgy vezette.

Csönd volt. A kórház mintha kihalt volna, emberrel nem találkoztak. A portás sem tartózkodott a helyén. Salamon doktor kinyitotta a kaput Krisztin előtt. Hűvös szél csapott az asszony arcába. Kilépett a szabadba. Nem köszönt el az orvostól. Ment, egyenesen, s vissza sem nézett. Ki az udvarból, a platánokhoz. A kerítésnek támaszkodott. Az ott – Rudi volt. Halkan szólította párját. Szél fújdogált. A halott félrebillent fejjel hintázott az ágon.

Milyen vastag a kötél!

– Rudi!

A csupasz test körül ide-odalibbent a hosszú, durva vászon hálóing, s alóla kinyúlt a halott lába.

Nézte, és nem félt tőle.

– Kedvesem – suttogta. – Én kedvesem...

Lassan fordította el a fejét.

Leszenka valamivel odább, a kerítés vasán függött. Nem ismerte meg. Torkán tenyérnyi sebet ejtett a rács lándzsája, s vére vörösre öntötte meztelen felsőtestét. Arcát összetörték, fejbőre tarkójára fittyedt, s koponyájának csontja vöröses volt.

Megborzadt. Lába remegni kezdett. Behunyta a szemét. Szája megnyílt, lihegett.

Fordultában lökte el magát a kerítéstől. A vas mintha eleven tűzzel sütötte volna bőrét, ahol hozzáért.

Egy férfi állt mögötte. Gyűrött katonatiszti uniformist viselt. Sapkáján kokárda virított. Borostás arca piszkos volt.

Krisztin felsikoltott, s rémülten szája elé kapta a kezét.

A hadnagy. Rudi hadnagya. Nem jutott eszébe a neve. Aki ölébe nyalábolta, amikor fölrobbant...

Homlokára rémület ráncolódott.

– Az ávósokat... – zihálta, orrcimpái kitágultak, és reszketett. Egészen közellépett hozzá.

Sarbó nem értette. Hátrált egy lépést.

– ... Nem vagyok én ávós. Harcoltam az ávósok ellen. Kitekertük a nyakukat a Köztársaság téren. Onnan jövök. Nem kell engem félteni – és szelíden, megnyugtatóan mosolygott.

Krisztin merevre fagyott pillantással bámult rá. Szája mozgott, de hang nem jött ki a torkán. Szeméből olyan gyűlölet lángolt, hogy Sarbó ijedten hőkölt félre, s lassan hátrált a járda széléig.

Krisztin lihegett. Bódultan fordult el Sarbótól. Botladozva kezdett szaladni.

Sarbó hosszan bámult utána.

– A nőknek semmi sem elég... Nekem pedig untig elegem van az egészből... – gondolta kedvetlenül, és megemelte vállán a gépkarabély szíját.

A járda szegélyére sercintve folytatta útját hazafelé.

Állt a tér közepén, mozdulatlanul.

Este szürkült rá.

Gara csak állt, megkövesedett lábbal, mint a szobor. Égett a szeme és vibrált, színes karikák ugráltak elébe. Orrcimpája kitágult. Apró, gyors kapkodással szippantotta be a benzintől és lőporfüsttől terhes levegőt. Kesernyés ízébe édeskés-émelyítőn keveredett az égett hús szaga. Korom szállt. Szemcséi puha libbenéssel telepedtek arcára, ruhájára. Keze a köpenye zsebében. Mindegyikben pisztolyt markolt, merev ujjakkal szorongatta fegyverei agyát. Vasuk hideg volt. Szorításuk fájt.

Varjú károgott. Gara tekintete a magasba révedt, megkereste. Szárnyát kiterjesztve lebegett a madár. Lassan ereszkedett alá, az egyik fa csúcsára telepedve, mohó figyelemmel fürkészett körül.

Motor zúgott. Az exkavátor lánca idegsértően csörömpölt.

A madár lustán tollászkodott.

A téren emberek szaladgáltak. Kis csoport sietett előtte. Női hang siránkozott:

– Ott dolgoztam. Nem tudtunk börtönről...

– Azért volt titkos, hogy ne tudjanak róla – morgott rá egy férfi. – Ott hallottuk a hangokat, ahol a gép dolgozik...

A nő hangosan töprengett:

– A nagyteremből talán. Ott volt egy ajtó, függöny takarta. Soha nem használtuk... Onnan vezethetett le út...

Alakjuk homályba veszett. Hangjukat elnyomta a lánccsörgés. Fényszórók gyúltak az exkavátor körül. A gép mohón belekanalazott a földbe. A vakító sugarakba göröngyök feketéje hullott. Szél zörgette a csupasz ágakat. A testek súlya alatt meg-megereszkedő kötelek suhogtak, halkan nyögtek.

Nézte a hullák néma sorát.

A varjú a levegőbe szökkent. Imbolyogva libegett, fejét előrenyújtotta. Éjszín szemében a reflektorok visszfénye parázslott. Kíváncsian szemlélte a halottat: mellébe késsel vágták a csillag jelét. Az alvadt vér feketén világított a szürkületben.

A varjú szárnyát suhogtatva, a törött nyakcsigolya tövébe ereszkedett. Csőre a csonton koppant.

Gara szédült. A látás fájt.

Kába fővel fordult el. Botladozva botorkált kifelé a térről. A sarokról visszapillantott.

A reflektorok a nappali fénynél élesebben világították meg az exkavátort. De a tér sötét volt, csak homályos foltokat látott. A varjú lustán, elégedetten károgott.

„Megszokta . . ." – villant át agyán, és nem volt ereje folytatni, befejezni a gondolatot.

Motor zúgott. Az exkavátor lánca messzire zajolva csörömpölt.

Gara merev pillantással bámult előre, de az utca képe összefolyt előtte, mint a moziban, amikor elmozdul a vetítő lencséje, s a vásznon emberek helyett elmosódott, ködbevesző figurák mozognak.

Ment. Hosszú nyújtott léptekkel. Csizmája döngött. A fegyverek agya átmelegedett a tenyerétől, nyirkossá vált és csúszkált a markában. Kezét a köpeny posztójába törölte, s visszadugta a zsebébe. Előrenézett és nem látott semmit. Neki-nekiütközött egy-egy bámészkodó kíváncsinak, s mozgása lendületével félresodorta útjából. De csak ritkán. Kitértek előle.

Teherautó dudált rá. Mellékutcából fordult ki elébe. Gara megtorpant, visszalépett a járdára, s körülnézett. A Rákóczi úton járt, a Guttman-ház előtt. Az árkádos bejárat alatt emberek álltak. Agya csak egy mondatot fogott föl a vitából: „Az legyen, amit a munkás akar . . . A nép . . ."

A szavak valósággal kergették, hajszolták, tovább.

Marót hangja kolompolt a fülébe. A minisztérium lépcsőjén bandukoltak lefelé, miután megbeszélte az ezredessel, hogy haza-

megy. A tágas pihenőn egy páncélos főhadnagy toppant elébük. Szabályosan szalutálva jelentette Marótnak:

– Ezredes elvtárs, a Rádióban megalakult a forradalmi bizottság. Közölték, ha nem távozom azonnal, bemondják, hogy a kormány még mindig fegyverrel akadályozza munkájukat... Nem akartam a magam feje után... Én... – kurta főrándítással folytatta: – kényszeríteném őket. Utasításért jöttem... – és feszes vigyázzban válaszra várt.

Az ezredes felvonta fél szemöldökét.

– Mit lehet csinálni? – kérdezte fásult közönnyel, és önmagát is kínozva, gúnyosan tette hozzá: – Elvtársam...

A főhadnagy leengedte kezét a sapkája szegélyéről. Fojtott hangjában indulat feszült:

– Marót... Hát eladjátok a munkáshatalmat?

– Már nem lehet munkáshatalomról beszélni. A politikai főcsoportfőnökségen... érted? *itt* – alig állnak szóba velem... a bajtársak. Érted? Mintha leprás volnék, vagy mi... Mintha nem dolgoztunk volna együtt éveken át, mintha sohasem ismertek volna... Te meg „elvtárs"-ozol... Közölték, hogy ne hagyjam el az épületet. Megkérdeztem: azt jelenti ez, hogy letartóztatnak? Erre mosolyogtak, hogy nem, áh, dehogy... Saját biztonságom érdekében... Nesze neked, munkáshatalom. Cseresznyést bezárták, mert kihozott néhány tartalékos tiszti igazolványt a káderosztályról. Az elvtársaknak szánta... Le vannak... Álmos vagyok.

– De Földes...

– Földes elment. Civilben. A tisztelt bajtárs urak fölkoncolták volna mint visszahúzó erőt. Mit akarsz még? A nagy isten nem látott ekkora árulást... Egy vezető sincs, akinek mersze volna szembefordulni. Vagy ha mersze van, ereje már nincs hozzá...

Gara feje kóválygott.

„Nesze neked munkáshatalom..." Csizmája visszhangosan dobogott. Kimelegedett, szétgombolta köpenyét. Keze a zsebében. Szél fújt, belekapaszkodott a köpeny szárnyába és lobogtatta. Sokan jártak az utcán, többnyire fiatalok. Hangoskodva beszéltek és vidáman. Azt hiszik, övék lett a világ, pedig most vesztették el...

Mintha követné valaki. Válla fölött pillantott hátra. Egy férfi jött néhány lépéssel mögötte. Gumitalpú cipője tompán pufogott az aszfalton. Fekete télikabátot viselt. Keze a zsebében.

Toppantva megállt, bevárta. Szembenéztek egymással, s egyik se mozdult... Gara alig ismerte meg. Szomszédja volt, Nagy őrnagy.

Sóhajtott, kihúzta kezét a zsebéből, és nyújtotta felé. Az őrnagy arcára joviális mosoly kövesedett.

– Nincs hová mennem... – Halkan mondta, úgy, mintha csupán arról beszélne, hogy rossz az idő, és arcáról egy pillanatra sem tűnt el a mosoly. – Milyen igazolvány jó most? – suttogta.

Gara értetlenül bámult rá.

– Két napja elfogtak – magyarázta csendesen az őrnagy. – Talán egy órája, hogy le tudtam lépni. Loptam tőlük egy pakli papírt... Eddig megúsztam igazoltatás nélkül, de fogalmam sincs róla, milyen igazolvány jó nekik... – És egyre mosolygott.

„Meghibbant" – gondolta Gara, és fura pillantással nézett a mosolygós arcába.

– Mid van? – kérdezte.

Az őrnagy a belső zsebébe nyúlt. Paksamétát vett ki belőle, és szétteregette óriási markában, mint a kártyát. – Nemzetőri. Jó?

– Igen... Nekem sincs új...

– Az más.

– Más – hagyta rá Gara. – Politikai tiszti. Már azt is fölöszlatták.

– Ha államvédelemre nincs szükség, akkor komisszárokra sincs – vont vállat az őrnagy. Gara nem felelt. Nagy az övéhez igazította lépteit. Csendesen mosolyogva szemlélődött.

– Hová megyünk?

– Haza.

Gara lopva pislogott rá. Mit mosolyog? Mit? Kétségbeesett düh fogta el, szerette volna megrázni a vállát, és a fülébe ordítani, hogy térjen észre az apáskodó mosolyából. Önkéntelenül meggyorsította lépteit. Az őrnagy megfogta a karját.

– Lassabban... lebukunk. – És szája kissé szétnyílt, elővillantotta fogsorát, mintha viccet mesélt volna. – Hová sietsz? Kilométerre lesír rólad, hová tartozol... Aki magyar, egyet akar. Vésd az eszedbe! Győztél! Mosolyogj! – és olyan erővel szorította meg a könyökét, hogy Gara beleszisszent. – Csináld, vagy nem jutsz hazáig ezzel az ábrázattal... Fölakasztanak, agyonvernek, mint ávóst, kommunistát... – elengedte Gara karját, és cigarettás dobozt halászott ki a zsebéből.

Virgonc pár jött velük szembe. Az őrnagy hangoskodó kedveskedéssel tartotta Gara elé a dobozt:

– Parancsol, százados úr?

Gara kezefejével végigtörölte homlokát. Nem nyúlt a cigaretta után. Megállította Nagyot.

– A Köztársaság térről jövök – hangja elbicsaklott, mintha fojtogatná valami.

A szomszéd mosolygott:

– Érdekes... Egy ismerősöm lakik ott...

Gara hörgött:

– Lemészárolták őket... Meggyilkolták...

A mosoly görcsbe rándult az őrnagy arcán. Nyelt. Egy pillanatra lehunyta szemét. Amikor kinyitotta, szája széle kissé remegve félrehúzódott, s arcára lassan ismét szétterült a jóságos mosoly. A százados elkapta a télikabát ujját, megrázta.

– Nem érted?

– Ne rángass... – Az őrnagy mosolygott. Hangja tompa volt és fojtott. – A feleségem benn volt a házban... Meg a fiam... Lali... – Elhallgatott. Orrát szívta.

Gara tágra meredt szemmel bámult az arcába. Az arca mosolygott. És kétoldalt ráfolytak a könnyei.

– Menjünk... – suttogta. – És mosolyogj! Egyszer még visszaütünk...

Gara nézte az arcát. Könnyén átfénylett a lárvamosoly.

Az est sötétje hidegen terpeszkedett a házakon. Hallgatva mentek. Duna-part. Hűvös szél fújt. A víz tintaszínűnek tűnt. Az egyik rakparti bódé mellől két suhanc állt elébük. Vállukon géppisztoly, karjukon piros-fehér-zöld szalag.

Az egyik rájuk szólt:

– Igazolványt... – s napóleoni pózban tartott kezét hanyag nagyképűséggel nyújtotta eléjük.

Gara kihúzta kezét a zsebéből. A pisztolyok csövén távoli lámpás fénye csillant.

– Fol a kezet! – És eszébe villant, hogy mindkét markában fegyver, s egyiket sem töltötte csőre, de már nincs is rá mód.

Érezte a szíve dobbanását.

A két ifjonc karja magasra emelkedett.

Az őrnagy leszedte vállukról a géppisztolyokat.

– Futás! – vezényelt a százados.

Azok szaladni kezdtek, s vissza-visszarémülve, futottak tovább.

– Jobb lett volna vízbehajítani őket... – Gara érezte az őrnagy arcára dermedt mosolyt. – Ránkhozzák a bandájukat...

Lélekszakadva siettek az utcákba. Minden sarkon befordulva, igyekeztek távolabb kerülni.

– Valami igazolvány kell – morgott Gara. – Bemegyek a minisztériumba... Csak adnak...

Az őrnagy hümmögött.

– Meggondoltam, nem hozzátok megyek. A környéken mindenki tudja, hogy jóba vagyunk. Biztos kutatnak majd nálatok is utánam...

– Ahogy gondolod...

A minisztérium előtt az őrnagy átadta Garának az egyik géppisztolyt. Nem köszöntek el, kezet szorítottak csupán.

Gara bement az épületbe.

A politikai főcsoportfőnökség forradalmi bizottsága Marót szobájában ütötte fel a tanyáját. Öten tartózkodtak az irodában. Ketten valami kiáltványt szövegeztek, s hangjukkal megtelt a szoba. Ketten igazolványokat állítottak ki, és összeolvasták a hosszú listán szereplő neveket az igazolványokra jegyzett adatokkal.

Marót asztala mögött Völgyes ezredes állt. Posztózubbonya egy héttel ezelőtt kelést dörzsölt az álla alá. Felvágták és vastag pólyával körös-körül kötötték a nyakát. A seb még fájt, s az ezredes mereven magasra tartott orral nézett el az emberek feje fölött, mint aki nyársat nyelt. Cigarettázott.

Gara megkerülte az asztalt.

– Völgyes, adjatok valami igazolványt...

Az ezredes fagyos hangon metszett a mondókájába:

– Nekünk nincs tárgyalnivalónk egymással! – és cigarettája csutkáját a hamutartóba ejtette. A szobában várakozásteljes csend támadt. Gara sóhajtott.

– A hadsereg föllépését helyesnek ítélték...

Völgyes nem hagyta, hogy befejezze:

– Mit jössz nekem ezzel a sztálinista dumával?! Földes értékelte helyesnek. A nép nem! Én soha még egyszer mást nem csinálok, mint amit a munkások kívánnak tőlem. Ők pedig vérengzésnek ítélték a szabadságharcosok lemészárlását... Hol van a Földes-féle értékelés?!

Hol van Földes, hol van a többi sztálinista tábornok? – orrát kissé félrefintorítva, megvetően szusszantott. Örülj, hogy futni engedünk. Viheted az életed. De hogy tiszt nem leszel az új honvédségben, erről kezeskedünk...

Gara megrándította szemöldökét, és vállat vont. A géppisztoly hevedere húzta a nyakát. Alányúlt, megemelte, aztán lassú léptekkel kiment a szobából. Hátán érezte Völgyes lesújtó pillantását.

– Ez halál... – morogta maga elé.

Szeretett volna Maróttal találkozni, de sejtelme sem volt róla, hol tartózkodik. Az első emeleten járt, amikor valaki a vállára csapott.

– Szervusz, Gara! Hol jártál, amikor az ég zengett?

– Alatta – dörmögte ideges-rosszkedvűen, és hátranézett. A vezérkari főnök segédtisztje volt.

– Mi baj?

– Egy igazolványra volna szükségem...

– A forradalmi bizottság osztja ki – készségeskedett a felvilágosítással a segédtiszt.

– Nekem nem adnak.

– Neked? Nálatok?!

– Nálunk.

– Várj, mindjárt jövök...

Elsietett. Gara már megbánta, hogy szólt neki. Szolgalélek. Negyvennyolc óta minden vezérkari főnököt kiszolgált. Fene tudja... Megrántotta a vállát, a géppisztolyt az oldalára húzta. Nem fogják letartóztatni...

A segédtiszt visszajött. Papírt szorongatott a markában.

– El ne áruld, hogy tőlem kaptad! Személyi igazolványod száma? A neved már beírtam... – Töltőtollat húzott elő, és kitöltötte a kartont.

– Vigyázz magadra... – kezébe nyomta, és mielőtt a százados bármit is mondhatott volna, elszaladt.

Gara átolvasta az írást. „Fegyverviselésre és igazoltatásra jogosult..." Ez elég.

Felsóhajtott, és elindult hazafelé. Az utcák már elnéptelenedtek. A Lánchíd előtt igazoltatták. A hídon megállt, lenézett a mélységbe. A pillér piros jelzőlámpája halvány fényt derített a víz tükrére. A kék Duna szennyes-feketének látszott, és a híd lábánál örvény kavargott. Még sohasem vette észre, hogy a méltósággal hömpölygő

folyam karikába forog. Buborékok szálltak fel az örvényből, a lámpa pirosra púpozta hátukat, aztán halk csobbanással elpattantak, belevesztek a sötétségbe.

Tovább lépett. Egy vasoszlopról fehér papírlap homálylott. Öngyújtója fényénél böngészte:

„Azt kérdezik Pesten, Budán,
Hová lett a magyar urán?"

Folytatta útját és mormogott:

– Majd árulják a közértben. „Tíz deka urán... igenis... lehet két dekával több?"

A gyerek már biztosan alszik... Eszébe jutott, hogy otthon keresték. Az igazolvány talán távol tartja őket néhány napig. Át kell jutni Csehszlovákiába...

Hazaérkezett. A kapu fölött óriási nemzetiszínű zászló lengett. A lépcsőházban égett a villany. Lábujjhegyen osont az emeletre, mint aki tilosban jár.

Az ajtó mögül kusza hangfoszlányokat hallott.

– Nem akartam... Lali unszolt. „De, anyus, menjünk. Az elvtársaknak el kell mondani..." Szoknya se volt rajtam... Fogtuk egymás kezét, és mentünk a Nádor utcába. Elmondtuk. Azt felelte az az elvtárs, menjünk illegalitásba. Kompromittáltuk a pártot... Akkor eljöttünk...

Gara csengetett.

Mária nyitott ajtót. Amikor meglátta, lámpát oltott, azután engedte be, s gyorsan kulcsra zárt. Ő meg addig állt az előszobában.

Mondani akart valami köszönésfélét, de hangja elfúlt, és tompa mormogássá csitult az ajkán. Az asszony sem szólt. Karja puhán melegedett férje nyaka köré, s ő, fejét kissé lehajtva ölelte, félve, hogy a fegyver megnyomja testét.

– Vártunk... – suttogta Mária, és megremegett. Karja lefonynyadt Gara válláról.

– Péter? – ijedt meg a férfi.

– Alszik... Tegnap hazahoztam... Sasvárit megölték. Nagyék vannak itt. Lali meg az anyja... Szólok nekik.

Előrement. Gara követte. A szobában csak a kis olvasólámpa világított. Nagyné fölemelkedett. Mária ruhája volt rajta. Kezet fogtak. Lali zsíroskenyeret majszolt.

Gara leakasztotta válláról a fegyvert, és a falhoz támasztotta:

– Találkoztam a férjével... Elfogták, de megszökött... – Lehunyta szemét, úgy tette hozzá: – Szerzett igazolványt... Az ostrom után a Köztársaság téren voltam... Halottnak hiszi...

Nagyné melle megemelkedett s visszahorpadt. Nem kérdezett, csak figyelte Garát. Lali morgott:

– Ha van lőszer, mostanáig sem tudtak volna betörni.

A százados levetette köpenyét, és fáradt mozdulattal az ágyra lökte. Mária nyúlt utána, hogy kiviszi.

– Hagyd – intette le Gara. – Fegyver van benne... – A másik szobából szipogást hallott. – Nézd meg a gyereket...

Az asszony csöndesen ingatta fejét.

– Krisztin... – suttogta. – Csupa deres lett a haja...

Gara az asztal mellé, a fotőjbe zökkent, leemelte fejéről a sapkát. Az ellenzőjénél fogta, és maga elé tartotta.

– Levettem a csillagot...

Senki sem felelt.

A köpenyére hajította sapkáját. Krisztin párnába fullasztott sírása velejéig hatott. Összerázkódott. Foga megcsikordult. Máriára nézett:

– Kapcsold be a rádiót...

A készülék kattant.

Az ablak alatt jókedvű bariton harsogott:

„Kossuth Lajos azt üzente..."

Gara fáradt fejét a fotőj támlájához hajtotta. Szeme lecsukódott. A rádió halk, egyre erősbödő hangon megszólalt:

„...Az idők gyógyító lázában él a magyar. Történelmünk ezer évén átlobog az emberi Géniusz üzenete, mely nemzeti hőseink példáit emeli elénk, és költőink fénylő szavait idézi.

Nincs módunk kitérni a hűség elől..."

Gara fölemelte a fejét, szemhéja félig kinyílt. A varázsszem zöldjét nézte.

„Éltünk vágyakozásban az enyhület után, de szomjúságunkban itthon a hazugság italát nyújtották nekünk... Ebben a zavaros veszélyben tehettünk-e mást, mint amit tettünk?

Magunk főztünk enyhítő és éltető italt magunknak..."

– Zárd el! – kiáltott Máriára. Nézte a lassan kihunyó zöld fényt. – Gyalázat!...

Az utcán mind messzebbről hangzott:

„Ha még egyszer azt üzeni,
Mindnyájunknak el kell menni..."

Lali egyszerre gyömöszölte szájába a zsíroskenyér maradékát.

Gara feje ismét hátrakókadt. A mennyezetre bámult. Fehér festése a kislámpa fényében piszkosszürkének tűnt.

– Levettem a csillagot... – suttogta, és behunyta a szemét.

Vége az első kötetnek.

61.3588 — Kossuth Nyomda, Budapest, V., Alkotmány u. 3. — Felelős vezető: Lengyel Lajos igazgató — Szerkesztette: Falus Róbert — A borítót rajzolta: Sebess János — Műszaki vezető: Szécsi Andor — Műszaki szerkesztő: Lengyel József — A szedést 1961. VII. 10 kezdték meg. Megjelent 1961. XI. 30. 8000 példányban — Terjedelem 37,6 (A/5) ív

16

Zalka Miklós

AKNAMEZŐ

1956 nyara: Egy határőr tizedes aknaszedés közben súlyosan megsérül: teljesen elveszti szemevilágát. Szerelmese, a határszéli falu tanítónője, nem hagyja el szerencsétlenségében, hű marad a vak katonához. Október 23-án tartják esküvőjüket egy budapesti katonakórházban. És peregnek az események...

Ez a tragikus sors csak kicsiny mozzanata a regénynek. Embersorsok sokaságának kaleidoszkópikus forgatagában tárul az olvasó elé a drámai feszültségű októberi napok mozgalmas eseményeinek képe. A szerző mélységes művészi átéléssel és harcos szenvedéllyel világítja meg a kuszán egymásba fonódó frontokat, az aknamezőt — az 1956-os magyar társadalmat.

*

Zalka Miklós „Aknamező” című regényének, mely ezúttal második kiadásban jelenik meg, rövidesen az olvasóhoz kerül a II. kötete is. Az I. kötet az 1956-os események tragikus csúcspontjával zárul, melyet akasztófák, égő könyvesboltok, űzött vadként bujkáló becsületes emberek kálváriája jelez.

A második kötetben a terror még kegyetlenebb tombolásával találkozunk. De itt már válaszút elé kerül mindenki: nem lehet illúziókat táplálni, köntörfalazni, ravaszul lavírozni; az események a maguk nyers logikájával a kovetkeztetés levonását követelik. Végül is — a néhány nappal előbb még zavartan töprengő, s a természetes életösztöntől űzve a menekülés útját kereső emberekben – megérlelődik az elhatározás: nem szabad veszni hagyni egy évtized vívmányait!

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ